

**Büzülen Kentlerin Yeniden Canlandırılmasına Yönelik Bilgi
ve Strateji Oluşturulmasına Katkı: İzmir Kent Bölgesinde
Yayılma, Yığılma, Küçülme ve Büzülme Süreçlerinin
Birlikteliği ile Ortaya Çıkan Yeni Mekansal Örüntülerin Avrupa
Kentleri ile Karşılaştırılması**

Proje No: 109K590

Prof. Dr. Ayda ERAYDIN
Yrd.Doç.Dr. Güldem ÖZATAĞAN
Doç.Dr. Adile ARSLAN AVAR
Hamidreza YAZDANI
Saygın Can OĞUZ
Esin İNCE KOMPİL
Sevim Pelin ÖZKAN
Aslıhan KILIÇ
Özge EROL
Emel Karakaya

MAYIS 2013
İZMİR

Proje Danışmanı

Prof. Dr. Ayda ERAYDIN

Proje Yürütücüsü

Yrd.Doç.Dr. Güldem ÖZATAĞAN

Araştırmacılar

Doç.Dr. Adile ARSLAN AVAR

Yrd.Doç.Dr. Koray VELİBEYOĞLU (ayrıldı)

Proje Asistanları

Hamidreza YAZDANI

Saygın Can OĞUZ

Esin İNCE KOMPİL

Sevim Pelin ÖZKAN

Aslıhan KILIÇ

Özge EROL

Emel KARAKAYA

Katkı Sağlayanlar

Prof. Dr. Murat GÜVENÇ

Dr. Feral GEÇER SARGIN

Destekleyen Kuruluşlar

Veri Araştırma A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜBİTAK tarafından desteklenen ve İzmir kentsel bölgesinde yapılan ayrıntılı araştırmaları kapsayan bu araştırma projesi Avrupa Birliği COST TU0803 Eylemi "Cities Regrowing Smaller-Fostering Knowledge on Regeneration Strategies in Shrinking Cities across Europe" kapsamında sürdürülmüş ve bu eyleme Türkiye'nin katkısını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu çerçevede TÜBİTAK tarafından desteklenen 'Büzülen Kentlerin Yeniden Canlandırılmasına Yönelik Bilgi ve Strateji Oluşturulmasına Katkı: İzmir Kent Bölgesinde Yayılma, Yığılma, Küçülme Ve Büzüşme Süreçlerinin Birlikteliği İle Ortaya Çıkan Yeni Mekansal Örüntülerin Avrupa Kentleri ile Karşılaştırılması' başlıklı projenin amacı 'kentsel büzülme olgusunun büyüyen metropoliten alanlarda/kentsel bölgelerde nasıl ortaya çıktığı, belirleyici özelliklerinin ve arkasındaki dinamiklerin ne olduğu ve bu alanlara yönelik yeniden canlandırma stratejilerinin ne olabileceğini araştırmak' olarak belirtilmiştir.

Araştırma projesi kapsamında kavramsal çerçeveyi oluşturmak üzere büzülen kentler/kentsel büzülme üzerine gelişen yazın taranmış ve araştırmanın ayrıntılı soruları ve hipotezleri belirlenmiştir. Kavramsal çerçeve oluşturulmasından sonra konu başlıkları ve bu konularda yanıtlanması beklenen temel soruların yanıtlanması için yapılması gerekli çalışmalar ve izlenecek yöntemler belirlenmiştir. Tüm bu ön çalışmaların ardından İzmir örneğinde çalışmalara başlanmıştır.

Alan araştırması kapsamındaki çalışmalar i) büzülen kentlerin özelliklerini ve kentsel büzülme ortama çıkaran dinamikleri belirlemeye yönelik olarak ii) büzülen kentsel alanlara yönelik yeniden canlandırma stratejilerinin ne olabileceğini belirlemek üzere yapılan çalışmalar ana başlığı altında sürdürülmüştür. İlk başlık altında kentsel büzülmenin saptanması ve kentsel büzülme ortama çıkaran dinamiklerin belirlenmesi amaçlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirmelerde küresel düzende ve artan rekabet ortamında ekonomik işlevlerin mekansal organizasyonlarının değişimi konusunun önemi nedeniyle İzmir'de üretim ve yeni hizmet işlevlerinin değişen mekansal tercihlerini içeren ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır. Bu başlık altında üretim işlevlerinin mekansal tercihlerindeki değişimin arkasındaki dinamikleri tespit etmeye yönelik olarak, sanayi firmalarıyla yapılan anket çalışmalarıyla firmaların yapısal özelliklerindeki değişim tanımlanmaya çalışılmıştır.

İkinci başlık altında İzmir örneğinde elde edilen deneyimlere dayalı olarak İzmir'de gözlemlenen kentsel büzülme dünyadaki diğer kentsel büzülme örnekleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve benzerlik ve farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma projesinin son bölümünde ise İzmir'de büzülen metropoliten merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen çabalar araştırılmış, kentsel büzülme çözümler bulabilen başarı örneklerinden gelen ipuçları ve İzmir'de gözlenen kentsel büzülmenin dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular ışığında İzmir'de metropoliten merkezi yeniden canlandırmak konusunda bazı öneriler geliştirilmiştir.

Bu proje kapsamında yapılan çalışmalar ekteki raporda ayrıntılı olarak sunulmaktadır. Ancak bu rapor dışında proje çalışmaları sırasında hazırlanıp hem COST eylemi çerçevesinde düzenlenen hem de diğer ulusal ve uluslararası çeşitli toplantılarda sunulan çalışmaların bir bölümü de yayına dönüştürülmüştür. Bunlardan biri uluslararası B grubu bir dergide makale olarak yayınlanmak üzere kabul edilmiş, ulusal iki sempozyumda sunulmak üzere hazırlanan iki makale de bildiriler kitabında yayınlanmıştır. Proje süresince COST Eylemi çerçevesinde yapılan çalışmalardan biri uluslararası yayınevleri tarafından basılmak üzere hazırlanan kitapta bölüm olarak yer almak üzere kabul edilmiştir. Bu yayınların çalışmaları sürmekte, kitap önerisinin sunulduğu yayınevlerinden yanıt beklenmektedir.

Tüm bu çalışmalarda proje ekibinin yanısıra çok sayıda kişinin bu araştırmaya katkısı olmuştur. Proje kapsamında görev yapan bursiyerler Hamidreza Yazdani, Saygın Can Oğuz, Esin İnce Kompil, Sevim Pelin Özkan, Aslıhan Kılıç, Özge Erol ve Emel Karakaya araştırmanın çeşitli aşamalarında yer almışlar ve projedeki bilgi üretimine katkı sağlamışlardır. Bu projede yapılan çalışmalarda bilgi üretilmesine Feral Geçer Saygın da katkı sağladı, onun desteği olmadan bu projenin bitirilmesi mümkün olmazdı. Kendisine teşekkür ediyorum. Bu projenin İzmir sanayi firmaları verilerini VERİ A.Ş. büyük bir yetkinlikle derlemiş ve araştırmanın bulgularının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini sağlamıştır.

Bu proje çalışmalarında katkıları için teşekkür edilecek çok sayıda kişi var. Öncelikle bu konuyu gündeme taşıyan Prof.Dr.Ayda Eraydın'a, proje verilerinin çözümlenmesi sırasında yardımlarını esirgemeyen Prof.Dr. MuratGüvenç'e, daha sonra bu projenin kavramsal tartışmalarına katkı sağlayan COST Action TU0803 grubuna teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Bu raporun giriş bölümünde önce COST TU0803 eyleminin gelişim süreci ve bu eyleme katılım ve katkılarımızdan söz edilecek, sonrasında ise bu katkıya kaynaklık eden çalışmalar özetlenecektir. Raporun ana bölümü, yapılan çalışmaların sunumundan oluşmaktadır.

Proje Yürütücüsü
Yrd.Doç.Dr. Güldem Özatağan

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	Sayfa
TABLolar LİSTESİ	10
ŞEKİLLER LİSTESİ	14
HARİTALAR LİSTESİ	15
ÖZET	16
ABSTRACT	17
SUNUŞ COST TU0803 'CITIES REGROWING SMALLER- FOSTERING KNOWLEDGE ON REGENERATION STRATEGIES IN SHRINKING CITIES ACROSS EUROPE' EYLEMİ VE BU EYLEM KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	18
PROJENİN AMACI	20
ULUSLARARASI PROJE EKİBİ	20
PROJEDE İZLENEN YÖNTEM	21
PROJE EKİBİNİN COST TU0803 EYLEMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ARAŞTIRMALAR	22
BÖLÜM 1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE BÜZÜLEN KENTLER VE KENTSEL BÜZÜLME	23
1.1 AKADEMİK YAZININ YENİ İLGİ ODAĞI: BÜZÜLEN KENTLER	23
1.1.1 Kentsel Büzülme Kavramının 1990'lı Yılların Sonunda Ortaya Çıkışı: Kentsel Küçülmeden Kentsel Büzülmeye	24
1.1.2 Büzülen kentleri saptamaya yönelik çalışmalar	27
1.1.2.1 Büzülmenin yaygınlığı	28
1.1.2.2 Büzülmenin şiddeti	28
1.1.2.3 Büzülmenin Kalıcılığı	29
1.1.3 Büzülen kentlerin ortaya çıkış nedenini anlama çabaları	32
1.1.3.1 Büzülen Kentler: Demografik Dönüşümle Yüzleşen Mekanlar	32
1.1.3.2 Sanayisizleşme Sürecinde Göreli Ekonomik Üstünlüklerini Kaybeden Mekanlar Olarak Büzülen Kentler	34
1.1.3.3 Banliyöleşme Sürecinin Ürünü Olarak Kentsel Büzülme	36
1.1.3.4 Büzülen Kentler: Küreselleşmenin Getirdiği Yeni Ekonomik Düzene Uyum Sağlayamayan Kentler	39
1.1.3.5 İklim Değişiklerinin ve Doğa Olaylarının Ürünü Olarak Büzülen Kentler	41
1. 1.4 Büzülen kentleri bir sistem içinde sınıflandırma çabaları:	43
1.1.5 Büzülen Kentler Yazınında Öne Çıkan Başlıklar	47
1.1.5.1 Büzülmenin mekansal yönü	47
1.1.5.2 Büzülme ve kent büyüklüğü arasındaki ilişki	48
1.1.5.3 Büzülme küresel bir olgu mu?	49
1.2 ULUSLARARASI POLİTİKA BELGELERİNDE BÜZÜLEN KENTLER/KENTSEL BÜZÜLME	51
1.2.1 Avrupa Birliği Belgelerinde Kentsel Büzülme	51
1.2.2 Uluslararası Kuruluşların Politika Belgelerinde Kentsel Büzülme	53
1.3 KENTSEL BÜZÜLME SÜRECİNİN ETKİLERİ	55

1.3.1 Kentsel büzülmenin fiziksel mekana, arazi kullanımına ve gayrimenkul piyasasına etkileri:	55
1.3.2 Kentsel büzülmenin yoksulluğa ve sosyal ayrışmaya etkileri	57
1.3.3 Kentsel büzülmenin altyapıya etkisi	59
1.3.4 Kentsel büzülmenin mali etkileri	61
1.3.5 Kentsel büzülmenin çevresel etkileri:	62
1.4 KENTSEL BÜZÜLME KAVRAMINI PLANLAMA ALANI İLE İLİŞKİLENDİRME ÇABALARI: PLANLAMA MESLEĞİNİN UYGULAMA ALANI OLARAK BÜZÜLEN KENTLER	63
1.4.1 Kentsel bzlmeye yönelik stratejiler	64
1.4.2 Kentsel büzülmenin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejiler	68
1.5. DEĞERLENDİRME	74
1.6. SON SÖZLER-ARAŞTIRMA SORULARI	78
BÖLÜM 2 KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK YAPIDA VE YERLEŞİM DÜZENİNDE YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER VE KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞI: İZMİR ÖRNEĞİ	80
2. 1. GİRİŞ	80
2.2 KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK YAPILANMA VE YENİ MEKAN ORGANİZASYONU	81
2.2.1 Küresel Ekonomiye Uyum Sürecinde İzmir'in Ekonomik Yapısında Yaşanan DeđerliŐimler	82
2.2.1.1 Sektörel yapıda yaşanan deđerliŐimler: hizmetlerin artan önemi ve yeni iş hizmetlerinin yükselişi	82
2.2.1.2 Sanayinin yapısında yaşanan deđerliŐimler: düşük teknoloji sanayiden orta-teknolojili sanayi türlerine geçiş	84
2.2.1.3 Ekonomik Yapıda Yaşanan Dönüşümlerin Mekansal Yansımaları: Ekonomik İŞlevlerin Merkezden Çıkması ve Çeper Yerleşimlerin Büyümesi	86
2.2.1.4 İzmir Kent Bölgesi'ni Oluşturan Yerleşmeler Arasında Yeni Mekansal İŞbölümünün Ortaya Çıkması	87
2.2.2. Nüfusun Mekansal Dağılımında DeđerliŐen Eğilimler	88
2.2.2.1 Nüfusun mekansal büyüme deseninde deđerliŐen eğilimler	88
2.2.2.2 Nüfusun mekansal dağılımında deđerliŐen eğilimler	89
2.2.3 İzmir Kent Bölgesinde Yaşanan Ekonomik Dönüşümlerin Ortaya Çıkardığı Mekansal rnt: İzmir Kent Bölgesi'nin Oluşumu	92
2.3 YAŞANAN DEĞİŞİMLERİN İZMİR METROPOLİTEN ALANINDAKİ İZLERİ: METROPOLİTEN MERKEZDE BÜZÜLME	95
2.4 KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞINDA KAMU POLİTİKALARININ ROLÜ	98
2.4.1 Kentsel Büzülme ve Kamu Politikalarının nemi	98
2.4.2 İzmir'de Kentsel Büzülmenin Ortaya Çıkışında Etkili Olan Kamu Politikaları ve Uygulamaları	100
2.4.2.1. İzmir'de metropoliten alanın çeperinde uzmanlaşmış yeni odakların ortaya çıkışı ve metropoliten merkezin sanayisizleşmesi	100
2.4.2.2. Ulaşım politikaları: Yerleşmeler arasında mal ve insan akışını kolaylaştıran ulaşım yatırımlarının teşvik ettiği sanayisizleşme ve kentsel saçaklanma	101
2.4.3. Konut politikaları	103
2.5. SON SÖZLER	104
BÖLÜM 3 KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞININ ARKASINDAKİ GÇ OLARAK SANAYİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDAKİ DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ	107

3.1. GİRİŞ	107
3.2. SANAYİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER	108
3.2.1. Sanayi istihdamının mekansal dağılımındaki değişimleri ve değişimin kaynağını tespit etmeye yönelik çalışmalar	109
3.2.2. Sanayinin mekansal dağılımını ve yer değiştirme eğilimlerini anlamaya yönelik çalışmalar	110
3.2.3. Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri yeni mekansal oluşumlar çerçevesinde ele alan çalışmalar	113
3.3. KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞININ ARKASINDAKİ GÜÇ OLARAK SANAYİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDA DEĞİŞEN EĞİMLERİN İZMİR ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ	115
3.3.1. İzmir’de sanayinin genel yapısı	116
3.3.1.1 Firma yaşı-yer değiştirme	116
3.3.1.2 Firma büyüklüğü-yer değiştirme: İşgücünün ve firmaların mekansal dağılımı	117
3.3.1.3 Sektör-yer değiştirme	121
3.3.1.4 Firma yapısı	122
3.3.1.5 Sermaye yoğunluğu-yer değiştirme	124
3.3.2. Üretim işlevlerinin yer seçim tercihlerinde değişen eğilimler	126
3.3.2.1. Firmaların yer seçim tercihlerinde değişen mekansal eğilimler	126
3.3.2.2. Dönemlere göre firmaların mekansal tercihlerinde değişen eğilimler	129
3.3.2.3. İzmir’de üretim işlevlerinin genel yer değiştirme eğilimleri	130
3.3.2.4. İzmir’de Üretim İşlevlerinin Yer Değiştirme Eğilimlerinin Mekansal Analizi	133
3.3.2.5. Üretim İşlevlerinin Mekansal Yer Değiştirme Hareketlerinin Betimlenmesi: Firma göçü alan ve veren alanların özelliklerinin tanımlanması	148
3.4 SON SÖZLER	155
BÖLÜM 4 KENT BÖLGE OLUŞUMU VE SANAYİNİN MEKANSAL TERCİHLERİNDEKİ DEĞİŞİMİN ARKASINDAKİ DİNAMİKLERİN BELİRLENMESİ	157
4.1. GİRİŞ	157
4.2. KAVRAMSAL TARTIŞMALAR	158
4.2.1. Sanayinin mekansal tercihlerinde değişimleri fiziksel olanaklar ile ilişkilendiren çalışmalar	159
4.2.2. Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri firmaların yapısal değişimi ile açıklamaya yönelik çalışmalar	161
4.2.3. Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri küreselleşme ve kent bölge oluşumları çerçevesinde ele alan çalışmalar	162
4.3. Araştırmanın tasarımı	164
4.4. Araştırma Bulguları: İzmir’de yer seçen üretim işlevlerinin özellikleri, yapısal değişimleri ve yer seçimini belirleyen faktörler	170
4.4.1 Sanayinin mekansal tercihlerinde değişimin belirleyicisi olarak öne çıkan yapısal özelliklerin tanımlanması ve göstergelerinin belirlenmesi	170
4.4.2. Araştırma Bulguları: İzmir’de üretim işlevlerinin yapısal değişiminin incelenmesi	175
4.4.2.1. Firmaların yer seçimi ile ilişkili fiziksel özellikler ve fiziksel özelliklerinde değişim	176
4.4.2.2. Firma ölçeğinde değişim	178
4.4.2.3. Üretimin yapılanması ile ilgili değişimin incelenmesi ve yapısal değişim türlerinin saptanması	181
4.4.3. Üretim işlevlerinin yer seçimini belirleyen faktörler: firmaların mekansal yerseçiminde	196

hangi etkenler öne çıkmaktadır?	
4.4.4. Firmaların mekansal tercihlerinin değişiminde hangi yapısal değişim etkenleri öne çıkmaktadır?	206
4.5 SON SÖZLER	212
BÖLÜM 5 HİZMET İŞLEVLERİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDA DEĞİŞEN EĞİLİMLER	214
5.1. GİRİŞ	214
5.2. KAVRAMSAL TARTIŞMALAR	214
5.3. İZMİR'DE HİZMETLER SEKTÖRÜNDEKİ MEKANSAL GELİŞMELERİN İNCELENMESİ	218
5.3.1. İzmir'de Hizmetler Sektörünün Gelişimi	220
5.3.2. Hizmetler Sektörü Mevcut Durum Analizi	220
5.3.3. Hizmetler Sektöründeki İşletmelerin Alt-Sektörler Bazında İncelenmesi	224
5.3.4. Hizmet İşlevlerinin Mekansal Organizasyonunun ve Değişen Eğilimlerin İncelenmesi	229
5.3.4.1. Uzmanlaşmış hizmetler sektöründe birbirine yakın mekansal konumda ve ilişkide olan alt sektörlerin belirlenmesi	230
5.3.4.2. İzmir'de Uzmanlaşmış Hizmet İşlevlerinin Mekansal Organizasyonunda Genel Eğilimler	235
5.4. SON SÖZLER	239
BÖLÜM 6 BÜZÜLEN KENTSEL ALANLARI YENİDEN CANLANDIRMAYA YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALARIN DÜNYA DENEYİMLERİ VE İZMİR'DE GÖZLENEN KENTSEL BÜZÜLMENİN DİNAMİKLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	241
6.1. GİRİŞ	241
6.2. BÜZÜLEN KENTLERİ YENİDEN CANLANDIRMAYA YÖNELİK OLARAK GELİŞTİRİLEN STRATEJİLER	242
6.2.1. Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde yerel koşulları anlamının ve yerel koşullara özgü stratejiler geliştirmenin önemi	243
6.2.2. Büzülen kentsel alanların geleceğine yönelik vizyon tanımlamanın önemi	245
6.2.3. Kentsel stratejiler geliştirmenin önemi	246
6.2.4. Değişen Karar Verme Süreçleri ve Yeni yönetim biçimleri	247
6.2.5. Kentsel Yenileme	248
6.2.6. Büzülen kentlerde bulunan işgücünün niteliğinin yeni işlevlerin gerektirdiği işgücü niteliği ile uyum sorununun üstesinden gelmek	248
6.2.7. Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin ve uygulamaların finansmanında farklı kaynakların kullanılması	250
6.3. İZMİR'DE METROPOLİTEN MERKEZİ YENİDEN CANLANDIRMAYA YÖNELİK OLARAK ORTAYA KONAN STRATEJİLERİN VE UYGULAMALARIN ARAŞTIRILMASI	250
6.3.1. İzmir'de 1980'lerde Gündeme Gelen Planların ve Uygulamaların İncelenmesi	251
6.3.2. 1990'lı Yıllarda İzmir'de Gündeme Gelen Planların ve Uygulamaların İncelenmesi	257
6.3.3. 2000'li yıllarda İzmir'de Gündemde olan Planlar ve Uygulamalar	259
6.3.3.1 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezi Projesi	262
6.3.3.2 Kadifekale Konut Alanı Projesi	265
6.4. İzmir'de Metropoliten Merkezi Yeniden Canlandırmaya Yönelik Çabaların Dünya Deneyimlerinden Edinilen İpuçları Işığında ve İzmir'de gözlenen kentsel büzülmenin dinamiklerine göre değerlendirilmesi	267

6.5 SON SÖZLER	270
BÖLÜM 7 ARAŞTIRMA BULGULARI, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	271
7.1. ARAŞTIRMANIN TARTIŞMA ALANLARI VE TEMEL SORULAR	271
7.2. İZMİR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMANIN BULGULARI	273
7.2.1. İzmir'in ekonomik yapısında ve ekonomik işlevlerin mekansal dağılımında yaşanan değişimlerle ilgili bulgular	273
7.2.2. İzmir üzerine yapılan araştırmanın kentsel büzülme ile ilgili bulguları	274
7.2.3. İzmir üzerine yapılan araştırmaların kentsel büzülmenin arkasındaki dinamiklere ilişkin bulguları	276
7.2.3.1. Üretim işlevlerinin mekansal tercihlerindeki değişime yönelik bulgular	276
7.2.3.2. Üretim işlevlerinin mekansal tercihlerinde değişimin arkasındaki dinamiklere yönelik bulgular	277
7.2.3.3. Hizmetlerin mekansal organizasyonuna yönelik bulgular	278
7.2.4. İzmir metropoliten merkezini yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler ile ilgili bulgular	280
7.3. İZMİR ÇALIŞMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULARIN DÜNYA ÖRNEKLERİ BAĞLAMINDA TARTIŞILMASI VE BÜZÜLEN KENTLER YAZININDA ÖNE SÜRÜLEN GÖRÜŞLERİN İRDELENMESİ	281
7.4. ÖNERİLER	291
7.4.1. Metropoliten merkezin geleceğinin tasarlanması	291
7.4.1.1. Kapsamlı ve Toplumun Geniş Kesimlerini Dahil Eden Bir Vizyon Geliştirilmesi ve kentsel büzülmenin niteliğine uygun stratejilerin geliştirilmesi	291
7.4.1.2. Metropoliten merkezde yer seçen üretim işlevlerinin, merkezin çekiciliğini artıracak işlevler çerçevesinde yeniden ele alınması	292
7.4.2. Yönetişim yapısının geliştirilmesi	294
7.4.2.1. Yeni Liderlik Biçimlerini Geliştirmek	294
7.4.2.2. Sivil Toplumun Dahil Olacağı Bir Yönetişim Kapasitesinin Geliştirilmesi	294
7.4.2.3. Farklı Düzeydeki Yönetim Birimleri Arasında Stratejik İşbirlikleri Geliştirmek	295
KAYNAKÇA	297
EKLER	332
EK 1 BÖLÜM 3 EKLER	332
EK 2 BÖLÜM 5 EK	344
EK 3 ANKET FORMU	347

TABLOR LİSTESİ

TABLO	sayfa
Tablo 1.1 Büzülen Kentler için Kavramsal Çerçeveseler	45
Tablo 1.2 Büzülen Kentler Tipolojisi	46
Tablo 2.1. İzmir'in değişen ekonomik yapısı, 1980-2000	82
Tablo 2. 2: İzmir'in değişen ekonomik yapısı, 1992-2008	83
Tablo 2.3: İzmir'de imalat sanayiinin değişen yapısı, 1980-2000	84
Tablo 2.4: İzmir'de imalat sanayiinin değişen yapısı, 1992-2008	84
Tablo 2.5 İstihdamın sektörel dağılımı, 1990-2000	95
Tablo 2.6 Hizmetler sektöründe değişen mekansal tercihler, 1990-2000	97
Tablo 2.7 Kent bölgede farklı dönemlere göre yıllık nüfus değişim oranları	97
Tablo 3.1 Dönemler itibariyle firma sayılarının dağılımı	116
Tablo 3.2 Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların kuruluş dönemine göre dağılımı	116
Tablo 3.3 Yer değiştirme kategorileri-kuruluş dönemi arasındaki ilişki: Ki-kare analizi	117
Tablo 3.4 Çalışan Sayısına göre firmaların dağılımı	118
Tablo 3.5 Firma büyüklüğü-yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare analizi	119
Tablo 3.6 İlçelere göre firmaların ve işgücünün mekansal dağılımı	119
Tablo 3.7 Yer değiştiren firmaların ve işgücünün mekansal dağılımı	120
Tablo 3.8 Yer değiştirme kategorisine göre firmaların sektörel dağılımı	121
Tablo 3.9 Yer değiştirme-sektörel yapı arasındaki ilişki: ki-kare analizi	122
Tablo 3.10 Yer değiştiren ve değiştirmeyen firmaların firma türleri itibariyle dağılımı	123
Tablo 3.11 Yer değiştirme-sektörel yapı arasındaki ilişki: ki-kare analizi	124
Tablo 3.12 Yer değiştirme kategorisine göre firmaların sermaye yoğunlukları	125
Tablo 3.13 Yer değiştirme-sermaye yoğunluğu arasındaki ilişki: ki-kare analizi	126
Tablo 3.14 Kuruluş adresine göre firmaların mekansal dağılımı	127
Tablo 3.15 Son adreslerine göre firmaların mekansal dağılımı	128
Tablo 3.16 Firmaların Kuruluş Dönemine göre Mekansal Dağılımı	130
Tablo 3.17 Firmaların yer değiştirme eğilimleri	131
Tablo 3.18 İzmir'de Adres Değişikliği Tespit Edilen Firmaların İlçelere Göre Dağılımı (a- son adresine göre; b- kuruluş adresine göre)	132
Tablo 3.19 Üretim İşlevlerinin Mekansal Hareketlik Matrisi: Mutlak Sayılar	135
Tablo 3.20 Varış Profilleri	139
Tablo 3.21 Çıkış profilleri	144
Tablo 3.22 Üretim işlevlerinin yer değiştirmesinin mekansal sonuçları: kazanan ve kaybeden alanlar	147
Tablo 3.23 Firma göçü veren mahalle kümelerinin özellikleri	149
Tablo 3.24 Firma göçü alan alanların özellikleri	154
Tablo 4.1 Firmaların ilçelere göre dağılımı	164
Tablo 4.2 Firmaların sektörel dağılımı	165
Tablo 4.3 Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların alt sektörlere göre sanayi yoğunlukları	166
Tablo 4.4 Yer değiştirme eğilimlerine göre sektörel dağılımı	166

Tablo 4.5 Firmaların yer değiştirme kategorilerine göre dağılımı	167
Tablo 4.6 İlçelerin sanayi yoğunluklarına göre dağılımı	167
Tablo 4.7 Araştırma evreni: yer değiştirme kategorilerine ve sektörel yoğunluğa göre dağılım	168
Tablo 4.8 Araştırmada kullanılan örnekleme: yer değiştirme kategorilerine ve sektörel yoğunluğa göre dağılım	169
Tablo 4.9 Anket yapılan firmaların dağılımı	169
Tablo 4.10 Yer değiştirme eğilimlerine göre firmaların kullanım alanı büyüklüğünde değişim	176
Tablo 4.11 Kullanım alanında değişim ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi	177
Tablo 4.12 Mülkiyet durumuna göre yer değiştirme eğilimleri	177
Tablo 4.13 Mülkiyet durumu ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi	177
Tablo 4.14 Yer değiştirme eğilimlerine göre üretim ve yönetim işlevlerinin mekansal ayrışma eğilimi	178
Tablo 4.15 Yer değiştirme ile üretim/yönetim işlevlerinin mekansal ayrışması arasındaki ilişki: ki-kare testi	178
Tablo 4.16 çok uluslu firma temsilciliğinin yer değiştirme kategorilerine göre dağılımı	179
Tablo 4.17 çok uluslu firma temsilciliği ile yer değiştirme arasındaki ilişki	179
Tablo 4.18 Sermaye türüne göre yer değiştirme eğilimleri	180
Tablo 4.19 Sermaye türü ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi	180
Tablo 4.20 Firma birleşmesi deneyimine göre yer değiştirme eğilimleri	180
Tablo 4.21 Firma birleşmesi ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi	181
Tablo 4.22 Faktör analizi KMO ve Barlett’s testleri	181
Tablo 4.23 Yapısal değişimin göstergesi olarak faktör analizinde kullanılan değişkenler	182
Tablo 4.24 Faktör analizi, anti-imaj matrisi	183
Tablo 4.25 Faktör analizi, değişken ağırlıkları	184
Tablo 4.26 Faktör analizi, değişkenleri temsil eden faktörlerin açıklayıcılıkları	185
Tablo 4.27 Faktör analizi KMO and Bartlett’s Test	185
Tablo 4.28 Faktör analizi, anti-imaj matrisi	186
Tablo 4.29 Faktör analizi değişken ağırlıkları	187
Tablo 4.30 Faktör analizi değişkenleri temsil eden faktörlerin açıklayıcılıkları	188
Tablo 4.31 Faktör analizi, faktörlerin değişkenlerle ilişkisi	189
Tablo 4.32 Kümeleme analizine göre elde edilen, farklı yapısal değişim geçiren firmaların dağılımı	191
Tablo 4.33 Kümeleme analizi, küme profilleri	192
Tablo 4.34 Karar ağacı	193
Tablo 4.35 Karar ağacı, risk	194
Tablo 4.36 Karar ağacı analizi, tahmin sonuçları	194
Tablo 4.37 Farklı yapısal değişim türlerinin mekansal dağılımı	195
Tablo 4.38 Yapısal değişim türleri ile mekansal tercih arasındaki ilişki, ki-kare testi	195
Tablo 4.39 Yapısal değişim türlerinin yer değiştirme eğilimlerine göre dağılımı	196
Tablo 4.40 Yapısal değişim ile yer değiştirme arasındaki ilişki, ki-kare testi	196
Tablo 4.41. Analizde kullanılan değişkenler	197
Tablo 4.42 analize dahil edilen firmaların dağılımı	198
Tablo 4.43 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı	198
Tablo 4.44 Lojistik regresyon, model zeti	198

Tablo 4.45 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu	199
Tablo 4.46 Lojistik regresyon, analizdeki anlamlı değişkenler	199
Tablo 4.47 analize dahil edilen firmaların dağılımı	200
Tablo 4.48 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı	201
Tablo 4.49 Lojistik regresyon, model özeti	201
Tablo 4.50 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu	202
Tablo 4.51 Modeldeki anlamlı değişkenler	202
Tablo 4.52 Analize dahil edilen firmaların dağılımı	203
Tablo 4.53 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı	204
Tablo 4.54 Lojistik regresyon, modelin özeti	204
Tablo 4.55 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu	204
Tablo 4.56 Lojistik regresyon, analizdeki anlamlı değişkenler	205
Tablo 4.57 Analizde kullanılan değişkenlerin listesi	206
Tablo 4.58 Analize katılan firmaların dağılımı	207
Tablo 4.59 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı	207
Tablo 4.60 Lojistik regresyon, model özeti	208
Tablo 4.61 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu	208
Tablo 4.62 Lojistik regresyon, anlamlı değişkenler	208
Tablo 4.63 Analize dahil edilen firmaların dağılımı	209
Tablo 4.64 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı	209
Tablo 4.65 Lojistik regresyon, model özeti	209
Tablo 4.66 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu	210
Tablo 4.67 Lojistik regresyon, anlamlı değişkenler	210
Tablo 4.68 Model dahil edilen firmaların dağılımı	211
Tablo 4.69 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı	211
Tablo 4.70 Lojistik regresyon, model özeti	211
Tablo 4.71 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu	211
Tablo 4.72 Lojistik regresyon, anlamlı değişkenler	212
Tablo 5.1. Hizmet sektöründeki firmaların kuruluş dönemlerine göre dağılımı	220
Tablo 5.2. Hizmet işletmelerinin ilçelere göre dağılımı	221
Tablo 5.3. Yıllar itibariyle hizmet işlevlerinin ilçelerde gelişimi	222
Tablo 5.4. Hizmet işletmelerinin alt sektörlerle göre dağılımı	225
Tablo 5.5. İzmir’de üretim işlevleri ile ilişkili olarak hizmet işlevlerinin gelişimi	226
Tablo 5.6. Alt sektörlerin kuruluş dönemlerine göre dağılımları	227
Tablo 5.7. Permüte Correspondence Matrisi, sıra yüzdeleri	233
Tablo 5.8. Permüte Correspondence Matrisi, satır yüzdeleri	234
Tablo 6.1. Çeşitli kentlerde uygulanan işgücünün niteliğini iyileştirmeye yönelik programlar	249
Tablo 6.2. Kemaraltı Tarihi Kent Merkezini Canlandırma Projesi, aktörler ve rolleri	264
Tablo 6.3. Kadifekale Heyelan Bölgesi Projesi, aktörler ve rolleri	267
Tablo 7.1 İzmir’de gözlemlenen kentsel büzülmenin dünya örnekleri ile karşılaştırılması	282
Tablo 7.2 İzmir’deki kentsel büzülmenin dünya örnekleri ile farklılıkları-benzerlikleri	284
EK TABLOLAR	

Tablo 3.25. Çıkış kümelerini oluşturan mahalleler	333
Tablo 3.26. Varış kümelerini oluşturan mahalleler	335
Tablo 3.27. Çıkış kümeleri X sektör yön belirtir ki-kare endeksi	337
Tablo 3.28. Çıkış kümeleri X kuruluş dönemi yön belirtir ki-kare endeksi	338
Tablo 3.29. Çıkış kümeleri X firma büyüklüğü yön belirtir ki-kare endeksi	339
Tablo 3.30. Çıkış kümeleri X sermaye yoğunluğu-yön belirtir ki kare endeksi	340
Tablo 3.31. Varış kümeleri X sektör yön belirtir ki-kare endeksi	341
Tablo 3.32. Varış kümeleri X firma büyüklüğü, yön belirtir ki-kare endeksi	342
Tablo 3.33. Varışkümeleri X sermaye, yön belirtir ki-kare endeksi	343
Tablo 5.9. Sektör kümelerini oluşturan alt sektörler	344
Tablo 5.10. Mahalle kümelerini oluşturan mahalleler	345

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL	Sayfa
Şekil 2.1 İstihdamın İzmir Kent Bölgesi'nde Yeniden Dağılımı ve İşlevsel Uzmanlaşmalar	88
Şekil 2.2 İzmir Kentsel Bölgesi'nde kentsel nüfusun büyüme dinamikleri	89
Şekil 2.3 İzmir Kent Bölgesi'nde Kent Nüfusunun Yeniden Dağılımı, 1980-1985, 1985-1990, 1990-2000, 2000-2008	91
Şekil 2.4 Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa illerini kapsayan alanda -1. Moment Hesaplarına Göre Oluşturulmuş Nüfus Yüzeyleri, 1980-2008	93
Şekil 2.5 Sanayinin dağılımında ve yerleşme dokusunun şekillenmesinde etkili olan Organize Sanayi Bölgeleri ve Otoyollar	102
Şekil 3.1 Yıllar itibariyle Konak ilçesinde açılan firma sayısı	129
Şekil 6. 1. İzmir Metropolitan Alan Nazım İmar Planı, 1973	252
Şekil 6.2. Uygulama İmar Planlarının (1978-1987) Birleşimi	253
Şekil 6.3. İBŞB Nazım İmar Planı, 1989	253
Şekil 6.4. İzmir Büyükşehir Belediyesi Sınırları	259
Şekil 6.5. 2000 sonrasında metropoliten merkezde gündeme gelen projeler	261
Şekil 6.6. İzmir Büyükşehir Belediyesinin Tayin Ettiği 14 Kentsel Yenileme ve Rehabilitasyon Alanı	261
Şekil 6.7. Kemeraltı Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı (2.Aşama)	263
Şekil 6.8. İzmir Büyükşehir Belediyesinin Tayin Ettiği 14 Kentsel Yenileme ve Rehabilitasyon Alanı	264

HARİTALAR LİSTESİ

HARİTALAR	Sayfa
Harita 3.1 Üretim işlevlerinin çıktığı mahalle grupları	138
Harita 3.2 Üretim işlevlerinin bulunduğu mahalle grupları	145
Harita 5.1 İzmir’de iş hizmetlerinin mekansal organizasyonu: mahalle grupları-sektör grupları	238

ÖZET

Dünyada pek çok kent 1980'lerin sonunda bugüne geçen sürede önemli dönüşümler yaşadılar. Sosyal, ekonomik ve demografik yapıdaki dönüşümler önemli mekansal sonuçlar yaratırken, bazı kentler nüfus ve istihdam kaybederek büzülmeğe başladılar. Bu nedenle, 1990'ların sonunda itibaren kent yazını ortaya çıkan bu gelişmelerin hangi kavramsal çerçeve ile tanımlanması gerektiği üzerine yoğunlaşarak, bu yeni mekansal oluşum kentsel büzülme olarak tanımlandı. Son yıllarda, kentsel büzülmenin büyüyen metropoliten alanlarda da görüldüğü bulguları öne çıkarken, kentsel büzülme kent bölge oluşumları sürecinde gündeme gelen mekansal değişiklikler ile ilişkilendirilmeye başlandı.

Bu araştırma projesi İzmir üzerinedir. Farklı kentsel büzülme deneyimleri üzerine yapılan çalışmaların sonucu ortaya çıkan tartışmalar üzerine kurgulanan proje, küreselleşme ile gelen yeni ekonomik koşullara uyum sürecinde ekonomik yapıda ve yerleşim düzeninde değişimler yaşanırken nasıl İzmir metropoliten merkezinin görece öneminin azalarak büzüldüğü, bu büzülmenin belirleyici özelliklerinin neler olduğu ve ortaya çıkışında hangi dinamiklerin etkili olduğu üzerinde durmaktadır.

Projenin çalışmaları ilk olarak İzmir metropoliten merkezde gözlenen kentsel büzülmenin tanımlanmasının yanısıra özelliklerinin belirlenmesi üzerine ayrıntılı bulgular sunmaktadır. İkinci olarak, proje metropoliten merkezin büzülmesinin arkasındaki güç olarak, kent bölge oluşum sürecinde sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimleri tanımlamaya ve uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin mekansal organizasyonunda değişen eğilimleri tespit etmeye çalışmıştır. Elde edilen bulguların dünyadaki farklı kentsel büzülme örnekleri ile karşılaştırılması ise hem büzülmenin belirleyici özellikleri hem de ortaya çıkış nedenleri açısından İzmir'in diğer kentler ile önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Ana farklılık ise, dünya örneklerinde bütünüyle nüfus ve istihdam kaybederek büzülen örnekler öne çıkmakta iken İzmir büyüyen metropoliten alanlarda/kentsel bölgelerde ortaya çıkan kentsel büzülmenin kendine özgü yapısını yansıtmaktadır. Son olarak proje bu özgünlüğü öne çıkararak, büyüyen metropoliten alanlarda/kentsel bölgelerde ortaya çıkan kentsel büzülmeğe yönelik stratejilerin nasıl farklılaşabileceği üzerine öneriler getirmiştir.

ABSTRACT

Since the 1980s important economic, social and demographic changes have taken place in the world, which have had significant spatial consequences. One important consequence of these changes have been observed in some cities, which faced significant population and employment losses. Since the late 1990s, researchers have been concerned with conceptualising these changes and have defined this new spatial phenomenon as urban shrinkage. In recent years, there has been an increasing recognition that urban shrinkage is not confined to cities losing population as a whole but that urban shrinkage is increasingly seen in growing metropolitan areas or city regions.

This research project is on Izmir. Building upon studies on different urban shrinkage experiences and the case study are from Turkey, Izmir, the project examines the ways in which the new economic conditions imposed by globalisation and its spatial consequences have led the emergence of urban shrinkage in the metropolitan core of this city region.

This project brought detailed findings on the identification of urban shrinkage in Izmir and its characteristics. It also provides detailed findings on the ways in which industrial activity relocates in the process of city region formation and how the spatial organisation of specialised service activities change. The comparison of the findings with other shrinkage experiences in the world indicates that there are significant differences between urban shrinkage observed in Izmir, the main difference being the emergence of shrinkage in Izmir as a result of the relocation of economic activities in the process of urban growth and city region formation. The project concludes with proposals on how regeneration strategies in growing metropolitan areas/city regions should differ from those in cities shrinking as a whole.

SUNUŞ

COST TU0803 'CITIES REGROWING SMALLER- FOSTERING KNOWLEDGE ON REGENERATION STRATEGIES IN SHRINKING CITIES ACROSS EUROPE' EYLEMİ VE BU EYLEM KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

COST TU0803 'CITIES REGROWING SMALLER-FOSTERING KNOWLEDGE ON REGENERATION STRATEGIES IN SHRINKING CITIES ACROSS EUROPE' EYLEMİ VE BU EYLEM KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

COST TU0803 Eyleminin gelişim süreci ve bu süreçte gerçekleştirilen toplantı ve çalışmalar şöyle özetlenebilir:

Cost TU0803 Eylemine ilişkin ilk toplantı 20-21 Nisan 2009 tarihinde, ikinci toplantı ise 1-2 Eylül 2009 tarihinde yapılmıştı. Bu Eyleme katılan üye temsilcilerinin katıldığı bu toplantıda çalışma gruplarına karar verilmiş,

1. Çalışma Grubu: Büzülen kentler yazınının özeti
1. Çalışma Grubu: Kuram-Kılgı arasındaki ilişki
2. Çalışma Grubu: Kavramsal çerçeve
3. Çalışma Grubu büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler olarak tanımlanmıştı.

Türkiye'nin TU0803 Eylemi'ne katılımı 1 Mart 2009 tarihinde gerçekleşti. Bu katılımın gerçekleşmesinden sonra yapılan ilk toplantı (Eylem grubunun 3. Toplantısı, 1. Çalışma grubu toplantısı) 19-21 Mayıs 2009'da Dessau, Almanya'da yapıldı. Bu toplantıda Yrd.Doç.Dr. Güldem Özatağan (bu projenin yürütücüsü) Çalışma Grubu 3'ün üyesi olarak seçildi.

Eylem Grubunun 3. Toplantısı (2. Çalışma grubu toplantısı) 7-8 Ekim 2010 tarihinde Taranto, İtalya'da yapıldı. Bu toplantının amacı eski sanayi kentlerinin büzülme deneyimlerinin Taranto örneğinde izlenmesi, geliştirilen stratejilerin tartışılması olarak belirlendi. Çalışma Grupları 3 ve 4

olarak ise 8 Ekim günü toplantı yapıldı. Bu toplantılarda yapılan tartışmalar sonrasında Avrupa kentlerinde kentsel büzülme konulu bir konferans yapılmasına karar verildi. Bu konferansın tarihi 16-17 Şubat 2011, yeri ise Amsterdam olarak kararlaştırıldı.

Eylem Grubunun 4. Toplantısı (3. Çalışma Grubu toplantısı) 11-13 Mayıs 2011 tarihinde Porto, Portekiz'de yapılırken, 4. Çalışma Grubu toplantısı ise Çalışma Grubu 4 ekibinin katıldığı bir toplantı olarak düzenlendi ve 5-6 Aralık 2011 tarihinde Cambridge, İngiltere'de gerçekleşti. Bu toplantıya proje yürütücüsü Güldem Özatağan da katıldı ve İzmir metropoliten merkezi canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen uygulamaları sundu.

Eylem Grubunun 5. Toplantısı (4. Çalışma Grubu toplantısı) 2-4 Mayıs 2012 tarihinde Tartu, Estonya'da gerçekleşti. Bu toplantıda Çalışma Grubu 1'in çalışmalarının, farklı ülkelerde kentsel büzülme deneyimlerinin özetlendiği bir kitap haline getirilmesi görüşü benimsendi.

Eylem Grubunun 6. Toplantısı (5. Çalışma Grubu Toplantısı) 22-23 Ekim 2012 tarihinde Poznan, Polonya'da gerçekleşti. Bu toplantıda Çalışma grubu 3'ün çalışmalarının bir kitap haline getirilmesi görüşü benimsendi. Proje yürütücüsü Güldem Özatağan'ın da bu kitaba bir bölümle katkı yapmasına karar verildi. Bu toplantıda aynı zamanda 4. Çalışma Grubu'nun derlediği, Eyleme katılan ülkelere seçilen kentsel büzülme örneklerinde geliştirilen stratejilerin araştırıldığı çalışmaların bütünleştirilerek bir kitap haline getirilmesi de kararlaştırıldı. Proje yürütücüsü Güldem Özatağan'ın da bu kitaba İzmir örneği ile katkı koyması uygun görüldü. Her iki kitabın da çalışmaları devam ediyor.

Eylem Grubunun 7. Toplantısı 7-8 Mart 2013 tarihinde Bratislava'da gerçekleşti. Bu toplantıda, görüşülen yayınevlerinin önerisi üzerine, 1., 3. ve 4. Çalışma gruplarının çalışmalarının bütünleştirilmesi ve 'Shrinking Cities in Europe' başlıklı tek bir kitapta birleştirilmesi, çalışmaların bir editörler grubu tarafından derlenmesi ve kitap önerisinin Ashgate, DeGruyter ve Springer gibi uluslararası yayınevlerine önerilmesi görüşü benimsendi.

İzlenebileceği gibi, COST Eylem Grubu çalışmalarını kuramsal tartışmalar sürdürürken, yerel düzlemdeki çalışmalar da devam etmiştir. Kuramsal tartışmalara yerel düzlemdeki çalışmaların bulgularıyla katkıda bulunmak üzere, proje danışmanı Prof.Dr. Ayda Eraydın ile birlikte 'The role of government policies and strategies in the emergence of shrinkage in the Izmir City Region' başlıklı 16-17 Şubat 2011 tarihlerinde Amsterdam'da düzenlenen Shrinkage in Europe: Causes, Effects and Policy Strategies konferansında sunulmak üzere hazırlanmıştır. Bu makale European Planning Studies dergisi tarafından değerlendirilmiş ve yayınlanmak üzere kabul

edilmiştir. Bu makalenin Türkçe versiyonu 8-9 Aralık 2011 tarihlerinde Ankara'da yapılan KBAM 2. Sempozyumu'nda sunulmuş, sempozyum kitabında basılmıştır. Her iki makale de ekte sunulmaktadır.

Kentsel büzülmenin arkasındaki dinamikleri anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında sürdürülen İzmir'de ekonomik işlevlerin mekansan organizasyonunda değişen eğilimleri saptamaya yönelik çalışmanın İzmir'de sanayinin yer değiştirme eğilimleri ile ilgili çalışmanın bulgularından yararlanarak Prof.Dr.Murat güvenç ile birlikte hazırlanan bildiri 6-7 Aralık 2012 tarihlerinde Ankara'da yapılan KBAM 3.Sempozyumu'nda sunulmuş ve bildiri kitabında yayınlanmıştır. Bu makalenin İngilizce versiyonu da 10-12 Temmuz 2013 tarihlerinde Brighton, İngiltere'de düzenlenecek olan 9. European Urban and Regional Studies Conference'ta sunulmak üzere kabul edilmiştir. Makale ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Proje yürütücüsü Güldem Özatağan'ın 8-28 Temmuz 2013 tarihlerinde LSE'de büzülen kentler üzerinde çalışmak üzere 'kısa dönemli bilimsel araştırma' desteğinden faydalanması uygun görülmüştür. 12-13 Eylül 2013 tarihlerinde Essen'de COST TU0803 Eyleminin sonuçlarının tartışılacağı zamanda 'Shrinking Cities in Europe' konulu bir uluslararası toplantı düzenlenecektir. Bu konferans ile birlikte Eylemin misyonu tamamlanmış olacaktır.

PROJENİN AMACI

Bu proje raporu Avrupa Birliği COST tarafından desteklenmek üzere seçilerek 26 ülkenin katıldığı COST TU0803 uluslararası eylemin TÜBİTAK tarafından desteklenen bölümündeki bulguları sunmaktadır. COST TU0803 Eyleminin amacı kentsel büzülme süreci konusundaki bilgiyi uluslararası düzeyde artırmak ve büzülme süreci ile karşı karşıya kalan kentlere yönelik yeni politikalar oluşturmaktır. Eyleme katılan ülkeler arasında bu konuda bilgi paylaşımını kolaylaştırarak kentsel büzülmeye yönelik yaratıcı çözümler geliştirilmesine katkı yapmak hedeflenmektedir.

ULUSLARARASI PROJE EKİBİ

Proje 2009 yılında COST programı tarafından açılan çağrıya Technical University Dortmund'dan Prof. Thorsten Wiechmann başkanlığındaki uluslararası ekibin önerisinin desteklenmek üzere seçilmesi ile başlamıştır. Projenin başlamasından sonra Eyleme katılan ülkelerle birlikte Eylem'e katılan ülke sayısı 26 olmuştur.

PROJEDE İZLENEN YÖNTEM

Eylemin ana aşamaları şöyle tanımlanmıştır:

Aşama 1

- Yönetim komitesi, Çalışma grupları ve Odak grubun tanımlanması
- proje başlangıç toplantısının yapılması
- çalışma grubu toplantılarının yapılacağı kentler listesinin taslağının hazırlanması
- kavramsal tartışmalar için yararlanılacak akademik çalışmaların toplanması
- Eylem'in web-sitesinin kurulması

Aşama 2

- Yönetim komitesi/Çalışma Grubu toplantısı
- 1.Çalışma Grubu toplantısı
- Büzülen Kentler üzerine yapılan çalışmaların özetini sunan raporun taslağının oluşturulması
- Odak grup toplantısı
- 2.Çalışma grubu toplantısı

Aşama 3

- büzülen kentler üzerine kavramsal çerçevenin oluşturulması, kavramların tanımlanması
- 3.Çalışma grubu toplantısı
- Örnek kentlerde gündeme gelen kentsel büzülme stratejilerine yönelik raporun taslağının hazırlanması

Aşama 4

- odak grup toplantısı
- 4.Çalışma Grubu toplantısı
- Avrupa'da büzülen kentler konulu konferans düzenlenmesi
- kentsel büzülmeye yönelik farklı stratejilerin karşılaştırılması ve raporlanması

Aşama 5

- Odak grup toplantısı
- Eylemin final konferansı
- Eylemin bulgularının sentezlenmesi
- Yayın çalışmalarının tamamlanması
- Yönetim komitesi/Çalışma grubu toplantıları

PROJE EKİBİNİN COST TU0803 EYLEMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ARAŞTIRMALAR

COST eylemleri kapsamında Avrupa Birliği'nden doğrudan araştırmaya yönelik finansal destek sağlanmaması nedeniyle her katılımcının araştırmasını ayrı olarak kendi ulusal kurumlarının desteği ile sürdürmesi ve sonrasında bu çalışmaların bütünleştirilmesi gerekiyordu. COST TU0803 Eylemine katılan diğer ülkelerle ortak çalışmanın nasıl sürdürüleceğine yönelik görüşmeler yapıldı ve kurulacak ortak çerçevenin kentsel büzülmenin kavramsallaştırılması çerçevesinde olması kararlaştırıldı. Türkiye grubu olarak TÜBİTAK tarafından onaylanan proje teklifi çerçevesinde yapılacak çalışmalara başlandı. Bu proje kapsamında yapılan çalışmaların ana başlıkları şöyledir:

- 1. Kavramsal Çerçeve: Büzülen Kentler ve Kentsel Büzülme**
- 2. Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Yapıda ve Yerleşim Düzeninde Yaşanan Değişiklikler ve Kentsel Büzülmenin Ortaya Çıkışı: İzmir Örneği**
- 3. Kentsel Büzülmenin Ortaya Çıkışının Arkasındaki Güç Olarak Sanayinin Mekansal Dağılımında Değişimin İncelenmesi**
- 4. Kent Bölge Oluşumu ve Sanayinin Mekansal Tercihlerindeki Değişimin Arkasındaki Dinamiklerin Belirlenmesi**
- 5. Kent Bölge Oluşumu ve Hizmet İşlevlerinin Mekansal Dağılımında Değişen Eğilimler**
- 6. Büzülen Kentsel Alanları Yeniden Canlandırmaya Yönelik Strateji ve Uygulamaların Değerlendirilmesi: İzmir Örneği**
- 7. Araştırma Bulguları, Tartışma ve Öneriler**

Bu raporda COST TU0803 Eyleminin TÜBİTAK tarafından desteklenen bölümündeki bulguları bu ana başlıklar altında sunulmaktadır.

BÖLÜM 1

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

BÜZÜLEN KENTLER VE KENTSEL BÜZÜLME

1.1 AKADEMİK YAZININ YENİ İLGİ ODAĞI: BÜZÜLEN KENTLER

Dünyada pek çok kent, 1980'lerin sonundan bugüne geçen sürede önemli dönüşümler yaşadı. Bir yandan, Fordist üretim biçimine dayalı sanayi üretim biçimleri daha esnek üretim biçimine dönüşürken ve üretim ilişkileri ülke sınırlarını aşarak giderek küreselleşirken, pek çok gelişmekte olan ülkenin kentleri de küreselleşmenin yeni oyuncularını olarak yeni sistemde yerlerini aldılar. Sanayinin küreselleşmenin yeni aktörleri olan gelişmekte olan ülkelere sıçraması ile birlikte gelişmiş ülkelerin kentleri de sanayisizleşme ve hizmet ekonomisine geçiş yönünde dönüşümler yaşadılar. Dünyanın pek çok ülkesinde ve kentinde yaşanan bu dönüşüm sürecinde Fordist üretim biçiminin dayandığı kurumlar da önemli ölçüde dönüştü. 1980 öncesinde benimsenmiş olan ulus devletinin kurumları değişti ve devletin ekonomik ve sosyal alanlardaki rolü yeniden tanımlandı. Eski Sosyalist Blok ülkelerinin kentleri bu yöndeki değişimlerden daha radikal bir biçimde etkilenen kentler olarak 1990'ların akademik yazınına da damgasını vurdu. Öte yandan, kentlerin ekonomik ve sosyal yapısındaki bu önemli dönüşümlere demografik dönüşüm de eşlik etti. Dünyanın pek çok kentinde, ama özellikle de Avrupa, Amerika ve Japonya'nın pek çok kentinde, nüfusun yaşlanması, doğum oranlarının düşmesi, ölüm oranlarının artması sonucunda nüfus artış hızları düştü. Sosyal, ekonomik ve demografik yapıdaki bu dönüşümlerin mekansal düzendeki etkisi de önemli oldu; kentsel nüfus azalmaya, kentler büzülmeğe başladı.

Bu nedenle 1990'ların sonundan itibaren, kent yazını ortaya çıkan bu gelişmelerin hangi kavramsal çerçeve ile tanımlanması gerektiği, ortaya çıkan kentsel büzülmenin hangi koşullar sonucunda ortaya çıktığı üzerinde yoğunlaştı. 1990'ların sonunda egemen olan anlama döneminin ardından 2000'li yıllardan başlayarak büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler geliştirmek, bu çerçevede yapılan uygulamaların değerlendirilmesi ve planlamanın bu yeni koşullarda kendini yeniden tanımlaması konuları yeni gündemi oluşturmaya başladı.

Tüm bu yazın içinde 'kentsel büzülme' ya da 'büzülen kentler' kentlerin yaşadığı sosyal, ekonomik ve demografik dönüşümün ortaya çıkardığı yeni mekansal dinamik olarak araştırmaların yoğunlaştığı kavram oldu. Bu konudaki ilk yazında büzülen kentler demografik

dönüşüm, sanayisizleşme, iklim değişiklikleri ve küreselleşme gibi dışsal etkenlerin getirdiği dönüşümler nedeniyle, ya da bu değişimlere uyum sağlayamamaya, önemli ölçüde nüfus kaybeden mekanlar olarak tanımlandı. Büzülen kentler, büyüyen kentlerin sahip olduğu dinamikleri yitiren ve bütünüyle nüfus kaybeden mekanlar olarak, kentsel büzülme ise bir zaman sonra büyümeye dönüşecek geçici bir süreç olarak ele alındı. Bu nedenle de bir taraftan büyümeye devam eden, rekabet gücü artan kentler ve bu süreçlerin yeni mekanları olarak kent bölgeleri büzülen kentler yazınında geri planda kaldı; diğer taraftan ise bu alanların dönüşümünde etkili olan iç dinamiklerin ve 'büyüme' ve 'yayıma' odaklı kamu politikalarının ve planlarının kentsel büzülme etkisi tartışmaların dışında kaldı. Son dönemde kentsel büzülme bu biçimdeki yaklaşımın yetersizliğine işaret eden bulguların ortaya çıktığını görüyoruz. Son yıllarda bazı araştırmacıların da belirttiği gibi, bütünüyle büzülen kentlere odaklanan bu yaklaşım, büyüyen metropoliten alanların/bölgelerin kentsel büzülme tartışmalarından dışlanmasına, kentlerin büyüyen parçalarının büzülen parçaları ile birarada bulunduğu gözden kaçırılmasına neden oldu. Kentsel büzülmenin dışsal etkenlerin neden olduğu değişimlere uyum sağlayamayan mekanlar olarak tanımlanmasının yanlış olacağına işaret eden bulgular gündeme gelmeye başladı.

Bu gelişme raporunda 'büzülen kentler' ve 'kentsel büzülme' üzerine geliştirilen kavramsal tartışmalar eleştirel bir yaklaşımla özetlenmekte ve kentsel büzülmenin ne ölçüde dışsal etkenlerin neden olduğu değişim sürecine uyum sağlayamayanların kentleri olduğu, ne ölçüde kentlerin bu değişimlere uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan ve kentlerin iç dinamikleri ve kamu politika ve stratejileri ile şekillenen bir mekansal sonuç olduğu konusu öne çıkarılmaktadır.

1.1.1 Kentsel Büzülme Kavramının 1990'lı Yılların Sonunda Ortaya Çıkışı: Kentsel Küçülmeden Kentsel Büzülmeye

Kentsel büzülme olgusu yeni olmayıp geçmişten bu yana kentler salgın hastalıklar, savaşlar, yangınlar, tarım alanlarının yok olması gibi nedenlerle nüfuslarının büyük bölümünü kaybetmiş; 19. Yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa, Asya, Amerika ve Latin Amerika'da sanayileşme süreçleri ile ulaşım ağları sayesinde erişimin kolaylaşması sonucunda büyüyen kentlere karşılık diğerleri büzülmüştür. Geçmişten bu yana akademisyenler nüfus kayıplarına neden olan sosyal ve ekonomik konuları incelemiş, bunun sonucu olarak ortaya çıkan terk edilmiş konut ve iş alanları ve komşuluk birimleri araştırmaların konusu olmuştur.

Ancak çok uzun süre kentsel küçülme/küçülen kentler (urban decline/declining cities) olarak beliren bu olgunun 1990'ların sonundan itibaren yeniden ele alınarak kentsel büzülme ya da büzülen kentler şeklinde kavramsallaştırdığını ve kentlerin başarılı bir şekilde büzülmesi için yaratıcı ve yenilikçi yollar arama çabasına girildiğini görüyoruz (Hollander v.d., 2009; Stohr 2004; Swope 2006). Diğer bir deyişle, 1990'lar öncesinde kentsel büyümeye karşıt olarak ortaya çıkan ve hem sonuçlarının hem de kendisinin üstesinden gelinmesi gerektiğine inanılan bu kavram son yıllarda kentlerin kendilerini yeniden keşfetmesi ve daha üretici, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentler haline getirilmesi için olanaklar sunan bir kavram olarak tanımlanmaya başlamıştır. Grossmann v.d (2008: 93) büzülme kavramını kullanma nedenlerini şöyle açıklamaktadır: Kentsel büzülme kavramı, diğer kavramlar arasında, kentsel büyümenin tersi olan bir olguyu isimlendirendirirken en az damgalayıcı olan kavramdır. Bu çerçevede, 'kentsel büzülme' kavramı, uluslararası tartışmalar için, ekonomik açıdan çökme/bozulma eğilimine ve bunun mekansal ve sosyal sonuçlarına karşılık kullanılan kentsel 'çöküş (decline)' veya kentsel 'bozulma (decay)' gibi olumsuz nosyonlar içeren kavramlara göre, uluslararası tartışmalar için daha nitelikli (Grossmann v.diğ., 2008) ve daha çok olanaklar sunan bir kavram olarak araştırmacılar tarafından benimsenmiştir.

Peki büzülen kentler ya da kentsel büzülme olgusu neden ortaya çıktı? Yukarıda da değinildiği gibi aslında kentlerin nüfus kaybetmesi yeni ortaya çıkan bir durum olmadığı gibi, nüfus kaybına neden olan sosyal ve ekonomik etkenler ve bunun sonucunda ortaya çıkan terk edilmiş konut alanları, iş alanları ve komşuluk birimleri akademik yazının da araştırma konuları arasında yer almıştır (Beauregard, 2003; Downs, 1997). Bazı çalışmalar da kentsel dönüşüm döngüsü içinde kentlerin banliyöleşmesi konusunu (Fishman, 1987, 2006; Van den Berg ve diğ., 1982) ve bunun bir sonucu olarak da kent merkezindeki nüfus kaybını (Booth, 1987; Friedrichs, 1993; Metzger, 2000) incelemiştir. Kentlerin nüfus kaybederek büzülmesi konusu ayrıca sanayisizleşme ve son yıllarda da küreselleşme tartışmaları çerçevesinde akademik yazının gündemine gelmiştir. Burada sanayisizleşme süreci ile birlikte geleneksel sanayi üretiminin kentleri terk etmesi sonucunda iş gücünün ve nüfusun başka iş alanlarına göç etmesi sonucunda kent içinde sanayi kullanımlarının ve konut alanlarının boşalmasına (Couch v.diğ., 2005; Cunningham-Sabot ve Fol, 2009; Pallagst, 2009); küresel ekonominin rekabetçi 'küresel kentleri'ne (Sassen, 2001a; Sassen, 2001b) karşıt olarak küresel ekonomik düzenin yeni koşullarına uyum sağlayamayan kentlere (Amin ve Thrift, 1994; Scott ve Storper, 2003) vurgu yapılmıştır.

Ancak kentsel küçülme olgusunun yeniden ele alınarak büzülen kentler olgusunun kavramsallaştırılması çabaları asıl olarak Alman akademik yazınında belirlemiştir. Berlin duvarının yıkılmasından sonra, yaşanan değişimlerin ve sosyalizm sonrası dönüşüm sürecinin kentlerin ekonomik yapısına etkilerini incelemeye odaklanan ve burada özellikle eski Doğu Almanya kentlerinin nüfus kaybettiğine işaret eden bir yazın ortaya çıkmış olsa da (Haussermann, 1996), büzülen kentler olgusuna odaklanan yazın 2000'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, 'shock therapy' olarak adlandırılan hızlı sosyo-ekonomik dönüşüm sürecine (Bontje, 2004) doğum oranlarındaki keskin düşüşler ve nüfusun yaşlanması ile nitelendirilen demografik dönüşümün de eşlik etmesi sonucunda Orta ve Doğu Avrupa kentlerinde nüfusun önemli ölçüde azalması ve bunun fiziksel mekandaki etkilerinin ciddi boyutlarda olmasıdır (Kabisch ve diğerleri, 2006; Müller ve Siedentop, 2004; Nuissl ve Rink, 2005; Steinführer ve Haase, 2007) Orta ve Doğu Almanya kentlerinde birbirinden farklı değişim süreçlerinin bir arada yaşanması bu kentlerde yaşanan değişimlerin kendine özgü olduğu konusunda bir fikir birliği doğmasını sağlamış (Boren ve Gentile, 2007) ve büzülen kentler yazınının ortaya çıkışında öncü olmuştur.

Büzülen kentlerin kavramsallaştırılması yönündeki çalışmalar 2004 yılında University of California, Berkeley'de Institute of Urban and Regional Development tarafından dünya çapında farklı disiplinlerden çok sayıda araştırmacıyı bir araya getiren Shrinking Cities International Network (SCIRN) isimli bir ağ kurulması ile kurumsallaşmıştır. Bu ağa üye araştırmacılar büzülen bir kenti şu şekilde tanımlamışlardır: 'nüfusu en az 10 000 olan, büyük bir bölümü iki yıldan uzun süredir nüfus kaybeden, ekonomik dönüşümler geçiren ve yapısal krizin belirtilerini gösteren, nüfus yoğunluğu yüksek bir kentsel alan' (Pallagst, 2008: 7).

Büzülen kentler yazınının hemfikir olduğu bu tanım nüfus kaybeden her kentin büzülen kent olmadığına işaret etmektedir. Grossman ve diğerlerinin (2008: 93) de altını çizdiği gibi, bir kentin nüfus kaybediyor olması büzülen bir kent olduğunun bir kanıtı olmayabilir. Kentsel büzülmenin varlığından bahsedebilmek için bir kentin nüfusunun belli bir dönem azalması, bunun yanında da büzülmenin sonuçlarının, yani kentin sunduğu kapasiteler ile bunlara olan talep arasında uyumsuzluğun gözlenebiliyor olması gerekir. Bunları dikkate almadan, her nüfus azalışını kentsel büzülme olarak adlandırmak bir 'yanlış sınıflandırma' göstergesidir.

Görüldüğü gibi, büzülen kentleri kavramsallaştırma çabaları içinde bu kentleri tanımlamak önemli bir adımdır. Grossmann ve diğerlerinin yukarıda değinilen, her nüfus azalışını kentsel büzülme olarak adlandırmanın bir 'yanlış sınıflandırma' göstergesi olacağına işaret etmesi, akademik

yazını büzülen kentleri saptamaya yönelik çalışmalar yapmaya itmiştir. Aşağıdaki bölümde bu çabalar özetlenecektir.

1.1.2 Büzülen kentleri saptamaya yönelik alışmalar

Büzülen kent özelliği gösteren kentleri saptamaya yönelik temel alışma, Beauregard (2009) tarafından yapılan ve bu kentlerin yaşadığı büzülme sürecini uzun dönemde inceleyen çalışma olarak kabul edilmektedir. Bu alışmada Beauregard, Amerikan kentlerinin 19. Yüzyıldan itibaren yaşadığı nüfus değişimlerini incelemiştir. Bunun başlıca amacı, büyük kentlerin güncel olarak yaşadığı nüfus azalmalarının daha önceki dönemlerde-özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan örüntüden ne derece farklı olduğunu araştırmaktır. Beauregard'a göre günümüzde gözlemlenen nüfus büzülmesini anlamak için konuyu tarihsel bir biçimde ele almak, önceki kentleşme süreçleri ile ilişkilendirmek ve bunun çeşitli özelliklerinin zamanla nasıl değiştiğine bakmak gerekmektedir; böyle bir yaklaşım hem birçok açıdan kıyaslamalar yapılmasına olanak tanımakta, hem de bir takım tarihsel bağlar kurulmasına yardımcı olmaktadır.

Beauregard, 1790–2000 yılları arasında on yıllık dönemler halinde o dönemin en büyük 50 kentinin nüfus değişimlerini inceyerek kentsel büyüme ve b z lmeye ilişkin 3 ana dönem ortaya koymuştur: 1820–1920 yılları arasında görülen, kentsel büyümenin yaygın olduğu 'istisnai nüfus kaybı (aberrant loss)' dönemi, 1950–1980 yılları arasında gözlenen 'küçülme (decline)'nin ağırlıkta olduğu dönem ve son olarak 1980–2000 yılları arasında göze çarpan, küçülmenin, yerini 'b z lmeye (shrinkage) bıraktığı dönem. Burada büzülme kavramının tam olarak ne anlamda kullanıldığı da önem taşımaktadır. Büzülme, ırksal çatışma, mali kriz, yoksulluk ve suç gibi kavramları içermeden, küçülmeden biraz daha iyimser bir kavram olarak ele alınmıştır (Beauregard, 2009: 518).

Beauregard'ın çalışması salt nüfus kaybının ötesinde kentlerde gözlenen nüfus kaybının 4 temel niteliğini ele alması bakımından önemlidir. Bunlar: kentlerin kaç defa nüfus kaybettiği yani nüfus kaybının yaygınlığı (prevalence), nüfus kaybının Şiddeti (severity), nüfus kaybının bir on yıldan diğerine devam edip etmediği, yani kalıcılığı (persistence) ve coğrafi olarak nerede meydana geldiği (geographical incidence) olarak tanımlanmıştır.

1.1.2.1 Büzülmenin yaygınlığı

Büzülmenin yaygınlığını ölçmek için her kentte her on yıllık dönemde nüfusun kaç defa azaldığı incelenmiştir. Ortaya çıkan bulgulara göre, Amerikan kentlerinde nüfus azalışları 81 kere ile en çok ikinci dönemde (1950–1980 küçülme dönemi) görülmüştür. Bunu üçüncü (kentsel büzülme dönemi) ve birinci dönemler (istisnai nüfus kaybı dönemi) izlemektedir. Bu bulgular, özellikle birinci ve ikinci dönemlerde büzülmenin yaygınlığının oldukça farklı biçimde seyrettiğini göstermektedir.

Büzülmenin yaygınlığı nüfus azalışlarının kaç kez görüldüğü konusunda fikir vermekte, ancak azalmaların şiddeti, devam ederek mi yoksa kopuk kopuk mu görüldüğü ve bunu yaşayan kentlerin belli bir coğrafya tanımlayıp tanımlamadığı gibi büyük soru işaretleri konusunda bir fikir vermemektedir. Devam eden kısımda Beauregard bu sorulara ışık tutmaktadır.

1.1.2.2 Büzülmenin şiddeti

Beauregard'ın çalışmasında büzülmenin şiddeti, bir kentte azalan nüfus (kişi sayısı) veya azalan nüfusun oranı (yüzde) olarak tanımlanmıştır. Kentin yüksek bir oranda nüfusunu kaybetmesi, büzülmenin şiddetli olması anlamına gelmektedir. Buna göre, büzülmenin şiddetine yönelik analizler büzülmenin yaygınlığı ortaya koymaya yönelik analizlerin ortaya koyduklarından farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Nüfus büyüklüğü, yani kişi sayısı, üzerinden büzülmenin şiddeti incelendiğinde ortaya çıkan eğilim, büzülmenin yaygınlığına benzer bir eğilimdir. Buna göre, nüfus azalışının şiddeti sırasıyla önce ikinci dönemde, sonra 3. Dönemde en son da 1. Dönemde en yüksektir. Büzülmenin şiddeti nüfus azalmasının oranı üzerinden incelendiğinde ise ortaya çıkan eğilim büzülmenin yaygınlığının ortaya koyduğu eğilimden çok farklıdır¹: 'kentleşme dönemi'nde büzülmenin yaygınlığı en az, sonrasındaki 'küçülme dönemi'nde ise en fazla iken, büzülmenin şiddeti bu iki dönemde birbirine çok yakındır. Üçüncü dönemde ise, ilk iki döneme kıyasla, büzülmenin yaygınlığı seyrederken şiddeti azalmıştır.

Bu bulgular ışığında, büzülmenin bir şehirde kaç defa görüldüğünün ve gözlenen nüfus azalışının şiddetinin kentsel büzülme konusunu anlamada ve buna yönelik politika oluşturma

---

¹Beauregard'a göre (Beauregard, 2009, 519) tarihsel dönemler ilerledikçe, ülkenin gelişmesine bağlı olarak, kentlerin nüfusu da artmaktadır. Büyüyen kentlerde de nüfus kaybı (kişi sayısı olarak) daha fazla olmaktadır. Dolayısı ile farklı dönemlerin sağlıklı olarak kıyaslanabilmesi için büzülmenin şiddetini kişi sayısından ziyade yüzde olarak dikkate almak daha yerinde olacaktır.

sürecinde dikkate alınması gereken özellikler olarak öne çıktığı söylenebilir. Benzer kıyaslamalı çalışmalar da büzülmenin görülme biçiminin ve şiddetinin kentler arasında farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Couch v.d (2005) Liverpool (İngiltere) ve Leipzig (Almanya) kentleri için yaptığı karşılaştırmalı araştırmada, Liverpool kentinin 1950'lerden itibaren yavaş yavaş büzülme sürecine girdiğini, Leipzig'de ise kentsel büzülmenin 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılması sonrasında aniden ortaya çıktığını ifade etmektedirler. Diğer bir ifade ile, Liverpool'daki nüfus kaybı Leipzig'den oldukça fazla olmasına rağmen, iki kent arasındaki en büyük farklılık Leipzig'de değişimin aniden meydana gelmiş olmasıdır.

1.1.2.3 Büzülmenin Kalıcılığı

Beauregard'a göre büzülmenin yaygınlığı ve şiddetinin yanı sıra kalıcı olup olmadığı da önem taşımaktadır. Sadece on yıl devam eden büzülme sürecinin ardından nüfusun artması yönündeki bir eğilim 'geçici büzülme' olarak nitelendirilebilse de, bu nüfus artış döneminin ardından devam eden devam eden nüfus azalmaları büzülmenin o yerleşim için kalıcı bir olgu olabileceğine işaret etmekte ve yerel yönetimler ve kent planlama alanı için uyarıcı bir durumunun söz konusu olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile büzülmenin kalıcılığı açısından farklı durumların açığa çıkarılması, olgunun tanınması ve kentsel politikalarda farklı biçimde ele alınmasının sağlanması açısından önemlidir.

Beauregard, kalıcılık analizi için incelediği onar yıllık her üç dönemde kentleri 'sadece on yıllık tek dönemde nüfusu azalanlar', 'birden çok on yıllık dönemde nüfusu azalanlar' ve 'ardışık biçimde (yirmi veya otuz yıllık) büzülme yaşayan kentler' şeklinde sınıflandırmıştır. Analiz çarpıcı sonuçlar ortaya koymaktadır. Öncelikle, ikinci ve üçüncü dönemlerde büzülen her beş kentten dördünde büzülme birden çok on yıllık dönemde ortaya çıkan bir olgu niteliğindedir. Bu durum büzülmenin kalıcı olduğunun bir göstergesidir. Sadece tek dönemlik büzülme yaşayan kentler azınlıktadır ve tüm örneklemin yarısından daha az bir oran kaplamaktadır. Bunun da ötesinde, birden çok on yıllık dönemde büzülen kentlerin büyük çoğunluğunun bunu arka arkaya (yirmi veya otuz yıllık dönemlerde) yaşadığını görmekteyiz. Beauregard'a göre bu, büzülmenin kronik bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

Beauregard (2009), büzülmenin yaygınlığı ile ilgili daha önceki analizleri de dikkate aldığına, büzülmenin yaygınlığı yani görülme sıklığı ile kalıcılığının birbirini besleyen özellikler olduğunu ortaya koymakta (Beauregard, 2009), büzülme durumunun ortaya çıktığı bir kentte, bunun geçici

değil kalıcı bir özellik olmasının daha olası bir durum olduğunu düşündürmesi gerektiğini belirtmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, her üç dönem içerisinde en güncel dönem olan 'büzülme dönemi' önceki iki dönemden çok da farklı bir karakter sergilememektedir. Bu dönemde ciddi büzülme yaşayan kentlerin nüfusunun-birkaç istisna dışında-1950'lerden beri azaldığı görülmektedir. Bu açıdan Beauregard, kentsel büzülmenin daha önceki dönemlerin ağır kentsel küçülmesinden daha hafif bir olgu olduğuna yönelik iddiaların tam da gerçeği yansıtmadığına işaret etmektedir (Beauregard, 2009).

Büzülmenin kalıcı olup olmamasına yönelik bir diğer çalışmada da 36 farklı ülkeden, 200 bin ve üzeri nüfusa sahip 310 Avrupa şehrinin nüfus değişimleri 45 yıllık bir dönem içerisinde incelenmiştir. Söz konusu çalışmada Turok ve Mykhnenko (2007), 1960 ve 2005 yılları arasında kapsayan altı dönemde kentlerin yaşadıkları dokuz adet gelişme yönü (trajectory) ortaya koymuştur. Bu gelişme yönlerinin bir ucunda sürekli azalma/düşüş diğer ucunda ise sürekli büyüme yer almakta, bunların arasındakiler ise uzun dönem, orta dönem ve yakın dönem büyüme-azalma/düşüş şeklinde sınıflandırılmaktadır (Turok ve Mykhnenko, 2007).

Ortaya konan gelişme yönlerinden en yaygın olanı, tüm kentlerin %30'unu kapsayan 'sürekli büyüme' yönüdür. Bunun ardından %24 ile 'orta dönem azalma/düşüş' gelmektedir. Bunlar 1990'lara kadar büyüyen ve sonra düşüş eğilimine giren kentlerdir. Üçüncü en büyük grup ise nüfusu son dönemde azalan/düşen kentlerdir. Tüm kentlerin %13'ünü kapsayan bu grupta 2000 yılına kadar yaşanan büyüme yerini son dönemde düşüşe bırakmıştır (Turok ve Mykhnenko, 2007). Bu bulgular da Beauregard'ın büzülmenin kalıcılığının daha olası olduğu yönündeki tezini desteklemektedir.

Diğer taraftan, Turok ve Mykhnenko, değerlendirmeleri kapsamına alınan ülkelere ait altıdan fazla büzülen şehir bulduran ülkeler arasında büzülmenin kalıcılığına yönelik bir değerlendirme yaptıklarında, Fransa ve İspanya kentlerinin uzun dönemli büyüme deneyimlemeye en yatkın şehir-kentler; Rusya, Polonya, Ukrayna ve Romanya kentlerinin ise 1990'lardan itibaren düşüş yaşamaya en çok meyilli kentler olduklarını; Belçika ve İngiltere'deki kentlerin ise nüfus artışı yönünde olumlu bir dönüş yaşama konusunda öne çıktıklarını göstermişlerdir (Turok ve Mykhnenko, 2007). Beauregard'ın kentsel büzülmenin kalıcılığı yönündeki bulgusuna karşılık, kentlerin Belçika ve İngiltere'nin bazı kentlerindeki gibi nüfus alma yönünde bir dönüş yaşamalarının mümkün olduğu şeklindeki bir başka bulgu Wiechmann (2008)

tarafından Almanya-Dresden örneğinde sunulmuştur. Dresden bir kentte büzülme ve büyüme süreçlerinin birbiri ardı sıra gelebileceğini göstermektedir. 1989 yılından sonra ekonomik küçülme, sanayi sektöründe daralma ve işsizliğin ortaya çıktığı kentte, dış göç ve doğum oranlarındaki düşüşlerle birlikte 1989'da 500 000 olan nüfus 1999 yılına kadarki dönemde 60 000 kişi azalmıştır. Bu azalma konutların ve ofis kullanımlarının boşalmasına neden olmuş, kentin sunduğu altyapıda da fazlalıklar ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında hazırlanan stratejik plan artık büyümeyi hedef alan bir plan olarak değil kompakt bir Avrupa şehri olma hedefini taşıyan bir plan olarak hazırlanmıştır. Hedef çekici bir merkez etrafında arazi tüketiminin düşük olduğu sabit nüfuslu bir kent kurgulamaktır. Ancak başka birtakım beklenmedik olaylar sonucunda son yıllarda Dresden'de mikro-elektronik, bilgi teknolojileri ve biyo-teknoloji alanlarında sanayi yatırımları yapılmış ve nüfus 25.000 artmıştır. Nitelikli işgücünün getirdiği bu artış ekonominin daha geleneksel sektörlerindeki işlerde süregelen azalmayı dengelemeye yetmese de, Wiechmann'a göre gelecek hala belirsizliğini korumaktadır. Buna dayanarak Wiechmann kentlerin büyüme hedeflerken büzülme yaşayabildiğini, büzülmeyi kabul etmişken de büyüme deneyimleyebildiğini; böyle bir çerçevede en önemli stratejinin, stratejinin kendisinin esnekliği olduğunu vurgulamaktadır. Aslında Dresden örneği, büzülmenin kalıcılığı açısından farklılaşan bu kentte kentsel gelişme stratejisinin nasıl farklılaşabileceğini göstermekle birlikte ve kentlerin ne tipte büzültüğünü anlamının da önemine işaret etmesi açısından önemlidir.

Büzülen kentleri saptamaya yönelik olarak yapılan, yukarıda özetlemeye çalıştığımız çalışmalar, kentsel büzülmenin durağan bir olgu değil, dinamik ve sürekli evrilen bir olgu olduğuna işaret etmektedirler. Buna göre, kentleşme evreler halinde olmakta ve bu evreler kentlerin büyümesini ve değişmesini şekillendirmektedir (Beauregard, 2009). Bu çalışmalar ayrıca daha sonraki bölümlerde değineceğimiz, uzun erimli bir yaklaşımla ulusal (Beauregard, 2009), bölgesel (Turok ve Mykhnenko, 2007; Myknenko ve Turok, 2008) ve küresel (Oswalt, 2005; Oswalt ve Rienets, 2006; SCRIN) ölçeklerde büzülen kentleri tanımlamaya ve kentsel büzülmenin ne boyutta olduğunu ortaya koymaya yönelik çalışmalara da öncülük etmişlerdir. Ancak, nüfusun azalmasının kentsel büzülmenin sadece bir boyutu olduğu ve bu tip geleneksel ölçütlere dayanan analizler yerine, konunun karmaşıklığına uygun yenilikçi metodolojik yaklaşımlar gerektiği konusu Beauregard'ın (2009) kendisi de dahil araştırmacıların giderek altını çizdiği bir konu olmaya başlamıştır. Büzülen kentlere yönelik ikinci grup çalışma ise bu karmaşıklığı çözmeye ve büzülen kentlerin ortaya çıkış nedenlerini anlamaya yönelik çalışmalardır. Devam

eden bölümde bu ikinci grup çalışmalar taranarak, bu çerçevede geliştirilen çalışmaların ortaya koyduğu büzülen kent tipolojileri özetlenmeye çalışılacaktır.

1.1.3 Büzülen kentlerin ortaya çıkış nedenini anlama çabaları

Büzülen kentlerin ortaya çıkış nedenini anlamaya yönelik çalışmalar farklı nedenlerle büzülen kent olma sürecine girmiş olan belirli bir ya da iki kenti ele alan, bunları derinlemesine inceleyen ve büzülmenin arkasındaki dinamikleri anlamaya ağırlık veren çalışmalardır. Bu çalışmaların, büzülen kentleri 5 farklı biçimde kavramsallaştırdığı söylenebilir: (1) demografik dönüşümlerle yüzleşen mekanlar olarak; (2) sanayisizleşme sürecinde göreceli ekonomik üstünlüklerini kaybeden mekanlar olarak; (3) banliyöleşme sürecinin ürünü olarak; (4) küreselleşme sürecine uyum sağlayamayan mekanlar olarak ve (5) iklim değişikliklerinin ve doğa olaylarının ürünü olarak.

1.1.3.1 Büzülen Kentler: Demografik Dönüşümle Yüzleşen Mekanlar

Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi nüfus değişimleri ve nüfusun azalması kentsel büzülmenin temel değişkeni olarak ele alınmış, dünyada pek çok kentin, doğum oranlarının düşmesi ve nüfusun yaşlanması ile nitelenen bir demografik dönüşüm yaşadığı hem uluslararası politika belgeleri hem de akademik yazında vurgulanmıştır. Özellikle Batı Avrupa, ABD ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin kentlerinde bu demografik dönüşümler sonucunda nüfus artışının durağanlaştığı ya da önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Bu nedenle, büzülen kentler üzerine gelişen yazının önemli bir bölümü demografik dönüşümü kentsel büzülme olgusunun arkasındaki temel neden olarak ele almış, büzülen kentler demografik dönüşümle yüzleşen mekanlar olarak kavramsallaştırılmıştır.

Demografik dönüşümle yüzleşerek büzülen kentlere örnek olarak Japon kentleri gösterilebilir. Örneğin Fujii (2008), Japonya'da kentsel büzülme sürecini incelediği çalışmasında, bölgelerinin merkezi konumundaki kentlerin merkezinde yer alan mahallelerde yaşlı nüfusun yoğunlaştığına ve bu mahallelerde yaşamın sönükleştigiğine, arazi fiyatlarının düştüğüne ve piyasa talebinin zayıfladığına dikkat çekmekte; kent merkezindeki mahallelerin yeniden canlandırılmasında nüfus çeşitliliğinin artırılmasının önemine ve yaşlılar için gerekli donatıların sağlanmasının gereğine işaret etmektedir. Traphagan (2008) ise olası yaşam süresinin uzaması ve düşük doğurganlık oranları nedeniyle Japonya'nın dünyanın en hızlı yaşlanan toplumlarından biri olduğunu belirtmektedir. 2002 yılında 64 ve üzeri yaş nüfusun oranının (%18,5), 0-14 yaş grubu nüfusun oranını (%14,2) geride bırakmış olması da bu gerçeği çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır.

Traphagan'a göre yaşlanan nüfus olgusu tüm Japon toplumunu etkilese de özellikle kırsal bölgelerde ve küçük ölçekli kentlerde daha dramatik sonuçlara yol açmaktadır: genç nüfus iş ve eğitim amacı ile Tokyo gibi metropollere giderek kırsal alanları terk etmekte, bunun sonucunda kırsal alanlar büzülmektedir.

Demografik dönüşüm, sosyalizm sonrası dönüşüme uyum sağlamaya çabalayan pek çok Orta ve Doğu Avrupa kentinin kentsel büzülmeyi daha radikal yaşamalarına neden olmuş, bunun kent mekanındaki izleri de bu kentlerde daha derin olmuştur (aynı zamanda bkz. Bontje, 2001). Bu ülkelerde sosyalizm sonrası dönemde ölüm oranlarının arttığı, doğum oranlarının azaldığı ve evlilik ve çocuk doğurma yaşının arttığı görülmektedir. Bu dönüşüm, bu ülkelerin pek çok kentinde nüfusun azalmasına ve yaşlanan kentlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Antrop, 2004; Cloet, 2003; Lutz, 2001). Vaishar (2006) Çek Cumhuriyeti'nin Ostrava bölgesinde de bu eğilimlerin görüldüğünü göstermiştir. Bu konudaki diğer çalışmalar benzeri dönüşümlerin yaşandığı Orta ve Doğu Avrupa örnekleri (Bontje, 2004; Boren ve Gentile, 2007; Steinfuehrer ve Haase, 2007; Wiechmann, 2008) ve Rusya üzerinedir. Sitar ve Sverdlov (2004) da böyle bir dönüşümü Rusya'nın Ivanovo kenti örneğinde tartışmaktadır. Yazarlara göre Ivanovo'da gözlenen kentsel büzülme dinamik ve istikrarsız bir yapı olarak da düşünülebilir. Yazarlar, bu duruma neden olan olumsuz etkenler arasında, başta demografik dönüşüm olmak üzere (yaşlanan nüfus, düşük doğum oranları, olası yaşam süresinin kısalması), cinsiyet dağılımındaki dengesizlikler, tekstil sanayiinin çökmesi, Moskova ve Novgorod gibi çekim merkezlerinin arasında kalmak gibi nedenleri sıralamaktadırlar.

Aslında Ivanovo gibi pek çok Orta ve Doğu Avrupa kentinde de kentsel büzülme sanayisizleşme, sosyalist dönem sonrasında bu kentlerin içinde buldukları küresel ekonomik düzen, banliyöleşme gibi birden fazla etkenin biraraya gelmesinin sonucu olduğunu ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Buzar ve diğ., 2007; Haase ve diğ., 2007; Kabisch ve diğ., 2006; Müller ve Siedentop, 2004). Buna rağmen, Grossmann ve diğ.'nin de (2008) belirttiği gibi demografik dönüşüm, özellikle Doğu Almanya kentlerinin deneyimledikleri kentsel büzülmeyi, Anglo-Amerikan kentlerinde ortaya çıkan ve kentsel daralma (urban decline) olarak kavramsallaştırılan olgudan farklı kılan bir etken olarak vurgulanmaktadır. Bu nedenle, demografik dönüşümün, 'büzülen kentler'in 'daralan kentler'den farklı bir biçimde kavramsallaştırılmasında önemli bir çıkış noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle, demografik dönüşüm her ne kadar dünyanın Japonya gibi gelişmiş ülkelerinin yüzleştiği bir süreç

olarak yaygın olarak kabul görse de, bu çerçeveyi geliştirirken büzülen kentler yazını Doğu Almanya kentlerinin yaşadığı dönüşümlere de fazlaca atıf yapmaktadır.

1.1.3.2 Sanayisizleşme Sürecinde Görelî Ekonomik Üstünlüklerini Kaybeden Mekanlar Olarak Büzülen Kentler

1970'li yılların sonundan itibaren sanayi üretimi dünyanın yeni sanayileşmekte olan ülkelerine sıçramaya başladı. Gelişmekte olan ülkelerin kentleri de yeni sanayi ve üretim merkezleri olarak belirmeye, geleneksel sanayi kollarında ihracatlarını hızla artırmaya başladılar. Sanayinin üretimin yeni merkezleri olan gelişmekte olan ülkelere sıçraması ile birlikte gelişmiş ülkeler de sanayisizleşme ve hizmet ekonomisine ya da bilgi ve teknoloji yoğun sanayi kollarına geçiş yönünde dönüşümler yaşadılar. Bu dönüşümler yaşanırken, geleneksel sanayi merkezi olarak gelişen ve büyüyen bazı kentler de görelî ekonomik üstünlüklerini kaybederek ekonomik olarak çökmeye, iş gücü bu kentlerden yeni iş imkanları sunan kentlere göç etmeye, eski sanayi kentleri nüfus kaybederek büzülmeye başladı. Bir taraftan eski sanayi alanları boşalırken ve kent içinde konut alanlarında büyük boşluklar oluşurken; diğer taraftan fakirlik ve sosyal ayrışma da bu kentlerde kendini göstermeye başladı. Bu nedenle, sanayisizleşme sürecinde görelî ekonomik üstünlüklerini kaybederek büzülen kentler incelediğimiz yazının odak noktalarından biri oldu.

İncelediğimiz yazının, bu çerçeveyi geliştirirken ABD, İngiltere ve Almanya'nın eski sanayi kentlerine/bölgelerine atıf yaptığı görülmektedir. Örneğin, Pallagst (2008) 1950'lere kadar çelik ve diğer geleneksel sanayilerin merkezi olarak gelişen Pittsburg'un bu sanayilerin çöküşünden sonra nüfusunun yarısını kaybettiğini; sanayisizleşme sürecinin ardından kentte sosyal kutuplaşmanın ve fakirliğin arttığını belirtmiştir. Benzer bir süreç Youngstown kentinde de görülmektedir. Çelik sanayisinin merkezi olan kentin nüfusu, sanayisizleşme sürecinin sonunda iş gücünün başka kentlere göç etmesiyle birlikte 1960'lardan bugüne geçen sürede yarıya inmiş, kentte hem sanayi hem de konut birimleri boşalmıştır (Pallagst, 2009). Sanayisizleşme sürecinde görelî ekonomik üstünlüğünü kaybederek büzülen başka iki kent de İngiltere'nin önemli sanayi kentlerinden olan Manchester ve Liverpool'dur (Grant, 2006; Kidd, 2005; Misselwitz 2006; Ferrari ve Roberts 2006). Manchester 19. yüzyılda pamuk ve tekstil sanayii ile "endüstri devriminin başkenti" konumundayken II. Dünya savaşı sonrasındaki süreçte üretim odaklı sanayilerden hizmet ekonomisine geçiş yaşamaya başlamıştır. Kentin ilk büyük ekonomik daralması I. Dünya Savaşı sırasında pamuk tedarik edilen deniz aşırı coğrafyalarla bağlantısının kesilmesi sonrasında ortaya çıkmış 1960'larda artık tekstil imalatının tamamen ortadan

kalkmasıyla ve bunun kentin diğer ekonomik sektörlerini de etkilemesiyle kentte yoğun bir işsizlik dalgası yaşanmıştır. 1980'lerde ise üretim odaklı sanayiler kentten tamamen çıkmış, sanayisizleşme süreci ile birlikte kentin sanayi tabanı kaybolmuştur (Misselwitz 2006). Sanayisizleşme sürecini kentin göç vererek nüfus kaybetmesi takip etmiştir. 1970'lerden 1990'lara kadar olan 20 yıllık dönemde Manchester kent bölgesi her yıl yaklaşık 8000 kişi azalmıştır (Ferrari ve Roberts, 2006). 20. Yüzyılın ilk yarısına kadar İngiltere'nin en önemli ikinci limanı olarak geniş bir hinterlanda hizmet veren bir diğer sanayi kenti Liverpool da 1960'ların sonundan itibaren artan rekabet ve ekonomik yapıdaki değişimler sonucunda ulusal ekonomideki konumunu kaybetmiş, kentte iş gücü ve nüfus büyük ölçüde daralmıştır. Bütün bu değişimler her iki kentte de kentsel yeniden yapılanma ve sosyal yoksunluk açısından önemli sorunları da beraberinde getirmiştir (Couch, 2004; Couch ve diğ., 2005; Middleton, 1991; Robson ve diğ., 2000). Sanayisizleşme sürecinde görece ekonomik üstünlüğünü kaybederek büzülen ve yazında sıkça söz edilen bir başka eski sanayi alanı da Almanya'nın Ruhr bölgesidir (Friedrichs, 1997; Shaw, 2002). Bontje (2004) bu bölgelerdeki ani büzülmenin tek bir endüstriyel kümelenme ve tek sektörde yoğunlaşan ekonomik gelişmenin bir sonucu olduğuna işaret etmektedir.

Yukarıda değinilen, gelişmiş ülkelerin eski sanayi kentlerinin yaşadığı değişim sürecini inceleyen yazında öne çıkan araştırma konularından biri bu kentlerde artan fakirlik ve sosyal sınıf ve etnisite temelli kutuplaşmadır. Örneğin Booza ve Metzger (2004),1970'lere kadar hem ulusal hem de uluslararası ölçekte bir sanayi merkezi olarak gelişen ve genişleyerek bir metropoliten bölge haline gelen ancak sanayisizleşme sürecine uyum sağlayamamaya büzülen Detroit'in 1980'lerin sonunda ABD'de işsizliğin, fakirliğin ve sosyal sınıf ve etnisite temelli kutuplaşmanın en yüksek kenti haline geldiğini belirtmiştir (aynı zamanda Thomas, 2004; Headlee, 2006) Fakirlik ve sosyal kutuplaşma Liverpool örneğinde de büzülme ile ilişkilendirilmiştir (bkz, Oswald, 2006).

Akademik yazında bir grup araştırmanın gelişmiş ülkelerin sanayisizleşme sürecine uyum sağlayamamaya büzülen kentlerinde fakirlik, ırk ayrımı ve sosyal kutuplaşmaya olan ilgisi, kentsel büzülme olgusunun olumsuz algılanan bu kavramlarla ilişkilendirilmesine yol açtı. Bu algı, hem araştırmacıları hem de politika yapıcıları çıkış yolları aramaya, kentsel büzülme tersine çevirerek kentlerin yeniden büyümesini sağlayacak stratejiler geliştirmeye yöneltti. Dünyanın değişik ülkelerine ve kentlerine göre farklılık gösterse de, büyüme odaklı bu yaklaşımın yaygınlaştığını ve büzülen kentlere/kentsel büzülmeye karşı gelişen bu olumsuz algının son yıllara kadar hakim olduğunu görüyoruz. Son yıllarda bu yaklaşım eleştirilerin hedefi

olurken, kentsel b z lmeye rağmen bu kentlerde yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik ve toplum odaklı yaklaşımların geliştiğini gösteren çalışmalar da arttı. Bu konuya ilerleyen bölümlerde değineceğiz.

1.1.3.3 Banliyöleşme Sürecinin  r n  Olarak Kentsel Büzülme

Kentsel büzülme olgusunun nedenleri arasında akademik yazında  ne çıkan bir başkası, nüfusun, yeni yaşam alanı olarak ana kentlerin çeperinde yer alan yerleşmelere taşınması ile nitelenen ve kentin saaklanmasına (urban sprawl) yol açan banliyöleşme sürecidir. Ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi ve erişilebilirliğin artması, kentin çeperinde yeni yaşam alanları oluşması gibi nedenler özellikle sanayisizleşme süreçleri yaşayan ülkelerin kentlerinde ana kentin çeperinde yer alan banliyölerin yaşam alanı için tercih edilmesi sonucunu doğurmuş; eski konut stoğunun yer aldığı ana kentlerin merkezleri gelir düzeyi düşük hanehalklarının yer seçtiği, konut fiyatlarının ucuzladığı ve hatta bazı mahallelerin boşalıdığı mekanlar haline dönüşmeye başlamıştır. Ana kentler artık nüfusun yaşan alanı için tercih ettiği yerler değildir.

Bütün bu gelişmeler akademik yazında, özellikle Amerikan kentlerindeki, banliyöleşme sürecini anlamaya çalışan bir yazının ortaya çıkmasına yol açtı. Örneğin Fishman (1987) banliyöleşmenin her sanayi kentinin eninde sonunda geldiği bir aşamadan ziyade, Amerikank lt r n n  zel bir ürünü olduğunu belirtere, banliy leşmeyi bir Anglo-Amerikan rüyası olarak tanımladı.

ABD'de ortaya çıkan ilk banliyölerden farklı, daha yaygın bir banliyöleşme hareketi ise ikinci dünya savaşı sonrasında beyaz orta sınıfın kent merkezinden çıkışı ile birlikte hız kazanmaya başladı. Kentlerin nüfusu mekansal olarak ayrışmaya, kentin ilk çeperindeki banliyölerde ya da daha uzak çeperlerinde orta sınıf beyaz nüfus, kent merkezinde ise gelir düzeyi düşük siyahi nüfus yer seçmeye başladı. Kentlerin merkezleri daralan; yüksek yoğunluklu, ırk ve etnisite kaynaklı ayrışmanın arttığı, güvenlik sorunu yaşayan, altyapının bozulmakta olduğu mekanlar haline dönüştü (Audirac, 2009; Downs, 1997, 1999; Lucy ve Philips, 2000). Bütün bu gelişmeler akademik yazında, özellikle Amerikan kentlerindeki banliyöleşme sürecini ve kent merkezindeki bozulmayı anlamaya çalışan bir yazının ortaya çıkmasına yol açtı (Fishman,1987, Booth, 1987; Friedrichs, 1993; Metzger 2000). Örneğin Cope (2004) Detroit  rneğinde merkez kent ile banliyöleri şöyle karşılaştırmaktadır: ana kentte gökdelenler, ızgara planla gelişmiş bir kent, terk edilmiş mağazalar ve sanayi binaları; banliyölerde ise ızgara plana göre yer seçen alışveriş merkezleri, büyük otopark alanları, eşit olarak dağılmış yeşil alanlar bulunmaktadır. Gallagher de

(2004) ana kentte mahalleler arasında büyük boşlukların, kullanılmayan parkların, terk edilen konut ve iş yerlerinin bulunduğunu belirtmiştir. Bütün bu bulgular banliyöleşme sürecinin ana kentin merkezinin çökmesine neden olan olumsuz sonuçlarına işaret etmektedir. Bu çerçevede kentsel büzülme, banliyöleşme ya da çepere dağılma süreçlerinin kent merkezinde fakirliğin yoğunlaşmasına, kenar mahallelerin ve buralarda yaşayan sosyal sınıfın, göçmenlerin ve etnik ayrışmanın artmasına neden olan olumsuz bir olgu olarak ele alınmıştır.

Ancak banliyöleşme sürecinin kentsel büzülme ile ilişkilendirilmesi, banliyöleşmenin ortaya çıkardığı kent formunun ne olduna odaklanan çalışmalar sonrasında gerçekleşti. Bu çalışmalar, Detroit gibi Amerikan kentlerinde ana kentin çeperindeki banliyö alanları hızla gelişirken, ana kentin içinin boşaldığını ve ortası boş, halka biçiminde bir çöreği andıran bir kentsel form ortaya çıktığını (doughnut effect) vurguladı (Pallagst ve Wiechmann, 2005). Benzer mekansal desen bazı Avrupa kentlerinde de, örneğin Glasgow'da da, görülmektedir. Banliyöleşme ve kentsel büzülme ilişkisi, Güney Fransa'nın Marseille, Avignon, Toulon, Perpignan kentlerinde de kentsel saçaklanma süreci ile ilişkilendirilmekte, bu sürecin bir sonucu olarak kentin çeperindeki banliyölerden oluşan bir dış halkanın büyüdüğü buna karşılık kent merkezinin daraldığı bir mekansal desen ortaya çıktığı belirtilmektedir (Cunningham-Sabot ve Fol, 2009; Puentes ve Warren, 2006).

Banliyöleşme süreçleri her ne kadar büzülen kentler yazınında orta ve Doğu Avrupa kentlerinin yaşadığı büzüşmeye odaklanan yazında öne çıkarılan bir konu olmasa da, banliyöleşmenin önemli ölçüde büzülen Orta ve Doğu Avrupa kentlerinde de devam etmekte olan bir eğilim olduğuna işaret eden çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Müller ve Siedentop (2004) Batı ve Doğu Almanya'nın demografik olarak büzülen kentlerinde banliyöleşme eğilimlerini incelemişlerdir. Yazarların bulgularına göre Batı Almanya'da kentin dış çeperindeki banliyöler 1990'ların ortasına en fazla büyüyen yerleşmeler olmuşlar, 2000'lere kadar olan dönemde ise banliyöleşme hız kesmiş, kentin ilk çeperindeki banliyöler dış çeperdeki banliyölere göre daha fazla büyümeye başlamışlardır. Batı Almanya kentlerine karşılık, büzülen kentleri ile incelenen yazına damgasını vuran Doğu Almanya kentlerinde ise banliyöleşme eğilimi 1990'ların başında son bulmuş hatta bazı kentsel bölgelerde kent merkezlerine dönüş başlamıştır. Ancak bu süreç kırsal alanlarla birlikte banliyölerin de büzülme sürecine dahil olmasına neden olmuştur. Amerikan kentleri üzerine son dönemde yapılan çalışmalar da, ana kentin merkezinde gözlenen kentsel büzülmenin yayıldığını ortaya koymaktadır: 1950'lerden beri nüfusu artan, kent merkezinin yakın çeperindeki banliyöler büzülen kent merkezinin bir parçası haline gelmiş; bu

alanların sosyal ve ekonomik yapısı da giderek kent merkezinin sosyo-ekonomik yapısını andırmaya başlamış; bu alanlar gelir düzeyi düşük, yaşlı ve göçmen nüfusun yığıldığı mekanlar haline gelmiştir (Audirac, 2009; Puentes ve Warren, 2006)

Haase vd.'nin (2007) çalışması ise büzülen Alman kentlerinde banliyöleşme eğilimlerinin güncel durumu ile ilgili fikir vermektedir. Bu kentlerde nüfusun azalması ile kent içinde yerleşik alanlarda boşluklar ortaya çıktığı ve kentlerde bu boşlukların oluşturduğu delikli bir yapı ortaya çıktığı halde, kentlerin çeperinde devam eden konut yatırımları ile banliyöleşme sürecinin devam etmekte, çelişkili bir yapı ortaya çıkmaktadır (aynı zamanda Couch ve diğ., 2005; Kabisch ve diğ., 2006; Nuisl ve Rink, 2005).

Büzülen kentlerde banliyöleşme sürecini inceleyen bir başka çalışma ise Couch ve diğerlerinin (2005) Almanya'nın Leipzig ve İngiltere'nin Liverpool kentlerinde kentsel saçaklanma olgusunu inceledikleri ve büzülen kentlerde kentsel saçaklanmanın kendine özgü yönlerini ortaya koymaya çalıştıkları çalışmadır. Yazarlar, her iki kentte de, büzülme ve saçaklanma süreçlerinin yeni ve karmaşık bir kentsel yapı ortaya çıkardığını göstermişlerdir: kent merkezinde ticaret ve perakende satışa yönelik alan kullanımının azalmakta buna karşılık konut ve eğlence kullanımları artmaktadır; kent içindeki eski konut alanları çökmektedir; kent-dışı ve banliyö ile ilişkili unsurların kent merkezinde yer almaya başlamıştır. Bütün bu bulgular bir taraftan kentsel saçaklanmanın ve banliyöleşmenin bütünüyle büzülen kentleri dışlayan bir olgu olmadığını ortaya koymaktadır.

Büzülen kentleri/kentsel büzülmeyi kavramsallaştırma çabaları içinde kentsel büzülmeyi banliyöleşme sürecinin bir sonucu olarak kavramsallaştıran bu çalışmaların önemli bir farkı vardır: böyle bir kavramsallaştırma biçimi kentsel büzülmenin sadece bütünü ile nüfus kaybeden kentlere özgü olmadığını; nüfusu artan, rekabet gücü yüksek, dinamik kentlerde de görülebileceğine işaret etmektedir. Ancak banliyöleşmenin, kentlerin yaşadığı değişimleri açıklamaya yetip yetmediği de tartışma konusudur. Örneğin, dünyanın önemli metropollerindeki banliyöleşme sürecini ele alan Fishmann (1987) kitabının son bölümünde, çeper kentlerin ana kentten bağımsız bir biçimde, uydu kent olarak gelişmesi sürecine karşılık olarak kullanılan banliyöleşme kavramının bu geleneksel anlamını yitirmeye başladığına işaret etmektedir. Fishmann (1987: 29-30), geçmişte sanayi ve ticaret faaliyetlerini barındırmayan ve bu nedenle de orta ve üst gelir grubunun yaşam alanı olarak tercih edilen bu çeper kentlerde, ana kentlerin uzmanlaşmış işlevlerinin (yeni sanayi kolları, tekno-parklar, teknoloji merkezleri, ar-ge kurumları, kültürel alanlar, üniversiteler, alışveriş merkezleri) yer seçtiğine, merkezle çeper arasındaki

sınırın belirsizleşmeye ve çok-merkezli, sınırları olmayan bir bölge oluşmaya başladığına işaret etmiş ve 'teknoburb' adını verdiği bu yeni oluşumun banliyöleşmeden farklı bir oluşum olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bütün bu değişimler, 1990'ların sonundan itibaren 'kentsel bölgeler' olarak kavramsallaştırılan olguya işaret etmekte ve büzülen kentlerin banliyöleşme sürecinin ürünü olarak kavramsallaştırmanın yetersizliğini, günümüz kentlerinin yaşadığı dönüşümleri dikkate alan yeni bir çerçevenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu konuya raporun son bölümlerinde yeniden değineceğiz.

1.1.3.4 Büzülen Kentler: Küreselleşmenin Getirdiği Yeni Ekonomik Düzene Uyum Sağlayamayan Kentler

1990'lı yıllar dünyada pek çok kentin önemli dönüşümler yaşamaya başladığı yıllar olmuştur. 1990'lar öncesinde pek çok metropoliten kentin geçirdiği sanayi sonrası dönüşüm kent merkezlerinden sanayinin çıkması ve metropollerin etki alanlarını genişletmesi şeklinde belirirken, 1990'larda metropoliten alanın çeperinde, farklı işlevler üstlenmiş ancak metropoliten kent ile de işlevsel olarak bütünleşmiş, küresel ekonomi ile kurduğu ticari, sosyal ve kültürel bağlantılarla özgün bir konumu olan yeni gelişme odakları belirmeye başladı (Hall, 2001). Bu gelişmeler çerçevesinde akademik yazın küreselleşme sürecine başarılı bir şekilde uyum sağlayan, nüfusu, istihdamı ve geliri artan ve kent bölgenin bir parçası haline gelen büyüme odaklarına vurgu yaparken, bu çerçevede de yeni ekonominin parlayan sektörleri, bu sektörlerin yığıldığı yeni, rekabetçi, yenilikçi metropoliten alanlar (Fisher ve diğ., 2001; Oakey, 1985; Saxenian, 1991, 1992; Simmie, 2001), yeni düzende ortaya çıkan küresel kentler (Sassen, 2001) ve kent bölgeler (Brenner, 2000; Dieleman ve Faludi, 1998; Eraydın ve diğ., 2008; Hall, 2001; Scott, 2001a, 2001b) araştırmaların konusu oldu. Bu yeni düzende büzülen kentler ise küreselleşme sürecine uyum sağlayamayarak ekonomik işlevlerini ve rekabetçiliklerini kaybeden ve bununla ilişkili olarak da iş gücü ve nüfus kaybı yaşamaya başlayan mekanlar olarak ele alındı. Örneğin Castells (2004) küreselleşme sürecinin bir ürünü olan ağlar düzeninin dışında kalmanın bir sonucu olduğunu belirtmektedir: üretim, tüketim ve bilgi ağlarının küreselleşmesi ile ortaya çıkan yeni düzen, biçimi ve yapısı sürekli değişen bu ağ sistemi içinde konumlanamayan kentleri yadsımakta, bu değişikliklere cevap vererek sistem içinde konumlanamayan bu kentler bu ağlar düzeninin dışında kalmaktadır.

Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin kentlerinin küreselleşme süreci ile gelen yeni ekonomik düzenin gerektirdiği dönüşüm sürecini en radikal deneyimleyen kentler olarak ilgili yazında pek çok araştırmının konusu oldu. Örneğin Bontje (2004) Leipzig'in sosyalizm sonrası küresel

dönüşüm sürecine uyum sağlayamayarak büzülen bir kent haline geliş sürecini inceledi (aynı zamanda Schmidt, 2006; Rink, 2005; Oswalt 2006). Rusya'nın Ivanovo örneğinde ise Treivish (2005) ve Kouznetsov (2006) Rusya'nın Manchester'i olarak bilinen ve tekstil sanayisi ile ünlenen kentin sosyalizm sonrası dönüşüm sürecinde, küreselleşmenin etkisiyle rekabetçiliğini yitirmesi ve dramatik bir büzülme döngüsüne girişini el aldı (aynı zamanda bkz. Beyler, 2005; Kil, 2005).

Fujii (2008) ise küreselleşme sürecinde rekabet güçlerini kaybederek büzülen Japon kentlerini incelediği çalışmasında, küresel kentler hiyerarşisinde ilk sıralarda olan Tokyo'nun rekabet gücünün artırdığını, buna karşılık küresel kentler hiyerarşisinde ikinci sıradaki Osaka'nın ve diğer bazı kentlerin büzülmeğe başladığını ifade etmektedir. Yazar, Osaka çıkışlı pek çok şirketin genel merkezlerini Tokyo'ya taşıdıklarını ve önemli bir ticaret merkezi olan Osaka'nın, bu rolünü kaybettiğini belirtmiştir.

Küresel ekonominin parlayan sektörleri olarak çalışmaların odağında yer alan sektörlerin, bu sektörlerin yer seçtiği hızla büyüyen ve dünya ekonomisi içindeki payları hızla artan yörelerin ve kentlerin; diğer bir deyişle rekabet gücü yüksek sektörlerin ve mekanların da son yıllarda büzülen kentler tartışmalarının parçası olduğunu görüyoruz. Örneğin Frey'in (2005) 2000 sonrası ABD'deki metropollere ilişkin demografik değişimi izlediği çalışmanın sonucuna göre dot.com krizinden olumsuz yönde etkilenerek küçülmeye başlayan yeni ekonominin sektörlerinin yığıldığı San Jose, San Francisco ve Boston gibi bölgelerde kentsel büzülme süreci gündeme gelmeye başlamıştır. Frey'e göre bu yeni ekonomi metropolleri 2000 sonrası büzülen teknoloji yoğun endüstrileri ve bölgede hala artan konut fiyatlarının etkisiyle 2000-2004 yılları arasında ABD'de en yavaş büyüyen metropolitan bölgeler olmuştur.

Yeni ekonomi sektörlerine dayanarak rekabet güçlerini artıran kentlerin ve bölgelerin kentsel büzülme sürecinden muaf olmadığına işaret eden ve bunun arkasındaki küresel dinamikleri vurgulayan çalışmalar akademik yazında da giderek artmaya başlamıştır. Frey (2005) gibi Pallagst (2009) da ABD'deki büzülen kentleri örneklediği çalışmasında ünlü Silikon Vadisi'nin yer aldığı San Jose'deki duruma dikkat çekmektedir. San Jose, nüfus açısından hala büyüyen bir metropolitan bölge olarak kabul edilse de, özellikle 2000'li yıllardan itibaren yaşanan 'dotcom krizi' ileri teknoloji şirketlerinde çalışan iyi eğitilmiş ve yüksek becerili işgücünün bir bölümünün başka kentlere göçüne, bir bölümünün ise daha düşük nitelikli işlere geçişine neden olmuş; bu süreçlerin sonucunda, terk edilen ofis binalarında büyük artış yaşanmış, aynı zamanda boş konut stoğunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler kentsel büzülmeğe işaret

etse de, San Jose'nin bu olguyu ve bunun mekansal sonuçlarını radikal bir biçimde deneyimlemesi engelleyen bazı dinamiklerin de altının çizilmesi gerekir. Örneğin kent, nitelikli iş gücünün önemli ölçüde kaybetmesine rağmen aynı zamanda bölgedeki göç hareketliliği devam ettiğinden kentin büyümesi yavaşlasa da keskin bir daralma yaşanmamıştır (San Jose'deki 1970lerdeki büyüme hızı %118'lerdeyken 2000lerin başında bu oran %5.5'lara düşmüştür). Diğer yandan, nüfus kaybı belirli bir sektörde çalışan iş gücünde olduğundan ve kent göç almaya devam ettiğinden, büzülmenin mekandaki sonucu, boş konut stoğunun belirgin olarak ortaya çıktığı çoğu büzülen kentten farklı olarak, boşalan ofis kullanımları şeklinde olmuştur. Frey (2005) yapı stoğunun kırılğan yapısı nedeniyle yakın gelecekte ofis binalarının başka faaliyetler için yeniden kullanımının ise oldukça sorunlu görüldüğünü belirtmiştir.

Bütün bu bulgular, kentsel büzülmenin, yeni ekonomik düzenin rekabet gücü yüksek, dinamik kentlerinin ve bölgelerinin de gündeminde olduğuna; üstelik bu kentlerde zaman zaman birbiriyle çelişen çok çeşitli dinamiklerin bu olguyu gizleyebildiğine ve algılanmasını zorlaştırdığına işaret etmektedir.

1.1.3.5 İklim Değişiklerinin ve Doğa Olaylarının Ürünü Olarak Büzülen Kentler

Downs'a (1999) göre bir bölgenin büyümesi iklim, topografya, coğrafi konum, demografik kompozisyon, mevcut endüstriyel ve kurumsal zemin ve genel ekonomik durumla ilişkilidir. Bu niteliklerin biri veya birkaçındaki değişiklik, örneğin doğal felaketler gibi ani veya iklim değişikliği gibi daha uzun vadede görülebilecek değişiklikler büzülme sürecini doğrudan etkileyebilecek konumdadır. Bu çerçevede, ağır endüstriyel faaliyetlerin yarattığı çevre tahribatı, madencilik, iklim değişikliği ve diğer doğal felaketler (kuraklık, sel, deprem, kasırga, tsunami vb.) de büzülen kentlerin ortaya çıkışına neden olan etkenler arasında ele alınmakta, iklim değişiklikleri ve doğa olaylarının ürünü olarak büzülen kentler incelediğimiz yazında araştırmacıların giderek artan ilgisiyle karşılaşmaktadır (UN HABITAT, 2008).

Örneğin Martinez-Fernandez ve Wu (2009) Avustralya örneğinde iklim değişikliği ile ilişkili uzun süreli kuraklık sonucunda küçük çiftliklerini büyük ölçekli endüstriyel tarım şirketlerine satan çiftçilerin, yok olan yerel istihdam olanaklarının ve nihayetinde bölge dışına göçün sebep olduğu kentsel büzülme sürecinden bahsetmektedirler. İklim değişikliklerin sonuçları hakkında bugün çok az veri olsa da turizm ve tarım gibi sektörlerin bu süreçten olumsuz etkileneceği ve bu sektörlerdeki istihdamda yaşanan azalmanın (özellikle genç ve nitelikli nüfusun dış göçü ile) kentsel büzülme sürecini etkileyeceği düşünülmektedir. Martinez-Fernandez ve Wu iklime bağlı

göç olgusunun Avustralya'nın çölleşen ve kuraklık nedeniyle yaşam koşulları zorlaşan iç kesimlerinden orta ve kuzeydoğudaki kıyı bölgelerine doğru iç göç hareketinin yoğunlaştığını belirtmektedirler. Yazarların Avustralya'nın güney eyaletlerindeki maden kentleri örneklerini inceledikleri başka bir çalışmada ise kıyı kentlerinin, özellikle de Brisbane gibi hızlı büyüyen bölgelerin olumsuz iklim koşullarına sahip bu maden kasabalarından göç aldığına dikkat çekmektedir. Ancak Brisbane gibi hızlı büyüyen bölgelerde bile iklim değişikliğine bağlı olarak uzun süreli yaşanan şiddetli kuraklık ve buna bağlı artan nüfusun içme suyu temininde yaşanan zorluklar kentte sıkı su denetimleri ve kısıtlamalarına neden olmakta, iklim değişikliğinin sonuçlarının hanehalkı düzeyinde de yoğun olarak hissedilmesine neden olmaktadır.

Avrupa'da ise İsviçre gibi dağlık bölgeler ile kıyı alanlarının iklim değişikliği sonucu ortaya çıkabilecek felaketler nedeniyle kentsel büzülme süreci ile karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir. Yine Portekiz'de Güney Alentejo bölgesi arazinin çölleşmesi sonucunda üretkenliğini yitiren ve kentsel büzülme sürecini yaşamaya başlayan bir alan haline dönüşmektedir (bkz. AB, 3. Uyum Raporu, 2007).

Kentsel büzülmenin oluşturduğu olumsuz etkiler uzun süreler içinde gözlemlense de bazen olağanüstü doğa olayları ve felaketler ile de yaratılabilmektedir. Bu konuda dünya tarihi boyunca pek çok örneğe rastlansa da en yakın ve akademik yazında en çok işlenenlerden biri 2005 yılındaki Katrina Kasırgası'nın yarattığı selin ABD'nin New Orleans kentini neredeyse haritadan silecek kadar büyük bir doğa felaketine neden olması ve ardından kentin büzülmesi ile yaşanan süreçtir (Alweill, 2007; Hollander ve diğ., 2009; Rink ve diğ., 2010). 2005'teki felaketten önce kentin nüfusu 485.000 iken bir yıl sonrasında bu rakam 198.000'e düşmüştür. Kasırga nedeniyle kentin altyapısı yok olmuş ani büzülme nedeniyle kentsel kamusal servislerin sağlanması ve devam ettirilmesi önemli bir sorun yaratmıştır (Hollander ve diğ., 2009). Bu örnekte büzülmenin aniden ve çok yoğun olması kent planlıları ve kent yöneticilerinin değişimi yönetme ve yönlendirme konusunda çaresiz kalmasına neden olmuştur. Alweill'e (2007) göre kentsel büzülme bir tür "ağır çekim Katrina" etkisi yaratmaktadır ve bu konuda öngörülü bir kent planlama anlayışı konunun çözümünde yapıcı bir rol oynayabilir. Rink ve diğ. (2010) ise sel gibi çevresel felaketlerin önemli bir nüfus düşüşüne neden olduğunu belirtmekte ve New Orleans örneğine paralel olarak Avrupa'da 1997 yılında Ostrava (Çek Cumhuriyeti) yakınlarında Oder Nehri'nin taşması sonucunda ortaya çıkan sel felaketi ve bunun kent üzerindeki yıkıcı etkisinden bahsetmektedirler. Ayrıca yoğun kentsel bölgelerdeki deprem riski hakkında da aynı olumsuz sonuçların yaşanabileceğini söylemektedirler.

Yaşanan pek çok doğal felaketin, küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişikliği ile ilgili olduğu giderek artan ölçüde kabul görmektedir. Bu değişikliğin sonuçlarından biri olarak, sel ve kuraklık gibi çevresel felaketlerden kaçan iklim mültecilerinin ortaya çıktığı, bunun da alışlagelmiş kırdan kente göç sürecine ek olarak yeni bir nüfus hareketi olarak gündeme geldiği ve bu sürecin kentsel büzülme olgusunun küreselleşen bir olgu olmasına katkı yaptığı belirtilmektedir.

1. 1.4 Büzülen kentleri bir sistem içinde sınıflandırma çabaları:

Görüldüğü gibi, yukarıda özetlenen çalışmalar sadece nüfus değişimleri üzerinden bir kentin büzülüp büzülmediğini ölçmek yerine, kentleri derinlemesine inceleyerek geçirdikleri süreçlerin kentsel büzülmeye etkisini anlamaya çalışan çalışmalardır. Bu çalışmalar büzülen kentlerin farklı niteliklerini ortaya koymuş, kentsel büzülme olgusunun farklı nedenlerle ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Son yıllarda araştırmacıların farklı nitelikteki büzülen kentleri tanımlamaya ve büzülen kentleri niteliklerine göre bir sistem içerisinde sınıflandırmaya çalıştığını görüyoruz. Bu yöndeki ilk çalışmalardan biri sayılabilecek olan, Wiechmann'ın (2003) çalışması Avrupa'da dört tip büzülen kent tanımlamıştır:

- (1) Batı Avrupa'nın ekonomik olarak küçülen sanayi yığılmaları (ör: Ruhr, Mersey Side, Pays Noir)
- (2) Seyrek nüfuslu çeper bölgeler (ör: kuzey İsveç, doğu Finlandiya ve İskoçya)
- (3) Sanayisi ciddi anlamda gerileyen dönüşüm bölgeleri (ör: Rusya'nın büyük bölümü ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri)
- (4) Doğum oranlarının hızla düşüğü, göç veren kırsal bölgeler (ör: İspanya ve İtalya'nın bazı yerleri)

Ortaya çıkış nedenine göre farklı nitelikteki büzülen kentleri tanımlama çabalarını takip eden çalışmaların büzülen kentleri niteliklerine göre bir sistem içerisinde sınıflandırmaya yönelik çalışmalar olduğu söylenebilir. Örneğin Martinez-Fernandez ve Wu (2009) kentsel büzülmenin de kentsel büyüme gibi toplumdaki ekonomik, sosyal ve politik değişimlerin bir sonucu olduğunun altını çizerek; bu değişimleri açıklamaya yönelik olarak geliştirilen farklı kavramsal çerçeveler ile kentsel büzülmenin farklı boyutlarını ilişkilendirmiştir. Buna göre her kavramsal çerçeve kentsel büzülmenin arksındaki dinamikler, kentsel büzülmenin ele alınış şekli ve büzülen kentleri canlandırmaya yönelik olarak önerdiği stratejiler ve bu olguyu incelemek için ele aldıkları sektörler bakımından farklılaşmaktadır (Tablo 1.1).

Büzülen kentleri bir sistem içerisinde tanımlamaya yönelik bir başka çaba da, Wu ve diğerleri'nin bir büzülen kentler tipolojisi oluşturma çabasıdır (Tablo 1.2). Wu ve diğerleri ortaya çıkma nedenlerine ve niteliklerine göre üç tip büzülen kent/kentsel büzülme tanımlamıştır: Dayatılan büzülme; göreceli ekonomik üstünlüklerin kaybı nedeniyle ortaya çıkan büzülme; sosyal ve küresel değişimler nedeni ile ortaya çıkan büzülme. Wu ve diğerleri bu üç tip büzölmeye dünyanın farklı yerlerinden örnekler vermiş ve her bir kentsel büzölme tipinin getirdiği için politika önerilerini de ortaya koymuştur.

Tablo 1.1 Büzülen Kentler için Kavramsal Çerçevesel

Makro model	Sanayileşme Merkez-Çeper	Sanayisizleşme Sanayi sonrası dönüşüm	Küreselleşme	Demografik değişim	İklim Değişimi
Büzülmenin nedenleri	Kamu/özel yatırımlarının yoğunlaşması; büyüme kutuplarının yarattığı merkezci kuvvetler (centripetal forces)	Profesyonel sınıfın yoğunlaşması, yaratıcı sınıfın (büyüme odaklarına) taşınması, teknolojik değişimler, sanayinin yeniden yapılanması	Kentlerin şirketleşmesi; küresel kentlerin oluşması; dünya kentleri/kent bölgeleri arasında rekabet; profesyonel hizmetlerde istihdam; yaratıcı ve bilgi yoğun işgücünün yoğunlaşması; 'megalopolis'lerin ortaya çıkması	Doğum oranlarında nüfusun yaşlanması;	Devam eden kuraklık; doğal afetler (kasırgalar, tsunamiler); çiftçiliğin şirketleşmesi
Ekonomik/sosyal/ çevresel görünüş	'merkezlerin' , sanayi bölgelerinin, serbest bölgelerin hızla büyümesi, kirlilik	Kent merkezlerinin küçülmesi, kent içinin küçülmesi, terk edilen ve boşalan sanayi ve ticaret alanları, ekonomik eşitsizliğin artması	Küresel kentler; kentlerin, metropollerin bazı parçalarının çökmesi/terk edilmesi; soylulaştırma; sosyo-ekonomik eşitsizliğin artması	Konut alanlarının boşalması; yerleşik alanların terk edilmesi; altyapının sarf edilmesi; sosyo-ekonomik eşitsizliğin artması	Terk edilen çiftlikler; altyapının bozulması; sahil şeridinin değişmesi; yerleşimlerin büzülmesi; ekosistemin hızla değişmesi; sosyo-ekonomik eşitsizliğin artması; yer değiştirme nedeniyle kültürel uzaklık
Kentsel ve bölgesel politikalar ve stratejile	Büyüme kutupları/merkezleri, çeperde sanayinin büyümesini teşvik eden sanayisizleşme politikaları	Kentsel yenileme programları, vergiden muaf alanlar, sanayi kümeleri, 'smart cities'; yaratıcı kentle, tasarım kentleri, arazi bankaları	Kentlerin markalaşması; bilim parkları; biyo-parklar; yaratıcı kentler	Yıkım ve yenileme; 'smart' büzülme; kent merkezlerini yeniden keşfetmek; yeniden kentleşme	Su yönetimi; afet sonrası iyileşme; çevresel göçmenler; vize ayrıcalığı
Sektörel örnekler	Yüksek öğretim, sanayileşme, imalat	Yaratıcı sanayiler, hizmet sektörü, madencilik, teknoloji	Bilgi ve iletişim teknolojileri; madencilik; giyim ve ayakkabı; otomotiv	İnşaat; perakende; sağlık sektörü; konut sektörü	Tarım; turizm; kırsal sanayiler; balıkçılık

Kaynak: Martinez-Fernandez ve Wu (2009), sf. 30.

Tablo 1.2 Büzülen Kentler Tipolojisi

Tip	Nitelik	Esas Nedeni	Çağdaş Örnekler	Politik çıkarımlardan örnekler
Dayatılan büzülme	Savaş/Çekişme Politik veya ekonomik reformlar Kaynakların tükenmesi	Politik ve askeri çekişmeler Ulusal Hükümetlerin Mekansal/İdari reformları Doğal kaynakların istismarı	Beyrut, Lübnan, Phnom Penh Çin eyaletlerinin şehir ve köyleri Nauru ve diğer madencilik şehirleri ve kasabaları	Anlaşmazlıkların çözülmesi İdari reformların tadili Yeni teknolojiler; kaynakların verimli tüketilmesini sağlayan yöntemler
Görelî ekonomik üstünlüklerin kaybı nedeniyle ortaya çıkan büzülme	Ekonomik fırsatların çeşitliliğinin yokluğu Yaşam biçimi İklimsel koşullar Altyapı koşulları	Merkez/çeper eğilimi Sanayisizleşme Yeniden sanayileşme (bölgesel eşitsizliklerin artması; bilgi ekonomisi) İklim farkları Metropolitan yaşam biçimleri	AB'ye görelî olarak Polonya Güney Kore-Seul Metropolitan Bölgesi'nin dışında kalan bölgeler Fransa (Paris metropolünün dışındaki alanlar) İskoçya Çin'in eski sanayi merkezleri Rust Belt (ABD)	Bölgesel esnekliği (resilience) pekiştirmek, kuvvetlendirmek Ekonomik faaliyetlerin gömülülüğünü sağlamak Bölgesel desentralizasyon politikaları
Sosyal ve küresel değişimler nedeni ile ortaya çıkan büzülme	Nüfus azalması Nüfusun yaşlanması İklim değişikliği	Doğum oranlarının düşmesi Nüfusun kendini yenileme oranının düşmesi Nüfus yapısı Küresel iklim değişiklikleri	Dresden, Almanya Kyoto, Japonya Avustralya'nın kasabaları	Nüfus politikaları Kentsel altyapı yatırımları Küresel iklim politika ve programları

Kaynak: Wu ve diğerleri'nden (2008) aktaran MoU-COST TU0803 (2008), p. 17.

1.1.5 Büzülen Kentler Yazınında Öne Çıkan Başlıklar

1.1.5.1 Büzülmenin mekansal yönü

Dünya yazınında kentsel büzülmeyle anlamaya yönelik çalışmaların ele aldığı konulardan biri kentsel büzülmenin mekansal yönüdür. Bunlardan ilk grup çalışma kentsel büzülmenin ne boyutta ve ne şekilde görüldüğünün ötesinde, nerelerde görüldüğü ile ilgilenmekte, kentsel büzülmenin ne derece bir ülkenin coğrafi olarak belirli bölgelerinde sıklıkla görüldüğü sorusuna yanıt bulmaya çalışmaktadır. Dünyanın değişik ülkelerinden bulgular pek çok ülkede kentsel *büzülmenin bölgesel bir olgu* olduğu yönünde işaretler vermektedir. Örneğin, İngiltere’de kentsel büzülme konusunda bir kuzey-güney ayırımından söz edilmekte, büzülen kentlerin ülkenin kuzey bölümlerinde yer aldığı vurgulanmaktadır (Cunningham-Sabot ve Fol, 2009). Fransa’da ise büzülen kentler ülkenin orta bölümlerinde, Avrupa ulaşım ağlarının uzağında yer alan bölgelerde yer seçmiştir (Cunningham-Sabot ve Fol, 2007). Almanya’da da benzer coğrafi ayrımlıklar görülmektedir: büzülen kentler çoğunlukla ülkenin doğu bölümlerinde yer almaktadırlar (Pallagst, 2008). Hollanda’da ise büzülen kentler ülkenin kuzeyindeki, doğusundaki ve güneyindeki çeper bölgelerde ortaya çıkmaktadır (Haartsen ve Venhorst, 2010).

Amerika ile ilgili genel kanı ise İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ilk yıllarda yaşanan nüfus azalmaları ve kötü koşulların daha çok Rustbelt bölgesindeki kentleri etkilediği ve ülkedeki diğer kentlere genişlemediği yönündedir. Ancak bu önerme savaş sonrası ilk yıllara özgü bir önerge midir yoksa sonraki dönemlerde bu durum değişmiş midir? Beauregard (2009) daha önce değindiğimiz çalışmasında bu kanıyı doğrular nitelikte bulgular sunmaktadır: incelediği üç dönemde de, nüfusu azalan şehirlerin %60’ının kuzey-doğu ve orta-batı bölgelerde yer aldığını göstermekte, bu bulgunun kentsel büzülmenin bölgesel bir olgu olabileceğine işaret ettiğini belirtmektedir. Ancak ilk dönemde büzülme biraz daha güney bölgeye ait bir olgu iken, ikinci dönemde artan bir biçimde kuzeydoğu ve orta-batı bölgelerde yoğunlaşmıştır. Beauregard’a göre bu, büzülmenin Rustbelt bölgesine özgü bir olgu olduğuna dair tartışmaları destekler nitelikte olsa da üçüncü dönemde büzülme güney ve orta-batı bölgelere kaymıştır.

Kentsel büzülmenin mekansal yönüne ilişkin ikinci grup çalışma kent düzeyinde kentsel büzülmenin mekansal desenini incelemiştir. Kentsel büzülmenin mekansal desenine ilişkin tartışmalar sıklıkla Amerikan kentlerinde kent içinin boşalmasının (hollowing out) içi oyulmuş, halka biçiminde bir çöreğe (doughnut) benzer bir mekansal görünüme neden olduğuna vurgu yapmaktadırlar (Pallagst ve Wiechmann, 2005). Benzer mekansal desen bazı Avrupa kentlerinde de, örneğin Glasgow’da da, görülmüştür (Cunningham-Sabot ve Fol, 2007). Buna

karşılık Fransa'nın Paris bölgesinde kentsel büzülme kentin çeperindeki banliyö halkasında g r lmekte, bu halkayı oluşturan kentler ise geleneksel olarak sanayi gelişmesinin odaklandığı kentler olma özelliği göstermektedirler.  eperdeki büzülen kentler halkasına karşılık kentin merkezi durağan bir yapı göstermektedir (Miot, 2010). Doğu Almanya'da ise büzülme kentin bütününde farklı alanlarda ortaya çıkabilmekte, belirli bir mekansal desen oluşturmamaktadır. Bu durum büzülmenin mekanda deliklere neden olduğu, kent parçalarının birbirinden kopuk hale geldiği yönünde tartişmalara yol açmıştır (Giroto, 2005; Hollander ve diğ., 2009; Müller ve Siedentop, 2004).

1.1.5.2 Büzülme ve kent büyüklüğü arasındaki ilişki

Kentlerin büyüklükleri büyüme ile ilgili tartişmalarda önemli bir değişken olarak kabul edilmiştir. Bu konuda, özellikle de 2. Dünya Savaşı sonrasında kentlerin gelişmesinin anlamaya yönelen akademik yazında kabul görmüş genel kanı büyük kentlerin k  k kentlere göre daha yavaş büyüdüğü yönündedir. Büyük kentlerde dar boğazlar ve yüksek taşınmaz fiyatları sonucu oluşan olumsuz ölçek ekonomileri, daha önce hakim olan sanayi sektörlerinde ortaya çıkan daralmalar, kentsel yayılma önünde beliren, planlamadan veya uygun arazi bulunmamasından kaynaklanan, engeller gibi unsurların bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Turok ve Mykhnenko, 2007: 172). Buna karşılık daha güncel teoriler büyük kentlerin, sundukları fırsatlar, kolaylıklar, altyapı ve insan kaynakları ile büyüme için daha avantajlı olduğunu ileri sürmektedirler (Boddy ve Parkinson, 2004). Örneğin Grossmann v.d. (2008) Doğu Avrupa'da ikinci-derecedeki kentlerin büyümenin dışında bazı gelişmelere göğüs germek zorunda kaldıklarını, bu kentlerde nüfus kaybı, yaşlanma ve g   verme süreçlerinin kentsel büyümeye engel olduğunu belirtmiştir.

Bu çerçevede, bu iki görüşü test etmek için Turok ve Mykhnenko (2007) kentin büyüklüğü ile büyüme arasında bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Bunun için kentler büyüklüğüne göre 'büyük', 'orta', 'k  k' şeklinde sınıflara ayrılmış ve bu grupların yıllara göre ortalama nüfus artışları kıyaslanmıştır. Ortaya çıkan bulgular, 1960'ları kapsayan dönemde k  k kentlerin büyük kentlere oranla kabaca iki kat daha hızlı büyüdüklerini göstermekte, bu bulgu yazındaki tartişmalarla örtüşmektedir. Büyük kentlerin büyümesi 1960'lar ve 1980'lerin başı arasındaki dönemde belirgin olarak yavaşlamıştır. Diğer yandan, k  k kentlerin büyümesi 1970 ve 1990 arasında daha da sert biçimde azalmıştır. 1995'lerde ise büyük kentler ve k  k kentler arasında konum tersine dönmüş, büyüme oranı açısından k  k kentler aşağıda kalmıştır. Ancak bu fark iki grup arasındaki fark 20–30 yıl önce beliren fark ile kıyaslandığında oldukça

küçüktür. Son 40 yıl incelendiğinde küçük kentlere oranla büyük kentlerin konumlarında iyileşme olduğu açıkça görülmektedir. Bunlar da son dönemde, büyük kentlerin büyümede avantajlı olduğuna dair tartışmaları destekler nitelikte bulgulardır. (Turok ve Mykhnenko, 2007, 172). Buna karşılık, Myhnenko ve Turok'un (2008) Doğu Avrupa kentlerinde yaptıkları benzer bir çalışma, 2000'den itibaren kentin büyüklüğü ile büyüme oranları arasındaki ilişkinin belirsizleştiğini ortaya koymuştur: 2000'lerden itibaren görece olarak daha küçük olan kentler, büyük kentlere göre daha fazla büzülmüşlerdir.

1.1.5.3 Büzülme küresel bir olgu mu?

Dünyada ve bölgesel ekonomilerde büzülen kentleri saptamaya yönelik çalışmalar kentsel büzülmenin dünyanın belirli yerlerine özgü bir olgu mu yoksa giderek uluslararası/küresel bir hal almaya başlayan bir olgu mu olduğu konusu üzerinde durmaya başlamışlardır. Büzülen kentler olgusunun ilk gündeme geldiği yıllarda büzülen kentlerin Amerika'nın Rustbelt bölgesi, Japonya ve Avrupa'nın belirli bölgelerinde (özellikle Finlandiya'nın kuzeyi, İsveç'in orta ve kuzey bölgeleri ve Orta ve Doğu Avrupa'nın büyük bölümü, İtalya'nın güneyi, İspanya'nın kuzeyi, Fransa,İskoçya ve Portekiz'in Alentejo bölgesinde) yığıldığına inanılsa da (EU Commission, 2004; Wiechmann, 2008) sonraki dönemde yapılan çalışmalar bu olgunun dünyanın pek çok yerine yaygınlaştığına işaret etmektedir. AB kentleri arasında karşılaştırmalı çözümlenmeler yapılabilmek amacı ile geliştirilen bir veri tabanı olan 'urban audit'e göre, Avrupa'da orta ve büyük ölçekli 220 kentin %57'si 1996-2001 yılları arasında nüfus kaybetmiştir (EU, 2007). Akademik yazında yer alan çalışmalar da Avrupa'da büyüyen kentlerin sayısının 1960'lardan itibaren istikrarlı bir şekilde azaldığını, 1990'ların sonlarında, Avrupa'da büyüyen kentten daha fazla küçülen kent bulunduğunu göstermişlerdir (Turok ve Mykhnenko, 2007). Yine aynı çalışmalar 1960'larda kentlerin büyüme oranlarının ülke ortalamalarının yaklaşık üç katı büyüklükte olduğunu, sonrasında kentlerin büyüme oranlarının ülke eğilimlerinin gerisine düştüğünü ve şehir nüfuslarının ülke nüfuslarından daha yavaş arttığını vurgulamaktadırlar (Turok ve Mykhnenko, 2007). Avrupa Komisyonu'nun yaptığı tahminler 2020'den sonra nüfusun azalması olgunun 2020'den sonra tüm Avrupa çapında görüleceğini ve bu yıldan itibaren, bölgenin aldığı göçlerin bu düşüşü dengelemeye yetmeyeceğini göstermektedir. Kentsel büzülmenin Avrupa'nın belirli bölgelerine özgü olmaktan çıkıp büyük bir bölümünde görüldüğünü/görüleceğini ortaya koyan bu çalışmalar dışında dünya kentleri üzerine yapılan çalışmalar da aslında büzülen kentlerin tüm dünyada var olduğunun altını çizmektedirler. Örneğin Oswalt ve Rienets (2006) dünya metropolislerinin dörtte birinden fazlasının 1990'larda büzültüğünü göstermekte ve her ne kadar kentleşme süreçleri devam etse de bu büzülmenin

artarak devam edeceğini iddia etmektedirler. Oswalt ve Rienets (2007) de son 35 yılda dünyada nüfusu 100 000'den fazla olan 370 kentin nüfusunun en az %10 azaldığını belirtmiştir. Pallagst da (2007) 2007'de Amerika'da ortaya çıkan konut kredisi krizinden ve 2008'de küresel ölçekte görülen ekonomik krizden de önce dünya çapında her 6 kentten birinin büzüldüğünü hesaplamıştır. UNHABITAT da (2008), azalan nüfus olgusunun, genellikle gelişmiş ülkelerle ilgili olduğu kabul edilse de, gelişmekte olan ülke kentlerinde de rastlandığına işaret ederek; büzülen kentler konusunun küresel ölçekte giderek önemli bir sorun haline geldiğini vurgulamaktadır.

Bu ve benzeri bulgular büzülen kentler olgusunun giderek uluslararası bir nitelik kazandığına işaret eden ve konu hakkında yapılacak ülkelerarası karşılaştırmaların büzülen şehirlerin farklı konumlarını anlamaya yapacağı katkıyı vurgulayan tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Berkeley'de oluşturulan SCIRN ağı dünya çapında büzülen kentler ile ilgili bilgi akışını sağlamamak amacı ile bir forum oluşturmuş ve Amerika, Meksika, Brezilya, Almanya, Fransa, İngiltere, Güney Kore, Avustralya ve Japonya gibi farklı ülkelerden örnekleri bu foruma dahil etmeyi başarmıştır. Bu çalışmalar kentsel büzülmenin sadece Avrupa'da değil dünyada da 'doğal (ordinary)' bir kentsel gelişme yönü olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, yapılan çalışmalar, her ne kadar büzülen kentler ya da kentsel büzülme giderek uluslararası bir nitelik kazansa da bu kentlerin konumları hakkında genellemeler yapılamayacağını ve bunun ülkesel, bölgesel ve yerel farklılıklara bağlı olarak farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur (Cunningham-Sabot ve Fol, 2007; Pallagst, 2008). Büzülen kentler üzerine çalışan araştırmacılar giderek 'çeşitliliğe' dikkat çekmekte, örneklere dayalı somut gelişmelerin bu çeşitliliğin açığa çıkarılmasına ve böylece de büzülen kentler/kentsel büzülme olgusunu anlamaya ve kavramsallaştırmaya önemli katkılar yapacağına işaret etmektedirler. Bu noktada, İzmir örneğinin bu çeşitliliği ortaya çıkarmaya ve kentsel büzülmenin arkasındaki dinamikleri ve kentsel gelişmenin farklı alanları ile ilişkili sonuçlarını anlamaya yönelik çabalara bugüne kadarki çalışmalarda çok da değinilmeyen bazı konulara dikkate çekerek yapacağı katkının önemi da ortaya çıkmaktadır. Raporun son bölümünde, büzülen kentleri anlamaya önemli katkılar yapacağını düşündüğümüz bazı başlıklara ve bu başlıklara dayanarak İzmir örneğinde ortaya çıkan araştırma sorularına değinilecektir.

1.2 ULUSLARARASI POLİTİKA BELGELERİNDE BÜZÜLEN KENTLER/KENTSEL BÜZÜLME

2000'li yıllardan başlayarak akademik çalışmalar ötesinde politika belirleyici kurumlar da kentsel büzülme politikalarını belgelerine taşıdılar. Bu bölümde bu belgeler iki ana başlık altında ele alınacaktır: Avrupa Birliği belgelerinde kentsel büzülme ve uluslararası kuruluşların politika belgelerinde kentsel büzülme.

1.2.1 Avrupa Birliği Belgelerinde Kentsel Büzülme

Kentsel büzülme olgusunun Avrupa Birliği politika belgelerinde yer alması ilk olarak AB'deki nüfus değişimleri nedeni ile olmuştur denilebilir. Bu belgelerden European Spatial Development Perspective (ESDP) (European Commission, 1999) Avrupa Birliği genelindeki gelecek eğilimlerini incelerken nüfus ile ilgili nüfusun küçülmesi, göç hareketleri ve yaş profilindeki kayma konularına değinmiştir. Raporda kentsel büzülme olgusu ile ilişkili 4 ana madde yer almaktadır (1) Doğal nüfus artışı Avrupa Birliği içinde uzun yıllardır çok düşük seviyededir ve daralma eğilimi göstermektedir; (2) AB üyesi ülkeler arasında yüksek işsizliğin olduğu bölgelerde yaşayanlar daha düşük işsizlik rakamlarının olduğu yerlere doğru göç etmektedir. Bu göç hareketinin özellikle yüksek kentleşme ve endüstrileşme çizgisindeki Kuzeybatı Avrupa'ya doğru hızlanacağı, dolayısıyla Avrupa'nın nüfus alan bu bölgesinde nüfus artışının hızlanacağı; buna karşılık İber Yarımadası, Kuzeydoğu Almanya ve Baltık ülkelerinin büyük bir bölümünün nüfus kaybı yaşamaya devam edeceği tahmin edilmektedir; (3) AB toplumunun gelecekte yüksek yaşlı nüfus oranı ile karakterize edileceği belirtilmektedir; (4) Sosyal değişimlerin küçülen hanehalkı yapısına neden olacağı ve böylece nüfustaki daralma eğilimine rağmen konuta olan talebin artacağı öngörülmektedir. Ayrıca yine aynı raporda Avrupa Birliği'nde tek bir ekonomik sektörün baskın olduğu, dinamizmini kaybeden kentler bulunduğu ve bu kentlerin yaşadıkları küçülmenin, bölgesel ekonomilerinin bütününe olumsuz yönde etkilediği vurgulanmaktadır. Kentsel büzülme kavramı kullanılsa da ESDP'nin bu vurgusu AB çevrelerinde kentsel büzülmenin farklı boyutları ile ilgili farkındalığı ortaya koymasından önemlidir.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2004 tarihli Üçüncü Uyum Raporu (EU Commission, 2004) da ESDP'nin AB nüfusu ile ilgili tahminlerini desteklemekte ve genişletmektedir. Rapora göre Almanya, İtalya, İsveç gibi bazı üye ülkelerde nüfusta düşüşler beklenmektedir. Doğal nüfus artışındaki azalma devam ederse ve dış göç hızları aynı oranlarda kalırsa önümüzdeki 20 yıl içinde pek çok AB ülkesinin nüfusunda dramatik azalmalar meydana gelecektir. Aynı rapora göre, nüfustaki düşüşler zaten pek çok AB bölgesinin 1990'ların ikinci yarısında beri yaşadığı bir

özelliik olarak ortaya çıkmaktadır. AB 15 içinde 211 NUTS2 bölgesinin 55'inde, yeni katılan üye ülkelerde ise 55 NUTS2 bölgesinin 35'inde doğal nüfus artışı hızındaki düşüş ve dış göçten kaynaklanan, nüfusa bağıli kentsel büzüleme gözlemlenmektedir. Yeni katılan AB üyesi ülkelerdeki belirgin nüfus daralmasına rağmen Polonya'nın Varşova kenti haricinde Budapeşte Prag, Lüblıyana ve bazı Baltık ülkelerinin başkentlerinde önemli büyümeler gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan European Spatial Planning Observation Network/ESPON da AB'de nüfus gelişmesindeki farklılıkların arttığına ve 1990'lar boyunca NUTS 3 bölgelerinin %40'ının nüfusunun azaldığına değinmektedir (ESPON Atlas, 2006): nüfusu azalan NUTS 3 bölgelerinin büyük kısmı (80 tanesi) Almanya'da (özellikle Doğu Bölgeleri) iken, diğerleri yeni AB üyesi olan ülkelerde Bulgaristan (11), , Romanya (7), Estonya, Litvanya ve Portekiz, İspanya, İngiltere'de (özellikle Kuzey Bölgeleri'nde) bulunmaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından 2007'de hazırlanan "State of European Cities" raporuna göre ise Merkez ve Doğu Avrupa'daki pek çok kentsel bölge nüfus açısından büyük bir daralma yaşamaktadır (EU Commission, 2007). Nüfus yapısı üzerinde yapılan analizler Avrupa'nın bu bölgesindeki pek çok kentte genç nüfusun (45 yaş ve altı) dikkate değer ölçüde azaldığını buna karşılık yaşlı nüfusun (65 ve üzeri) arttığını göstermiştir. Bunların tersine Batı Avrupa'da kentsel nüfus değişimi daha karmaşık ve çeşitlilik içeren bir yapıdadır. Bu bölgedeki ülkelerde nüfus artışı, durağanlık ve daralma eş zamanlı olarak gözlemlenmektedir. Güney Avrupa'da ise genellikle dış göçe bağıli büyüme gerçekleşse de özellikle İtalya'da nüfustaki durağanlık ve daralma belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan AB içindeki neredeyse tüm kentlerde banliyöleşme artmakta, bu bölgelerde daralma yaşansa bile merkez kentlere göre etkileri daha az gözlemlenmektedir. Ayrıca değişen nüfus yapısı ve yaşlanma ile ilgili olarak Akdeniz'de kıyısı bulunan AB kentlerinde nüfus artışının yaşlanan nüfus olgusu ile beraber gideceğı çünkü yaşlı nüfusun güneşli bölgeleri tercih ettiğı ifade edilmektedir. Bu raporda ayrıca Avrupa kentlerinin genişlemesi ve daralmasının ardında yatan etkenlerin ne olduğu nüfus dinamiklerini etkileyen iki ana parametre olan doğal nüfus artış hızı ve göç olgusu ile değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde, EUROCITIES tarafından hazırlanan "Demographic change and its impact on housing" (2008) adlı belgede pek çok Avrupa kentinin nüfus küçülmesi ile karşı karşıya kaldığını vurgulanmakta, Brno (Çek Cumhuriyeti), Leipzig (Almanya), Bologna (İtalya), Lodz (Polonya) ve Liverpool (İngiltere) örneğinde yaşanan bu sürecin kentleşme ile ilişkisine değinilmektedir. Aynı belgede kentler arasındaki rekabetin fazlasıyla arttığı günümüzde, kentsel büzülmenin artık

daha fazla üzerinde durulması ve sürecin politika ve yönetim boyutuna daha fazla eğilmek gerektiği de vurgulanmaktadır. Yukarıda kısaca özetlenen AB düzeyindeki bazı makro politika belgelerinin ‘büzülen kentler’ kavramına vurgu yapması bu belgelerin süreçle ilgili farkındalıklarının, özellikle içinde bulunduğumuz 10 yıllık dönem içinde daha fazla olduğunu göstermektedir.

1.2.2 Uluslararası Kuruluşların Politika Belgelerinde Kentsel Büzülme

Son yıllarda Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Programı UN-Habitat tarafından hazırlanan raporlar dünyadaki kentsel büzülme olgusuna ışık tutacak veriler içermektedir. Bu kuruluşun 2008 yılında hazırladığı “State Of The World’s Cities: Harmonious Cities” belgesinde, kentsel büzülme konusuna yönelik dünyanın yaşadığı deneyimler, nüfus değişimi üzerinden ayrıntılı olarak incelenmektedir (UN-Habitat, 2008). Raporun mekansal uyum (spatial harmony) bölümünde büzülen kentler konusu ayrı bir alt başlık olarak ele alınmakta kentsel büzülmenin gelişmiş, gelişmekte olan ve sosyalizm sonrası geçiş dönemi yaşayan ülkelerdeki özgül koşulları tartışılmaktadır.

Raporda ilk kez, gelişmekte olan ülkeler için de büzülen kentler konusuna dikkat çekilmekte ve olası nedenleri açıklanmaktadır. Kentsel büyümenin yavaşlaması ya da azalması genellikle bir gelişmiş ülke olgusu olarak düşünülse de UN-HABITAT tarafından 1408 gelişmekte olan ülke kentinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre 1990-2000 yılları arasında 143 kentte (%10.2) nüfusun daraldığı belirtilmektedir. Yapılan analizlere göre, gelişmekte olan ülkeler içinde en büyük pay (%60 oranla) Asya kentlerinin olmuştur. Hızlı kentsel büyüme gelişmekte olan bölgelerde hala bir norm olsa da bu bölgelerdeki bazı kentlerin yaşadığı büzülmenin çelişen bir durum olduğunun da altı çizilmekte ve daha sonra bu durumun nedenleri ortaya konulmaktadır. Bu nedenler dünya kentlerinin nüfus eğilimleri ile beraber ele alındığında dünyada kentsel büzülme olgusunun görüldüğü beş tip kente rastlanmaktadır: (1) ülkelerinin tek büyük kenti olma durumunu kaybeden kentler (2) daha dinamik olan ve yaşam kalitesi ve iş imkanları bakımından daha çeşitli olanaklar sunan kentlere göç veren kentler (3) gibi kentlerde kent merkezinin fiziksel ve sosyal yaşam koşullarının bozulması ile nüfus kaybederek daralması ve kentlerin dış halkasının, kentin çeperinde gelişen yoğun banliyöleşme süreci sonucunda ayrıştığı (doughnut effect) Jakarta, Seul, Yeni Delhi ve Bombay gibi kentler (4) Çin gibi, sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle büyük iç göç dalgalarının olduğu ülkelerde görülen, doğal nüfus artışı azalmasına rağmen nüfusun yoğun göçün etkisiyle büyüdüğü Şanghay gibi kentler ile göç veren bazı bölgelerde ise büzülme olgusunun ortaya çıktığı kentler (5) Ayrıca çevresel felaketler, idari

sınırların yeniden belirlenmesi, bazı kentlerin politik öneminin azalması, iç savaş vb. durumlar nedeniyle kentsel büzülme olgusunun görüldüğü gelişmekte olan ülkelerin kentleri.

Raporda henüz gelişmekte olan ülkelerde bir sorun olarak algılanmasa da kentsel büzülme olgusunun geleceğin trendleri arasında yer alacağı belirtilmekte; büzülme konusunda kent plancıları ve kent yöneticilerinin yapması gerekenler hakkında da bilgiler verilmektedir.

Aynı kuruluş tarafından 2009 yılında hazırlanan “Planning Sustainable Cities: Policy Directions Global Report on Human Settlements” belgesinde ise 21.yüzyıl kentini şekillendirirken kent planlamanın ilgileneceği temel konular arasında çevresel konular ve iklim değişikliğinden sonra hızlı kentleşmenin getirdiği nüfusla ilgili sorunlar, büzülen kentler, yaşlanan kentli nüfusu ve kentlerin uluslararası göç ile şekillenen çok kültürlü kompozisyonu sayılmaktadır (UN-Habitat, 2009). Ayrıca uluslararası göç konusunun, gelişmiş ülkeler için kentsel büzülme ve kentli nüfusun yaşlanması gibi sorunları maskeleyen olduğu ve bu nedenle post-sosyalist ülkelere göre daha avantajlı konumda olduğu da belirtilmektedir. Yukarıda değinilen bir önceki rapordan farklı olarak bu belgede kent planlamanın kentsel büzülme olgusu hakkında alması gerektiği tavır hakkında da açıklamalara yer verilmektedir. Raporun Dünyanın Çeşitli Yerlerindeki Planlama Konuları başlıklı altbölümünde (11. Bölüm, sf.75-78) Gelişmekte Olan Ülkeler, Gelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm Sonrası Geçiş Dönemi Ülkelerinde önümüzdeki dönemde öne çıkacak planlama ile ilgili konuların listesi verilmekte, özellikle son iki kategorideki ülkeler için kentsel büzülme ile başa çıkmanın önemine değinilmektedir. Bu bağlamda planlamanın, nüfusun dışa göçünü engelleme, terk edilen kentsel alanlar (boş duran konut birimleri, endüstriyel ve ticari tesisler), atıl durumdaki altyapı, yok olan sosyal imkanlar ve daralan yaşam alanları için stratejiler üretmesi gerektiği belirtilmektedir.

Görüldüğü gibi, bu belgelerden bir kısmı ‘kentsel büzülme’ kavramını doğrudan kullanmasalar da akademik yazının vurguladığı ‘nüfusun küçülmesi’ ya da ‘kentsel küçülme’ gibi kavramlara atıfta bulunmaları, kentsel büzülme sürecinin bazı boyutları ile ilgili farkındalıklarını ortaya koymaktadır. Ancak anılan dokümanların son yıllarda, kentsel büzülme yeni bir kentsel gelişme yönü olarak tanımlamaya başladığı ve özellikle de Avrupa kentlerinin büyük bölümünün bu olguyu yaşadığının altını çizdikleri de görülmektedir (EU Commission, 2007; UN-Habitat, 2006).

1.3 KENTSEL BÜZÜLME SÜRECİNİN ETKİLERİ

1990'lı yılların sonlarından başlayan kentsel büzülme ve büzülen kentlerin ortaya çıkış nedenlerini anlama çabalarının ardından büzülen kentlere odaklanan yazın son yıllarda kentsel büzülmenin etkilerini/sonuçlarını irdelemeye başladı. Aslında kentsel büzülme anlamaya yönelik ilk çabaların ve tartışmaların da bu etkilerin/sonuçların gözlenmeye başlanması üzerine ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle olsa gerek ki büzülen kentler araştırmacıları kentsel büzülme sürecinin, bu süreci deneyimleyen kentler üzerinde önemli sonuçları olduğu konusunda hem fikirdir. Bu sonuçlar arasında en çok vurgulananları arasında boşalan konutlar ve bunların yıkılması süreci, bununla ilişkili olarak kentlerde yıkım koridorlarının ortaya çıkması ve konut yoğunluğunun azalması gibi fiziksel sonuçlar (Kabish ve diğ., 2004; Kabish ve diğ., 2006), terk edilen ve kullanılmayan binalarda ve boş parsellerde suç oranlarının, azınlık nüfusun artması ve bununla ilişkili sosyal ayrışma gibi sosyal sonuçlar (Hollander ve diğ., 2009); okulların, sokakların, ulaşım biçimlerinin, iletişim ağlarının kullanılmaması gibi altyapıya yönelik sonuçlar (Leadbeater, 2009) sayılabilir. Kentsel büzülmenin bu tür olumsuz olarak algılanan sonuçları dışında son yıllarda bazı olumlu sonuçları da dile getirilmeye başlandı: kentleşmenin getirdiği yoğunluğu azaltmak ve başka kentlerin büyümesine olanak sağlamak, kentsel gelişmenin çevreye verdiği zararları ortadan kaldırmak için olanaklar sunmak gibi.

Her ne kadar kentsel büzülmenin görülebilir bu etkilerine yazının ilk tartışmalarından itibaren değiniliyor olsa da araştırmacıların kentsel büzülme sürecinin kentlerde yarattığı sadece görünür değil ama görünür olmayan sonuçlarına odaklanılarak bu sonuçları derinlemesine incelemeye yönelmesi son derece yenidir denilebilir. Bunun bir sonucu olarak da son yıllarda kentsel büzülmenin olumlu bazı sonuçları ve daha çok sunduğu olanaklar dile getirilmeye başlandı. İlerleyen bölümde kentsel büzülmenin sonuçlarına yönelik yazın özetlenecek ve bu yazının ortaya koyduğu tartışmalar 5 başlık altında incelenecektir: fiziksel, sosyal, altyapı, mali ve çevresel.

1.3.1 Kentsel büzülmenin fiziksel mekana, arazi kullanımına ve gayrimenkul piyasasına etkileri:

Kentsel büzülmenin tartışılan çok çeşitli sonuçları arasında farklı arazi kullanım türlerinin, özellikle de konut, sanayi ve ofis kullanımlarının boşalması en çok değinilenleri arasında oldu. Hollander ve diğ.'nin (2009: 16) de altını çizdiği gibi 'Boş arazi kentsel büzülmenin en görülebilir yan-ürünüdür. Kentsel büzülme genellikle planlanmamış peyzajlara..., "kullanılmayan tabiatın

sanayi, atık ve altyapı ile karıştığı, göze çarpacak derecede ihmal edilmiş çok büyük kuşaklara” (Giro, 2005) yol açar’.

Terk edilen çeşitli arazi kullanım türleri arasında araştırmacıların en çok değindiği konut alanlarının terk edilmesidir. Dünyadaki pek çok büzülen kentte terk edilen konut alanları nüfusun azalması sonucunda ortaya çıkan konut fazlasının gürülebilir bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin Fransa’nın büzülen kentlerinden olan Mulhouse, Roubaix and Saint-Etienne’de boşalan konutların oranı sırası ile %19, %16 ve %17’yi bulmuştur (Miot, 2010). Konut boşlukları, Almanya’nın Leipzig kentinde olduğu gibi (Rink ve diğ., 2010), konut arzının nüfusun azalmasının yanı sıra yeni konut yatırımları sonucunda arttığı durumlarda daha ciddi düzeylere ulaşmaktadır.

Akademik yazında, konut boşluklarının ne seviyede olduğunu tespit etmeye yönelik çalışmalar dışında, boşalan konut alanlarının kentteki dağılımı son dönemdeki çalışmaların ilgi odağı olmuştur. Son yıllara kadar akademik yazında yer alan yaygın kanı konut boşluklarının kentin çeperinde yer alan düşük kaliteli konut alanlarında ve/veya kentin merkezindeki tarihi binalarda yoğunlaştığı yönünde idi. Buna dayanarak da konut boşluklarının düşük gelir düzeyine sahip ve işsiz hanehalklarının ve diğer dezavantajlı grupların yoğunlaştığı mahallelerde yoğunlaştığı iddia ediliyordu. Ancak son dönemde yapılan araştırmalar, örneğin Rink ve diğerleri (2010), konut boşluklarının ana caddeler ve yollar boyunca da yoğunlaşabileceği gibi gelir grubu yüksek hanehalklarının yaşadığı mahallelerde de yer alabileceğini gösterdi.

Her ne kadar boşalan konutlar/konut alanları büzülme yaşayan kentlerin en önemli sorunlarından biri olarak vurgulansa da dünyada kentsel büzülme sürecini yaşayan ancak konut boşluklarının önemli boyutlarda olmadığı kentler de vardır. ABD’nin Californiya eyaletindeki San Jose bu kentlerden biridir. Kent, Silikon Vadisi’nin yüksek teknoloji sanayisinin yaşadığı krizden sonra bu sektörde çalışan işgücünü kaybetmiş ve hizmet sektöründe çalışanların kentte göç etmesi sonucunda büzülmeye başlamıştır. Bu kentte görülen boşluklar konut boşluğu şeklinde değil, terk edilen ofis binaları şeklinde görülmektedir (Pallagst, 2009).

Boşluklar hangi arazi kullanım türünde görülürse görülsün, başka birtakım alanlarda da önemli sorunlara neden olmaktadır. Bunlar arasında kentsel yapının parçalanması ve kişi başına düşen bakım ve onarım yükünün artması sayılabilir. Örneğin, Rink ve diğerleri (2010) İngiltere’nin Liverpool kentinde kişi başına düşen konut onarım yükünün 1971’de kişi başına 0.32 konuttan kişi başına 0.45 konuta yükseldiğini göstermiştir. Kentteki boşlukların önemli ölçüde etkilediği alanlardan bir diğeri ise gayrimenkul sektörüdür. Rink ve diğerleri (2010), boşlukların bu

sektördeki görülür etkileri arasında kar oranlarının düşmesi, boşalan alanların değer kaybetmesi, kiralık ve satılık mülk fiyatlarının düşmesi, konut kredilerinin değer kaybetmesi ve bunlarla ilişkili olarak pazarlama giderlerinin artmasını sıralamaktadır. Benzer şekilde Grossmann ve diğerleri (2008: 82) de konut boşluklarının konut fiyatlarında ani birdüşüşü de beraberinde getirdiğini vurgulamıştır. Örneğin Fransa'nın Mulhouse, Roubaix ve Saint-Etienne kentlerinin büzülen bölgelerinde gayrimenkul değerleri kentin diğer yerlerinden önemli ölçüde daha düşüktür (Miot, 2010).

Ancak boşlukların görüldüğü pek çok büzülen kentte gayrimenkul sektöründeki oyuncuların ve politika oyuncularının bu boşlukların etkisi ile ilgili algısı konut pazarında yaşanan düşüşün geçici olduğu ve bir süre sonra yeniden tırmanışa geçeceği yönünde olmuştur. Oysa, Grossmann ve diğerlerinin (2008) de altını çizdiği gibi, pek çok kentte konut pazarı, yatırım yapılan alanlar ve yatırım yapılmayan alanlara ayrılmış olmakla birlikte bu ikisi bazen de yan yana yer almaktadır. Yatırımın olmamasının konut kalitesine de önemli olumsuz etkileri olmuştur. Örneğin Miot (2010) Fransa'nın büzülen kentlerinden Roubaix'de özel konut alanlarının %44'ünün potansiyel olarak sağlıksız sayıldığını ve bu oranın tarihi kent merkezinde %75'lere çıktığını göstermiştir. Yine Fransa'nın büzülen kentlerinden olan Moulhouse ve Saint-Etienne'de bazı alanlarda yığılan potansiyel olarak sağlıksız sayılan konutların oranı %34'tür.

1.3.2 Kentsel büzülmenin yoksulluğa ve sosyal ayrışmaya etkileri

Kentsel çöküşün ve nüfus düşüşünün sosyal boyutları yıllar boyunca araştırmacıların çalışma konuları arasında olmuştur. Bu yöndeki pek çok çalışma da kentsel çöküşün ya da nüfus düşüşünün sosyal eşitlik için kötü olduğu yönündeki kanıyı doğal kabul etmişlerdir. Benzer şekilde, kentsel büzülme yazınında pek çok araştırmacı da kentsel büzülmenin mekansal ve sosyal ayrışma ile ilişkili olduğunu savunmaktadır (Downs, 1997, 1999; Lucy ve Philips, 2000). Bu araştırmacılar, büzülen kentlerde yatırım yapılan alanlar ile yatırım yapılmayan alanlar şeklinde beliren farklılaşmanın yanında konut alanlarının, özellikle de düşük gelir grubuna yönelik konut alanlarının, şiddetini artırarak ayrıştığını iddia etmektedirler (Grossmann ve diğ., 2008). Örneğin Strohmeier ve Häussermann (2003) Almanya'nın North-Rhine Westpalia bölgesinde nüfus kaybeden kentlerin aynı zamanda etnik ve sosyal ayrışma ile de karşı karşıya olduğunu göstermiştir. Pallagst (2009) da Amerika'nın Pittsburg kenti ile ilgili çalışmasında kentin metropoliten bölgenin çeperine doğru banliyöleşmesi ve banliyönün nüfus kazanması sürecinin kent merkezinde nüfus kaybına neden olduğunu ve bunun sonuçları olarak da kent içinde yoksulluk ve ayrışma görüldüğünü göstermiştir. Amerikan kentlerinde yapılan diğer

çalışmalar da büzülen kent parçalarının bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Leabeater (2009) da, Kanada'nın doğal kaynaklara dayalı tek bir sanayinin yer seçtiği kentlerin yaşadığı büzülmeyi incemiş ve bu kentlerde istihdamın hem nicel hem de nitel olarak düştüğünü gözlemlemiştir: yüksek ücretli ve sendikalı işlerin kaybı, kadın ve erkek işsizlik oranlarında artış, genç iş gücünün bu kentlerden göç etmesi, tüketicilerin iflası, gelirlerin azalması gibi süreçler bu kentlerde yoksulluk oranlarının artmasına ve nüfusun ekonomik açıdan sosyal yardım programlarına bağımlı olmasına neden olmuştur.

Özetle, büzülen kentlerde ayrışmanın arttığı yönündeki bulgular ve bu kentlerde artan boşluklar bu kentlerde mahallelerin aşağı yönde bir döngüye girdiği yönünde tartışmaları başlatmıştır. Bu aşağı yönde döngünün ve sosyal ayrışmayı önemli ölçüde etkileyen şeyin de, büyüyen kentlerden farklı olarak, yüksek gelir grubunun bu mahallelerden göçü olduğu iddia edilmiştir. Büzülen kentlerde bir taraftan işsizlik artarken, bir taraftan da seçici bir göç süreci gerçekleşmektedir: en iyi eğitilmiş ve kalifiye bireyler bu kentleri ilk terk edenler olurken, kentler 'yetenek kaybı' ile karşı karşıya kalmaktadır, ki bu da bu kentlerin yeniden canlandırılması sürecini daha da zorlaştırmaktadır (Martinez-Fernandez ve Wu, 2009). Kentte 'sıkışıp kalan' en kırılgan sosyal gruplar ise kentsel büzülmenin olumsuz etkilerinden en çok etkilenenler olmuşlardır (işsizlik ve bununla ilişkili olarak fakirlik düzeyindeki artış). Bütün bunlar sonucunda ise, büzülen kentlerde ayrışma, küçük bir mekanda yoğunlaşan sınırlı bir üst-gelir grubu ile düşük gelir grubu ve güvencesiz işçiler ile işsizlerin farklı şekillerde biraraya geldiği bir sosyal karışım şeklinde kendini gösterdiğini iddia etmektedir (Miot, 2010).

Nüfus kaybına ve kentsel büzülmenin sosyal ayrışma üzerindeki olumsuz sonuçlarına odaklanan bu çalışmalara karşılık, son dönemdeki çalışmalar büzülen kentlerdeki bazı çelişkileri ortaya koymaktadır. Örneğin Delken (2008) büyüyen kentlerin mi yoksa büzülen kentlerin mi daha yaşanabilir olduğu sorusundan yola çıkarak Almanya'da büyüyen ve büzülen kentlerde bireylerin yaşam memnuniyetini incelemiştir. Delken'in bulguları büzülen kentlerde yaşayanların mal ve hizmetlerin arzı ile toplu taşıma araçlarının sunum biçiminden ve düzeyinden, büyüyen kentlerde yaşayanlara göre daha da hoşnut olduklarını göstermiştir. Dahası, hanehalkı geliri ve yaşam standartları bakımından iki tip kentte yaşayanların memnuniyetleri arasında bir fark da yoktur. Buna karşılık Delken'in bulguları büzülen kentlerde yaşayanlar için önemli olanın kendi ekonomik durumları, suç oranları ve iş güvenliği olduğunu ortaya koymuştur.

ABD kentlerinde de benzer çelişkiler görülmektedir. Örneğin Pittsburg kenti yoksulluk, suç, işsizlik, gelir ve konut alanlarının boşalması bakımından ABD'nin en kötü performans gösteren

kentlerinden biri olmasına karşılık (Hollander ve diğ., 2009), kent aynı zamanda yaşam kalitesi yüksek ve bütçenin bu kaliteyi yaşamaya yetebileceği bir kent olarak tanınmaktadır (Davis, 2002; Streitfeld, 2009). Aynı şekilde Illinois kenti de nüfus kaybı ve bununla ilişkili olarak suç, eğitim ve işsizlik sorunları yaşasa da (Gordon, 2008; Reardon, 1998), bu koşullar sonucu kent tabandan gelen, toplum odaklı planlama yaklaşımlarına sahne olmuştur (Reardon, 1998). Benzer şekilde Torres Moraes (2009) da Sao Paulo metropoliten alanındaki Sao Caetano do Sul örneğinde kentin yıllık %1 oranında nüfus kaybetmesine karşın kentte yaşayanların yüksek gelir profili olduğunu ve kentin ülkenin sanayi kalkınmasının beşiği olduğunu göstermiştir.

Bütün bu yeni bulgular nüfus kaybı ve kentsel büzülmeyi sosyal ve mekansal ayrışma konusunda yeni araştırma sorularının ortaya çıkmasına olanak verecek şekilde yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bununla ilişkili olarak, büzülen kentler yazınındaki yeni nesil araştırmalarda büzülen kentlerde sosyal eşitliğin nasıl artırılacağı ve teşvik edileceği sorusu ön plana çıkmaktadır.

1.3.3 Kentsel büzülmenin altyapıya etkisi

Kentsel büzülmenin altyapı üzerindeki etkisi düşük nüfus seviyesi ile bu nüfusun kullandığı altyapı düzeyi arasındaki uyumsuzluğun yarattığı sorunlar şeklinde kendini göstermektedir (Vale ve Camparella, 2005). Nüfusun önemli ölçüde azaldığı büzülen kentlerde altyapı talebi de düştüğünden teknik ve sosyal altyapıda arz fazlası ortaya çıkmaktadır. Akademik yazında değinilen etkiler arasında kanalizasyon sistemlerinin gereğinden büyük olması, kullanılmayan eğitim birimleri ve toplu taşıma sistemleri yer almaktadır. Örneğin Pallagst (2009) Youngstown örneğinde gereğinden büyük altyapı sistemlerinin bakımı ve onarımı ile ilgili sorunlar yaşandığını ve altyapı arzının maliyetini karşılamakta ortaya çıkan güçlükleri vurgulamaktadır.

Büzülen kentlerde nüfusun doğal yollarla ya da göç nedeniyle azalması su, ısıtma ve elektrik tüketimini de azalmakta; ticaret ve sanayi birimleri kapandığından bunların kullandıkları altyapı-ağlarına talep azalmakta, teknik altyapı ağlarında kapasite fazlası ortaya çıkmakta ve bu da bu ağların işletilmesinde verimliliği düşürmekte, fiyat etkinliğini ortadan kaldırmaktadır (Koziol, 2004, 2006; Schiller, 2007). Binaların yıkılması sürecinin yaşanmakta olduğu kentlerde ise bu sonuçlar çok daha ağır yaşanmaktadır. Koziol (2004) Almanya örneğinde, boşluk oranının %30 olduğu konut alanlarında içme suyu ve kanalizasyon ağlarının kullanım yüklerinde %50'den fazla düşüş olduğunu belirtmektedir. Bu düşüş, ticaret ve sanayi birimlerinin su tüketiminin şiddetli bir şekilde düştüğü yerlerde daha da fazladır. Bu durumun görüldüğü bazı yerlerde 1990'dan 2002'ye kadarki dönemde üçte birlik bir düşüş yaşanmıştır. Altyapı ağlarının kullanım

seviyelerindeki bu düşüş kapasite kullanım oranlarındaki düşüşün sonuçları ve bunlarla ne şekilde başa çıkılacağı sorusunu gündeme getirmiştir.

Bu yönde yapılan çalışmalardan biri olan Koziol'un (2004) araştırması demografik değişimin belediyenin sunduğu altyapı üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Koziol bu çalışmasında demografik değişimin altyapı ağları ve sistemleri (içme suyu, kanalizasyon, ısıtma ve ulaşım) üzerinde hem niceliksel etkileri olduğunu hem de bu ağların verimliliği üzerinde niteliksel etkileri olduğunu belirtmektedir. Buna göre, kanalizasyon hacminin azalması kanalizasyon akış oranlarını düşürmekte ve böylece çökmeye neden olmakta, kanalizasyonun gereğinden büyük kalmasına neden olmakta ve kanalizasyon fabrikasının verimliliğini düşürmektedir. İçme suyu tüketiminin azalması, durağan su vakasının ortaya çıkmasına neden olmakta bu da toplum sağlığı yönünde risk oluşturmaktadır. Boş konut alanları aynı zamanda ısı iletiminde kayıpların artmasına, ısı üreten fabrikanın kapasitesinin gereğinden fazla kalmasına neden olmakta ve böylece de ısıtma sisteminin verimliliğini ve karlılığını düşürmektedir.

Kentsel büzülmenin altyapı ağları üzerindeki bu tür olumsuz etkileri yanında bazı olumlu etkileri de sıralanabilir. Boş konutlar, trafik sıkışıklığı sorunlarının ortadan kalması ve mevcut park alanlarının yükünün azalması yönünde olumlu etkiler yaratabilir. Ancak kentsel büzülmenin ulaşım ağları üzerindeki olumsuz etkisi daha da çarpıcı olmuştur: kapasite kullanım oranlarının düşmesi toplu taşıma arzında zorluklara neden olmakta, etkinliğini azaltmaktadır. Dahası, ulaşım ağlarının ve araçlarının bakım, onarım ve temizliğine ilişkin maliyetleri bu alanları terk eden nüfusa yüklenemeyeceğinden, belediyeye daha fazla yük getirmektedir (Koziol, 2004). Nüfusun azalması nedeniyle tüketimin ve bununla ilişkili olarak kapasite kullanım oranlarının düşmesi işletim maliyetlerini de artırmakta, ve ulaşım ağlarının yeniden geliştirilmesi, uyumlaştırılması ve küçültülmesi ile ortaya çıkan maliyet kullanıcıların ödediği faturalara yansımaktadır. Son olarak, büzülen kentlerde ulaşım sistemi küçültüldüğünden, geride kalan-çoğu zaman gelir düzeyi düşük olan ve özel ulaşım biçimlerine erişim olanağı olmayan-nüfusun toplu taşımaya talebi de artmaktadır (Böhm, 2006).

Kentsel büzülmenin sosyal altyapıya etkisi ise sadece okulların, bakım evlerinin, vs gereğinden fazla sayıda olması şeklinde değil aynı zamanda ve belki daha da önemlisi sosyal hizmetlerin sunumunun nüfusun talepleri ile eşleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle de kentsel büzülmenin nüfusun yaşlanması nedeniyle ortaya çıktığı kentlerde, yaşlı bakımı ile ilgili hizmetlerin sunumu ile okul ve çocuk bakım hizmetlerinin sunumu arasında uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır.

1.3.4 Kentsel büzülmenin mali etkileri

Büzülen kentler yazınının araştırmacıları kentsel büzülmenin, özellikle de mikro-düzeyde, azalan talep ve arz fazlası ortamında belediye gelirlerinin azalması Şeklinde kendini gösteren finansal kesintiler ile kol kola gittiği konusunda hem fikirdir (Bernt, 2009; Oswald, 2006). Örneğin Pallagst (2007) kentsel büzülmenin belediyeleri azalan finansal dayanak ile karşı karşıya bıraktığını vurgulamaktadır. Torres Moraes de (2009) 1991-2000 yılları arasında nüfusu %0.31 oranında azalan Nipolis'te (Brezilya) Nipolis'in temel geliri olan ve nüfus ile ilintili olarak verilen federal hibelerin kaybına neden olacağı yönünde korkular belirlediğinden bahsetmiŐtir. Miller (2002) de, kentsel büzülmenin kent yönetimlerine olumsuz etkileri olduğunu, Amerika'nın nüfus kaybeden metropollerinde kentlerin btçelerinin iflasın eŐiđine geldiğini belirtmiştir. Doğu Almanya'nın büzülen kentlerinde yapılan bir çözümlene bu kentlerin, Batı Almanya kentlerinin gelirlerinin sadece %38'i kadar gelir yaratabildiklerini; pek çok yerel yönetimin btçelerinde önemli kesintiler yapmak zorunda kaldığını ve bu çerçevede personel giderlerini (-%12.9), saabirvarlıklarını (-%14.1%), ve bakım, onarım ve sosyal güvenlik yardımları gibi alanlardaki olağan giderlerini azaltmak zorunda kaldıklarını ortaya koymuştur (Pohlen ve Wixforth, 2005'ten aktaran Bernt, 2009). Yine aynı çalışma, işsizliğin yüksek olduğu bu kentlerde sosyal güvenlik yardımları giderlerinin %18.6 oranında arttığını bu nedenle de alınan her 10 Euro'luk vergi gelirinin 9 Euro'sunun zorunlu olarak sosyal refah için harcanması gerektiğini belirtmekte, bu durumda Doğu Almanya kentlerinde yerel yönetimlerin vergi konusunda özerkliklerini kaybettiklerinin altı çizilmektedir.

Finansal kaynakların azalması, kentlerin giderek ulus devletler tarafından verilen fonlara bağımlı hale gelmesini de beraberinde getirmektedir. Örneğin Doğu Almanya'da büzülen kentlerdeki belediyeler, kentlerinin konut piyasasını istikrarlı hale getirmek için yürüttükleri terk edilmiş veya kullanılmayan binaların yıkımı, istikrarlı konut alanlarının kentsel gelişme stratejisi kapsamında iyileştirilmesi gibi faaliyetlerinde ulusal hükümetler tarafından sağlanan fonları kullanmaktadırlar (Wiechmann, 2008). Dünyanın pek çok kentinde politika yapıcıların kentsel büzülme süreci ile ilgili farkındalıklarının gelişmediği bir ortamda merkezi hükümet tarafından sağlanan bu fonların önemi vurgulansa da, son yıllarda bu uygulamalar belediyelerin politik bir oyun ortamına girmesine neden olduğu için de eleştirilmeye başlanmıştır (bkz. Wiechmann, 2008). Örneğin Bernt (2009), bu fonların çok karmaşık bürokratik ve politik prosedürlere tabi olduğunu, bu fonlardan faydalanmak isteyen yerel yönetimlerin politik eğilimlere ve planlama alanındaki moda uygulamalara yöneldiklerini bu nedenle de dolaylı da olsa yerel düzeydeki politikaların devlet

düzeyinde belirlendiğini ifade etmiş, bunun da yeni bir tür bağımlılığa neden olduğunun altını çizmiştir.

1.3.5 Kentsel büzülmenin çevresel etkileri:

Görüldüğü gibi kentsel büzülmenin kentsel gelişmenin farklı alanlarına etkileri ile ilgili tartışmalar ağırlıklı olarak olumsuz sonuçları üzerine yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık olumlu sonuçlarına vurgu oldukça azdır. Bu az sayıda olumlu sonuçlar arasında çevre ve sürdürülebilirlik konuları ile ilişkili olanlar en çok vurgulananlardır. Öncelikle, büzülen kentlerde azalan tüketimin doğal kaynak tüketimine olumlu yönde etkisi olacağı ve bu sayede kentsel gelişmenin çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkileri azaltacağı beklenmektedir. İkinci olarak, kentsel büzülmenin, kentlerde yeşil alanların çoğaltılması için bir fırsat olduğu ve böylece de kentleşmenin olumsuz etkilerini tersine çevirerek sürdürülebilir bir kentleşmeye olanak sağlayacağını ve buraların yaşamak için daha çekici hale geleceğini savunanlar bulunmaktadır (Schetke ve Haase, 2008). Bu çerçevede, büzülen kentlerde kent yapılarının kaybı ve kaybolan bu yapıların arsalarının yeniden canlandırılması yönündeki çabaların toprak kalitesini iyileştirmek, doğal kaynak sularını islah etmek, ve kentsel yeşili niceliksel ve niteliksel olarak artırmak için olanaklar sunacağı beklenmektedir (Schetke ve Haase, 2008).

Ancak bu beklentilerle çelişen bazı bulgular da son yıllarda gündeme gelmiştir. İlk olarak, büzülen kentlerde tüketimin azalmasının ağsal altyapı sistemlerinin işleyişine zarar vererek ekolojik hayata olumsuz yansımaları olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Koziol (2004) ısı üretiminin verimliliğinin artmasının, emisyon dengelerinin bozulmasına neden olarak çevreyi olumsuz yönde etkileyebileceğine; kanalizasyonların paslanmasının yeraltı sularının korunmasına olumsuz etki edebileceğine; borularda gerçekleşen anaerobik dönüşüm süreci boruların daha sık temizlenmesini gerektirdiğinden su tasarrufuna yönelik çabaları olumsuz etkileyebileceğine; içme suyu ağlarında elde tutma süresi uzadığından klorlama yapmayı gerektirebileceğine ve bunun da suyun kalitesini olumsuz yönde etkileyebileceğine dikkat çekmektedir. İkinci olarak, büzülmenin kentsel yeşil alanları niceliksel ve niteliksel olarak artırıp artırmayacağı sorusu Schetke ve Haase (2008) tarafından araştırılmıştır. Schetke ve Haase, Almanya'nın Leipzig kentinde büzülen iki mahalleye odaklanarak, bu mahallelerde yürütülen yıkımların yaşam alanları üzerindeki çevresel etkilerini incelemiştir. Bulgular, yıkımlar sonucunda yaratılan yeni açık alanların yeşil alanların kalitesini artırmak yönünde manidar bir etkisi olmadığını göstermiştir. Bu noktada Schetke ve Haase yeni yeşil alanların nasıl planladığının önemli olduğunu savunmaktadır: küçük parklar ve yeşil koridorlar şeklinde

planlandığında yeni açık alanların çevresel ve sosyal alanlardaki etkisi olduğunu söylemek mümkün değildir; ancak yeni açık alanlar mevcut yeşil koridorlar ya da çevredeki kentsel yapı ile entegre edilerek planlanmış ise çevresel sürdürülebilirliğe katkı yapma olasılığı daha yüksektir. Bu bulgular sonucunda Schetke ve Haase büzülmenin kentsel yaşam kalitesini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemek zorunda olmadığını; büzülen kentlerin hem çevresel ve sosyal zorluklarla hem de olanaklarla karşı karşıya olduğunu vurgulamaktadırlar.

Yukarıda özetlediğimiz, kentsel büzülmenin etkileri üzerine odaklanan yazın iki farklı düşünce biçimini yansıtmaktadır. Bunlardan ilki, özellikle de bu konudaki ilk çalışmalar, kentsel büzülmenin olumsuz sonuçlarına odaklanarak bunların ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi yönünde yapılmış çalışmalardır. Buna karşılık özellikle son dönemde yapılan çalışmalar kentsel büzülmenin olumlu etkilerine ve bu sürecin sunduğu olanaklara işaret etmektedirler. Büzülen kentler yazınının ortaya çıkışından bu zamana kadar geçen sürede bakış açısı değişerek 'büzülen kentler' kentlerin yeniden inşa edilmesi ve müdahalelerin hayata geçirilmesi yönünde 'olanaklar sunan mekanlar' olarak görülmeye başlanmıştır (Oswalt, 2005, 2006; Rienets, 2005). Bu yöndeki bakış açısı daha önceki bölümlerde vurgulanan, kentsel büyümenin olası tek kentsel gelişme biçimi olduğu fikrinden uzaklaşıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Schetke ve Haase'nin (2008) de vurguladığı gibi, kentsel büzülme kentlere sadece olanaklar değil, aynı zamanda zorluklar da getirmektedir ve bu durumun kent planlama alanı için önemli sonuçları bulunmaktadır. İleriki bölümlerde 'büzülen kentler'i planlama mesleğinin uygulama alanı olarak kavramsallaştırmaya olanak veren çalışmalar ve bunların ortaya koyduğu tartışmalar özetlenecektir.

1.4 KENTSEL BÜZÜLME KAVRAMINI PLANLAMA ALANI İLE İLİŞKİLENDİRME ÇABALARI: PLANLAMA MESLEĞİNİN UYGULAMA ALANI OLARAK BÜZÜLEN KENTLER

Yukarıda özetlendiği gibi kentsel büzülmenin kentsel gelişmenin farklı alanlarına etkileri büzülen kentsel alanların yeniden yapılandırılmasında kent planlamanın rolünün ne olacağı tartışmalarını da beraberinde getirdi. Bu çerçevede büzülen kentler kent planlama alanının ve planlama mesleğinin uygulama alanı olarak gündeme gelmeye ve büyümeye odaklanan planlama alanının kendini ne şekilde yeniden tanımlaması gerektiği sorusu gündeme gelmeye başladı. Yeni tartışmalar büyümeye yönelik kentsel gelişme stratejilerinin mevcut eğilimi tersine çevirmek için daha fazla yatırım yapmaya odaklandığına, bu nedenle de büzülmenin olumsuz sonuçlarını daha da derinleştirdiğine (Haussermann ve Siebel, 1987) işaret ederek, büzülen kentler olgusunun kent planlama ve politika alanlarının prensiplerini yeniden gözden geçirmeyi

ve değiştirmeyi zorunlu kıldığını vurgulamaya başladı (Wiechmann, 2008). Kentsel büzülmenin kaçınılmaz bir olgu olduğunu kabul ederek daha küçük kentlerin geleceğini planlamak, boşalan ve çöküntü alanı haline gelen komşuluk birimlerini boşaltmak, bir zamanlar nüfusun yaşadığı alanları yeniden yeşil alanlara dönüştürmek, büzülmeyi kontrol altına alacak bir ekonomik gelişmeyi planlayarak daha küçük fakat yaşanabilir yerler haline getirmek (Wiechmann, 2008: 443) planlama alanının bu olguya karşı takınması gereken yeni tutum olarak gündeme gelmeye başladı. Pek çok araştırmacı bütün bunların planlama paradigmasının 'büyüme odaklı planlamadan (growth-oriented planning)' 'akıllıca bzlmeye (smart shrinking)' ya da 'büyümeyi planlama'dan 'büzülmeyi planlamaya' geçişi işaret ettiğini vurgulamaya başladı (Allweil, 2007; Bourne ve Simmons, 2003; Hollbach-Gromig ve Trapp, 2006; Hollander ve diğ., 2009; Pallagst ve Wiechmann, 2005; Popper ve Popper, 2002; Schatz, 2008). Son yıllarda ise 'kentsel büzülmenin çözülmesi gereken bir problem mi yoksa kaçırılmaması gereken bir fırsat mı?' olduğu sorgulanmaya başlandı (Martinez-Fernandez ve Wu, 2007). Bu soruya cevap arayanlar kentsel büzülmenin plancılara kentleri ve kentlerin gelişimlerini yeniden tasarlamak için olanaklar sunduğuna işaret ederek plancıların bu dönüşümü yaşayan kentleri ve kent parçalarını istikrarlı hale getirmek için alternatifler sunmak konusunda etkili bir rol oynayabileceğine (Hollander ve diğ., 2009: 27) vurgu yapmaya başladı.

Yukarıda değinildiği gibi son yıllarda gündeme gelen tartışmalar planlama alanının büzülen kentleri planlamak, onları geleceğe hazırlamak konusunda yeni yaklaşımlara gerek duyduğu konusunda hem fikirdir. Ancak buna yönelik olarak önerilenler soyut düzeyde kalmakta, planlı olsun ya da olmasın kentsel büzülme durumu ile nasıl baş edileceği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Hollander ve diğerlerinin (2009) de vurguladığı gibi, kentlerin nasıl hem küçülüp hem de yeniden olumlu yönde gelişeceği sorusu yanıtız kalmaktadır. Buna rağmen, büzülen kentlerin ya da kent parçalarının önceki bölümlerde değinilen sonuçlarına çözümler bulmaya ve bu alanları yeniden canlandırmaya yönelik çabalar, kentsel büzülme olgusuna yaklaşım biçimine göre değişen çok çeşitli stratejilerin uygulanmasını da beraberinde getirmiştir. Raporun ilerleyen bölümlerinde bu stratejiler özetlenecektir.

1.4.1 Kentsel bzlmeye yönelik stratejiler

Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler önceki bölümlerde özetlenen, kentsel büzülmenin sonuçlarına göre çeşitlenmektedir. Her ne kadar böyle bir çeşitlilik söz konusu olsa da bu stratejiler kentsel büzülme olgusunu ele aliş biçimine, bu olguya yaklaşım biçimine göre, iki ana başlık altında incelenebilir: Kentsel büzülme olgusuna büyüme

paradigması çerçevesinde yaklaşan ve büzülmeyi tersine çevirmeye yönelik stratejiler ve kentsel büzülmenin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejiler. Bu bölümde kentsel büzülmeye yönelik geliştirilen çeşitli stratejiler bu iki başlık altında incelenecektir.

Kentsel büzülmeye büyüme paradigması çerçevesinde yaklaşan ve büzülmeyi tersine çevirmeye yönelik stratejiler: Yeni ekonomi stratejileri

Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik olarak geliştirilen stratejilerden ilk grubu yeni ekonominin öne çıkan konu başlıklarına vurgu yaparak yaratıcı sanayilerin, kültürel sanayilerin yer seçtiği semtler, havaalanı kentleri, ve yenilik merkezleri yaratarak bu kentlerin yeni ekonomik düzene uyum sağlamasını kolaylaştırmayı böylece de bu kentleri ya da kent parçalarını yeniden rekabet gücü yüksek, yatırım için cazip alanlar haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Büzülen kentleri yaratıcı sanayileri geliştirerek ve yaratıcı sınıfı bu alanlara çekerek yeniden canlandırılmaya yönelik stratejiler

1990'lardan itibaren moda, film ve televizyon endüstrisi, tiyatro, müzik, dans, görsel sanatlar, tasarım, mimarlık, reklamcılık, yayıncılık, multi medya ve bilgi teknolojileri gibi sanayilerin yeni ekonomik düzenin, yaratıcılığı önplana alan, parlayan sektörleri olduğu; bu sektörlerde çalışan iş gücünün de yeni ve farklı yaşam biçimi ve beklentileri ile yeni bir yaratıcı sınıfı ortaya çıkardığı fikri hem akademik hem de politika alanlarında giderek benimsenmeye başlandı (Florida, 2002, 2005). Bu fikir, büzülen kent parçalarını bu fikrin hayata geçirilmesini sağlayan stratejiler yoluyla yeniden canlandırmaya yönelik çabalara da yansdı. Böyle bir dönüşümün yerel kalkınmaya önemli katkıları olacağı ve büzülen kent parçalarında gözlenen sosyal eşitsizliklerin yarattığı sorunları ortadan kaldıracağı savunuldu.

Dünyanın elektrik-elektronik merkezlerinden biri olarak gündeme gelen Amerika'nın Silikon Vadisi, bu stratejilerin hayata geçirildiği 'en iyi örnek' olarak akademik yazına da damgasını vurdu. Vadi, 'dot.com'krizi adı verilen kriz sonrasında bu sanayilerin küçülmesi, bu sanayilerde çalışan kalifiye işgücünün Vadi'yi terk etmesi sonrasında nüfusunun önemli bir bölümünü kaybederek 2000'li yıllarda 5 yıl boyunca büzülme olgusunu yaşamıştır. Bunun üstesinden ne şekilde gelinebileceği yönündeki tartışmalar sonrasında, kentlerin sahip oldukları yetenek ve beceriler ile rekabet ettiği, firmaların tasarım ve yeniliğe giderek artan derecede önem verdiği yeni ekonomik düzende Silicon Vadisi'nin iş, sanat ve kültür alanlarında yeniliğe öncülük eden 'Yaratıcı bir Toplum' haline gelmek stratejisi benimsemiştir (Aber, 2009). 2002-2005 yılları

arasında kentteki işgücü ve gelir artışını değerlendiren Aber (2009) Silikon Vadisinin yeniden rekabet gücünü kazanmasının en önemli yönünün kentin 'yaratıcı yanı' olduğunu savunmuştur.

Avrupa'da da Paris'te eski sanayi alanlarının ve işçi sınıfının yer seçtiği Paris Arrondissements adı verilen alan 1995 yılından itibaren bu yaklaşımla dönüştürülerek bu alanda sanat ve yaratıcılığın gerçekleştirileceği tesisler yaratıldı. Marin Karmitz adı verilen önemli bir yazar ve yapımcının bu semtte bir film tiyatrosu inşa etmeye karar vermesi ile başlayan bu süreç semtin büyük bir kısmının kültürel ve ekonomik bakımdan yenilenmesi ve bir zamanlar suçun kol gezdiği bu semtin hoşgörünün kabul gördüğü bir kent parçası haline gelmesi ile sonuçlandı (Aber, 2009).

Büzülen kentlerin kültürel sanayilerin geliştirilerek yeniden canlandırılmasına yönelik stratejiler

Kentsel büzülmenin görüldüğü alanlarda kültürel sanayilerin yer seçeceği bir kültürel semt yaratmak 1980'lerin sonundan itibaren büzülen kentsel alanları yeniden canlandırma stratejilerinin önemli bir parçası olarak gündeme gelmeye başladı. Örneğin Manchester'da merkezi iş alanının yakınlarında, 19. Yüzyılın sanayi alanlarının çökmesi ile ortaya çıkan alanlar kültürel sanayilerin ihtiyaçlarına cevap veren iş, sergi ve gösteri alanlarına dönüştürüldü. Farklı kentsel kullanımların bu alanları canlandıracak şekilde biraraya getirildiği bu alanlar kültürel sanayilerin yer seçtiği semtler olarak adlandırıldı. Brown ve diğerleri (2004) bu stratejilerin uygulanmasından sonra kentin genç nüfus-özellikle de müzik işinde olan veya olmak isteyen genç nüfus-için cazip hale gelmeye başladığının, Manchester üniversitelerine yapılan öğrenci başvurularının da arttığının altını çizmiştir. Sheffield'da da yerel çelik sanayisinin kenti terk etmesi sürecine karşılık ortaya çıkan çöküntü alanlarında kültürel sanayilerin yer seçtiği semtlerin yaratılması stratejisi benimsendi. Bu çerçevede müzik ve film endüstrilerinin ihtiyaç duyduğu kaynakların geliştirileceği tesisleri yaratarak kenti bu sektörlerdeki yatırımcılar için cazip hale getirmek için kent merkezine yakın alanlarda yer alan boş binalar yenilenerek bu binalar kayıt stüdyoları, canlı gösteri mekanları, gece klüpleri, ziyaretçilerin ilgisini çekecek mekanlar ve konaklama mekanları yaratıldı.

İskoçya'nın Glasgow kentinde de kentin uzunca bir süredir yaşamakta olduğu büzülme sürecini kültürel sanayilerin teşvik edilmesi yolu ile tersine çevirmek 2000'li yıllardan itibaren benimsenen strateji olmuştur. Glasgow, tüm İskoçya'da en hızlı gelişen sanayi türü olan kültürel sanayiler sektöründe diğer İskoçya kentleri arasında çalışanların payının en yüksek olduğu kent haline gelmiş, kentte özellikle film ve televizyon sanayileri, yayın sanayii, galeriler, müzeler ve tasarım

merkezleri öbekenmeye başlamıştır. 2004 yılında New dergisi Glasgow'u dünyada müzik endüstrisinin yeni başkenti olarak tanımlamıştır (Aber, 2009).

Büzülen kentleri yeniden canlandırmada havaalanlarını yeni merkezi iş alanları olarak geliştirmeye yönelik stratejiler

1990'lardan itibaren gelişen akademik yazında havaalanlarının sanayi sonrası ekonomik düzende kentlerin yeni merkezi iş alanları olarak ortaya çıktığı fikri gündeme geldi. Özellikle Asya kentlerinde havaalanları etrafında depo alanlarının, alışveriş merkezlerinin, ofis ve ticaret kullanımının gelişmesi ile ortaya çıkan ve 'havaalanı kentleri-aerotropolis' ismi verilen bu alanların gelişmesi akademik yazını bu alanların kentlerin yerel kalkınmasını ve yeni ekonomik düzene eklenmesini sağlayan olanaklar sunduğuna yönelik tartışmaları artırdı (Kasarda, 2010). Bu tartışmaların büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde de yerini alarak, büzülen kentlerde havaalanı kentleri yaratmanın bu kentlerin ekonomik düzene eklenmesini sağlayabileceği fikrinin benimsendiğini görüyoruz. Örneğin bu yaklaşım Amerika'nın Detroit ve Kansas gibi büzülen kentlerinde de kentsel yeniden canlandırma stratejisi olarak gündeme geldi (bkz. Audirac, 2010).

Havaalanlarının kentlerin büyümesi sürecinin ortaya çıkardığı çöküntü alanlarının yeniden canlandırılmasında stratejik olarak kullanıldığı bir başka örnek ise Münih oldu. Çöküntü alanlarının ortadan kaldırılması için öncelikle kentin havaalanının kentin çeperine taşındığını ve eski havaalanının yerine kent merkezinde yer alan Fuar alanının taşınarak fuarla birlikte çalışan bir kentsel semt yaratıldığını; ve kent merkezinde ortaya çıkabilecek büzölmeye yönelik olarak da kompakt bir kentsel gelişme formunun teşvik edilerek daha önceki fuar alanında yüksek yoğunluklu, kaliteli ve yüksek yoğunluklu yeni bir kentsel semt yaratıldığını görüyoruz (Albers ve diğ., 2001).

Büzülen kentleri yenilik merkezlerine dönüştürme stratejileri

1980'lerin sonundan itibaren kentlerin yaşadığı sosyo ekonomik dönüşümleri anlamaya çalışan yazın yeni dünya düzeninde yenilik ve yaratıcılığın, ekonomik büyümenin en önemli etkenlerinden biri olduğunu savundu ve yenilik sistemlerinin önemine vurgu yaptı (Asheim ve Gertler, 2004; Asheim ve Isaksen, 2002; Cooke,1992, 2001; Lundvall, 1992). Küreselleşen dünyada ulusal, bölgesel, kentsel ve yerel ölçekte geliştirilecek yenilik sistemlerinin önemine işaret edilerek kentlerin ve bölgelerin kendi yenilik sistemlerini geliştirerek ekonomik kalkınma sağlayabilecekleri savunuldu. 1990'ların ve 2000'lerin yazınına damgasını vuran bu bakış açısı

büzülme ve büyüme süreçlerini döngüsel olarak yaşayan kentler için de gündeme getirilerek, bu kentlerin yaşadıkları büzülme döngüsünün yenilik kapasitesinin eksikliği olduğu vurgulanarak, geliştirilecek bölgesel yenilik sistemlerinin bu olumsuz döngüyü ortadan kaldırılacağı savunuldu. Örneğin Martinez-Fernandez ve Wu (2006) Avustralya'nın madencilik kentlerinde, bilgi ve yeniliğin bu kentlerin dönüşümünde önemli bir rol oynadığını ve bu kentlerdeki yerel aktörlerin madencilik sektörünün yaşadığı dönüşümlere uyum yapmak ve yeni düzende rekabet güçlerini kazanmak için bu yönde ne tür stratejiler ortaya koyduğunu tartışmaktadır.

Ancak büzülen kentlerin deneyimlemekte oldukları bu süreçleri tersine çevirmeye yönelik bu stratejiler toplumun marjinal kesimlerini dışladığı için eleştirilirken, özellikle de gelir düzeyi düşük nüfusun bu stratejilerin yarattığı kent mekanlarında yaşamayı sağlayacak maddi olanaklara sahip olmadığı vurgulandı. Bu stratejilerin sonucunda ortaya çıkan kent mekanlarının, sosyo-ekonomik eşitsizliğin en yüksek olduğu mekanlar olduğunu gösteren araştırmalar da bu eleştirileri destekledi. Bu nedenle bu stratejiler, iddia edildiğinin aksine, sosyo-ekonomik eşitsizliğin zaten daha fazla olduğu büzülen kentlerde yoksulluk, beyin göçü ve ekonomik küçülme ile ilişkili sorunlara çözüm getirmediği hatta bu sorunları daha da belirginleştirdiği için eleştirilmeye başlandı (Audirac, 2009; Hollander ve diğ., 2009; Peck, 2005). Bu eleştirel bakış açısı, büzülen kentlere yönelik farklı bir bakış açısını gündeme getirdi. Sıfır büyüme ve bununla birlikte gelen daha durağan bir ekonomik gelişme fikrinin kabul edilmesinin bu kentlerin kentsel sürdürülebilirlik çerçevesinde gelişmesini sağlayacak daha gerçekçi bir yaklaşım olacağı savunuldu (Audirac, 2009). Kentsel büzülmeyi kabullenerek büzülen kentlerin gelişmesinde bu olgunun sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejiler geliştirmenin önemi vurgulanmaya başlandı. Aşağıdaki bölümlerde bu çerçevede gündeme gelen stratejiler özetlenecektir.

1.4.2 Kentsel büzülmenin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejiler

Kentsel büzülmenin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejiler genellikle arazi kullanımlarında ortaya çıkan büyük boşlukların ve boşalan mülklerin kentlerin sürdürülebilirliğini ve kentsel kaliteyi artıracak şekilde yeniden değerlendirilmesini sağlamaya yönelik olarak belirmiştir. Bu amaçla geliştirilen stratejiler peyzajın yeşillendirilmesi ve/veya güzelleştirilmesi, boşalan arazi kullanım türlerinin ortadan kaldırılarak yeşil alana dönüştürülmesi, bunlara geçici kullanımlar yüklenmesi olarak çeşitlenmektedir. Örneğin Cleveland Urban Design Collaborative and Neighborhood Progress, Inc. (2008) Cleveland için, büzülen bu kentte boşalan arazileri işletmek için çeşitli stratejilerin tanımlandığı bir kitapçık hazırlamıştır. Benzer şekilde,

Pennsylvania Horticultural Society's Philadelphia Green programı, New Kensington Community Development Corporation ile işbirliği yaparak New Kensington mahallesi için 1100 parsellik boş arazide gelişmesi teşvik edilebilecek peyzaj önerileri önermiştir.

Boşalan arazileri yeşil alana dönüştürme stratejileri

Büzülen kentlerin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejiler arasında en yaygın olanı bu kentleri daha kompakt ve yeşil hale getirerek kentsel sürdürülebilirliği artırmaktır. Almanya'dan iki örnek bu stratejinin başarı ile uygulandığı örnekler olarak gösterilmektedir. Bunlar Batı Almanya'da 'Emscher Park' adı verilen bir Sergi Binası ve Doğu Almanya'da 'Fuerst Pueckler Land' adı verilen projedir (Hollander ve diğ., 2009). Her iki örnekte de eski sanayi alanları peyzaj parkları ve kültürel etkinlik alanlarına dönüştürülmüştür. Bu örneklerle benzer başka örnekler de vardır (Langner ve Endlicher 2008; Spirn 2005).

Büzülen kentlerde ortaya çıkan büyük boşluklarda yeşil alan yaratma stratejilerinin ne derece etkili olduğu konusu da akademik çalışmaların son yıllardaki gündemini oluşturmaktadır. Örneğin Wachter (2005) yukarıda değinilen Pensilvanya örneğini inceleyerek yeşillendirme stratejisinin bu mahalle çevresindeki gayrimenkul değerlerini etkileyen 50'den fazla değişkeni ele alarak incelemiştir. Konutların satış fiyatlarına yönelik evrakları inceleyerek elde ettiği sonuçlar boş parsellerin temizlenerek yeşil alana dönüştürülmesinin dönüştürülen bu alanlara komşu olan emlak fiyatlarını %30 oranında artırdığını göstermektedir. Buna karşılık yönetilemeyen boş parsellerin yığıldığı alanlarda emlak değeri %18 azalmıştır. Wachter'in çalışması farklı yeşillendirme stratejilerinin mülk değerlerini ne derecede etkilediğini de ortaya koymaktadır. Örneğin bir konutun yaklaşık 15 metre mesafesinde dikilen bir ağaç bu konutun değerini yaklaşık %9 oranında artırmaktadır; bir parkın yaklaşık 50 km. Uzaklığında bulunan konutların fiyatı %10 oranında artmaktadır. Wachter'in çalışması kentsel yeşil alanlar oluşturmanın sadece maddi olmayan faydaları olmadığını, aynı zamanda ekonomik getirileri de ortaya koymasından önemlidir.

Boşalan arazilerde geçici kullanımlar tanımlama stratejileri

Kentsel büzülmenin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik stratejilerden bir başkası boşalan arazilerde geçici kullanım türleri tanımlamak olmuştur. Bu stratejinin genellikle kentin ekonomik olarak kalkınması, yerel turizmin geliştirilmesi, nüfus kaybeden bu kentlerde yaşamaya devam edenler için yaşam kalitesini artırmak hedefleri ile ilişkilendirildiğini görüyoruz. Bu çerçevede önceleri genellikle sanayi ya da ticaret faaliyetleri ile ilişkili olarak kullanılan boş

alanlar geçici pazar alanı olarak, ekstrem spor aktivitelerinin yapılabileceği alanlar, sanatsal sergiler için açık hava sergi alanları, bahçe ve tarım alanları, toplanma alanları ve benzeri şekillerde yeniden tasarlanarak boşalan arazinin uzun dönemli ve kar getirecek şekilde yeniden işler hale getirilmektedir. Örneğin bu tür yaratıcı stratejilerin merkez üssü olarak gösterilen Berlin’de eski sanayi sitelerinde gençlere yönelik olarak kayak, tırmanma ve bisiklet gibi ekstrem spor kompleksleri geliştirilmiş (Dobberstein ve Haase, 2006), sosyal kulüpler, yapay plajlar ve gösteri alanları gibi mobil kültürel mekanlar oluşturulmuştur (Oswalt, 2005). Bir başka başarı örneği olarak da Almanya’nın Halle kentindeki Neustadt Oteli gösterilmektedir. Bu dönüşüm örneğinde 100 tane genç boş bir konut kulesini otele dönüştürerek çok çeşitli eğlence ve aktivite türleri için mekanlar yaratmışlardır. Rick (2005) bu örnekte uygulanan geçici kullanım türünün az bilinen ve çökmekte olan bir sanayi kentini bölgesel bir turizm merkezi haline dönüştürdüğünü belirtmektedir.

Son yıllarda akademik yazın boşalan arazilerde geçici kullanımlar tanımlama stratejilerinin olumlu etkilerinin görüldüğü örneklerin ortak özelliklerini tanımlamaya, ne tür alanlarda geçici kullanımların daha iyi sonuçlar verdiğini ve bu stratejiler sonucunda ortaya çıkabilecek gelişme senaryolarının neler olabileceğini tartışmaya başladı (Overmeyer, 2007). Örneğin bazı araştırmalar Berlin’de uygulanan geçici kullanım stratejilerinin sosyal ve ekonomik faydalarına işaret ederken boşalan mülklerde bu tür stratejilerin geliştirilmesini kolaylaştıracak planlama çerçevesini çizmeye çalıştılar (Overmeyer, 2007). Bu tartışmalar içinde bu tür geçici kullanım stratejilerinin uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin de altı çizilmeye, bu güçlükleri ortadan kaldırmak için neler yapılabileceği de gündeme gelmeye başladı. Burada yapılan tartışmalar regülasyonların azaltılmasının tabandan gelen deneysel uygulamaların gelişmesine yol açacağına ve kentsel alanların yeniden yapılandırılmasında yeni ve daha yaratıcı olanaklar sunacağına işaret etti (Hollander ve diğ., 2009).

Çevresel sürdürülebilirliği artırmaya ve ekolojik çevreyi onarmaya yönelik stratejiler

Büzülen kentlerde ortaya çıkan boş peyzajın büyüklüğünün ve bu tür planlanmamış büyük parçaların bu kentlerde yaşan insanların kentlerinin geleceği ile ilgili duydukları endişeleri artırdığına ve arazinin değerini düşürdüğüne yönelik olumsuz etkilerin tartışılmasının ardından bu alanların kentlerin çevresel sürdürülebilirliğini artırmak için fırsatlar sunabileceği fikri benimsenmeye başlandı. Bu fikrin uygulandığı projelerden biri olarak Industrial Forests of the Ruhr projesi örnek gösterilebilir. Proje, terk edilen sanayi arazilerini az miktarda finansal yatırım ile yeşil alana dönüştürerek, araziye kademe kademe ve kontrollü bir şekilde ormana

dönüştürmeyi hedeflemiş bunu yaparken de doğanın yeniden geliştiği bu peyzajın kamuya açıldığı alanlar turistlerin ve bu alanda yaşayanların ortaya çıkan bu peyzajı deneyimleyebilecekleri şekilde tasarlanmıştır (Dettmar, 2006). Bu örnek Ruhr bölgesindeki diğer kentsel alanlara da örnek olmuş, hatta Philedelphia ve St. Louis'teki alanlar için de benzer öneriler yapılmıştır (Hollander ve diğ., 2009).

Kentsel büzülmenin çevresel sürdürülebilirliğin artırılması için sunduğu olanaklar arasında su havzalarında aniden yükselen suları yönetmek, yaban hayatın gelişmesi için doğal çevre yaratmak ve hava kalitesini artırmaya ve kentsel alanlarda ısı-adaları etkisini azaltmaya yönelik olarak bitki yetiştiriciliğinin yapılacağı alanlar yaratmak için gereken büyüklükte boş arazi sunması da vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, örneğin Chicago'daki Center for Neighborhood Technology isimli merkez Illinois kentinde ve kentin banliyölerinde ansızın yükselen suları yönetmeye yönelik projeler tanımlamıştır (Center for Neighborhood Technology, 2007). Benzer şekilde Amerika'nın Sacramento kentinde ağaç yetiştirme programları başlatılmış ve bu uygulamaların çevresel ve ekonomik katkıları olduğu da ortaya konmuştur: bunlar arasında enerji tasarrufu, karbon ve karbondiyoksitin hapsolmesi ve kentsel ısı adaları etkilerinin azalması sayılmaktadır (Sacramento Tree Foundation, 2005). Yine bazı kentlerde boş araziler kentsel tarımın gelişmesi için kullanılmaktadır. Örneğin Cleveland'de Blue Pike Farm adında kent sınırları içinde faaliyet gösteren büyük ölçekli bir çiftlik yaratılmıştır (Lauinger, 2006). 'Yeni Nesil Köylülük' olarak adlandırılan bu uygulamanın bir taraftan kentsel alanlarda yaşamayı isteyen çiftçiler için, diğer taraftan ise kentin merkezindeki tarımsal faaliyetlerin, sürdürülebilir bir yerel besin sisteminin oluşması için fırsatlar sunduğu vurgulanmaktadır.

Çoğunlukla kentlerin büyümesinin yarattığı sorunların üstesinden gelmeye yönelik olarak uygulanan bu tür 'yeşil kentleşme' stratejilerinin, boş arazinin çok, arazi maliyetlerinin düşük olduğu ve kentin büyümesine yönelik baskıların az olduğu büzülen kentler için de uygulanabilir stratejiler olduğu, kamu politikalarının da bu tür uygulamaların büzülen kentlerde gelişmesini cesaretlendirecek şekilde yeniden tanımlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Dettmar, 2006; Hollander ve diğ., 2009).

Büzülen kentlerin yeniden canlandırılmasında kent formuna yönelik stratejiler

Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin tartışıldığı yazın özellikle de tümüyle büzülen kentlerde yerleşme deseninin yeniden oluşturulmasında hangi kent formunun daha iyi sonuçlar vereceğini araştırmaya odaklanmıştır. Kent formuna yönelik olarak iki tür strateji vurgulanmaktadır: kent adaları yaratmak ve yoğunluğu azaltmak.

Kent adaları yaratma stratejisi Oswalt Mathias Under'in 1977'de Berlin için geliştirdiği 'Urban Archipelago' kavramından esinlenmiştir (Hollander ve diğ., 2009). Bu strateji kentin mevcut sınırları içinde yoğunluğun yüksek, kentsel gelişmenin yoğunlaştığı odaklar tanımlayarak; nüfus kaybeden bir kentte kentsel gelişmenin sınırlı sayıdaki bu kent adalarında gerçekleşmesini, bu adaların etrafındaki alanların da yıkım ve yıkılan binalarda yaşayan nüfusun yeniden yerleştirilmesi sonucunda, doğal koşullarına dönüştürülecek alanlar olarak planlanmasını öngörmektedir (Cepl, 2006). 1990 yılında Detroit için hazırlanan ve kentin en kötü durumda olan ve boş alanların en yoğun olduğu alanları belirleyerek bu alanların ortadan kaldırılmasını, bu alanlardan çıkan yerleşik nüfusun da kentin yaşayan alanlarına yerleştirilmesini öngören plan (Waldheim ve Santos-Munne, 2001) bu stratejiye bir örnek olarak gösterilebilir.

Yoğunluğun azaltılması stratejisi ise kentsel gelişmeyi belirli bazı alanlarda yoğunlaştırmak ve diğer alanları boşaltmak yerine, boşlukları kentin tümüne yayarak kentin bütününün yoğunluğunu azaltmayı önermektedir. Bu modelde mülk sahiplerinin mülklerinin çevresindeki mülkleri satın almaları, sahip oldukları bu yeni arazileri yaratıcı ve yeniden kaynak yaratacak şekilde kullanması cesaretlendirilmekte ve bunun imar kısıtlamaları ve arazi kullanım politikaları çerçevesinde yapılması önerilmektedir (Interboro and the Center of Urban Pedagogy, 2006). Bu strateji arazi değerlerinin çok düşük olduğu Detroit, Youngstown ve Cleveland kentlerinde eskiden yoğunluğun yüksek olduğu alanları düşük yoğunluklu banliyö tipi alanlara dönüştürmek için uygulanmaya başlanmış; kentte yaşayanlar komşu mülkleri satın alarak bu arazileri garaja, bahçeye, ek konut birimine, küçük ev-ofislere dönüştürmüşlerdir (Hollander ve diğ., 2009).

Yukarıda değinilen bu iki stratejiden ikincisinin, birincinin sunmadığı bazı olanaklar sunduğu vurgulanmaktadır. Bunlardan en önemlisi, bu stratejinin toplum tarafından kabul görebilerek uygulanmaya başlanmış olması, bu nedenle de daha tabandan gelen bir strateji olma özelliği göstermesidir. Kent adaları stratejisi ise önceden tasarlanmış bir kent formu yaratmaya ve bunu yaparken de imar kurallarına ve kamu müdahalesine gerek duyduğu için daha geleneksel bir planlama çerçevesini temsil etmektedir. Bu stratejinin zorluğu kentsel gelişme adalarının hangi kent parçalarında olacağına karar vermenin zorluğu ve bunun gerçekleştirmek için gerekli kaynakları buralara yönlendirecek kamu politikalarını institute etmenin zorluğu olarak vurgulanmaktadır (Hollander ve diğ., 2009). Örneğin, bu stratejinin bir örneği olarak değerlendirilebilecek olan, yukarıda değinilen Detroit planına, yıkılacak olan alanlarda yaşayan, çoğunluğunu gelir durumu kötü olan azınlıkların oluşturduğu yerleşik nüfus mahallelerinin ortadan kaldırılması fikrine karşı çıkarak direnmiş ve plan hayata geçmemiştir (Waldheim ve Santos-Munne, 2001).

Yukarıda özetlenen stratejiler, Hollander ve diğerlerinin (2009) de altını çizdiği, kentlerin nasıl hem küçülüp hem de yeniden olumlu yönde gelişeceğine yönelik somut arayışlar olmaları bakımından önemlidir. Bununla birlikte, bu yöndeki ilk çabalardan bugüne kadarki süreçte, kentsel büzülmeyi tersine çevirmeye yönelik stratejiler yerine bunun kentsel gelişme için sunduğu olanakları değerlendirmeye olanak veren stratejilerin giderek önem kazandığını görüyoruz. Araştırmacılar, büzülen kentlerin bu yeni yaklaşımla planlanmasının önemi konusunda hemfikir olsa da, büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik en iyi, tek bir strateji belirmediğini, kentsel büzülmeye yönelik stratejilerin giderek çeşitlendiğini söyleyebiliriz. Aslında akademik yazın da son yıllarda bu çeşitliliği alkışlamakta, tabandan gelecek deneysel çabaların daha yaratıcı stratejilerin gelişmesine olanak sağlayarak bu çeşitliliğe olumlu yönde katkı yapacağını altı çizilmektedir.

Bu yeni yaklaşım biçimi bazı büzülen kentlerin planlanması sürecinde de kendini göstermeye başlamıştır. Örneğin Amerika'nın Youngstown kenti için geliştirilen plan, yukarıda değinilen kentsel büzülmenin sunduğu olanakları değerlendirmeye yönelik tutumun yansıdığı planlama örneklerinden biri olmuştur. Eski bir çelik sanayii kenti olan Youngstown 1970'lerin sonundan 2000'lere kadar geçen sürede nüfusunun yaklaşık yarısını kaybetmiş, bunun sonucu olarak kentin çöken alanlarında terk edilen ve kullanılmayan binalar, boş araziler, yükselen suç oranları, yaşlanan ve ağırlıklı olarak azınlıklardan oluşan nüfus görülmeye başlanmıştır (Hollander 2009: 176-202). Yıllarca bu sorunların üstesinden gelmek için yapılan planlar başarısız olduğu için 2002 yılında öncekilerden farklı bir plan yapılmış, bu plan kentin nüfusu kasıtlı olarak azaltmayı ve kentleşmeyi kasıtlı olarak durdurmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede, plan arazilerin ve binaların boşalmasına müdahale edilmemesi ve bu alanların doğal haline dönmesi şeklinde bir strateji benimsemiş; kullanılmayan binaları, sokakları ve caddeleri temizleyerek daha büyük konut parselleri, daha fazla yeşil alan ve yeni parklar yaratmayı öngörmüştür. Kentin bu yeni planını öncekilerden farklı kılan şeyin, Youngstown'ın büzültüğünü kabullenmesi ve bunun sunduğu olanakları, geride kalan binaları, altyapıyı ve hizmetleri iyileştirmek için kullanması olduğunun altı çizilmektedir (Hollander ve diğ., 2009; Pallagst, 2009).

Büzülen kentleri planlamada benzer bir yaklaşım Doğu Almanya'da da benimsenmiştir. Büzülme için gerçekçi vizyonlar ortaya koymak şeklinde özetlenen bu yaklaşım 2001 yılından itibaren Urban Renewal East adı verilen federal finansman programı tarafından da desteklenmektedir. 'Büyüyen kentleri planlamak' yaklaşımından 'kentsel büzülmeyi planlamak' yaklaşımına geçişe kadar geçen sürede kentsel büzülmeye karşı yanlış yaklaşımların sıkıntılarını deneyimleyen ilk örneklerden biri Leipzig kenti olmuştur. Dresden kentinde de planlama alanının bu yeni sürece

verdiği tepkisel yaklaşımdan dolayı geleceğe dönük konut ve bina kestirimleri yanlış yapılmıştır (Siedentop ve Wiechmann, 2007). Ancak her iki kent de büzülmeyle olanaklar sunan bir olgu olarak kucaklamış ve terk edilen yapıları ortadan kaldırarak bu alanlarda daha fazla kamusal yeşil alan yaratma stratejisini benimsemiştir.

Diğer taraftan, Wiechmann (2008) Dresden örneğinde, büzülen kentlerin planlanması sürecini yakından ilgilendiren farklı bir noktaya dikkat çekmektedir. 1990'lar boyunca büzülen ama büyüme beklentisi ile planlanan kent, büzülme sürecini kabul edildikten ve büzülen bir kentin planı yapıldıktan sonraki 7 yılda nüfus kazanmaya başlamıştır. Wiechmann bu sürecin planlama alanı için yeni zorluklara işaret ettiğinin altını çizmektedir. Planlama alanı, kentsel büzülmenin yarattığı, büzülen ve çöken alanların büyüyen alanlarla birarada olduğu yamalı bir yapı ile uğraşırken kentin geleceğine yönelik 'belirsizliği' de göz önünde bulundurmalıdır. Wiechmann bu noktada, büzülen kentleri planlarken geliştirilen stratejilerin 'esnek' olması gerektiğinin altını çizmektedir.

1.5. DEĞERLENDİRME

Büzülen kentler/kentsel büzülme üzerine yapılan araştırmalara dayanan yukarıdaki yazın incelemesi, bu olguya ilişkin tartışmaların derlenmesini sağlamıştır. Bu olgunun ortaya çıkış nedenlerinin araştırılması; kentleşmenin farklı alanlarına ilişkin sonuçlarının incelenmesi; günümüz kentleşmesinin dinamiklerini anlamaya olanak vermektedir. Ancak, kentsel büzülmenin arkasındaki yeni dinamikleri ve kentsel gelişmenin farklı alanları ile ilişkili sonuçlarını anlamaya yönelik çabaların bugüne kadarki çalışmalarda çok da değinilmeyen bazı konuları dikkate alması gerektiği de açıktır. Aşağıdaki bölümde büzülen kentleri anlamaya önemli katkılar yapacağını düşündüğümüz bazı başlıklara değinilecektir. Bu başlıklar, İzmir örneğinde öne çıkan araştırma sorularının da temelini oluşturmaktadır.

- *Büyüyen kentlerde/metropoliten alanlarda kentsel büzülmeyle anlamının önemi*

Yukarıda özetlenen tartışmalar büzülen kentler yazınında sadece nüfus değişimleri üzerinden bir kentin büzülüp büzülmediğini ölçmek yerine, kentleri derinlemesine inceleyerek geçirdikleri süreçlerin kentsel büzülmeyle etkisini anlamaya yönelik bir eğilime işaret etmektedir. Bu çalışmaların kentlerin geçirdiği demografik, ekonomik ve mekansal dönüşümlerin nasıl kentsel büzülmeyle neden olduklarını anlamaya yönelik önemli katkıları vardır. Ancak büzülen kentler yazını bunu yaparken ağırlıklı olarak bu dönüşümlere uyum sağlayamayarak bütünü ile büzülen kentlere odaklanmış, büzülen kentler büyüyen kentlerin sahip olduğu dinamikleri yitiren ve

bütünüyle nüfus kaybeden mekanlar olarak ele alınmıştır. Bu nedenle de bir taraftan büyümeye devam eden, rekabet gücü artan kentler ve kent bölgeler kentsel büzülme tartışmalarının dışında bırakılmış; diğer taraftan ise büzülen kent parçalarının büyüyen kent parçaları ile birarada bulunduğu fikri göz ardı edilmiştir. Oysa bazı kentler büzülen kentler kategorisinde yer almayıp, büzülüyor görünmeyebilir; ancak geçirdikleri sosyo-ekonomik ve mekansal dönüşüm bu kentleri büyük ölçüde etkilemiş, gelişme sürecini yönlendirmiş ve kentin farklı noktaları bu süreçten ayrı ayrı etkilenmiş olabilir. Bu tür kentler nüfus ölçütleri ile değerlendirildiğinde bütünüyle büzülüyor görünmeyebilir; ancak bu kentlerin bazı parçalarının kentsel büzülme deneyimlediği de yadsınamaz. Örneğin Amerikan kentleri üzerine yapılan çalışmalarda, bütünüyle büzülmeyen kentler ele alınmış, bu kentler bütünüyle büyüdüğü halde bazı parçalarının büzülmesinde banliyöleşme sürecinin etkileri üzerinde durulmuştur

Bütünüyle büzülen kentler dışında büyüyen metropoliten alanlarda ortaya çıkan kentsel büzülme sürecini anlamaya yönelik çalışmaların hem büzülen kentler hem de genel olarak kent çalışmaları yazınına önemli katkıları vardır. Bu çalışmalar dışsal etkenlerin bir kentin farklı parçalarını ayrı ayrı nasıl etkileyebildiğini ortaya koymakta ve büyüyen kent parçaları ile büzülen kent parçalarının yan yana bulunabileceğine işaret etmektedir. Örneğin Rienets (2006: 6) çoğu durumda büzülen kentlerin büyüyen bölgeler içine gömülü olduklarına, çeper kentler büyürken kent içinde kalan alanların nüfus kaybettiğine, daha az sayıda nüfusun ve kentsel faaliyetlerin giderek daha geniş bir alana yayıldığına işaret etmektedir (Rienets, 2006: 6). Haartsen ve Venhorst (2010) da Hollanda örneğinde hem kentsel hem de kırsal alanlarda nüfusu artan ve azalan yerlerin birbiri ile yan yana bulunabileceğini göstermiştir.

Grossmann ve diğerleri de (2009) büyüyen metropoliten alanlarda ve bölgelerde görülen kentsel büzülme anlamının önemine işaret etmiştir. Yazarlar, büzülen kentlerin sadece bütünüyle nüfus kaybeden alanlarda görülmediğini; Detroit'te olduğu gibi büyüyen kentlerde ya da metropoliten alanlarda da olabileceğini belirtmiş; banliyöleşmenin baskın kentsel gelişme yönlerinden biri olduğu Doğu Avrupa kentlerinde de bu sürecin dikkatle incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak büyüyen metropoliten alanlarda ve bölgelerde görülen kentsel büzülme salt banliyöleşme süreci ile açıklamanın yeterliliği de tartışma konusudur. Son yıllarda kentler önemli dönüşümler yaşamışlardır. Özellikle ülkeleri içinde küreselleşme sürecini yoğun yaşayan ve ülkelerinin küresel sisteme eklemlenmesinde bir kapı görevi gören kentler, önemli sosyo-ekonomik dönüşümler geçirmişler ve bu dönüşümlerin mekandaki yansıması olarak da metropoliten alandan bir kent bölgeye dönüşmüşlerdir. Yukarıda da değinildiği gibi, kentsel bölgeler akademik yazında küresel koşullara uyum sağlamayı başarabilen dinamik mekanlar

olarak algılansa da, bazı araştırmalar, bu merkezlerin bu gelişmeler sonucunda yeni ekonomik dzen içinde rekabet güçlerini artırmalarına rağmen, küresel süreçlerin gerektirdiği dönüşümlerin kent mekanında olumsuz sonuçlara neden olduğunu göstermektedir. Örneğin Eraydın (1999) Tokyo’da kent mekanında gözlenen olumsuzluklar arasında şunları saymaktadır: gereğinden fazla ofis alanı üretimi, kent merkezindeki arsaların dnştrlemeyerek boş kalması, kent içi alanlarda dönüşüm yapmak yerine uzak yerlerde yeni gelişme alanları açılması ve yolculuk mesafesinin artması. Flüchter (2008) de Tokyo’nun 5 merkez belediyesinin yerleşiminde yer alan toplan ofis alanının 25 milyon fit kare olduğunu, bu ofis yoğunluğunun dünyanın hiçbir yerinde bulunmadığını belirterek bu ofis alanında boşluk oranının %8 olduğunun altını çizmektedir (Flüchter, 2008:7).

Diğer taraftan, 2000’li yıllardan başlayarak mevcut kent bölgeler de farklı dönüşüm süreçleri yaşamışlardır. Bu değişim sürecinin sonunda ulaştıkları kent formları farklılaşmış (Salet ve diğ., 2003; Scott ve diğ., 2002), bu sürecin kentlerin farklı parçalarına etkisi farklı olmuş, bazı alanlar için kentsel büzülme konusu gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin, Londra, Paris, Madrid gibi kentler tek odaklı kent bölgelere dönüşürken, Randstad, RheinRuhr, Flemish Diamond ve Glasgow-Edinburgh gibi çok odaklı kentsel bölgelerden bazıları kentsel büzülme tartışmalarında da yer almışlardır. Dünyanın, küresel süreçlerin getirdiği yeni ekonomik koşullara uyum sağlayabilen, rekabet gücü yüksek kentlerinde/bölgelerinde ortaya çıkan ve kentsel bzlmeye işaret eden bu gelişmeler, büzülen kentleri banliyöleşme sürecinin mekanları olarak kavramsallaştırmanın yetersiz olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, kentlerin geçirdiği sosyo-ekonomik dönüşümleri ve bunların mekanı nasıl dönüştürdüğünü ve kentlerin farklı noktalarının bu dönüşüm sürecinden nasıl etkilendiğini dışlayan bir bakış açısının yetersiz olduğu açıktır.

Bütün bu tartışmalar bazı soruları da gündeme getirmektedir. Kentsel büzülme büyüyen kentlerden/bölgelerden uzak bir olgu mudur? Büyüyen kentlerin büzülen parçalarını banliyöleşme sürecinin mekanları olarak kavramsallaştırmak yeterli midir yoksa kentsel büzülme küresel ekonomik düzene uyum sürecinde yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümle ortaya çıkan mekansal örüntünün yeni niteliği olarak mı belirlemektedir?

- *Kentsel bzlmeye neden olan etkenler arasında yerel dinamiklerin ve kamu politika ve stratejilerinin rolü*

Büzülen kentlere/kentsel bzlmeye mevcut bakış açısının en önemli eksiklerinden biri büzülen kentlerin/kent parçalarının ortaya çıkışında dışsal etkenlere odaklanması ve büzülen

kentlerin/kent parçalarının bu dışsal etkenlerin neden olduğu değişimlere uyum sağlayamayan mekanlar olarak tanımlamasıdır. Özellikle son dönem yazında küreselleşme ve bu sürecin beraberinde getirdiği sosyo-ekonomik yeniden yapılanma, hangi nedenle olursa olsun kentsel büzülme sürecini deneyimleyen her kenti çarpıcı bir biçimde etkileyen bir etken olarak vurgulanmakta; küreselleşmenin getirdiği yeni koşullara uyum sürecinde yaşanan sıkıntıların kentsel büzülme sürecinin daha da radikal deneyimlemesine neden olduğunun altı çizilmektedir. Son dönemde farklı dışsal etkenlerin getirdiği değişimin her kenti farklı biçimde etkilediği; büzülmenin ülkesel, bölgesel ve yerel farklılıklara bağlı olarak çok farklı özellikler gösterebildiği belirtilse de (Cunningham-Sabot ve Fol, 2007; Pallagst, 2008) bu farklılıkların ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı sorusu gündemin dışında bırakılmış, kentlerin yaşadıkları değişimlerin kentlerin içsel dinamikleri ile nasıl şekillendiğinin ve bu değişimlere uyum sürecinde izlenen politikaların ve stratejilerin rolü gözardı edilmiştir. Bernt de (2009) büzülen kentler yazını, bu farklılıkların ne olduğunu ortaya koymak ve kuramsallaştırmak konusunda çok fazla yol katedemediği için eleştirmektedir.

Oysa ki, kentler dönüşüm süreçlerine kendi iç dinamikleri ile yanıt vermekte ve uyum stratejileri geliştirmektedirler. Yerel dinamikler, kentlerin dışsal etkenlerin neden olduğu değişimlere uyum süreçlerinde özgünlükleri ortaya çıkarmakta, bu uyumu kolaylaştırmaya yönelik olarak hayata geçirilen kamu politikaları, yatırımları, müdahale araçları ve planları da bu özgünlüklerin ortaya çıkışında önemli rol oynamaktadırlar. Özellikle de küreselleşme sürecini yoğun yaşayan ve ülkelerinin küresel sisteme eklenmesinde bir kapı görevi gören kentlerin yeni koşullara uyumunu sağlamaya yönelik olarak geliştirilen 'büyüme' ve 'yayıma' odaklı kamu politikalarının ve planlarının kentsel büzülmeye etkisine yönelik bulguların ortaya çıkmaya başladığını görüyoruz. Örneğin Stanley (2009) ulusal ölçekte benimsenen politikaların yansıması olarak ortaya konan bölgesel politikaların kentlerin çepere saçılması sürecini ve arazi kullanımını şekillendirmedeki rolünü değerlendirmiş ve bu politikaların gayrimenkul yatırımcılarını cesaretlendirdiğini ve bu aktörlerin yatırımlarının kentsel büzülme sürecini tetiklediğinin altını çizmiştir. Gordon da (2008) St. Lois'in büzülmesinin sadece ekonomik ve demografik değişimlerin bir sonucu olmadığını fakat kentin yakın tarihinde ortaya konan politikaların hatası olduğunu vurgulamıştır. Bu türdeki bulgular büzülen kentlerde yaşanan değişimlerin tümünü dışsal etkenlere uyum şeklinde algılamının yanlış değerlendirmelere yol açabileceğini, kamu politika ve stratejilerinin ve bunların şekillendirdiği yerel dinamiklerin bu değişimlere uyum sürecinde farklılıkların ortaya çıkmasında önemli rol oynadığını göstermektedir.

Kentsel büzülme sürecinde kamu politikalarının rolü son yıllarda büzülen kentler yazınında bazı araştırmacıların da yzeyssel de olsa gündemine girmiştir. Örneğin Grossmann ve diğerleri (2009) devlet-destekli inşaat ve yenileme faaliyetlerinin büzülen kentlerde ortaya çıkan konut boşluklarına katkıda bulunduğunu belirtmiş, Bernt (2009) de Doğu Almanya'da kentsel bzlmen bir sonucu olarak konut stoğunun önemli ölçüde genişlediğini; buna rağmen yeni gelişme alanlarında, vergi muafiyeti ve devlet sübvansiyonları ile desteklenen inşa faaliyetlerinin bu boş konut stoğunun daha da genişlemesine neden olduğunu vurgulamıştır. Liverpool ve Leipzig gibi iki büzülen kentte kentsel saçılmayı inceleyen Couch ve diğerleri de (2005) bu sürecin pazar güçleri ile değil devlet ve yerel yönetimlerin koyduğu düzenleyici yasalarla şekillendiğinin altını çizmiştir. Ancak bu çalışmalarda sözü edilen büzülen kentlerde kamu politikalarının rolü daha çok, bütünüyle büzülen kentlerde bu olgunun üstesinden gelmek amacıyla geliştirilen kentsel yenileme ve yeniden inşa stratejilerinin büzülme sürecine katkısına yönelik olarak gündeme gelmekte, bu olgunun ortaya çıkışında kamu politika ve stratejilerinin rolü tartışmaların dışında kalmaktadır.

Kentsel büzülme sadece dışsal etkenlerin bir sonucu mudur? Kentlerin kendi iç dinamikleri kentsel büzülmenin ortaya çıkışını nasıl şekillendirmektedir? Kentsel büzülmenin ortaya çıkışında kamu politikalarının, yatırımlarının, müdahale araçlarının ve plan kararlarının etkisi nedir? Özellikle büyüyen metropollerde/kent bölgelerde metropoliten alanın büyümesini yönetmeye yönelik olarak geliştirilen politikaların, alınan plan kararlarının, yatırımların, müdahale araçlarının kentsel büzülmenin ortaya çıkışındaki rolü nedir?

1.6. SON SÖZLER-ARAşTIRMA SORULARI

Yukarıda yapılan değerlendirmeler büzülen kentlere yönelik sanayisizleşme, sosyalizm sonrası dönüşüm, demografik yaşlanma ve banliyöleşme bağlamında yapılan değerlendirmelerin bu olguyu kavramamız açısından tam olarak yeterli olmadığını göstermiş ve büzülen kentlerin kavramsallaştırılmasında bazı yeni boyutların dikkate alınmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. İncelenen yazında da giderek artan bir şekilde vurgulandığı gibi (r. Pallagst, 2009) rneklere dayalı somut gelişmelerin irdelenmesi büzülen kentlere yönelik mevcut kavramsallaştırmanın geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Yukarıda sunulan, mevcut yazının değerlendirilmesi, böyle bir irdeleme yapılırken bazı soruların yanıtlanmasının önemini göstermiştir:

- Kentsel büzülme büyüyen metropoliten alanlardan/kentsel bölgelerden uzak bir olgu mudur?

- Değil ise, büyüyen bir metropoliten alanda/kentsel bölgede kentsel büzüleme nedir, nasıl ele alınabilir? Bütünü ile büzülen kentlerden farklılıkları nelerdir?
- Bu alanların yaşadığı demografik, sosyo-ekonomik ve mekansal dönüşümün özellikleri nelerdir? Bu dönüşümün kentsel büzülmeye yansımaları var mıdır? Kentsel büzüleme bu değişimlere uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan bir olgu mudur?
- Kentsel büzüleme sadece dışsal etkenlerin bir sonucu mudur? Kentlerin kendi iç dinamikleri kentsel büzülemenin ortaya çıkışını nasıl şekillendirmektedir? Kentsel büzülemenin ortaya çıkışında kamu politikalarının, yatırımlarının, müdahale araçlarının ve plan kararlarının etkisi yok mudur? Özellikle metropoliten alanın büyümesini yönetmeye yönelik geliştirilen politikaların, alınan plan kararlarının, yatırımların, müdahale araçlarının kentsel büzülemenin ortaya çıkışındaki rolü nedir?
- Büyüyen bir metropoliten alanda/kentsel bölgede görülen kentsel büzülemenin arkasındaki dinamikler nelerdir? Kent bölge oluşum sürecinde ekonomik işlevlerin mekansal tercihlerindeki değişimlerin metropoliten alanlar üzerindeki yansımaları nelerdir? Bu değişimlere metropoliten merkez nasıl yanıt vermektedir?
- Büyüme, yayılma ve yığılma süreçlerinin de devam ettiği bu alanlarda kentsel büzülmeye yönelik olarak geliştirilmesi gereken stratejiler bütünü ile büzülen kentler için geliştirilen stratejilerden nasıl farklılaşmalıdır? Büzülen kentsel alanları yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen stratejiler ve uygulamalar ne ölçüde büzüleme olgusuna yönelik bir farkındalıkla yapılıyor? Gündeme gelen uygulama ve stratejiler ne ölçüde büzülemeyle ilişkili olarak yaşanan sorunları çözebiliyor? Hangi tür uygulamalar büzülen kentsel alanların canlandırılmasında öne çıkıyor? Başarılı uygulamaların öne çıkan özellikleri neler?

Yukarıda sıralanan soruların yanıtlanması, büzülen kentler ya da kentsel büzüleme olgusunun büyüyen metropoliten alanlarda/kentsel bölgelerde neden ve nasıl ortaya çıktığı, sonuçları ve bu alanlara yönelik gelişme stratejilerinin ne olabileceği konularına açıklık kazandıracak olması bakımından önemlidir. Bu araştırma projesi yukarıdaki soruları Türkiye'nin en önemli metropollerinden biri olan ve özellikle 1990'lardan itibaren geçirdiği sosyo ekonomik dönüşümlerle bir kent bölgeye dönüşen İzmir örneğinde yanıtlamayı ve buradan elde edilecek bulgulara dayanarak, büzülen kentler kavramını farklı boyutları ile tartışmayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM 2

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK YAPIDA VE YERLEŞİM DÜZENİNDE YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER VE KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞI: İZMİR ÖRNEĞİ

2. 1. GİRİŞ

Önceki bölümden de anlaşıldığı üzere, kentsel büzülme dünyada pek çok kentin deneyimlemeye başladığı yeni bir mekansal oluşum olarak akademik yazının yeni gündemini oluşturmaktadır. İlk bölümde de ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi büzülen kentler yazını kentsel büzülme olgusunu demografik dönüşüm, küreselleşme sürecinde ekonomik gücünü kaybetme, sanayisizleşme ve ulusal ya da uluslararası düzeyde göreceli üstünlüklerini veya rekabet güçlerini kaybetme süreçleri ile ilişkilendirmekte; büzülen kentleri bu tür dışsal etkenlerin getirdiği değişim ve dönüşümlere uyum sağlayamayan mekanlar olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede bu türde kentlerde yaşanan değişim süreçleri, bu kentlerin büzülmesinin arkasındaki faktörlerin tanımlanmasına yönelik ilgiyi artırmaktadır. Buna karşılık, kentsel büzülmenin ne olduğu ve büzülen kentlerin ne tür özellikler gösterdiği konusunun netleşmiş olduğunu söylemek zordur. Son yıllarda büzülen kentler yazını kentsel büzülmenin kentten kente, bölgeden bölgeye farklı örüntüler gösterdiğini vurgulamakta (Cunningham-Sabot ve Fol, 2007; Pallagst, 2008), kentsel büzülmenin her kentte farklı etkenlerin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıktığına, her büzülen kentin birbirinden farklı niteliklere sahip olduğuna ve etkilerinin de kentten kente farklılaştığına yönelik savlar giderek kabul görmektedir. Bu tartışmaların ana vurgu noktası, kentlerin büzülmeye neden olan dışsal etkenlere yerel dinamikleri ile cevap verdiği ve bu yerelliklerin, her kentin kendine özgü bir kentsel büzülme süreci deneyimlemesine neden olduğudur. Öte yandan, kamu politikaları da önemlidir. Görgül araştırmalara dayalı bulgular büzülen pek çok kentte kamu politikalarının kentsel büzülme olgusunu derinleştirdiğine işaret etmektedir. Yine de kentsel büzülmenin ortaya çıkışında kamu politikalarının rolünün ne olduğu sorusunun, birkaç yeni çalışma dışında, açıkça ve derinlemesine tartışıldığını söylemek zordur (bakınız. Gordon, 2008).

Araştırmanın bu ikinci aşamasında, ilk bölümde detaylı bir şekilde tartışılan ve kentsel büzülme olarak nitelenen bu yeni mekansal oluşum İzmir kent bölgesinde irdelenecektir. Bu çerçevede, küreselleşmenin etkileri sonucunda İzmir Kent Bölgesinde ekonomik yapıda ve yerleşim

düzeninde yaşanan değişmeler ve bu değişimlerin metropoliten alan üzerindeki etkileri incelenecektir.

2.2 KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK YAPILANMA VE YENİ MEKAN ORGANİZASYONU

1980li yıllardan itibaren metropoliten alanların ve bölgelerin, küreselleşmenin getirdiği yeni koşulların etkisi ile önemli değişimler ve dönüşümler yaşadıkları, yeni ekonomik düzende küreselleşen ilişkilerin bir parçası olabilmek ve dış dünya ile ilişkilerini artırabilmek ve bütünleşebilmek için geçmişte tanımlanmış olan işlevlerine yönelik mevcut yapılarını değiştirdikleri görülmektedir. Bu değişim sürecinde bir taraftan metropoliten alanların ekonomik yapısında önemli değişimler gündeme gelmiştir. Özellikle de ülkelerinin ekonomik gelişmesinde önemli odaklar olarak işlev gören metropoliten alanlar dış dünya ile eklemlenmeye çalışırken, ekonomik gelişmelerinde yeni ekonomik düzende önem kazanan yeni sektörler öne çıkmaya başlamıştır. Ekonomik yapıdaki bu değişimler, diğer taraftan da bu alanların mekansal örüntüsünde, ortaya çıkan yeni ekonomik yapının işleyişini kolaylaştırmaya yönelik değişimleri de gündeme getirmiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren pek çok kentin, büyüme, genişleme ve sınırları dışına çıkmasının da ötesinde, çeperindeki yerleşmeler ile yeni akım ilişkileri oluşturduğunu, onlarla işlevsel olarak bağlandığını, ve bu birlikteliğin ortaya çıkardığı görelî üstünlüklerden yararlanan bir kentler örüntüsü oluşturarak yeni dünya düzeninde rekabet etmeye çalıştığı görülmektedir (Eraydın vd., 2008a). Dünyanın pek çok metropolünde yaşanan benzeri dönüşümler akademik yazında 'kent bölgeler' kavramı ile kendini bulmaktadır.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan bu dönüşümlerin İzmir'de de gözlemlendiği ve İzmir Kent Bölgesi olarak tanımlanan bir yeni mekansal yapının ortaya çıktığı, Eraydın ve diğerlerinin (2008b) çalışmasında ortaya kondu. Bu çalışmanın bulguları 'İzmir' sözcüğü ile karşılığını bulan geleneksel kent tanımının, ya da 1960'lı yıllardan bu yana kentlerin büyümesi ve genişlemesi süreçlerinin ortaya çıkardığı mekansal örüntüyü tanımlamak için türetilen 'metropoliten merkez', 'metropoliten alan', 'metropoliten bölge', 'kentsel bölge' gibi tanımların günümüzde pek çok kentin yaşadığı sosyo-ekonomik dönüşümlerin ortaya çıkardığı mekansal yapıyı tanımlamakta yetersiz kaldığına (Eraydın vd., 2005: 54) işaret etmesi bakımından önemlidir. Bu bölümde ilk olarak bu dönüşümler özetlenmeye çalışılacaktır. İkinci olarak, küresel ekonomiye uyum sürecinde ekonomik yapıda ve bununla ilişkili olarak mekan organizasyonunda yaşanan değişimlerin metropoliten alanlardaki etkileri tartışılacaktır. Üçüncü olarak, bu değişimlerin bir

sonucu olarak metropoliten merkezin büzülmesinde kamu politikalarının rolü tartışılacak ve İzmir örneğinde incelenecektir.

2.2.1 Küresel Ekonomiye Uyum Sürecinde İzmir'in Ekonomik Yapısında Yaşanan Değişimler

2.2.1.1 Sektörel yapıda yaşanan değişimler: hizmetlerin artan önemi ve yeni iş hizmetlerinin yükselişi

Türkiye'nin üçüncü büyük metropolü olan İzmir önemli bir sanayi, ticaret ve hizmet merkezidir. Bununla birlikte, İzmir'in ekonomisi 1980'li yılların başında gündeme gelen dış satıma dayalı, liberal ekonomik politikaların yaygınlaşması sürecinde önemli dönüşümler yaşamıştır. Bu değişimleri İzmir'in istihdam yapısındaki değişimlerde izlemek mümkündür. Bu amaçla hazırlanan Tablo 2.1'e göre 1970'li yıllarda tarım sektörünün ağırlıklı olduğu (%46.5) İzmir'de 1980'lerden 2000'lere kadar geçen dönemde tarımın payı önemli ölçüde azalmıştır (%8.9). İmalat sanayiinin ise toplam istihdam içindeki payını koruduğu ve az da olsa bir artış yaşadığı görülmektedir. Toptan ve perakende ticaret, toplumsal ve kişisel hizmetler ve mali kurum ve hizmetler ise istihdamdaki paylarını artırmışlardır (sırasıyla %4.4, %3 ve %1.9) (bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1. İzmir'in değişen ekonomik yapısı, 1980-2000

Sektörler	1980-2000 Değişim Oranı*
Tarım	-8,9
Madencilik	-0,1
İmalat sanayi	0,5
Elektrik, gaz,su	0,1
İnşaat ve bayındırlık	-0,4
Toptan ve perakende ticaret	4,4
Ulaşım ve iletişim	0,6
Mali kurumlar, sigortacılık ve mali hizmetler	1,9
Toplumsal ve kişisel hizmetler	3,0
Diğer	-1,2

*2000 yılı toplam istihdam içindeki payı ile 1980 toplam istihdam içindeki payı arasındaki fark

Kaynak: TÜİK, 1980 ve 2000 Nüfus Sayımı

Tablo 2.2 1990'lardan bugüne sektörel yapıdaki değişimi yansıtmaktadır. Buna göre, imalat sanayiinin toplam istihdam içindeki payının 1990'lar boyunca artarak 2002'de %35.24'e ulaştığını görülmektedir. İmalat sanayiinin toplam istihdam içindeki payı 200'li yıllar boyunca

azalarak %30.68'e düşmüş, ancak 1992 yılındaki oranı olan %22'ye ulaşmamıştır. İmalat sanayiinin ekonomideki payının azalmasına karşılık hizmetler istihdamının payında önemli artışlar olduğu göze çarpmaktadır. Hizmet sektörünün alt kollarındaki istihdam değişimleri incelendiğinde en önemli artışın mali kurumlar, sigortacılık ve mali hizmetlerin payında olduğu, 1992'deki %2.63'lük payını %8.40'a çıkardığı görülmektedir. Buna karşılık ulaşım ve iletişim dışındaki diğer hizmet kollarının toplam istihdam içindeki payı 1990'lardan itibaren azalmıştır. Örneğin 1992'de %17 olan toplumsal ve kişisel hizmetlerin istihdam payı sürekli düşüşerek 2008'de %9'a inmiştir. Benzer şekilde toptan ve perakende ticaretin payı 1992'den 2008'e %44.82'den %29.3'e inmiş, 2002'den 2008'e hafif bir artışla %31.49'a yükselse de 1992'deki payına ulaşamamıştır. Mali kurumlar, sigortacılık ve mali hizmetlerin artan önemine karşılık İzmir'de hizmet sektörünün geleneksel ticaret ağırlıklı yapısını koruduğu görülmektedir.

Tablo 2. 2. İzmir'in değişen ekonomik yapısı, 1992-2008

Sektörler	İstihdam			İstihdam payı (%)			Yıllık değişim (%)	
	2008	2002	1992	2008	2002	1992	2002-2008	1992-2002
İmalat sanayii	195987	155995	44090	30,68	35,24	22,11	-0,76	1,31
Elektrik, gaz,su	n.a	4240	5476	n.a	0,96	2,75	n.a	-0,18
İnşaat ve bayındırlık	44757	13068	8308	7,01	2,95	4,17	0,68	-0,12
Toptan ve perakende ticaret	201124	128521	89393	31,49	29,03	44,82	0,41	-1,58
Toplumsal ve kişisel hizmetler	57306	58200	34120	8,97	13,15	17,11	-0,70	-0,40
Ulaşım ve iletişim	53629	36396	5245	8,40	8,22	2,63	0,03	0,56
Mali kurumlar, sigortacılık ve mali hizmetler	65458	41244	10550	10,25	9,32	5,29	0,16	0,40
Diğer toplumsal, sosyal ve kişisel hizmetler	14119	9373	5653	2,21	2,12	2,83	0,02	-0,07

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2008; İller İtibariyle Sanayi ve İş İstatistikleri, 2002, 1992 verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

2.2.1.2 Sanayinin yapısında yaşanan değişimler: düşük teknoloji sanayiden orta-teknolojili sanayi türlerine geçiş

Öte yandan, eldeki veriler 1980'den 2000'e imalat sanayinin İzmir ekonomisindeki payında önemli bir artış olmasa da (%0.5), imalat sanayinin alt kollarının göreceli değişimlerine işaret etmektedir (Tablo 2.3). 1980'lerde gıda sanayi %32.2'lik payı ile ilk sırada iken 2000'lere kadar geçen sürede payının azaldığı, buna karşılık dokuma ve hazır giyim ile, metal ürünleri, elektrik elektronik ve makina sektörlerinin payının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 2000 yılında metal, elektrik ve elektronik sanayi tekstil sanayiinden sonra (%33.5) istihdam payı en yüksek ikinci sektördür (%20.6). Diğer taraftan kimyasal maddeler, petrol ve türevleri sektörünün istihdam payı 1980'den 2000'e kadar geçen sürede ikiye katlanmıştır. Bu değişimler, İzmir'de imalat sanayinin yapısının değişim içinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.3: İzmir'de imalat sanayinin değişen yapısı, 1980-2000

İmalat sanayi sektörleri	1980-2000 Değişim Oranı*
Gıda, içki ve tütün	-14,8
Dokuma ve hazır giyim	8,2
Ağaç ürünleri ve mobilya	0
Kağıt ve kağıt ürünleri	1,7
Kimyasal maddeler, petrol ve türevleri	2,4
Taş ve toprağa dayalı sanayiler	0,7
Ana metal sanayi	0,8
Metal ürünleri, elektrikli ve elektriksiz makineler	3,1
Diğer sanayiler	-2,1

*2000 yılı toplam istihdam içindeki payı ile 1980 toplam istihdam içindeki payı arasındaki fark

Kaynak: TÜİK, 1980 ve 2000 Nüfus Sayımı

Tablo 2.4: İzmir'de imalat sanayinin değişen yapısı, 1992-2008

Sanayi sınıfı*	İstihdam			İstihdam payı (%)			Yıllık değişim (%)	
	2008	2002	1992	2008	2002	1992	2002-2008	1992-2002
Düşük teknoloji sanayiler	99826	99967	28524	50,94	64,08	64,69	-2,19	-0,06
Orta-düşük teknoloji sanayiler	52678	27192	9289	26,88	17,43	21,07	1,57	-0,36
Orta-yüksek teknoloji sanayiler	44483	28836	6277	22,70	18,49	14,24	0,70	0,42

Not: *OECD'nin (2003) teknoloji yoğunluğuna göre sanayi sınıflandırması:

Düşük teknoloji sanayiler: başka yerde sınıflandırılmamış sanayiler ve geridönüşüm; ağaç, kağıt, basım, yayım sanayii; gıda ürünleri, içecek ve tütün sanayii; tekstil, tekstil ürünleri, deri ve ayakkabı sanayii.

Orta-düşük teknoloji sanayiler: kauçuk ve plastic ürünler sanayii; kömür, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt; ana metal ve fabrika edilmiş metal ürünler.

Orta-yüksek teknoloji sanayiler: elektrikli makina ve başka yerde sınıflandırılmamış aparatlar; motor taşıtları, römork ve yarı römorklu taşıtlar; taşıt araçları ve başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım ekipmanı; makina ve başka yerde sınıflandırılmamış ekipmanlar.

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2008; İller İtibarıyla Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 2002, 1992 verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Nitekim, Tablo 2.4 1992-2008 arasında imalat sanayiinin teknoloji yoğunluğundaki değişimi yansıtmaktadır. Buna göre, 1990'lar boyunca istihdamın en yüksek olduğu sektörler düşük teknoloji sektörler iken, bu sektörlerin toplam istihdam içindeki payı 1992'de 64.69'dan 2008'de 50.94'e düşmüştür. Buna karşılık, orta teknoloji sektörlerin toplam istihdam içindeki payı 1992'de %35.31 iken 2008'de %50'ye yükselmiştir. Orta teknoloji sektörlerde en önemli artış orta-yüksek teknoloji sektörlerde yaşanmıştır. Bu sektörlerde çalışan işgücü sayısı 1992'den 2008'e 7 kat artmış, orta-yüksek teknoloji sektörlerin toplam istihdam içindeki payı %14'ten %23'e yükselmiştir. Orta-düşük teknoloji sektörlerde ise istihdamın 1992'den 2008'e 5.7 kat arttığı ve bu sektörlerin toplam istihdam içindeki oranının %21'den %27'ye yükseldiği gözlenmektedir. Bu figürler özellikle 1990'lardan itibaren İzmir ekonomisinin yapısal olarak dönüştüğüne işaret ederken, bu dönüşümün teknoloji yoğunluğunu artırarak sanayinin verimliliğini artırmak yönünde olduğunu göstermektedir. Nitekim, İzmir Kalkınma Ajansı (2009) tarafından yapılan detaylı çalışmalar da İzmir imalat sanayiinde hem geleneksel, hem de yüksek teknolojiye dayalı üretim faaliyetlerinde, özellikle de elektronik sektöründe ürün çeşitliliğinin arttığını ve katma değeri görece olarak daha yüksek olan, yüksek teknoloji ürünlerinde uzmanlaşmanın arttığını ortaya koymuştur.

Vurgulanması gereken önemli bir nokta da bu yeni sektörlerin büyük bölümünün dış pazarlara üretim yaptığı, son yıllarda İzmir'in katma değeri yüksek ürünlerde dış satımının arttığı ve özellikle de makina, elektrik ve elektronik sanayiinin dış satımda lider sektörler konumuna geldiğidir. 2002-2011 yılları arasında İzmir imalat sanayiinin ihracat değeri 2.3 milyar dolardan 7.1 milyar dolara yükselirken, bölge Türkiye'nin önemli yabancı sermaye çekim odaklarından biri haline gelmiştir. 2007 yılında İzmir'de 940 yabancı sermayeli şirket bulunmakta, %6.19'luk payı ile Türkiye'de İstanbul, Antalya ve Ankara'dan sonra dördüncü sırada yer almaktadır. 2012 yılında İzmir'de yer alan yabancı sermayeli şirket sayısı 1800'e yükselmiş ancak Türkiye'deki payı %5.5'e gerilemiştir. 2002 yılında İzmir'e gelen yabancı sermayeli firmaların %40'ı imalat sanayiinde faaliyet gösterirken, özellikle 1990'ların sonundan itibaren hizmetler sektörünün farklı

alt kollarına ilginin arttığı görülmektedir. 2012 yılında İzmir’de yer alan yabancı sermayeli firmaların %22’sinin imalat sanayiinde faaliyet gösterirken, %45’i gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri ile toptan ve perakende ticaret gibi farklı hizmetler sunduğu görülmektedir (%33’ü toptan ve perakende ticaret sektöründe, %12’si ise gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetlerinde) (TC. Ekonomi Bakanlığı, 2013 verilerinden hesaplanmıştır).

2.2.1.3 Ekonomik Yapıda Yaşanan Dönüşümlerin Mekansal Yansımaları: Ekonomik İşlevlerin Merkezden Çıkması ve Çeper Yerleşimlerin Büyümesi

Bütün bu değişimler İzmir’in bir sanayi kenti olmaya devam ettiğini ancak 1980’den 2000’e kadar geçen sürede bir taraftan sanayinin bileşiminde dönüşümler yaşayarak teknoloji yoğunluğunu artırırken ve uluslararası piyasalara eklenirken, diğer taraftan da uzmanlaşmış hizmetler alanındaki gücünü artırdığına işaret etmektedir. Bütün bu önemli değişim ve dönüşümler ekonomik işlevlerin ve istihdamın mekansal dağılımında değişimleri de beraberinde getirmiştir.

İzmir Kent Bölgesi’nde istihdamın mekansal dağılımında, eğilimlerin 1990-2000 arasındaki dönemde nasıl değiştiğini ortaya koymak amacıyla yeniden dağılım göstergeleri (YDG) hesaplanmıştır. Bu gösterge aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$YDG=(E_{it}(1)/E_t(1))/(E_{it}(0)/E_t(0))$$

Burada,

E_i : i yerleşmesinin istihdamını,

E : İzmir Kent Bölgesi istihdamını,

$t(0)$ başlangıç yılını,

$t(1)$ is bitiş yılını temsil etmektedir.

YDG iki dönem arasında yerleşmenin istihdamındaki artışın İzmir Kent Bölgesi’nin istihdam artışına oranını vermektedir. Eğer bir yerleşmenin oranı 1’den büyük ise, o yerleşme yeniden dağılım sürecinde istihdamını artırmakta, 1’den küçük ise yeniden dağılım sürecinde istihdam kaybetmektedir.

Şekil 2.1 istihdamın desantralizasyonunun resmini ortaya koymakta ve istihdamın İzmir Kentsel Bölgesi’nde yeniden dağılımında önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. 1990 ile 2000 yılları arasındaki istihdam artışının, İzmir metropoliten alanı olarak tanımlanan bölgeden, bu

alanın çeperindeki yerleşmelere doğru kaydığı görülmekte, istihdamın kent bölgede merkezden çepere doğru desantralize olduğunu göstermektedir. Desantralizasyonun etkisi üç farklı düzeyde görülmektedir. Birinci grupta, İzmir metropoliten merkezinin çeperinde bulunan ve metropoliten merkezin desantralizasyonu dolayısıyla istihdamın yeniden dağılımından pozitif pay alan yerleşmelerdir. İkinci grup uzak çeperdeki yerleşmelerden oluşmakta, desantralizasyon sürecinde istihdamın yeniden dağılımından olumsuz yönde etkilenmektedirler. Son olarak, metropoliten merkez bu süreçte istihdam kaybetmektedir.

2.2.1.4 İzmir Kent Bölgesi'ni Oluşturan Yerleşmeler Arasında Yeni Mekansal İşbölümünün Ortaya Çıkması

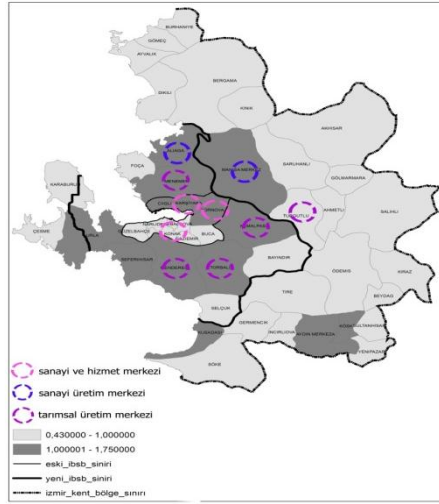
İstihdam çeper yerleşmelere doğru kayarken, ortaya çıkan yeni istihdam odakları arasında bir mekansal işbölümü olup olmadığı, metropoliten merkezin bazı işlevlerini çeperindeki bu yerleşmelere aktarıp aktarmadığı sorusu da önemlidir.

İstihdam artışının yüksek olduğu çeper yerleşmeler arasında da, yeniden yapılanmanın bir sonucu olarak, yeni bir mekansal işbölümünün ortaya çıktığı gözlenmektedir (Şekil 2.1). İlçelerin İzmir Kent Bölge içinde sektörel yığılma oranlarına dayanarak eldilen bulgulara göre, metropoliten alanın çeperindeki bu yerleşmelerden bazıları (Aliağa ve Manisa) bu işbölümünde sanayi odakları olarak belirirken, Kemalpaşa, Turgutlu, Torbalı, Menderes ve Menemen tarımsal üretim odakları olarak mekansal işbölümünde yerlerini almışlardır. Çeşme ve Kuşadası ise özellikle turizm ile ilişkili hizmet odakları olarak belirmiştir. Bu yeni işbölümünde Konak ile birlikte Karşıyaka ve Bornova'nın da finans ve hizmet merkezleri olarak öne çıktığı, bu merkez işlevler ile birlikte sanayinin de bu ilçelerde yığılmaya devam ettiği görülmektedir. Böylece ortaya çıkan yapının, metropoliten merkezin, etrafındaki farklı işlevlerde uzmanlaşmış çeper yerleşimlerle işlevsel olarak bütünleştiği, çok odaklı bir kent bölgeye işaret ettiğini söylemek mümkün olmaktadır (bkz. Eraydın vd., 2008b: 151).²

---

² Eraydın vd.'nin (2008) 10 ili kapsayan İzmir Bölgesi sınırları içinde, -1. Moment hesaplarına göre oluşturulmuş nüfus yüzeylelerinin 1950-2000 yılları arasındaki değişimini gösteren haritaları, 1980'li yıllara kadar İzmir metropoliten alanının güçlü bir merkez olarak etki alanını Ege Bölgesi'nin içlerine ve güneyde Antalya'ya kadar genişleterek İzmir ve Antalya arasındaki moment yüzeylelerinde bir süreklilik oluşturduğunu; 1980'den itibaren ise Antalya'nın Isparta ve Afyon gibi bazı merkezleri içine alan bir etki alanı oluşturarak İzmir'den koptuğunu, böylece iki ayrı nüfus çekim bölgesi ortaya çıktığını ortaya koymuştur. Yazarlar bu dönüşüm sürecini 'tek merkezli ve geniş bir etki alanı olan metropoliten alandan, metropoliten alan ve yakın çevresindeki hızlı büyüyen kentlerle bütünleşmiş çok merkezli kentsel bölgeye geçiş' olarak tanımlamışlardır (s. 151).

Şekil 2.1 İstihdamın İzmir Kent Bölgesi'nde Yeniden Dağılımı* ve İşlevsel Uzmanlaşmalar**

Notlar:

* (1990-2000) Yeniden Dağılım Endeksi (YDE)=(Eit(1)/Et(1))/(Eit(0)/Et(0)); Ei: i yerleşmesinin istihdamı, E: İzmir Kent Bölgesi istihdamı, t(0)başlangıç yılı and t(1) son yıl. YDE 1'den büyük ise, o yerleşme yeniden dağılım sürecinde istihdam kazanıyor, 1'den küçük ise istihdam kaybediyor anlamına gelmektedir.

** İzmir Kent Bölgesi içinde sektörel uzmanlaşma katsayısı 1'den büyük olan ilçeler.

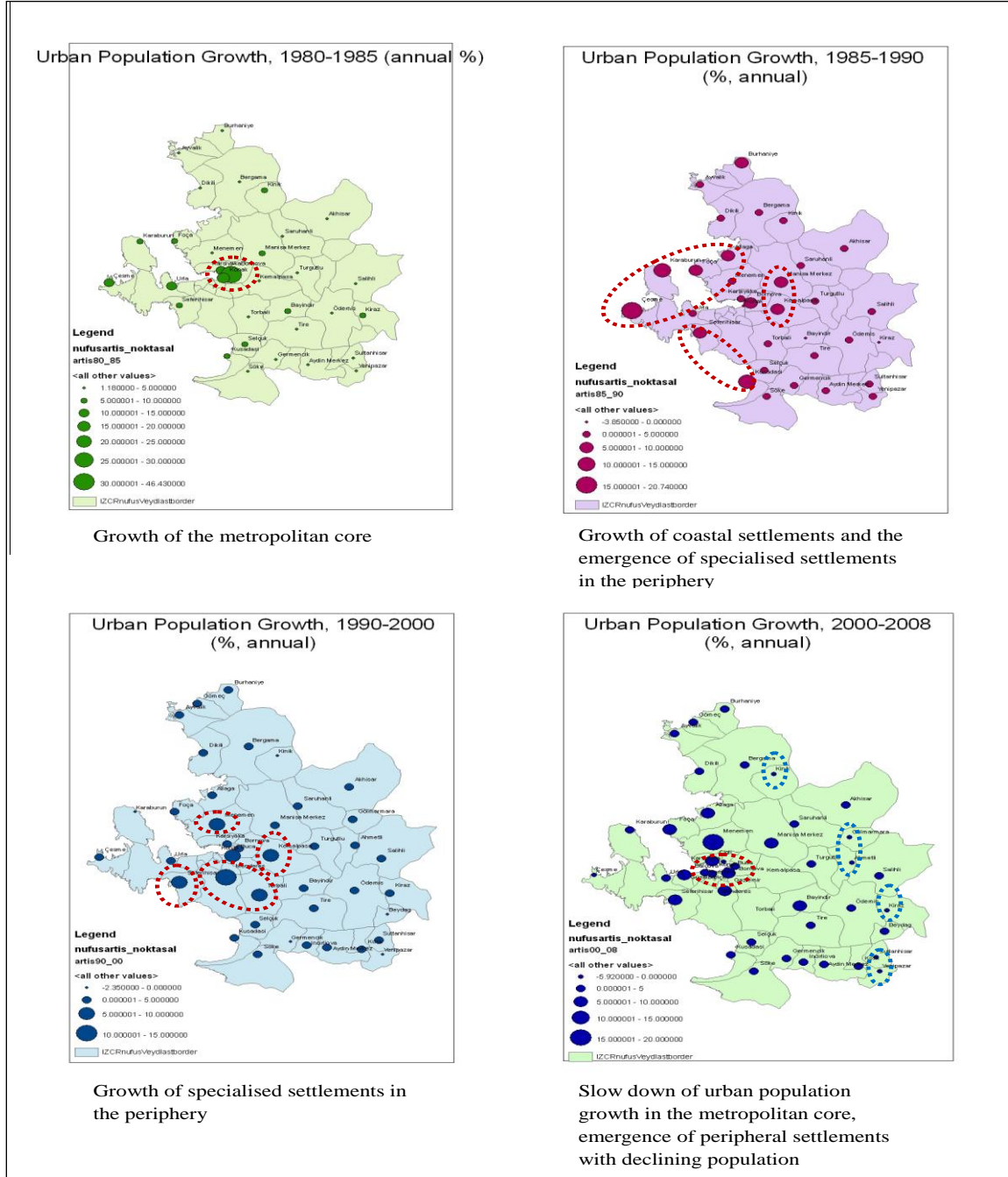
2.2.2. Nüfusun Mekansal Dağılımında Değişen Eğilimler

2.2.2.1 Nüfusun mekansal büyüme deseninde değişen eğilimler

İzmir'in ekonomik yapısındaki bu dönüşümlerin yanında nüfusun mekansal büyüme dinamiklerinde de önemli değişimler gözlenmektedir. Figür 2.2 bu değişimi 1980-2008 yılları arasındaki 5'er yıllık dönemlerde izlemeye olanak sağlamaktadır. Buna göre, 1980'lerin ilk yarısında İzmir metropoliten merkezi olarak tanımlanan alanın nüfus çekim odağı olduğu dönem olarak öne çıkmaktadır. 1985-1990 yılları arasındaki dönemde kıyı yerleşmelerin nüfus çektiği, bununla birlikte metropoliten merkezin çeperindeki bazı yerleşmelerin, yayılmanın etkisi ile nüfus çektikleri gözlenmektedir. 1990-2000 arasında metropoliten alanın çeperinde farklı ekonomik işlevlerde uzmanlaşmış yerleşimlerin yeni nüfus çekim odakları olarak belirledikleri gözlenmektedir. 2000 sonrasında nüfusun mekansal büyüme deseninde yeni bir eğilim gözlenmekte, bir taraftan çeperdeki nüfus çekim odaklarının büyümesi devam ederken diğer taraftan da metropoliten alanın uzak çeperindeki bazı yerleşmelerin nüfus kaybettiği ve metropoliten merkezde nüfus büyümesinin yavaşladığı görülmektedir.

Şekil 2.2 İzmir Kentsel Bölgesi'nde kentsel nüfusun büyüme dinamikleri

2.2.2.2 Nüfusun mekansal dağılımında değişen eğilimler

İzmir Kent Bölgesi'nde nüfusun mekansal dağılımında, eğilimlerin 1980-2008 yılları arasındaki dönemde nasıl değiştiğini ortaya koymak amacıyla yeniden dağılım göstergeleri (YDG) hesaplanmıştır. Bu gösterge aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$YDG=(P_{it(1)}/P_{t(1)})/(P_{it(0)}/P_{t(0)})$$

Burada,

P_i: i yerleşmesinde kent merkezinde yaşayan nüfusu, P: İzmir Kent Bölgesi'nde kent merkezlerinde yaşayan nüfusu, t(0) başlangıç yılını, t(1) is bitiş yılını temsil etmektedir.

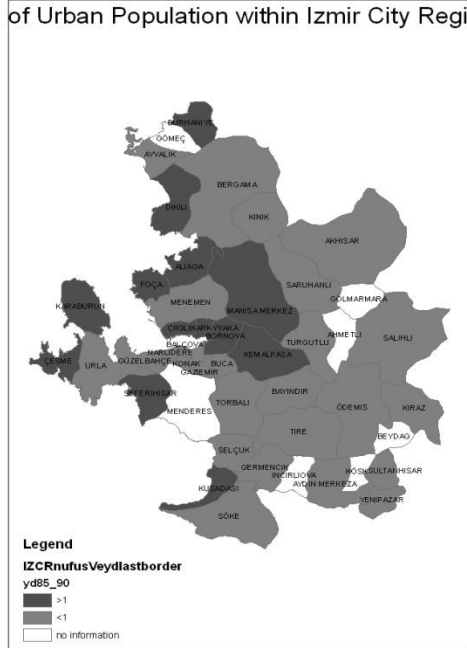
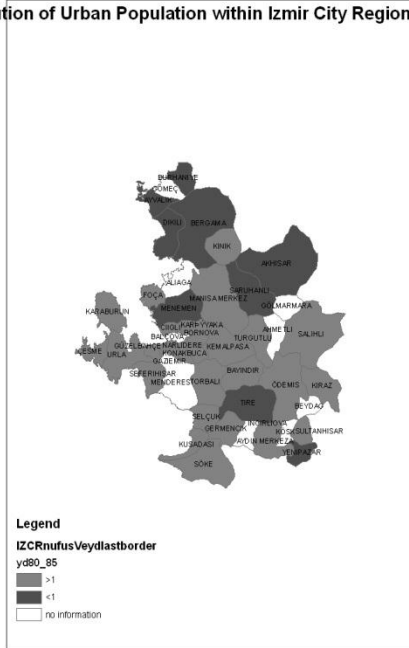
YDG iki dönem arasında yerleşmenin kentsel nüfus artışın İzmir Kent Bölgesi'nde yaşayan kentsel nüfus artışına oranını vermektedir. Eğer bir yerleşmenin oranı 1'den büyük ise, o yerleşme yeniden dağılım sürecinde kentsel nüfusunu artırmakta, 1'den küçük ise yeniden dağılım sürecinde kentsel nüfusunu kaybetmektedir (Şekil 2.3).

Buna göre 1980-1985 yılları arasında kalan dönemde İzmir metropoliten alanının merkezini oluşturan yerleşmeler nüfus paylarını artırmışlardır. 1985-1990 dönemine gelindiğinde ise nüfusun yeniden dağılımında ilk döneme göre önemli farklılıkların ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Buna göre, bir taraftan kıyı yerleşmeler nüfusun yeniden dağılımı sürecinde kentsel nüfus payını artırmakta, diğer taraftan Kemalpaşa, Manisa, Aliağa gibi yerleşmeler de nüfusun yeniden dağılımında pozitif pay almaktadır.

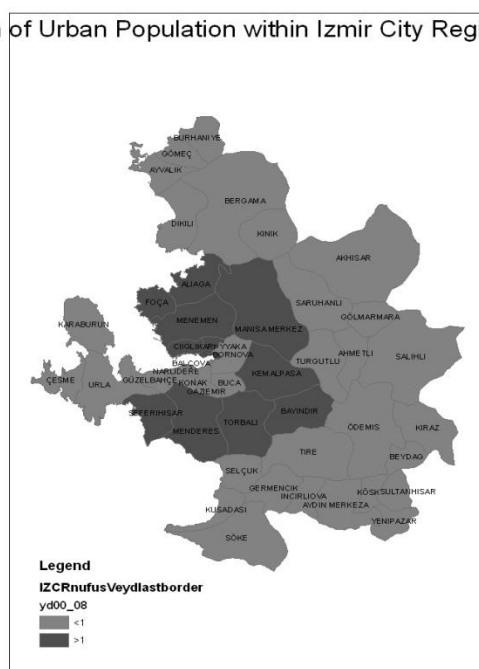
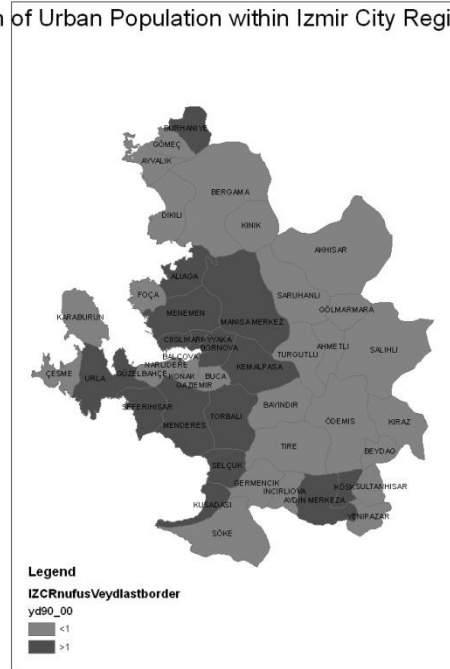
1990-2000 yılları arasında kalan dönemde nüfusun yeniden dağılımının haritalanması metropoliten merkezin desentralizasyonunun resmini ortaya koymaktadır. Metropoliten merkezin desentralizasyon etkisi üç farklı düzeyde kendisini göstermektedir. Birinci grupta İzmir metropolünün merkezindeki yerleşmelerin çeperinde bulunan ve metropolün desentralizasyonu dolayısı ile nüfusun yeniden dağılımında pozitif pay alan yerleşmeler yer almaktadır. Bu yerleşmeler arasında Aydın, Köşk, Manisa, Kemalpaşa, Torbalı, Menderes, Menemen, Aliağa, Burhaniye gibi tarımsal üretim ve sanayi mekezleri ile Urla, Seferihisar, Güzelbahçe gibi yazlık konutların yaşama alanına dönüştüğü kıyı yerleşmeler sayılabilir. Buna karşılık ikinci gruptaki yerleşmeler İzmir Kent bölgesi'nin uzak çeperindeki tarımsal nitelikli yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler doğum oranlarının düşük olduğu, genç nüfusunu da kaybeden yörelerdir. Son olarak metropoliten merkezin desentralizasyon sürecinin etkisi bu merkezi oluşturan yerleşmelerin nüfusun yeniden dağılımı sürecinden olumsuz yönde etkilenmesi şeklinde kendini göstermektedir. 2000-2008 dönemine gelindiğinde ise nüfusun yeniden dağılımı metropoliten merkezin nüfus kaybetmesi eğiliminin Urla ve Güzelbahçe'nin de katılımı ile yaygınlaştığı göze çarpmaktadır.

Şekil 2.3 İzmir Kent Bölgesi'nde Kent Nüfusunun Yeniden Dağılımı, 1980-1985, 1985-1990, 1990-2000, 2000-2008

istribution of Urban Population within İzmir City Region, 1980-1985 and Distribution of Urban Population within İzmir City Region, 1985-1990

ution of Urban Population within İzmir City Region, 1990-2000 and Distribution of Urban Population within İzmir City Region, 2000-2008

2.2.3 İzmir Kent Bölgesinde Yaşanan Ekonomik Dönüşümlerin Ortaya Çıkardığı Mekansal Örüntü: İzmir Kent Bölgesi'nin Oluşumu

1980'li yıllardan itibaren, küresel ekonomik düzene eklenme sürecinde geçirdiği bu ekonomik dönüşümler, geçmişte İzmir metropoliten alanı olarak tanımlanan mekandan farklı, yeni bir mekan organizasyonun oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte İzmir metropoliten alanının, çevresindeki yerleşmeler ile yeni akım ilişkileri oluşturduğunu, onlarla işlevsel olarak bağlandığını, ve bu birlikteliğin ortaya çıkardığı göreceli üstünlüklerden yararlanan bir kentler örüntüsü oluşturarak yeni dünya düzeninde rekabet etmeye çalıştığı görülmektedir (Eraydın vd., 2005).

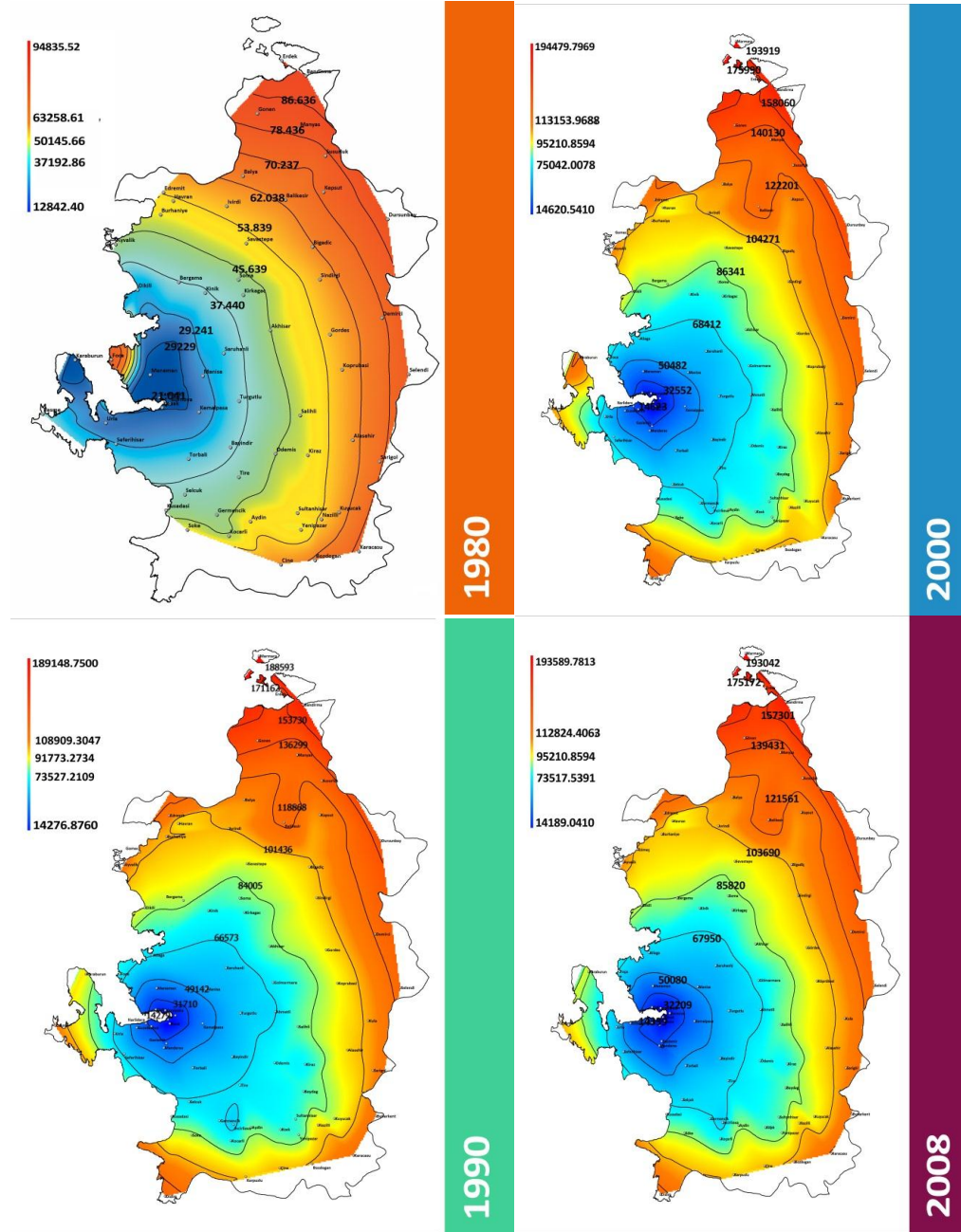
Eraydın ve diğerleri'nin (2008a) 10 ili kapsayan İzmir Bölgesi sınırları içinde, -1. Moment hesaplarına göre oluşturulmuş nüfus yüzeylelerinin 1950-2000 yılları arasındaki değişimini gösteren haritaları, 1980'li yıllara kadar İzmir metropoliten alanının güçlü bir merkez olarak etki alanını Ege Bölgesi'nin içlerine ve güneyde Antalya'ya kadar genişleterek İzmir ve Antalya arasındaki moment yüzeylelerinde bir süreklilik oluşturduğunu; 1980'den itibaren ise Antalya'nın Isparta ve Afyon gibi bazı merkezleri içine alan bir etki alanının oluşturarak İzmir'den koparak iki ayrı nüfus çekim bölgesi oluşturduğunu ortaya koymuştur. Yazarlar bu dönüşüm sürecini '**tek merkezli ve geniş bir etki alanı olan metropoliten alandan, metropoliten alan ve yakın çevresindeki hızlı büyüyen kentlerle bütünleşmiş çok merkezli kentsel bölgeye geçiş**' olarak tanımlamışlardır (s. 151).

Eraydın ve diğerleri'nin çalışmasını esas alarak Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa illerini kapsayan sınır içinde ters -1. Moment yüzeyleleri bir taraftan bu alanın sınırlarını netleştirmemizi, diğer taraftan da İzmir Kent Bölgesi'nde sürmekte olan ekonomik ve mekansal yeniden yapılanmanın 1980'den 2008'e kadar geçen sürede nüfusun bölgede dağılımını ne şekilde değiştirdiğini ortaya koymamızı sağlamıştır (Şekil 2.4).

1980'den 2008'e kadar olan dönemde nüfusun mekansal dağılımının incelenmesi beklenebileceği gibi her dört dönemde de nüfusun İzmir metropoliten alanı çevresinde yoğunlaştığını göstermektedir. Giderek İzmir'in moment yüzeyinde bir süreklilik okunmaktadır. Bu dönüşüm süreci, Eraydın ve diğerleri'nin (2008a) tanımladığı gibi, İzmir metropoliten alanının etki alanını giderek genişlettiği ve yakın çevresindeki hızlı büyüyen yerleşmelerle bütünleşmiş bir kentsel bölgeye geçişi temsil etmektedir. Ancak burada hem metropoliten alanda hakim olan yerleşmelerde hem de bu alanın etki ettiği gelişme yönünde önemli değişiklikler olduğu ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, 1980 yılında Bornova hakim bir tepe olarak

belirmekte, Karaburun ise yerel bir tepe özelliği göstermektedir. Bu yılda ters eksi birinci moment yüzeyinin yapısal olarak en belirsiz olduğu yerler Foça ve Balıkesir'in ilçelerinin oluşturduğu alanlardır. Diğer bir deyişle nüfusun bu alanlardaki ağırlığı azalmıştır.

Şekil 2.4 Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa illerini kapsayan alanda -1. Moment Hesaplarına Göre Oluşturulmuş Nüfus Yüzeyleri, 1980-2008

1980 yılı ters eksi birinci moment haritası ile 1990 yılına ait harita karşılaştırıldığında önceki yılda hakim tepe olarak beliren Bornova görelî konumunu bir derece kaybetmiş ve Buca hakim tepe konumuna geçmiştir. Bununla birlikte Urla-Çeşme-Karaburun yarımadası da yapısal olarak belirsiz konuma gelmişlerdir. 1990'lı yıllar İzmir metropoliten alanının etki alanını Foça-Aliağa aksına doğru genişlettiği yıllar olarak belirlemektedir. Bu durum 2000 yılında da belirginleşerek devam etmektedir. 1990 yılında dikkat çekici bir başka durum ise Germencik'in yerel bir tepe olarak belirmesidir. Ancak Buca'nın hakim tepe olarak görelî konumunu koruduğu 2000 yılına gelindiğinde Germencik İncirliova ile birlikte bu tepenin etki alanına girmektedir. Diğer bir ifade ile Buca'nın hakim tepe olarak ortaya çıktığı İzmir metropoliten alanı etki alanını 1990'dan 2000'e güneyde Aydın'a kuzeyde ise Dikili ve Bergama'ya doğru genişletmiştir. 2008 yılına gelindiğinde ise Konak hakim bir tepe olarak belirlemek ve etki alanını İzmir metropoliten alanının batı aksına doğru genişletmektedir. Urla-Çeşme-Karaburun yarımadasının belirgin bir biçimde bu alana dahil olması bunun bir göstergesidir. Şekil 2.1'de tanımlanan İzmir Kent Bölgesi analize dahil edilen ve 4 ilin sınırları içinde kalan 82 yılçeden 46'sının oluşturduğu alandan oluşmaktadır.

Diğer taraftan, kent bölgeyi oluşturan her bir yerleşmenin bütün bu ekonomik ve mekansal dönüşümlerden farklı şekilde etkilediği de bir gerçektir. Benzer dönüşümleri yaşayan dünya kentlerinde yapılan görgül araştırmalara dayalı bulgular, bütün bu dönüşüm sürecinin kent bölgelerin farklı noktalarının gelişim sürecini farklı etkilediğine, kent bölgelerin bazı parçalarının büzüldüğüne ve özellikle de metropoliten merkezde kentsel büzölmeye işaret eden yeni oluşumların belirmeye başladığına işaret etmektedir. Ancak, yeni ekonominin rekabet gücü yüksek bu kentlerinde zaman zaman birbiriyle çelişen çok çeşitli mekansal dinamiklerin bu olguyu gizleyebildiği ve algılanmasını zorlaştırdığı da bir gerçektir.

Ülkemizde de, bu araştırmada incelenen İzmir örneğinde olduğu gibi mevcut kent bölgeler hızlı büyümelerini sürdürürken bu büyüme sürecinde ortaya çıkan nüfusun ve faaliyetlerin yeniden dağılımı kent bölgenin özellikle merkezinde nüfus azalmalarına, ekonomik faaliyetlerin yoğunluğunda görelî azalmalara neden olmakta, diğer bir deyişle kent merkezleri bir büzölme süreci yaşamaktadır. Ancak, bu büzölme, hızlı büyüyen ve yayılan ve metropoliten alandan kent bölgeye evrilen doku içinde gözden kaçmaktadır. Daha da ötesi, pek de farkına varılmadığından veya önemsenmediğinden geliştirilen kamu politikaları ve bunların uygulamaları bu süreci tetiklemektedir. Takip eden bölümde 1980 sonrası İzmir'in yaşadığı değişimlerin metropoliten alandaki yansımaları incelenecek ve bunun sonucu olarak metropoliten alanın merkezinde yaşanan görelî gerileme süreci tanımlanacaktır.

2.3 YAŞANAN DEĞİŞİMLERİN İZMİR METROPOLİTEN ALANINDAKİ İZLERİ: METROPOLİTEN MERKEZDE BÜZÜLME

İzmir Kent Bölgesi adı verilen geniş alanda istihdamın dağılımının 1990-2000 yılları arasındaki değişimi Tablo 2.5'te ayrıntılı olarak izlenebilmektedir. Tabloda sunulan verilere göre kent bölgede istihdam 1990'dan 2000'e kadar geçen dönemde artmış ve bu artış büyük oranda metropoliten alanın yakın çeperini oluşturan yerleşmelerde istihdamın büyümesinden (%61) kaynaklanmıştır. Metropoliten alanın uzak çeperini oluşturan yerleşmelerden bazıları ekonomik işlevlerin metropoliten merkezden çıkmasının olumlu etkilerinden faydalanarak ve ekonomik değişimle birlikte ortaya çıkan mekansal işbölümünde yeni roller üstlenerek uzmanlaşmış odaklar olarak belirse de (Kemalpaşa, Torbalı, Menderes, Menemen, Aliağa, Kemalpaşa ve Manisa gibi), yeniden yapılanma sürecine uyum sağlayamayan diğer çeper yerleşmelerin istihdam kaybettiği (Gölmarmara, Ahmetli, Kiraz, Sultanhisar, Yenipazar ve Kınık gibi) bu nedenle uzak çeperin büyüme oranının %6.67'de kaldığı görülmektedir.

Tablo 2.5 İstihdamın sektörel dağılımı, 1990-2000

		Toplam istihdam	Tarım	Madencilik	Sanayi	Hizmetler
Metropoliten merkez	1990	221025	8636	116	61006	147012
	2000	120655	721	90	33340	86216
	% Değişim	-45.41	-91.65	-22.41	-45.35	-41.35
Yakın çeper	1990	351065	9129	398	107785	229290
	2000	565390	4824	592	160800	398507
	% Değişim	61.05	-47.16	48.74	49.19	73.80
Uzak çeper	1990	141926	31336	315	24053	83926
	2000	151388	18815	627	31178	100604
	% Değişim	6.67	-39.96	99.05	29.62	19.87
Diğer çeper yerleşmeler grubu	1990	181622	37880	473	30856	109915
	2000	185151	22078	751	32962	128858
	% Değişim	1.94	-41.72	58.77	6.83	17.23
İzmir	1990	714016	49101	829	192844	460228
	2000	837433	24360	1309	225318	585327
	% Değişim	17.28	-50.39	57.90	16.84	27.18
İzmir Kentsel Bölge	1990	951611	90745	1352	240431	604903
	2000	1087336	49213	2158	279414	754693
	% Değişim	14.26	-45.77	59.62	16.21	24.76

Kaynak: TÜİK, 1990, 2000 Nüfus Sayımından hesaplanmıştır; 2000 sonrası veriler bu hesaplama için verecek detayda değildir.

Metropoliten alanın geçirdiği dönüşümün tanımlayıcı özelliklerinden bir diğeri, metropoliten merkezin %45 oranında istihdam kaybederek büzülmesidir. Tablo 2.5'te dikkati çeken bir diğer nokta, metropoliten merkezdeki istihdam düşüşünün sadece tarım ve sanayi istihdamındaki kayıptan değil, aynı zamanda hizmetler istihdamındaki yüksek düşüşten kaynaklandığıdır. Buna karşılık, metropoliten merkezin yakın çeperini oluşturan yerleşmelerde sanayi istihdamı %49, hizmetler istihdamı ise yaklaşık %74 oranında artmıştır.

Tablo 2.6 ise, hizmetler alt sektörlerindeki mekansal tercihlerin 1990'dan 2000'e kadar geçen sürede nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır. Ekonomik işlevlerdeki yapısal dönüşümlerle ilişkili olarak İzmir'de uzmanlaşmış hizmet işlevleri ağırlığını artırırken, finans, sigortacılık, gayrimenkul hizmetleri gibi üst düzey hizmet işlevlerinin de metropoliten alanın yakın çeperinde yer seçtiği görülmektedir (%76.8). Diğer bir deyişle, sanayi sektöründe gözlenen merkezden çepere doğru yönelim hizmet işlevlerini de kapsamaktadır. Bu gelişmeler sonucunda metropoliten merkez hizmet istihdamını ve özellikle de üst düzey yönetim ve denetim işlevleri ile ilişkili istihdamını kaybetmektedir.

Tablo 2.6'da görüldüğü gibi hizmetler sektöründeki istihdam yakın çeperde %74 oranında büyürken, metropoliten merkezde %41 oranında azalmış, en yüksek düşüş finans, sigortacılık, gayrimenkul hizmetleri ile sosyal ve kişisel hizmetlerde olmuştur (sırasıyla %37.77 ve %47.26). Geçmişte metropoliten merkezde sunulan hizmet işlevlerinin (toptan ve perakende ticaret ile toplumsal ve kişisel hizmetler) nüfusun ve sanayinin metropoliten alanın çeperine çıkmasını takip ederek metropoliten alanın yakın ve uzak çeperine kaydığı görülmektedir. Metropoliten merkezde gözlenen istihdam düşüşü finans, sigortacılık ve gayrimenkul hizmetlerinde de gözlenmekte, bu tür yeni iş hizmetlerinin sunumunda metropoliten alanın yakın ve uzak çeperi öne çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, metropoliten alanın yakın ve uzak çeperi hem sanayi hem de hizmetler istihdamının yığıldığı odak olarak belirirken metropoliten merkez tüm işlevlerde büyük oranda istihdam kaybı yaşamış ve büzülmeye başlamıştır. Bu süreçte sadece sanayinin değil hizmet işlevlerinin de metropoliten merkezden taşındığı görülmektedir. Bu bulgular, sanayi işlevlerini kaybeden metropoliten merkezde hizmet işlevlerinin gelişip gelişmeyeceği ve sanayi istihdam kaybını hizmet istihdamı ile karşılayıp karşılamayacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu bölümde sunulan veriler metropoliten merkezin ekonomisinde sanayi istihdamındaki kayba hizmet istihdam artışının eşlik etmediğini ortaya koymakta; tam tersine metropoliten merkezin toplumsal ve kişisel hizmetler ile yeni iş hizmetleri istihdamında da kayıplar yaşayarak büzüldüğü görülmektedir.

Tablo 2.6 Hizmetler sektöründe değişen mekansal tercihler, 1990-2000

	Toptan ve Perakendecaret	Finans, sigortacılık ve gayrimenkul hizmetleri	Sosyal ve kişisel hizmetler
	1990-2000 Değişim%	1990-2000 Değişim %	1990-2000 Değişim, %
Metropolitan merkez	-29.52	-37.77	-47.26
Yakın çeper	84.91	76.85	89.61
Uzak çeper	31.77	35.28	21.05
Diğer çeper yerleşmeler	28.87	35.29	18.70
İzmir	36.74	33.02	30.13
İzmir Kent Bölge	34.86	33.40	27.30

Kaynak: TÜİK, 1990, 2000 Nüfus Sayımından hesaplanmıştır.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan bu kapsamlı değişimin nüfus artış eğilimlerine de yansıdığı görülmektedir. Tablo 2.7, 1990'dan 2008'e kadar geçen sürede nüfusun mekansal dağılımında değişen eğilimleri göstermektedir. Bu sürede İzmir Kent Bölge olarak tanımladığımız alanın kentsel nüfusunun sürekli artarak 2.8 milyondan 4.5 milyona çıktığı ancak bu büyüme gerçekleşirken nüfus artış ivmesinin yön değiştirerek metropolitan alanın çeperindeki yerleşmelere kaydığı, yakın ve uzak çeperi oluşturan bölgelerin nüfuslarının hem İzmir kenti hem de kent bölge nüfus artış oranının üzerinde arttıkları görülmektedir. Buna karşılık, 1990'dan 2000'e kadar geçen sürede metropolitan merkezin nüfusu azalmıştır. 2000-2008 arasında nüfus kaybı olmasa da 2008 nüfusu 1990 nüfusunun gerisindedir.

Bütün bu bulgular, İzmir ekonomisi yeniden yapılanırken mekansal olarak da çepere doğru yayıldığını; çeperdeki bazı avantajlı yörelerin bu sürecin olumlu etkilerinden faydalanarak ekonomik değişimle birlikte ortaya çıkan mekansal işbölümünde yeni roller üstlendiklerini ancak metropolitan alanın merkezinde ekonomik işlevlerin yoğunluğunun azaldığını, metropolitan merkezin istihdam ve nüfus kaybederek büzüldüğünü göstermektedir. Hızlı büyüme sürecinde kentin yayılması ve büyümenin çeper yerleşmelere çıkması metropolitan merkezde büzülme olgusunu beraberinde getirmiştir.

Tablo 2.7: Kent bölgede farklı dönemlere göre yıllık nüfus değişim oranları

	Kentsel nüfus			Yıllık değişim %		
	1990	2000	2008	1990-2000	2000-2008	1990-2008
Metropolitan merkez	475800	401704	411112	-1.56	0.23	-0.76
Yakın çeper	890714	1450902	2261014	6.29	5.58	8.55
Uzak çeper	377402	500404	778411	3.26	6.94	59.40
Diğer çeper yerleşmeler	700782	879362	1051327	2.55	2.44	2.78
İzmir	2134816	2732669	3450537	2.80	3.28	3.20
İzmir Kent Bölge	2835598	3612031	4501864	2.74	3.08	3.26

Kaynak: TÜİK, 1990, 2000 Nüfus Sayımından hesaplanmıştır.

Bu bölümde sunulan İzmir kent bölgesi ile ilgili çalışmalar, 1980 sonrası koşullarda İzmir'in yaşadığı değişimleri, bunun mekansal yansımaları sonucu İzmir'in nasıl çeperdeki yerleşimlerle bir bütün olarak bir kent bölgeye doğru evrildiğini gösterirken, özellikle metropoliten alanın merkezinde yaşanan görece gerileme sürecini tanımlamaktadır. Henüz, bazı büzülen kentlerde olduğu gibi (örneğin Lizbon, Porto, Glasgow, Dresden, vb.) boşalmanın yaşanmadığı bu süreçte, metropoliten merkezin yeni işlevleri çekmekte yetersiz kaldığı ve görece öneminin azaldığı görülmektedir. Bu çalışmada bu sürecin yalnızca bu dinamiklerden etkilenmediği, kamu politikalarının bu süreçte nasıl etkin olduğu gösterilmiştir.

2.4 KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞINDA KAMU POLİTİKALARININ ROLÜ

Yukarıda sunulan bulgular, İzmir Kent Bölgesi ekonomik ve mekansal yapılanmasını sürdürürken ortaya çıkan değişimlerin ana kentte önemli izleri olduğunu açıkça göstermektedir. İzmir Kent Bölgesinin dönüşümü bir taraftan kır-kent farklılaşmasının belirginliğini azaltır ve farklı işlevlerde uzmanlaşan çok sayıda merkez ortaya çıkarken, diğer taraftan da bu süreçlere metropoliten merkezde nüfus ve istihdamın önemli oranda azalması eşlik etmektedir. Büyüyen bir kent bölgede, farklı ekonomik faaliyetlerin bazı yerleşmelerde yığılması sürecinde metropoliten merkezin nüfus ve istihdam kaybederek büzülmesi süreçlerinin ortaya çıkardığı yeni bir mekansal yapı ortaya çıkmıştır. Böylece, yayılma, yığılma ve büzülme süreçlerinin birlikteliği ile ortaya çıkan yeni bir mekansal oluşumdan söz etmek mümkündür. Daha önce de değinildiği gibi İzmir kent bölgesi için geliştirilen kamu politika ve yatırımlarının çok önemli olduğu görülmektedir.

Bundan sonraki bölümlerde, İzmir'de metropoliten merkezde kentsel büzülmenin ortaya çıkışını yönlendirici güç olarak, küresel düzene uyum sürecinde kentin büyümesini yönlendirmeye yönelik olarak geliştirilen yayılma odaklı kamu politika ve stratejilerine değinilecektir. Bu incelemeye geçmeden önce, büzülen kentler yazınında kamu politikaları ve kentsel büzülme ilişkisine yönelik olarak gündeme gelen tartışmalar özetlenecektir.

2.4.1 Kentsel Büzülme ve Kamu Politikalarının Önemi

1990'ların sonundan itibaren kentsel büzülmenin hangi koşullar altında ortaya çıktığı üzerine yoğunlaşan büzülen kentler yazınının gündemini, bu anlama döneminin ardından büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler geliştirmek ve bu çerçevede yapılan uygulamaların değerlendirilmesinin oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede kamu politika ve stratejileri büzülen kentlerde banliyöleşme ve kentsel saçaklanmanın derinleştirdiği büzülmenin

olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik çabalara katkısı açısından tartışılmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde, bazı görgül çalışmaların kentsel büzülmenin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak üzere kamu tarafından uygulanan politikaları kentsel büzülme olgusunu hızlandırdığı için eleştirdiği görülmektedir (Audirac, 2009; Haussermann ve Siebel, 1987; Hollander et al., 2009; Wiechmann, 2008). Bu çalışmalar, yerel ya da ulusal hükümetler tarafından uygulamaya konan bu politika ve stratejilerin büyük bölümünün büyümeye ve yayılmaya yönelik olduğunu ve zaten nüfus kaybetmekte olan kentlerde büzülmeyle birlikte gelen sorunları ortadan kaldırmadığını, tam tersine bu sorunları derinleştirdiğini vurgulamaktadırlar. Örneğin Wiechmann (2008) Doğu Almanya kenti Dresden'de 1990 yılından beri uygulanan bazı stratejilerin, bu kentin deneyimlediği büzülme olgusuna olumsuz etkilerine işaret etmiştir. Bu stratejiler arasında büyük ölçekli perakende ve konaklama tesislerinin inşası, yeni ticaret kuşakları ve ofis alanları yaratmak, yeni konut yatırımları ve rekabet gücü yüksek, yüksek teknolojiye sahip sanayileri teşvik etmek yer almaktadır. Dresden'de olduğu gibi diğer büzülen kentlerdeki uygulamalarda iki özellik göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki bu yatırım faaliyetlerinin mekansal olarak kentlerin çeperlerinde yer seçmesi; ikincisi ise kamunun bu süreçteki dolaylı ya da doğrudan katkısıdır. Ulusal hükümetlerin yatırım teşvikleri kentsel büzülmeyle dolaylı olarak etkilerken, büzülen kentlerin çöken ekonomik yapılarını dönüştürmeye yönelik olarak sunduğu doğrudan destekler yeni yatırımları teşvik ederek kentsel büzülmeyle doğrudan katkı yapmaktadır. Grossmann vd. (2009: 83) Doğu Almanya'da 1990'lı yıllar boyunca gündeme gelen inşaat ve yenileme faaliyetlerinin devlet tarafından finanse edildiğini ve konut talebinin hızlı artış göstermediği bu kentlerin merkezi alanlarında boş konutların artmasına katkıda bulunduğunu belirtmektedirler.

Nuissl ve Rink (2003: 133) de durağan ya da büzülen kentsel alanlarda kentsel saçaklanma eğilimlerinin piyasa kuralları tarafından değil çoğunlukla hükümet politikaları ya da yerel politikalar tarafından şekillendirildiğini belirtmektedirler. Örneğin federal hükümetlerin bilinen konut ve vergi politikalarından biri olan, hanehalklarının yeni konut alanlarında konut edindikleri takdirde, harcadıkları miktarın yarısının vergiden düşürülmesi şeklindeki politika, kentsel saçaklanma eğilimlerini teşvik etmiş ve kentsel büzülme olgusunu tetiklemiştir (Nuissl ve Rink, 2003: 126). Benzer şekilde, Bernt (2009) de Doğu Almanya'da kentsel büzülmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan boş konut stoğunun önemli ölçüde olmasına karşın yeni gelişme alanlarında vergi muafiyeti ve devlet sübvansiyonları ile desteklenen inşaat faaliyetlerinin desteklendiğini ve bu durumun boş konut stoğunun artmasına neden olduğunu vurgulamaktadır.

Liverpool ve Leipzig gibi iki büzülen kentte kentsel saçaklanma sürecini inceleyen Couch vd. (2005) de bu sürecin piyasa güçleri tarafından değil büyük ölçüde yerel yönetimlerin koyduğu yasa ve düzenlemelerle Şekillendiğinin altını çizmektedirler. St.Louis'in büzülmesini incelediği kitabında Gordon (2008) bu kentin bzlmesinin nedeni olarak serbest piyasa uygulamalarını suçlamanın süreci basitleŐtirmek olduğunu, yerel ve federal hükümetler ile merkezi hükümetin ırk ve sınıf ayrımını teşvik eden uygulamalarının kentin büzülmesine zemin oluşturduğunu savunmaktadır. Bu uygulamalar arasında dıŐlayıcı arazi kullanım politikaları ve uygulamaları, uygun fiyatlı konut politikalarının zayıflığı, kentsel saçaklanmayı kısıtlayıcı önlemlerin olmaması gibi uygulamaları sıralayan Gordon, bunların serbest piyasa uygulamaları ile bir araya gelerek kentin ekonomik kŐ ve bu çöküşün kentte yaşayanlar arasında eŐitsiz bir Şekilde dağılması sonucunu doğurduğunu savunmaktadır.

2.4.2 İzmir'de Kentsel Büzülmenin Ortaya ıkıŐında Etkili Olan Kamu Politikaları ve Uygulamaları

Yukarıda özetlenmeye çalışılan bu araştırmalar, yerel ve merkezi hükümetlerin politika ve stratejilerinin büzülen kentler yazınının yeni gündeminde yer aldığını göstermektedir. Ancak bu çalışmalarda, büzülen kentlerde kamu politikalarının rolü daha çok bütünüyle büzülen kentlerde bu olgunun üstesinden gelmek amacıyla geliştirilen kentsel yenileme ve inşa faaliyetlerinin büzülme sürecine katkısına yönelik olarak gündeme gelmekte, bu olgunun ortaya çıkışını yönlendirici g olarak kamu politika ve stratejilerinin rolü tartışmaların dışında kalmaktadır. Takip eden bölümlerde bu konu İzmir kenti örneklenerek tartışılacak, İzmir'de metropoliten merkezde kentsel büzülmenin ortaya çıkışını yönlendirici g olarak, küresel düzene uyum sürecinde kentin büyümesini yönlendirmeye yönelik olarak geliştirilen yayılma odaklı kamu politika ve stratejilerine değinilecektir.

2.4.2.1. İzmir'de metropoliten alanın çeperinde uzmanlaşmış yeni odakların ortaya çıkışı ve metropoliten merkezin sanayisizleşmesi

1990'lı yıllara kadar pek çok metropoliten alanda olduğu gibi kamu politikaları aracılığıyla İzmir'de yeni sanayilerin geliştirilmesi hedeflenmiŐ, bunun en yaygın yolu olarak da sanayi siteleri kurulması teşvik edilmiştir. 1980'lere kadar olan dönemde metropoliten alanda çok sayıda sanayi sitesinin ve diğer sanayi bölgelerinin kurulduğu görülmektedir. Ancak metropoliten alanın büyümesi, sanayilerin değişen yapısı ve İzmir'in özellikle 1980'lerden itibaren küresel düzene eklemlenme çabaları sanayi kuruluŐlarını metropoliten alanın çeperine dağıtmayı gerekli kılmıştır. 1990'lardan itibaren İzmir Kent Bölgesi olarak adlandırdığımız alan içinde 17 tane

organize sanayi bölgesi kurulmuş olup, bugün 3 tanesinin daha inşaat aşamasında olduğu görülmektedir (Şekil 2).Organize sanayi bölgelerinin kurulmasında merkezi hükümetin desteğinin yanısıra bölgedeki bazı ilçelerin kendi sanayi bölgelerini geliştirmek için müteveli heyetleri oluşturduklarını ve merkezi hükümetten destek istediklerini de belirtmek gerekir. Bu şekilde, yerel ve merkezi hükümetlerin işbirliği ile oluşan sanayi bölgeleri, yukarıda değindiğimiz, İzmir Kent Bölgesi'nde farklı sektörlerde uzmanlaşmış merkezlerin ortaya çıkışında öncü olmuştur.

Diğer taraftan İzmir'in küresel piyasalarla eklemlenmesini sağlamak amacıyla iki serbest bölge de kamu desteği ile kurulmuştur. Bunlardan Menemen Serbest Bölgesi deri ürünleri ticaretinde uzmanlaşmışken, Gaziemir Serbest Bölgesi yüksek teknoloji ürünler, tekstil ve deri mamülleri, tekstil makineleri ve dayanıklı tüketim mallarında üretim yapan firmalardan oluşmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin ve serbest bölgelerin metropoliten merkezin çevresindeki yerleşmelerde geliştirilmesi, sanayi faaliyetlerinin merkezden çevre yerleşmelere yayılmasında etkili olmuş, bu da merkezin istihdam kaybetmesinde neden olmuştur.

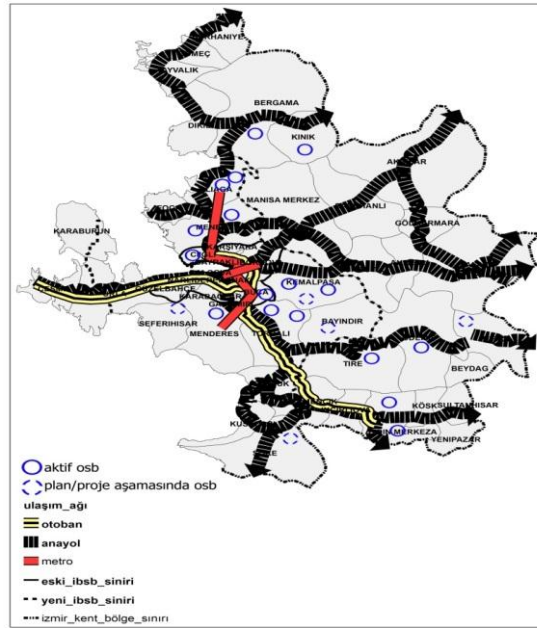
2.4.2.2. Ulaşım politikaları: Yerleşmeler arasında mal ve insan akışını kolaylaştıran ulaşım yatırımlarının teşvik ettiği sanayisizleşme ve kentsel saçaklanma

Organize sanayi bölgelerinin oluşumu ile desteklenen, yeni uzmanlaşmış merkezlerin ortaya çıkması yeni ulaşım ağları oluşturulmasını ve mevcut ağların yenilenmesini gerekli kılmıştır (Şekil 2). Burada, 1990'lardan itibaren önemli ulaşım yatırımlarının süregelmekte olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim, 2007 yılındaki kamu yatırımlarının sektörel dağılımı incelendiğinde %57'sinin ulaşım ve iletişim sektörüne ayrıldığı görülmektedir.

1990'lardan beri gündeme gelen ulaşım politikalarının önemli unsurlarından biri yeni otoyolların yapılması, mevcutların iyileştirilmesi olmuştur. Bunlar arasında yer alan İzmir-Çeşme otoyolunun inşa edilmesi ile ana kent ile ikinci konutların yoğunlaştığı kıyı yerleşmeler ve bir turizm çekim merkezi olan Çeşme arasındaki bağlantı güçlenmiştir. İzmir-Aydın otoyolu da bir taraftan ana kentle turizm merkezleri ve diğer kültürel alanlar arasındaki bağlantıyı güçlendirirken, diğer taraftan da merkezin İzmir bölgesinin tarımsal hinterlandına ve bu yerleşmelerin havaalanına erişimini kolaylaştırmıştır.Gerçekleşen bu otoyollar dışında projesi hazırlanan bir başka otoyol İzmir'in doğusundaki tarım ve üretim merkezleri olan Kemalpaşa ve Turgutlu'dan geçerek Bursa'ya ve İstanbul'a ulaşacak bir otoyoldur (IZKA, 2009).

Otoyollar dışında, anakenti ve limanı çeperdeki tarım ve sanayi merkezlerine bağlayan çok sayıda yol güçlendirilmiştir. Bunlardan biri İzmir ile kuzeyindeki ana sanayi merkezi Alağa'ya, ve bir tarım merkezi olan Menemen'den geçerek bir diğer sanayi merkezi Manisa'ya bağlantı sağlayan bağlantı iken, bir diğeri doğudaki tarım merkezleri Kemalpaşa, Turgutlu ve Salihli'yi İzmir merkezine bağlamaktadır. Bir diğeri yol da tarım merkezleri Torbalı, Tire ve Ödemiş ile bağlantıyı kolaylaştırmaktadır. Diğer otoyollar da ana kent ile kıyıda çok sayıda yazlık yerleşim arasındaki bağlantıyı kolaylaştırarak bu yerleşmelerin turizm merkezleri ve yazlıkların yer seçtiği yerleşmeler haline gelmesini sağlamıştır.

Şekil 2.5 Sanayinin dağılımında ve yerleşme dokusunun şekillenmesinde etkili olan Organize Sanayi Bölgeleri ve Otoyollar

Kaynak: Ege Bölgesi Sanayi Odası'ndan elde edilen verilere dayanarak hazırlanmıştır.

İzmir'de 1990'dan beri gündemde olan ulaşım politikalarının bir diğeri önemli unsuru da demiryolları ağına güçlendirilmesidir. İlk olarak İzmir-Aydın arasında var olan ulusal demiryolu iyileştirilmiştir. İkinci olarak, demiryolu sistemini iyileştirmeye yönelik bir proje geliştirilmiştir. Bu sistem doğudaki tarımsal nitelikli yerleşmeler olan Tire, Bayındır, Seferihisar ve Çivril'den tarım ürünlerinin limana akışını sağlamak için kullanılmakta, fakat aynı zamanda kuzeyde Marmara Bölgesi'ne, doğuda Anadolu'ya ve güneyde Uşak'a açılan bir kapı olarak hizmet etmektedir. Bir demiryolu hattı Torbalı ve Ödemiş'i, ve Torbalı, Aydın ve Denizli'yi birbirine bağlamaktadır. Ayrıca kuzeyde Alağa'ya kadar uzayan demiryolu hattı, hızlı transit sisteme dönüştürülmüştür.

Son olarak metropoliten alanı oluşturan Bornova, Buca, Gaziemir ve Çiğli gibi ilçeleri birbirine bağlayan bir metro hattı bulunmaktadır (IZKA, 2009).

Yukarıda özetlemeye çalışılan yeni ulaşım bağlantıları İzmir metropoliten bölgesinde yerleşimler arasında mal ve insan akımlarını kolaylaştırmış, ancak kamunun konut politikaları ile birlikte, metropoliten alanın, sınırları ötesine yaygınlaşmasını teşvik etmiştir.

2.4.3. Konut politikaları

Türkiye'nin diğer metropollerini gibi İzmir'de de metropoliten merkezin çevresinde yaşam alanlarının oluşması 1980'li yıllarda başlamıştır. 1980'lere kadar konut sunumunun İzmir metropoliten alanını oluşturan yerleşmelerde yoğunlaştığını, ancak bu tarihten itibaren önce metropoliten merkezin yakın çevresindeki yerleşmelere ve özellikle de 1990'dan sonra daha da uzağındaki yerleşmelere kaydığı görülmektedir. Metropoliten alanın giderek yaygınlaşmasına işaret eden bu sürece merkezi ve yerel hükümetler tarafından geliştiren konut politikalarının katkısını göz ardı etmemek gerekir.

Bunlardan ilki, ana kentin yaygınlaşmasında etkili olan toplu konut uygulamalarıdır. 1980'li yıllarda çıkan kamunun arsa yaratmasını ve konut kooperatiflerine kredi sunmasını kolaylaştıran iki yasanın ardından kurulan konut kooperatiflerinin metropoliten merkezin çevresinde, düşük ve orta gelir gruplarının konut ihtiyaçlarını karşılamak üzere büyük ölçekli toplu konut sunum biçiminin geliştiğini görülmektedir. İzmir'de özellikle 1980'lerin sonundan itibaren büyük kooperatiflerin gerçekleştirdiği çok sayıda toplu konut uygulamaları ortaya çıkmaktadır. Bu projelerde baş oyuncuların İzmir Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri ya da Emlak Bankası olduğu göze çarpmaktadır. 1980'den 2000'e kadar geçen sürede 68000'den fazla konut belediyeler tarafından gerçekleştirilen toplu konut projeleri yoluyla sunulmuştur. 1990'larda bu uygulamaların %36.42'sinin İzmir metropoliten alanının yakın çevresini oluşturan ilçelerde, (%4.42'si Karşıyaka'da, %18'i Buca'da, %14'ü Bornova'da, %38'inin Çiğli'de) yoğunlaştığı görülmektedir.

Toplu konut uygulamaları 2000'li yıllarda da devam etmiş ancak farklı bir biçim kazanmıştır. Öncelikle, 2000'li yıllarda bu projelerin İzmir metropoliten alanının uzak çevresinde yer alan Torbalı, Tire, Menemen, Seferihisar ve Urla gibi ilçelerde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Toplu konut projelerinin %26'sı bu ilçelerde gerçekleşirken %27'si yakın çevredeki Çiğli'de gerçekleşmiştir. İkinci olarak, 2000'li yıllardan itibaren bu projelerin Toplu Konut İdaresi öncülüğünde gerçekleştirildiğini vurgulamak gerekir. 1990'lara kadar toplu konut projeleri

yapmakla sorumlu olan İdare 2001'den itibaren arsa yaratmak, her ölçekte plan yapmak ve yasa dışı gelişen konut alanlarında dönüşüm projeleri yapmak gibi yeni sorumluluklar üstlenmiş ve konut sektöründe en yetkili kamu kuruluşu haline gelmiştir.

Özellikle 1990'lardan sonra metropoliten alanın yaygınlaşmasına katkısı olan bir diğer kamu politikası da büyük sermayenin kentsel arsaya yatırımlarını kolaylaştıran yeni bazı yasa ve düzenlemeler şeklinde kendini göstermektedir. Bu yasa, düzenleme ve sağlanan ayrıcalıklar planlama süreci ile ilişkili kısıtlamaları ortadan kaldırarak yatırımcılar için tercih edilir koşulları sunmuşlardır (Işık, 1996: 799). Bu ayrıcalıkların büyük ölçekli özel sermayenin şehrin karmaşıklığından uzakta alternatif yaşam biçimleri arayan orta-üst ve üst gelir gruplarına yönelik büyük ölçekli konut projeleri sunumunu kolaylaştırdığı görülmektedir. Bunların sonucunda özellikle 1990'lardan itibaren daha iyi yaşam kalitesi sunan 'Site'lerin yaygınlaştığı görülmektedir. Bu gelişmenin aldığı diğer bir biçim de 'kapalı siteler'in metropoliten alanların çok uzağında, çalışma alanları ile altgelir grubunun yaşam alanlarından soyutlanmış, lüks konut alanları olarak ortaya çıkmasıdır (Ayata, 2002). İzmir'de yukarıda da değindiğimiz, yeni altyapı yatırımlarının da etkisi ile, kıyı yerleşmeler ve Çeşme ve Kuşadası gibi yazlık turizm merkezleri bu tür yatırımlar için cazip yerleşmeler haline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler aynı zamanda, kıyı yerleşmelerdeki yazlıkların günlük kullanıma dönüşmesi sürecini de hızlandırmıştır.

Yukarıda değinilen konular, 1980'lerden itibaren yerel ve merkezi hükümetler tarafından, İzmir'in küresel düzene eklemlenmesi sürecinde, mekansal etkileri çok da düşünülmeden hayata geçirilen büyüme ve yayılma odaklı politika ve stratejilerin kentsel büzülmenin ortaya çıkışını yönlendirici bir etken olarak gündeme geldiğini ortaya koymaktadır.

2.5. SON SÖZLER

Son 30 yılda İzmir hem ekonomik hem demografik açıdan sürekli büyüyen bir kent olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren hız kazanan küreselleşme ve büyüme dinamiklerine İzmir ekonomik yapısını dönüştürerek uyum sağlamaya çalışmış ve bu süreç yeni mekansal tercihleri de beraberinde getirmiştir. Bu dönüşümün ve ortaya çıkan yeni mekansal yapının en belirleyici özelliği metropoliten alanın çeperinde farklı ekonomik işlevlerde uzmanlaşmış yeni yerleşimlerin büyüme odakları olarak ortaya çıkışı ve hem işgücünün hem de nüfusun yeniden dağılımında çekim odakları olarak belirmeleridir. Bu bölümde sunulan bugular 1980'lerden bugüne metropoliten büyümenin metropoliten merkezin yakın ve uzak çeperine kaydığını ve kentin ekonomik peyzajında bu alanların hem istihdam hem de nüfus kazandığını ortaya koymaktadır. Bu bölümde sunulan bulguların ortaya koyduğu en çarpıcı gelişme, metropoliten merkezin bu

büyüme ve yayılma sürecinden olumsuz etkilendiği, bir taraftan sanayi ve hizmet sektörleri istihdamında önemli kayıplar yaşayarak görece önemini yitirken diğer taraftan da nüfus kaybederek büzüldüğü şeklindedir. Bulgularımız, büyüyerek kent bölgeye dönüşen bu metropolün geçirdiği dönüşümün önemli ve beklenmedik bir sonucu olarak metropoliten merkezde kentsel büzülme olgusunun belirdiğini ortaya koymaktadır.

Elbette, İzmir örneğinde ortaya koyduğumuz kentsel büzülmenin örüntüsü, nedenleri ve özellikleri akademik yazına hakim olan, bütünüyle nüfus kaybederek büzülen kentlerin deneyiminden farklıdır. Büyüyen bir kent bölgede kentsel büzülmenin araştırılması, kentsel büzülme olgusunun sadece düşük doğum oranları, göç ve değişen ekonomik koşullara uyum yapamama gibi nedenlerle nüfus kaybeden kentlerle sınırlı olmadığını hatırlatmaktadır. Aksine, kentsel büzülme günümüzde kentlerin deneyilediği değişim sürecinde ortaya çıkan ve kentsel bölge adı verilen mekansal yapıların ve bir özelliği olarak belirebildiğine ve bu tür alanlarda gözlemlenen kentsel büzülme banliyöleşme süreçleri ile açıklamanın yetersizliğine işaret etmektedir. Aksine, bu tür alanlarda ekonomik işlevlerin ve nüfusun ortaya çıkan kent bölgenin farklı alanlarına doğru yeniden dağılması kentsel bölgenin farklı alanlarının büzülmesine neden olabilmektedir. Dahası, değişim ve dönüşüm sürecinde gündeme gelen mekansal değişimler büyüme, yayılma, yığılma süreçlerine büzülme süreçlerinin eşlik ettiği karmaşık bir yapı ortaya çıkarmakta, bu karmaşık yapıyı banliyöleşme ve saçaklanma süreçleri ile açıklamak yetersiz kalmaktadır. Ortaya çıkan bu karmaşık mekansal yapı, küresel düzene uyumu kolaylaştıracak mekansal düzenlemelerin sonucu olarak ortaya çıkan ve kentsel bölge adı verilen, metropoliten alandan daha büyük bir alanda ekonomik işlevlerin ve nüfusun yeniden dağılımının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni düzenin yeni mekanları olarak ortaya çıkan kentsel bölgelerin karmaşık yapılar olduğu ve kentsel bölgenin farklı alanlarında gözlemlenen büzülmenin arkasındaki dinamiklerin neler olduğunun ortaya konması önemlidir.

Dahası, metropoliten alanda yaşanan hızlı büyüme sürecini yönlendirmek üzere kamu tarafından ortaya konan politika ve stratejilerin, kentin çeperdeki yerleşmelere doğru yayılmasını ve büyümenin bu süreci bir fırsat olarak değerlendiren bazı yerleşmelerde yığılmasını teşvik ederken metropoliten merkezde büzülme tetiklediği görülmektedir. İzmir örneğinde elde edilen bulgular, kentsel büzülmenin kentlerin dışsal etkenlerin getirdiği değişimlere uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan ve kentlerin iç dinamikleri yanısıra kamu politika ve stratejileri ile şekillenen bir mekansal süreç olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu gerçekliği dışlayan bir bakış açısının kentsel büzülmenin arkasındaki dinamikleri anlamak konusunda yetersiz kalacağına şüphe yoktur.

İzmir örneği ekonomik düzenin öne çıkan kentlerinde birbiriyle çelişen çok çeşitli kentsel dinamiklerin (büyüme, yayılma, yığılma, sıçrama gibi) büzülme sürecini gizleyebildiğine ve algılanmasını zorlaştırdığına işaret etmekte; bu tür kentlerde kentsel büzülme anlamının giderek daha önemli hale geldiğini göstermektedir (Grossman vd., 2008). İzmir benzeri kentlerde büzülen kentsel alanların büyüyen bölgeler içine gömülü oldukları, çeper kentler büyürken ve kentsel işlevler giderek daha geniş alanlara yayılırken kent içinde kalan alanların büzüldüğü (Rieniets, 2006), nüfusu artan ve azalan kentsel alanların birarada bulunduğu (Haartsen ve Venhorst, 2010) görülmektedir. İzmir, kentin gelişmesine yönelik politika ve stratejilerini kurgularken bu gerçeği göz önüne almak durumundadır. Ancak yerel yönetimlerin çoğu hızlı metropoliten büyüme sürecinde metropoliten merkezin büzüldüğünü algılamakta zorlanmakta ve bu konuda ciddi bir çalışma içerisine girmemektedirler. Bu bölümde gerçekleştirilen çalışmalar, İzmir kent merkezinin deneyimlediği büzülmenin özelliklerini ortaya koymamızı sağlamıştır. Ancak, İzmir’de metropoliten merkezin büzülmesinin arkasındaki dinamiklerin ayrıntılı olarak incelenmesi de önemlidir. Raporun takip eden bölümleri, metropoliten merkezin büzülmesinin arkasındaki dinamikleri ortaya çıkarmaya yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmaları sunmaktadır. Bu çalışmalar, yukarıda da değinilen, merkez alanların büzülmesinde etkili olan iki sürecin incelenmesi üzerinden yapılmıştır: sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimler ve hizmetlerin mekansal dağılımında değişen eğilimler. Takip eden bölümde, İzmir’de sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimlerin neler olduğuna yanıt aranacaktır.

BÖLÜM 3

KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞININ ARKASINDAKİ GÜÇ OLARAK SANAYİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDAKİ DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ

3.1. GİRİŞ

Büzülen kentler ve kentsel büzülme üzerine ortaya çıkan kavramsal tartışmalar dikkate alındığında, sanayisizleşme süreçlerinin kentsel büzülmenin nedenlerinden biri olarak ele alındığı görülmektedir. Özellikle 1970'li yılların sonundan itibaren sanayi üretiminin dünyanın yeni sanayileşmekte olan ülkelerine sıçramaya başlaması, gelişmekte olan ülkelerin kentlerinin de yeni sanayi ve üretim merkezleri olarak belirmeye, geleneksel sanayi kollarında ihracatlarını hızla artırmaya başlamaları ile birlikte gelişmiş ülkeler de sanayisizleşme ve hizmet ekonomisine ya da bilgi ve teknoloji yoğun sanayi kollarına geçiş yönünde dönüşümler yaşadılar. Bu dönüşümler yaşanırken, geleneksel sanayi merkezi olarak gelişen ve büyüyen bazı kentler de görece ekonomik üstünlüklerini kaybederek ekonomik olarak çökmeye, iş gücü bu kentlerden yeni iş imkanları sunan kentlere göç etmeye, eski sanayi kentleri istihdam ve nüfus kaybederek büzülmeye başladı. Bir taraftan eski sanayi alanları boşalırken ve kent içinde konut alanlarında büyük boşluklar oluşurken; diğer taraftan yoksulluk ve sosyo-mekansal ayrışma da bu kentlerde kendini göstermeye başladı (Martinez-Fernandez ve diğ., 2012a; Castells, 2000; Harvey, 2000; Soja, 2000; Sassen, 2001; Swyngedouw, 2004). Bu nedenle, sanayisizleşme sürecinde görece ekonomik üstünlüklerini kaybederek büzülen kentler incelediğimiz yazının odak noktalarından biri oldu.

Gelişmiş ülkelerin eski sanayi kentlerinin yaşadığı değişim sürecini ve bu dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkan kentsel büzülmeyi inceleyen bu yazında hizmet ekonomisine geçiş sürecinde sanayinin gelişmekte olan ülkelere taşınması sürecine vurgu yapılmakla birlikte, sanayinin, kentlerin görece ekonomik üstünlüklerini sağlamada itici güç olmaya devam ettiği kimi kentlerde de benzeri süreçlerin yaşandığı görülmektedir. Özellikle, 1980'lerden itibaren ortaya çıkan yeni ekonomik düzende ekonomik işlevlerin yeniden yapılanma süreci ve ortaya çıkan bu yeni yapılarla ilişkili yeni mekansal düzenlemelerin kentsel büzülme olgusunun bu kentlerde ortaya çıkışında önemli bir etken olduğu görülmektedir. Daha açık ifade ile, yeni ekonomik düzene uyum sürecinde, sanayinin kentlerin rekabet güçlerini artırmalarında önemli rol oynadığı

kentlerde, sanayinin mekansal organizasyonunun yeniden yapılandığı ve bu süreçte bir taraftan ana kentlerin çeperlerinde, yeni işlevlerde (özellikle de üretim işlevlerinde) uzmanlaşmış yeni büyüme odakları ortaya çıkarken bir taraftan da geçmişte ana kentte yer seçen bazı işlevlerin bu alanları terk ederek çeper yerleşimlere kaydığı gözlenmektedir. Bu süreçte, üç etken- a) sanayi tesislerinin ana kentten çeper yerleşmelere doğru yer değiştirmesi b) çeper yerleşmelerde yeni sanayi tesislerinin açılması ve bu alanlarda istihdamın artması, c) ana kentlerde sanayi tesislerinin kapanması ve istihdamının azalması-ana kentlerin merkezlerinin mutlak ya da göreceli olarak büzülen mekanlar olarak belirmesi sonucunu doğurmuştur.

Raporun ilk bölümünde bu süreçler özetlenmiş ve İzmir kent bölgesinde ana kentin merkezinin göreceli olarak büzüldüğünü ortaya koyulmuştu. Bu bölümde, İzmir'de ana kent merkezinde büzülmenin ortaya çıkışının arkasındaki güç olarak ekonomik işlevlerin yer değiştirmesi süreci sanayinin mekansal dağılımındaki eğilimlere odaklanılarak incelenecektir. Bu çalışmanın ayrıntılarına girmeden önce, devam eden bölümde mevcut akademik yazında yer alan, sanayinin mekansal dağılımında yaşanan değişimlere ilişkin tartışmalar özetlenecektir.

3.2. SANAYİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

1970'li yıllarından sonundan itibaren yaşanan en önemli dönüşüm sanayiye dayalı ekonomiden hizmet ekonomisine geçiş şeklinde olurken, üretimin örgütlenmesinde de değişim yaşandı. Seri üretimden yeni teknolojiler ve telekomünikasyon sistemleri kullanan esnek üretim türüne geçiş, büyük, çok uluslu firmaların üretimin ve yeniliğin örgütlenmesinde baskın rolü, üretimin uzmanlığa dayalı mekansal iş bölümüne dayalı olarak yeniden tanımlanması (fikir/yenilik merkezde iken üretim faaliyetlerinin kendisi çeperde) ve giderek mekansal sınırları aşması bu değişimin en önemli belirleyici özelliklerinden oldu. Bu değişimlerin en önemli mekansal sonuçlarından biri olarak merkezde bilgi ve teknolojiye dayalı işlerin, rekabet gücü yüksek, yenilikçi işlerin önemi arttı. Yeni ekonomik yapılanma yeni mekansal örgütlenmeleri de beraberinde getirdi. Yeni yığılma odakları, ekonomik işlevlerin yer değiştirmesi, teknoloji ve yeniliğin yığıldığı kentlerin ortaya çıkması bunlar arasında sayılabilir.

Hizmet ekonomisine geçiş ve sanayinin merkez ülkelerden çeper ülkelere çıkması, gelişmekte olan ülkelerin kentlerinin yeni üretim odakları olarak ortaya çıkışını ve ülkelerinin küresel sisteme uyumunda önemli rol oynayan bu kentlerde sanayiye dayalı kentleşme sürecini ortaya çıkardı. Ancak sanayinin küresel örgütlenme biçimi, üretim ağlarının yerel düzlemi aşarak küreselleşmesi, istihdam ilişkilerinin esnekleşmesi, özgünlük ve yeniliğin öneminin giderek artması süreçlerini de beraberinde getirdi. Bu süreçte sanayinin hızla değişen üretim ilişkilerine

ve pazar rekabetine uyum sağlamak amacıyla işlevsel ve yapısal özelliklerini farklılaştırmak zorunda kaldığını görüyoruz. Bütün bu yapısal değişimler yeni mekansal tercihleri de beraberinde getirdi. Bu süreçte, sanayinin mekansal olarak yeniden örgütlendiğini ve yapılaşmış kent merkezinin sunamadığı mekansal avantajları kentin çeperindeki yerleşmelerde bularak, kent çeperindeki yerleşmelerde yığılmak eğiliminde olduğunu görüyoruz. Burada akademik yazın kentlerin çeperindeki yerleşmelerin farklı ekonomik işlevlerde uzmanlaşarak büyüme odakları olarak ortaya çıktığına ve ana kentle işlevsel olarak entegre olmuş, bütünleşmiş, kent bölge adı verilen yeni bir mekansal oluşumun belirdiğine işaret etti. Pek çok kentte bu süreçlere ekonomik işlevlerin, özellikle de sanayinin, çepere saçılması sürecinin eşlik ettiğini görüyoruz. Aslında, kent bölge adı verilen mekansal yapının ortaya çıkışında en önemli gelişmelerden biri özellikle de sanayi ile ilişkili işlevlerin mekansal olarak dağılması/yayılması süreci olarak karşımıza çıkıyor. Diğer bir ifade ile, üretim ilişkilerinin küreselleşmesi ve küresel pazarlara erişimin artması bir taraftan yığılma ekonomilerini ve yerel rekabet avantajını kuvvetlendirirken diğer taraftan da bazı işlevlerin çeper alanlara doğru mekansal olarak dağılmasına/yayılmasına (decentralisation) vesile olmakta; çoğu zaman yığılma süreçleri ile yayılma süreçlerinin birlikte hareket ettiği görülmektedir (ör: Scott, 2005).

3.2.1. Sanayi istihdamının mekansal dağılımındaki değişimleri ve değişimin kaynağını tespit etmeye yönelik çalışmalar

Sanayi istihdamının mekansal dağılımındaki değişimler ilk olarak sanayisizleşme süreci ile ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Özellikle de sanayisizleşme sürecini deneyimleyen gelişmiş ülkelerin kentlerinde büzülen alanların ortaya çıkışında Fordist düzende üretim ve küresel üretim ilişkilerinin gerektirdiği koşullara uyum sağlayamayan işletmelerin kapanması ve bu üretimle ilişkili işgücünün azalması sürecinin önemli etkisi olduğu görülmektedir. Bu çerçevede pek çok çalışmanın sanayide çalışan işgücü kaybının kaynağını ortaya çıkarmaya yöneldiğini; bunu yaparken de çalışmaların bir bölümünün işgücündeki değişimi bileşenlerine (mevcut üretici firmaların kapanması, yenilerinin açılması, mevcutların yer değiştirmesi) ayırdığı izlenmektedir (Dennis 1978; Dicken and Lloyd 1978; West and Martin 1979; Keeble 1980).

Örneğin Keeble'in (1980) İngiltere'de sanayi istihdamındaki değişimi incelediği çalışması, özellikle kent merkezlerinin istihdam kaybettiğini, diğer kentsel alanlarda da önemli istihdam kayıpları olduğunu, buna karşılık kırsal alanlarda istihdamın arttığını ve sanayi istihdamındaki büyüme farklarının sanayinin yapısal farklılığı ile açıklanamadığını ortaya koymuştur. Dicken ve Llyod (1978) Menchester ve Merseyside için yaptıkları çalışmada kentsel alandaki işgücü

kaybının *üretici firmaların kapanmasından* kaynaklandığını göstermişlerdir. Dennis (1978) de Londra örneğinde, 1966-1974 arasında kent merkezinde gözlenen işgücü kaybının *firmaların yer değiştirmesinden çok, bütünüyle kapanmasından ve merkezin bu kaybı kapatmak üzere yeni yatırım çekememesinden kaynaklandığını göstermiştir* (aynı zamanda (Gripaios 1977), bkz. Elias ve Keogh, 1982). Amerikan kentlerinde de 1970li yıllardan itibaren deneyimlenen sanayisizleşme sürecinde sanayi işletmelerinin çok küçük bir bölümünün (yılda %4-5'ten daha az bir bölümünün) mekansal olarak yer değiştirdiğini bu kentlerin büzülmesinin büyük ölçüde Fordist düzenin *sanayi işletmelerinin kapanmasından* kaynaklandığını bulgulayan çalışmalar bulunmaktadır (Birch, 1979; Schmenner, 1982).

İzlenebileceği gibi, 3 eğilimin birlikteliğinin merkez alanların büzülmesi sonucunu doğurduğu vurgulanmaktadır (Scott, 1988):

- a) Merkez alanlarda işletmelerin kapanması ve istihdamın azalması
- b) Çeper alanlarda yeni işletmelerin açılması ve istihdamın artması
- c) İşletmelerin ve istihdamın merkez alanlardan çeper alanlara mekansal olarak yer değiştirmesi

Bu üç sürecin birlikteliği-ana kentlerin yeni yatırım çekememesi ve yeni firmaların metropoliten alanın çeperindeki üretim alanlarında yer seçmesi, metropoliten merkezde yer seçen firmaların kapanması ve metropoliten merkezde yer alan üretim birimlerinin çeper yerleşmelere çıkması süreci sonucunda yaşanan işgücü kaybı ana kentlerin merkezlerinin büzülmesinde etkili olan süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nokta, batı ekonomilerinin sanayisizleşme süreciyle eş zamanlı olarak, yeni üretim mekanları olarak yeni ekonomik düzende yerlerini alan gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde sanayinin mekansal düzeninin nasıl değiştiğini anlamak açısından da önemlidir. Bu süreçte, küresel düzene üretim ilişkileri ile eklemlenen pek çok kentte/kentsel bölgede, yeni koşullara uyum sağlayamayan üreticilerin kapandığı, üretimin küresel düzeyde yeniden yapılanması sürecinde yeni mekansal arayışlara girdiği, yeni düzenin yeni üreticilerinin yeni alanlarda yer seçtiği ve üretim ilişkilerini değiştirerek uyum sağlamaya çalışan üreticilerin yeni mekansal taleplerle farklı alanlara kaydığı gözlenmektedir.

3.2.2. Sanayinin mekansal dağılımını ve yer değiştirme eğilimlerini anlamaya yönelik çalışmalar

Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri anlamaya yönelik ikinci grup çalışmanın sanayinin mekansal tercihlerindeki değişime odaklandığı görülmektedir. Sanayinin mekansal

tercihlerindeki değişim ilk olarak hangi alanların yeni sanayi yatırımlarını çekebildiği, geçmişte sanayinin yığıldığı ana kentlerin yeni yatırımları çekip çekemediği soruları ile ilişkili olarak incelenmektedir. Üretim işlevlerinin mekansal tercihlerindeki değişimine yönelik ikinci gösterge olarak ise üretim işlevlerinin yer değiştirme eğilimlerine odaklanıldığı gözlenmektedir.

Bu konudaki savlardan ilki metropoliten merkezi bir kuluçka merkezi olarak görmektedir. Bu savın merkezin üretim işlevleri için sunduğu olanaklara ilişkin öne sürülen görüşler aşıağıda yer almaktadır:

Bu görüş, metropoliten merkezin sadece merkezde yer seçmek eğiliminde olan faaliyet kolları için değil, diğer üretim kollarında gerçekleşen yeni yatırımlar için de bir çekim merkezi olduğunu öne sürmektedir. Metropoliten merkezde kullanılmayan bina ve arazinin, uygun eğitim ve beceriye sahip işgücünün bulunması, nüfusun yığıldığı alanlara erişimin kolay olması, iş hizmetlerine yakınlık gibi nedenler sebebiyle, metropoliten merkezin pek çok üretim kolunun yer seçimi için olanaklar sunduğu belirtilmektedir. Özellikle kuruluşlarının ilk yıllarında pek çok firmanın risklerini azaltmak için merkezi tercih ettiklerini, firmalar büyüdükçe ve olgunlaştıkça merkeze bağımlılıkları azalacağından kentin çeperine çıkma eğiliminde olacakları belirtilmektedir (Hoover ve Vernon, 1959; Thompson, 1968).

Ana kentin yeni yatırımları çekebilirliği konusunda, (Cameron 1980) Clydeside'da 1958-1968 arasında açılan firmaların ana kentte yer seçme eğilimlerinin çok düşük olduğunu bu nedenle de anakentin *yeni istihdam yaratamadığını* göstermiştir. Burada, firmaların hangi sektörlerde üretim yaptığının önemli olduğu örülmektedir. (Nicholson, Brinkley et al. 1981)'nin Londra'daki bulguları (1989 cited in Elias ve Keogh, 1982) geleneksel olarak ana kentte yer seçen sektörlerde (basım, giyim, gibi) faaliyet gösteren firmalar dışında yeni açılan firmaların çok azının ana kentte yer seçtiğini göstermektedir. Geleneksel olmayan sektörlerde firma açılmalarını inceleyen yazarlar, bu firmalardan ana kentte yer seçenlerin burada olma nedeninin ise ana kentin sunduğu olanaklar değil (tedarikçilere erişebilirlik, işgücüne yakınlık, ucuz arsa gibi) pazara yakınlık olduğunun altını çizmektedirler. (Fagg 1980) da yeni açılan firmalar ile yer değiştiren firmaların mekansal tercihlerinin arkasındaki dinamiklerin farklılaştığına işaret etmektedir. Görüldüğü gibi, mevcut çalışmalar ana kentin hala bazı firmalar için tercih edildiğini ancak özellikle yeni açılan firmalara ekonomik dışsallıklar sağlamak konusunda yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, üretim işlevlerinin ana kentten çepere yer değiştirme süreci ile ilgili bulgular farklılaşmaktadır. Firmaların hareketlerini de inceleyen Cameron, firma hareketliliğinin yüksek olduğunu ancak *yer değiştirmelerin büyük bölümünün ana kentin içinde gerçekleştiğini* ortaya

koymuştur. Benzer şekilde, Leone ve Struyk (1976), Amerika örneğinde, kurulduğunda ana kentte yer seçen ve sonrasında yer değiştiren firmaların tekrar ilk adreslerine yakın yerleri tercih etmek eğiliminde olduğunu, merkezleşme eğiliminin devam ettiğini ortaya koymuştur.

Bu noktada dikkate alınması gereken bir diğer nokta da metropoliten merkez ile metropoliten alanın çeperini oluşturan alanların niteliğinin farklılaşması yönündeki eğilimlerdir. Burada sanayinin mekansal dağılımı üzerine yapılan mevcut çalışmalar, daha fazla alana gereksinim duyan ancak yerel girdi ihtiyacı az olan büyük sanayi birimlerinin çeper yerleşmelere çıktığını, kent merkezinde yer seçen zanaate dayalı sanayilerin ve hafif sanayilerin de artan maliyet ve değişen tüketici tercihlerinin baskısı altında kapandığını ya da kent merkezindeki yerlerini terk etmek zorunda kaldıklarını göstermekte (Scott 1982b).

Diğer taraftan, sanayinin yer değiştirme eğilimleri üzerine yapılan çalışmaların hangi tür firmaların yer değiştirdiğine yönelik bilgi oluşmasına katkıda buldukları görülmektedir. Buna göre;

- Genç firmaların yer değiştirme eğilimi daha fazladır (Leone ve Struyk 1976, 328). Yer değiştiren firmalardan genç olanları merkeze yakın yerlere doğru yer değiştirirler çünkü merkezin yakın çeperi, merkezin sunduğu dışsallıkları ve pazara yakınlık etkenlerini sunmaktadır. Firmalar büyüdükçe ve olgunlaştıkça diğer firmalar tarafından sunulan hizmetlere bağımlılıkları azaldığından daha uzak yerlere gitme eğilimleri artar (ibid.: 327).
- Kent içine doğru yer değiştiren firmalar küçük, 20-50 kişi çalıştıran firmalardır (Lloyd 1979: 53)
- En genç firmaların metropoliten merkezde yer seçme eğilimleri daha yüksektir ve en yeni firmalar eski firmalara oranla daha kısa mesafelere doğru yer değiştirme eğilimindedirler.
- Yer değiştiren firmalar, istihdam artışları yüksek olduğunda daha uzun mesafelere doğru yer değiştirme eğilimindedirler (Leone ve Struyk, 1976: 330)
- İşgücü yoğun küçük ölçekli firmalar merkezleşme ve merkezin yakın çeperinde yığılma eğilimi gösterirler. Bunun nedeni buralarda ücretlerin düşük olması ile birlikte bu tür firmalar için firmalar arası ilişkilerin ve birim ulaşım maliyetlerinin yüksek olması, müşteri taleplerinin sıklıkla değişmesine ayak uydurabilmek için müşteriye yakın olmak gerekliliği, iş gücü yoğun olmalarından dolayı da fazla sayıda işgücü istihdam etmeleridir. Diğer taraftan, sermaye yoğun firmalar çepere doğru yer değiştirme eğilimindedirler (Scott, 1982a:188). Bu firmaların işgücüne bağımlılıkları daha az olduğu

için merkezde artan arazi fiyatlarından kaçarak ulaşım bağlantılarının daha güçlü olduğu çeper yerleşimlere doğru yer değiştirme eğilimindedirler (Scott, 1982a: 189). Sermaye yoğunluğu arttıkça çepere çıkma eğilimi artar.

- Müşteriye yakın olmayı gerektiren, standartlaşmamış üretim yapan geleneksel sanayi kolları metropoliten merkezde yer seçme eğilimindedir (Lloyd, 1979: 53). Giyim, ayakkabı, basın, yayın gibi faaliyet kolları bu grupta yer alır. Teknoloji yoğunluğu arttıkça çepere çıkma eğilimi artar.

3.2.3. Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri yeni mekansal oluşumlar çerçevesinde ele alan çalışmalar

Sanayinin merkezden çepere yer değiştirmesi ve yeni işletmelerin metropoliten merkezin sunamadığı olanakları çeperde bularak çeper alanlarda kayması süreci, küresel düzene uyum sürecinde görülen yeni mekansal oluşumlar çerçevesinde de ele alınmaktadır. Bu çerçevedeki çalışmaların, sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimlere yönelik tartışmalarda kent bölgeler, yukarıda özetlenen dönüşümlerin gözlemlendiği mekanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu tartışmalarda sanayinin ana kentleri terk etmesi kent bölgelerinin oluşumunda öne çıkan süreçlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede pek çok çalışma 1980'ler ve 1990'lar boyunca pek çok ana kentin, kent ekonomisi yükselişte iken sanayi işlevini kaybettiğini, 1990'lar sonrasında da sanayi istihdamında önemli kayıplar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Pek çok araştırmacı, kent bölgelerinin ana kentlerinin üretim işlevlerinin burada yer seçmesi için gerekli olan ekonomik ortamı sağlamadığını ileri sürmektedir. Örneğin Savitch (1988) New York, Paris, Londra gibi küresel düzenin ana odağı olan kent bölgelerde sanayi istihdamının ve onu destekleyici hizmetlerin, ana kentin ikinci ve üçüncü çeperinde yer alan bölgelere kaydığını göstermiştir. Benzeri süreçler küresel sistemin ana odağı olmayan kent bölgelerde de görülmektedir. Örneğin Vogel ve diğ. (2010) Şangay kentsel bölgesinde istihdamın sanayi odaklı olmaktan çıktığını göstermiştir. Şangay'ın genişleyerek bir kent bölgeye dönüşmesini tetikleyen en önemli dinamiklerden biri, sanayinin yeniden konumlanmasıdır. Şangay'da ana kentin çeperindeki yerleşimlerde sanayi parklarının kurularak sanayinin buralara taşınması 2000'li yılların ortasına kadar sanayinin ana kentin çeperine yığılması sonucunu doğururken, 2005 sonrasında sanayi işletmelerinin metropoliten alanın uzak çeperindeki yerleşmelerde gelişigüzel yer seçtikleri böylece sanayinin yeniden konumlanması sürecinin metropoliten alana yayıldığı görülmektedir. Wu'nun bulguları bugün Şangay kentsel bölgesinde sanayinin giderek metropoliten alanın dış çeperinde konumlandığını ortaya koymaktadır.

Ancak, üretim yapısındaki değişikliklerin yeni üretim mekanları yaratmasına rağmen, geçmişte metropolitan alanlarda konumlanan üretimin ana kent/metropol dışına taşınma eğiliminin sınırlı olduğu, kentsel bölgeler de gözlenmektedir. Bu kentlerde, ana kentlerde yer seçen gelişmiş hizmetlere bağımlılığı az olan rutin üretim işlevlerinin bile ana kentin çeperindeki küçük yerleşmelere taşınmaya direndiği görülmektedir. Bu kentlerde ana kentler üretim işlevleri için kuluçka işlevi görmeye devam etmekte, böylece hem yeni üretim işlevleri ve hem de yönetim ve iş işlevleri için çekici odaklar olarak önemini korumaktadır. Bu durum, bazı metropollerin karar ve düzenleme merkezleri olarak değil, üretim ve hizmet merkezleri olarak sisteme eklenmesi anlamına gelmektedir (Eraydın v.d, 2005).

Görüldüğü gibi, üretimin yapısında ve mekansal organizasyonunda yaşanan değişimler kent bölgeye dönüşüm sürecinin önemli dinamiklerinden biri olarak belirmektedir. Storper (1997: 299-300), yeniden yapılanma sürecinde üretimin mekansal organizasyonunda belirleyici olan iki eğilimden söz etmektedir. Bunlardan ilki, kentsel düzeyde yer seçiminin sağladığı olanakların daha geniş alanlara yayılması ve yığılma ekonomilerinin yerel değil bölgesel düzeyde gerçekleşme olanağıdır. Bu durumda kentlerde yer seçen firmalar yerel değil metropoliten ya da bölgesel düzeyde ilişkiler geliştirirler. Diğer taraftan, bazı yer değiştirme süreçleri de kentsel sistemler düzeyinde gerçekleşir. Bu durumda firmalar ilişkilerini birbirinden çok uzakta yer alan kent merkezlerindeki yığılmalar arasında gerçekleştirebilir. Bu süreçte bazı firmaların mekansal olarak, yatırım bekleyen ikincil kent merkezlerine ya da nüfusu daha az olan kasabalara ya da kırsal nitelikli yerleşmelere kaydığı görülebilir. Ancak bu sürecin en önemli sonuçlarından birinin, yeni üretim işlevlerinin kentlerin çeperine çıkması sürecinde ana kentlerden yeterince uzağa taşınmaması durumunda büyük kentlerin kentsel üstünlüğünü azaltabileceği vurgulanmaktadır.

Bu konudaki araştırmaların metropoliten alanların kent bölgelere dönüşümleri sürecinde çeperde yer alan küçük merkezler ile büyük metropoliten alanları karşılaştırdığı, hangi tür alanlarda ne tür üretim faaliyetlerinin yer seçtiğini tespit etmeye odaklandıkları ve yer seçiminin belirleyici etkenlerine odaklandıkları görülmektedir (bkz. Scot, 2008). Bu çalışmaların bulgularına göre, işgücü yoğun, küçük ölçekli üretimin yoğunlaştığı sektörler, üretim dışı işlerde çalışan, yüksek ücretli işgücünün yoğun olduğu sektörler ve standartlaşmamış ürünler üreten, araştırma odaklı sektörler büyük metropoliten alanlarda yer seçerken; sermaye yoğun, büyük işletmeler, üretimde çalışan düşük ücretli işçilerin yoğun olduğu sektörler ile standartlaşmış ürünler ve öz kaynak yoğun üretim türleri çeperdeki küçük merkezlerde yer seçmektedir. İkinci grupta yer alan üretim türlerinin giderek metropoliten alanların çeperinde yer seçmesi ve ana kentlerin merkezlerinin sanayisizleşme eğilimlerine rağmen ana kentlerin giyim, basım-yayım,

kuyumculuk, elektronik parçalar, kalıp, oyuncak ve benzeri üretim faaliyetlerinin ana kentlerde yer seçmeye devam ettiği de görülmektedir. Firmaların küçük ölçekli olduğu, firma içi ve firma dışı üretim ilişkilerinin hızla değiştiği, işgücünün hem düşük ücretli mavi yakalı işçilerden hem de yüksek ücretli beyaz yakalı işçilerden oluştuğu bu sektörlerin doğaları gereği bir taraftan teknoloji, tasarım, ticarileşme gibi alanlarda nitelikli işgücünü talep ettikleri diğer taraftan da el emeğine dayalı, düşük nitelikli hizmet işlerinde çalışacak göçmen işçilere bağımlı oldukları; ana kentlerin bu olanakları sunduğu vurgulanmaktadır. merkezde yer seçmek eğiliminde olan üretim türleri olduğu vurgulanmaktadır.

Görüldüğü gibi yukarıda özetlenen tartışmalarda metropoliten alanın çerperinde üretim işlevlerinin büyümesi süreci araştırmaların ana odağı olmakta, buna karşılık metropoliten alanda üretim işlevlerinin nasıl yeniden konumlandığı sorusunun tartışmaların dışında kaldığı görülmektedir. Takip eden bölümde, kent bölgeye geçiş sürecinde üretim işlevlerinin mekansal dağılımındaki değişim İzmir örneğinde incelenecektir.

3.3. KENTSEL BÜZÜLMENİN ORTAYA ÇIKIŞININ ARKASINDAKİ GÜÇ OLARAK SANAYİNİN MEKANSAL DAĞILIMINDA DEĞİŞEN EĞİMLERİN İZMİR ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Yukarıda özetlenen tartışmalar ve bulgular, İzmir örneğinde sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimleri ortaya koymaya yönelik çalışmaları yönlendirmiştir. İzmir örneğinde ana kentin merkezinin büzülmesine işaret eden bulguların ortaya çıkışının arkasındaki güç olarak sanayinin mekansal dağılımındaki değişimlerin incelenmesi hedeflenmiştir.

Bu inceleme yapılırken firma açılışları ve firmaların yer değiştirme eğilimlerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, Ege Bölgesi Sanayi Odasına (EBSO) kayıtlı olan firmaların kuruluşlarından bugüne mekansal yer değiştirme hareketlerini içeren veriseti kullanılmıştır. Bu veriseti oluşturulurken ilk olarak, 1 Mayıs 2011 tarihinde Ege Bölgesi Sanayi Odası'na kayıtlı 4370 firmanın listesi alınmış ve firmaların kuruluş yılı, şirket türü, meslek grubu, sermayesi, çalışan sayısı, bugünkü adresine yönelik bilgileri de içeren bir veriseti oluşturulmuştur. İkinci aşamada, Mayıs-Ağustos 2011 tarihleri arasında EBSO'nun arşiv dosyalarından ve İzmir Ticaret Odası'nın Ticaret Sicil arşivinden, firmaların kuruluş adresleri ve kuruluşlarından bugüne geçen sürede adres değişikliklerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Üçüncü olarak, firmaların kuruluş ve bugünkü adresleri, GoogleMaps ve diğer web kaynaklı haritalar kullanılarak sorgulanmış ve mahalle ve ilçe bilgilerine yönelik eksikler tamamlanmış ve hatalı bilgiler düzeltilerek güncellenmiştir. Böylece, firmaların kuruluşundan bugüne adres değiştirip değiştirmediğini ve adres değişikliğine

yönelik mekansal bilgileri içeren bir veriseti elde edilmiştir. Takip eden bölümlerde, bu verisetinin çözümlenmesi ile elde edilen bilgiler sunulmaktadır.

3.3.1. İzmir’de sanayinin genel yapısı

Bu bölümde 1949-2011 yılları arasında kurulan ve halen üretim faaliyetlerine devam eden firmalar kuruluş yılı, firma sayısı, sektör, sermaye, işgücü ve mekansal hareketleri itibariyle değerlendirilerek İzmir’de sanayinin genel bir profili elde edilme çalışılacaktır.

3.3.1.1 Firma yaşı-yer değiştirme

İncelenen verisetinde geçerli 4290 firmanın kuruluş yılları incelendiğinde (Tablo 1), bunların %5.5’inin 1980 öncesinde kurulduğu görülmektedir. Yine, 1990’lı yıllara kadar, bu oran sadece yaklaşık üç katı artmış ve %14.6’ya yükselmiştir. İzmir’de bugün faaliyet gösteren firmaların büyük ölçüde 1990 sonrasında kurulduğu, son 10 yılda gündeme gelen ekonomik ve finansal krizlerin de etkisiyle görülen %4.3’lük bir azalmaya rağmen, 1990’dan bugüne kurulan firmaların oranının %80 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1 Dönemler itibariyle firma sayılarının dağılımı

	Firma sayısı	%	Birikimli %
1949-1979	245	5,7	5,7
1980-1989	625	14,6	20,3
1990-1999	1810	42,2	62,5
2000-2011	1610	37,5	100
TOPLAM	4290	100	

Tablo 3.2 Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların kuruluş dönemine göre dağılımı

		kurulus donemi				Toplam
		1949-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2011	
yer degistirmeyen	Count	45	119	562	924	1650
	% within yer degistirme kategorileri	2,70%	7,20%	34,10%	56,00%	100,00%
	% within kurulus donemi	19,20%	19,30%	31,50%	57,80%	38,90%
ilce ici yer degistiren	Count	64	177	476	333	1050
	% within yer degistirme kategorileri	6,10%	16,90%	45,30%	31,70%	100,00%
	% within kurulus donemi	27,40%	28,60%	26,70%	20,80%	24,80%
ilcelerarasi yer degistiren	Count	125	322	748	343	1538
	% within yer degistirme kategorileri	8,10%	20,90%	48,60%	22,30%	100,00%
	% within kurulus donemi	53,40%	52,10%	41,90%	21,40%	36,30%
Toplam	Count	234	618	1786	1600	4238
	% within yer degistirme kategorileri	5,50%	14,60%	42,10%	37,80%	100,00%
	% within kurulus donemi	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

1980 öncesi kurulan firmaların %53.4'ü kurulduğu ilçeden başka bir ilçeye gitmiş, %27.4'ü aynı ilçe içinde yer değiştirmiş, %19.2'si ise yer değiştirmemiştir. Benzer eğilim 1980-1989 arası kurulan firmalar için geçerlidir. Bu dönemde kurulan firmaların %52.1'inin ilçelerarası yer değiştirdiği, %20.9'unun aynı ilçe içinde yer değiştirdiği, %19.3'ünün ise yer değiştirmedeği görülmektedir. Buna karşılık, 1990 sonrası kurulan firmalar incelendiğinde firma yaşı küçüldükçe yer değiştirme eğiliminin azaldığı ve daha kısa mesafelerle sınırlı kaldığı görülmektedir. Özellikle 2000 sonrası kurulan daha gençfirmaların %57.8'i yer değiştirmemiş, %20.8'i ise kurulduğu ilçe içinde yer değiştirmiştir. Genç firmalar arasında kurulduğu ilçeden başka bir ilçeye giden firmaların oranı %21.4'tür. Bu bulgular, görece olarak yaşlı firmaların yer değiştirme eğilimlerinin daha fazla olduğunu, ve daha uzun mesafe yer değiştirebildiklerini; buna karşılık görece olarak genç firmaların yer değiştirme eğilimlerinin azaldığını, yer değiştirenlerin ise daha kısa mesafelerde yer değiştirdiklerini ortaya koymaktadır. Tablo 5.3 yer değiştirme kategorileri ile firmaların kuruluş dönemi arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.3 Yer değiştirme kategorileri-kuruluş dönemi arasındaki ilişki: Ki-kare analizi

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	447,052*	6	0,0000
Likelihood Ratio	458,394	6	0,0000
Linear-by-Linear Association	372,483	1	0,0000
N of Valid Cases	4238		
* 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 57,98.			

3.3.1.2 Firma büyüklüğü-yer değiştirme: İşgücünün ve firmaların mekansal dağılımı

Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların istihdam yapısı, firmaların ölçeği ile mekansal hareketliliği arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak önemli değişkenlerden biridir. Çalışan sayısına göre firma büyüklüklerinin mekansal olarak nasıl farklılaştığını incelemek amacıyla firmaları çalışan sayısına göre 4 sınıfa ayrılmıştır:

0-9 kişi çalıştıranlar: mikro işletme

10-49 kişi çalıştıranlar: küçük işletme

50-249 kişi çalıştıranlar: orta-büyüklikte işletme

250'den fazla kişi çalıştıranlar: büyük işletme

Buna göre, İzmir'de yer alan sanayi firmalarının küçük işletmeler olduğu göze çarpmaktadır. Firmaların sadece %11.5'i orta büyüklükte iken, büyük ölçekli firmaların oranı ise %2'dir. Yer değiştiren firmalar büyüklükleri itibariyle değerlendirildiğinde, mikro işletmelerin %40.6'sının yer değiştirmedeği, %32.7'sinin kurulduğu ilçeden başka bir ilçeye gittiği, %26.6'sının ise aynı ilçe içinde yer değiştirdiği görülmektedir. Benzer eğilim küçük işletmeler için de geçerlidir. Buna karşılık, orta büyüklükteki işletmelerin %42.3'ü ilçelerarası yer değiştirmiş, %24.3'ü aynı ilçe içinde hareket etmiş, %33.3'ü ise yer değiştirmemiştir. Diğer taraftan, büyük işletmelerin %41'inin yer değiştirmedeği, %37.3'ünün ise kurulduğu ilçeden başka bir ilçeye yer değiştirdiği Buna göre, küçük firmaların yer değiştirme eğilimi daha sınırlıyken, orta büyüklükteki firmalar daha uzun mesafelere gitme eğilimi göstermektedirler. Tablo 3.5 yer değiştirme kategorileri ile firma büyüklüğü arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.4 Çalışan Sayısına göre firmaların dağılımı

		micro işletme	kucuk işletme	orta buyuklukte işletme	buyuk işletme	Toplam
yer degistirmeyen	Count	513	936	163	34	1646
	% within yer degistirme kategorileri	31,20%	56,90%	9,90%	2,10%	100,00%
	% within isci_sayisi_aralik_recoded	40,60%	38,90%	33,30%	41,00%	38,80%
ilce ici yer degistiren	Count	336	583	119	18	1056
	% within yer degistirme kategorileri	31,80%	55,20%	11,30%	1,70%	100,00%
	% within isci_sayisi_aralik_recoded	26,60%	24,30%	24,30%	21,70%	24,90%
ilcelerarası yer degistiren	Count	413	885	207	31	1536
	% within yer degistirme kategorileri	26,90%	57,60%	13,50%	2,00%	100,00%
	% within isci_sayisi_aralik_recoded	32,70%	36,80%	42,30%	37,30%	36,20%
Toplam	Count	1262	2404	489	83	4238
	% within yer degistirme kategorileri	29,80%	56,70%	11,50%	2,00%	100,00%
	% within isci_sayisi_aralik_recoded	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 3.5 Firma büyüklüğü-yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare analizi

Chi-Square Tests				
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Pearson Chi-Square	16,855*	6	0,01	
Likelihood Ratio	16,906	6	0,01	
Linear-by-Linear Association	9,978	1	0,002	
N of Valid Cases	4238			
* 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 20,68.				

Tablo 3.6 ilçelere göre firmaların ve işgücünün mekansal dağılımını, Tablo 3.7 ise yer değiştiren firmaların ve işgücünün ekansal dağılımını göstermektedir. Buna göre, yer değiştiren firmalarda toplam 58 368 kişi, yer değiştirmeyenlerde toplam 100 730 kişi istihdam edilmektedir. Firmaların %35.5'i yer değiştirirken, toplam istihdamın %36.7'si yer değiştiren firmalar tarafından istihdam edilmiştir. Bu durum, yer değiştiren firmaların sermaye yoğun firmalardan çok, emek yoğun firmalar olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.6 İlçelere göre firmaların ve işgücünün mekansal dağılımı

	Firma sayısı	%	Çalışan sayısı	%
Cesme	1	0	10	0,0
Karaburun	2	0	16	0,0
Beydag	4	0,1	87	0,1
Dikili	7	0,2	236	0,1
Kinik	7	0,2	148	0,1
Bayindir	9	0,2	210	0,1
Narlıdere	9	0,2	151	0,1
Foca	10	0,2	322	0,2
Kiraz	10	0,2	184	0,1
Selcuk	10	0,2	166	0,1
Seferihisar	11	0,3	500	0,3
Guzelbahce	12	0,3	555	0,3
Urla	13	0,3	215	0,1
Balcova	18	0,4	324	0,2
Bergama	26	0,6	705	0,4
Tire	38	0,9	1694	1,1
Odemis	40	0,9	990	0,6
Izmir Disi	42	1	3421	2,2
Aliaga	54	1,2	3809	2,4
Karsiyaka	72	1,6	2136	1,3
Bayrakli	93	2,1	2341	1,5
Menemen	97	2,2	2431	1,5

Buca	114	2,6	3100	1,9
Menderes	188	4,3	4530	2,8
Karabaglar	189	4,3	3637	2,3
Torbali	210	4,8	9492	6,0
Gaziemir	274	6,3	16803	10,6
Kemalpasa	364	8,3	15448	9,7
Cigli	576	13,2	23439	14,7
Bornova	912	20,9	29769	18,7
Konak	952	21,8	32229	20,3
Toplam	4364	100	159098	100

Tablo 3.7 Yer değiştiren firmaların ve işgücünün mekansal dağılımı

	Firma sayısı	%	Çalışan sayısı	%
Odemis	1	0,1	3	0,0
Kinik	2	0,1	37	0,1
Bergama	3	0,2	335	0,6
Foca	3	0,2	67	0,1
Seferihisar	3	0,2	96	0,2
Narlıdere	3	0,2	60	0,1
Tire	4	0,3	64	0,1
Guzelbahce	5	0,3	334	0,6
Urla	7	0,5	154	0,3
Balcova	8	0,5	187	0,3
Aliaga	12	0,8	530	0,9
Karsiyaka	18	1,2	422	0,7
Izmir Disi	25	1,6	1711	2,9
Menemen	38	2,5	913	1,6
Bayrakli	48	3,1	1262	2,2
Buca	50	3,2	1787	3,1
Karabaglar	63	4,1	1296	2,2
Torbali	80	5,2	4315	7,4
Menderes	84	5,4	2640	4,5
Gaziemir	116	7,5	5090	8,7
Konak	131	8,5	3664	6,3
Kemalpasa	214	13,8	8888	15,2
Bornova	309	20	11112	19,0
Cigli	321	20,7	13401	23,0
Total	1548	100	58368	100

3.3.1.3 Sektör-yer değiştirme

Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların sektörlere itibariyle dağılımı, İzmir sanayisinin genel profili ile ilgili fikir verecek önemli değişkenlerden biridir. 1949-2011 yılları arasında yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların sektörlere itibariyle firma sayıları açısından dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.8), yer değiştirmeyen firmalar içinde metal eşya sanayisinin %28.8; gıda, içki, tütün sanayisinin %21.2; dokuma sanayisinin %14.9 ve kimya, petrol, kömür, kauçuk sanayisinin %14.5 pay ile yer değiştirmeyen firmaların en fazla olduğu sektörlere oldukları görölmektedir. Kurulduğu ilçeden başka bir ilçeye giden firmalar içinde metal eşya, makine ve teizat sektörünün %36.7 pay ile en fazla yer değiştiren sektör olduğu gözlenmektedir. Bunu %16.10'luk pay ile dokuma, %14.2'lik pay ile kimya, petrol ve %12.8'lik pay ile gıda sektörü izlemektedir. Bulunduğu ilçede yer değiştiren firmaların %36.2'si metal eşya sektöründe faaliyet gösterirken, %18.6'sı dokuma ve %17.4'ü de gıda sanayiinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 3.8 Yer değiştirme kategorisine göre firmaların sektörel dağılımı

		yer değiştirmeyen	ilçe içi yer değiştiren	ilcelerarası yer değiştiren	Toplam
Gıda, içki ve tütün sanayii	Count	318	161	185	664
	% within mes_kod_5	47,90%	24,20%	27,90%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	21,20%	17,40%	12,80%	17,20%
Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayii	Count	214	172	232	618
	% within mes_kod_5	34,60%	27,80%	37,50%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	14,30%	18,60%	16,10%	16,00%
Orman ürünleri ve mobilya	Count	69	37	66	172
	% within mes_kod_5	40,10%	21,50%	38,40%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	4,60%	4,00%	4,60%	4,50%
Kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayii	Count	52	45	60	157
	% within mes_kod_5	33,10%	28,70%	38,20%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	3,50%	4,90%	4,20%	4,10%
Kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik mamülleri sanayii	Count	217	83	205	505
	% within mes_kod_5	43,00%	16,40%	40,60%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	14,50%	9,00%	14,20%	13,10%
Taş ve toprağa dayalı sanayi	Count	82	37	66	185
	% within mes_kod_5	44,30%	20,00%	35,70%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	5,50%	4,00%	4,60%	4,80%
Metal ana sanayii	Count	83	39	67	189
	% within mes_kod_5	43,90%	20,60%	35,40%	100,00%
	% within yer değiştirme kategorileri	5,50%	4,20%	4,70%	4,90%

Metal eşya, makina ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme aletleri sanayii	Count	432	335	529	1296
	% within mes_kod_5	33,30%	25,80%	40,80%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	28,80%	36,20%	36,70%	33,50%
Diğer imalat sanayii	Count	31	17	30	78
	% within mes_kod_5	39,70%	21,80%	38,50%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	2,10%	1,80%	2,10%	2,00%
Toplam	Count	1498	926	1440	3864
	% within mes_kod_5	38,80%	24,00%	37,30%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Bu veriler, ürün ve hizmet tedarikçilerine yakın yer seçmenin avantajlarından yararlanmak için geleneksel olarak merkezde yer seçme eğiliminde olan, gıda ve tekstil gibi sektörlerde faaliyet gösteren firmalardan bir bölümünün yer değiştirmeme eğilimi devam ederken bu sektörlerde faaliyet gösteren bazı firmaların ise kuruldukları ilçeleri terk ederek başka yerlere gitmeyi tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Tablo 3.9 yer değiştirme kategorileri ile sektörel yapı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.9 Yer değiştirme-sektörel yapı arasındaki ilişki: ki-kare analizi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	77,258*	16	0,0000
Likelihood Ratio	79,38	16	0,0000
Linear-by-Linear Association	21,556	1	0,0000
N of Valid Cases	3864		
a*0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,69.			

3.3.1.4 Firma yapısı

Firmaların mekansal hareketlilik profilini tanımlamada kullanılan bir diğer değişken de firma yapısıdır. Limited şirketler en az 5000 TL sermaye ve iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişiyle kurulan şirket türü ike, anonim şirketlerde ise en az 50000 TL sermaye ve 5 ortak ile kurulma zorunluluğu bulunmaktadır. Buna göre, anonim şirket türünün daha fazla sermaye ve daha organize bir yönetim yapısı gerektirdiği söylenebilir. İzmir imalat sanayiini oluşturan firmaların %64'ünün limited şirket, %28.5'inin ise anonim şirket statüsünde olduğu görülmektedir. Bu durum, bu şirket türünün kuruluş kolaylığı, ortak sayısı ve sermaye yapısı

itibariyle en çok tercih edilen şirket türü olması ile ilişkilidir. Benzer şekilde, ilçelerarası yer değiştiren firmaların %65.2'sinin limited şirketlerden, %30.2'sinin ise anonim şirketlerden oluşmaktadır. Diğer taraftan, şahıs şirketlerinin %58'i, kooperatiflerin ise %44'ü ve komandit şirketlerin de %62.5'i yer değiştirmemiştir (Tablo 3.10).

Buna göre yer değiştiren firmaların anonim veya limited şirketi olarak kurulan firmalar olduğu, yer değiştirme olasılığının şahıs şirketlerine, kooperatif ve komandit şirketlere göre daha kolay olduğu söylenebilir. Tablo 3.11 şirket türü ve yer değiştirme kategorileri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.10 Yer değiştiren ve değiştirmeyen firmaların firma türleri itibariyle dağılımı

		yer degistirmeyen	ilce ici yer degistiren	ilcelerarasi yer degsitiren	Toplam
Sahis	Count	134	47	50	231
	% within sirket_turu_coded	58,00%	20,30%	21,60%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	8,20%	4,50%	3,30%	5,50%
Limited	Count	1004	714	998	2716
	% within sirket_turu_coded	37,00%	26,30%	36,70%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	61,20%	67,60%	65,20%	64,30%
Kooperatif	Count	11	12	2	25
	% within sirket_turu_coded	44,00%	48,00%	8,00%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	0,70%	1,10%	0,10%	0,60%
Komandit	Count	5	2	1	8
	% within sirket_turu_coded	62,50%	25,00%	12,50%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	0,30%	0,20%	0,10%	0,20%
Kollektif	Count	14	10	17	41
	% within sirket_turu_coded	34,10%	24,40%	41,50%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	0,90%	0,90%	1,10%	1,00%
Anonim	Count	471	271	462	1204
	% within sirket_turu_coded	39,10%	22,50%	38,40%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	28,70%	25,70%	30,20%	28,50%
Adi Ortaklik	Count	1	0	1	2
	% within sirket_turu_coded	50,00%	0,00%	50,00%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	0,10%	0,00%	0,10%	0,00%
Toplam	Count	1640	1056	1531	4227
	% within sirket_turu_coded	38,80%	25,00%	36,20%	100,00%
	% within yer degistirme kategorileri	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 3.11 Yer değiştirme-sektörel yapı arasındaki ilişki: ki-kare analizi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	61,030*	12	0
Likelihood Ratio	62,766	12	0
Linear-by-Linear Association	2,417	1	0,12
N of Valid Cases	4227		

* 6 cells (28,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,50.

3.3.1.5 Sermaye yoğunluğu-yer değiştirme

Firmaların sermaye yoğunluğuna yönelik bilgi EBSO tarafından 6 kategoride sınıflandırılarak erişime sunulmaktadır. Bu bölümdeki çözümler bu 6 kategori üzerinden yapılmıştır:

1. Derece: sermayesi 1-4 999 TL arasında olanlar
2. Derece: sermayesi 5 000-24 999 TL arasında olanlar
3. Derece: sermayesi 25 000-99 999 TL arasında olanlar
4. Derece: sermayesi 100 000-249 999 TL arasında olanlar
5. Derece: sermayesi 250 000-999 999 TL arasında olanlar
6. Fevkalade: sermayesi 1 000 000 ve yukarısı olanlar

Tablo 3.12 Yer değiştirme kategorisine göre firmaların sermaye yoğunlukları

		yer değistirmeyen	ilce ici yer değistiren	ilçelerarası yer değistiren	Toplam
1. derece	Count	290	206	299	795
	% within Sermaye	36,50%	25,90%	37,60%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	17,60%	19,50%	19,50%	18,80%
2. derece	Count	280	176	235	691
	% within Sermaye	40,50%	25,50%	34,00%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	17,00%	16,70%	15,30%	16,30%
3. derece	Count	290	206	259	755
	% within Sermaye	38,40%	27,30%	34,30%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	17,60%	19,50%	16,90%	17,80%
4. derece	Count	274	193	232	699
	% within Sermaye	39,20%	27,60%	33,20%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	16,60%	18,30%	15,10%	16,50%
5. derece	Count	138	84	101	323
	% within Sermaye	42,70%	26,00%	31,30%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	8,40%	7,90%	6,60%	7,60%
fevkalade	Count	374	192	411	977
	% within Sermaye	38,30%	19,70%	42,10%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	22,70%	18,20%	26,70%	23,00%
Toplam	Count	1646	1057	1537	4240
	% within Sermaye	38,80%	24,90%	36,30%	100,00%
	% within yer değistirme kategorileri	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Firmaların %30.6'sının sermayesi yüksek firmalar (5. Derece ve fevkalade), %35.1'inin küçük sermayeli (1. ve 2. Derece), %34.3'ünün de orta sermayeli (3. ve 4. Derece) firmalar olduğu görülmektedir (Tablo 3.12). Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmalar sermaye yoğunluklarına göre incelendiğinde yer değiştirmeyen firmaların %22.7'sinin sermayesi yüksek firmalardan oluştuğu, diğer sermaye büyüklüğündeki firmaların eşit oranda temsil edildiği görülmektedir. İlçelerarası yer değiştiren firmaların ise %26.7'sinin sermayesi 1000000 TL ve üstünde olmakta, %19.5'i ise 5000 TL'den az sermayeli firmalardan oluşmaktadır (Tablo 3.12).

Diğer taraftan, sermayesi 5000 TL'den düşük olan firmaların ve sermayesi 1000000 TL'den yüksek firmaların büyük bölümü (sırasıyla %37.6'sı ve %42.1'i) ilçelerarası yer değiştirirken, 2., 3., 4. Ve 5. Dereceli firmaların büyük bölümünün yer değiştirmediği göze çarpmaktadır. Tablo

3.13 de, İzmir’de yer değiştirme hareketlerinin sermaye birikimi ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.13 Yer değiştirme-sermaye yoğunluğu arasındaki ilişki: ki-kare analizi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,478*	10	0
Likelihood Ratio	33,931	10	0
Linear-by-Linear Association	0,522	1	0,47
N of Valid Cases	4240		
* 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 80,52.			

3.3.2. Üretim işlevlerinin yer seçim tercihlerinde değişen eğilimler

3.3.2.1. Firmaların yer seçim tercihlerinde değişen mekansal eğilimler

Daha önce tartişıldığı gibi, mevcut çalışmalar ana kentin hala bazı firmalar için tercih edildiğini ancak özellikle yeni açılan firmalara ekonomik dışsallıklar sağlamak konusunda yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Kent bölgeler üzerine gelişen yazın da, yeni mekansal dinamikler ile dönüşen metropoliten merkezlerin, üretimin bu alanlarda yer seçmesi için uygun koşulları sunmadığını ileri sürmektedirler. Buradan hareketle, metropoliten merkezde yeni açılan firmaların sayısının dönemler itibariyle azalması beklenmektedir. Ayrıca, ana kentte yer seçen firmaların geleneksel olarak merkezde yer seçmek eğiliminde olan faaliyet kollarında üretim yapan firmalar olması, diğer faaliyet kollarında üretim yapan firmaların oranının dönemler itibariyle azalması beklenmektedir.

Firmaların ilk yerleştikleri alanlara bakıldığında (Tablo 3.14), Konak’ın %35.5’lik yığılma ile başı çektiği, bunu sırasıyla Bornova’nın (%20.4) takip ettiği görülmektedir. İlk adreslere göre diğer yığılma alanları organize sanayi alanları ile öne çıkan Çiğli (%6.7), Karabağlar’dır (%5.7). Buna karşılık Gaziemir (%4.5), Kemalpaşa (%3.7) Menderes (%3.3) ve Torbalı’da (%3.1) yer seçen firmaların payı oldukça düşüktür.

Tablo 3.14 Kuruluş adresine göre firmaların mekansal dağılımı

	Firma Sayısı	%	Birikimli %
Konak	1516	35,5	75,6
Bornova	872	20,4	22,3
Cigli	285	6,7	86,4
Karabaglar	237	5,5	99,5
Gaziemir	192	4,5	90,9
Kemalpasa	158	3,7	29,5
Menderes	139	3,3	78,9
Torbali	133	3,1	36,9
Karsiyaka	128	3	25,8
Buca	126	3	40,1
Bayrakli	107	2,5	93,9
Menemen	71	1,7	31,6
Aliaga	48	1,1	1,1
Odemis	40	0,9	32,5
Tire	37	0,9	33,8
Balcova	35	0,8	79,7
Bergama	23	0,5	1,9
Izmir Disi	22	0,5	100
Narlidere	16	0,4	91,2
Bayindir	10	0,2	1,4
Dikili	10	0,2	22,6
Kiraz	10	0,2	29,9
Selcuk	10	0,2	32,9
Seferihisar	8	0,2	32,7
Urla	8	0,2	37,1
Guzelbahce	8	0,2	91,4
Foca	7	0,2	22,8
Kinik	6	0,1	29,7
Beydag	4	0,1	37,2
Cesme	3	0,1	22,4
Karaburun	2	0	22,8
TOPLAM	4271	100	

Tablo 3.15 Son adreslerine göre firmaların mekansal dağılımı

	Firma Sayısı	%	Birikimli %
Konak	952	21,8	67,9
Bornova	912	20,9	22,9
Cigli	576	13,2	85,8
Kemalpaşa	364	8,3	33,4
Gaziemir	274	6,3	92,1
Torbali	210	4,8	43,1
Karabağlar	189	4,3	99
Menderes	188	4,3	72,2
Buca	114	2,6	46,1
Menemen	97	2,2	36
Bayraklı	93	2,1	94,7
Karsiyaka	72	1,6	25
Aliaga	54	1,2	1,2
Izmir Disi	42	1	100
Odemis	40	0,9	36,9
Tire	38	0,9	38,3
Bergama	26	0,6	2
Balcova	18	0,4	72,6
Urla	13	0,3	43,4
Guzelbahce	12	0,3	92,6
Seferihisar	11	0,3	37,2
Foca	10	0,2	23,4
Kiraz	10	0,2	33,8
Selcuk	10	0,2	37,4
Bayindir	9	0,2	1,4
Narlıdere	9	0,2	92,3
Dikili	7	0,2	23,1
Kinik	7	0,2	33,5
Beydag	4	0,1	43,5
Karaburun	2	0	23,4
Cesme	1	0	23
TOPLAM	4364	100	

Firmaların son adresleri incelendiğinde (Tablo 3.15) Çiğli, Kemalpaşa, Gaziemir ve Torbalı'nın paylarının artarak sırasıyla %13.2, %8.3, %6.3'e ulaştığı, bu alanları Torbalı'nın izlediği (%4.8) görülmektedir. Buna karşılık Karabağlar ve Konak'ta hem yeni açılan firma sayısında düşüş olmuş, hem de yeni açılan firmalar içinde bu alanların payı sırasıyla %4.3'e ve %21.8'e gerilemiştir. Bu veriler firmaların mekansal tercihlerinin metropoliten merkezden sanayi gelişim akslarına doğru mekansal olarak kaydığına işaret etmektedir.

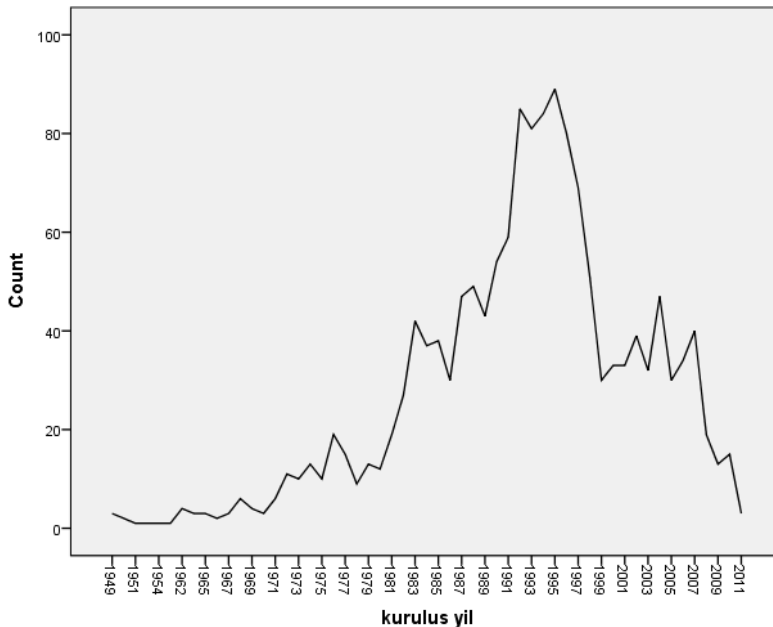

3.3.2.2.Dönemlere göre firmaların mekansal tercihlerinde değişen eğilimler

Tablo 3.16'da sunulan rakamlar, firma açılmalarındaki değişimi dönemsel olarak göstermektedir. 1949-2011 arasında açılan firmaların mekansal dağılımını gösteren Tablo 5.16, 1980'lere kadar firmaların %60'tan fazlasının Konak'ta yer seçtiğini, Bornova'nın ise %10.3'lük pay ile ikinci sırada yer aldığını göstermektedir. 1980'ler boyunca Bornova ve Karabağlar paylarını artırırken, Konak'ın payında düşüş yaşanmıştır. 1990'larda firmaların mekansal tercihlerinde öne çıkan bir başka alan olarak belirlemektedir. 2000'li yıllardan itibaren firmaların mekansal tercihlerinde önemli değişimler olduğu göze çarpmaktadır. 2000 sonrasında Kemalpaşa, Torbalı, Menderes, Çiğli ve Gaziemir ilçelerinin payı artarken, Bornova ve Karabağlar'ın payının azaldığı gözlenmektedir. Tablonun ortaya koyduğu en çarpıcı gözlem, açılan firmaların Konak'ta yer seçme eğilimlerinin azalmasıdır. 2000-2011 arası İzmir'de açılan firmaların %21.1'i Konak'ta açılmıştır. Bu oran 1980'lere kadar olan dönemde açılan firmalar içinde Konak'ın payının üçte biri kadardır. Yıllar itibariyle Konak'ta açılan firma sayısındaki değişimi gösteren Şekil .... ise, özellikle 1990'ların sonundan itibaren metropoliten merkezde açılan firma sayısındaki önemli düşüşü göstermektedir.

Bu bulgular, kavramsal tartışmalarda İzmir kent bölgesinin oluşum sürecinde yeni açılan firmalar için ana kentin çeperlerinin önemini artırdığı, buna karşılık ana kentin üretim işlevlerinde yeni yatırımları çekemediğini ortaya koymakta, kavramsal tartışmalarda öne çıkan savı desteklemektedir.

Şekil 3.1 Yıllar itibariyle Konak ilçesinde açılan firma sayısı

Tablo 3.16 Firmaların Kuruluş Dönemine göre Mekansal Dağılımı (%)

	1949-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2011	
Aliaga	0,4%	0,8%	0,5%	2,0%	1,1%
Bayındır	0,9%	0,5%	0,1%	0,2%	0,2%
Bergama	2,1%		0,7%	0,3%	0,5%
Bornova	10,3%	17,6%	22,3%	21,0%	20,5%
Cesme				0,2%	0,1%
Dikili			0,2%	0,3%	0,2%
Foca	0,4%	0,5%		0,2%	0,2%
Karaburun				0,1%	0,0%
Karsiyaka	2,6%	4,0%	3,6%	1,9%	3,0%
Kemalpaşa	1,3%	1,1%	1,9%	7,1%	3,7%
Kinik	0,4%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%
Kiraz		0,2%	0,5%		0,2%
Menemen	1,3%	0,3%	1,6%	2,2%	1,6%
Odemiş	0,9%	0,8%	0,7%	1,1%	0,9%
Seferihisar			0,2%	0,2%	0,2%
Selçuk	0,9%	0,3%	0,1%	0,2%	0,2%
Tire	2,6%	0,5%	0,7%	1,0%	0,9%
Torbali	0,4%	0,5%	1,5%	5,9%	2,9%
Urla			0,2%	0,3%	0,2%
Beydağ				0,2%	0,1%
Buca	1,3%	2,4%	3,5%	2,7%	2,9%
Konak	61,1%	55,7%	38,2%	21,1%	35,6%
Menderes		1,1%	3,1%	4,7%	3,3%
Balcova	0,4%	1,3%	0,9%	0,6%	0,8%
Cigli	0,9%	1,0%	5,7%	10,9%	6,7%
Gazimir	3,0%	2,9%	3,1%	7,0%	4,5%
Narlidere	1,3%	0,2%	0,6%	0,1%	0,4%
Guzelbahçe	0,4%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
Bayraklı	2,1%	1,8%	2,8%	2,6%	2,5%
Karabağlar	3,8%	5,7%	6,8%	4,4%	5,6%
İzmir Disi	1,3%	0,5%	0,3%	0,7%	0,5%
TOPLAM	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

3.3.2.3. İzmir’de üretim işlevlerinin genel yer değiştirme eğilimleri

Oluşturulan verisetindeki 4370 adet firmanın 99’unun adres değiştirip değiştirmediği tespit edilememiş, 2612 tanesinin kuruluşundan bugüne adres değiştirdiği, buna karşılık 1659 tanesinin kurulduğu adreste kaldığı gözlenmiştir. Buna göre, adres değişikliği tespit edilebilen

4271 firmanın %38.8'i kurulduğu adreste kalmış, %63.8'i ise yer değiştirmiştir. Firmaların %24.9'u kurulduğu ilçe sınırları içinde yer değiştirirken, %36.2'sinin kurulduğu ilçeden başka bir ilçeye yöneldiği görülmektedir (Tablo 3.17). Diğer bir ifadeyle, firmaların yaklaşık 2/3'ü yer değiştirmiştir. Ünverdi (2004) 1950-2000 yılları arasında İzmir'de sanayinin yer değiştirme eğilimlerini incelediği çalışmasında toplam firmaların 1/3'ünün yer değiştirdiğini göstermişti. Bulgularımız, 2000 sonrasında üretim işlevlerinin yer değiştirme eğilimlerinin arttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.17: Firmaların yer değiştirme eğilimleri

	Firma sayısı	%	Birikimli %
Yer değiştirmeyen	1659	38,8	38,8
İlçe içi yer değiştiren	1064	24,9	63,8
İlçelerarası yer değiştiren	1548	36,2	100
TOPLAM	4271	100	

Yer değiştiren firmaların kuruluş adreslerine ve son adreslerine göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.18) yer değiştiren firmaların %77'sinin İBŞB içinde kalan alanda yer değiştirmek eğiliminde olduğu, buna karşılık İBŞB dışında kalan alanın toplam yer değiştirmeler içinde %22.8 gibi bir paya sahip olduğu görülmektedir. Ancak, firmaların bugünkü adresleri ile kuruluş yıllarındaki adreslerinin ilçelere göre dağılımı karşılaştırıldığında, İBŞB sınırları içinde kalan alanın firmaların mekansal tercihlerindeki ağırlığının azaldığı (%93'ten %77'ye), buna karşılık İBŞB dışındaki alanın önemini artırdığı (%6.8'den %22.8'e) görülmektedir. Bu bulgular, yeni kurulan ve yer değiştiren firmaların metropoliten alanın çeperindeki yeni alanlara yöneldiğini göstermekte, İzmir'de sanayinin mekansal deseninde bir değişime işaret etmektedir. Bu değişim bir taraftan metropoliten alanın çeperine doğru bir kaymaya işaret ederken, diğer taraftan da metropoliten alan içinde geçmişten gelen izler üzerine gelişen sanayi deseninde de değişimlere işaret etmektedir.

Tablo 3.18 İzmir’de Adres Değişikliği Tespit Edilen Firmaların İlçelere Göre Dağılımı

a) Son Adresine Göre

İlçeler	Frekans	Yüzde
Konak	409	20
Bornova	479	23,5
Cigli	330	16,2
Gaziemir	129	6,3
Karabaglar	85	4,2
Bayrakli	53	2,6
Buca	55	2,7
Karsiyaka	21	1
Balcova	8	0,4
Narlidere	3	0,1
Guzelbahce	3	0,1
İBŞB İçi	1575	77,1
Kemalpassa	231	11,3
Menderes	89	4,4
Torbali	90	4,4
Aliaga	13	0,6
Menemen	30	1,5
Bergama	7	0,3
Urla	7	0,3
İBŞB Dışı	467	22,8
TOPLAM	2042	100

b) Kuruluş Adresine Göre

İlçeler	Frekans	Yüzde
Konak	977	47,8
Bornova	469	23
Cigli	61	3
Gaziemir	48	2,4
Karabaglar	134	6,6
Bayrakli	65	3,2
Buca	60	2,9
Karsiyaka	63	3,1
Balcova	23	1,1
Narlidere	5	0,2
İBŞB İçi	1905	93,3
Kemalpassa	36	1,8
Menderes	49	2,4
Torbali	28	1,4
Aliaga	6	0,3
Menemen	12	0,6
Bergama	6	0,3
İBŞB Dışı	137	6,8
TOPLAM	2042	100

Bu çerçevede, İBŞB sınırları içinde kalan alandaki yer değiştirmeler incelendiğinde Konak ve Bornova ilçelerinin toplam yer değiştirmelerin %43,5’ini oluşturduğu gözlenmektedir. Bu alanda gerçekleşen mekansal hareketin yapısal olarak önemli bir değişiklik geçirmeyen firmalar tarafından gerçekleştiği söylenebilir. Ancak kuruluşundan bugüne firmaların mekansal tercihlerinde önemli değişimler olmuştur. Bu değişimlerin en önemli özelliği, Konak’ın önemini önemli ölçüde azaltması şeklinde gözlenirken, Bornova’da gelişen sanayinin kendini yeniden ürettiği, İBŞB sınırları içinde en önemli artışın ise Çiğli’de gerçekleştiği görülmektedir. Bu artışın temel nedeni AOSB’nin bu ilçe sınırları içindeki varlığıdır. Bu durum bir taraftan, ana kentin ve yakın çevresinin firmaların yaşam döngüsünün ilk aşamasında görece önemini yitirdiğine işaret ederken, diğer taraftan da metropoliten alan içinde yer alan sanayi alanlarının firmaların yer

seçiminde önemli bir tercih oluşturduğu görülmektedir. İBŞB sınırları içinde sanayinin yer seçimi konusunda önemini kaybeden diğer ilçeler Karşıyaka, Narlıdere, Balçova, Bayraklı ve Karabağlar ilçeleridir.

İzmir'de üretici firmaların yer değiştirme eğilimlerine ilişkin bir başka belirgin özellik ise İBŞB sınırları dışına doğru gerçekleşen mekansal hareketin artışına ilişkindir. Firmaların mekansal tercihlerinde İBŞB'nin dışında kalan alanın önemini artırdığı görülmektedir. Bu alanda Kemalpaşa, Menderes, Torbalı ve Menemen ilçelerinde önemli artışlar gerçekleşirken, diğer ilçelerin konumlarında önemli değişiklikler olmamıştır.

3.3.2.4. İzmir'de Üretim İşlevlerinin Yer Değiştirme Eğilimlerinin Mekansal Analizi

Bu bölümde, 1949-2011 yılları arasında kurulan ve zaman içerisinde yer değiştiren firmaların mekansal tercihlerindeki değişim ve bu değişimin genel nitelikleri analiz edilecektir. Bu çerçevede EBSO'dan elde edilen veriseti firma kuruluş ve bugünkü üretim yeri adreslerinin karşılaştırılması sonucu yeniden derlenmiş, kuruluşundan bugüne adres değişikliği tespit edilen üretici firmaların bulunduğu 2042 firmalık yeni bir verisetine indirgenmiştir. Veriseti 2572 firmanın kuruluş ve son adreslerinin mahalle düzeyindeki yer bilgilerini içermektedir. Satırları mahalleler düzeyinde kuruluş adreslerinden, sütunları da yine mahalleler düzeyinde son adres bilgilerinden oluşan, 85x85'lik matrisin her bir hücresi çıkış mahallelerinden varış mahallelerine giden firma sayısını göstermektedir.

Üretim işlevlerinin mekansal dağılımında değişimlerin incelenmesi ve üretim işlevlerinin mekansal hareketlilik örüntülerinin ortaya çıkarılması, LeBart (1994) tarafından önerilen, correspondence analizi ile cluster analizinin birlikte kullanıldığı ilişkisel çözümlene yöntemlerine dayanarak yapılmıştır. Murat Güvenç ve Serdar Yıldırım tarafından geliştirilen Strata 6.6 programı Lebart tarafından önerilen yöntemi operasyonalize ederek, firma göçü veren ve alan mahalleleri çıkış ve varış profilleri benzerlikleri üzerinden katmanlaştırmaya olanak sağlamaktadır. Coorespondence analizi ile cluster analizini beraber yapmaya imkan veren bu bilgisayar programı ile yapılan çözümlene farklı aşamalardan oluşmaktadır:

- a) *Yön-belirtir ki-kare göstergesi ile sınıflama:* İlk olarak, yön-belirtir ki-kare metriği kullanılarak çıkış ve varış mahalleleri arasındaki bağlantı yoğunlukları açığa çıkarılmıştır. Yön-belirtir ki-kare metriği, toplam içindeki ağırlıklarına göre pozisyon bulunduğu için yığılmaları ve seyreklikleri tespit etmeye olanak sağlamaktadır.

b) *Correspondence analizi*: İkinci olarak, elde edilen sınıflama üzerinden varış ve çıkış mahalleleri arasındaki bağlantı yoğunluğunu gösteren çapraz tablolar correspondence analizi ile çözümlenerek indirgenmiştir. Bu aşamada, veri tablosunun her sıra ve sütununu birer veri profili şeklinde tanımlanır ve noktalar aracılığıyla temsil edilir (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009). Sıra profilleri sıra noktalar, sütun profilleri sütun noktalar üzerinden temsil edilir. Bu şekilde temsil, verisetini en az ve en ölçülebilir veri kaybıyla özetleme olanağı sağlar (ibid.). Bu çözümlene çıkış mahalleleri ile varış mahallelerinin birbirlerine göre konumlarını görmek amacıyla yapılmıştır.

c) *Uyumlu profillerden oluşan mahalle kümelerinin elde edilmesi-profil benzerliğine dayalı sınıflama*: Üçüncü olarak, cluster analizi kullanılarak, profilleri uyumlu çıkış ve varış mahalleleri gruplanmıştır. Bu aşama sonunda, firma göçü veren 17 mahalle kümesi ile firma göçü alan 16 mahalle kümesi elde edilmiştir. Böylece, yapısal olarak birbirine benzeyen çıkış ve varış mahalleleri 17 adet çıkış ve 16 adet varış kümesine indirgenmiştir.

d) *Firma göçüne yönelik verisetinin katmanlaştırılması sonucunda çıkış ve varış profilleri benzerliklerine göre elde edilen sonuçlar-Permüte tablolar*: Correspondence analizi ile indirgenmiş matrislerin çıktıları permüte tablolardır. Tablo 3.19 üretim işlevlerinin mekansal hareketliliğini gösteren mutlak sayıları, Tablo 3.20 ve Tablo 3.21 ise anlamlı yığılmalar gösteren firma göçü akımlarını göstermektedir. Bu tablolar Bertin çizelgesi (Bertin, 1983) yardımıyla görselleştirilmiştir. Bertin çizelgesi, anlamlı yığılmaları, permüte correspondence matrisinin ana diagonali üzerinde temsil etmeyi sağlarken, çizelgenin her satırını ayırt edici bir lejand kategorisi olarak kullanabilmeye olanak vermektedir (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009). Harita 5.1 ve Harita 5.2 bu lejand kategorilerini görselleştirmektedir.

Takip eden bölümde, bu analizin ortaya koyduğu sonuçlar tartışılmaktadır.

Tablo 3.19 Üretim İşlevlerinin Mekansal Hareketlik Matrisi: Mutlak Sayılar

Çıkış/varış kümeleri	1	2	13	14	6	8	16	15	3	4	10	9	5	7	11	12	
1	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
10	1	0	2	8	8	0	4	1	0	0	2	2	0	2	11	3	44
2	0	4	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	6
15	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	6	0	11
16	0	2	4	1	2	1	0	0	0	0	4	9	0	7	11	0	41
3	0	0	5	1	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	9
7	0	0	25	10	7	2	1	0	0	0	2	4	0	7	5	1	64
9	0	0	6	7	32	4	2	0	0	0	4	16	2	7	15	1	96
6	0	0	3	4	2	5	7	1	2	5	10	5	0	10	16	0	70
4	0	0	1	4	1	0	11	5	0	0	4	0	1	0	6	1	34
5	0	0	1	1	0	1	1	0	3	2	4	0	0	1	0	0	14
14	1	3	8	24	39	4	14	1	1	7	205	69	3	96	273	11	759
8	0	0	0	1	7	0	0	0	0	0	1	2	6	0	1	0	18
17	0	0	0	1	3	0	0	0	0	0	2	9	1	24	7	1	48
13	0	0	9	6	8	3	7	0	0	2	45	29	3	279	216	11	618
12	0	0	4	8	4	1	2	1	0	0	16	3	0	23	96	24	182
11	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	9	10	21
	7	13	69	77	113	21	51	10	6	16	302	149	16	457	672	63	2042

Üretim işlevlerinin çıktığı mekansal birimlerin ve bu birimlerin varış profillerinin tanımlanması

İzmir’de üretim işlevlerinin yer değiştirme eğilimlerinin mekansal analizi çerçevesinde incelenen ilk soru üretim işlevlerinin hangi bölgeleri terk ettiği sorusudur. Önceki bölümlerde tartışıldığı üzere, kent bölge oluşum sürecinde üretim işlevlerinin mekansal hareketliliğinin ana kentten metropoliten alanın çeperine doğru gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 3. 20 ve Harita 3.1 üretim işlevlerinin çıktığı mahalle kümelerini göstermektedir. Tablo 3.20 üretim işlevlerinin ağırlıklı olarak iki bölgeden çıktığını ortaya koymaktadır. Toplam çıkışların %67.5’ini iki çıkış bölgesi üretirken, %76.4’ünü ise üç çıkış bölgesi üretmektedir. 14 no.lu çıkış bölgesinin toplam çıkışlardaki payı %37.2 iken, 13 no.lu çıkış bölgesinin payı %30.3, 2 no.lu çıkış bölgesinin payı ise %8.9’dur.

İncelenen ikinci soru, üretim işlevlerinin çıktığı mahalle kümelerinin varış profillerinin ne olduğu sorusudur. Üretim işlevlerinin varış profillerinin tanımlanması, tespit edilen çıkış kümelerinin hangi bölgelere üretim işlevi verdiklerini tespit etmemize olanak vermektedir. Tablo 3.21, üretim işlevlerinin çıktığı mahalle kümelerinin hangi bölgelere gittiklerini okumaya olanak vermektedir. Buna göre:

14 no.lu çıkış bölgesi toplam çıkışların %37.2’sini yaratmaktadır. Bu bölge metropoliten merkezde yer alan çok sayıda mahalle ile, Bornova’nın Tuna, Birlik, Koşukavak, Yeşilova, Karacaoğlan, Zafer, Serintepe mahallelerinden oluşmaktadır. Bu bölgeden çıkan firmaların %36’sı Bornova-Kemalpaşa-Konak-Çiğli-Bayraklı’dan oluşan 11 no.lu bölgeye giderken, %27’sinin yine Konak sınırları içinde kalan 10 no.lu alana doğru bir göç olduğu görülmektedir. Bu bölgeden çıkan firmaların %9.1’i ise Konak-Karabağlar-Buca’nın bazı mahallelerinin oluşturduğu 9 no.lu bölgeye gitmiş, %0.9’u ise Menderes-Karabağlar’ın oluşturduğu 14 no.lu bölgeye yönelmiştir. Bu bölgeden dışarıya doğru görülen yer değiştirme hareketinin ağırlıklı niteliksel bir değişim olduğu söylenebilir.

Bu bölgeden dışarıya doğru gerçekleşen yer değiştirmeler ayrıntılı olarak incelendiğinde 4 noktada yoğunlaşma görülmektedir. Bunlardan ilki, Çiğli ilçesine doğru olan yer değiştirmeler olurken, Çiğli’ye doğru olan yer değiştirmelerde AOSB, Ahmetefendi ve Balatçık mahalleleri firma göçü almaktadır. Bu bölgeden çıkan firmaların yöneldiği ikinci yoğunlaşma alanı Bornova ve Kemalpaşa ilçelerinin mahalleleridir. Bornova ilçesine doğru olan hareketlerde firmaların sanayi bölgelerinin bulunduğu Kazımdirik, Kemalpaşa, Meriç, Ergene, Mevlana, Yunusemre,

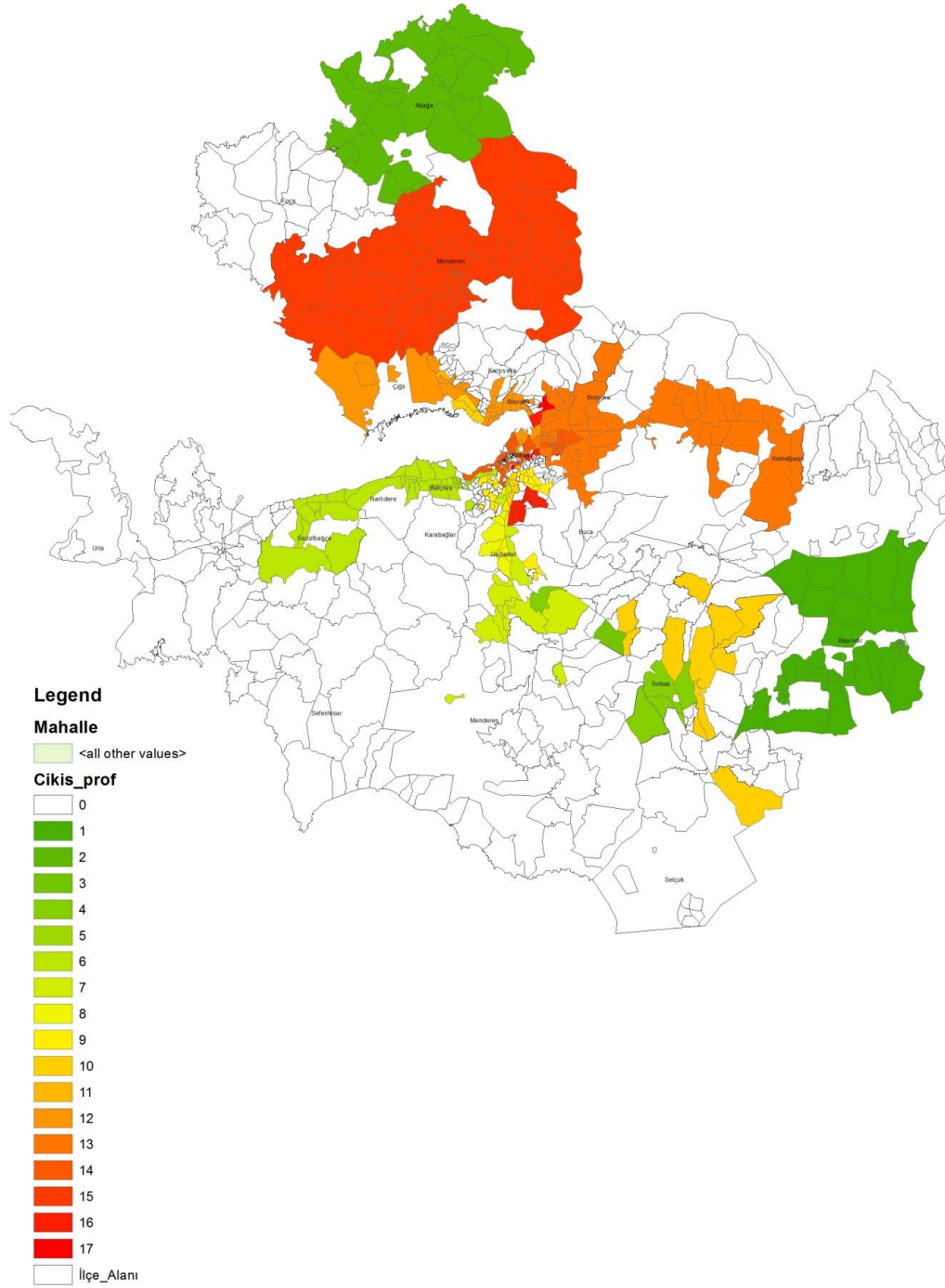

Ümit mahalleleri ile Yeşilçam ve Kavaklıdere köyü mahallelerini, Kemalpaşa ilçesine doğru olan hareketlerde ise firmaların Kemalpaşa'nın Bağyurdu, Armutlu, Akalan gibi köylerini tercih ettikleri görülmektedir. Üçüncü olarak, bu bölgeden çıkan firmalar Bayraklı ve Karşıyaka'nın Salhane, Adalet, Manavkuyu, Mansuroğlu, Mavişehir, Yalı, Bostanlı ve Atakent mahallelerine gitmişlerdir. Dördüncü olarak, bazı firmaların Karabağlar'ın Aşık Veysel ve Osman Aksüner mahalleleri ile Buca ilçesinin mahallelerine ve Balçova'ya yöneldikleri görülmektedir. Son olarak bu bölgeden çıkan firmaların metropoliten merkezdeki sanayi bölgesi olan Yenişehir ve Mersinli ile metropoliten merkezin gerisindeki mahallelere gittikleri gözlenmektedir. Bu bölgeden dışarıya doğru gerçekleşen firma hareketi, sanayinin geleneksel olarak yer seçtiği merkezin yapısal olarak değişen firmaların gereksinimlerine cevap veremediğini göstermekle birlikte, bu alanın dışına doğru gerçekleşen hareketin bir bölümü yine metropoliten alan sınırları içindeki sanayi akslarına doğru gerçekleşirken diğer bir bölümü ise metropoliten merkezin yakın çevresindeki bölgelere doğru yer değiştirmektedir.

Firma göçünde öne çıkan ikinci bölge olan **13 no.lu çıkış bölgesi** toplam çıkışların %30.3'üne kaynaklık etmektedir. Bu bölgeden çıkan firmaların %45'i 7 no.lu varış bölgesini oluşturan ve Bornova ve Kemalpaşa'nın mahallelerinden oluşan doğu aksına yönelmişlerdir. Burada üç nokta öne çıkmaktadır. İlki, bu bölgeden kaynaklanan firma göçünde doğu aksının öne çıkmasıdır. 1950'li yıllarda İzmir-Ankara karayolu üzerinde kurulan firmalardan üretimi yapısal olarak değişenlerin ikinci bir sıçrama yaparak Kemalpaşa'ya doğru hareket ettiği görülmektedir. İkincisi, Konak'ın Güney, Mersinli, 2.Kadriye, Tınaztepe, Çimentepe ve Duatepe mahallelerinden çıkan firmalardan yapısal değişim geçirenlerin doğu aksına yöneldikleri görülmektedir. Üçüncüsü, Kemalpaşa'da yer seçen firmalar yine Kemalpaşa içinde yer değiştirmektedirler.

Toplam çıkışların %8.9'unu oluşturan **12 no.lu çıkış bölgesi** Konak'ın liman gerisindeki mahalleleri ve Bayraklı ve Karşıyaka'nın tersane gerisindeki mahalleleri ile Çiğli'nin sanayinin yer seçtiği mahallelerinden oluşmaktadır. Bu çıkış kümesinden çıkan firmaların %13.2'si tek bir bölgeye doğru hareket etmiştir. Bu küme dört bölgeden oluşmaktadır. Birincisi, Karşıyaka'nın tersane gerisindeki mahalleleri; ikincisi, Bayraklı'nın Çay ve Osmangazi mahalleleri; üçüncüsü, Çiğli'nin Küçükçiğli ve Aydınlikevler mahalleleri ve son olarak da Menemen. Liman gerisinden çıkan firmaların kuzey aksında Çiğli'ye yöneldikleri ve Çiğli AOSB'de yapısal olarak değişim geçiren bazı firmaların da ikinci bir sıçrama yaparak Menemen'e gittikleri görülmektedir.

Harita 3.1 Üretim işlevlerinin çıktığı mahalle grupları:

Tablo 3.20 Varış Profilleri

Çıkış/Varış Kümeleri	1	2	13	14	6	8	16	15	3	4	10	9	5	7	11	12		
1	71,4	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
10	14,3	0,0	2,9	10,4	7,1	0,0	7,8	10,0	0,0	0,0	0,7	1,3	0,0	0,4	1,6	4,8	2,2	
2	0,0	30,8	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
15	0,0	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,7	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,5
16	0,0	15,4	5,8	1,3	1,8	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	6,0	0,0	1,5	1,6	0,0	0,0	2,0
3	0,0	0,0	7,2	1,3	0,0	0,0	3,9	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
7	0,0	0,0	36,2	13,0	6,2	9,5	2,0	0,0	0,0	0,0	0,7	2,7	0,0	1,5	0,7	1,6	1,6	3,1
9	0,0	0,0	8,7	9,1	28,3	19,0	3,9	0,0	0,0	0,0	1,3	10,7	12,5	1,5	2,2	1,6	1,6	4,7
6	0,0	0,0	4,3	5,2	1,8	23,8	13,7	10,0	33,3	31,3	3,3	3,4	0,0	2,2	2,4	0,0	0,0	3,4
4	0,0	0,0	1,4	5,2	0,9	0,0	21,6	50,0	0,0	0,0	1,3	0,0	6,3	0,0	0,9	1,6	1,6	1,7
5	0,0	0,0	1,4	1,3	0,0	4,8	2,0	0,0	50,0	12,5	1,3	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,7
14	14,3	23,1	11,6	31,2	34,5	19,0	27,5	10,0	16,7	43,8	67,9	46,3	18,8	21,0	40,6	17,5	17,5	37,2
8	0,0	0,0	0,0	1,3	6,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,3	37,5	0,0	0,1	0,0	0,0	0,9
17	0,0	0,0	0,0	1,3	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	6,0	6,3	5,3	1,0	1,6	1,6	2,4
13	0,0	0,0	13,0	7,8	7,1	14,3	13,7	0,0	0,0	12,5	14,9	19,5	18,8	61,1	32,1	17,5	17,5	30,3
12	0,0	0,0	5,8	10,4	3,5	4,8	3,9	10,0	0,0	0,0	5,3	2,0	0,0	5,0	14,3	38,1	38,1	8,9
11	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	1,3	15,9	15,9	1,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

9 no.lu çıkış bölgesi Buca-Gaziemir-Karabağlar'ın mahallelerinden oluşmakta ve toplam çıkışların %4.7'sini üretmektedir. Bu bölgeden gerçekleşen firma göçünün %33'ünün Gaziemir'in mahallelerinden oluşan 6 no.lu varış bölgesine, %4.2'sinin ise Buca-Karabağlar'ın bazı mahallelerinden oluşan 8 no.lu varış bölgesine yöneldikleri görülmektedir. İzmir-Aydın karayolu boyunca güneye doğru gerçekleşen bu yer değiştirme hareketi, firmaların aynı aks üzerinde kalmak eğiliminde olduğunu göstermektedir. Firmaların kuruluşlarıyla birlikte zaman içinde kazandıkları pazar koşullarını ve işgücü bağlantılarını kaybetmemek için üretim yerlerini ilk konumlarına göre daha güneye taşıdıkları görülmektedir.

6 no.lu çıkış bölgesi Konak'ın Oğuzlar, Karabağlar'ın Basın sitesi, Araphasan, Bahçelievler, Osman Aksüner, Menderes'in Kısık mahalleleri ile batı aksından oluşmakta ve toplam çıkışların %3.4'ünü yaratmaktadır. Buradan çıkan firmaların %10'unun Torbalı'ya (16 no.lu varış kümesi), %7.1'inin Karabağlar'ın Basın sitesi, Araphasan, Bahçelievler, Çalığışu ve Cennetoğlu mahalleri ile Güzelbahçe-Narlidere'ye (4 no.lu varış), %10'unun Buca ve Karabağlar'ın mahallelerinden oluşan 8 ve 3 no.lu varış kümelerine yöneldikleri görülmektedir.

7 no.lu çıkış bölgesi Menderes-Karabağlar ve Gaziemir'in mahallelerinden oluşmakta toplam çıkışların %3.1'ini üretmektedir. Bu bölgeden çıkan firmaların %39.1'i Torbalı-Menderes-Karabağlar'dan oluşan 13 no.lu varış kümesine yönelirken, %15.6'sı Menderes ve Karabağlar'dan oluşan 14 no.lu varış bölgesine gitmişlerdir. İzmir-Aydın karayolu üzerinde yer seçen firmalardan üretimlerini yapısal olarak değiştirenlerin metropoliten alanın çevresindeki üretim odaklarına yöneldikleri, çevredeki bu üretim odaklarında yer seçen firmaların ise bu bölgede yer değiştirmek eğiliminde oldukları görülmektedir.

17 no.lu çıkış bölgesi metropoliten merkezdeki 19 Mayıs, Kestelli, Güzelyurt, Güneş ve Bayraklı'nın Çay ve Osmangazi mahallelerinden oluşmaktadır. Bu bölge toplam çıkışların sadece %2.4'ünü yaratmaktadır. Buradan çıkan firmaların %50'sinin Bornova'nın Konak'a komşu mahallelerinin ve Kemalpaşa'nın sanayi bölgelerinin yer seçtiği mahallelerinin oluşturduğu 7 no.lu varış bölgesi olan doğu aksına gittikleri, %18.8'inin 9 no.lu varış bölgesine yöneldikleri görülmektedir. Burada üç nokta öne çıkmaktadır. Birincisi, metropoliten merkezin bazı mahalleleri, ikincisi, Balçova'nın mahalleleri, üçüncüsü ise Karabağlar'ın Aşık Veysel ve Osman Aksüner mahalleleri ile Buca'nın mahalleleridir. 17 no.lu bölgeden çıkan firmaların %5.1'i ise Gaziemir'in Gazi mahallesinin tek başına oluşturduğu 5 no.lu varış bölgesine gitmişlerdir. Görüldüğü gibi, metropoliten merkezin üç mahallesi bir miktar doğu aksına, bir

miktar güney aksına firma göçü verirken, buradaki firmaların bir bölümü de metropoliten merkezin farklı mahallelerine yönelmektedir.

10 no.lu çıkış bölgesi Karşıyaka'nın Mavişehir, Yalı, Bostanlı, Atakent mahalleleri ile, Torbalı'nın mahalleleri ve Buca'nın Akıncılar, Hürriyet, İnkılap ve Seyhan mahallelerinden oluşmaktadır. Bu bölge toplam firma çıkışlarının %2.2'sini oluşturmaktadır. Bu bölgeden ayrılan firmaların %18.2'si Karabağlar'ın Aydın, Selvili ve Yunus Emre mahalleleri ile Menderes'in mahallelerinden oluşan 14 no.lu varış bölgesine giderken, %18.2'si de Gaziemir'in mahallelerine gitmişlerdir. Bu bölgeden çıkan firmaların gittikleri üçüncü bölge olan Torbalı, çıkışların %9.1'ini almaktadır. 10 no.lu çıkış bölgesi İzmir-Aydın karayolu boyunca güney aksına göç vermektedir. Son olarak, 10 no.lu bölgeden çıkan firmaların %2.3'ü Bergama'ya gitmişlerdir.

16 no.lu çıkış bölgesi toplam firma göçününün %2'sini üretmektedir. Bu bölge üç bölgeden oluşmaktadır. İlki, Konak'ın Uğur, Yıldız, Fevzipaşa gibi metropoliten merkezdeki mahalleler ile, Boğaziçi, Cengiztopel, Yavuz Selim, Levent ve Zeytinlik gibi metropoliten merkezin çeperindeki mahallelerinden oluşan bölge; ikincisi Bayraklı'nın Salhane ve Adalet mahalleleri; üçüncüsü ise Buca'nın mahalleleridir. Bu alandan çıkan firmalar %22'si 9 no.lu varış kümesine gitmişlerdir. Bu varış kümesi üç bölgeden oluşmaktadır. Birincisi, metropoliten merkez ve hemen gerisindeki mahalleler; ikincisi Karabağlar'ın Aşık Veysel ve Osman Aksüner mahalleleri ile Buca'nın mahallelerinden oluşan bölge; üçüncüsü ise Balçova. 16 no.lu çıkış kümesinden çıkan firmaların %4.9'u ise Aliağa'ya gitmişlerdir.

Son olarak, firma göçününün çok düşük olduğu sekiz bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerden 4 (Torbalı ve Menderes'in sanayi bölgeleri), 3 (Torbalı inönü ve Yazıbaşı mahalleleri), 1 (Bayındır), 2 (Aliağa), 5 (Karabağlar Esentepe, Fahrettin Altay, v.d.... mahalleleri), 8 (Gaziemir Atıfbey, ... mahalleleri), no.lu çıkış bölgelerinin kendi bölgeleri içinde ya da buralara yakın yerlere göç verdiği görülmektedir. Diğer taraftan, toplam çıkışların sadece %1'ini yaratan 11 (Konak Lale ve Çiğli Küçükçiğli) no. lu çıkış bölgesinden çıkan firmalar Bayraklı'nın Çay ve Osmangazi mahallelerinden başlayarak Karşıyaka'nın liman gerisi boyunca Çiğli'ye ve Menemen'e uzanan kuzey aksına giderken; çıkışların %0.5'ini yaratan 15 (Torbalı) no.lu çıkış bölgesinden çıkan firmaların %18.2'si ise Aliağa'ya gitmişlerdir.

Üretim işlevlerinin vardıkları mekansal birimlerin ve bu birimlerin çıkış profillerinin tanımlanması

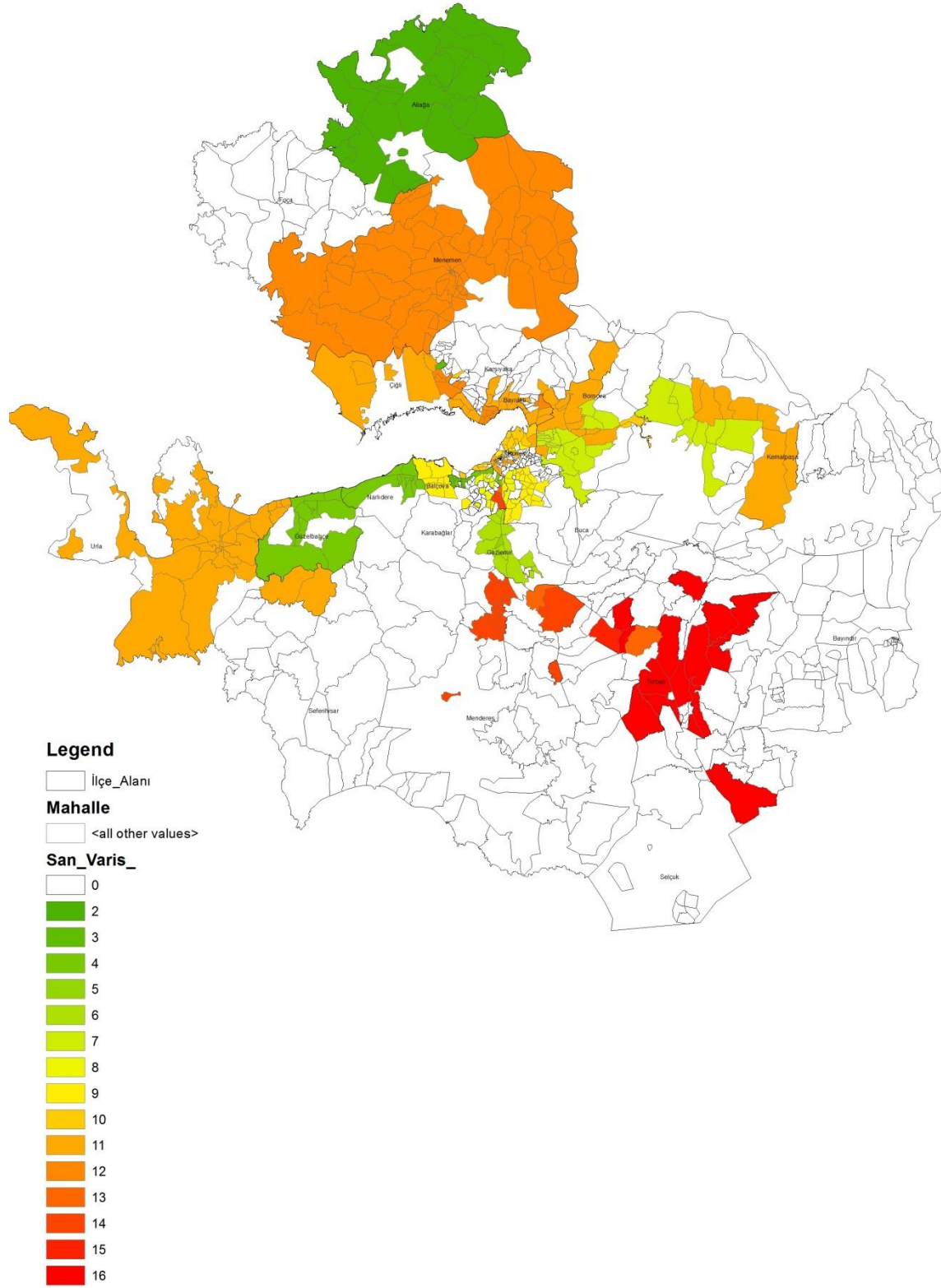
Üretim işlevlerinin yer değiştirme hareketlerinin mekansal analizi çerçevesinde araştırılan üçüncü soru üretim işlevlerinin hangi bölgelere gittiği sorusudur. Kent bölge oluşum sürecinde üretim işlevlerinin mekansal hareketliliğinin çepere doğru gerçekleşmesi beklenmektedir. Tablo 5.21 incelendiğinde toplam varışların %55.3'ünü iki varış bölgesi, %62.6'sını ise üç varış bölgesi almaktadır. Toplam çıkışların %32.9'unun 11 no.lu varış bölgesine (Bornova Ankara yolu, Kemalpaşa'nın köyleri, Konak Mersinli, Bayraklı, Karşıyaka'nın kıyı mahalleleri, Çiğli sanayi bölgesi), %22.4'ünün 7 no.lu varış bölgesine (DOĞU AKSI), %14.8'inin ise 10 no.lu (metropolitan merkez) gittikleri görülmektedir.

Son olarak, üretim işlevlerinin çıkış profillerinin tanımlanması, tespit edilen varış kümelerinin hangi bölgelerden üretim işlevi aldıklarını tespit etmemize olanak vermektedir. Tablo 5.21 üretim işlevleri alan mahalle kümelerinin hangi bölgelerden geldiklerini okumaya olanak vermektedir. Buna göre: Bornova'nın sanayi bölgeleri, Konak'ın Mersinli ve Yenişehir mahalleleri, Çiğli'nin sanayi bölgeleri, Kemalpaşa'nın köyleri) buraya gelen firmaların %40.6'sının 14 no.lu çıkış bölgesinden (metropolitan merkez, Bornova'nın Tuna, Birlik, Koşukavak, Yeşilova, Karacaoğlan, Zafer, Serintepe mahalleleri) geldikleri görülmektedir.

Tablo 3.21 Çıkış profilleri

Çıkış/Varış Kümeleri	1	2	13	14	6	8	16	15	3	4	10	9	5	7	11	12	
1	71,4	28,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
10	2,3	0,0	4,5	18,2	18,2	0,0	9,1	2,3	0,0	0,0	4,5	4,5	0,0	4,5	25,0	6,8	100
2	0,0	66,7	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
15	0,0	18,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,2	9,1	0,0	0,0	54,5	0,0	100
16	0,0	4,9	9,8	2,4	4,9	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	9,8	22,0	0,0	17,1	26,8	0,0	100
3	0,0	0,0	55,6	11,1	0,0	0,0	22,2	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
7	0,0	0,0	39,1	15,6	10,9	3,1	1,6	0,0	0,0	0,0	3,1	6,3	0,0	10,9	7,8	1,6	100
9	0,0	0,0	6,3	7,3	33,3	4,2	2,1	0,0	0,0	0,0	4,2	16,7	2,1	7,3	15,6	1,0	100
6	0,0	0,0	4,3	5,7	2,9	7,1	10,0	1,4	2,9	7,1	14,3	7,1	0,0	14,3	22,9	0,0	100
4	0,0	0,0	2,9	11,8	2,9	0,0	32,4	14,7	0,0	0,0	11,8	0,0	2,9	0,0	17,6	2,9	100
5	0,0	0,0	7,1	7,1	0,0	7,1	7,1	0,0	21,4	14,3	28,6	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	100
14	0,1	0,4	1,1	3,2	5,1	0,5	1,8	0,1	0,1	0,9	27,0	9,1	0,4	12,6	36,0	1,4	100
8	0,0	0,0	0,0	5,6	38,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6	11,1	33,3	0,0	5,6	0,0	100
17	0,0	0,0	0,0	2,1	6,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,2	18,8	2,1	50,0	14,6	2,1	100
13	0,0	0,0	1,5	1,0	1,3	0,5	1,1	0,0	0,0	0,3	7,3	4,7	0,5	45,1	35,0	1,8	100
12	0,0	0,0	2,2	4,4	2,2	0,5	1,1	0,5	0,0	0,0	8,8	1,6	0,0	12,6	52,7	13,2	100
11	0,0	0,0	0,0	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8	42,9	47,6	100
	0,3	0,6	3,4	3,8	5,5	1,0	2,5	0,5	0,3	0,8	14,8	7,3	0,8	22,4	32,9	3,1	100,0

Harita 3.2 Üretim işlevlerinin vardığı mahalle grupları

Firma göçü alan ikinci önemli bölge **doğu aksını oluşturan 7** no.lu varış bölgesidir. Bu bölge toplam varışların %22.4'ünü almaktadır. Bu bölge Bornova'nın Ankara yolu üzerindeki sanayi bölgelerinden ve Kemalpaşa'nın sanayi bölgelerinden oluşan doğu aksını oluşturmaktadır. Bu bölgeye yönelik firma göçünün %61.1'inin yine Doğu aksını oluşturan mahallelerden (13 no.lu çıkış bölgesi), %5.3'ünün ise Konak'ın 19 Mayıs, Kestelli, Güzelyurt, Güneş mahalleleri ile Bayraklı'nın Çay ve Osmangazi mahallelerinden (17 no.lu çıkış bölgesi) kaynaklanmaktadır.

Firma göçü alan üçüncü önemli bölge metropoliten merkezi oluşturan **10 no.lu** varış bölgesidir. Bu bölge toplam varışların %14.8'ini almakta ve metropoliten merkezi oluşturan mahallelerden oluşmaktadır. Bu bölgeye gelen firmaların %67.9'unun yine metropoliten merkezde yer alan çok sayıda mahalle ile, Bornova'nın Tuna, Birlik, Koşukavak, Yeşilova, Karacaoğlan, Zafer, Serintepe mahallelerinden kaynaklandığı görülmektedir (14 no.lu çıkış bölgesi).

Firma göçü alan dördüncü önemli bölge **9 no.lu varış** bölgesidir (metropoliten merkezdeki küçük sanayi sitesi Yenişehir, merkezin arkasındaki mahalleler ve Karabağlar'ın Osman Aksüner ve Aşık Veysel mahalleleri ile Buca'nın mahalleleri). Bu bölge toplam hareketin %7.3'ünü almaktadır. Buraya gelenlerin %46.3'ü 14 no.lu çıkış bölgesinden (metropoliten merkez+Bornova'nın Konak ilçesine yakın mahalleleri), %6'sı 16 no.lu çıkış bölgesinden (Buca'nın çeperi, Konak Uğur, Yıldız, Fevzipaşa, ..., Bayraklı Salhane, Adalet), %6'sı ise 17 no.lu çıkış bölgesinden gelmektedir.

Metropoliten alanda firma göçü alan bir diğer alan ise 6 no.lu varış kümesidir. Bu küme Gaziemir'in mahallelerinden oluşmakta, firma göçünün %5.5'ini almaktadır. Bu bölgeye gelen firmaların %28.3'ü 9 no.lu çıkış kümesinden (Gaziemir'in Gazi, Hürriyet, Fatih, Atatürk, Sarnıç mahalleleri, Buca ve Karabağlar'ın mahalleleri) gelmektedir. 6 no.lu varış kümesine gelen firmaların 7.1'i ise 10 no.lu çıkış kümesinden (Torbalı, Buca akıncılar, Hürriyet, İnkılap, Seyhan ve Karşıyaka Mavişehir, Yalı, Bostanlı ve Atakent mahallelerinden) gelmektedir.

Bütün bu bulgular değerlendirildiğinde, İzmir'de üretim işlevlerinin yer değiştirme hareketlerinin mekansal çözümlenmesinde öne çıkan noktalardan ilki üretim işlevlerinin mekansal hareketinin önemli bir bölümünün metropoliten alan sınırları içinde gerçekleşmesidir. Metropoliten alanda yer alan üç bölge (9, 10, 11 no.lu varış bölgeleri) firma hareketinin %45'ini almaktadır. Bu bölgeler benzer çıkış bölgelerinden firma göçü almaktadır. Bu bölgeler 14 no.lu çıkış bölgesini oluşturan metropoliten merkezdeki çok sayıda mahalle ile, Bornova'nın Tuna, Birlik, Koşukavak, Yeşilova, Karacaoğlan, Zafer, Serintepe mahalleleridir. Firma göçü alan diğer bölge ise doğu aksı olmakta ve firma hareketinin %22.4'ünü almaktadır. Bu alana yönelik firma göçünün önemli bir bölümünün yine bu alandan kaynaklandığı, metropoliten merkezdeki firmaların küçük bir

bölümünün ise nitelik değiştirip bu alana gittiği görülmektedir. Buna göre, İzmir’de metropoliten alan içinde yer seçen üretim işlevleri büyük ölçüde metropoliten alan içinde yer değiştirmekte, sanayinin mekansal hareketliliği, metropoliten alanda üretim işlevlerinin yığıldığı belirli alanlar arasında gerçekleşmektedir. Bu bulgular, Ünverdi’nin (2004) İzmir’de sanayinin yer değiştirme eğilimlerini incelediği çalışmasının bulguları ile örtüşmektedir. Ünverdi, firmaların merkez ve yakın çevresinde konumlandığını ve kent merkezinden 1-10 km uzaklıktaki halka içinde yer seçtiğini, bununla birlikte uzun mesafe desantralizasyon eğilimi göstermediğini göstermektedir.

Tablo 3.22 Üretim işlevlerinin yer değiştirmesinin mekansal sonuçları: kazanan ve kaybeden alanlar

İlçeler	Giren Firma Sayısı	Çıkan Firma Sayısı	Net firma Sayısı
Konak	409	977	-568
Bornova	479	469	10
Cigli	330	61	269
Gaziemir	129	48	81
Karabaglar	85	134	-49
Bayrakli	53	65	-12
Buca	55	60	-5
Karsiyaka	21	63	-42
Balcova	8	23	-15
Narlıdere	3	5	-2
Guzelbahce	3		3
İBŞB İçi	1575	1905	-330
Aliaga	13	6	7
Bergama	7	6	1
Kemalpaşa	231	36	195
Menemen	30	12	18
Menderes	89	49	40
Torbali	90	28	62
Urla	7		7
İBŞB Dışı	467	137	330
TOPLAM	2042	2042	0

İkinci olarak, firmaların diğer bölümü ise üretim yerlerini zaman içinde metropoliten alanın çeperinde yer alan üretim odaklarına taşımışlardır. Burada üretiminin niteliği değişen firmalardan doğu aksında yer seçenlerin ikinci bir sıçrama yaparak Kemalpaşa’ya, güney aksında yer seçenlerin Menderes ve Torbalı’ya, kuzey aksında yer seçenlerin ise Çiğli’ye hareket ettikleri görülmektedir.

Üretim işlevlerinin mekansal hareketliliğine yönelik olarak öne çıkan üçüncü nokta metropoliten merkez ve yakın çevresinin firma hareketinin en yoğun olarak görüldüğü bölge olmasıdır. Bu bölgede gerçekleşen firma hareketinde iki eğilim öne çıkmaktadır. İlk olarak, ana kentte yer seçen üretim işlevlerinin bir bölümünün yine bu bölge içinde yer değiştirmek eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu eğilime rağmen, bu bölgede yer seçmiş olan üretim işlevlerinin bir bölümü ise bu alanı terk etmek ve yine metropoliten alan içinde üretimin yığıldığı alanlara doğru daha kısa mesafeli bir hareketle çıkmak eğilimindedirler.

Yukarıda derinlemesine tartışılan, üretim işlevlerinin yer değiştirmesinin mekansal sonuçları ilçelerin aldığı, verdiği ve net firma sayıları bilgilerini sunan Tablo 3.22'de izlenebilmektedir. Buna göre, İBŞB sınırları içindeki 330 firmanın İBŞB dışına doğru hareket ettiği gözlenmektedir. İBŞB içinden gerçekleşen hareketin en önemli bölümü Konak ilçesinden gerçekleşmiştir. Bütün bu bulgular İzmir'de üretim işlevlerinin mekansal dinamiklerine işaret ederken, bu dinamizmin üretim işlevlerinin mekansal organizasyonunda yarattığı en önemli değişim üretim işlevlerinin metropoliten merkezi terk etmesi olmaktadır.

3.3.2.5. Üretim İşlevlerinin Mekansal Yer Değiştirme Hareketlerinin Betimlenmesi: Firma göçü alan ve veren alanların özelliklerinin tanımlanması

Üretim işlevlerinin yer değiştirme hareketlerinin mekansal analizi çerçevesinde son olarak üretim işlevlerini alan ve veren alanların özelliklerinin neler olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla, önceki bölümde özetlenen çıkış ve varış kümelerinin kuruluş dönemi, sektör, sermaye yoğunluğu ve firma büyüklüğü açısından özelliklerinin neler olduğu yön belirtir ki-kare metriği kullanılarak bulunmuştur. Bu metrik, çıkış ve varış gruplarının beklenenden yüksek ya da düşük değerler aldığı özelliklerin belirlenmesine olanak vermiştir. Tablo 3.23. ve Tablo 3.24 çıkış kümelerinin ve varış kümelerinin profillerini sentezlemekte, bu sentez yapılırken kullanılan yön-belirtir ki-kare tabloları ise EK Bölüm 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3.23 Firma göçü veren mahalle kümelerinin özellikleri

ORIGIN GROUP	SEKTÖR	BÜYÜKLÜK	SERMAYE	KURULUŞ DÖNEMİ	GİTTİĞİ VARİŞ GRUBU
1 Bayındır	Dokuma giyim eşyası* Gıda, içki, tütün	Küçük işletmeler, büyükler bulunmuyor	Sermaye yoğun firmalar Küçük sermayeli şirketler bulunmuyor	1980 öncesi kurulan firmalar	1* Bergama 2 Aliağa
2 Aliağa	Kimya, petrol, kauçuk	her büyüklükten firma var	her sermaye grubundan firma var	1980-1990 arası kurulan firmalar	2* Aliağa
3 Torbalı-İnönü, Yazıbaşı	Kimya, petrol, kauçuk	her büyüklükten firma var	Küçük sermayeli firmalar (1.derece)	2000 sonrası kurulan firmalar	13* Torbalı-MenderesESTİM-Karabağlar 15 Torbalı-İnönü-Yazıbaşı
4 Torbalı-Menderes	Kimya, petrol, kauçuk Metal eşya	her büyüklükten firma var	1.ve 4. derece sermayeli firmalar bulunmuyor	2000 sonrası kurulan firmalar	16* Torbalı 15 Torbalı-İnönü-Yazıbaşı
5 Karabağlar	İnşaat ve bayındırlık*	büyük işletmeler	her sermaye grubundan firma var	1980-1990 arası kurulan firmalar	10 Merkez 3 Karabağlar 4 Karabağlar
6 Karabağlar-Menderes	Ziraat; Orman ürünleri	her büyüklükten firma var	3. ve 4. derece sermayeli firmalar	1990-2000 arası kurulan firmalar	16 Torbalı 8 Karabağlar-Buca 4 Karabağlar 3 Karabağlar
7 Güney aksı	Orman ürünleri* Taş ve toprağa dayalı sanayiler	büyük işletmeler bulunmuyor	2. derece sermayeli firmalar; 1. ve 6. dereceli firmalar bulunmuyor	2000 sonrası kurulan firmalar; 1990 öncesi kurulan firmalar bulunmuyor	13* Torbalı-MenderesESTİM-Karabağlar 14 Karabağlar-Menderes-Kısık
8 Gaziemir	Orman ve orman ürünleri Kağıt ve kağıt ürünleri	küçük ve büyük işletmeler; diğerleri görülmüyor	küçük sermayeli firmalar (1.derece) büyükler görülmüyor	2000 sonrası kurulan firmalar; 2000 öncesi kurulan firmalar bulunmuyor	5 Gaziemir-Gazi
9 Buca-Gaziemir-Karabağlar	Dokuma* Ziraat Orman ürünleri	küçük işletmeler; diğerleri görülmüyor	büyük sermayeli firmalar görülmüyor (5 ve sonrası); diğerlerinin hepsinden var	1990 öncesi kurulan firmalar bulunmuyor	6* Gaziemir 8 Karabağlar-Buca
10 Buca-Torbalı-Karşıyaka yalı,vs	Orman ürünleri*	küçük işletmeler; diğerleri görülmüyor	3.ve 4. derece sermayeli firmalar çok küçükler ve çok büyükler görülmüyor	1990 öncesi kurulan firmalar bulunmuyor	14 Karabağlar-Menderes-Kısık 6 Gaziemir 16 Torbalı 15 Torbalı-İnönü-Yazıbaşı 1 Bergama

11 Çiğli- Küçükçiğli	Kimya, petrol, kömür	her büyüklükte firma var	4. derece sermayeli firmalar çok küçükler ve çok büyükler görülüyor	2000 sonrası kurulan firmalar; 2000 öncesi kurulan firmalar bulunmuyor	12* Kuzey aksı
12 Liman gerisi-Çiğli AOSB Kuzey aksı	Diğer imalat Taş ve toprağa dayalı sanayiler Kimya, petrol, kauçuk Madencilik	her büyüklükte firma var	4.derece ve üstü sermayeli firmalar daha küçük sermayeliler görülüyor	1980 öncesi kurulan firmalar; 1980 sonrası kurulan firmalar bulunmuyor, 2000 sonrası kurulanlar nadir görülüyor	12* Kuzey aksı
15 Menemen	Dokuma	orta büyüklükte işletmeler	çok küçük sermayeli firmalar diğerleri görülüyor	her dönem kurulan firma var	2 Aliğa
13 Bornova sanayi siteleri, Konak sanayi siteleri, Kemalpaşa sanayi siteleri	Metal eşya sanayii* Metal ana sanayii*	mikro işletmeler;diğerleri görülüyor	1., 2. ve 5. derece sermayeli firmalar; diğerleri görülüyor	2000 sonrası kurulan firmalar 1990-2000 arası kurulanlar nadir görülüyor; 1990 öncesi kurulanlar görülüyor	7* Bornova sanayi siteleri-Kemalpaşa sanayi siteleri
14 Metropolit en merkez, Bornovanın komşu mahalleleri	Gıda sanayii Kağıt ve kağıt ürünler Dokuma	orta ve büyük işletmeler-işgücü yoğun	çok büyük sermayeli firmalar diğerleri görülüyor	1990 öncesi kurulan firmalar; 1990 sonrası kurulanlar bulunmuyor	11* Konak-Karşıyaka-Bayraklı (liman gerisi)-Bornova sanayi siteleri-Çiğli sanayi siteleri 10* Merkez 9 Konak- Karabağlar-Buca 4 Karabağlar
16 Konak- Bayraklı liman arkası- Buca	Dokuma Gıda	küçük işletmeler	3. derece sermayeli firmalar diğerleri görülüyor	her dönem kurulan firma var	9* Konak- Karabağlar-Buca 2 Aliğa
17 Konak- Bayraklı	Dokuma* Diğer imalat Metal ana sanayii	küçük işletmeler	en büyük sermayeliler hiç görülüyor; diğerlerinin hepsinden var	1980-2000 arası kurulan firmalar; 1980 öncesi kurulanlar ve 2000 sonrası kurulanlar görülüyor	7* Bornova sanayi siteleri-Kemalpaşa sanayi siteleri 9 Konak- Karabağlar-Buca 5 Gaziemir-Gazi

Metropolitan merkez ve onun yakın çeperindeki gıda, dokuma, kağıt ürünler ve basım sanayiindeki, 1990 öncesi kurulan işgücü yoğun, büyük sermayeli firmaların buradan çıkarak bir bölümünün Bornova ve Çiğli'nin sanayi sitelerine gittikleri, bir bölümünün ise yine metropolitan merkez içinde yer değiştirdikleri görülmektedir. Bu durum, merkez ve yakın çevresinde kurulan, merkezde yer seçmek eğiliminde olan bu sektörlerde faaliyet gösteren firmalardan yapısal dönüşüm geçirenlerinin metropolitan alandaki sanayi bölgelerine çıktıklarını göstermektedir. Ayrıca, merkezde yer seçen dokuma, diğer imalat sanayii ve metal eşya sanayiinde faaliyet gösteren, 1980-2000 arasında kurulmuş, küçük işletmelerin de bir bölümünün Bornova ve Kemalpaşa'nın sanayi sitelerine gittikleri, bir bölümünün ise Karabağlar, Buca ve Gaziemir'e gittikleri görülmektedir.

Kavramsal tartışmalarda detaylandırıldığı üzere, pek çok çalışma firmaların mekansal yer seçiminde sektörel yapının önemli olduğunu göstermektedir. Pek çok çalışma geleneksel olarak ana kentte yer seçen sektörlerde (basım, giyim, dokuma, diğer imalat gibi) faaliyet gösteren firmalar dışında yeni açılan firmaların çok azının ana kentte yer seçtiğini göstermektedir (Nicholson, Brinkley ve diğ. 1981)'nin Londra'daki bulguları (bkz, Elias ve Keogh, 1982). Mevcut çalışmalar ayrıca, merkez eğilimli olmayan faaliyet kollarında üretim yapan firmaların olgunlaştıkça merkezi terk ettiklerini göstermektedir. Firma yaşlandıkça ve büyüdükçe, daha önce dışarıdan aldığı hizmetleri ve işlevleri içselleştirebileceği için merkeze bağımlılığı azalır ve çepere çıkabilir. Bu çerçevede, *merkezde kurulup buradan ayrılan firmaların merkezde yer seçmek eğiliminde olmayan firmalar olması beklenmektedir*. İzmir'de üretim işlevlerinin yer değiştirme eğilimlerinin mekansal analizi, merkez ve yakın çevresinde faaliyet gösteren firmalardan belirli bir olgunluğa ulaşmış olanlarının merkezi terk ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, merkez ve yakın çevresinde kurulmuş, metal ana sanayiinde faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmeler de burayı terk etmektedirler. Ayrıca, merkezde yer seçmek eğiliminde olan işlevlerde faaliyet gösteren firmaların bir bölümünün de merkezi ve yakın çevresini terk etmektedirler. Bu durum, sadece merkezde yer seçmek eğiliminde olmayan sektörlerin değil aynı zamanda merkez eğilimli faaliyet kollarında üretim yapan firmaların da pazar ve işgücü olanaklarını yakın lokasyonlardaki farklı bölgelerde genişletme arayışıyla merkez dışına çıktıklarını göstermekte, merkez ve yakın çevresinin üretim işlevleri için kuluçka işlevi görme rolünü kaybettiğine işaret etmektedir. Bulgular, metropolitan merkezin burada yer seçmek eğiliminde olan sektörler için bile dışsallıklar sunamadığı, bu firmaların metropolitan merkezi terk etmesini gerekli kıldığını ortaya koymaktadır.

Mevcut yazında tartışıldığı gibi, müşteriye yakın olmayı gerektiren, standartlaşmamış üretim yapan geleneksel sanayi kolları metropoliten merkezde yer seçme eğilimindedir (Hoover ve Vernon, 1959; Lloyd, 1979; Vernon, 1960; Scott, 1982). Giyim, ayakkabı, basın, yayın gibi faaliyet kolları bu grupta yer almaktadır. İzmir’de üretim işlevlerinin mekansal hareketliliğinin çözümlenmesi sonucunda elde edilen sonuçlar metropoliten merkeze giden üretim işlevlerinin büyük ölçüde dokuma ve diğer imalat sanayiinde faaliyet gösteren, işgücü yoğun ve belirli bir sermaye büyüklüğünde olan firmalar olduklarını ve önemli bir bölümünün 1990-2000 yılları arasında kurulduklarını göstermektedir. Merkezin yakın çeperi ise 1990 öncesinde kurulan, gıda sektöründeki hem sermaye yoğun hem de işgücü yoğun firmalar için önemini korumaktadır. Diğer taraftan, metropoliten merkezde yer alan bu üretim işlevlerinin yeniden yapılanıp yapılmadıkları, bu süreçte daha bilgi yoğun, yaratıcı firmalara dönüşüp dönüşmedikleri sorusu da önemini korumaktadır.

İkinci olarak, bulgularımız, kent bölge oluşum sürecinde özellikle 2000’li yıllardan itibaren sanayinin gelişme akslarının üretim işlevleri için önemini artırdığını ve metropoliten merkezden sanayi gelişme akslarına doğru yer değiştirmelerin olduğunu göstermektedir. Bu süreçte, liman gerisinde 1980ler öncesinde kurulan, kimya, petrol kauçuk ve taş ve toprağa dayalı sanayiler ve madencilik işlevlerinden sermaye yoğun olanların kuzey aksına doğru gittikleri görülmektedir. Küçükçiğli’de kurulan kimya, petrol, kömür sektöründe faaliyet gösteren belirli sermaye büyüklüğüne sahip, yeni firmalar da kuzey aksına gitmektedirler. Konak ve Bornova’da yer alan metal ana ve metal eşya sanayiinde faaliyet gösteren, mikro ve yeni işletmeler ise Bornova’nın ve Kemalpaşa’nın sanayi bölgelerine gitmektedir. Bornova ve Kemalpaşa’nın sanayi bölgelerinde yer seçenler de bu bölge içinde yer değiştirmektedir. Mevcut yazının altını çizdiği bulgulardan biri metropoliten merkezin, firmaların ilk yıllarında girişimcilere olanaklar sunduğu, kuruluş aşamasında riskleri azaltmak üzere firmaların merkezde yer seçmek eğiliminde olduğu şeklindedir. Bulgularımız, bu amaçla merkez ve yakın çevresinde kurulmuş olan, merkezde yer seçmek eğiliminde olmayan sektörlerde faaliyet gösteren küçük ve genç firmaların burayı terk ederek metropoliten alandaki sanayi sitelerine yönlendiğini göstermektedir. Metropoliten alandaki sanayi bölgelerinin özellikle küçük ölçekli firmalar için üretim sürecinin değişik aşamaları arasındaki ilişkileri kolayca kurabilmeleri için dışsallıklar yarattığı, bu anlamda bir kuvöz görevi gördükleri söylenebilir.

Variş Gruplarının özellikleri:

Metropolitan alanının çeperindeki yerleşimler arasında üretimin türüne göre yığılmalar göze çarpmaktadır. Bayındır ve Aliağa gibi yerleşimler 1980 öncesi kurulan, sermaye yoğun firmalardan oluşmakta; Bayındır'da dokuma, tekstil ve gıda sektöründeki firmalar yığılırken, Aliağa'da kümya, petrol ve kauçuk sektöründeki firmalar yoğunlaşmaktadır. Bu firmaların bu yerleşmeler içinde yer değiştirdikleri göze çarpmaktadır.

Metropolitan alanın çeperindeki Torbalı'nın İnönü-Yazıbaşı mahalleleri 1990-2000 döneminde kurulan, kimya, petrol, kauçuk sektöründeki küçük sermayeli, işgücü yoğun firmaları çekerken; Torbalı'nın sanayi bölgeleri ve Menderes'in ESTİM bölgesine metal eşya sektöründeki işgücü yoğun firmalar yönelmektedir. Torbalı aynı zamanda 1990-2000 arasında kurulan gıda sektöründeki firmaların sermaye yoğun olanlarının yöneldiği alan olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgelerde 2000 sonrasında kurulan genç ve küçük sermayeli firmaların bu bölge içinde mekansal olarak yer değiştirdikleri görülmektedir.

Güney aksı, orman ve orman ürünleri sektörü ile kağıt, kağıt ürünleri ve basım sanayiinin yığıldığı alan olarak öne çıkmaktadır. Bu sektörlerde faaliyet gösteren küçük sermayeli, genç firmalar ise Gaziemir'in Gazi mahallesinde yığılmaktadırlar. Orman ve orman ürünleri sektöründe faaliyet gösteren İzmir-Aydın yolunun belirlediği güney aksındaki, 2000 sonrası kurulan işgücü yoğun firmaların ise Torbalı-Menderes-Kısıık ve Karabağlar'ın mahallelerinin oluşturduğu bölgeye yöneldikleri görülmektedir.

Üçüncü mekansal hareketlilik metropolitan alan içinde gerçekleşen firma hareketliliğidir. Bu hareketliliğin en önemli özelliği metropolitan merkezden çıkan dokuma, gıda, kağıt ve kağıt ürünler ve diğer imalat sanayii sektörlerinin bir bölümünün Karabağlar ve Buca'nın mahallelerine yönelmesidir. Bu firma hareketliliği, genellikle 1990-2000 arasında kurulan, çeşitli işgücü yoğunluğuna ve sermaye büyüklüğüne sahip firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, Buca, Gaziemir ve Karabağlar'ın değişik mahallelerinde yer seçen dokuma sektöründeki firmaların da bu alan içinde yer değiştirdikleri görülmektedir. Metropolitan merkezden çıkarak metropolitan alanın güneyine doğru ve bu alan içinde gerçekleşen bu yer değiştirme hareketi, bir taraftan firmaların kuruluşlarıyla birlikte zaman içinde kazandıkları pazar koşullarını ve işgücü bağlantılarını kaybetmemek için üretim yerlerini ilk konumlarına göre daha güneye taşıdıklarını gösterirken, diğer taraftan da bu bölgede yer seçen firmaların aynı bölgede kalmak eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.24 Firma göçü alan alanların özellikleri

VARIŞ GRUBU	SEKTÖR	BÜYÜKLÜK	SERMAYE	KURULUŞ DÖNEMİ
1 Bergama	Dokuma*; Madencilik*	Büyük ölçekli firmalar	3.derece sermayeli firmalar yok	1980 öncesi kurulan firmalar
2 Aliağa	Metal ana sanayii; Kimya, petrol sanayii	mikro ve büyük ölçekli firmalar hiç yok	5. derece sermayeli firmalar	1980 öncesi kurulan firmalar
12 Kuzey aksı	Mali kurumlar; Orman ürünleri ve mobilya	küçük işletmeler ve orta büyüklükte işletmeler yok	4. ve 5. derece sermayeli firmalar	2000 sonrası kurulanlar 1990-2000 az daha öncesi görülüyor
3 Karabağlar	İnşaat ve bayındırlık* Taş ve toprağa dayalı sanayi	büyük ölçekli firmalar hiç yok	3. derece sermayeli firmalar	1980 öncesi kurulanlar ve 2000 sonrası kurulanlar görülüyor
4 Karabağlar	İnşaat ve bayındırlık* Taş ve toprağa dayalı sanayi	mikro ve büyük ölçekli firmalar hiç yok	4. ve 6. derece sermayeli firmalar daha küçükler bulunmuyor	2000 sonrası kurulanlar görülüyor
14 Karabağlar- Menderes-Kısık	Orman ürünleri ve mobilya* Taş ve toprağa dayalı sanayi	orta büyüklükte işletmeler yok; diğerlerinden var	1. ve 6. dereceli firmalar hiç yok; 2. dereceli firmalar beklenenin üstünde	2000 sonrası kurulanlar
8 Karabağlar-Buca	Orman ürünleri ve mobilya	mikro işletmeler diğerleri yok	3. derece sermayeli firmalar	1990-2000 arası kurulanlar; daha öncesi görülüyor
5 Gaziemir-Gazi	Metal eşya diğer imalat	Büyük ölçekli firmalar	1. ve 4. derece sermayeliler hiç bulunmuyor	1980 öncesi kurulanlar görülüyor
6 Gaziemir	Dokuma* Orman ürünleri ve mobilya	Küçük ölçekli firmalar Mikro işletmeler yok	1.derece sermayeli firmalar	2000 sonrası kurulanlar; öncesi görülüyor
13 Torbali- MenderesESTİM- Karabağlar	Metal eşya* Orman ürünleri ve mobilya	orta büyüklükte ve büyük ölçekli firmalar yok	1. ve 6. dereceli firmalar hiç yok 3. dereceli firmalar beklendiği kadar	1990-2000 arası kurulanlar
15 Torbali-inönü- yazıbaşı	Kimya, petrol sanayii	mikro işletmeler; diğerleri hiç yok	2., 4., 6. dereceli firmalar hiç yok	1990-2000 arası kurulanlar
16 Torbali	Gıda* Orman Ürünleri; Kağıt ve kağıt ürünleri	Orta ölçekli ve büyük firmalar daha küçükler yok	6. dereceli firmalar	1990-2000 arası kurulanlar
11 Konak-Karşıyaka- Bayraklı (liman gerisi)-Bornova sanayi siteleri- Çiğli sanayi siteleri	Kimya, petrol, kauçuk sanayii	mikro işletmeler hiç yok orta büyüklükte firmalar	6.derece sermayeli firmalar; diğerleri hiç yok	1990 öncesi kurulanlar sonra kurulanlar görülüyor
7 Bornova sanayi siteleri- Kemalpaşa sanayi siteleri	Metal ana sanayii* metal eşya sanayi; kimya, petrol, kauçuk	mikro işletmeler; diğerleri yok	1.derece sermayeli firmalar	2000 sonrası kurulanlar; 1990-2000 arası kurulanlar biraz; daha öncesi görülüyor
9 Konak- Karabağlar-Buca	Dokuma*; Diğer imalat sanayi*	küçük ve büyük ölçekli firmalar hiç yok	3. derece sermayeli firmalar	1990-2000 arası kurulanlar; daha sonrası görülüyor
10 Merkez	İnşaat ve bayındırlık* Madencilik* Mali kurumlar* Gıda	küçük ve büyük ölçekli firmalar hiç yok	3. ve 4. dereceli firmalar yok; diğerlerinin hepsinden var	1990 öncesi kurulanlar; Sonra kurulanlar görülüyor

Firmalararası ilişkilerin önemli olduğu, müşteri taleplerindeki değişime ayak uydurmak için müşteriye yakın olmanın bir gereklilik olduğu bu sektörlerin merkezileşme ihtiyaçlarını merkezin yakın çeperinde yığılarak yerine getirdikleri görülmektedir. Sanayinin mekansal dağılımı üzerine yapılan mevcut çalışmalara göre, işgücü yoğun küçük ölçekli firmalar merkezileşme ve merkezin yakın çeperinde yığılma eğilimi gösterirler (Scott, 1982a, 2008). Bunun nedeni buralarda ücretlerin düşük olması ile birlikte bu tür firmalar için firmalar arası ilişkilerin ve birim ulaşım maliyetlerinin yüksek olması, müşteri taleplerinin sıklıkla değişmesine ayak uydurabilmek için müşteriye yakın olmak gerekliliği, iş gücü yoğun olmalarından dolayı da fazla sayıda işgücü istihdam etmeleridir. Ancak metropoliten alan içindeki bu firma hareketi, ana kente güçlü pazar ilişkileriyle bağlanan, bununla ilişkili olarak da yerel pazarlarını maksimize etmek için burada yer seçmek eğiliminde olan firmaların Pazar ilişkilerini bu alanın yakın çeperine kayarak genişletmek eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu bulgular, ana kentin, bir çekim merkezi olmasını sağlayan rolünü kaybettiğine işaret etmekle birlikte metropoliten alanın üretim işlevleri için önemini koruduğunu da göstermekte, kent bölge oluşum sürecinde üretim işlevlerinin mekansal hareketinin kısa mesafeli gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

3.4 SON SÖZLER

İzmir yeni dünya düzenine uyum sürecinde ekonomik yapısını dönüştürerek uyum sağlamaya çalışmış ve bu süreç yeni mekansal tercihleri de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte İzmir'in çeperindeki yerleşmelerle işlevsel olarak bütünleştiği, metropoliten alanın genişleyerek bir kent bölgeye dönüştüğü gözlenmektedir. Dünyada diğer kent bölgelerde olduğu gibi İzmir örneğinde de kent bölge oluşumu ekonomik işlevlerin mekansal tercihlerindeki değişimlerle ilişkilidir. Mevcut yazın kent bölgelerde ana kentlerin üretim işlevleri için uygun koşulları sunamadığını savunurken, bu tür eğilimlerin yeni ekonomik düzene uyum sürecinde, sanayinin kentlerin rekabet güçlerini artırmalarında önemli rol oynadığı kentlerde de görüldüğü, bu kentlerde sanayinin mekansal organizasyonunun yeniden yapılandığı ve bu süreçte bir taraftan ana kentlerin çeperlerinde, yeni işlevlerde (özellikle de üretim işlevlerinde) uzmanlaşmış yeni büyüme odakları ortaya çıkarken bir taraftan da geçmişte ana kentte yer seçen bazı işlevlerin bu alanları terk ederek çeper yerleşimlere kaydığının altı çizilmektedir.

Ancak, İzmir örneğinde elde ettiğimiz bulgular, üretim yapısındaki değişikliklerin metropoliten alanın çeperinde yeni üretim mekanları yaratmasına rağmen, geçmişte metropoliten alanda konumlanan üretimin metropol dışına taşınma eğiliminin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

İzmir'in bir kent bölgeye dönüşmesi sürecinde metropoliten merkezde yer seçen üretim işlevlerinin yine metropoliten alanda bulunan sanayi yığılmalarına taşındığı, buna karşılık ana kentin çeperindeki küçük yerleşmelere taşınmaya direndiği görülmektedir. Metropoliten alan içindeki hareketlerin de büyük ölçüde bu alan içinde kaldığı böylece metropoliten alanın üretim işlevleri için kuluçka işlevi görmeye devam ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, üretim işlevlerinin yer değiştirme eğilimlerinin arkasındaki dinamiklerin ne olduğu, yer değiştirme eğilimlerinin neden sınırlı kaldığı sorusu önemli bir soru olarak belirmektedir. Bu raporun 4. Bölüm'ünde bu soruya yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu metropoliten merkezi oluşturan Konak ilçesinin üretim işlevlerinden arındığıdır. Bu durum metropoliten merkezin bu süreçte rolünün ne olacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Dünyada pek çok kent bölgenin ana kentlerinin, üretim işlevlerini kaybederken özellikle yeni iş hizmetlerinin yer seçtiği mekanlar olarak yeni roller üstlendikleri görülmektedir. Bu süreçte bazı kentlerde geleneksel kent merkezinden farklı bir yeni kent merkezi ortaya çıktığını bazılarında ise geleneksel merkezin yeniden canlandırılan bazı bölgelerinde hizmet işlevlerinin yer seçme eğiliminin olduğu görülmektedir (Berry 1967; Smith and Williams 1986; Hutton 2000). Ancak bu gelişmelerin geleneksel merkezin çöküşüne neden olacağına yönelik kaygılar da bulunmaktadır (ör. Garreau, 1991). Bu sorular İzmir'de kent bölgeye dönüşüm sürecinde üretim işlevlerini kaybeden metropoliten merkezin geleceği ile ilişkili olarak yanıtlanması gereken sorular olarak belirmektedir. Bölüm 5, İzmir'de hizmet işlevlerinin mekansal organizasyonuna odaklanarak bu sorulara yanıt aramaya çalışacaktır.

BÖLÜM 4

KENT BÖLGE OLUŞUMU VE SANAYİNİN MEKANSAL TERCİHLERİNDEKİ DEĞİŞİMİN ARKASINDAKİ DİNAMİKLERİN BELİRLENMESİ

4.1. GİRİŞ

Kent bölgeye dönüşüm sürecinde ekonomik işlevlerin mekansal olarak yeniden konumlanmasının arkasındaki dinamikler neler? Bugün pek çok araştırmacı küresel düzene uyum sürecinde görülen işlevsel ve yapısal değişimlerin mekansal tercihlerde değişimleri de beraberinde getirdiği konusunda hem fikirdir. Pek çok metropolde küresel ekonominin yeni işletmeleri çeperdeki iş alanlarına ve bu işlerle ilişkili istihdam da iş alanlarını takip ederek çeper yerleşmelere doğru çıkarken, bu süreçte farklı işlevlerin metropoliten alanlarda yer seçiminin bir mekansal hiyerarşi çerçevesinde ayrıştığı; küresel ekonomi ile ilişkili işlevler metropoliten alanlarda yer seçerken rutin ve standartlaşmış işlevlerin kent hiyerarşisinin alt kademelerindeki çeper alanlara kayma eğiliminde olduğunu görülmektedir. Bugün dünyadaki önemli kent bölgelerin merkezlerinin sanayisizleşerek birer hizmet merkezine dönüştükleri görülmektedir. Kent bölgelerin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak hizmet ekonomilerinin yükselişi vurgulanmakta, kent bölgeler hizmet işlevlerinin, özellikle de uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin yer aldığı mekanlar olarak tanımlanmaktadır (Sassen, 2001b; Tickell, 2002). 1980ler ve 1990lar boyunca pek çok ana kentin, yerel ekonomileri yükselişte iken sanayi işlevlerini kayb ettikleri, 1990lar sonrasında da sanayi istihdamında önemli kayıplar yaşadıkları, buna karşılık pek çok hizmet işlevlerinde istihdam artış eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Pek çok araştırmacı, çok sayıda etkenin biraraya gelerek kent bölgelerin uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin mekanları olarak ortaya çıkışını sağladıklarını, ancak ortaya çıkan mekanların pek çok üretim işlevlerinin buralarda yer seçmesi için gerekli olan ekonomik çevreyi sağlamadığını ileri sürmektedir. Görüldüğü gibi kent bölge oluşumları ile ilgili olarak, pek çok çalışma ana kentlerin üretim işlevlerinden arındığına ve son dönemde yaşanan gelişmelerin ana kentlerin merkezinde sanayi üretiminin konumlanma olasılığını azalttığına ve buraların bir hizmet merkezine dönüştüğüne vurgu yapmaktadır.

Bütün bu tartışmalar, küresel düzende rekabet gücünü artıran kentlerin yaşadığı dönüşüm sürecinde ana kent merkezlerinin dönüşüm baskısı altında olduklarına, kent bölge oluşumu sürecinde ekonomik işlevlerin mekansal dağılımında değişen eğilimlerin, metropoliten merkezin de niteliğini değiştirdiğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, 1990'lar sonrasında küresel rekabete eklenen pek çok gelişmekte olan ülkenin kentsel bölgelerinin sınırları içinde üretim işlevlerinin bulunduğu da bir gerçektir. Bu gerçeklik, küresel kentler ve kent bölgeler oluşumlarını anlamaya yönelik olarak gelişen yazında üretim işlevlerinin kent çeperlerine doğru kaymasına yönelik çalışmaların yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Ancak, yeni mekansal dinamikler çerçevesinde üretim işlevlerinin mekansal yer seçimlerinde değişen eğilimlerin arkasındaki dinamiklerin ne olduğu ve ana kentlerin yeni ekonomisinde üretim işlevlerinin rolünün ne olduğu soruları çalışmaların gündemi dışında kalmıştır.

Bu bölümün amacı İzmir kent bölgesinin oluşumu sürecinde üretim işlevleri yeniden konumlanırken bunun arkasındaki dinamiklerin ne olduğunu araştırarak aşağıdaki soruları yanıtlamaktır.

- Küreselleşmeye uyum sürecinde üretici firmalar ne tür yapısal dönüşüm geçirdiler?
- Farklı yapısal dönüşüm geçiren firmaların mekansal tercihleri nasıl değişti?
- Yapısal dönüşüm geçirenler ile geçirmeyenlerin mekansal tercihleri nasıl farklılaşıyor?
- Hangi firmalar yer değiştirdiler, hangileri yer değiştirmediler? Yer değiştiren firmalarla yer değiştirmeyen firmalar arasındaki belirleyici yapısal farklılıklar neler?

Bu sorulara verilecek yanıtlar bugün İzmir'in sanayi coğrafyasındaki sınırlı değişimin arkasındaki dinamiklerin değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu bölümde üretim faaliyetlerinin yer seçme eğilimlerine ve bunun nedenlerine değinen yazın özetlenmekte, sonrasında ise yukarıda belirtilen amaca ulaşmak için İzmir'de yer seçen firmalardan seçilen örnekleme dayalı olarak yapılacak olan çalışmanın tasarımı sunulmakta ve sanayi yapısındaki değişim ve bunun mekansal sonuçları tartışılmaktadır.

4.2. KAVRAMSAL TARTIŞMALAR

Mevcut yazında, sanayinin mekansal tercihlerindeki değişimin arkasındaki dinamikler (ana kentlerden çeper yerleşimlere çıkmasının arkasındaki dinamiklerin neler olduğu) ile ilgili dört temel tartışmaya rastlamak mümkündür. Bunlardan birincisi, sanayinin terk ettiği ve gitmeyi tercih ettiği alanların fiziksel olanaklarına/olanaksızlıklarına odaklanan yazılardır. İkincisi, metropoliten merkez ile metropoliten alanın çeperini üretim işlevlerini destekleyen ekonomik

çevreyi sunup sunamadıkları üzerinden değerlendiren yazılardır. Üçüncü grup çalışma yer seçimi tercihlerini sanayinin yapısal özellikleri üzerinden inceleyen ve çepere taşınma eğilimini sanayinin yapısal dönüşümü ile ilişkilendiren çalışmalardır. Son grubu ise kent bölge oluşumu ile sanayinin mekansal tercihlerindeki değişim arasındaki ilişki üzerine geliştirilen yazın oluşturmaktadır.

İlk olarak, araştırmamızın bu bölümünün odaklandığı soruları da dikkate alarak mevcut yazının sanayinin yer seçiminde değişen eğilimlerin arkasındaki dinamiklerin ne olduğu sorusuna nasıl bir yanıt getirdiği tartışılmaktadır.

4.2.1. Sanayinin mekansal tercihlerinde değişimleri fiziksel olanaklar ile ilişkilendiren çalışmalar

Sanayinin mekansal tercihlerindeki değişim üzerine geliştirilen tartışmaların ilki sanayinin mekansal tercihlerindeki değişimi terk edilen ya da gidilen mekansal birimin sunamadığı/sunduğu fiziksel olanaklar ile ilişkilendirmek şeklindedir. Bu çalışmalar metropoliten merkez ile metropoliten alanın çeperini üretim işlevleri için sunduğu fiziksel/mekansal olanaklar açısından değerlendirirken, metropoliten merkezin üretim işlevleri için çekiciliğini azaltan etkenler (itici etkenler) ve çeper yerleşimlerin üretim işlevleri için çekici yapan etkenler (çekici etkenler) olarak iki kategoride ele aldıkları görülmektedir. Örneğin Llyod ve Dicken (1977) sanayinin yer değiştirme eğilimlerini mevcut ve olası alternatif lokasyonların özelliklerine dayanarak açıklamaya çalışmışlardır.

İlk olarak, üretim işlevlerinin metropoliten merkezden kaçmasına neden olan etkenler şöyle sıralanabilir:

-ana kentte, büyüyen firmaların mekansal olarak genişleme ihtiyaçlarını karşılayacak büyüklükte arazinin olmaması (Keeble, 1968; Schmidt, 1979)

-ana kentte yer alan sanayi tesislerinin eskimesi

-trafik sıkışıklığı (Keeble, 1978)

-ana kentte işgücü ücretlerinin yüksek olması

-ana kentte sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikte işgücünün yeterli olmaması (Keeble, 1965; Dennis, 1978). Bu alanlar, üretim işlevlerinde çalışacak sayıda ve nitelikte işgücünü

uygun ücretlerde sunup sunamadıkları açısından değerlendirilmekte, buralarda yaşayanların yaşı, etnik kimliği, yetenekleri, eğitim seviyeleri incelenmektedir.

-ana kentte kentsel yenileme ve koruma ile ilgili olarak planların getirdiği kısıtlamalar (Foreman-Peck and Gripiaios, 1977; Gripiaios, 1977; Keeble, 1965)

-ana kentlerde arazi fiyatlarının yüksek olması (Keeble, 1968; Hamer, 1973)

İkinci olarak, üretim işlevlerini metropoliten alanların çeperine çeken etkenler arasında öne çıkan bazıları şunlardır:

-metropoliten alanların çeperine ulaşım bağlantılarının güçlenmesi (Moses and Williamson, 1967)

-sanayi alanlarının yatayda genişlemesine olanak sağlayacak ucuz arsanın varlığı (Stone, 1974)

-çalışan nüfusa metropoliten alanın çeperinde sunulan yaşam alanları (Reeder, 1954)

-çeper alanların ana havaalanlarına yakın olması (Santini, 1978)

-çeper alanların üst düzey yöneticilerin yaşam alanlarıyla erişilebilirliğinin arması (Rimmer, 1969)

Ünverdi (2006) de İzmir'de sanayinin mekansal hareketliliğinin arkasındaki nedenleri incelediği çalışmasında göçe neden olan itici (terk etme nedenleri) ve çekici faktörlere (gittiği lokasyona ilişkin koşullara) odaklanmaktadır. Ünverdi, bulgularına dayanarak İzmir'de sanayinin mekansal genişleme olanaksızlıklarına dayalı bir yer değiştirme eğilimi gösterdiğini iddia etmektedir. Ünverdi'nin yürüttüğü saha çalışmasında firmaların önceki konumlarının mekansal yetersizliği, ulaşım olanaklarına yakın olma ve mülk sahipliği yer değiştirmenin arkasındaki mekansal etkenler olarak öne çıkarken, işgücü önemsiz bir etken olarak belirlemektedir. Bu noktada Ünverdi bunun içsel süreçlerin bir sonucu olarak yorumlanması gerektiğinin de altını çizmekte; firmaların kapasiteye dayalı büyüme nedeniyle yer değiştirme eğilimi gösterdiklerini belirtmekte, ancak bunu somut olarak destekleyen bulgular sunmamaktadır. Nitekim, firmalar mülk sahibi olsalar da büyüme nedeniyle tekrar yer değiştirme eğilimi gösterebileceklerini de belirtmişlerdir. Bu nokta, firmaların değişen mekansal gereksinimlerinin, değişen koşullara uyum sağlamak üzere geçirdikleri yapısal dönüşümün bir sonucu olduğuna işaret etmektedir.

4.2.2. Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri firmaların yapısal değişimi ile açıklamaya yönelik çalışmalar

İkinci olarak, metropoliten merkez ile metropoliten alanın çeperini üretim işlevlerini destekleyen ekonomik çevreyi sunup sunamadıkları açısından değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların üretici firmaların zamanla nasıl değiştiğine de odaklandıkları ve bu değişimle birlikte mekansal konumlarını metropoliten alanların farklı yerlerine taşıdıklarını açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu görüş, küçük ve yeni kurulan firmaların kırılğan oldukları ve ana kentlerin bu firmaların gelişimini destekleyecek ekonomik koşulları sunduğunu öne sürmektedir. Ana kentlerin sunduğu ekonomik çevreyi sağlayan en önemli etken olarak pozitif yığılma etkileri vurgulanmakta, ana kentlerin merkezlerinin henüz belirli bir olgunluğa ulaşmamış küçük firmalar için bir kuluçka görevi gördüğü öne sürülmektedir. Bu görüşe göre, firmalar kendi kendilerine yetecek olgunluğa geldiklerinde ana kentin merkezinin sunduğu yığılma etkilerine bağılılıkları çözülebilir ve firmalar kentin çeperine doğru yer değiştirebilirler (bkz. Leone ve Struyk, 1976).

Ancak, merkezin ve metropoliten alanın çeperini sundukları ekonomik ortam açısından değerlendiren bu çalışmaların, bu ekonomik ortamı verili kabul ettikleri ve sanayinin yeniden konumlanmasına yönelik mekansal çözümlmelerini bu etkenlerden bağımsız olarak inceledikleri görülmektedir (Massey ve Meegan, 1978; Scott, 1982a, 1982b). Bu eleştiri, sanayinin mekansal tercihlerindeki değişimi kentlerin bütününün dönüşümüne zemin hazırlayan ekonomik süreçler çerçevesinde ve sanayinin yapısal dönüşümü ile ilişkilendiren çalışmaların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu çalışmaların öne sürdüğü görüşler aşağıda yer almaktadır:

Bu görüş sanayinin değişen fiziksel/mekansal taleplerinin, bu değişime zemin hazırlayan yapısal dinamiklerden bağımsız ele alınamayacağını öne sürmekte, sanayinin mekansal tercihlerindeki değişimi küresel ve ulusal ekonomik yapıdaki değişimlerin yarattığı baskılara yanıt olarak geçirdikleri yapısal dönüşümler çerçevesinde ele almaktadır (Massey ve Meegan, 1978; Scott, 1982a, 1982b; 2008). Scott (1982b) sanayinin yer seçimi ile örneğin arazi fiyatları arasındaki ilişkinin üretim sürecinin iç dinamiklerinin bir sonucu olduğunu ve, sanayinin yer seçimini kapitalist üretimin yapısına ve bu yapının dönüşümüne değinmeden, salt fiziksel etkenlere dayanarak açıklamaya yönelik çabaların yanlış çıkarsamalara neden olacağını öne sürmektedir. Scott (1982a: 117) da üretim işlevlerinin ana kentlerin çeperine çıkmasını sanayinin kar marjını artırma baskısının gerektirdiği yapısal dönüşümü ile ilişkili değişkenlere

bağlamaktadır. Bu değişkenler arasında sermaye birikimi, üretim sürecinde işgücünün sermaye ile ikame edilmesi, ve teknolojik yenilikler vurgulanmaktadır.

Buna göre, üretici firmaların geçirdiği yapısal dönüşümlerden birincisi firma içi ölçek ekonomilerini sağlamaya yönelik olarak gerçekleşen dönüşümlerdir. Geçmişte metropoliten merkezde yer seçmek eğiliminde olan uzmanlaşmış küçük ölçekli firmalardan oluşan bazı sanayi türlerinin, ölçek ekonomisi sağlamak amacıyla *dikey olarak bütünleşmek* eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu tür dönüşümün mekansal etkisi metropoliten merkezde konumlanmış küçük uzmanlaşmış firmalardan oluşan üretim komplekslerinin çözülmesi ve dikey olarak bütünleşmiş az sayıda firmanın kentin çeperine doğru çıkması olarak kendini göstermektedir.

Üretici firmaların mekansal tercihlerini belirleyen yapısal dönüşümlerden ikincisi *üretim süreçlerinin ve firmalararası ilişkilerin standartlaşmasıdır*. Standartlaşmanın, firmalararası ilişkilerde gereken yüz-yüze iletişime duyulan gereksinimi azalttığı bununla ilişkili olarak da birim ulaşım maliyetlerinin azaldığı belirtilmektedir. Böyle bir dönüşüm firmaların mekansal olarak birarada bulunmaya duydukları gerekliliği ve bununla birlikte merkeze bağımlılığı azaltmıştır.

Üçüncü tür yapısal dönüşüm *üretim teknolojisinin* iyileşmesi ile ilişkilidir. Üretim sürecinde otomasyon, üretim işlerinde çalışan belirli nitelikte işgücüne duyulan talebi azaltmış, bir taraftan niteliksiz işgücü sermaye ile, diğer taraftan da düşük nitelikli işgücünün üretimde teknoloji kullanabilen daha nitelikli işgücü ile ikame edilmesini sağlamıştır. Bu tür bir dönüşüm, metropoliten alanda ikame eden, belirli nitelikte işgücüne bağımlılığı azaltmıştır.

Görüldüğü gibi, firmaların ne tür ekonomik baskılar altında ne tür dönüşümler geçirdiği, dönüşümün niteliğinin mekansal tercihleri nasıl etkilediği önemli bir konu olarak belirmektedir. Bu konuda Massey ve Meegan (1978) İngiltere’de sanayinin konumlanmasındaki mekansal değişimleri ulusal ve uluslararası ekonomik ortamdaki değişimlerle ilişkili olarak incelemeye ve sanayinin karlılığının ve rekabet gücünün azaldığı bir ekonomik ortama nasıl yanıt verdiklerini ve bunun mekansal tercihlerini nasıl etkilediklerini ortaya koymaya çalışmışlardır.

4.2.3. Sanayinin mekansal dağılımındaki değişimleri küreselleşme ve kent bölge oluşumları çerçevesinde ele alan çalışmalar

Son olarak, sanayinin mekansal tercihlerindeki değişim küreselleşme ile ilişkili olarak gündeme gelen kent bölge oluşumları çerçevesinde yeniden gündeme gelmektedir. Bu çerçevede çalışmaların, metropoliten alanların çeperinde yer alan küçük merkezler ile büyük metropoliten

alanları karşılaştırdığı, hangi tür alanlarda ne tür üretim faaliyetlerinin yer seçtiğini tespit etmeye odaklandıkları görülmektedir (bkz. Scot, 2008). Bu çalışmaların bulgularına göre, işgücü yoğun, küçük ölçekli üretimin yoğunlaştığı sektörler, üretim dışı işlerde çalışan, yüksek ücretli işgücünün yoğun olduğu sektörler ve standartlaşmamış ürünler üreten, araştırma odaklı sektörler büyük metropoliten alanlarda yer seçerken; sermaye yoğun, büyük işletmeler, üretimde çalışan düşük ücretli işçilerin yoğun olduğu sektörler ile standartlaşmış ürünler ve öz kaynak yoğun üretim türleri çeperdeki küçük merkezlerde yer seçmektedir. İkinci grupta yer alan üretim türlerinin giderek metropoliten alanların çeperinde yer seçmesi ve ana kentlerin merkezlerinin sanayisizleşme eğilimlerine rağmen ana kentlerin giyim, basım-yayım, kuyumculuk, elektronik parçalar, kalıp, oyuncak ve benzeri üretim faaliyetlerinin ana kentlerde yer seçmeye devam ettiği de görülmektedir. Firmaların küçük ölçekli olduğu, firma içi ve firma dışı üretim ilişkilerinin hızla değiştiği, işgücünün hem düşük ücretli mavi yakalı işçilerden hem de yüksek ücretli beyaz yakalı işçilerden oluştuğu bu sektörlerin doğaları gereği bir taraftan teknoloji, tasarım, ticarileşme gibi alanlarda nitelikli işgücünü talep ettikleri diğer taraftan da el emeğine dayalı, düşük nitelikli hizmet işlerinde çalışacak göçmen işçilere bağımlı oldukları; ana kentlerin bu olanakları sunduğu vurgulanmaktadır.

Son yıllarda ekonomilerde yaşanan değişimlerin ve küreselleşme ile ortaya çıkan koşulların firmaların yapısında çok önemli değişimler yarattığı görülmektedir. Yukarıda genel hatları ile sunulan yazın, farklı yapısal özelliklerin farklı mekansal tercihlerin de belirleyicisi olduğu, firmaların yapısal dönüşümlerinin yeni mekansal tercihler yarattığı savını getirmektedir. Öte yandan, yapısal dönüşüm baskılarının küresel rekabetin arttığı koşullarda bir zorunluluk haline geldiği, firmaların artan rekabete uyum sağlamak amacıyla yapısal olarak dönüştükleri, bu yapısal dönüşümle ilişkili olarak da yeni mekansal gerekliliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bütün bu dönüşüm baskısı üretim işlevlerinin ana kentlerin çeperinde çeşitli yerleşimlerde konumlanmak yönündeki eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. Bu çerçevede kent bölge oluşum sürecinde üretim faaliyetlerinin çeper yerleşmelere çıkışını küreselleşme ile ortaya çıkan koşullar altında firmaların geçirdikleri yapısal dönüşümler çerçevesinde ele almak önem kazanmaktadır.

Bu konu, İzmir'de kent bölge oluşumu sürecinde sanayinin mekansal tercihlerindeki değişimi, yukarıda sunulan, sanayinin yapısal dönüşümün üzerinden açıklamaya odaklanan alan araştırmasının da odağında yer almaktadır. Bu çalışmada, İzmir'deki sanayinin yapısal özelliklerinin değişimi ve bu değişimlerin getirdiği mekansal tercihler belirlenmiştir.

4.3. Araştırmanın tasarımı

İzmir ilinde yer seçen sanayinin yapısal özellikleri, yapısal dönüşümleri ve mekansal tercihlerini olanakları saptamak için gerçekleştirilen çalışma şu aşamalardan oluşmaktadır:

a) Örneklem seçimi öncesi yapılan çalışmalar:

- İlk olarak, son adresi İZMİR il sınırları dışında olan 40 kayıt ve son adres bilgisi olmayan 6 kayıt elenmiştir. Bu eleme sonucunda kayıt sayısı 4370'ten 4328'e inmiştir.

Tablo 4.1 Firmaların ilçelere göre dağılımı

	Frequency	Percent
konak	947	21,9
bornova	917	21,2
cigli	577	13,3
kemalpasa	367	8,5
gaziemir	270	6,2
torbali	212	4,9
menderes	193	4,5
karabaglar	190	4,4
buca	114	2,6
menemen	96	2,2
bayrakli	91	2,1
karsiyaka	73	1,7
aliaga	53	1,2
odemis	40	0,9
tire	38	0,9
bergama	27	0,6
balcova	18	0,4
guzelbahce	12	0,3
seferihisar	11	0,3
urla	13	0,3
bayindir	9	0,2
dikili	7	0,2
foca	10	0,2
kinik	7	0,2
kiraz	10	0,2
narlidere	9	0,2
selcuk	10	0,2
beydag	4	0,1
cesme	1	0
karaburun	2	0
Total	4328	100

- İkinci olarak, firmaların son adreslerinin ilçelere göre dağılımı alınarak (Tablo 4.1), toplam firma sayısı içinde %0.9'dan düşük paya sahip ilçelerin saha organizasyonu dışında tutulmasına karar verilmiştir. 150 kaydın çıkarıldığı bu işlem sonrasında toplam kayıt sayısı 4178'e düşmüştür.
- Üçüncü olarak firmaların NACE kodlarına göre dağılımına bakılmış (Tablo 4.2) ve imalat sanayii grubu dışında kalan kayıtlar çıkarılmıştır. Bu işlem sonrasında toplam kayıt sayısı 3702'ye inmiştir.

Tablo 4.2 Firmaların sektörel dağılımı

Nace_code1		Frequency	Percent
Valid	Belirsiz	53	1,3
	A - TARIM	35	,8
	B - MADEN	65	1,6
	C - İMALAT	3702	88,6
	D - ELEKTRİK	13	,3
	E - SU	35	,8
	F - İNŞAAT	263	6,3
	J - BİLGİ İLETİŞİM	12	,3
	Total	4178	100,0

b) Örneklem saptanması için yapılan çalışmalar

- İlk olarak ilçeler sanayi yoğunluklarına göre gruplanmıştır (Tablo 4.3). Bunun için, imalat sektöründeki firmalar Nace alt kodlarına göre gruplanırken firmanın bulunduğu alt sektörün yer değiştirmeye etkisi dikkate alınmıştır. Her bir alt sektör toplama göre endekslenmiş ve alt sektörlerin yer değiştirme ağırlıkları tespit edilmiştir. Genel dağılıma göre “1-yer değiştirmeyenlerin ağırlıklı olduğu sektörler”, “2-Eşit ağırlıklı olan sektörler” ve “3-yer değiştirenler ağırlıklı sektörler” diye 3 grup ortaya çıkarılmıştır. Dağılım aşağıdaki gibidir (Tablo 4.4).

Tablo 4.3 Yer değiştiren ve yer değiştirmeyen firmaların alt sektörlere göre sanayi yoğunlukları

SATIR YÜZDELERİ	yer degistirmeyen	yer degistiren	9999	Total	ENDEKS			
					yer degistirmeyen	yer degistiren	Oran	grup
10	46,7%	50,3%	2,9%	100,0%	1,2	0,8	1,5	1
11	41,9%	54,8%	3,2%	100,0%	1,1	0,9	1,2	1
12	46,2%	50,0%	3,8%	100,0%	1,2	0,8	1,5	1
13	40,0%	56,7%	3,3%	100,0%	1,1	0,9	1,1	2
14	30,2%	68,5%	1,3%	100,0%	0,8	1,1	0,7	3
15	33,0%	65,1%	1,9%	100,0%	0,9	1,1	0,8	3
16	36,0%	60,0%	4,0%	100,0%	0,9	1,0	0,9	2
17	25,9%	69,4%	4,7%	100,0%	0,7	1,2	0,6	3
18	37,8%	60,8%	1,4%	100,0%	1,0	1,0	1,0	2
19	67,3%	25,0%	7,7%	100,0%	1,8	0,4	4,3	1
20	38,3%	59,9%	1,9%	100,0%	1,0	1,0	1,0	2
21	42,9%	57,1%		100,0%	1,1	1,0	1,2	1
22	39,5%	58,8%	1,7%	100,0%	1,0	1,0	1,1	2
23	41,5%	56,1%	2,3%	100,0%	1,1	0,9	1,2	1
24	46,9%	51,5%	1,5%	100,0%	1,2	0,9	1,4	1
25	32,9%	66,4%	,7%	100,0%	0,9	1,1	0,8	3
26	38,0%	60,0%	2,0%	100,0%	1,0	1,0	1,0	2
27	23,4%	73,4%	3,1%	100,0%	0,6	1,2	0,5	3
28	32,8%	65,6%	1,6%	100,0%	0,9	1,1	0,8	3
29	40,5%	58,0%	1,5%	100,0%	1,1	1,0	1,1	2
30	25,0%	75,0%		100,0%	0,7	1,2	0,5	3
31	40,7%	59,3%		100,0%	1,1	1,0	1,1	2
32	34,3%	63,9%	1,9%	100,0%	0,9	1,1	0,8	3
33	75,0%	25,0%		100,0%	2,0	0,4	4,7	1
Total	38,0%	60,0%	2,0%	100,0%	1,0	1,0	1,0	-

Tablo 4.4 Yer değiştirme eğilimlerine göre sektörel dağılım

Nace_gruplu		Frequency	Percent
Valid	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	1022	27,6
	Eğit ağırlıklı sektörler	1135	30,7
	Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	1545	41,7
	Total	3702	100,0

- İkinci olarak yer değiştirme grupları oluşturulmuştur (Tablo 4.5).

Tablo 4.5 Firmaların yer değiştirme kategorilerine göre dağılımı

relocation yer değistirme kategorileri		Frequency	Percent
Valid	yer değistirmeyen	1405	38,0
	ilce ici yer değistiren	862	23,3
	ilcelerarasi yer değistiren	1360	36,7
	9999 - Belirsiz	75	2,0
	Total	3702	100,0

- çnc olarak ilçeler sanayi yoğunluklarına göre gruplanmıştır (Tablo 4.6)

Tablo 4.6 İlçelerin sanayi yoğunluklarına göre dağılımı

SonAdresIlce Son Adres Ilce		Frequency	Percent
Valid	bornova	845	22,8
	konak	726	19,6
	cigli	550	14,9
	kemalpasa	348	9,4
	gaziemir	259	7,0
	torbali	198	5,3
	menderes	189	5,1
	karabaglar	172	4,6
	buca	102	2,8
	menemen	84	2,3
	bayrakli	67	1,8
	karsiyaka	48	1,3
	aliaga	45	1,2
	odemis	35	0,9
	tire	34	0,9
	Total	3702	100,0

c) rneklem seçimi

- Araştırma rneklemi yaratılan 3 değişken üzerinden planlanmıştır.
  - İlçe grupları (3 seçenek)
  - Sektör grupları (3 seçenek)
  - Yerdeğiştirme grupları (3 seçenek)
- Toplamda matriksimiz $3 \times 3 \times 3 = 27$ hcrenden meydana gelmektedir. Tablo 4.7 araştırma evreninin dağılımını göstermektedir.

Tablo 4.7 Araştırma evreni: yer değiştirme kategorilerine ve sektörel yoğunluğa göre dağılım

Nace_gruplu * relocation yer degistirme kategorileri * ilçegrup Crosstabulation

Count

			yer degistirme kategorileri				Total
			yer degistirmeyen	ilce ici yer degistiren	ilcelerarası yer degistiren	9999	
ilçegrup	Nace_gruplu						
Sanayi yüksek ilçeler		Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	187	130	93	16	426
		Eşit ağırlıklı sektörler	172	129	122	11	434
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	231	300	169	11	711
		Total	590	559	384	38	1571
Sanayi orta ilçeler		Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	184	63	165	11	423
		Eşit ağırlıklı sektörler	235	73	291	8	607
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	192	98	384	12	686
		Total	611	234	840	31	1716
Sanayi düşük ilçeler		Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	107	24	40	2	173
		Eşit ağırlıklı sektörler	40	18	35	1	94
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	57	27	61	3	148
		Total	204	69	136	6	415
TOPLAM			1405	862	1360	75	3702

- Örneklem, her bir hücreye kendi ağırlığı kadar anket düşecek şekilde oluşturulmuştur (Tablo 4.8).

d) Anketin tasarımı ve alan araştırması

- Anket yapılacak firmaların seçiminden sonra firmaların nitelikleri ve yer seçmelerine etki eden faktörlerin araştırılmasına yönelik anket çalışmasının planı belirlenmiştir. Yapılacak olan anket çalışmasında farklı konu başlıklarında sorulacak sorular ekte verilmektedir.
- Bu anketler veri derleme çalışmaları Veri A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.
- Alan araştırmasında gerçekleşen anket dağılımı Tablo 4.9'da verilmektedir.

Tablo 4.8 Araştırmada kullanılan örneklem: yer değiştirme kategorilerine ve sektörel yoğunluğa göre dağılım

ilçe grup			yer degistirme kategorileri				
			yer degistirmeyen	ilce ici yer degistiren	ilcelerarasi yer degistiren	9999	Total
Sanayi yüksek ilçeler	Nace_gruplu	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	10	7	5	1	23
		Eşit ağırlıklı sektörler	9	7	7	1	24
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	13	16	9	1	39
		Total	32	30	21	3	86
Sanayi orta ilçeler	Nace_gruplu	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	10	3	9	1	23
		Eşit ağırlıklı sektörler	13	4	16	0	33
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	10	5	21	1	37
		Total	33	12	46	2	93
Sanayi düşük ilçeler	Nace_gruplu	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	6	1	2	0	9
		Eşit ağırlıklı sektörler	2	1	2	0	5
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	3	1	3	0	7
		Total	11	3	7	0	21
TOPLAM			76	45	74	5	200

Tablo 4.9 Anket yapılan firmaların dağılımı

Nace_gruplu * relocation yer degistirme kategorileri * ilçe grup Crosstabulation

Count			yer degistirme kategorileri				
			yer degistirmeyen	ilce ici yer degistiren	ilcelerarasi yer degistiren	9999	Total
Sanayi yüksek ilçeler	Nace_gruplu	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	11	8	5	2	26
		Eşit ağırlıklı sektörler	8	8	4	0	20
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	17	24	10	1	52
		Total	36	40	19	3	98
Sanayi orta ilçeler	Nace_gruplu	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	13	3	11		27
		Eşit ağırlıklı sektörler	17	5	18		40
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	12	5	33		50
		Total	42	13	62		117
Sanayi düşük ilçeler	Nace_gruplu	Yerdeğiştirmeyen ağırlıklı sektörler	5	2	2		9
		Eşit ağırlıklı sektörler	7	1	1		9
		Yer değiştiren ağırlıklı sektörler	6	4	5		15
		Total	18	7	8		33
TOPLAM			96	60	89	3	248

4.4. Araştırma Bulguları: İzmir’de yer seçen üretim işlevlerinin özellikleri, yapısal değişimleri ve yer seçimini belirleyen faktörler

Bu bölümde ilk olarak sanayinin yapısal dönüşümünün belirleyicisi olarak öne çıkan yapısal özellikler açıklanarak kullanılan değişkenler tanımlanacak ve ikinci olarak alan araştırması sonrasında yapılan çözümlerinin ortaya koyduğu bulgulara değinilecektir.

4.4.1 Sanayinin mekansal tercihlerinde değişimin belirleyicisi olarak öne çıkan yapısal özelliklerin tanımlanması ve göstergelerinin belirlenmesi

Sanayinin mekansal tercihlerindeki değişim ile yapısal dönüşümlerini ilişkilendiren yazın incelendiğinde bu ilişkinin belirleyicisi olarak sanayinin bazı yapısal özelliklerinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Sanayinin mekansal tercihinde değişimin belirleyicisi olarak öne çıkan yapısal özellikler ve bununla ilişkili olarak analizlerde kullanılan göstergeler aşağıda özetlenmiştir.

Firma ölçeği

Firmaların mekansal tercihlerindeki değişim ile ilişkili olarak öne çıkan yapısal etkenlerden ilki firma ölçeğindeki değişim ile ilişkilidir. Firmalar **sermayelerini artırarak, yeniden yapılanarak, ya da firma birleşmesi** deneyimleyerek ölçeklerini büyüttükçe firma içi işlevlerin farklı mekansal ölçeklerde uzmanlaşma eğiliminde olduğu, **üretim işlevleri ile yönetim işlevlerinin de mekansal olarak** ayrıştığı görülmektedir (Scott, 1982: locational patterns of industrial activity; Massey and Meegan, 1978). Firmaların sermaye/işgücü oranı arttıkça çepere çıkma eğilimleri artmaktadır. Firma ölçeğinin ve firma ölçeğindeki değişimin göstergesi olarak kullanılan değişkenler şunlardır:

X191: Toplam çalışan işgücü

X195/X196: 2002-2012 yılları arasında toplam çalışan işgücünde değişim oranı

X51: Firmanın kurulduğundan bugüne başka bir firma ile birleşip birleşmediği, 1= evet; 2=hayır

S2_Üretim/Yönetim mekanı (X11X13): Üretim ve yönetim işlevlerinin mekansal olarak ayrışıp ayrışmadığı, 1=evet; 2=hayır

X57: Firmanın sermayesi: 1=1-4999, 2=5000-24999, 3=25000-99999, 4=100000-249000, 5=250000-999999, 6=1000000-4999999, 7=5000000 ve üstü

X57-X55: 2002-2012 yılları arasında sermaye değişimi, 0=artmamış, 1=artmış

X61: *Firmanın cirosu, 1=1-4999, 2=5000-24999, 3=25000-99999, 4=100000-249000, 5=250000-999999, 6=1000000-4999999, 7=5000000 ve üstü*

X61-X59: *2002-2012 yılları arasında ciroda değişim, 0=artmamış, 1=artmış*

X155: *Toplam yatırım miktarı, 1=1-4999, 2=5000-24999, 3=25000-99999, 4=100000-249000, 5=250000-999999, 6=1000000-4999999, 7=5000000 ve üstü*

X155-X152: *2002-2012 yılları arasında yatırım miktarında değişim, 0=artmamış, 1=artmış*

Üretim teknolojisinde değişim, üretim sürecinde standartlaşma

Firmaların yapısal değişimi ile ilişkili bir diğer etken teknolojik değişim ile ilişkilidir. Artan rekabetle (özellikle de uluslararası rekabetle) ilişkili olarak üretim maliyetlerini azaltmak baskısı altında olan firmaların **teknolojik yeniliğe** yöneldikleri görülmektedir. Kapasite fazlası ve artan maliyet baskısına yanıt olarak firmaların üretimlerini standartlaştırmak eğiliminde oldukları, bu amaçla sayısal otomasyon teknolojilerine yönelik yatırımlarını artırdıkları görülmektedir. Böyle bir dönüşüm firmaların kalite kontrol ve üretim sürecinin otomasyonuna yönelik yatırımlarını ve yeni üretim biçimine yönelik makine teçhizat yatırımlarını artırmaları şeklinde kendini göstermektedir. Bu tür bir dönüşüm bir taraftan çalışan maliyetlerini azaltırken diğer taraftan da işgücünün niceliğinde ve niteliğinde dönüşüme neden olmakta; üretimde çalışan işgücünün sayısında azalmaya neden olduğu gibi zanaata dayalı işgücünden yarı-vasıflı işgücüne geçiş şekline kendini göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi bu dönüşümün yarı-kalifiye işçiler ile ar-ge ve yönetim işlerinde çalışan kalifiye işgücünden oluşan ikili bir yapıyı doğurduğu görülmektedir. Bu tür yapısal dönüşümün mekansal sonuçları kentlerin çeperinde yeni firmaların açılması şeklinde olmuştur. Massey ve Meegan (1978) bu değişimin sonucu olarak üretici firmaların kentle kurdukları ilişkinin çözüldüğünü vurgulamaktadırlar. Bu tür dönüşüm geçiren firmaların kent içinde yer seçen işgücü yoğun firmalarını kent dışına taşıdıkları görülmektedir. Bu konuda ile ilgili bulgular firmaların makine teçhizat yoğunluğu veya makine techizat yatırımları arttıkça, çepere çıkma eğilimlerinin arttığını, buna karşılık talebin hızla değiştiği sektörlerde firmaların değişime yanıt vermek adına makine-teçhizat yatırımı yapmadıklarını ve merkezde yer seçmek eğiliminde olduklarını göstermektedir (Scott, 2008; Nicholson vd., 1981). Firmaların üretimde ve kalite kontrolde standartlaşma eğilimlerinin göstergesi olarak aşağıdaki değişkenler kullanılmıştır:

X160: Kalite kontrole yapılan yatırımın toplam yatırım içindeki oranı

X160/X159: 2002-2012 yılları arasında kalite kontrole yapılan yatırım oranında değişim

X162: Makine teçhizata yapılan yatırımın toplam yatırım içindeki oranı

X162/X161: 2002-2012 yılları arasında makine teçhizata yapılan yatırım oranında değişim

Üretim kapasitesinde/üretim miktarında değişim

Üretim kapasitesinde değişim de firmaların mekansal tercihlerindeki değişiminin belirleyicisi olan yapısal özelliklerinden biri olarak ele alınmaktadır. Üretim kapasitesi talepteki değişimle şekillenmekte, firmalar hızla değişen koşullara kısa sürede yanıt verme baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin talepteki değişimle, artan rekabet koşullarıyla ilişkili olarak kapasite fazlası üretim yapan firmalar üretim kapasitelerini azaltabilecekleri gibi, karlılığı daha yüksek olan ürün türlerinde üretim yapmaya başlayabilir ya da ürünlerini çeşitlendirmeyi tercih edebilirler. Talep değişimi ile ilişkili olarak firmalar üretim miktarlarında artış da yaşayabilirler. Bu artış, müşteri sayısındaki artışla ya da müşterilerin çeşitlenmesi ilişkili olabileceği gibi, tek müşteri için daha fazla üretim yapmak ile de ilişkili olabilir. Firmalar üretim miktarında artış yaşadıkça üretimin ölçeği büyümekte, daha büyük alanlara gereksinim artmaktadır. Üretim kapasitesinde artış aynı alanda faaliyet gösteren başka firma ya da firmalarla birleşmek şeklinde de görülebilir. Üretim kapasitesindeki değişimin göstergesi olarak kullanılan değişkenler şunlardır:

X64/X63: 2002-2012 yılları arasında birim üretim miktarındaki artış oranı

X130/X129: 2002-2012 yılları arasında müşteri sayısında değişim oranı

S12_20122002G: Ürün türünde değişim, Cirodaki payı en yüksek ürünün payındaki değişim (azaldı ise, yeni ürünlere geçmiş), 1=aynı ürünlere bağımlılık artmış, 2=ürün türü değişmemiş, 3=yeni ürünlere geçmiş

S12_20122002XX: Tek ürüne bağımlılık, 0=bağımlı değil (cirodaki payı en yüksek 2 ürünün payı<%70), 1=bağımlı (cirodaki payı en yüksek 2 ürünün payı>%70)

Yenilikçi yapıda değişim:

Firmaların mekansal tercihlerinde etkisi olan yapısal özelliklerinden bir diğeri **ar-ge ve yeniliğe** yönelimdir. Artan rekabetin ürün ve üretim süreçlerini hızla değiştirmeyi gerektirdiği üretim kollarında faaliyet gösteren firmaların bu baskıya ar-ge, yenilik ve tasarıma yönelen yanıt

verdikleri görülmektedir (Özatağan, 2011a, 2011b). Bu yöndeki çabalar aynı zamanda üretim maliyetlerini azaltmak ve karlılığı artırmak üzere yeni üretim süreçleri geliştirmeyi de kapsamaktadır. Bu yöndeki değişimler firma'da ar-ge birimi kurulması, ar-ge'ye yapılan yatırımdaki artış, ar-ge ile ilişkili faaliyetlerde çalışan kalifiye işgücünde artış şeklinde kendini göstermektedir.

Çözümlemelerde kullanılan yeniliğe yönelik değişkenler şunlardır:

X158: Ar-ge'ye yatırımın toplam yatırım içindeki oranı

Ar-ge departmanı olup olmaması ya da ar-ge hizmeti alıp almaması

X175: Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendi belirlediği ürünlerin cirodaki payı

S27_ürüniyeleştirme: İyileştirilen ürün sayısı

S27_yeniürün: Yeni ürün sayısı

X190: İyileştirilen üretim süreci sayısı

X188: Yeni geliştirilen üretim süreci sayısı

Küresel ağlara eklemleme:

Daha önce değinildiği gibi, üretim ilişkileri, firmalararası ilişkiler de firmaların yapısal özellikleri arasında önemlidir. Firmalararası ilişkilerin standartlaşması, firmaların mekansal bağımlılıklarını çözmektedir. Standartlaşmanın, firmalararası ilişkilerde gereken yüz-yüze iletişime duyulan gereksinimi azalttığı bununla ilişkili olarak da birim ulaşım maliyetlerinin azaldığı belirtilmektedir. Böyle bir dönüşüm firmaların mekansal olarak birarada bulunmaya duydukları gerekliliği ve bununla birlikte merkeze bağımlılığı azaltmıştır. Firmalararası ilişkileri küresel düzeyde gerçekleşen firmaların üretim ilişkilerini standartlaştırma zorunlulukları, firmalararası ilişkilerinde birarada bulunma gerekliliğini azaltmıştır. Küresel ağlara eklemlemenin göstergesi olarak kullanılan değişkenler şunlardır:

X82_DUMMY: Firmaların ihracat yapıp yapmadıkları; 0= hayır; 1=evet

X48: Sermayesinde yabancı sermaye olup olmadığı, 1=evet; 2=hayır

X45: Firmanın çok uluslu bir firmanın temsilcisi olup olmadığı, 1=evet; 2=hayır

Firmalararası ilişkilerde mekansal yakınlık

Firmalararası ilişkilerde mekansal yakınlık firmaların yer seçiminin belirleyicilerinden bir diğeridir. Özellikle üretilen ürünlere yönelik talebin belirsiz olduğu ya da hızla değiştiği bazı üretim türleri üretim sürecini standartlaştıramamasının sıkı firmalararası ilişkileri gerektirdiği belirtilmektedir. Firmalararası ilişkilerin de sürekli değiştiği bu sektörlerde faaliyet gösteren firmalar için teslimat hızı ve müşteri taleplerindeki değişimi izleyebilmek ve kısa zamanda yanıt vermek önemli olduğu için müşterilere, tedarikçilere ve taşeronlara yakınlık önemlidir. Talebin istikrarsız olduğu, hızla değiştiği durumlarda firmaların değişen talebe taşeron kullanarak cevap verdikleri, bu nedenle de taşeronlarına yakın olmayı tercih ettikleri görülmektedir. Talepteki değişimin gerektirdiği üretim değişimi taşeron ve tedarikçilerin de değişimini gerektirmektedir (Nicholson vd., 1981). Bu tür firmaların taşeronları ve tedarikçileri ile birarada bulunmak eğiliminde oldukları, birarada bulunmadının getirdiği pozitif dışsallıklardan yararlandıkları görülmektedir. Bütün bunlar bu firmaların mekansal olarak birarada olmalarını gerektirmektedir. Bu firmalarda üretim ve yönetim birimlerinin mekansal olarak birbirinden ayrılamadığı görülmekte, metropoliten merkezin, bu özellikteki firmaların birbirlerine yakın bulunmalarının yarattığı ekonomik dışsallıkları sağladığı vurgulanmaktadır. Bütün bu eğilimler, metropoliten merkezin bu tür firmalara olanaklar sunduğu anlamına gelmektedir. Yapılan görgül çalışmalar, piyasa odaklı firmaların müşterilerine yakın yer seçmeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Örneğin Nicholson vd. (1981) Güneybatı Londra'nın merkezinde gerçekleştirdiği çalışmada, firmaların bu alanı tercih etmesinin arkasındaki dinamiğin, merkezde yer seçme eğiliminde olan sektörlerle satış yapmaları olduğunu, pazarlarıyla olan ilişkilerini güçlendirmek için bu alanlarda yer seçmeyi tercih ettiklerini ortaya koymuşlardır. Firmalararası ilişkilerde mekansal yakınlığın göstergesi olarak şu değişkenler kullanılmıştır:

X86_DUMMY: Taşerona üretim yaptırılıp yaptırılmadığı, 0=hayır, 1=evet

Tedarikçilerin konumu:

S18_2012ilçeici: Firmanın faaliyet gösterdiği ilçe içinden tedarik edilen işin toplam tedarik edilen işin değeri içindeki oranı

S18_2012TRiçi: Türkiye'nin farklı yerlerinden tedarik edilen işin toplam tedarik edilen işin değeri içindeki oranı

S18_2012yurtdışı: Yurtdışından tedarik edilen işin toplam tedarik edilen işin değeri içindeki oranı

Müşterilerin konumu:

S20_2012ilçeiçi: Firmanın faaliyet gösterdiği ilçe içindeki müşterilere yapılan satışların ciro içindeki oranı

S20_2012TRiçi: Türkiye'nin farklı yerlerinde konumlanan müşterilere yapılan satışların ciro içindeki oranı

S20_2012yurtdışı: Yurtdışındaki müşterilere yapılan satışların ciro içindeki oranı

Çalışan sayısında ve niteliğinde değişim

Üretim işlevlerinin yapısal değişiminin belirleyici özelliklerinden bir diğeri çalışan sayısında ve çalışanların niteliğinde değişimdir. İşgücü yoğun firmaların metropoliten merkezde yer seçmek eğiliminde oldukları, buna karşılık sermaye yoğunluğu arttıkça üretim işlevlerinin çepere taşınma eğilimlerinin arttığı vurgulanmaktadır. Diğer taraftan üretimin niteliğindeki değişimler, üretim sürecinde otomasyon ve kalite kontrol uygulamalarının işgücüne önemli yansımaları olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi bu dönüşüm üretimde çalışan işgücünün sayısında azalmaya neden olduğu gibi üretimde çalışan işgücünün niteliğinde bir değişimi de gerektirmiş; yarı-kalifiye işçiler ile ar-ge ve yönetim işlerinde çalışan kalifiye işgücünden oluşan ikili bir yapıyı doğurduğu görülmektedir.

X191/X192: 2002-2012 yılları arasında çalışan sayısında değişim

S28_argeoran2012: Ar-ge'de çalışanların toplam çalışanlar içindeki oranı

X193/X194: 2002-2012 yılları arasında ar-ge'de çalışanların oranında değişim

S28_üretimoran2012: Üretim işlerinde çalışanların toplam çalışanlar içindeki oranı

X195/X196: 2002-2012 yılları arasında üretimde çalışanların oranında değişim

S29_ortalamaeğitim2012: Çalışanların ortalama eğitim yılı

Ortalamaeğitimyılı2012/ortalamaeğitimyılı2002: 2002-2012 yılları arasında çalışanların ortalama eğitim yıllarında değişim

4.4.2. Araştırma Bulguları: İzmir'de üretim işlevlerinin yapısal değişiminin incelenmesi

Kavramsal tartışmalarda belirtildiği gibi, firmaların ne tür ekonomik baskılar altında ne tür dönüşümler geçirdiği, dönüşümün niteliğinin mekansal tercihleri nasıl etkilediği önemli bir konu olarak belirmektedir. Bu bölümde ilk olarak İzmir'de sanayinin ne tür yapısal değişim geçirdiği araştırılarak farklı yapısal değişim türlerinin varlığına yönelik ipuçları aranacak; ikinci olarak da yapısal değişimin firmaların mekansal yer seçimini nasıl etkilediği sorusuna yanıt aranacaktır.

Bunun için firmaların yapısal değişimi mekansal değişim, firma ölçeği, üretimin yapılanması, teknoloji, yenilik ve işgücü başlıkları altında tanımlanan değişkenler yardımıyla incelenecektir.

4.4.2.1. Firmaların yer seçimi ile ilişkili fiziksel özellikler ve fiziksel özelliklerinde değişim

Araştırmada ilk olarak İzmir’de görüşülen firmaların mekansal konumundaki değişime bakılmıştır. Bu bağlamda, firmalar konumlarını değiştirip değiştirmedikleri, ve konumunu değiştirmeyen firmalar ise mevcut konumlarında kullanım alanlarını büyütüp büyütmediği açısından incelenmiştir. Firmaların mekansal konumlarında değişime yönelik ilk değerlendirmeler şu özelliklere işaret etmektedir:

Kullanım alanında değişim-yer değiştirme

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi firmaların %36’sı ilçelerarası yer değiştirirken %24’ü ilçe içi yer değiştirmiş, %40’ı ise yer değiştirmemiştir. Yer değiştirmeyen firmaların %69.4’ünün kullanım alanı aynı kalırken, %21.8’inin kullanım alanı küçülmüş; ilçe içi yer değiştiren firmaların %62.7’sinin ise kullanım alanı büyüklüğünde değişiklik olmamıştır. Benzer şekilde, ilçelerarası yer değiştiren firmaların %73.7’sinin kullanım alanının aynı kaldığı görülmektedir. Ancak, kullanım alanı büyüyen firmaların %35’inin ilçelerarası yer değiştirdiği, %41’inin ise ilçe içi yer değiştirdiği görülmektedir. Kullanım alanı aynı kalan firmaların ise %40’ı yer değiştirmemiş, %22’si ilçe içi yer değiştirmiş, %47’si ise ilçelerarası yer değiştirmiştir. Tablo 4.11 kullanım alanında değişim ile yer değiştirme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.10 Yer değiştirme eğilimlerine göre firmaların kullanım alanı büyüklüğünde değişim

		0 yer degistirmeyen	1 ilce ici yer degistiren	2 ilçelerarası yer değıstiren	Total
1 Kullanım alanı büyümüş	Count	8	14	12	34
	% within yer degistirme kategorileri	9,4%	27,5%	15,8%	16,0%
2 Kullanım alanı aynı kalmış	Count	59	32	56	147
	% within yer degistirme kategorileri	69,4%	62,7%	73,7%	69,3%
3 Kullanım alanı küçülmüş	Count	18	5	8	31
	% within yer degistirme kategorileri	21,2%	9,8%	10,5%	14,6%
Toplam	Count	85	51	76	212
	% within yer degistirme kategorileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.11 Kullanım alanında değişim ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,178 ^a	4	,025
Likelihood Ratio	10,754	4	,029
Linear-by-Linear Association	4,036	1	,045
N of Valid Cases	212		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,46.

Mülkiyet-yer değiştirme

İkinci olarak firmaların mülkiyet durumuna göre yer değiştirme eğilimleri incelenmiştir (Tablo 4.12). Firmaların %68'inin mülk sahibi olduğu, %32'sinin ise kureci olduğu görölmektedir. İlçelerarası yer değiştiren firmaların %72,4'ü mülk sahibi iken, ilçe içi yer değiştiren firmaların %60,8'i, yer değiştirmeyen firmaların ise %68,2'si mülk sahibidir. Tablo 4.13 mülkiyet durumu ile yer değiştirme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.12 Mülkiyet durumuna göre yer değiştirme eğilimleri

		yer değiştirme kategorileri			Toplam
		0 yer değiştirmeyen	1 ilçe içi yer değiştiren	2 ilçelerarası yer değiştiren	
1 Kiracı	Count	27	20	21	68
	% within yer değiştirme kategorileri	31,8%	39,2%	27,6%	32,1%
2 Mülk Sahibi	Count	58	31	55	144
	% within yer değiştirme kategorileri	68,2%	60,8%	72,4%	67,9%
	Count	85	51	76	212
	% within yer değiştirme kategorileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.13 Mülkiyet durumu ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,886 ^a	2	,389
Likelihood Ratio	1,865	2	,394
Linear-by-Linear Association	,276	1	,600
N of Valid Cases	212		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,36.

4.4.2.2. Firma ölçeğinde değişim

Firmaların üretim/yönetim mekanında ayrışma-yer değiştirme

Firma ölçeğinde değişimin göstergesi olarak ilk olarak İzmir'deki firmaların üretim ve yönetim birimlerinin mekansal olarak ayrışıp ayrışmadığı incelenmiştir. Mevcut yazın firmaların ölçeği büyüdükçe firma içi işlevlerini mekansal olarak ayrıştırdıklarını, özellikle de yönetim birimleri ile üretim birimlerinin ayrışarak yönetim birimleri metropoliten merkezde yer seçerken üretim birimlerinin mekansal olarak çözüldüğünü ileri sürmektedir. Buna göre firma işlevleri mekansal olarak ayrıştıkça yer değiştirme eğilimlerinin daha yüksek olduğu beklenmektedir. Tablo 4.14 İzmir'de görüşülen firmaların %93'ünün üretim ve yönetim birimleri mekansal olarak ayrışmadığını göstermektedir. Ancak üretim ve yönetim birimleri ayrışan firmaların %53'ü ilçelerarası yer değiştirirken, %40'ı ise ilçe içi yer değiştirmiştir. Tablo 4.15 de üretim/yönetim birimlerinin mekansal olarak ayrışması ile yer değiştirme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.14 Yer değiştirme eğilimlerine göre üretim ve yönetim işlevlerinin mekansal ayrışma eğilimi

		0 yer değistirmeyen	1 ilçe içi yer değistiren	2 ilçelerarası yer değistiren	Toplam
0 Yönetim ile üretim farklı binalarda	Count	1	6	8	15
	% within yer değistirme kategorileri	1,2%	11,8%	10,5%	7,1%
1 Yönetim ile üretim aynı binada	Count	84	45	68	197
	% within yer değistirme kategorileri	98,8%	88,2%	89,5%	92,9%
Toplam	Count	85	51	76	212
	% within yer değistirme kategorileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.15 Yer değiştirme ile üretim/yönetim işlevlerinin mekansal ayrışması arasındaki ilişki: ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,581 ^a	2	,023
Likelihood Ratio	9,402	2	,009
Linear-by-Linear Association	5,497	1	,019
N of Valid Cases	212		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,61.

Yabancı sermaye-yer değiştirme

Firmaların yapısal özelliklerinin bir göstergesi de firmaların küresel sisteme sermaye üzerinden eklenip eklenmedikleridir. Tablo 4.16 İzmir’de görüşülen firmaların çok uluslu bir şirketin şubesi ya da temsilcisi olmadıklarını göstermekte, Tablo 4.15 de firmaların sermayesinde yabancı payı olmadığını ortaya koymaktadır. Küresel sisteme sermaye üzerinden eklenmenin yer değiştirme ile ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı da izlenmektedir (Tablo 4.17, 4.19).

Tablo 4.16 Çok uluslu firma temsilciliğinin yer değiştirme kategorilerine göre dağılımı

		0 yer değistirmeyen	1 ilce ici yer değistiren	2 ilcelerarası yer değistiren	Toplam
1 Çok uluslu bir şirketin şubesi/temsilcisi	Count	0	0	2	2
	% within yer değistirme kategorileri	,0%	,0%	2,6%	,9%
2 Çok uluslu bir şirketin şubesi/temsilcisi değil	Count	85	51	74	210
	% within yer değistirme kategorileri	100,0%	100,0%	97,4%	99,1%
Toplam	Count	85	51	76	212
	% within yer değistirme kategorileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.17 Çok uluslu firma temsilciliği ile yer değiştirme arasındaki ilişki

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,613 ^a	2	,164
Likelihood Ratio	4,138	2	,126
Linear-by-Linear Association	2,882	1	,090
N of Valid Cases	212		

Tablo 4.18 Sermaye türüne göre yer değiştirme eğilimleri

		0 yer degistirmeyen	1 ilce ici yer degistiren	2 ilcelerarası yer degistiren	Toplam
1 Sermayede yabancı payı var	Count	0	0	2	2
	% within yer degistirme kategorileri	,0%	,0%	2,6%	,9%
2 Sermayede yabancı payı yok	Count	85	51	74	210
	% within yer degistirme kategorileri	100,0%	100,0%	97,4%	99,1%
Toplam	Count	85	51	76	212
	% within yer degistirme kategorileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.19 Sermaye türü ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,613 ^a	2	,164
Likelihood Ratio	4,138	2	,126
Linear-by-Linear Association	2,882	1	,090
N of Valid Cases	212		

a. 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,48.

Firma birleşmesi

İncelenen yazında vurgulandığı gibi, firma ölçeğini büyütmenin yollarından birisi başkafirmalar ile birleşmektir. Tablo 4.20 İzmir'de görüşülen firmaların başka firmalar ile birleşmediğini göstermektedir. Tablo 4.21 ise firma birleşmesi ile yer değiştirme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.20 Firma birleşmesi deneyimine göre yer değiştirme eğilimleri

		0 yer degistirmeyen	1 ilce ici yer degistiren	2 ilcelerarası yer degistiren	Toplam
1 Başka bir firma ile birleşti	Count	0	0	1	1
	% within yer degistirme kategorileri	,0%	,0%	1,3%	,5%
2 Başka bir firma ile birleşmedi	Count	85	51	75	211
	% within yer degistirme kategorileri	100,0%	100,0%	98,7%	99,5%
Toplam	Count	85	51	76	212
	% within yer degistirme kategorileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.21 Firma birleşmesi ile yer değiştirme arasındaki ilişki: ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,798 ^a	2	,407
Likelihood Ratio	2,060	2	,357
Linear-by-Linear Association	1,434	1	,231
N of Valid Cases	212		

a. 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.

4.4.2.3. Üretim yapılanması ile ilgili değişimin incelenmesi ve yapısal değişim türlerinin saptanması

Bu bölümde firmaların üretimin yapılanması ile ilişkili değişimleri incelenerek ne tür yapısal değişim geçirdikleri araştırılacaktır. Bu amaçla, ilk olarak, önceki bölümlerde açıklanan, yapısal dönüşümü tarifleyen 25 değişkene faktör analizi uygulanmıştır. Tablo 4.22 bu değişkenleri göstermektedir. Tablo 4.23, 4.24, 4.25 ve 4.26 bu analizin sonuçlarını göstermektedir. Yapılan analiz sonucunda 25 değişkenden 7 tanesinin 'anti imaj' değerinin 0.50'den küçük olduğu belirlenmiştir. Bu değişkenler Tablo 4.22'de sarı renk ile gösterilmiştir.

Tablo 4.22 Faktör analizi KMO ve Bartlett's testleri

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,512
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1065,963
	df	300
	Sig.	,000

Tablo 4.23 Yapısal değişimin göstergesi olarak faktör analizinde kullanılan değişkenler

Ana Başlık		Kısaltma	Gösterge	Kategoriler
Mekansal değişim		X16/X17	X0: kullanım alanının büyüklüğünde değişim	1=kullanım alanı büyümüş; 2=kullanım alanı aynı kalmış; 3=kullanım alanı küçülmüş
Firma ölçeğinde değişim	üretim/yönetim merkezinde ayrışma	X11, X13	X1: üretim ve yönetim merkezleri mekansal olarak ayrılmış mı? S2	0=yönetim ve üretim farklı binalarda; 1=yönetim ve üretim aynı binada
	firma birleşmesi		X2: Başka firma ile birleşmiş mi? S8	1=evet; 2=hayır
	sermaye değişimi	X57-X55????	Sermaye değişimi	0=artmamış, 1=artmış
	ciro değişimi	X61-X59????	X4: ciro değişimi: S10	0=artmamış, 1=artmış
	yatırım miktarında değişim	X155-X152????	X15: yatırım miktarındaki değişim	0=artmamış, 1=artmış
Üretimde değişim	Üretim miktarı	X64/X63	X5: üretim miktarında artış oranı	
	Ürün türünde değişim		X6: ürün türünde değişim/yeni ürünlere geçiş: S12'nin 1 no.lu değişkeni Ürünlerden birinin ya da daha fazlasının 2002 cirosundaki payı&2012 cirosundaki payı	ne kadar küçükse o kadar yeni ürünlere geçmiş demektir (yani ürün çeşitliliği artmış; kategori 3)
	Ürün bağımlılığı		ciro içindeki payı en fazla olan 2 ürünün payı %70'ten fazla ise iki ürüne bağımlı	0=bağımlı değil (en büyük 2 ürün<%70; 1=bağımlı (en büyük 2 ürün>%70
Firmalararası ilişkiler	Küresel ilişkiler		İhracat yapıyor mu?	0=hayır; 1=evet
	Taşeronlarla ilişkiler		Taşerona üretim yaptırıyor mu??	0=hayır; 1=evet
	Müşteri ilişkileri	X130/X129	X13: müşteri sayısındaki artış oranı	
Teknolojik değişim	Kalite-kontrol	X160/X159	X16a: Kalite-kontrole yatırımın toplam yatırım içindeki payında değişim	
	Makine-teçhizat	X162/X161	X16b: Makine-teçhizat yatırımının toplam yatırım içindeki payında değişim	
Yenilikçi yapıda değişim	Ar-ge		Ar-ge harcamalarının payında değişim	
			X17: ar-ge departmanı/ar-ge hizmeti alınıyor mu?	0=ar-ge departmanı yok, ar-ge hizmeti almıyor; 1=ar-ge departmanı var ya da ar-ge hizmeti alıyor
	Ürün yeniliği		Kendi kriterlerine göre üretilen ürünlerin ciro içindeki oranı	
		X184+X186	İyileştirilen ürün sayısı	
		X178+X180+X182	Yeni ürün sayısı	
Üretim süreci yeniliği		Yeni geliştirilen üretim süreci sayısı		
		İyileştirilen üretim süreci sayısı		
İstihdam değişimi	Nicelik değişimi	X191/X192	X18: çalışan sayısında değişim	
		X195/X196	Üretimde çalışan sayısında değişim oranı	
		X193/X194	X19: Ar-ge'de çalışan sayısında değişim oranı	
	Nitelik değişimi	Ortalama eğitim yılı 2012/ortalama eğitim yılı 2002	Çalışanların ortalama eğitim yılında değişim oranı	

Not: Sarı ile işaretli değişkenler, anti-imaj matrisindeki değerler nedeniyle sonraki aşamalarda faktör analizinden çıkarılan değişkenlerdir.

Tablo 4.24 Faktör analizi, anti-imağ matrisi

		Anti-image Matrices																								
	S2. ÜRETİM YÖNETİM MEKANI (X11X13)	S3. KULLANIM ALANI DEĞİŞİM - COMPUTE X16X17değişim=X16/X17	S8. Firmanız başka bir firma ile birleşti mi? (merger)	S9. SERMAYE DEĞİŞİM - COMPUTE X57X55=X57-X55	S10. CİRO DEĞİŞİM - COMPUTE X5961=X61-X59	S11. ÜRETİM DEĞİŞİM - COMPUTE X66_değişim2=X64/X63	S12. ÜRÜN DEĞİŞİM - COMPUTE S12_2012_2002=S12_2012/S12_2002	S12. ÜRÜN BAĞIMLILIĞI DEĞİŞİM	S13. Firmanız ihracat yapıyor mu?	S15. Firmanız taşıeron firmalara üretim yapıyor mu?	S19_MÜŞTERİ SAYISI DEĞİŞİM - COMPUTE X129X130=X130/X129	S22_YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X155X152=X155-X152	S23. ARGE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X158X157=X158/X157	S23. KALİTE KONTROL YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X160X159=X160/X159	S23. MAKİNE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X162X161=X162/X161	S24_ ARGE HİZMETİ ALIYOR MU?	S25. Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?	S27. ÜRÜN İYİLEŞTİRME - COMPUTE S27_ürünü iyileştirme =X184+X186	S27.YENİ ÜRÜN - COMPUTE S27_yeniürün=X178+X180+X182	S27. Tamamen yeni geliştirilen üretim süreciyöntemi Var (ADET)	S27. İyileştirilen üretim süreciyöntemi Var (ADET)	S28. TOPLAM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X191X192=X191/X192	S28. ÜRETİM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X193X194=X193/X194	S28. ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X195X196=X195/X196	S29. ÇALIŞAN EĞİTİM DEĞİŞİM - COMPUTE S29_ortdeğişim=S29_ortalamaeğitim2012/S29_ortalamaeğitim2002	
Anti-image Correlation	.706*	.057	-.005	-.114	.089	-.032	-.105	-.058	-.109	-.138	-.071	.091	.052	-.030	.067	.028	-.008	-.013	-.057	.078	-.244	.049	-.001	-.023	-.007	
		.488*	-.119	.099	-.040	-.078	-.171	-.106	.015	-.290	.055	-.140	-.053	.051	-.069	.103	-.031	-.036	.020	-.013	-.121	.130	-.051	-.770	.040	
			.323*	-.138	-.035	.061	.012	.047	.084	.026	-.026	.203	.020	-.082	.206	.073	-.002	-.036	.015	.012	.012	-.039	.007	.119	.032	
				.586*	-.408	-.119	.027	-.148	.002	.012	.122	-.262	-.139	.230	-.152	.047	.198	.034	.163	-.048	-.157	-.134	-.032	-.084	.068	
					.503*	.124	.045	.036	.160	-.153	-.110	-.233	.189	-.285	.123	-.063	-.129	-.160	-.354	.188	-.103	.128	-.179	.070	-.115	
						.656*	.128	.123	-.112	-.110	-.169	.044	.075	-.020	.080	.009	.063	.027	-.099	.122	-.042	-.140	.023	-.076	-.020	
							.647*	.075	.154	-.454	-.108	-.136	.053	.001	-.001	-.050	.092	.041	-.089	.076	-.035	.014	-.051	.134	-.045	
								.424*	-.062	.000	-.157	-.045	.072	-.088	.004	.011	.053	-.037	-.122	.167	.035	.037	.231	.077	-.007	
									.369*	-.165	-.004	-.142	.124	-.093	.084	-.044	-.058	-.078	-.158	.089	.024	.077	-.153	.054	.110	
										.625*	.056	.076	-.093	.046	-.024	.041	-.017	.006	.122	-.064	-.074	-.049	.072	.217	-.029	
											.477*	.007	-.068	.077	-.142	.055	.123	-.126	.341	-.623	-.028	-.636	.013	-.041	.133	
												.634*	.022	-.033	.217	-.069	-.031	-.012	.110	-.075	-.111	-.119	.105	.113	.091	
													.471*	-.384	.165	-.193	-.044	-.272	-.090	.158	-.002	-.113	.005	.074	.109	
														.449*	-.306	.095	.048	.158	.088	-.110	.038	-.186	.037	-.066	-.037	
															.422*	.005	-.040	-.173	-.060	.152	-.017	-.046	-.008	.076	.046	
																.573*	-.185	-.082	.063	.038	.050	-.040	-.103	-.208	.085	
																	.560*	.078	.047	-.089	.088	-.127	.062	.076	.092	
																		.530*	.142	-.301	.066	.118	.026	.039	-.060	
																			.271*	-.563	-.020	-.241	.006	-.020	.082	
																				.373*	-.018	.368	-.015	.010	-.078	
																					.815*	.037	.052	.107	-.022	
																					.037	.507*	-.209	-.131	-.144	
																						.517*	.055	.010	-.055	
																						.450*	.055	-.070	-.070	
																							-.070	.402*	-.070	

Tablo 4.25 Faktör analizi, değişken ağırlıkları

Communalities

	Initial	Extraction
S2. ÜRETİM/YÖNETİM MEKANI (X11X13)	1,000	,498
S3. KULLANIM ALANI DEĞİŞİM - COMPUTE $x_{16}x_{17}$ değişim= X_{16}/X_{17}	1,000	,860
S8. Firmanız başka bir firma ile birleştirmi?(merger)	1,000	,785
S9. SERMAYE DEĞİŞİMİ - COMPUTE $X_{57}X_{55}=X_{57}-X_{55}$	1,000	,721
S10. CİRO DEĞİŞİMİ - COMPUTE $X_{5961}=X_{61}-X_{59}$	1,000	,768
S11. ÜRETİM DEĞİŞİMİ - COMPUTE X_{66} değişim2= X_{64}/X_{63}	1,000	,619
S12. ÜRÜN DEĞİŞİM - COMPUTE $S_{12\_2012}2002=S_{12\_2012}/S_{12\_2002}$	1,000	,700
S12. ÜRÜN BAĞIMLILIĞI DEĞİŞİM	1,000	,622
S13. Firmanız ihracat yapıyor mu?	1,000	,613
S15. Firmanız taşeron firmalara üretim yaptırıyor mu?	1,000	,733
S19_ MÜŞTERİ SAYISI DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{129}X_{130}=X_{130}/X_{129}$	1,000	,800
S22_ YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{155}X_{152}=X_{155}-X_{152}$	1,000	,640
S23. ARGE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{158}X_{157}=X_{158}/X_{157}$	1,000	,625
S23. KALİTE KONTROL YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{160}X_{159}=X_{160}/X_{159}$	1,000	,718
S23. MAKİNE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{162}X_{161}=X_{162}/X_{161}$	1,000	,573
S24_ ARGE HİZMETİ ALIYOR MU?	1,000	,581
S25. Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?	1,000	,467
S27. ÜRÜN İYİLEŞTİRME - COMPUTE $S_{27\_ürüniyileştirme}=X_{184}+X_{186}$	1,000	,665
S27. YENİ ÜRÜN - COMPUTE $S_{27\_yeniürün}=X_{178}+X_{180}+X_{182}$	1,000	,758
S27. Tamamen yeni geliştirilen üretim süreci/yöntemi Var (ADET)	1,000	,835
S27. İyileştirilen üretim süreci/yöntemi Var (ADET)	1,000	,494
S28. TOPLAM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{191}X_{192}=X_{191}/X_{192}$	1,000	,740
S28. ÜRETİM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{193}X_{194}=X_{193}/X_{194}$	1,000	,611
S28. ARGE ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{195}X_{196}=X_{195}/X_{196}$	1,000	,865
S29. ÇALIŞAN EĞİTİM DEĞİŞİM - COMPUTE $S_{29\_ortdeğişim}=S_{29\_ortalamaeğitim2012}/S_{29\_ortalamaeğitim2002}$	1,000	,461

Tablo 4.26 Faktör analizi, değişkenleri temsil eden faktörlerin açıklayıcılıkları

Component	Total Variance Explained			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
	1	2,960	11,838	11,838	2,960	11,838	11,838	2,155	8,619
2	2,540	10,159	21,998	2,540	10,159	21,998	2,061	8,244	16,862
3	1,951	7,805	29,803	1,951	7,805	29,803	2,043	8,171	25,033
4	1,694	6,775	36,578	1,694	6,775	36,578	1,876	7,505	32,539
5	1,488	5,951	42,528	1,488	5,951	42,528	1,810	7,240	39,779
6	1,352	5,410	47,938	1,352	5,410	47,938	1,569	6,277	46,056
7	1,299	5,195	53,133	1,299	5,195	53,133	1,395	5,581	51,637
8	1,283	5,134	58,267	1,283	5,134	58,267	1,379	5,514	57,151
9	1,129	4,517	62,784	1,129	4,517	62,784	1,326	5,305	62,456
10	1,056	4,223	67,006	1,056	4,223	67,006	1,137	4,550	67,006
11	,905	3,618	70,625						
12	,879	3,516	74,140						
13	,824	3,297	77,437						
14	,812	3,246	80,683						
15	,765	3,060	83,743						
16	,664	2,655	86,398						
17	,589	2,356	88,754						
18	,552	2,208	90,963						
19	,507	2,028	92,991						
20	,425	1,700	94,690						
21	,391	1,565	96,255						
22	,347	1,389	97,643						
23	,281	1,123	98,766						
24	,173	,690	99,456						
25	,136	,544	100,000						

İkinci aşamada 'anti-imaj değeri' 0.50'den küçük olan değişkenler kademeli olarak analiz dışında tutulmuş, geriye kalan 18 değişken 6 faktörde toplanmıştır. Bu 6 faktör toplam varyansın %58'ini oluşturmakta (Tablo 4.30), KMO değeri 0.642 olmaktadır (%5 düzeyinde anlamlı) (Tablo 4.27).

Tablo 4.27 Faktör analizi KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,642
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	594,426
	df	153
	Sig.	,000

Tablo 4.28 Faktör analizi, anti-imağ matrisi

Anti-image Matrices																			
	S2. ÜRETİM YÖNETİM MEKANI (X11X13)	S3. KULLANIM ALANI DEĞİŞİM - COMPUTE x16x17değişim=X16/X17	S9. SERMAYE DEĞİŞİM - COMPUTE X57X55=X57-X55	S10. CİRO DEĞİŞİM - COMPUTE X5961=X61-X59	S11. ÜRETİM DEĞİŞİM - COMPUTE X66_değişim2=X64X63	S12. ÜRÜN DEĞİŞİM - COMPUTE S12_2012_2002=S12_2012/S12_2002	S12. ÜRÜN BAĞIMLILIĞI DEĞİŞİM	S15. Firmanız taşeron firmalara üretim yaptırıyor mu?	S19_MÜŞTERİ SAYISI DEĞİŞİM - COMPUTE X129X130=X130/X129	S22_YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X155X152=X155-X152	S23. ARGE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X158X157=X158/XX157	S23. KALİTE KONTROL YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X160X159=X160/X159	S23. MAKİNE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X162X161=X162/X161	S24_ ARGE HİZMETİ ALIYOR MU?	S25. Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?	S27. İyileştirilen üretim süreci/yöntemi Var (ADET)	S28. TOPLAM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X191X192=X191/X192	S28. ÜRETİM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X193X194=X193/X194	
Anti-image Correlation	.714*	-.076	.110	-.095	.062	.096	.084	.154	.023	-.088	-.058	.032	-.068	-.017	.007	.244	-.026	.018	
S3. KULLANIM ALANI DEĞİŞİM - COMPUTE x16x17değişim=X16/X17		.705*	.047	.009	-.203	-.123	-.062	-.190	.035	-.061	.000	.003	-.013	-.084	.052	-.063	.047	.003	
S9. SERMAYE DEĞİŞİM - COMPUTE X57X55=X57-X55			.626*	-.390	-.106	.047	-.128	.018	.137	-.262	-.139	.217	-.129	.029	.204	-.150	-.149	-.024	
S10. CİRO DEĞİŞİM - COMPUTE X5961=X61-X59				.616*	-.135	-.006	.004	-.127	-.052	-.199	.146	-.262	.103	-.022	-.107	-.125	.083	-.177	
S11. ÜRETİM DEĞİŞİM - COMPUTE X66_değişim2=X64X63					.583*	.148	.096	-.108	-.098	.038	.097	-.023	.075	-.016	.072	-.036	-.238	.007	
S12. ÜRÜN DEĞİŞİM - COMPUTE S12_20122002=S12_2012/S12_2002						.679*	.066	-.483	-.058	-.122	.040	.020	-.019	-.009	.100	-.059	-.031	-.037	
S12. ÜRÜN BAĞIMLILIĞI DEĞİŞİM							.567*	-.017	-.065	-.066	.052	-.071	-.030	.018	.057	.031	-.012	.223	
S15. Firmanız taşeron firmalara üretim yaptırıyor mu?								.687*	.037	.015	-.097	.045	-.031	.079	-.049	-.096	.026	.037	
S19_MÜŞTERİ SAYISI DEĞİŞİM - COMPUTE X129X130=X130/X129									.620*	-.064	-.081	.076	-.130	.077	.119	-.024	-.530	.022	
S22_YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X155X152=X155-X152										.735*	.023	-.026	.197	-.090	-.065	-.123	-.047	.075	
S23. ARGE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X158X157=X158/XX157											.558*	-.347	.105	-.222	-.031	.007	-.117	.021	
S23. KALİTE KONTROL YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X160X159=X160/X159												.515*	-.267	.103	.037	.038	-.219	.029	
S23. MAKİNE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X162X161=X162/X161													.549*	-.016	-.027	-.014	-.063	-.001	
S24_ ARGE HİZMETİ ALIYOR MU?														-.016	.561*	-.180	-.061	-.103	
S25. Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?															-.180	.593*	.079	-.095	
S27. İyileştirilen üretim süreci/yöntemi Var (ADET)																.827*	.046	.049	
S28. TOPLAM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X191X192=X191/X192																	.629*	-.217	
S28. ÜRETİM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X193X194=X193/X194																		-.217	.566

Tablo 4.29 Faktör analizi değişken ağırlıkları

Communalities

	Initial	Extraction
S2. ÜRETİM/YÖNETİM MEKANI (X11X13)	1,000	,326
S3. KULLANIM ALANI DEĞİŞİM - COMPUTE $x_{16}x_{17}$ değişim= X_{16}/X_{17}	1,000	,514
S9. SERMAYE DEĞİŞİMİ - COMPUTE $X_{57}X_{55}=X_{57}-X_{55}$	1,000	,667
S10. CİRO DEĞİŞİMİ - COMPUTE $X_{59}X_{61}=X_{61}-X_{59}$	1,000	,684
S11. ÜRETİM DEĞİŞİMİ - COMPUTE X_{66} değişim2= X_{64}/X_{63}	1,000	,658
S12. ÜRÜN DEĞİŞİM - COMPUTE $S_{12\_2012}2002=S_{12\_2012}/S_{12\_2002}$	1,000	,665
S12. ÜRÜN BAĞIMLILIĞI DEĞİŞİM	1,000	,624
S15. Firmanız taşeron firmalara üretim yaptırıyor mu?	1,000	,714
S19_MÜŞTERİ SAYISI DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{129}X_{130}=X_{130}/X_{129}$	1,000	,607
S22_YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{155}X_{152}=X_{155}-X_{152}$	1,000	,619
S23. ARGE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{158}X_{157}=X_{158}/X_{157}$	1,000	,495
S23. KALİTE KONTROL YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{160}X_{159}=X_{160}/X_{159}$	1,000	,618
S23. MAKİNE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{162}X_{161}=X_{162}/X_{161}$	1,000	,490
S24_ ARGE HİZMETİ ALIYOR MU?	1,000	,570
S25. Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?	1,000	,407
S27. İyileştirilen üretim süreci/yöntemi Var (ADET)	1,000	,493
S28. TOPLAM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{191}X_{192}=X_{191}/X_{192}$	1,000	,744
S28. ÜRETİM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE $X_{193}X_{194}=X_{193}/X_{194}$	1,000	,663

Tablo 4.30 Faktör analizi değişkenleri temsil eden faktörlerin açıklayıcılıkları

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,926	16,254	16,254	2,926	16,254	16,254	2,179	12,108	12,108
2	2,363	13,130	29,384	2,363	13,130	29,384	2,090	11,612	23,720
3	1,555	8,639	38,023	1,555	8,639	38,023	1,792	9,957	33,677
4	1,380	7,668	45,691	1,380	7,668	45,691	1,724	9,576	43,253
5	1,241	6,894	52,584	1,241	6,894	52,584	1,510	8,390	51,642
6	1,094	6,079	58,663	1,094	6,079	58,663	1,264	7,021	58,663
7	,947	5,259	63,923						
8	,879	4,886	68,808						
9	,842	4,679	73,488						
10	,809	4,495	77,983						
11	,724	4,022	82,005						
12	,608	3,376	85,381						
13	,582	3,234	88,615						
14	,523	2,907	91,522						
15	,499	2,773	94,295						
16	,393	2,183	96,478						
17	,354	1,967	98,445						
18	,280	1,555	100,000						

Tablo 4.31 Faktör analizi, faktörlerin değişkenlerle ilişkisi

Rotated Component Matrix^a

	Component					
	1	2	3	4	5	6
S10. CİRO DEĞİŞİMİ - COMPUTE X5961=X61-X59	,782	,109	-,165	,106	,008	,148
S9. SERMAYE DEĞİŞİMİ - COMPUTE X57X55=X57-X55	,781	,053	,150	-,032	-,170	-,043
S22_YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X155X152=X155-X152	,733	,139	,069	-,113	,170	-,131
S27. İyileştirilen üretim süreci/yöntemi Var (ADET)	,465	,412	,032	-,077	-,314	-,043
S15. Firmanız taşeron firmalara üretim yaptırıyor mu?	,130	,831	-,030	,046	-,058	,010
S12. ÜRÜN DEĞİŞİM - COMPUTE S12_20122002=S12_2012/S12_2002	,131	,787	-,071	,082	-,073	,109
S3. KULLANIM ALANI DEĞİŞİM - COMPUTE x16x17değişim=X16/X17	-,019	,600	,233	-,181	,191	-,173
S2. ÜRETİM/YÖNETİM MEKANI (X11X13)	-,117	-,430	-,057	,032	,349	,036
S11. ÜRETİM DEĞİŞİMİ - COMPUTE X66_değişim2=X64/X63	-,058	,122	,781	-,166	-,052	,014
S28. TOPLAM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X191X192=X191/X192	,129	-,065	,693	,450	,109	,166
S19_MÜŞTERİ SAYISI DEĞİŞİM - COMPUTE X129X130=X130/X129	,056	-,015	,664	,392	-,079	,048
S23. KALİTE KONTROL YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X160X159=X160/X159	,056	-,023	,065	,765	,148	-,050
S23. MAKİNE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X162X161=X162/X161	-,171	-,002	,042	,654	-,176	,020
S24_ ARGE HİZMETİ ALIYOR MU?	,053	-,031	,098	-,078	,737	,093
S25. Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?	-,108	-,079	-,247	,038	,566	,079
S23. ARGE YATIRIM DEĞİŞİM - COMPUTE X158X157=X158/XX157	,055	,029	,186	,467	,485	-,062
S28. ÜRETİM ÇALIŞAN DEĞİŞİM - COMPUTE X193X194=X193/X194	,176	-,049	,172	,096	,053	,767
S12. ÜRÜN BAĞIMLILIĞI DEĞİŞİM	,230	-,029	,038	,136	-,112	-,733

Tablo 4.31'de sunulan sonuçlara göre 6 faktör şu şekilde açıklanabilir:

Faktör 1: sermaye yoğunluğu

Birinci faktör, *sermaye yoğunluğunu* ölçmektedir. Sermaye yoğunluğunu açıklayıcı olarak belirlenen değişkenlerin hepsi bu faktör için pozitif ve yüksek değerlere sahiptir. Buna göre, bu faktör, ciro artışını, sermaye artışını ve yatırım artışı ile üretim sürecinde iyileştirmeyi temsil etmektedir.

Faktör 2: yapısal değişim geçirmeden pazarda tutunma

İkinci faktör, *yapısal değişim geçirmeden, mevcut yapısıyla pazarda tutunmanın* bir göstergesidir. Taşeron firmalarla çalışma, ürün değişimi, kullanım alanında büyüme ve üretim sürecinde iyileştirme değişkenleri bu faktör için pozitif ve yüksek değerlere sahiptir. Talebin hızla değiştiği sektörlerde üretim yapan, pazara yakın olabilmek için geleneksel olarak merkezde yer seçmek eğiliminde olan sektörleri temsil etmektedir.

Faktör 3: kapasite artışı

Üçüncü faktör, kapasite artışını temsil etmektedir. Üretim miktarında, müşteri sayısında, ve çalışan sayısında artış değişkenleri bu faktör için pozitif ve yüksek değerlere sahiptir.

Faktör 4: teknoloji yoğunluğu

Dördüncü faktör teknoloji yoğunluğunu temsil etmektedir. Kalite kontrole yatırım ve makine teçhizat yatırımı yaparak standartlaşma bu faktör için pozitif ve yüksek değerlere sahiptir. Ayrıca müşteri sayısında artış, ar-ge yatırımı ve çalışan sayısında artış da pozitif değerlere sahipken, üretim miktarında artış, sermaye artışı, yatırım artışı ve kullanım alanının büyümesi negatif değerlere sahiptir. Bu faktörün fazla büyümeden teknolojiye yönelimi temsil ettiği söylenebilir.

Faktör 5: yenilikçilik

Ar-ge departmanı olası ya da ar-ge hizmeti alması, ar-ge yatırımı, ürün ve üretim sürecinin kendi belirleme gibi değişkenlerin pozitif ve yüksek değerlere sahip olduğu beşinci faktörde, yenilikçiliği temsil etmektedir. Buna karşılık sermaye artışı, yatırım artışı ve üretim artışı bu faktör için negatif değerlere sahiptir.

Faktör 6: işgücü yoğunluğu

Üretimde çalışan sayısında artış değişkeninin pozitif veya yüksek değere sahip olduğu altıncı faktörün işgücü yoğunluğunu temsil ettiği söylenebilir.

Üçüncü aşamada farklı yapısal değişim türlerini temsil eden bu 6 faktöre cluster analizi uygulanarak geçirdikleri yapısal değişim türü birbirine benzeyen firma kümeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Analiz sonuçları, İzmir’de üretici firmaların 3 gruba ayrıldığına işaret etmektedir (Tablo 4.32, 4.33). Cluster analizi sonuçlarına karar ağacı yöntemi uygulanmıştır (Tablo 4.34). Tablo 4.35’te görüldüğü gibi karar ağacı elde edilen 3 kümeyi %86.4 oranında doğru tahmin etmiştir.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre bu gruplar şöyle özetlenebilir:

(1) **Yapısal değişim geçirmeden pazarını genişleten ve üretimini artıran firmalar:** Ar-ge hizmeti almayan, ürün bağımlılığı olan (üretimdeki payı en fazla olan iki ürünün payı>%70) ve kullanım alanını oldukça büyüten (>1.6 kat), ürün türünü sık sık değiştiren firmalardan oluşmaktadır. Bu grup firmaların %7’sini oluşturmaktadır.

(2) **Yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmalar:** Ar-ge hizmeti almayan, ürün bağımlılığı olan (üretimdeki payı en fazla olan iki ürünün payı>%70) ve kullanım alanını fazla büyütmeyen (<1.6 kat) ama finansal olarak büyüyen firmalar. Bu grup, firmaların %57’sini oluşturmaktadır.

(3) **Yenilikçi işgücü yoğun firmalar:** Ar-ge hizmeti alan firmalar/ar-ge hizmeti almasa da ürün bağımlılığı olmayan (üretimdeki payı en fazla olan iki ürünün payı<%70), çalışan sayısı artan firmalar. Bu grup firmaların %37’sini oluşturmaktadır.

Tablo 4.32 Kümeleme analizine göre elde edilen, farklı yapısal değişim geçiren firmaların dağılımı

		N	% of Combined	% of Total
Cluster	1	13	7,3%	6,1%
	2	101	57,1%	47,6%
	3	63	35,6%	29,7%
	Combined	177	100,0%	83,5%
Excluded Cases		35		16,5%
Total		212		100,0%

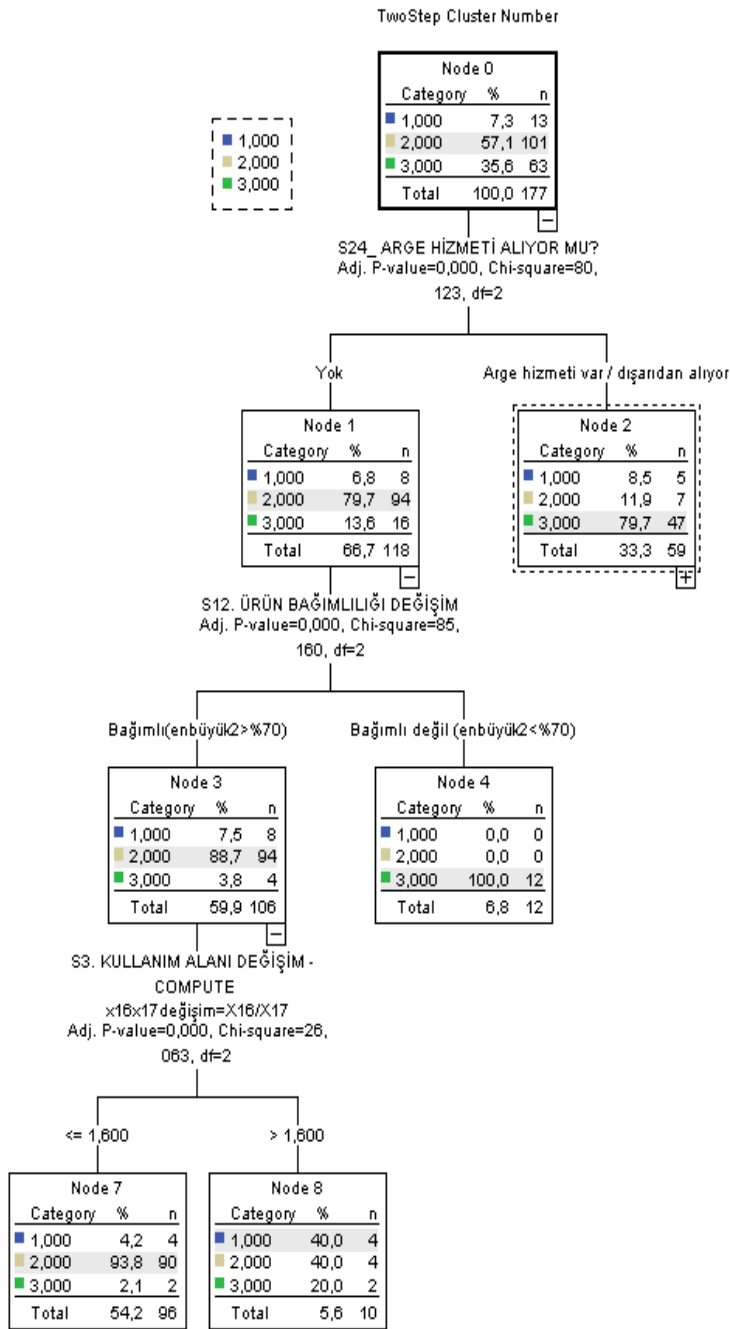
Tablo 4.33 Kümeleme analizi, küme profilleri

Cluster Profiles

Centroids

		REGR factor score 1 for analysis 2		REGR factor score 2 for analysis 2		REGR factor score 3 for analysis 2		REGR factor score 4 for analysis 2		REGR factor score 5 for analysis 2		REGR factor score 6 for analysis 2	
		Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation	Mean	Std. Deviation
Cluster	1	,040	1,896	1,695	3,171	1,008	3,079	1,758	3,039	,178	1,642	,636	2,965
	2	,125	,944	-,199	,289	-,010	,610	-,083	,359	-,555	,530	-,244	,193
	3	-,209	,797	-,031	,298	-,192	,391	-,229	,362	,853	,784	,260	,909
	Combined	,000	1,000	,000	1,000	,000	1,000	,000	1,000	,000	1,000	,000	1,000

Tablo 4.34 Karar ağacı

Tablo 4.35 Karar ağacı, risk

Risk	
Estimate	Std. Error
,136	,026

Tablo 4.36 Karar ağacı analizi, tahmin sonuçları

Classification				
Observed	Predicted			
	1	2	3	Percent Correct
1	4	4	5	30,8%
2	4	90	7	89,1%
3	2	2	59	93,7%
Overall Percentage	5,6%	54,2%	40,1%	86,4%

Farklı yapısal değişim tipine sahip 3 firma grubunun nerelerde temsil edildiğini incelemek ve yapısal değişim ile firma lokasyonu arasında bir ilişki olup olmadığını incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Tablo 4.37'de görüldüğü gibi, görüşülen firmaların %64.40'ı yapısal değişim geçirmeyen firmalardan oluşmaktadır (1 ve 2 no.lu kümeler). Firmaların %57'si yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyürken, %7'si ise yapısal değişim geçirmeden pazarını genişleten ve üretim miktarını artıran firmalardır. Firmaların %35.6'sı ise işgücü yoğunluğunu artıran ve yeniliğe yönelen firmalardan oluşmaktadır. Bu üç farklı değişim türünün mekansal dağılımının incelenmesi farklı yapısal değişim geçiren firmaların İzmir'de farklı yerlerde temsil edildiğini göstermektedir. Metropoliten alanda bu üç tür birarada bulunabilirken, yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmaların metropoliten alanın çeperinde oldukça düşük temsil edildiği görülmektedir. Bu tür firmaların sadece %23.8'i çeperde yer seçmektedir. Buna karşılık, yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmaların %29'u merkezde yer seçerken, merkezde yer seçen firmaların %76'sı yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmalardan oluşmaktadır. Tablo 4.38 yapısal değişim türleri ile firma lokasyonu arasında %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.37 Farklı yapısal değişim türlerinin mekansal dağılımı

		1 Yapısal değişim geçirmeden pazarını genişleten ve üretimini artıran firmalar	2 Yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmalar	3 Yenilikçi işgücü yoğun firmalar	Toplam
merkez	Count	1	29	8	38
	% within SonLocation	2,60%	76,30%	21,10%	100,00%
	% within Cluster Number	7,70%	28,70%	12,70%	21,50%
metropoliten alan	Count	8	48	39	95
	% within SonLocation	8,40%	50,50%	41,10%	100,00%
	% within Cluster Number	61,50%	47,50%	61,90%	53,70%
ceper	Count	4	24	16	44
	% within SonLocation	9,10%	54,50%	36,40%	100,00%
	% within Cluster Number	30,80%	23,80%	25,40%	24,90%
Toplam	Count	13	101	63	177
	% within SonLocation	7,30%	57,10%	35,60%	100,00%
	% within Cluster Number	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 4.38 Yapısal değişim türleri ile mekansal tercih arasındaki ilişki, ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,771*	4	0,1
Likelihood Ratio	8,275	4	0,082
Linear-by-Linear Association	0,38	1	0,538
N of Valid Cases	177		

* 2 cells (22,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,79.

Son olarak, farklı yapısal değişim tipine sahip 3 firma grubunun yer değiştirme eğilimlerini incelemek ve yapısal değişim ile yer değiştirme arasında bir ilişki olup olmadığını incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Tablo 4.39'da görüldüğü gibi, yapısal değişim geçirmeden pazarını genişleten ve üretimini artıran firmaların %54'ü ilçelerarası yer değiştirmiştir. Yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmaların %58'i ilçe içi yer değiştirirken, %40'ı yer değiştirmemiş, %36'sı ise ilçelerarası yer değiştirmiştir. Yer değiştirmeyen firmaların %58'i ise yapısal değişim geçirmeden finansal olarak büyüyen firmalardır. Buna karşılık, yenilikçi işgücü yoğun firmaların %41'i yer değiştirmemiş, %35'i ise ilçelerarası yer değiştirirken %24'ü ise ilçe içi yer değiştirmiştir. Tablo 4.40 yapısal değişim türleri ile yer değiştirme kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.39 Yapısal değişim türlerinin yer değiştirme eğilimlerine göre dağılımı

		1 Yapısal geçirmeden genişleten üretimini firmalar	2 değişim pazarını ve artıran	3 Yapısal geçirmeden finansal büyüyen firmalar	4 Yenilikçi işgücü yoğun firmalar	5 Toplam
yer degistirmeyen	Count		3	40	26	69
	% within yer degistirme kategorileri		4,30%	58,00%	37,70%	100,00%
	% within Cluster Number		23,10%	39,60%	41,30%	39,00%
ilce ici yer degistiren	Count		3	25	15	43
	% within yer degistirme kategorileri		7,00%	58,10%	34,90%	100,00%
	% within TwoStep Cluster Number		23,10%	24,80%	23,80%	24,30%
ilcelerarası yer degistiren	Count		7	36	22	65
	% within yer degistirme kategorileri		10,80%	55,40%	33,80%	100,00%
	% within TwoStep Cluster Number		53,80%	35,60%	34,90%	36,70%
Toplam	Count		13	101	63	177
	% within yer degistirme kategorileri		7,30%	57,10%	35,60%	100,00%
	% within TwoStep Cluster Number		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 4.40 Yapısal değişim ile yer değiştirme arasındaki ilişki, ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,087*	4	0,72
Likelihood Ratio	2,101	4	0,717
Linear-by-Linear Association	1,003	1	0,317
N of Valid Cases	177		

* 2 cells (22,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,16.

4.4.3. Üretim işlevlerinin yer seçimini belirleyen faktörler: firmaların mekansal yerseçiminde hangi etkenler öne çıkmaktadır?

Yukarıdaki soruyu yanıtlamak üzere firmaların yer seçiminde hangi etkenlerin öne çıktığı lojistik regresyon modeli kullanılarak irdelenmiştir. Mekansal yer seçimi a) merkezde yer seçenler b) metropoliten alanda yer seçenler c) metropoliten alanın çevresinde yer seçenler olarak gruplanmış ve ikili lojistik regresyon analizi yapılarak metropoliten merkezde, metropoliten alanda ve metropoliten alanın çevresinde yer seçen firmaların farklılaşım farklılaşmadıkları ve hangi yapısal özellikler açısından farklılaştığı sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Analizlerde kullanılan değişkenlerin listesi Tablo 4.41’de verilmektedir.

Tablo 4.41. Analizde kullanılan değişkenler

Kısaltma	Açıklama	Kategoriler
x16	Kullanım alanı büyüklüğü	
S3S42012	Mülkiyet durumu	1=kiracı 2=mülk sahibi
X57	2012 sermayesi	1=1-4999; 2=5000-24999;
X61	2012 cirosu	3=25000-99999; 4=100000-249000;
X155	2012 yatırım	5=250000-999999; 6=1000000-4999999; 7=5000000 ve üstü
S20_2012Yurtdışı	Yurtdışındaki müşterilere yapılan satışın ciro içindeki oranı	
X158	ar-ge yatırım oranı	
X160	kalite-kontrol yatırım oranı	
X162	makine-teçhizat yatırım oranı	
X175	özelliklerini kendi belirlediği ürünler	
S27_yeniürün	yeni ürün sayısı	
S27_ürüniyileştirme	iyileştirilen ürün sayısı	
X188	yeni geliştirilen üretim süreci sayısı	
X190	iyileştirilen üretim süreci sayısı	
S28_üretimoran2012	üretimde çalışanların oranı	
S28_argeoran2012	ar-ge'de çalışanların oranı	
S29_ortalamaeğitim2012	çalışanların ortalama eğitim yılı	

İlk olarak, firmaların merkezin ve metropoliten alanın buralarda yer seçen firmaların yapısal özellikleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları, farklılaşıyorlarsa bu farklılaşmanın hangi etkenlerden kaynaklandığını bulmak üzere lojistik regresyon analizi, mekansal konumu merkezde yer seçen ve metropoliten alanda yer seçen olarak iki grupta incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.42-4.46'da izlenmektedir. Bulgular, metropoliten merkezin ve metropoliten alanın firmaların yapısal özellikleri açısından farklılaşmasının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu (Tablo 4.43, sig.<0.05) ve firmaların mekansal konumlarını tahmin etmede, yapısal özelliklerinin göstergesi olan değişkenlerin açıklayıcılığının %42 olduğunu göstermektedir (Tablo 4.44'te Nagelkerke R square değeri 0.42'dir). Değişkenlerin tahmin başarısı %79.5'tir (Tablo 4.45). Tablo 4.46'daki Wald kriteri sonuçları, merkezde yer seçen firmalar ile metropoliten alanda yer seçen firmaları ayırtmada beş değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değişkenler kullanım alanının büyüklüğü, ciro, yatırım miktarı, ürün ve üretim süreci özelliklerini kendi belirledikleri ürünlerin ciro içindeki payı ve yurtdışında konumlanan müşterilerin toplam satışlar içindeki oranıdır. Exp (B) değerleri incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Daha büyük kullanım alanına sahip olan, cirosu ve yatırım miktarı daha yüksek olan ve ürün ve üretim süreci özelliklerini kendi belirledikleri ürünlerin cirodaki payı daha yüksek olan firmaların metropoliten alanda yer

seçme olasılıkları daha yüksektir. Buna karşılık, ihracata yönelen firmaların metropoliten alanda yer seçme olasılıkları daha düşüktür.

Tablo 4.42 analize dahil edilen firmaların dağılımı
Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	132	83,5
	Missing Cases	26	16,5
	Total	158	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		158	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Tablo 4.43 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	18,526	1	,000
	Block	18,526	1	,000
	Model	18,526	1	,000
Step 2	Step	8,562	1	,003
	Block	27,087	2	,000
	Model	27,087	2	,000
Step 3	Step	7,019	1	,008
	Block	34,107	3	,000
	Model	34,107	3	,000
Step 4	Step	6,240	1	,012
	Block	40,346	4	,000
	Model	40,346	4	,000
Step 5	Step	4,059	1	,044
	Block	44,406	5	,000
	Model	44,406	5	,000

Tablo 4.44 Lojistik regresyon, model özeti

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	132,088 ^a	,131	,192
2	123,526 ^a	,186	,273
3	116,507 ^a	,228	,335
4	110,267 ^b	,263	,387
5	106,208 ^b	,286	,420

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

b. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

Tablo 4.45 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu

Observed		Predicted			Percentage Correct
		SonLocation		Percentage Correct	
		1 merkez	2 metropoliten alan		
Step 1	SonLocation	1 merkez	2	32	5,9
		2 metropoliten alan	1	97	99,0
	Overall Percentage				75,0
Step 2	SonLocation	1 merkez	4	30	11,8
		2 metropoliten alan	8	90	91,8
	Overall Percentage				71,2
Step 3	SonLocation	1 merkez	10	24	29,4
		2 metropoliten alan	7	91	92,9
	Overall Percentage				76,5
Step 4	SonLocation	1 merkez	14	20	41,2
		2 metropoliten alan	8	90	91,8
	Overall Percentage				78,8
Step 5	SonLocation	1 merkez	15	19	44,1
		2 metropoliten alan	8	90	91,8
	Overall Percentage				79,5

a. The cut value is ,500

Tablo 4.46 Lojistik regresyon, analizdeki anlamlı değişkenler

Variables in the Equation		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	X155	,813	,219	13,811	1	,000	2,255
	Constant	-2,358	,922	6,542	1	,011	,095
Step 2 ^b	X59	,801	,291	7,591	1	,006	2,228
	X155	,721	,211	11,667	1	,001	2,056
Step 3 ^c	Constant	-4,451	1,232	13,049	1	,000	,012
	X59	,918	,310	8,787	1	,003	2,505
	X155	,746	,220	11,534	1	,001	2,109
	X175	,024	,009	6,488	1	,011	1,024
Step 4 ^d	Constant	-6,134	1,471	17,381	1	,000	,002
	X16	,000	,000	3,499	1	,061	1,000
	X59	,836	,318	6,896	1	,009	2,307
	X155	,743	,234	10,084	1	,001	2,101
	X175	,023	,010	5,993	1	,014	1,024
Step 5 ^e	Constant	-6,355	1,495	18,071	1	,000	,002
	X16	,001	,000	3,903	1	,048	1,001
	X59	,927	,332	7,795	1	,005	2,526
	X155	,805	,242	11,099	1	,001	2,236
	X175	,027	,010	7,530	1	,006	1,028
	S20_2012yurtdışı	-,030	,015	4,011	1	,045	,971
Constant	-6,896	1,580	19,052	1	,000	,001	

a. Variable(s) entered on step 1: X155.

b. Variable(s) entered on step 2: X59.

c. Variable(s) entered on step 3: X175.

d. Variable(s) entered on step 4: X16.

e. Variable(s) entered on step 5: S20_2012yurtdışı.

İkinci olarak, merkezin ve metropoliten alanın çevresinin firmaların yapısal özellikleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları ve hangi yapısal değişkenlerin bu farklılaşmada belirleyici oldukları araştırılmıştır. Bu amaçla, lojistik regresyon analizi mekansal konumu merkezde yer seçen ve metropoliten alanın çevresinde yer seçen olarak iki grupta analiz edildiğinde, ortaya çıkan sonuçlar Tablo 4.47-4.51'de izlenmektedir. Bulgular, yapısal değişim değişkenlerinin, yer merkezde yer seçen firmalarla metropoliten alanın çevresinde yer seçen firmaların ayrışmasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiğini (Tablo 4.48, sig.<0.05) ortaya koymaktadır. Firmaların merkezde ya da metropoliten alanın çevresinde yer seçme olasılıklarını tahmin etmede, yapısal değişkenlerinin açıklayıcılığı %75 (Tablo 4.49'da Nagelkerke R square değeri 0.746'dır), değişkenlerin tahmin başarısı ise %88'dir (Tablo 4.50). Tablo 4.51'deki Wald kriteri sonuçları, merkezde yer seçen firmalar ile metropoliten alanın çevresinde yer seçen firmaları ayrıştırmada beş değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değişkenler ciro, yatırım miktarı, yeni geliştirilen üretim süreci sayısı, tedarik zincirinde İzmir dışından tedariklerin oranı ve satışlarda firmaya yakın konumlanan müşterilere yapılan satışların oranıdır. Exp (B) değerleri incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Daha yüksek ciroya ve yatırım miktarına sahip firmaların metropoliten alanın çevresinde yer seçme olasılıkları daha yüksektir. Buna karşılık, ara mallarını İzmir dışındaki firmalardan tedarik eden, müşterilerine yakın konumlanan firmaların metropoliten alanın çevresinde yer seçme olasılığı daha düşüktür.

Tablo 4.47 analize dahil edilen firmaların dağılımı

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	83	84,7
	Missing Cases	15	15,3
	Total	98	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		98	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Tablo 4.48 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	18,617	1	,000
	Block	18,617	1	,000
	Model	18,617	1	,000
Step 2	Step	23,234	1	,000
	Block	41,852	2	,000
	Model	41,852	2	,000
Step 3	Step	7,258	1	,007
	Block	49,110	3	,000
	Model	49,110	3	,000
Step 4	Step	13,179	1	,000
	Block	62,289	4	,000
	Model	62,289	4	,000
Step 5	Step	4,555	1	,033
	Block	66,844	5	,000
	Model	66,844	5	,000

Tablo 4.49 Lojistik regresyon, model özeti

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	93,719 ^a	,201	,271
2	70,485 ^b	,396	,534
3	63,227 ^b	,447	,602
4	50,048 ^c	,528	,712
5	45,492 ^c	,553	,746

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

b. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than ,001.

c. Estimation terminated at iteration number 7 because parameter estimates changed by less than ,001.

Tablo 4.50 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu

Classification Table^a

	Observed	Predicted			
		SonLocation		Percentage Correct	
		1 merkez	3 ceper		
Step 1	SonLocation	1 merkez	12	22	35,3
		3 ceper	4	45	91,8
	Overall Percentage				68,7
Step 2	SonLocation	1 merkez	27	7	79,4
		3 ceper	7	42	85,7
	Overall Percentage				83,1
Step 3	SonLocation	1 merkez	27	7	79,4
		3 ceper	6	43	87,8
	Overall Percentage				84,3
Step 4	SonLocation	1 merkez	27	7	79,4
		3 ceper	4	45	91,8
	Overall Percentage				86,7
Step 5	SonLocation	1 merkez	29	5	85,3
		3 ceper	5	44	89,8
	Overall Percentage				88,0

a. The cut value is ,500

Tablo 4.51 Modeldeki anlamlı değişkenler

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	X155	1,219	,345	12,465	1	,000	3,384
	Constant	-4,717	1,455	10,511	1	,001	,009
Step 2 ^b	X155	1,795	,446	16,186	1	,000	6,020
	S18_2012türkiyeiçi	-,107	,028	14,628	1	,000	,899
	Constant	-5,612	1,690	11,026	1	,001	,004
Step 3 ^c	X155	2,194	,520	17,780	1	,000	8,969
	X188	-1,390	,747	3,465	1	,063	,249
	S18_2012türkiyeiçi	-,121	,031	14,797	1	,000	,886
	Constant	-6,934	1,906	13,231	1	,000	,001
Step 4 ^d	X59	1,455	,466	9,748	1	,002	4,284
	X155	2,625	,654	16,097	1	,000	13,806
	X188	-1,686	1,080	2,435	1	,119	,185
	S18_2012türkiyeiçi	-,136	,038	12,822	1	,000	,873
	Constant	-13,052	3,280	15,833	1	,000	,000
Step 5 ^e	X59	1,485	,458	10,502	1	,001	4,414
	X155	2,860	,734	15,187	1	,000	17,454
	X188	-1,934	1,253	2,383	1	,123	,145
	S18_2012türkiyeiçi	-,142	,041	11,942	1	,001	,868
	S20_2012ilçeiçi	-,081	,040	4,166	1	,041	,922
	Constant	-13,531	3,471	15,201	1	,000	,000

- a. Variable(s) entered on step 1: X155.
- b. Variable(s) entered on step 2: S18_2012türkiyeiçi.
- c. Variable(s) entered on step 3: X188.
- d. Variable(s) entered on step 4: X59.
- e. Variable(s) entered on step 5: S20_2012ilçeici.

Son olarak, metropoliten alanın ve metropoliten alanın çeperinin firmaların yapısal özellikleri açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları ve hangi yapısal değişkenlerin bu farklılaşmayı açıkladığını incelemek üzere lojistik regresyon analizi metropoliten alanda yer seçen ve metropoliten alanın çeperinde yer seçen olarak iki grupta incelenmiştir. Bulgular, yapısal değişim değişkenlerinin, metropoliten alanda yer seçen firmalarla metropoliten alanın çeperinde yer seçen firmaların ayrışmasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiğini göstermektedir (Tablo 4.53, sig.<0.05). Firmaların metropoliten alanda ya da metropoliten alanın çeperinde yer seçimini tahmin etmede, yapısal değişim değişkenlerinin açıklayıcılığı %34 (Tablo 4.54'te Nagelkerke R square değeri 0.48'dir), değişkenlerin tahmin başarısı ise %74.1'dir (Tablo 4.55). Tablo 4.56'daki Wald kriteri sonuçları, metropoliten alanda yer seçen firmalar ile metropoliten alanın çeperinde yer seçen firmaları ayırtırmada dört değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değişkenler çalışanların ortalama eğitim yılı, İzmir dışında konumlanan tedarikçilerin tedarik zincirindeki payı, firmaya yakın konumlanan müşterilerin satışlardaki payı ve İzmir dışında konumlanan müşterilerin satışlardaki payıdır. Exp (B) değerleri incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Çalışanların ortalama eğitim düzeyi yüksek olan firmaların metropoliten alanın çeperinde konumlanma olasılığı daha düşüktür. İkinci olarak, tedarik zincirinde İzmir dışından tedarik edilen malların payı arttıkça, metropoliten alanın çeperinde konumlanma olasılığı düşmektedir. Üçüncü olarak, satışlarında mekansal olarak yakın firmalara yapılan satışları yüksek olan firmaların metropoliten alanın çeperinde konumlanma olasılığı daha düşüktür. Son olarak, satışlarında İzmir dışına yapılan satışları yüksek olan firmaların metropoliten alanın çeperinde konumlanma olasılığı yüksektir.

Tablo 4.52 Analize dahil edilen firmaların dağılımı

Case Processing Summary		
Unweighted Cases ^a	N	Percent
Selected Cases		
Included in Analysis	147	87,5
Missing Cases	21	12,5
Total	168	100,0
Unselected Cases	0	,0
Total	168	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Tablo 4.53 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	14,938	1	,000
	Block	14,938	1	,000
	Model	14,938	1	,000
Step 2	Step	13,156	1	,000
	Block	28,094	2	,000
	Model	28,094	2	,000
Step 3	Step	6,159	1	,013
	Block	34,253	3	,000
	Model	34,253	3	,000
Step 4	Step	6,734	1	,009
	Block	40,987	4	,000
	Model	40,987	4	,000

Tablo 4.54 Lojistik regresyon, modelin özeti

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	172,197 ^a	,097	,134
2	159,041 ^b	,174	,242
3	152,882 ^b	,208	,289
4	146,148 ^b	,243	,338

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

b. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Tablo 4.55 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu

	Observed		Predicted		Percentage Correct
			SonLocation		
			2 metropoliten alan	3 ceper	
Step 1	SonLocation	2 metropoliten alan	98	0	100,0
		3 ceper	49	0	,0
	Overall Percentage				66,7
Step 2	SonLocation	2 metropoliten alan	82	16	83,7
		3 ceper	28	21	42,9
	Overall Percentage				70,1
Step 3	SonLocation	2 metropoliten alan	80	18	81,6
		3 ceper	23	26	53,1
	Overall Percentage				72,1
Step 4	SonLocation	2 metropoliten alan	82	16	83,7
		3 ceper	22	27	55,1
	Overall Percentage				74,1

a. The cut value is ,500

Tablo 4.56 Lojistik regresyon, analizdeki anlamlı değişkenler

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	S18_2012türkiyeiçi	-,048	,014	12,125	1	,000	,954
	Constant	-,025	,244	,010	1	,919	,976
Step 2 ^b	S29_ortalamaeğitim2012	-,259	,077	11,325	1	,001	,771
	S18_2012türkiyeiçi	-,052	,015	12,550	1	,000	,949
	Constant	2,296	,727	9,985	1	,002	9,937
Step 3 ^c	S29_ortalamaeğitim2012	-,246	,078	9,837	1	,002	,782
	S18_2012türkiyeiçi	-,087	,023	14,842	1	,000	,917
	S20_2012türkiyeiçi	,042	,018	5,666	1	,017	1,043
	Constant	1,960	,744	6,943	1	,008	7,096
Step 4 ^d	S29_ortalamaeğitim2012	-,215	,080	7,239	1	,007	,807
	S18_2012türkiyeiçi	-,087	,022	15,046	1	,000	,917
	S20_2012ilçeici	-,051	,025	4,319	1	,038	,950
	S20_2012türkiyeiçi	,041	,017	5,423	1	,020	1,042
	Constant	1,980	,757	6,835	1	,009	7,241

a. Variable(s) entered on step 1: S18_2012türkiyeiçi.

b. Variable(s) entered on step 2: S29_ortalamaeğitim2012.

c. Variable(s) entered on step 3: S20_2012türkiyeiçi.

d. Variable(s) entered on step 4: S20_2012ilçeici.

Elde edilen bulgular merkezde, metropoliten alanda ve metropoliten alanın çevresinde yer seçen firmaların yapısal olarak birbirinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle merkezin yapısal olarak metropoliten alandan ve metropoliten alanın çevresinden ayrıştığı görülürken, çevre ile yapısal farklılıklarının daha fazla olduğu gözle çarpılmaktadır. Buna karşılık, metropoliten alan ile çevre birbirine yapısal olarak daha yakındır.

Merkezi metropoliten alan ve çevreden farklılaştıran ortak değişken ciro ve yatırım miktarı iken çevre merkezden ve metropoliten alandan farklılaştıran müşterilerin ve tedarikçilerin konumu olmaktadır: müşteriye yakınlığın bu firmalar için önemini kaybettiği, tedarik zincirinde ise ara mallarını temin etmede Türkiye'nin farklı yerlerinde konumlanan tedarikçilerin payının düşük olduğu, büyük ölçüde İzmir içinden tedarik ettikleri görülmektedir. Hem merkezdeki hem de metropoliten alandaki firmalar ise Türkiye'nin farklı yerlerinden tedarikçi kullanılırken, müşterilerinin de mekansal yakınlığı önemli. Merkezdeki firmalar metropoliten alandakilere göre daha fazla ihracata yönelimli. Metropoliten alandaki firmalar merkezdekilere göre daha büyük kullanım alanına sahip, ürün yeniliği daha fazla olan firmalar. Merkezdeki firmalar ise çevredekilere göre daha fazla süreç yeniliğine eğilimlidir. Metropoliten alandaki firmalar ise çevredekilere göre daha nitelikli işgücü çalıştırmaktadır.

4.4.4. Firmaların mekansal tercihlerinin değişiminde hangi yapısal değişim etkenleri öne çıkmaktadır?

Yukarıdaki soruyu yanıtlamak üzere firmaların mekansal konumlarındaki değişimde hangi etkenlerin öne çıktığı lojistik regresyon modeli kullanılarak irdelenmiştir. Mekansal konumdaki değişim a) yer değiştirmeyenler b) ilçe içi yer değiştirenler d) ilçelerarası yer değiştirenler olarak gruplanmış ve ikili lojistik regresyon modeli çalıştırılmıştır. Tablo 4.57 kullanılan değişkenlerin listesini vermektedir.

Tablo 4.57 Analizde kullanılan değişkenlerin listesi

Kısaltma	Açıklama	Kategoriler
X10	Kuruluş yılı	
X11X13(1)	Üretim/yönetim merkezi ayrışma	0=üretim ve yönetim farklı binalarda; 1=üretim ve yönetim aynı binalarda
x16x17değişim	X0: kullanım alanının büyüklüğünde değişim	1=kullanım alanı büyümüş; 2=kullanım alanı aynı kalmış; 3=kullanım alanı küçülmüş
X18_mülkiyet2012(1)	mülkiyet durumu	1=kiracı; 2=mülk sahibi
X57X55	Sermaye değişimi	0=artmamış, 1=artmış
X59X61	X4: ciro değişimi: S10	
X66_değişim2	üretim miktarında değişim	
S12_20122002	ürün değişimi	
S12_20122002XX(1)	ürün bağımlılığı değişim	0=bağımlı değil (en büyük 2 ürün<%70; 1=bağımlı (en büyük 2 ürün>%70
X82_DUMMY(1)	ihracat	1=evet;2=hayır
X129X130		
X151	kalite sertifikası sayısı	
X155X152	yatırım miktarında değişim	
X158X157	ar-ge yatırım değişim	
X160X159	kalite-kontrol yatırım değişim	
X162X161	makine-teçhizat yatırım değişim	
S24_X171X173_G(1)	ar-ge departmanı/hizmeti	0= ar-ge departmanı yok/ar-ge hizmeti almıyor; 1=ar-ge departmanı var ya da ar-ge hizmeti alıyor
X175	özelliklerini kendi belirlediği ürünler	
S27_yeniürün		
S27_ürüniyeleştirme		
X188	yeni geliştirilen üretim süreci sayısı	
X190	iyileştirilen üretim süreci sayısı	
X191X192	çalışan sayısında değişim	
X193X194	üretimde çalışan sayısında değişim	
X195X196	ar-ge'de çalışan sayısında değişim	
S29_ortdeğişim	çalışanların ortalama eğitim süresinde değişim	

İlk olarak, firmaların yer değiştirmeme ya da ilçe içi yer değiştirme olasılığını belirleyen yapısal değişim değişkenlerinin neler olduğunu bulmak üzere lojistik regresyon analizi

mekansal konumdaki değişim **yer değiştirmeyen ve ilçe içi yer değiştirenler** olarak iki grupta incelendiğinde ortaya çıkan analiz sonuçları Tablo 4.58’de izlenmektedir. Bulgular, yapısal değişim değişkenlerinin, yer değiştirmeyen firmalarla ilçe içi yer değiştiren firmaların ayrışmasında %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiğini (Tablo 4.59, sig.<0.05) ancak firmaların mekansal tercihlerindeki değişimi tahmin etmede, yapısal değişim değişkenlerinin açıklayıcılığının sadece %11 olduğunu göstermektedir (Tablo 4.60’ta Nagelkerke R square değeri 0.114’tür). Buna rağmen değişkenlerin tahmin başarısı %69.4’tür (Tablo 4.61). Tablo 4.62’deki Wald kriteri sonuçları, yer değiştirmeyen firmalar ile ilçe içi yer değiştiren firmaları ayrıştırmada iki değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değişkenler firmanın üretim ve yönetim mekanının ayrışıp ayrışmaması ve ürün türünü değiştirip değiştirmemesidir. Exp (B) değerleri incelendiğinde, üretim ve yönetim birimlerinin aynı binada olmasının ve ürün türünde değişim olmamasının ilçe içi yer değiştirme olasılığını artırdığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.58 Analize katılan firmaların dağılımı

Case Processing Summary			
Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	111	81,6
	Missing Cases	25	18,4
	Total	136	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		136	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Tablo 4.59 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	5,567	1	,018
	Block	5,567	1	,018
	Model	5,567	1	,018
Step 2	Step	4,128	1	,042
	Block	9,696	2	,008
	Model	9,696	2	,008

Tablo 4.60 Lojistik regresyon, model özeti

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	141,677 ^a	,049	,067
2	137,549 ^a	,084	,114

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

Tablo 4.61 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu*

	Observed	Predicted	Predicted		
			yer degistirme kategorileri		Percentage Correct
			0 yer degistirmeyen	1 ilce ici yer degistiren	
Step 1	yer degistirme kategorileri	0 yer degistirmeyen 1 ilce ici yer degistiren	68 37	1 5	98,6 11,9
	Overall Percentage				65,8
Step 2	yer degistirme kategorileri	0 yer degistirmeyen 1 ilce ici yer degistiren	67 32	2 10	97,1 23,8
	Overall Percentage				69,4

*. The cut value is ,500

Tablo 4.62 Lojistik regresyon, anlamlı değişkenler

Variables in the Equation							
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	x11x13(1)	2,218	1,114	3,962	1	,047	9,189
	Constant	-,609	,204	8,875	1	,003	,544
Step 2 ^b	x11x13(1)	2,376	1,119	4,511	1	,034	10,758
	S12_20122002	,973	,522	3,479	1	,062	2,645
	Constant	-1,735	,633	7,509	1	,006	,176

İkinci olarak, yer değiştirmeyen firmalarla ilçelerarası yer değiştiren firmaları ayırtıran değişkenlerin neler olduğunu görebilmek için mekansal tercihlerindeki değişim a) yer değiştirmeyen b) ilçelerarası yer değiştiren olarak iki kategoride alınarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda yapısal değişim değişkenlerinin yer değiştirmeyen firmalarla ilçelerarası yer değiştiren firmaların ayrışmasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiğini (Tablo 4.64, sig.<0.05) göstermektedir. Ayrıca, firmaların mekansal tercihlerindeki değişimi tahmin etmede, yapısal değişim değişkenlerinin açıklayıcılığının sadece %20 olduğunu göstermektedir (Tablo 4.65'te Nagelkerke R square değeri 0.20'dir). Buna rağmen değişkenlerin tahmin başarısı %74'tür (Tablo 4.66). Tablo 4.67'deki Wald kriteri sonuçları, yer değiştirmeyen firmalar ile ilçelerarası yer değiştiren firmaları ayırtırmada üç değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu

değişkenler firmanın üretim ve yönetim mekanının ayrışıp ayrışmaması, sermaye artışı ve ihracat yapıp yapmamasıdır. Exp (B) değerleri incelendiğinde, üretim ve yönetim birimlerinin aynı binada olmasının ilçelerarası yer değiştirme olasılığını artırdığını, buna karşılık sermaye artışının ve küresel ağlara bağlanmanın ilçelerarası yer değiştirme olasılığını azalttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.63 Analize dahil edilen firmaların dağılımı

Case Processing Summary			N	Percent
Unweighted Cases ^a				
Selected Cases	Included in Analysis	134	83,2	
	Missing Cases	27	16,8	
	Total	161	100,0	
Unselected Cases		0	,0	
Total		161	100,0	

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Tablo 4.64 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	9,891	1	,002
	Block	9,891	1	,002
	Model	9,891	1	,002
Step 2	Step	7,717	1	,005
	Block	17,608	2	,000
	Model	17,608	2	,000
Step 3	Step	4,536	1	,033
	Block	22,144	3	,000
	Model	22,144	3	,000

Tablo 4.65 Lojistik regresyon, model özeti

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	175,753 ^a	,071	,095
2	168,036 ^b	,123	,164
3	163,500 ^b	,152	,203

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

b. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Tablo 4.66 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu

Classification Table^a

	Observed	Predicted		
		yer degistirme kategorileri		Percentage Correct
		0 yer degistirmeyen	2 ilçelerarası yer degistiren	
Step 1	yer degistirme kategorileri	0 yer degistirmeyen	2 ilçelerarası yer degistiren	
		24	45	34,8
		13	52	80,0
	Overall Percentage			56,7
Step 2	yer degistirme kategorileri	0 yer degistirmeyen	2 ilçelerarası yer degistiren	
		62	7	89,9
		32	33	50,8
	Overall Percentage			70,9
Step 3	yer degistirme kategorileri	0 yer degistirmeyen	2 ilçelerarası yer degistiren	
		53	16	76,8
		19	46	70,8
	Overall Percentage			73,9

a. The cut value is ,500

Tablo 4.67 Lojistik regresyon, anlamlı değişkenler

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	X57X55	-,586	,198	8,747	1	,003	,557
	Constant	,614	,284	4,695	1	,030	1,849
Step 2 ^b	x11x13(1)	2,538	1,132	5,025	1	,025	12,658
	X57X55	-,673	,212	10,113	1	,001	,510
	Constant	,588	,290	4,106	1	,043	1,800
Step 3 ^c	x11x13(1)	2,536	1,164	4,748	1	,029	12,633
	X57X55	-,658	,213	9,524	1	,002	,518
	X82_DUMMY(1)	-,850	,404	4,422	1	,035	,428
	Constant	1,148	,405	8,044	1	,005	3,152

a. Variable(s) entered on step 1: X57X55.

b. Variable(s) entered on step 2: x11x13.

c. Variable(s) entered on step 3: X82_DUMMY.

Son olarak, ilçe içi yer değiştiren firmalarla ilçelerarası yer değiştiren firmaları ayırtıran değişkenlerin neler olduğunu görebilmek için firmaların mekansal tercihlerindeki değişim a) ilçe içi yer değiştiren ve b) ilçelerarası yer değiştiren olarak iki kategoride alınarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda yapısal değişim değişkenlerinin ilçe içi yer değiştiren firmalarla ilçelerarası yer değiştiren firmaların ayrışmasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermediğini (Tablo 4.69, sig.>0.05) göstermektedir. Ayrıca, firmaların

mekansal tercihlerdeki değişimi tahmin etmede, yapısal değişim değişkenlerinin açıklayıcılığının %16 olduğu görülmektedir (Tablo 4.70'te Nagelkerke R square değeri 0.16'dir). Buna rağmen değişkenlerin tahmin başarısı %67'dir (Tablo 4.71). Tablo 4.72'deki Wald kriteri sonuçları, yer değiştirmeyen firmalar ile ilçelerarası yer değiştiren firmaları ayırtmada bir değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu değişken sermaye artışıdır. Exp (B) değerleri incelendiğinde, sermaye artışının ve ihracat yapmanın ilçelerarası yer değiştirme olasılığını azalttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.68 Model dahil edilen firmaların dağılımı

Case Processing Summary		
Unweighted Cases ^a	N	Percent
Selected Cases	107	84,3
Included in Analysis		
Missing Cases	20	15,7
Total	127	100,0
Unselected Cases	0	,0
Total	127	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Tablo 4.69 Lojistik regresyon, modelin anlamlılığı

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	13,322	1	,000
	Block	13,322	1	,000
	Model	13,322	1	,000

Tablo 4.70 Lojistik regresyon, model özeti

Model Summary			
Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	130,028 ^a	,117	,159

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

Tablo 4.71 Lojistik regresyon, sınıflandırma tablosu

Classification Table ^a					
	Observed		Predicted		
			yer degistirme kategorileri		Percentage Correct
			1 ilce ici yer degistiren	2 ilcelerarasi yer degistiren	
Step 1	yer degistirme kategorileri	1 ilce ici yer degistiren	20	22	47,6
		2 ilcelerarasi yer degistiren	13	52	80,0
	Overall Percentage				67,3

Tablo 4.72 Lojistik regresyon, anlamlı değişkenler

Variables in the Equation							
		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	X57X55	-,680	,202	11,379	1	,001	,507
	Constant	1,301	,333	15,222	1	,000	3,673

a. Variable(s) entered on step 1: X57X55.

Elde edilen bulgular yer değiştirmeyen firmalarla yer değiştiren firmaların birbirinden farklı olduğunu, ancak yer değiştirmeyenlerle ilçelerarası yer değiştirenlerin daha fazla farklılaştığını ortaya koymaktadır. İlçe içi yer değiştiren firmalar yer değiştirmeyen firmalardan üretim ve yönetim mekanlarının ayrışıp ayrışmaması ve ürün türündeki değişim olup olmaması açısından farklılaşmaktadır. Yeni ürünlere geçmeyen, üretim/yönetim birimleri mekansal olarak ayrışmamış firmaların ilçe içi yer değiştirme olasılığı yer değiştirmeyenlere göre daha fazladır. Buna karşılık, ilçelerarası yer değiştirenlerle ilçe içi yer değiştirenler birbirine daha yakındır. Bu iki grubu ayırıtıran değişim sermaye artışı olup, sermaye artışı yaşayan firmaların ilçelerarası yer değiştirme olasılığı daha düşük olmaktadır. İlçelerarası yer değiştiren firmaları diğerlerinden ayırıtıran etkenler sermaye artışıdır. Sermayesi artan firmaların ilçelerarası yer değiştirme olasılığı daha düşük olmaktadır. Yer değiştirmeyen firmaları yer değiştirenlerden ayıran etken ise üretim/yönetim birimlerinin mekansal olarak ayrışmasıdır. Üretim/yönetim birimleri mekansal olarak ayrışan firmaların yer değiştirme olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir. İhracata yönelim ilçelerarası yer değiştirme olasılığını düşürmektedir.

4.5 SON SÖZLER

Bu çerçevedeki çalışmaların, sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimlere yönelik tartışmalarda kent bölgeler, ekonomik işlevlerin mekansal örgütlenmesinde dönüşümlerin gözlemlendiği mekanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu tartışmalarda sanayinin ana kentleri terk etmesi kent bölgelerin oluşumunda öne çıkan süreçlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede pek çok çalışma 1980'ler ve 1990'lar boyunca pek çok ana kentin, kent ekonomisi yükselişte iken sanayi işlevini kaybettiğini, 1990'lar sonrasında da sanayi istihdamında önemli kayıplar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Kent bölgeler, ana kentlerinin üretim işlevlerinin burada yer seçmesi için gerekli olan ekonomik ortamı sağlamamaktadır.

Bu araştırmanın odaklandığı İzmir örneğinde elde edilen bulgular metropoliten merkezin üretim işlevlerinin burada yer seçmesi için gerekli olan ekonomik ortamı sağlamadığını ve bunun sonucunda üretim işlevlerinin merkezi terk ettiğini ortaya koymuştu. Bununla birlikte bulgular 1990'lardan itibaren gündeme gelen gelişmelerin metropoliten alanın çeperinde yeni

Üretim mekanları yarattığını ancak bununla birlikte gemiŖte metropoliten alanda konumlanan üretim de metropol dıŖına çıkma eğiliminin sınırlı olduğunu gstermiŖti. Bu çerçevede, metropoliten alanın üretim iŖlevleri için kuluçka iŖlevi görmeye devam ettiği, üretim iŖlevleri için çekici bir odak olarak önemini koruduğu bulgulanmıŖtı. Bu bölümde sunulan bulgular metropoliten alanda konumlanan üretim metropol dıŖına çıkma eğiliminin sınırlı olmasının nedenlerini ortaya koymuŖtur. Son yıllarda ekonomilerde yaŖanan deęiŖimlerin ve kreselleŖme ile ortaya çıkan koŖulların İzmirdede retim iŖlevlerinin yapısında önemli deęiŖimler yaratmadığı, üretim iŖlevlerinin iŖlevsel ve yapısal özelliklerini fazlaca farklılaŖtıramadığı görülmektedir. Firmaların yapısal özelliklerindeki bu sınırlı deęiŖim, firmaların mekansal tercihlerine de yansımakta, yer deęiŖtirme eğilimleri daha çok kapasiteye dayalı büyüme nedeniyle gerekleŖmekte, firmalar mevcut pazarlarını geniŖletebilecekleri en kısa mesafede yer deęiŖtirmektedirler. Bütün bu bulgular çerçevesinde, İzmir kentsel bölgesinin, gemiŖte metropoliten alanda yer seçen üretim iŖlevlerinin yapısal dnŖm geçirerek rekabet gücü sağlama çabaları ile iliŖkili olarak yeni mekansal arayıŖlara girmelerinin bir sonucu olduğunu olmadığını, yeni iŖletmelerin metropoliten alanın çeperinde açılan sanayi bölgelerinin sunduğu olanaklar nedeniyle çeperde konumlanma tercihlerinin bir sonucu olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 5

KENT BÖLGE OLUŞUMU

VE HİZMET İŞLEVLERİNİN MEKANSAL

DAĞILIMINDA DEĞİŞEN EĞİLMELER

5.1. GİRİŞ

İzlenebileceği gibi, sanayinin metropolitan alanın çeperinde oluşan yeni üretim alanlarına taşınması kentsel bölgelerin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak ele alınmaktadır. Diğer taraftan, ekonomik işlevlerin çeper yerleşmelere sığraması, bu mekansal olarak dağılmış aktivitelerin kontrol ve komuta işlevlerinin önemini artırarak tek merkezde toplanmasını da gerekli kılmıştır. Bu çerçevede kentsel bölgeler mekanda dağılmış üretim işlevlerinin organizasyonu ve finansmanı için gerekli hizmetlerin üretildiği mekanlar olarak gündeme gelmekte, ve kentsel bölgelerin ana kentlerinin hizmet işlevlerinin, özellikle de uzmanlaşmış finans ve iş hizmetlerinin yer aldığı mekanlar olarak yeniden yapılandığı vurgulanmaktadır (Hutton, 2004; Sassen, 2001a; Peck ve Tickell, 2002). Kentsel bölgeye geçiş sürecinde üretim işlevleri ana kentin çeperine doğru kayarken ana kentin bir hizmet merkezi haline gelip gelmediği, metropoliten alanda hizmet işlevlerinin mekansal dağılımının ne olduğu ve nasıl değiştiği sorusu önem kazanmaktadır. Bu bölümde, İzmir örneğinde bu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır.

5.2. KAVRAMSAL TARTIŞMALAR

Önceki bölümde özetlenen, sanayi sektöründe yaşanan yapısal değişimler bir taraftan hizmetler sektörünün yükselişini beraberinde getirirken diğer taraftan da hizmetler sektörünün kendisinin de önemli yapısal dönüşümler geçirmesini gerekli kılmıştır. Bu dönüşüm sürecinde sanayi işletmelerinin kendi bünyelerinde yer alan yönetim, büro ve teknik işlerin ayrışarak bu tür uzmanlaşmış hizmet sunumunun dışsallaştırıldığı görülmektedir (Rusten 2000). Bu süreçte bu tür ara hizmet türlerinden bir bölümünün çeper yerleşmelere çıktığı görülse de (Daniels, 1985), yeniden yapılanan sanayinin uzmanlaşmış hizmetlere yönelik taleplerini, bu hizmetlerin sunumunda uzmanlaşan firmalardan temin etmek yönündeki eğilimleri bu tür hizmet işlevlerinin yer seçtiği ofis komplekslerinin yığıldığı yeni iş merkezlerinin ortaya çıkışı sonucunu doğurmuştur. 1990'lı yıllar boyunca küreselleşme süreçleri hizmet sektöründeki dönüşümleri şekillendirmeye devam etmiş ve bankacılık, finans ve üretici hizmetler gibi yeni düzende komuta ve kontrol işlevlerinde uzmanlaşan bazı

kentlerin küresel kent hiyerarşisinin üst kademelerinde konumlandıkları görülmeye başlanmıştır (Sassen, 2001a). Pek çok çalışmada finans ve hizmet üretmeye yönelik işlevler bir kentin küreselleşmesinin ölçütü olarak ele alınırken, kentte hizmet işlevlerinin payı ne kadar fazla ise, kentin o kadar küreselleşmiş olduğu vurgulanmaktadır (Sassen 1991; Sassen 2001a). Loughborough Üniversitesi'nde 'dünya kentleri' araştırma grubu (GaWC) gelişmiş ülkelerin dünya kentlerinde üretici hizmetlerin rolüne yönelik araştırmalarını sürdürürken (Beaverstock, Smith ve diğ., 2000; Beaverstock and Boardwell 2000; Taylor 2001; Taylor and Walker 2001; Beaverstock, Smith et al. 2003; Taylor 2003), benzeri araştırmaların gelişmekte olan ülkelerde de gündeme geldiği, özellikle üretici hizmetlerin küresel kent bölge oluşumlarına nasıl katkı yaptıklarına yönelik araştırmaların gelişmekte olan ülkelerin kentleri bağlamında da tartışıldığı görülmektedir. Üretim ve sanayi sektörlerinin önemini korumaya devam ettiği, küresel rekabete eklenilen dünyanın gelişmekte olan ülkelerinin metropollerinde de benzeri oluşumların gündeme geldiği görülmektedir. Bu kentlerde de uzmanlaşmış hizmetler metropol ekonomilerinin gelişme motoru olarak karşımıza çıkmakta, yüksek yapılardan oluşan fiziki çevreleri ile tanınan yeni merkezi iş kompleksleri hızla büyümekte, bu alanlarda üst düzey işgücünün geliri hızla artmaktadır. Örneğin Kuala Lumpur'un küreselleşmesinde üretici hizmetlerin rolünü inceleyen (Morshidi 2000), bu işlevlerin gelişmesinin kentin bir dünya kenti olma çabalarını desteklemek için yeterli olup olmadığını da sorgulamaktadır.

Ancak küresel kent niteliği olmasa da, pek çok kentsel bölgede özellikle sanayi işlevlerinin çepere sıçraması, bu mekansal olarak ayrılmış aktivitelerin kontrol ve komuta işlevlerinin önemini artırarak bir merkezde toplanmasını gerekli kılmaktadır. Pek çok çalışma, kent bölgelerin üretim işlevlerine yönelik işgücünü kaybederlerken katma değeri yüksek hizmet işlevlerini sağlamada başarılı olduğuna işaret etmektedir (Eraydın ve diğ., 2008a; 2008b). Bu süreçte kent bölgelerin ana kentlerinin özellikle de finans ve hizmet üretmeye yönelik yeni işlevlerin yığıldığı merkezler olarak önemini artırmaya başladıkları görülmektedir. Bu konudaki çalışmalar, ana kentlerin sanayisizleşmesini, kent bölgelerin oluşmasının gereği olarak ele alırken, bu alanlarda hizmet işlevlerinin payının arttığı yükselen hizmet işlevlerinin mekansal olarak nasıl örgütlendiği sorusu da önem kazanmaktadır.

Bütün bu gelişmelerin metropoliten alanların coğrafyasında da önemli değişimleri beraberinde getirdiğine, metropoliten alanların coğrafyasının yeniden yapılandığına işaret edilmektedir (Daniels 1993). Bu konuda bazı çalışmaların metropoliten alanların içinde gündeme gelen mekansal değişimleri incelemeye odaklandıkları görülmektedir. Hatta daha 1960'larda gündeme gelen ve metropoliten alanın genişleyerek, birbiriyle işlevsel olarak ilişkili çok merkezli yeni mekansal oluşumların (megalopolis) ortaya çıkışını anlamaya yönelik araştırmaların bu merkezlerin oluşumunun arkasındaki dinamiklere odaklandığı (Gottmann

1961), burada hizmet işlevlerinin çepere yayılması süreçlerinin geleneksel olarak tek merkezli gelişen metropoliten alanlarda ikincil merkezlerin oluşumundaki rolüne işaret ettikleri görülmektedir.

Benzeri tartışmaların günümüz yazınında da kent bölgeleri ve özellikle de tek merkezli kent bölgelerden çok odaklı kent bölgelere geçişin arkasındaki dinamikleri anlamaya yönelik çalışmalarda gündeme geldiği söylenebilir. Bu çerçevede, hizmet işlevlerinin çepere yayılma sürecine odaklanılmakta; özellikle de iş hizmetlerinin geleneksel merkezi iş alanını terk ettiği, merkezden çepere giden nüfusu, sanayiye ve toplumsal hizmet işlevlerini takip ederek, çeperdeki yeni çekim odaklarında yer seçtiğinin altı çizilmektedir. Örneğin Pfister ve diğerleri (2000) Sydney metropoliten bölgesinde, hizmet işlevlerinin çepere çıkması sonucunda çeperde ikincil ekonomik merkezlerin oluştuğunu göstermiş, bu oluşumda, bu merkezlerin ana kentin merkezinden uzakta olmalarının kolaylaştırıcı rol oynadığına işaret etmiştir. Illeris (1997, bkz. Halbert, 2004) de Kopenhag'daki gelişmiş iş hizmetleri üreten firmaların çepere çıkmasına odaklandığı çalışmasında bu gelişmelerin sonucunda çeperde yeni bir merkez oluştuğunu göstermiştir. Halbert (2004) 1980'lerde Paris merkezi iş alanında yığılan tek merkezli bir metropoliten alanda, ana kentten oldukça uzakta olan bazı çeper yerleşmelerin ikincil merkez olarak ortaya çıktığını ve 1990'ların sonuna gelindiğinde Paris'in çok merkezli bir kent bölgeye dönüştüğünü göstermiştir. Ancak burada merkezler arasında farklı alanlarda uzmanlaşmalara dayalı bir işbölümü olduğunun da altının çizilmesi gerekir. Halbert, iş hizmetlerinin kent bölgenin yeni iş merkezinde, yüksek teknoloji işlevlerine hizmet eden hizmetlerin uzak çeperdeki 'teknopoliten' merkezlerde, lojistik ve perakende ticaret gibi geleneksel hizmet işlevlerinin de merkezin ilk çeperinde ve dış çeperinde yer alan, dönüşüm geçiren geleneksel sanayi odaklarında belirlediğinin altını çizmektedir.

Özellikle Kuzey Amerika örneklerine yönelik çalışmalar, bu gelişmelerin geleneksel merkezin çöküşüne neden olacağına yönelik tahminleri de beraberinde getirmiştir (Jacobs 1963). Örneğin Gordon ve Richardson (1996) ve Gordon ve diğerleri (1986) Silikon Vadisi ve Orange County örneklerine dayanarak, Kaliforniya'da dağılmış kentsel alanların ortaya çıktığını, bu oluşum içinde merkezi iş alanının küçüldüğünü ve çeperde hızla büyüyen merkezlerle yarışmadığını savunmaktadır. Benzer şekilde, Garreau (1991) da geleneksel kent merkezinin/merkezi iş alanlarının küresel ekonomik düzende yarışamayarak önemlerini kaybettiğini iddia etmektedir. Pek çok MİA'nın yeni iş hizmetleri için gerekli alanı sunamadığı, buralarda gayrimenkul fiyatlarının pahalı olduğu, ve bu alanların trafik sıkışıklığının ve sosyal gerilimlerin mekanı olarak algılandığı vurgulanmakta, geleneksel kent merkezlerinin/MİA'ların bu nedenlerle küresel ekonomik düzende rekabet gücünü kaybettiği iddia edilmektedir.

Bu tartışmalara karşılık bazı yazarlar da küresel düzende gündeme gelen gelişmelerin MİA'yı öldürmediği, tam tersine önemini güçlendirdiğini savunmaktadır. İş hizmetlerinin MİA'dan çıkışı aslında geleneksel merkezin katma değeri düşük hizmetleri çepere çıkarması, üst düzey yönetim işlevlerinin merkezde kalması anlamına gelmektedir (Coffey, Polese ve diğ. 1996a; Hermelin 2007a; Hoyler, Kloosterman ve diğ. 2008). Hizmet işlevleri doğası gereği tüketicilere yakın olmayı gerektirmekte, özellikle de standartlaşmamış, stratejik önemdeki bilginin müşterilere aktarılmasında yüz-yüze ilişki önemli olduğundan, kent bölgelerin merkezleri önemini korumaktadır (Graham and Marvin 1996). Bu tartışmaların özellikle Avrupa örneklerinde, Amerikan kentsel bölgelerinde gözlenen oluşumlardan farklı oluşumların ortaya çıkışına işaret ettiği görülmektedir (Hall, 2001). Yoğunlaşmış/derişik merkezsizleşme (concentrated deconcentration) olarak isimlendirilen (Daniels 1995; Moulaert and Todtling 1995) ve Londra, Randstadt (Hollanda), Rhine-Ruhr ve Rhine Main (Almanya) ve Brüksel kentsel bölgelerinde gözlenen bu yeni oluşumda geleneksel kent merkezlerinin kendilerini yenilediği, ana kentin merkezinden ayrılan hizmet işlevlerinin uzak çeperde ikincil merkezleri oluşturduğu yapı içinde yeni işlevler üstlendiği vurgulanmaktadır. Paris'te iş hizmetlerindeki istihdamın dağılımını inceleyen (Alvergne and Shearmur 2002) iş hizmetlerindeki istihdamın çeperde arttığını ancak bu eğilime yığılma eğiliminin de eşlik ettiğini göstermişlerdir.

Görüldüğü gibi merkezi iş alanının küçüldüğü ya da çöktüğü pek çok yazar tarafından tartışmalı bulunsa da, çok odaklı kent bölge/metropoliten bölge tartışmalarının bir bölümünün 'merkeziliğin' anlamını sorguladığı görülmektedir. Burada yeni ekonomik düzende hangi işlevlerin merkez işlevleri temsil ettiği önem kazanmaktadır. Pek çok çalışma, iş hizmetlerini yeni düzenin 'üst düzey hizmet işlevleri' ya da 'gelişmiş hizmet üreticileri' olarak tanımlamaktadır (Coffey ve diğ. 1996a). Yönetim, muhasebe, avukatlık hizmetleri, finansal hizmetler ve gayrimenkul hizmetleri bilgi yoğun iş hizmetleri olarak üst düzey hizmet işlevlerini oluşturmaktadır. Paris'te 1990'ların sonunda üst düzey iş hizmetlerinin mekansal dağılımını inceleyen (Halbert 2004) üst düzey iş hizmetlerinin üretici hizmet işlevlerinden daha fazla kent bölgenin genişleyen merkezinde yığılma eğiliminde olduğuna işaret etmişlerdir. Burada, geleneksel merkezin, yeni hizmet işlevlerinin yer seçtiği La Defense'a doğru genişlediğini ve böylece sadece bir iş merkezi olmanın da ötesinde kent bölgenin karar merkezi haline geldiği görülmektedir (aynı zamanda bkz. Halbert 2008). (Pain 2008) de Londra'nın güneydoğusunda gelişmiş iş hizmetlerindeki büyümeyi incelediği çalışmasında, bunun yeni bir merkez oluşumu olarak değil, tarihsel olarak Londra'nın merkezinin genişlemesi olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Dublin örneğinde de bilgi yoğun iş hizmetleri metropoliten merkezde kalmak eğilimindedir (Sokol, Van Egeraat ve diğ. 2008). Ancak yeni iş merkezinin katkısıyla bazı kent bölgelerin merkezleri bir yönetim merkezine

dönüşse de Halbert (2004), bu genişlemenin geleneksel MIA'da görel olarak durağan bir yapıya neden olduğunun da altını çizmektedir.

Görüldüğü gibi, kentsel alanların çeperinde kendi merkezi olan kentsel yığılmaların ortaya çıkışı ve çok merkezli kent bölgelerin oluşması; ya da genel olarak kent bölgelerin oluşumu, kent bölgelerin merkezlerinin yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. Hizmet işlevlerinin geleneksel merkezden çıkması da bu sürecin bir parçası olarak vurgulanmaktadır. Bu konuda, akademik yazında yer alan bir grup çalışma hizmet işlevlerinin çepere yayılması ile çeperde yeni merkezlerin ortaya çıkışının geleneksel kent merkezinin/merkezi iş alanının çöktüğünü savunmaktadır. Buna karşılık diğer bir grup çalışma da çeperde beliren ikincil merkezlere rağmen ana merkezin genişleyerek önemini koruduğunu vurgulamaktadır. Güçlü bir merkezin etrafında oluşan, tek merkezli kentsel bölge oluşumlarında bile yeni hizmet işlevlerinin bazı örneklerde geleneksel merkezin yeniden canlandırılan bazı bölgelerinde yer seçtiği görülse de (Berry 1967; Smith and Williams 1986; Hutton 2000), üretici hizmetler, bankacılık, finans gibi önemi artan yeni hizmet işlevlerinin yer seçtiği, geleneksel kent merkezinden farklı bir yeni kent merkezinin ortaya çıktığı örnekler de görülmektedir. Örneğin Beckouche (1999) ve Beckouche vd. (1997)'nin Paris ile ilgili çalışmalarını kaynak gösteren Halbert (2004) kentin yeni iş merkezi olan La Defense'in öneminin artması ile birlikte ana kentin merkezi iş alanının tek merkez olmaktan çıktığına işaret etmektedir. Paris kentsel bölgesinde üretici hizmetlerin mekansal dağılımını inceleyen Halbert (2004) da 1980'lerden 1990'ların sonuna gelindiğinde Paris'in artık tek merkez olmadığını, üretici hizmetlerin, ana kentin merkezi iş alanından çıkması sürecinin sonucunda kent bölgenin merkezinin ana kentin ilk çeperindeki batı belediyelerini de içine alacak şekilde genişlediğini ortaya koymaktadır. Ancak bu çalışmaların bile, çeperdeki merkezsiz alanları yöneten tek bir büyük merkezi iş alanının ekonomik açıdan merkeziliğini kaybettiğine, merkezin genişlemesi sürecinde geleneksel MIA'nın durağanlaştığına ya da görel önemini kaybettiğine işaret etmektedir.

Bütün bu tartışmalar, merkezi iş alanının küçüldüğü ya da çöktüğü pek çok yazar tarafından tartışmalı bulunsa da, kent bölge/metropolitan bölge tartışmalarının bir bölümünde 'merkeziliğin' anlamının sorgulandığına işaret etmektedir. Takip eden bölümde İzmir'de hizmetler sektörünün mekansal olarak nasıl örgütlendiği incelenerek, gündeme gelen yeni gelişmelerin metropolitan merkez üzerindeki etkilerinin ne olduğu sorusuna yanıt aranacaktır.

5.3. İZMİR'DE HİZMETLER SEKTÖRÜNDEKİ MEKANSAL GELİŞMELERİN İNCELENMESİ

Yukarıda özetlenen tartışmalar ve bulgular, İzmir örneğinde üretici hizmetler/iş hizmetleri sektörünün mekansal olarak nasıl örgütlendiğini ortaya koymaya yönelik çalışmaları

yönlendirmiştir. Bu bölümde, İzmir örneğinde hizmetler sektörünün gelişimi ve mekansal yoğunlaşma eğilimleri incelenmiştir.

Bu inceleme yapılırken akademik yazında iş hizmetleri/üretici hizmetler olarak kabul edilen sektörlere odaklanılmıştır. Bu sektörler:

Üst düzey yönetim işlevleri: holding şirketleri, menkul kıymetler ve kefalet kooperatifleri

Finansal hizmetler: bankacılık, sigorta, gayrimenkul hizmetleri,

Üretici hizmetler: mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler, muhasebe, piyasa ve kamuoyu araştırma faaliyetleri, kiralama ve leasing faaliyetleri

Bilgi teknolojileri ile ilişkili hizmetler: bilgisayar ve çevre donanımları, bilgisayar programlama, telekomünikasyon, danışmanlık ve ilgili faaliyetler

Mühendislik hizmetleri: inşaat mühendisliği, endüstriyel fabrika danışmanlık ve proje faaliyetleri, yapı denetim faaliyetleri, harita, jeofizik ve diğer mühendislik ile test analiz ve araştırma

Kültürel/yaratıcı hizmetler: reklam ajansları, medya ve bunlarla ilişkili danışmanlık hizmetleri, fotoğrafçılık hizmetleri, sinema ve film dağıtım, gösterim faaliyetleri, mimarlık faaliyetleri,

Turizm hizmetleri: fuarcılık hizmetleri, sehayat acenteliği, tur operatörlüğü ve diğer rezervasyon hizmetleri ile ilgili faaliyetler

Ofis destek hizmetleri: Büro yönetimi, büro desteği ve diğer şirket destek faaliyetleri, güvenlik ve soruşturma faaliyetleri, temizlik

Lojistik hizmetler: posta ve kurye faaliyetleri, depolama, paketleme, uluslararası taşıma, yolcu taşıma, yük taşıma, taşımacılığı destekleyici faaliyetler,

Dışa açılan kapı olması ile ilişkili işlevler: dış ticaret ve e-ticaret

Bu çerçevede, İzmir Ticaret Odası'na (İZTO) kayıtlı olan firmaların kuruluşlarından adreslerini içeren veriseti kullanılmıştır. Bu veriseti oluşturulurken ilk olarak, 1 Haziran 2012 tarihinde İZTO'ya kayıtlı 10471 firmanın listesi alınmış ve firmaların kuruluş yılı, meslek grubu ve bugünkü adresine yönelik bilgileri de içeren bir veriseti oluşturulmuştur. İkinci aşamada, Haziran-Kasım 2012 tarihleri arasında İzmir Ticaret Odası'nın Ticaret Sicil arşivinden, firmaların kuruluş adresleri ve kuruluşlarından bugüne geçen sürede adres değişikliklerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Üçüncü olarak, firmaların adresleri, GoogleMaps ve diğer web kaynaklı haritalar kullanılarak sorgulanmış, mahalle ve ilçe bilgilerine yönelik eksikler

tamamlanmış ve hatalı bilgiler düzeltilerek güncellenmiştir. Böylece, firmaların adreslerine yönelik mekansal bilgileri içeren bir veriseti elde edilmiştir. Takip eden bölümlerde, bu verisetinin çözümlenmesi ile elde edilen bulgular sunulmaktadır.

5.3.1. İzmir’de Hizmetler Sektörünün Gelişimi

Tablo 5.1. Hizmet sektöründeki firmaların kuruluş dönemlerine göre dağılımı

Yıllar	Sayı	Oran	Birikimsel Oran
1980 öncesi	205	2,0	2,3
1980- 1989	313	3,0	5,3
1990- 1999	2307	22,0	27,3
2000- 2009	4892	46,7	74,1
2010 ve sonrası	2717	25,9	100,0
Bilinmeyen	37	,4	,4
Total	10471	100,0	

Kaynak: İZTO Veritabanı, 2012.

Önceki bölümlerde değinildiği üzere, ekonomik küreselleşme ile birlikte üretim ilişkilerinin sınırları aşması ve farklı mekansal düzeylerde gerçekleşmeye başlaması ve üretim işlevlerinin organizasyonunda hizmet işlevlerinin artan önemi, 1980’lerin ikinci yarısından itibaren dünyadaki pek çok kentin ekonomisinde hizmet işlevlerinin öneminin artmasını nedenlemiştir. Tablo 5.1 incelendiğinde, 1980 sonrası gündeme gelen dışa açılma ve ihracata dayalı büyüme politikaları ile birlikte İzmir’de de hizmet işlevlerinin 1990’lardan itibaren ivme kazandığı görülmektedir. 1980 öncesi, İzmir’de yerleşmiş hizmet faaliyetlerinin sayısı sadece 205 iken 1980-1989 yılları arasında 313’e ve 1990-1999 arasında da ivme kazanarak 2307’ye yükselmiştir. Bugün İzmir’de faaliyet gösteren hizmet işlevlerinin %22’sinin 1990’larda kurulduğu görülmektedir. Bu ivme 2000-2009 yılları arasında da devam etmiş, firmaların %46,7’si 2000’li yıllarda kurulmuştur. 2010 ve sonrasında kurulan firmalarının oranının %25,9’a ulaşmış olması ise, hizmetler sektöründeki gelişimin devam ettiğini göstermektedir.

5.3.2. Hizmetler Sektörü Mevcut Durum Analizi

Araştırmalar, oldukça farklılaşmış olan hizmetler sektöründe farklı yerleşim örüntüleri ve etkenlerin ortaya çıkabildiğini; bazı hizmetlerin görece olarak eşit ve geniş bir mekansal dağılım gösterirken, diğerlerinin sadece belirli kentsel alanlarda yoğunlaşma eğiliminde

olduklarının göstermektedir (o’Huallachain ve Leslie, 2007; Hermelin ve Rusten, 2007). İzmir’de hizmetler sektöründeki işletmelerin ilçelere göre dağılımları, Tablo 5.2’de izlenebilir.

Tablo 5.2. Hizmet işletmelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçeler	Sayı	Oran	Birikimli Oran
Balcova	228	2,2	2,2
Bayraklı	604	5,8	7,9
Bornova	1481	14,1	22,1
Buca	449	4,3	26,4
Cesme	156	1,5	27,9
Cigli	299	2,9	30,7
Gaziemir	463	4,4	35,1
Guzelbahce	49	,5	35,6
Karabaglar	474	4,5	40,1
Karaburun	13	,1	40,3
Karsiyaka	1009	9,6	49,9
Kemalpasa	178	1,7	51,6
Konak	4560	43,5	95,1
Menderes	116	1,1	96,3
Narlidere	143	1,4	97,6
Seferihisar	66	,6	98,3
Urla	183	1,7	100,0
Toplam	10471	100,0	

Kaynak: İZTO Veritabanı, 2012.

Hizmet işlevlerinin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde, bu işlevlerin Konak ilçesinde yığıldığı görülmektedir. Bugün İzmir’de faaliyet gösteren hizmet işlevlerinin %43,5’i Konak’ta yer seçmektedir. Konak’ı, Bornova ile Karşıyaka ilçeleri takip etmekte, hizmet işlevlerinin sırasıyla %14,1’i ve %9,6’sı buralarda yer seçmektedir. 4. Sırada, “Yeni Kent Merkezi Projesi” ile gündeme gelen Bayraklı bulunmakta, firmaların sadece %5,8’i bu ilçede yer seçmektedir. Adnan Menderes Havalimanı ve Ege Serbest Bölge’sinin de yer aldığı ve İzmir’de sanayinin yer seçtiği güney aksı üzerinde yer alan Gaziemir, Karabağlar ve Buca’nın payları ise sırasıyla %4,4, %4,5 ve %4,3’tür. Hizmetler sektöründe en düşük payı olan ilçeler, Karaburun(%0.1), Güzelbahçe (%0.5) ve Seferihisar (%0.6)’dır. İzmir’in turizm merkezi ve uluslararası yolcu ve yük taşımacılığında önemli bir deniz bağlantısı olan Çeşme ise, sadece %1,5’lik bir paya sahiptir.

Tablo 5.3. Yıllar itibariyle hizmet işlevlerinin ilçelerde gelişimi

İlçeler		Kuruluş dönemi						Toplam
		Bilinmeyen	1980 öncesi	1980- 89	1990- 99	2000- 09	2010 ve sonra	
Bayraklı	sayı	2	7	2	63	255	216	545
	Kuruluş dönemi içinde %	5,4%	3,4%	,6%	2,7%	5,2%	7,9%	5,2%
	Toplam%	,0%	,1%	,0%	,6%	2,4%	2,1%	5,2%
Bornova	sayı	4	22	22	240	673	373	1334
	Kuruluş dönemi içinde %	10,8%	10,7%	7,0%	10,4%	13,8%	13,7%	12,7%
	Toplam%	,0%	,2%	,2%	2,3%	6,4%	3,6%	12,7%
Karşıyaka	sayı	2	22	19	208	454	289	994
	Kuruluş dönemi içinde %	5,4%	10,7%	6,1%	9,0%	9,3%	10,6%	9,5%
	Toplam%	,0%	,2%	,2%	2,0%	4,3%	2,8%	9,5%
Konak	sayı	25	107	222	1335	2245	1078	5012
	Kuruluş dönemi içinde %	67,6%	52,2%	70,9%	57,9%	45,9%	39,7%	47,9%
	Toplam%	,2%	1,0%	2,1%	12,7%	21,4%	10,3%	47,9%
Buca	Count	1	7	6	82	185	140	421
	% within kurulusdonemi	2,7%	3,4%	1,9%	3,6%	3,8%	5,2%	4,0%
	% of Total	,0%	,1%	,1%	,8%	1,8%	1,3%	4,0%
Çeşme	sayı	0	3	8	23	72	39	145
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	1,5%	2,6%	1,0%	1,5%	1,4%	1,4%
	Toplam%	0,0%	,0%	,1%	,2%	,7%	,4%	1,4%
Çiğli	sayı	0	2	4	50	122	86	264
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	1,0%	1,3%	2,2%	2,5%	3,2%	2,5%
	Toplam%	0,0%	,0%	,0%	,5%	1,2%	,8%	2,5%
Gaziemir	sayı	1	1	2	72	228	129	433
	Kuruluş dönemi içinde %	2,7%	,5%	,6%	3,1%	4,7%	4,7%	4,1%
	Toplam%	,0%	,0%	,0%	,7%	2,2%	1,2%	4,1%

Güzelbahçe	sayı	0	1	2	6	22	14	45
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	,5%	,6%	,3%	,4%	,5%	,4%
	Toplam%	0,0%	,0%	,0%	,1%	,2%	,1%	,4%
Karabağlar	sayı	1	14	8	84	235	123	465
	Kuruluş dönemi içinde %	2,7%	6,8%	2,6%	3,6%	4,8%	4,5%	4,4%
	Toplam%	,0%	,1%	,1%	,8%	2,2%	1,2%	4,4%
Karaburun	sayı	0	0	2	2	7	3	14
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	0,0%	,6%	,1%	,1%	,1%	,1%
	Toplam%	0,0%	0,0%	,0%	,0%	,1%	,0%	,1%
Kemalpaşa	sayı	0	3	3	40	69	48	163
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	1,5%	1,0%	1,7%	1,4%	1,8%	1,6%
	Toplam%	0,0%	,0%	,0%	,4%	,7%	,5%	1,6%
Menderes	sayı	1	2	4	30	42	18	97
	Kuruluş dönemi içinde %	2,7%	1,0%	1,3%	1,3%	,9%	,7%	,9%
	Toplam%	,0%	,0%	,0%	,3%	,4%	,2%	,9%
Balçova	sayı	0	6	2	24	104	58	194
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	2,9%	,6%	1,0%	2,1%	2,1%	1,9%
	Toplam%	0,0%	,1%	,0%	,2%	1,0%	,6%	1,9%
Narlidere	sayı	0	2	3	14	72	44	135
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	1,0%	1,0%	,6%	1,5%	1,6%	1,3%
	Toplam%	0,0%	,0%	,0%	,1%	,7%	,4%	1,3%
Seferihisar	sayı	0	3	2	17	31	10	63
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	1,5%	,6%	,7%	,6%	,4%	,6%
	Toplam%	0,0%	,0%	,0%	,2%	,3%	,1%	,6%
Urla	sayı	0	3	2	17	76	49	147
	Kuruluş dönemi içinde %	0,0%	1,5%	,6%	,7%	1,6%	1,8%	1,4%
	Toplam%	0,0%	,0%	,0%	,2%	,7%	,5%	1,4%
Toplam	sayı	37	205	313	2307	4892	2717	10471
	Kuruluş dönemi içinde %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam%	,4%	2,0%	3,0%	22,0%	46,7%	25,9%	100,0%

Tablo 5.3 yıllar itibariyle hizmet işlevlerinin ilçelerde gelişimini göstermektedir. Tablodan da izlenebileceği gibi, 1980 öncesi hizmet işlevleri metropoliten merkez olma rolüyle ilişkili olarak Konak'ta yoğunlaşmıştır. Bu yıllarda açılan firmaların yarısı Konak'ta yer seçerken, Karşıyaka ve Bornova'nın payı %10,7'dir. Bu yıllarda bu iki ilçe İzmir'in iki önemli iki alt merkezi olarak belirlemektedir. 1980-1989 arasında da bu durum değişmemiş, Konak hizmet işlevlerinde yeni açılan firmaları çekmeye devam etmiştir. 1980'ler boyunca açılan firmaların %70.9'u Konak'ta yer seçmekte, Karşıyaka ve Bornova ise %7 ve %6'lık paya sahip olmaktadır.

1990'lardan itibaren İzmir'de hizmet işlevlerinin önem kazanması ile birlikte, Güzelbahçe ve Karaburun dışında tüm ilçelerde de açılan firma sayısında artışlar görülmektedir. 1990-1999 döneminde açılan firmaların %56'sı Konak'ta, %14'ü Bornova'da, %9'u ise Karşıyaka'da yer seçmiştir. Bu dönemde en önemli artış Gaziemir ve Bayraklı'da gerçekleşmiş, bu ilçeleri sırasıyla Buca, Kemalpaşa, Çiğli ve Balçova takip etmiştir. 2000'ler boyunca hizmet işlevlerindeki artış ivmesi tüm ilçelerde devam etmiştir. 2000-2009 arasında açılan firmaların %40'ı Konak'ta, %14'ü Bornova'da ve %11'i de Karşıyaka'da açılmıştır. Bu dönemde de en önemli artışın Narlıdere, Urla, Balçova ve Bayraklı'da gerçekleştiği görülmektedir. Urla'daki artış burada kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgesi ile ilgiliyken, diğer ilçelerdeki artış kentin yeni konut gelişmeleri ile sanayinin mekansal yer seçimi ile ilişkilidir. Bu gelişmeler, 2000'li yıllarda metropoliten alandaki mekansal iş bölümünün belirginleşmeye başladığının işareti olarak alınabilir. 2010-2011 yılları arasında açılan şirketlerin mekansal dağılımı incelendiğinde ilçelerin paylarında önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu veriler, bugün hizmet işlevlerinin mekansal dağılımında Konak'ın merkezi rolünü gösterirken, 1990 sonrasında nüfusun ve sanayinin büyüdüğü ilçelerin hizmet işlevlerinin dağılımında öneminin arttığına işaret etmektedir.

5.3.3. Hizmetler Sektöründeki İşletmelerin Alt-Sektörler Bazında İncelenmesi

Bu bölümde, hizmetler sektöründe faaliyet gösteren firmaların, alt sektörlerle göre dağılımları ve mekansal yoğunlaşma eğilimleri incelenmiştir. Tablo 5.4 İzmir'de 2012 yılında hizmetler sektöründe faaliyet gösteren toplam 10471 firmanın alt sektörlerle göre dağılımını vermektedir.

Sigorta faaliyetleri, İzmir'in hizmetler sektöründe en yüksek orana (%12.2) sahiptir. Bunu sırasıyla, yük taşıma (%7.5), mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (%6.8), dış ticaret ve e-ticaret (%6.2), yolcu taşıma (%6.1), bankalar (%6), reklam ajansları ve piyasa kamuoyu araştırma şirketleri (%5.5) ile bilgisayar programlama-telekomünikasyon-danışmanlık ve ilgili faaliyetler (%5.5) takip etmektedirler. Bu işlevler, İzmir'in hizmet işlevlerinin %55.8'ini oluşturmaktadır.

Tablo 5.4. Hizmet işletmelerinin alt sektörlere göre dağılımı

Alt Sektörler	Sayı	Oran
46/C - Sinema ve film dağıtım- gösterim faaliyetleri	53	0,5
52/B - Uluslararası antrepo ve acentelik	52	0,5
46/A - Fotoğrafçılık hizmetleri	90	0,9
40/C - Büro yönetimi- büro desteği ve diğer şirket destek faaliyetleri	130	1,2
46/B - Medya	121	1,2
55/B - Holding şirketleri- menkul kıymetler- kefalet kooperatifleri	153	1,5
40/A - Güvenlik ve soruşturma faaliyetleri	175	1,7
48/A - Kiralama ve leasing faaliyetleri	247	2,4
40/B - Temizlik faaliyetleri	262	2,5
54 - Posta ve kurye faaliyetleri	265	2,5
52/A - Uluslararası taşıma	279	2,7
58 - Taşımacılığı destekleyici faaliyetler	293	2,8
80 - İnşaat mühendisliği- endüstriyel fabrika danışmanlık ve proje faaliyetleri	356	3,4
48/B - seyahat acentesi- tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ile ilgili faaliyetler	403	3,8
45 - bilgisayar- çevre donanımları	406	3,9
57 - Gayrimenkul faaliyetleri	422	4,0
79 - Mimarlık faaliyetleri	430	4,1
81 - Yapı denetim faaliyetleri- harita- jeofizik ve diğer mühendislik ile test analiz ve araştırma faaliyetleri	493	4,7
47 - Bilgisayar programlama- telekomünikasyon- danışmanlık ve ilgili faaliyetler	574	5,5
60 - Reklam ajansları ve piyasa kamuoyu araştırma faaliyetleri	581	5,5
55/A - Bankalar	631	6,0
53/B - Yolcu taşıma	635	6,1
87 - Dış ticaret ve e-ticaret	646	6,2
59 - Mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler	713	6,8
53/A - Yük taşıma	785	7,5
56 - Sigorta	1276	12,2
Toplam	10471	100,0

Kaynak: İZTO Veritabanı, 2012.

Tablo 5.6 hizmet işlevlerinin alt sektörlerinin dönemler itibariyle gelişme eğilimlerini göstermekte, Tablo 5.5 ise dönemler itibariyle, üretim işlevleri ile ilişkili olarak hizmet işlevlerinin gelişimini özetlemektedir. Buna göre, 1980 öncesinde İzmir'de iş hizmetleri olarak bankacılık sektörünün olduğu, sigortacılık, dış ticaret gibi sektör gruplarının çok düşük temsil edildiği, Fordist üretim yapan firmaların firma organizasyonuna içselleştirdikleri güvenlik, temizlik, büro yönetimi, büro desteği ve diğer şirket faaliyetleri gibi hizmet kollarının ise 1990'lardan itibaren üretim biçiminin esnekleşmesi ile birlikte yaşanan dönüşümlerle üretim

işlevlerinden dışsallaştırılarak bir hizmet kolu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bilgisayar ve bilişim teknolojilerindeki gelişimleri takiben 1990'li yıllardan itibaren görülmeye başlanan bilgisayar programlama ve bilgisayar ve çevre donanımları gibi alanlar ve diğerlerinin gelişimi, üretim-hizmet-teknoloji entegrasyonunun artması ve üretimde teknoloji yoğunluğunun küresel rekabetin vazgeçilmez unsuru haline gelmesi ile birlikte 2000 sonrasında hız kazanmıştır. Burada, tarihi boyunca önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olan İzmir'de yük taşımacılığı ve taşımacılığı destekleyici faaliyetlerin ayrı birer hizmet kolu olarak yine 1980'li yıllarda ortaya çıkmış olmaları dikkat çekicidir. Bu tür iş hizmetleri önceki yıllarda, üretici ve imalat firmaları tarafından yürütülürken 1990'lardan itibaren bu tür hizmet sunumunun bu konularda uzmanlaşmış firmalar tarafından gerçekleştirilmeye başladığını göstermektedir.

Tablo 5.5. İzmir'de üretim işlevleri ile ilişkili olarak hizmet işlevlerinin gelişimi

	1980 öncesi	1990-2000	2000 sonrası
Dönemin özelliği	Fordist üretim biçimi	Üretim biçiminde esneklik	Hizmet-teknoloji-üretim sistemlerinin entegrasyonu
	Hizmet sunumu üretim işlevlerine içselleştirilmiş	Üretici hizmetlerin artan önemi	
	Hizmet işleri profesyonelleşmiş	Hizmet sunumunun dışsallaştırılması	
	İş hizmetlerinin gelişimi	İşbölümünün hızla artması: mesleki, bilimsel ve teknik işlerin hızla büyümesi	Üretimde teknoloji yoğunluğunun artması Teknoloji üretiminin artması
Üretim işlevleriyle ilişkili olarak gelişen hizmet türleri	Yönetim işlevleri: Muhasebe Stok denetim hizmetleri	Kolaylaştırıcı hizmetler: Danışmanlık hizmetleri: işletme, pazarlama, mühendislik Ticari bankacılık Gayrimenkul	Teknolojiye yönelik hizmetler: Bilgi teknolojileri Teknoloji uzmanları

Tablo 5.6. Alt sektörlerin kuruluş dönemlerine göre dağılımları

Alt sektörler		Bilinmeyen	1980 öncesi	1980- 89	1990- 99	2000- 09	2010 ve sonra	Toplam
40/A - Güvenlik ve soruşturma	Sayı	0	0	0	24	98	53	175
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%	2,00%	2,00%	1,70%
40/B - Temizlik	Sayı	1	0	0	35	143	83	262
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	0,00%	1,50%	2,90%	3,10%	2,50%
40/C - Büro yönetimi, büro destek ve diğer şirket destek faaliyetleri	Sayı	1	0	0	21	67	41	130
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	0,00%	0,90%	1,40%	1,50%	1,20%
45 - Bilgisayar- çevre donanımları	Sayı	1	0	5	98	217	85	406
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	1,60%	4,20%	4,40%	3,10%	3,90%
46/A - Fotoğrafçılık hizmetleri	Sayı	1	0	2	38	32	17	90
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	0,60%	1,60%	0,70%	0,60%	0,90%
46/B - Medya	Sayı	3	0	1	37	42	38	121
	kuruluş dönemi içinde %	8,10%	0,00%	0,30%	1,60%	0,90%	1,40%	1,20%
46/C - Sinema ve film dağıtım- gösterim	Sayı	0	0	1	5	24	23	53
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	0,00%	0,30%	0,20%	0,50%	0,80%	0,50%
47 - Bilgisayar programlama, telekomünikasyon, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	Sayı	1	0	11	85	282	195	574
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	3,50%	3,70%	5,80%	7,20%	5,50%
48/A - Kiralama ve leasing	Sayı	1	1	6	45	112	82	247
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,50%	1,90%	2,00%	2,30%	3,00%	2,40%
48/B - Seyahat acentası, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	Sayı	3	1	19	109	172	99	403
	kuruluş dönemi içinde %	8,10%	0,50%	6,10%	4,70%	3,50%	3,60%	3,80%
52/A - Uluslararası taşıma	Sayı	1	2	11	56	154	55	279
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	1,00%	3,50%	2,40%	3,10%	2,00%	2,70%
52/B - Uluslararası antrepo ve acentalık	Sayı	3	2	1	8	21	17	52
	kuruluş dönemi içinde %	8,10%	1,00%	0,30%	0,30%	0,40%	0,60%	0,50%
53/A - Yük taşıma	Sayı	0	0	24	256	354	151	785
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	0,00%	7,70%	11,10%	7,20%	5,60%	7,50%
53/B - Yolcu taşıma	Sayı	0	2	15	185	254	179	635
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	1,00%	4,80%	8,00%	5,20%	6,60%	6,10%
54 - Posta ve kurye faaliyetleri	Sayı	1	0	1	17	160	86	265
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	0,30%	0,70%	3,30%	3,20%	2,50%
55/A - Bankalar	Sayı	0	157	52	82	267	73	631
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	76,60%	16,60%	3,60%	5,50%	2,70%	6,00%
55/B - Holding şirketleri, menkul kıymetler, kefalet kooperatifleri	Sayı	3	2	2	57	68	21	153
	kuruluş dönemi içinde %	8,10%	1,00%	0,60%	2,50%	1,40%	0,80%	1,50%
56 - Sigorta	Sayı	5	4	25	248	721	273	1276
	kuruluş dönemi içinde %	13,50%	2,00%	8,00%	10,70%	14,70%	10,00%	12,20%

Alt sektörler		Bilinmeyen	1980 öncesi	1980- 89	1990- 99	2000- 09	2010 ve sonra	Toplam
57 - Gayrimenkul faaliyetleri	Sayı	0	5	9	84	188	136	422
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	2,40%	2,90%	3,60%	3,80%	5,00%	4,00%
58 - Taşımacılığı destekleyici faaliyetler	Sayı	0	0	9	70	134	80	293
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	0,00%	2,90%	3,00%	2,70%	2,90%	2,80%
59 - Mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler	Sayı	1	0	20	99	361	232	713
	kuruluş dönemi içinde %	2,70%	0,00%	6,40%	4,30%	7,40%	8,50%	6,80%
60 - Reklam ajansları ve piyasa kamuoyu araştırma faaliyetleri	Sayı	0	0	13	116	241	211	581
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	0,00%	4,20%	5,00%	4,90%	7,80%	5,50%
79 - Mimarlık faaliyetleri	Sayı	0	10	25	158	164	73	430
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	4,90%	8,00%	6,80%	3,40%	2,70%	4,10%
80 - İnşaat mühendisliği, endüstriyel fabrika danışmanlık ve proje faaliyetleri	Sayı	11	8	34	137	125	41	356
	kuruluş dönemi içinde %	29,70%	3,90%	10,90%	5,90%	2,60%	1,50%	3,40%
81 - Yapı denetim, harita, jeofizik ve diğer mühendislik, test analiz ve araştırma	Sayı	0	2	13	116	232	130	493
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	1,00%	4,20%	5,00%	4,70%	4,80%	4,70%
87 - Dış ticaret ve e-ticaret	Sayı	0	9	14	121	259	243	646
	kuruluş dönemi içinde %	0,00%	4,40%	4,50%	5,20%	5,30%	8,90%	6,20%
Toplam	Sayı	37	205	313	2307	4892	2717	10471
	kuruluş dönemi içinde %	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Kaynak: İZTO veritabanı, 2012 (İlk satırlar firma sayısını, ikinci satırlar kuruluş dönemi içindeki %'yi yansıtmaktadır).

1990'lardan itibaren İzmir'de hizmet sunumu, artan üretim ve dış ticaret ilişkileri ile ve hem nüfusun hem de üretim işlevlerinin dışa açılması ve mekansal olarak yayılması ile ilişkili olarak yük taşımacılık, yolcu taşımacılığı, dış ticaret, sigorta ve bankacılık çevresinde gelişmiştir. Bu gelişmeler olurken ve önceki bölümlerde tartışıldığı üzere, İzmir'in çevresindeki yerleşimlerle akım ilişkileri gelişirken, İzmir'in metropoliten kent merkezinin oluşan kent bölgenin hizmet merkezine dönüşüp dönüşmediği sorusu önemlidir. Tablo'da hizmetlerin alt sektörlerinin dönemler itibariyle gelişimi İzmir'de üst düzey hizmet işlevlerinin gelişiminin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Holding şirketleri-menkul kıymetler-kefalet kooperatifleri ile büro yönetimi-büro desteği ve diğer şirket destek faaliyetlerinin gelişmesinin oldukça sınırlı kaldığı, yeni açılan şirketler içinde bu sektörlerin payının sırasıyla %1.50 ve 1.20 olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, kültürel hizmetler arasında yer alan medya, sinema ve film dağıtımı, fotoğrafçılık faaliyetlerinin oranı da %1.2, %0.5 ve %0.9'dur.

5.3.4. Hizmet İşlevlerinin Mekansal Organizasyonunun ve Değişen Eğilimlerin İncelenmesi

Akademik yazında gündeme gelen tartışmaların öetlendiği ilk bölümde tartışıldığı üzere, 1980 sonrasında gündeme gelen gelişmeler kentlerde üretici hizmetlerin ve iş hizmetlerinin öneminin artması sonucunu doğurmuştur. Bu gelişmeler, bu tür yeni hizmet türlerinin mekansal olarak nasıl örgütlendiği, ve bu çerçevede de geçmişte metropoliten alanların merkezleri olarak tanımlanan MİA'ların bu gelişmelerden nasıl etkilendiği sorularını da araştırmaların yoğunlaştığı sorular olarak gündeme taşımıştır. Bu bölümde dünyadaki pek çok metropolde olduğu gibi İzmir'de de 1990'lardan itibaren artan yeni iş ve üretici hizmetlerinin mekansal örgütlenmesinin nasıl olduğu araştırılmıştır.

Yeni iş/üretici hizmet işlevlerinin mekansal organizasyonunun incelenmesi ve bu hizmet işlevlerinin mekansal örüntülerinin ortaya çıkarılması, LeBart (1994) tarafından önerilen, correspondence analizi ile cluster analizinin birlikte kullanıldığı ilişkiyel çözümlene yöntemlerine dayanarak yapılmıştır. Murat Güvenç ve Serdar Yıldırım tarafından geliştirilen Strata 6.6 programı Lebart tarafından önerilen yöntemi operasyonalize ederek, hizmet işletmelerinin konumlandığı mahalleleri sektörel benzerlikleri üzerinden katmanlaştırmaya olanak sağlamaktadır. Coorespondence analizi ile cluster analizini beraber yapmaya imkan veren bu bilgisayar programı ile yapılan çözümlene farklı aşamalardan oluşmaktadır:

- a) *Yön-belirtir ki-kare göstergesi ile sınıflama:* İlk olarak, yön-belirtir ki-kare metriği kullanılarak hizmet işletmelerinin konumlandığı mahalleler ile hizmet alt-sektörleri arasındaki bağlantı yoğunlukları açığa çıkarılmıştır. Yön-belirtir ki-kare metriği, toplam içindeki ağırlıklarına göre pozisyon bulduğu için yığılmaları ve seyreklikleri tespit etmeye olanak sağlamaktadır.
- b) *Correspondence analizi:* İkinci olarak, elde edilen sınıflama üzerinden mahalleler ile hizmet alt-sektörleri arasındaki bağlantı yoğunluğunu gösteren çapraz tablolar correspondence analizi ile çözümlenerek indirgenmiştir. Bu aşamada, veri tablosunun her sıra ve sütununu birer veri profili şeklinde tanımlanır ve noktalar aracılığıyla temsil edilir (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009). Sıra profilleri sıra noktalar, sütun profilleri sütun noktalar üzerinden temsil edilir. Bu şekilde temsil, verisetini en az ve en ölçülebilir veri kaybıyla özetleme olanağı sağlar (ibid.). Bu çözümlene hizmet işletmelerinin konumlandığı mahalleler ile alt-sektörlerin birbirlerine göre konumlarını görmek amacıyla yapılmıştır.
- c) *Uyumlu profillerden oluşan mahalle ve sektör kümelerinin elde edilmesi-profil benzerliğine dayalı sınıflama:* Üçüncü olarak, cluster analizi kullanılarak, profilleri uyumlu sektörler ve mahalleler gruplanmıştır. Bu aşama sonunda, hizmet işlevlerinin yer seçtiği 17 mahalle kümesi ile 12 sektör kümesi elde edilmiştir. Böylece, yapısal olarak birbirine

benzeyen 12 sektör kümesi (EK Tablo 5.9) ve 17 mahalle kümesine (EK Tablo 5.10) indirgenmiştir.

d) *Firma göçüne yönelik verisetinin katmanlaştırılması sonucunda sektörel profilleri benzerliklerine göre elde edilen sonuçlar-Permüte tablolar:* Correspondence analizi ile indirgenmiş matrislerin çıktıları permüte tablolarıdır. Tablo 5.7 ve Tablo 5.8 hizmet işlevlerinin mekansal organizasyonunda anlamlı yığılmalar gösteren sektörel ilişkileri göstermektedir. Bu tablolar Bertin çizelgesi (Bertin, 1983) yardımıyla görselleştirilmiştir. Bertin çizelgesi, anlamlı yığılmaları, permüte correspondence matrisinin ana diagonalı üzerinde temsil etmeyi sağlarken, çizelgenin her satırını ayırt edici bir lejand kategorisi olarak kullanabilmeye olanak vermektedir (Güvenç ve Kirmanoğlu, 2009). Harita bu lejand kategorilerini görselleştirmektedir.

Takip eden bölümde, bu analizin ortaya koyduğu sonuçlar tartışılmaktadır.

5.3.4.1. Uzmanlaşmış hizmetler sektöründe birbirine yakın mekansal konumda ve ilişkide olan alt sektörlerin belirlenmesi

İzmir'de anlamlı yığılmalar gösteren uzmanlaşmış hizmet grupları ayrı bir lejand kategorisi olarak aşağıda açıklanmıştır:

Lejand kategorisi 1: Bu grup mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler, reklam ajansları ve piyasa kamuoyu araştırma faaliyetleri, mimarlık faaliyetleri ve dış ticaret ve e-ticaret faaliyetlerinden oluşmaktadır. İzmir'deki hizmet işlevlerinin %22.6'sı bu gruptadır. Bu hizmet türlerinin mekansal dağılımı incelendiğinde üç mahalle kümesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu hizmetlerin %20.6'sı **13 no.lu mahalle** kümesinde, %19.9'u **15 no.lu mahalle** kümesinde ve %12'si de **11 no.lu mahalle** kümesinde yer seçmiştir. Bununla birlikte, hizmet işlevlerinde faaliyet gösteren sadece 62 firmanın yer seçtiği **1 no.lu** mahalle kümesinde ise sadece bu hizmet türünün anlamlı temsil edildiği görülmektedir.

Lejand kategorisi 8: Bu grup temizlik faaliyetleri, inşaat mühendisliği-endüstriyel fabrika danışmanlık ve proje faaliyetleri, yapı denetim faaliyetleri-harita-jeofizik ve diğer mühendislik ile test, analiz ve araştırma faaliyetlerini kapsamaktadır. Bankalar ve gayrimenkul faaliyetleri de bu grupta yer almaktadır. Bu grubun kent genelinde %28.7 oranında temsil edildiği görülmektedir. Akademik yazında yer alan tartışmalar, bankalar gibi rutin ofis işi yapan ve destek işlevi gören bazı finansal hizmet türlerinin mekansal olarak dağıldığını ortaya koymuşlardır (Bryson, Keeble ve Wood, 1993). Diğer taraftan, gayrimenkul gibi hizmet işlevlerinin mekansal dağılımının da konut alanlarının mekansal gelişme yönünü takip ettiği görülmektedir. İzmir'de de bu hizmet işlevlerinin mekansal olarak dağıldığı izlenmektedir. Yine de **18 no.lu mahalle** kümesi bu sektördeki firmaların %19.6'sını barındırmaktadır.

Lejand kategorisi 6: Bu grup büro yönetimi-büro desteği ve diğer şirket destek faaliyetleri, fotoğrafçılık hizmetleri, sinema ve dağıtım-gösterim faaliyetleri ve sigorta faaliyetlerinden oluşmakta, bu işlevlerin benzer mekansal tercihleri olduğu görülmektedir. Kent genelinde 1549 firma ile %14.8 oranında temsil edilmekte olan bu hizmet grubunun %20.5'i **18 no.lu mahalle kümesinde**, %19.7'si **13 no.lu mahalle kümesinde**, %18.6'sı ise **15 no.lu mahalle kümesinde** yer seçmektedir. Bu sektörler aynı zamanda 10 no.lu mahalle kümesinde de %2.1'lik bir oranla temsil edilmektedir. Hizmet sektöründeki firmaların sadece %2.1'ini barındıran 10 no.lu mahalle grubunda yer seçen firmaların %15.2'si bu sektörde faaliyet göstermektedir.

Lejand kategorisi 2: Bu lejand kategorisi medya, bilgisayar programlama-telekominikasyon-danışmanlık ve ilgili faaliyetler ile seyahat acentesi-tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ile ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. 1098 firmanın bulunduğu bu grup, İzmir genelinde %10.5 oranında temsil edilmektedir. İş hizmetlerinin diğer alt sektörel kategorilerini kapsayan bu grubun mekansal dağılımı incelendiğinde %28.8'inin **13 no.lu mahalle kümesinde**, %19.2'sinin **15 no.lu mahalle kümesinde** ve %15.8'inin **18 no.lu mahalle kümesinde** yer seçtikleri görülmektedir. Bununla birlikte, bu sektörlerde faaliyet gösteren firmaların %8.5'i İzmir'in denize kıyısı olan, ikinci konutların, ve yeni konut sitelerinin ve turizm merkezi Çeşme'nin mahallelerinde yer seçmektedir. Bu bölgelerde bu hizmet türlerinde faaliyet gösteren firmaların sayısı az olsa da (94), bu alanlarda bu hizmet türleri beklenenin üzerinde temsil edilmektedir. Bu dağılım, bu işlevlerin konut alanlarına doğru sızdığına işaret etmektedir.

Lejand kategorisi 3: İş hizmetlerinin belirli alt-sektörlerini kapsayan bu grupta 734 firma bulunmaktadır. Bu sektörler holding şirketleri, menkul kıymetler, kefalet kooperatifleri ile bilgisayar ve çevre bilgisayar donanımları ve güvenlik ve soruşturma faaliyetleridir. İzmir genelinde **sadece %7 oranında temsil edilen bu grup üst düzey iş hizmetlerini temsil etmektedir.** Bu alt sektörlerin birlikte kümelenmesi, benzer mekansal tercihlere sahip olduklarını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bu hizmet türlerinin aynı mekansal birimlerde görülme olasılığı oldukça yüksektir. Bu hizmet işlevlerinin oluşturduğu küme, ayırdedici bir mekansal dağılım göstermektedir. Bu işlevlerin 3 mahalle kümesinde yoğunlaştığı, %34.9'unun **13 no.lu mahalle kümesinde**, %19.1'inin 18 no.lu mahalle kümesinde, %18'inin ise **15 no.lu mahalle kümesinde** yoğunlaştığı görülmektedir. Bu mekansal yığılmanın ayırdedici bir başka özelliği ise bu işlevlerin diğer mahalle gruplarında temsil edilmemesidir. Diğer bir ifadeyle, bu hizmet alt sektörlerinin oluşturduğu grup sınırlı bir alanda yoğunlaşma eğilimi göstermektedir.

Lejand kategorisi 5: Bu grup posta ve kurye faaliyetlerinden oluşmakta, bu grup İzmir'deki hizmet işlevlerinin %2.5'ini oluşturmaktadır. Bu hizmet işlevlerinin %19.6'sı 13 no.lu, %18.1'i ise 18 no.lu mahalle grubunda yer seçmiştir. Bununla birlikte posta ve kurye faaliyetlerinin kentin farklı yerlerine dağıldığı da görülmektedir.

Lejand kategorisi 7: Kiralama ve leasing faaliyetlerinden oluşan bu grup kent genelinde %2.4'lük bir oranla temsil edilmektedir. Bu hizmet türlerinin belirli bir mekansal dağılım kalıbı gösterdiğini söylemek zordur. Buna rağmen, bu tür hizmet türlerinin üst düzey iş hizmetlerinin yoğunlaştığı mahalle grupları ile taşımacılık ile ilgili hizmet türlerinin yoğunlaştığı mahalle gruplarında temsil edilmediği söylenebilir.

Lejand kategorisi 4: Yolcu taşımacılığı faaliyetleri tek başına bu grubu oluşturmakta, İzmir'de %6.1'lik bir oranda temsil edilmektedir. Bu faaliyetlerin İzmir'in her yerine yayıldığı görülmekte ancak üst düzey iş hizmetlerinin yoğunlaştığı mahalle gruplarında bu işlevler temsil edilmemektedir.

Lejand kategorisi 9, 10, 11, 12: Bu gruplar yük taşıma, uluslararası taşıma ve taşımacılığı destekleyici faaliyetlerden oluşmakta, diğer hizmet işlevlerine benzemeyen bir mekansal dağılım göstermektedirler. Bu hizmet türlerinin **11 no.lu mahalle** kümesinde yoğunlaştığı izlenmekle birlikte, üretim işlevlerinin mekansal olarak yoğunlaştığı mahalle gruplarına yayıldığı, buna karşılık konut alanlarında ve üst düzey hizmet türlerinin yoğunlaştığı alanlarda temsil edilmediği izlenmektedir.

Tablo 5.7. Permüte Correspondence Matrisi, sıra yüzdeleri

title	1 Gvenlik ve Sorusturma Faaliyetleri,4 Bilgisayar-Cevre Donanimlari,17 Holding Sirketleri-Menkul Kiymetler-Kefalet Kooperatifleri	6 Medya,8 Bilgisayar Porgramlama-Telekomunikasyon-Danismanlik ve Ilgili Faaliyetler,10 Seyahat Acentesi-Tur Operatörü ve Diger Rezervasyon Hizmetleri ile Ilgili Faaliyetler	3 Buro Yonetimi-Buro Destegi ve Diger Sirket Destek Faaliyetleri,5 Fotografçilik Hizmetleri,7 Sinema ve Film Dagitim-Gosterim Faaliyetleri,18 Sigorta	21 Mesleki Bilimsel ve Teknik Faaliyetler,22 Reklam Ajanslari ve Piyasa Kamuoyu Arastirma Faaliyetleri,23 Mimarlik Faaliyetleri,26 Dis Ticaret ve e-Ticaret	15 Posta ve Kurye Faaliyetleri	2 Temizlik faaliyetleri,16 Bankalar,19 Gayrimenkul Faaliyetleri,24 Insaat Muhendisligi-Endustriyel Fabrika Danismanlik ve Proje Faaliyetleri,25 Yapı Denetim faaliyetleri-Harita-Jeofizik ve Diger Muhendislik ile Test Analiz ve Arastirma	9 Kiralama ve Leasing Faaliyetleri	14 Yolcu Tasima	12 Tasimaciligi Destekleyici Faaliyetler	13 Yuk Tasima	11 Uluslararası Tasima	20 Tasimaciligi Destekleyici Faaliyetler	
3	2	6	1	5	8	7	4	10	9	11	12		
15	18.0	19.2	18.6	19.9	5.7	12.9	11.3	1.9	7.7	3.4	9.7	11.3	14.6
13	34.9	28.8	19.7	20.6	19.6	17.9	13.8	7.4	5.8	9.6	11.8	8.2	19.3
18	19.1	15.8	20.5	12.7	18.1	19.6	13.4	13.9	3.8	10.8	5.0	4.1	15.7
10	2.5	2.0	2.1	0.9	3.8	2.4	2.4	7.1	1.9	0.9	0.0	0.7	2.1
3	0.4	3.9	0.0	0.5	0.0	0.6	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7
17	2.7	4.6	4.6	5.4	1.5	6.3	8.5	5.7	0.0	0.9	1.1	1.4	4.6
14	1.8	1.4	4.7	1.2	1.9	4.1	8.9	3.8	0.0	1.4	1.1	1.4	2.8
9	2.0	1.9	4.8	2.5	7.2	4.7	14.2	13.4	3.8	2.5	0.7	0.7	4.2
16	5.0	3.3	9.0	4.6	6.8	8.7	8.5	4.9	3.8	6.2	0.4	1.0	6.1
2	0.5	0.4	1.3	3.3	3.0	1.1	2.4	0.9	0.0	0.5	0.7	1.4	1.5
12	4.0	3.4	3.0	6.5	3.4	5.0	4.0	2.0	1.9	3.6	3.2	2.7	4.3
1	0.0	0.2	0.0	2.1	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.5	0.0	0.3	0.6
7	1.4	1.0	2.4	1.9	7.9	3.7	2.8	8.0	9.6	9.2	2.9	1.4	3.4
4	0.0	0.8	0.9	1.0	6.4	1.3	1.2	0.9	3.8	26.4	2.5	1.4	3.1
6	0.3	0.7	0.3	1.0	3.4	1.4	2.4	1.4	5.8	5.9	4.7	1.0	1.5
8	2.2	2.7	1.5	3.2	2.6	4.3	2.0	10.2	11.5	3.3	1.8	0.3	3.4
5	0.4	1.4	0.6	0.5	1.5	1.2	1.2	15.0	1.9	1.1	1.8	2.0	1.8
11	4.9	8.6	5.9	12.0	7.2	4.5	2.8	3.3	38.5	13.8	52.7	60.8	10.5
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 5.8. Permüte Correspondence Matrisi, satır yüzdeleri

Mahalle Kümesi/Sektör grupları	1 Güvenlik ve Soruşturma Faaliyetleri,4 Bilgisayar-Cevre Donanımları,17 Holding Sirketleri-Menkul Kıymetler-Kefalet Kooperatifleri	6 Medya,8 Bilgisayar Programlama-Telekomünikasyon-Danışmanlık ve İlgili Faaliyetler,10 Seyahat Acentesi-Tur Operatörü ve Diğer Rezervasyon Hizmetleri ile İlgili Faaliyetler	3 Buro Yönetimi-Buro Destegi ve Diğer Sirket Destek Faaliyetleri,5 Fotografçılık Hizmetleri,7 Sinema ve Film Dagıtım-Gosterim Faaliyetleri,18 Sigorta	21 Mesleki Bilimsel ve Teknik Faaliyetler,22 Reklam Ajansları ve Piyasa Kamuoyu Arastırma Faaliyetleri,23 Mimarlık Faaliyetleri,26 Dış Ticaret ve e-Ticaret	15 Posta ve Kurye Faaliyetleri	2 Temizlik faaliyetleri,16 Bankalar,19 Gayrimenkul Faaliyetleri,24 İnsaat Muhendisligi-Endüstriyel Fabrika Danışmanlık ve Proje Faaliyetleri,25 Yapı Denetim faaliyetleri-Harita-Jeofizik ve Diğer Muhendislik ile Test Analiz ve Arastırma	9 Kiralama ve Leasing Faaliyetleri	14 Yolcu Tasıma	12 Tasımıcılığı Destekleyici Faaliyetler	13 Yuk Tasıma	11 Uluslararası Tasıma	20 Tasımıcılığı Destekleyici Faaliyetler	
	3	2	6	1	5	8	7	4	10	9	11	12	
15	8,6	13,8	18,8	30,9	1,0	18,3	1,8	0,8	0,3	1,8	1,8	2,2	100,0
13	12,7	15,6	15,1	24,2	2,6	19,1	1,7	2,3	0,1	3,7	1,6	1,2	100,0
18	8,5	10,6	19,4	18,4	2,9	25,9	2,0	5,4	0,1	5,2	0,9	0,7	100,0
10	8,3	10,1	15,2	10,1	4,6	23,5	2,8	20,7	0,5	3,2	0,0	0,9	100,0
3	4,2	60,6	0,0	15,5	0,0	18,3	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
17	4,2	10,6	14,8	26,6	0,8	28,3	4,4	7,5	0,0	1,5	0,6	0,8	100,0
14	4,5	5,2	25,3	10,1	1,7	30,9	7,6	8,3	0,0	3,8	1,0	1,4	100,0
9	3,4	4,8	16,9	13,7	4,3	23,3	8,0	19,5	0,5	4,6	0,5	0,5	100,0
16	5,8	5,7	22,0	17,3	2,8	29,7	3,3	4,9	0,3	7,7	0,2	0,5	100,0
2	2,5	2,5	12,6	49,1	5,0	14,5	3,8	3,8	0,0	2,5	1,3	2,5	100,0
12	6,4	8,2	10,4	33,8	2,0	24,1	2,2	2,9	0,2	6,2	2,0	1,8	100,0
1	0,0	3,2	0,0	80,6	0,0	8,1	0,0	0,0	0,0	6,5	0,0	1,6	100,0
7	2,8	3,1	10,5	12,5	6,0	23,1	2,0	14,5	1,4	20,5	2,3	1,1	100,0
4	0,0	2,8	4,3	7,5	5,3	9,0	0,9	1,9	0,6	64,3	2,2	1,2	100,0
6	1,3	5,1	2,5	15,3	5,7	19,1	3,8	5,7	1,9	29,3	8,3	1,9	100,0
8	4,5	8,5	6,8	21,7	2,0	26,2	1,4	18,3	1,7	7,3	1,4	0,3	100,0
5	1,6	7,9	5,3	6,9	2,1	13,2	1,6	50,3	0,5	4,8	2,6	3,2	100,0
11	3,3	8,5	8,2	25,8	1,7	8,9	0,6	1,9	1,8	9,8	13,3	16,1	100,0
	7,0	10,5	14,8	22,6	2,5	20,7	2,4	6,1	0,5	7,5	2,7	2,8	100,0

5.3.4.2. İzmir’de Uzmanlaşmış Hizmet İşlevlerinin Mekansal Organizasyonunda Genel Eğilimler

Yukarıda yapılan incelemeler İzmir’de iş hizmetlerinin alt kategorilerinin birbirleriyle uyumluluğunu, hangi hizmet türlerinin mekansal olarak birarada bulunabildiğini, hangi sektörlerin diğerlerinin o mekanda bulunma şansını azalttığını ortaya koymuştur. Bu bölümde İzmir’de uzmanlaşmış hizmetlerin mekansal olarak nasıl yer seçtiği sorusuna yanıt aranarak, üretici hizmetlerin mekansal organizasyonunda genel eğilimler tartışılacaktır. Harita 5.1, yapılan çözümlerinin özeti olarak, İzmir’de hizmet işlevlerinin mekansal dağılım şemasını vermektedir.

Üretici hizmetler üç kümede yoğunlaşmakta (15, 13 ve 18 no.lu kümeler), bu üç bölge toplam hizmetlerin %49.6’sını barındırmaktadır. Toplam hizmetlerin %19.3’ü 13 no.lu kümede yer seçerken, %15.7’si 18 no.lu kümede, %14.6’sı ise 15 no.lu mahalle kümesinde bulunmaktadır. Burada yer seçen hizmetlerin üretici hizmetler, finansal hizmetler ve kültürel/yaratıcı hizmetler olduğu görülmektedir. Bu bölgenin tanımlayıcı özelliklerinden bir diğeri de taşımacılığa yönelik hizmetlerin burada bulunmamasıdır.

İzmir’in ekonomisinde 1990’lardan sonra yükselen yeni iş/üretici hizmetlerin yığıldığı ilk mahalle kümesi 15 no.lu mahalle kümesidir. Bu kümeyi oluşturan ilk bölge, Konak’ın Akdeniz, Göztepe, Konak, Kültür, Mithatpaşa, Yeşiltepe, Ege, Umurbey mahalleleridir. Bu bölge metropoliten merkezin çekirdeğini oluşturmaktadır. İkinci bölge Karabağlar’ın Araphasan, Adnan Süvari, Metin Oktay, Maliyeciler, Salih Omurtak, Esenyalı, Esentepe, General Kazım Özalp, Muammer Akar ve Poligon mahalleleridir. Bu bölge aynı zamanda İzmir’in kıyı bölgelerini de kapsamaktadır: Urla ve Güzelbahçe’nin mahalleleri bu gruptadır. İş hizmetlerinin %14.6’sını barındıran bu mahalle kümesini tanımlayan hizmet türü holding şirketleri-menkul kıymetler-kefalet kooperatiflerinden oluşan üst düzey iş hizmetleri ile güvenlik ve soruşturma faaliyetlerinden oluşan ofis destek hizmetleri ve bilgisayar ve çevre donanımlarından oluşan teknolojiye yönelik hizmetlerdir (3 no.lu hizmet kümesi). Ancak bu bölgede aynı zamanda medya ve seyahat acenteliği gibi kültürel hizmetler ile teknolojiye yönelik hizmetlerden bilgisayar programlama-telekominikasyon-danışmanlık hizmetleri de bulunmaktadır (2 no.lu hizmet kümesi). Bu bölgede yığılan bir diğer hizmet grubu ise büro yönetimi ve şirket destek faaliyetleri ve fotoğrafçılık hizmetleri, sinema ve film dağıtımını gibi kültürel/yaratıcı hizmetler ve finansal hizmetlerden sigortacılık faaliyetleridir.

13 no.lu mahalle kümesi farklı bölgelerden oluşmaktadır. İlk bölge Konak ilçesinin Alsancak limanı ve Konak iskelesi arkasındaki mahallelerinden oluşmaktadır. İkinci bölgeyi Bayraklı’nın Adalet ve Mansuroğlu mahalleleri oluştururken, üçüncü bölgeyi Karabağlar’ın Sarıyer, Uğur Mumcu, Barış, Günaltay, Bozyaka ve Gülyaka mahalleleri oluşturmaktadır. 13 no.lu mahalle

kümesine dahil olan dördüncü bölge Narlıdere'nin Atatürk, 2.İnönü, Limanreis ve Huzur mahallelerini, beşinci bölge ise Bornova'nın Kayadibi Köyü, Yakaköy, Karaçam Köyü ve Erzene mahallesidir. Son olarak Karşıyaka'nın Tersane, Yamaç ve Zübeyde Hanım mahalleleri de bu bölgede yer almaktadır. İzmir'de yer seçen hizmet işlevlerinin %19.3'ünün yer seçtiği bu bölgeyi tanımlayan en önemli hizmet türü mesleki bilimsel ve teknik hizmetler, reklam ajansları, mimarlık, dış ticaret-e ticarettir. Bu bölgede aynı zamanda, 15 no.lu kümede bulunan diğer uzmanlaşmış hizmetleri bulunurken, taşımacılığa yönelik hizmetler burada bulunmamaktadır. Ancak 15 no.lu mahalle kümesinden farklı olarak posta ve kurye faaliyetleri de bu mahalle kümesinde yığılmaktadır.

Üçüncü önemli mahalle kümesi 18 no.lu mahalle kümesidir. İzmir'deki iş hizmetlerinin %15.7'si bu kümede yer seçmektedir. Bu küme metropoliten çekirdeğin dış çeperini oluşturan, Konak'ın Çankaya, Mehmet Ali Akman, Kadifekale, Kocakapı, Oğuzlar, Akarcalı, Altınordu, Faik Paşa, Etiler, Namazgah, Güzelyurt ve Yenigün mahallelerinden oluşmaktadır. Bu kümede yer alan ikinci bölge Bayraklı'nın Tepekule mahallesi iken üçüncü bölge Bornova'nın Ergene, Kazımdirik, Meriç mahalleleridir. Karşıyaka'nın Alaybey, Donanmacı, Tuna, Bahariye, Fikri Altay, Demirköprü, Dedebaşı mahalleleri dördüncü bölgeyi; Buca'nın Barış, Hürriyet, İnkılap, Menderes, Vali Rahmi Bey, Efeler, Ufuk, Laleli, Çamlık ve Dicle mahalleleri beşinci bölgeyi oluşturmaktadır. Son olarak, Menderes'in Barbaros, Kemalpaşa ve Menderes Mahalleleri; Çiğli'nin İstasyonaltı mahallesi ve Narlıdere'nin Çamtepe mahallesi bu kümeyi oluşturmaktadır. Bu kümeyi tanımlayan en önemli hizmet türü büro yönetimi ve şirket destek faaliyetleri, fotoğrafçılık hizmetleri, sinema ve film dağıtım faaliyetleri ve sigortadan oluşan 6 no.lu hizmet kategorisidir. İkinci olarak temizlik faaliyetleri, bankalar, gayrimenkul faaliyetleri, mühendislik hizmetlerinin oluşturduğu 8 no.lu hizmet grubu; üçüncü olarak da medya, bilgisayar programlama, seyahat acenteliğinin oluşturduğu 2 no.lu hizmet grubu bu bölgede yer seçmektedir. Güvenlik ve soruşturma faaliyetleri, bilgisayar-çevre donanımları, holding şirketleri-menkul kıymetler-kefalet kooperatiflerinin oluşturduğu 3 no.lu hizmet grubu bu bölgede yer seçen dördüncü önemli hizmet türüdür. 15 ve 13 no.lu bölgelerden farklı olarak mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler, reklam ajansları, piyasa kamuoyu araştırma şirketleri, mimarlık faaliyetleri, dış ticaret-e ticaret faaliyetleri bu bölgede bulunmamaktadır. Bu bölgede bulunmayan diğer hizmet türleri taşımacılıkla ilişkili hizmet türleridir.

Hizmetlerin mekansal örgütlenmesinde dördüncü önemli yığılma bölgesi 11 no.lu mahalle kümesidir. İzmir'deki iş/üretici hizmet işlevlerinin %10.5'i burada yer seçmektedir. Bornova'nın Ümit, Yıldırım Beyazıt, Çınar; Kemalpaşa'nın Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet, Ulucak İstiklal ve Taşkahve mahalleleri gibi önemli sanayi yığılmalarının olduğu bölge ile Alsancak limanının yer aldığı Alsancak mahallesinden oluşan bu bölgede

uluslararası taşımacılık, yolcu ve yük taşımacılığı ve bunları destekleyen faaliyetler yığılmakta, bu bölge İzmir'in lojistik odağı olarak öne çıkmaktadır. Yine bu bölge, Alsancak'ın varlığından dolayı mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler, reklam ajansları, mimarlık faaliyetleri ve dış ticaret hizmetlerinin yığıldığı bölge olarak öne çıkmaktadır.

14, 9, 16 no.lu mahalle kümelerinde kiralama ve leasing faaliyetleri (7 no.lu hizmet grubu), temizlik faaliyetleri, bankalar, gayrimenkul hizmetleri, mühendislik faaliyetleri gibi işlevlerden oluşan 8 no.lu hizmet grubu ve büro yönetimi ve şirket destek faaliyetleri, fotoğrafçılık hizmetleri, sinema ve film dağıtım hizmetleri ve sigorta (6 no.lu hizmet grubu) gibi hizmetler bulunmaktadır. Bununla birlikte, büro yönetimi, şirket destek faaliyetleri, fotoğrafçılık hizmetleri, sinema, sigorta hizmetleri de bu bölgelerde yer almaktadır.

3 no.lu mahalle kümesi olan Urla'nın Gülbahçe köyü, burada İzmir Yüksek Teknolojisi Enstitüsü'nde bulunan teknopark nedeniyle, bilgisayar programlama, telekomünikasyon, danışmanlık ve ilgili faaliyetlerin yığıldığı bölge olarak; 1 no.lu mahalle kümesi olan Gaziemir'in Gazi mahallesi de mesleki bilimsel faaliyetler, reklam ajansları, mimarlık faaliyetleri, dış ticaret, e-ticaret hizmetlerinin yığıldığı bölge olarak öne çıkmaktadır.

7, 4, 6, 8 ve 5 no.lu mahalle kümeleri büyük ölçüde taşımacılık ve taşımacılığı destekleyici faaliyetlerin öne çıktığı bölgelerdir. 4 ve 6 no.lu mahalleler Bornova, Çiğli ve Karşıyaka'nın sanayi bölgeleri ile ilişkili olarak yük taşımacılığı ve destek hizmetlerinin yığıldığı bölgeler olirken; 8 no.lu ve 7 no.lu mahalle kümeleri yolcu taşımacılığı ve destek hizmetleri ile öne çıkmaktadır. 5 no.lu mahalle kümesi Bornova'nın Karacaoğlan mahallesi ile Çeşme'nin mahallelerini kapsamakta, yolcu taşımacılığı buralarda beklenenden fazla görülürken, yük taşımacılığı bulunmamaktadır.

Haritanın detaylı incelenmesi, hizmetlerin mekansal örgütlenmesinde farklı hizmet türlerinin farklı mekansal eğilimler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Üst düzey iş/üretici hizmetler metropoliten alanın çekirdeğinde odaklanırken, ilk ve ikinci çeperine yayılmakta ve kentin alt-merkezlerinde yer seçmekte; teknoloji ile ilişkili hizmetlerin ise uzak çeperdeki teknoloji bölgelerinde, lojistik gibi hizmet işlevlerinin de metropoliten alanda ve metropoliten alanın çeperindeki sanayi yığılmalarıyla ilişkili olarak metropoliten merkezin çeperinde yer seçtiği görülmektedir. Mühendislik hizmetleri, gayrimenkul, bankacılık ve sigorta hizmetleri de metropoliten alanda, nüfusu takip ederek dağılmaktadır.

Harita 5.1. İzmir'de iş hizmetlerinin mekansal organizasyonu: mahalle grupları-sektör grupları

Legend

 <all other values>

Hizmet

 0

 1

 2

 3

 4

 5

 6

 7

 8

 9

 10

 11

 12

 13

 14

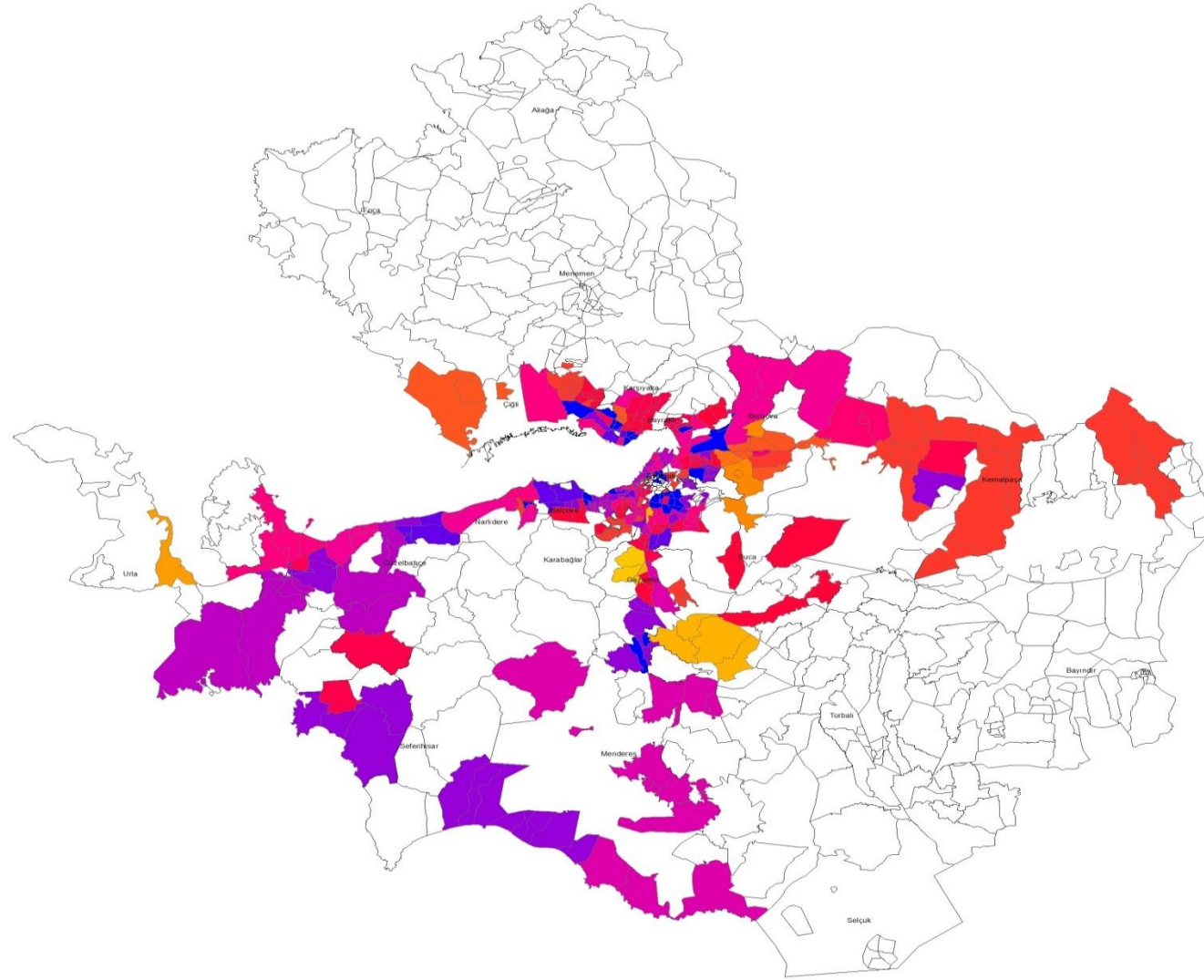
 15

 16

 17

 18

 İlçe_Alanı

5.4. SON SÖZLER

1990'lardan itibaren yaşanan gelişmeler geçmişte MİA'da yer seçen, üretim işlevlerine yönelik olan kent merkezinin uzmanlaşmış iş hizmetlerinin öncülük ettiği bir kent merkezine evrildiği görülmektedir. İkincisi hizmet işlevlerinin yapısının çok fazla değişmediği, hizmet işlevlerinin yapısında üst düzey yönetim hizmetlerinin ve finansal hizmetlerin payının diğer hizmet türlerine göre düşük olduğu ve 1990'lardan bugüne öneminin çok da artmadığı görülmektedir. Bugün kent merkezinde yoğunlaşan hizmet işlevleri ağırlıklı olarak mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler, reklam ajansları ve piyasa kamuoyu araştırma faaliyetleri, dış ticaret ve e-ticaret işlevleri ile teknolojiye yönelik hizmetlerden oluşmaktadır.

Bütün bu bulgular, ilk olarak, İzmir'de uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin üretim işlevlerinin dönemsel gelişim özellikleri ile paralellik gösterdiğini, üretim işlevlerinde yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır. 1990 sonrasında gelişen hizmet türleri artan dış ticaret ilişkileri ve üretim işlevlerinin yeni ekonomik düzenin kurallarına uyumu çerçevesinde geçirdikleri dönüşümlerle ilişkili olarak gelişen hizmet türleri olmaktadır. Bu durum hizmetlerin öneminin artmasında sanayinin önemini vurgulamakta, İzmir metropoliten merkezinin kent bölgenin hizmet merkezi olmasının hinterlandında üretim işlevlerinin gelişiminin ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, İzmir'in metropoliten merkezinin hinterlandı ile ilişkisinin ve kendi bölgesine entegrasyonunun birincil önemde olduğu görülmektedir.

İkinci olarak, İzmir'de sanayinin yapılanmasının bir özelliği olarak, hizmet sunumunun çok da fazla dışsallaşmamasının, özellikle de üretim işlevleri ile yönetim işlevlerinin mekansal olarak ayrışmamasının bir sonucu olarak, üst düzey yönetim işlevlerinin yeterince gelişmediği görülmektedir. Bu çerçevede, birbiriyle güçlü akım ilişkileriyle bağlı farklı odakların oluşturduğu kentsel bölgede, kent merkezinin kent bölgenin hizmet merkezi olabilmesini sağlayacak üst düzey yönetim ve finansal hizmetleri çekebilme kuvveti olup olup olmadığı sorusu gündeme gelirken, bu durum bugün halen en geniş ve yoğun hizmet odağı olan metropoliten merkezin stratejik öneminin ve 'merkeziliğinin' sorgulanması anlamına gelmektedir.

Dünya deneyimleri, birbirleriyle güçlü akım ilişkileriyle bağlı farklı odakların oluşturduğu kent bölgenin hizmet merkezi haline gelmiş merkezlerde, dinamik hizmet işlevlerine olan talebin arttığını ve artan talebin yeni iş mekanlarının gelişmesini zorladığı görülmektedir. Bu gelişmelerin görüldüğü kentlerde kentte dinamizm yaratan hizmet işlevlerinin mekansal taleplerinin geleneksel kent merkezinin çeperine kaydığı, geleneksel merkezin çeperinde

yeni yığılma odakları yaratıldığı görülmektedir. Örneğin Amerikan kentlerinde bu yeni taleplere yanıt vermek üzere eski kent merkezinin yeniden yapılandığı görülürken, tarihi değeri olan pek çok Avrupa kentinde yeni taleplerin eski/geleneksel kent merkezinin çeperinde yaratılan yeni kent merkezinde karşılandığı görülmektedir. Farklı nitelikteki yeni ofis mekanlarına olan talebi karşılamak üzere Paris'te La Defense, Londra'da ise Docklands bölgesi yeni kent merkezi olarak geliştirilmiştir. Bu gelişmeler geleneksel merkezin çeperinin, genişleyen kent bölgenin merkezinin inşasında yeniden ele alındığına ve yeni 'merkeziliğin' bir parçası olarak gündeme geldiğine işaret etmektedir. Bu süreçte hükümet politikalarının ve planlama araçlarının önemli olduğu görülmektedir.

Benzeri uygulamalar İzmir'de de gündeme gelmekte, Bayraklı'da İzmir'in yeni kent merkezi yaratılması 'İzmir'in Manhattan'ı sloganlarıyla gündeme getirilmektedir. Geleneksel merkezin yeni iş hizmetlerine yanıt vermediği, burada bulunan tarihi dokunun, yeni ofis mekanları yaratmak için gerekli fiziksel koşulları sunmadığı savunulmakta, Bayraklı bölgesinde sanayinin terk ettiği alanlar yüksek katlı iş alanlarına dönüştürülmektedir. Bu proje çerçevesinde, geçmişte geleneksel merkezde yer seçen adliye binası bu bölgeye taşınmış, bu taşınma ilişkili hizmetlerin de bu bölgeye kaymasına neden olmuştur. İzmir'de yeni iş/üretici hizmetlerin gelişimi ve mekansal organizasyonuna yönelik bulgular İzmir metropoliten merkezinde yoğunlaşan hizmet işlevlerinin İzmir'i kent bölgenin hizmet merkezi yapacak üst düzey yönetim ve finans hizmetleri olmadığını ve üretici hizmetlerin tüm metropollerde yükselişe geçtiği 1990'lardan bugüne önemli yapısal değişiklikler geçirmediğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, İzmir'de bir yeni kent merkezi yaratılması projesinin bu yönde bir sektörel talep olmadan gündeme geldiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte, geçmişte geleneksel merkezde yer seçen işlevlerin bu bölgeye taşınmasını teşvik etmek bazı alt hizmet türlerinin metropoliten merkezden taşınması anlamına gelmekte, üretim işlevlerinden arınan ve hizmet işlevlerinde dinamizi olmayan geleneksel merkezde bulguladığımız büzülme olgusunun derinleşeceğine işaret etmektedir. Dünya deneyimleri incelendiğinde, bu tür yeni merkez taratma projelerinin finansal krizle birlikte sektörel talebin azalmasıyla çöktüğü ancak yıllar sonra yaratılan yeni merkezin dolduğu, hatta bugün bile yeni kent merkezlerinde yaratılan ofis kullanımının pek çoğunun boş olduğu görülmektedir. İzmir, bu süreçte metropoliten merkezin rolünün ne olacağını, kent bölgenin hizmet merkezi olma rolü ve yeni kent merkezi ile ilişkili olarak yeniden düşünmek durumundadır. Burada yanıtlanması gereken en önemli soru, merkezin büyük bir çöküntü yaşamadan varlığını sürdürebilmesi için hangi yeni işlevler geliştireceği, hangi yeni işlevler etrafında çekiciliğini koruyacağı sorusu olmaktadır (Tekeli, 2013).

BÖLÜM 6

BÜZÜLEN KENTSEL ALANLARI

YENİDEN CANLANDIRMAYA YÖNELİK STRATEJİ VE UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ:

İZMİR ÖRNEĞİ

6.1. GİRİŞ

İzlenebileceği gibi küresel düzene uyum sürecinde görülen işlevsel ve yapısal değişimler mekansal tercihlerde değişimleri de beraberinde getirmiştir. Pek çok metropolde küresel ekonominin yeni işletmeleri çeperdeki iş alanlarına ve bu işlerle ilişkili istihdam da iş alanlarını takip ederek çeper yerleşmelere doğru çıkarırken, bu süreçte farklı işlevlerin metropoliten alanlarda yer seçiminin bir mekansal hiyerarşi çerçevesinde ayrıştığı; küresel ekonomi ile ilişkili işlevler metropoliten alanlarda yer seçerken rutin ve standartlaşmış işlevlerin kent hiyerarşisinin alt kademelerindeki çeper alanlara kayma eğiliminde olduğunu görülmektedir. Pek çok çalışma ekonomik işlevlerin yoğunluğunun azalması ve niteliğinin değişmesi ile nitelenen bu gelişmelerin, pek çok metropoliten alanın merkezinde terk edilen sanayi alanlarının ortaya çıkışına, bu alanlarda istihdamın azalmasına ve bu alanların çeperlerinde bir geçiş/yarı-çöküntü niteliği taşıyan alanların ortaya çıkışına neden olduğunu ortaya koymuştur. Dahası, son dönemde yaşanan gelişmelerin ana kentlerin merkezinde sanayi üretiminin konumlanma olasılığını azalttığı, yeni düzenin yükselen hizmet sektörlerinin yeni iş alanlarında yer seçtiği, bu nedenle geleneksel kent merkezlerinin hizmet işlevlerini de kaybettiği ya da niteliğinin değiştiği tartışılmaktadır. Bütün bu tartışmalar, küresel düzende rekabet gücünü artıran kentlerin yaşadığı dönüşüm sürecinde ana kent merkezlerinin büzülen alanlar olarak gündeme gelmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak pek çok kentte bu gerçeklik gözardı edilmekte, büzülen alanlar çoğu zaman büyüyen alanlar içinde kaybolmaktadır. Diğer taraftan, büzülme ile ilişkili sorunları gidermeye yönelik çabalar da izlenmektedir. Ancak kentsel büzülme olgusuna yönelik farkındalıkla yapılmadığı ve arkasındaki nedenler bilinmediği için çoğu zaman uygulamalar sorunları gidermekten çok derinleştirmektedir.

Raporun bu bölümünde büzülen kentsel alanları yeniden canlandırmaya yönelik olarak ortaya konan stratejiler İzmir örneğinde araştırılacaktır. Önceki bölümlerde İzmir bir kent bölgeye dönüşürken ekonomik işlevlerin metropoliten alanın çeperine doğru kaydığı ve bu

gelişmelerin etkisiyle metropoliten merkezin istihdam ve nüfus kaybederek büzüldüğü ortaya konmuştu. Kentsel büzülmenin boyutlarını ve arkasındaki dinamikleri derinlemesine inceleyen bu çalışmaların da ardından bu bölümde yapılan çalışmalar İzmir'de metropoliten merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen stratejileri ve bu çerçevede gündeme gelen projeleri incelemeyi, ve bu çabaların İzmir'de kentsel büzülme ile ilişkili sorunlara ne derece yanıt olabileceği sorusuna yanıt aramayı amaçlamaktadır. Raporun ilk bölümünde sunulan, kentsel büzülmeye yönelik olarak geliştirilen uygulama ve stratejilere yönelik derinlemesine tartışmalar, büzülen alanları yeniden canlandırmaya yönelik geliştirilen stratejilerin kentlerin deneyimlediği kentsel büzülme olgusunun niteliği ile uyumlu olmaması durumunda, büzülme ile ilişkili sorunların derinleştiğini ortaya koymaktadır.

Bu bölümde ilk olarak, dünyadan farklı kentlerde büzülme ile ortaya çıkan sorunlara yönelik geliştirilen politika ve stratejiler ele alınacaktır. İkinci olarak, 1980'lerin başından bu yana İzmir'de kent merkezinin görece önemini yitirmesine yönelik sorunları çözmeye yönelik olarak gündeme gelen müdahaleler incelenecektir. Son olarak ise, İzmir metropoliten merkezini yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

6.2. BÜZÜLEN KENTLERİ YENİDEN CANLANDIRMAYA YÖNELİK OLARAK GELİŞTİRİLEN STRATEJİLER

1990'ların sonundan itibaren kentsel büzülmenin hangi koşullar altında ortaya çıktığı üzerine yoğunlaşan büzülen kentler yazınının gündemini, bu anlama döneminin ardından büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler geliştirmek ve bu çerçevede yapılan uygulamaların değerlendirilmesinin oluşturduğu görülmektedir. Hatırlanacağı gibi, Bölüm 1'de büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen stratejiler ana hatlarıyla tartışılmış, kentsel büzülmeyle farklı nedenlerle ve farklı boyutlarda deneyimleyen kentlerin büzülmeyle birlikte gelen sorunlara farklı çözümler arayışları özetlenmişti. Bazı kentlerde gündeme gelen tüm çabalara ve geliştirilen stratejilere rağmen kentsel büzülme şiddetini atırarak devam ederken, kentsel büzülmeye yönelik olarak geliştirilen stratejilerin büzülmenin getirdiği sorunlara sağlıklı çözümler ürettiği ve toparlanma sürecinin gözlemlendiği kentler de bulunmaktadır.

Geliştirilen stratejilerin büzülmenin getirdiği sorunlara sağlıklı çözümler ürettiği ve toparlanma sürecinin gözlemlendiği başarı örneklerinin incelenmesi, diğer kentlerin farklı konulardaki deneyimlerinden öğrenilen başarılı uygulamaların bu kentleri yönlendirdiğini göstermektedir. Örneğin Bilbao'da kentsel büzülme sürecinde harap olan konut alanlarına yönelik olarak geliştirilen yenileneme programlarının uygulanmasında diğer İspanyol kentlerinin deneyimlediği yenileme süreçlerinden elde edilen deneyimler yol gösterici olmuştur (Plöger, 2007d). Benzer şekilde Liverpool da yenileme sürecinde İngiltere'nin geçmiş yenileme

programından çıkarılan derslerin benzeri hataların tekrarlanmasında önleyici rol oynadığı izlenmektedir (Couch ve Cocks, 2011). Bu bölümde dünyada farklı kentlerde kentsel büzümeye yönelik olarak geliştirilen stratejiler değerlendirilerek, bu konudaki başarılı örneklerden edinilen deneyimlerin sunduğu ipuçları 7 başlık altında tartışılacaktır.

6.2.1. Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde yerel koşulları anlamının ve yerel koşullara özgü stratejiler geliştirmenin önemi

Birinci bölümde tartışıldığı üzere, kentsel büzümeye yönelik stratejilerin iki eksen etrafında geliştiği izlenmektedir. Büzülen kentsel alanların sorunlarına çözüm arayışlarının büyüme odaklı bakış açısı etrafında şekillendiği kentler görülürken, bu uygulamaların büzümeye ilişkili sorunlara yanıt veremediği deneyimlerin de büzümeye farklı bir yaklaşım biçimi geliştirmek çabasında oldukları izlenmektedir.

Mevcut deneyimlerin değerlendirilmesi, her kentin kendine özgü koşullarını dikkate alan çözüm önerileri geliştirmesi gerektiği konusunu öne çıkarmaktadır. Pallagst ve Wiechmann'ın (2005) da altını çizdiği gibi, kentsel büzülmenin o yerele özgü şiddetini ve boyutlarını kavrayan ve buna göre gerçekçi stratejiler büzümeye yönelik sorunların çözümünü kolaylaştırmaktadır. Büzümeye yönelik stratejilerin hayata geçirilmesinde yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki politikalar ülkeden ülkeye farklılaşmakta, bu nedenle bir ülkede geçerli olan ve başarı sağlayan çözüm önerilerinin diğer ülkelerin kentlerinde uygulanması mümkün olamayabilmektedir. Bununla birlikte, uzun dönemli büzülme deneyimleyen kentlerde, kentsel büzülmenin boyutları ve özellikleri dönemlere göre farklılık göstermekte, bu farklılıklar büzülmenin niteliğine göre farklılaşan stratejiler gerektirmektedir. Bu uyum olmadığında, geliştirilen stratejilerin kentsel büzülme olgusunu derinleştirdiği örnekler görülmektedir.

Örneğin, 1950'lerden bu yana, çelik ve imalat sanayinin çöküşünü takiben, nüfusunun yarısını kaybeden Pittsburgh kentini yeniden canlandırmaya yönelik olarak uygulanan planlama paradigmasının son 50 yıl boyunca farklılaştığı görülmektedir. İkinci dünya savaşını takiben, 1950'ler boyunca gündeme gelen ilk yeniden canlandırma (Renaissance I) döneminde Pittsburgh, "büyüme makinasını" canlı tutarak; boş sanayi alanlarını yıkıp temizleyerek, yerlerine yüksek binalar, Point State Park ve otoyollar gibi projelerle nüfusu ve iş aktivitelerini merkeze geri getirmeye çalışmıştır. 1960larda, kenti yeniden geliştirmek vurgusu öne çıkarak bütün kentte yayılırken, aynı zamanda tarihi niteliği olan binaların yeniden değerlendirmesi gündeme gelmiştir. 1980lerde ise, ulusal ekonomik kriz ikinci bir yeniden canlandırma (Renaissance II) dalgasını hazırlamış; bu kez, bir yandan yüksek teknoloji sanayileri, eğitim, sağlık, kültür turizmi ile, daha güçlü ve farklılaşmış bir ekonomik temel oluşturmaya dönük stratejiler geliştirilirken, bir yandan da inşaat sektörü ve spor alanında (stadyumlar) yeni projeler uygulanmıştır. Bu strateji, "kamu, özel sektör, mahalle"

ortaklıklarına dayalı yeni topluluk gelişim programları ile desteklenmiştir. Pittsburgh'un son dönemde gündeme gelen yeniden canlandırma yaklaşımı, bazı önemli projelerle, daha önceleri alt kentlerde yerleşmiş alışveriş merkezleri ile tanımlanan üst sınıf perakende pazarını bu kez merkezde canlandırma ('Big Splash') girişimi olmuştur. Aynı zamanda soylulaştırma süreci de yeni ofis binalarının, konut alanlarının ve üst sınıf otellerin inşasını sağlamıştır. Bütün bunlara karşın, 1980 ile 2000 arasında Pittsburgh'un kent merkezi, bütün kentin beşte birinden daha fazla nüfus kaybederek büzülmüştür. Wiechmann ve Pallagst'ın (2012) da altını çizdiği gibi, kentin büzülme dinamiklerini iyi okumadan büyüme paradigmasının uzantısı olarak uygulanan stratejiler büzülme ile ilişkili sorunlara yanıt vermemiş, aksine kentin deneyimlediği büzülmeyi derinleştirmiştir.

Detroit gibi eski bir sanayi kentinin sanayi ve nüfus kaybederek büzülmesine yönelik olarak gündeme gelen uygulamalar ise, bu süreçte ortaya çıkan boş fabrika ve konut alanlarının yıkımı, temizlenmesi ve yeni gelişim alanları olarak yeniden kullanılması etrafında şekillenmiştir. Koruma ve restorasyon konularında, bu uygulamaların finansı ile ilgili sıkıntıların yanında ve kamunun ilgisizliği gibi sorunlar öne çıkarılmaktadır (Ryan ve Campo, 2012). Bu kentler için gündeme getirilen bir diğer öneri de, yeni konut alanlarının geliştirilmesidir. Bütün bu uygulamaların, bugün nüfusunun %20'sini kaybederek büzülen Detroit'te sanayi alanları yanında, konut alanlarının da terk edilmesi sorununu önleyemediği izlenmektedir.

Mace, Hall ve Gallent (2007) da, büzülen bir kentte boşlukların oluştuğu kentsel dokuya yönelik uygulamaları tartıştıkları Manchester deneyimine dayanarak İngiltere'de gündeme gelen kentsel yeniden canlandırma yaklaşımına bir eleştiri geliştirirler. Kentin doğusunda (New West Manchester) eski sanayi alanlarını dönüştürmek üzere geliştirilen yeniden canlandırma projelerinde, boşalmış eski sanayi alanlarını spor stadyumları, yüksek yoğunluklu konut blokları, süper gaziolar, mega mağazalar gibi, özellikle çok büyük arazi gerektiren kullanımlar ile doldurmaya yönelik uygulamalar yapılmıştır. Mace, Hall ve Gallent'e göre, "kentin parçalı dokusuna pragmatik bir yaklaşım"a (2007: 52) dayanan bu projeler, İngiltere'deki planlama politikalarının sınırlarını göstermesi açısından önemlidir. Mevcut planlama politikalarında kentler bir yandan çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezine yerleştirilmiş; diğer yandan da, kapsayıcı ve dayanışmacı bir toplumsal oluşumu destekleyecek bir form olarak "kompakt kent" öne çıkarılmıştır. Ancak bu uygulamalar, bu projelerin yapıldığı alanlardan altkentlerin merkezlerine doğru göçü engelleyemediği gibi, "toplumsal kapsayıcılık" boyutuna nasıl çözüm getirebilecekleri konusunda da soru işaretleri olduğu izlenmektedir.

Amerika'da çelik sanayiine dayalı ekonomisinin çöküşünü takiben işgücünü ve nüfusunu kaybederek büzülen Youngstown'ın ise büzölmeye farklı bir yaklaşım biçimi geliştirmek çabasında olduğu izlenmektedir. Kent, yeni bir vizyon ile, yeni bir kapsayıcı planlama süreci (Youngstown 2010) kurgulamıştır. Burada, son derece gerçekçi bir vizyon oluşturulmuş; *başarılabilir ve eylem-yönelimli* bir plan geliştirilmiştir. Kentin artık daha küçük bir kent olduğu; orta ölçekli kentlerin sürdürülebilir gelişimi için model olabileceği; yeni bölgesel ekonomik yapıların farkına vararak, “yeni ekonomi” ilkelerine göre bir rol seçimi; Youngstown'un imajını ve yaşam kalitesini daha sağlıklı ve daha iyi yaşam ve iş alanı vurgusuyla dönüştürme gereği vurgulanmıştır. Bütün süreç, kenti daha küçölmüş bir ölçekte yeniden inşa etmek; yeni alanları geliştirmek yerine, yeni parklar ve yeşil alanlar için bir arazi yönetimi oluşturmak; mevcut yerel ekonomik aktivitelerisağlık, eğitim, kamu yönetimi ve kültürel sektörler alanında güçlendirmek üzere kurgulanmıştır. Burada, bölgesel yönetim ve bölgesel ölçekte çözümler geliştirmek üzere, yerel işbirliklerine özel bir rol atfedilmiştir. Dahası, “daha yeşil” bir mekan vurgusu ile, planlamaya ekolojik bir boyut da eklenmiş; park ve açık yeşil alanlar, Mahagony nehrinin canlandırılması gibi rekreasyon amaçlı uygulamalar geliştirilmiştir. Bütün bu strateji ve uygulamalar, büyüme paradigmasından kopuşu temsil etmekte, büyüme önceliğini terk ederek “zekice büzölme” vurgusuna işaret etmektedir

İzlenebileceği gibi, büzölmenin o kente özgü dinamiklerini dikkate almadan geliştirilen öneriler, stratejiler ve uygulamalar büzölme ile ilgili sorunları derinleştirmekte, büzölen alanları yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin yerel koşullara özgü olması önem kazanmaktadır.

6.2.2. Büzölen kentsel alanların geleceğine yönelik vizyon tanımlamanın önemi

İkincisi büzölen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin bu kentlerin gelecekteki rolünün ne olacağına yönelik ipucu veren, uygulamaya yansiyabilecek, yerel dinamikleri göz ardı etmeyen bir vizyona dayalı olarak geliştirilmesinin önemli olduğu görölmektedir. Bu vizyon toplumun farklı kesimlerini biraraya getirmeyi ve vizyonun hayata geçirilmesinde birlikte hareket etmeyi kolaylaştırıcı bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Örneğin Bremen'de kentin liman işlevleri ve gemi-inşa sektörü etrafında bir ‘liman kenti’ olarak gelişen Bremen'in yüksek-teknoloji ve araştırma-geliştirme işlevleri etrafında gelişen bir ‘bilim kenti’ne dönüşmesi öngörölmüştür (Plöger, 2007b). Dünya deneyimleri, toplumun farklı kesimlerinin birlikte başlatabilecekleri kısa zamanda ulaşılabilir hedefler tanımlanmasının ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için bir zaman sınırı konmasının bu vizyonun hayata geçirilmesini kolaylaştırdığını göstermektedir. Ayrıca, vizyonun geniş kesimler tarafından benimsenmesi alışlageldik katılım uygulamalarından farklı uygulamalar gerektirmekte, uzlaşının güçlü olmasını gerektirmektedir.

6.2.3. Kentsel stratejiler geliştirmenin önemi

Mekansal stratejiler büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik olarak pek çok kentte kentsel stratejilerin öne çıktığı ve bu stratejilerin yerel planlama ve politika yapma süreçlerini yönlendirdiği görülmektedir. Ancak bu stratejilerin uygulamaya entegrasyonu konusunda farklı deneyimler bulunmaktadır. Belfast gibi kentler gelişme stratejilerini tavsiye dokümanları olarak değerlendirip uygulama ile ilişkisini kurmazken (Plöger, 2007c), Leipzig gibi bazı kentlerde ise kentsel gelişme stratejilerinin plan yapım süreçlerini yönlendirdiği görülmektedir (Plöger, 2007a). Bazı kentler ise kentsel büzülmeye stratejik plan yaparak çözüm bulmaya çalışmışlardır. Ancak stratejik plan yapımı ile ilgili farklılıklar da göze çarpmaktadır. Örneğin Bilbao'da kentsel büzülme ile başa çıkmak için proje-odaklı bir yaklaşım uygulanırken, Leipzig'de iki tür uygulama görülmektedir: İlki, ekonomik gelişmeye odaklanarak yatırımcı odaklı bir yaklaşımla yeni sektörleri çekerek rekabet edebilir hale gelmek; ikincisi ise kentsel büzülme ile ilgili sorunları çözmeye odaklı stratejiler geliştirmek. Bu ikinci tür stratejilerin azalan nüfus, konut piyasasında yaşanan sorunlar, boşalan konut oranlarındaki artış, altyapının kullanılmaması ile ilgili sorunları çözmeye odaklandıkları görülmektedir. Temel hedef kentte yaşayanları tutacak ve yeni nüfus çekecek cazibede bir kent yaratmak olmuştur. Bu amaçla kentsel yenileme öne çıkmakta, bu uygulama federal yönetim düzeyinde geliştirilen Stadtumbau programı çerçevesinde finansal olarak desteklenmektedir.

Büzülen kentlerin geleceğini şekillendirecek kentsel stratejilerin niteliği de önemlidir. Mevcut yazın, plan yapma ile strateji üretmeyi birbirinden ayırmanın ve büzülen alanlar için yaratıcı ve esnek stratejiler üretmenin önemini vurgulamakta, fazlasıyla tanımlı olmayan esnek stratejiler, hatta, planlama olmadan strateji üretmenin özellikle büzülme süreci ile ilişkili belirsizliklerin yüksek olduğu kentlerde önemine işaret etmektedirler. Bu konuda en önemli örnek Dresden kentinin deneyimidir. Kent, büzülme ile ilgili sorunlara, üç ayrı dönemde, üç ayrı planlama stratejisi ile cevap vermeye çalışmıştır: 1990-95 arasında büyümeye; 1996-2002 arasında, özellikle konut piyasasına müdahale için geliştirilmiş mekansal yeniden yapılanma; 2002'den sonra da yeniden kentleşme. Bu sürece, kentin mekansal, ekonomik ve demografik deneyimleri ile politika uygulamaları arasında bir uyumsuzluk eşlik etmiştir: ciddi nüfus kaybı olan dönemler için politikacılar ve plancılar, nüfus artışı öngörmüş; durağanlaşma döneminde sürekli büzülme; belirgin bir büyüme gerçekleştiği zamanlarda da durağan bir nüfus varsaymışlardır. Wiechmann (2012) ayrıca, yerleşimlerin yapısal dönüşümünü kavramakta geç kalınması, plancılar arasındaki iyimserlik gibi etkenlerin bu uyumsuzluklarda önemli olduğunu da vurgular. Büzülme dinamiklerinin sıklıkla değiştiği bu kentte son dönemde geliştirilen yaklaşımın özelliği, gelecek belirsizliklere karşı, ve sorunlu alanların gereksinimlerine yönelik olarak parçalı ve sınırlı eylemlerle tanımlanmış bir büyüme stratejisi olmasıdır. Böttger ve von Borries (2004) de, "büyüme" temelli kentsel gelişme

stratejilerinin büyük ölçekli inşaat ve yıkım ile gerçekleştirildiği uygulamalar yerine, “daha esnek, daha reaktif” mekansal taktikler (Raumtaktik) geliştirilmesini önermektedir.

6.2.4. Değişen Karar Verme Süreçleri ve Yeni yönetim biçimleri

1990’lardan itibaren dünyada pek çok kentte kentsel yönetim biçimlerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Küreselleşmeye uyum sürecinde kentlerin rekabet edebilirliğini artıracak yeni yönetim biçimleri gündeme gelmiş, katılımcı temeller üzerine kurgulanan, sürecin parçası olan aktörlerin biraraya geldiği katılımcı yönetim anlayışı öne çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte bir taraftan kentsel alanların yönetiminde yerel yönetimlerin yetki alanlarının ve sorumlulukları değişirken, diğer taraftan da kentlerin gelişiminde söz sahibi olan yeni aktörler ortaya çıkmış ve yerel aktörlerin karar verme süreçlerine katılımı gündeme gelmiştir. Pek çok büzülen kent de yetki alanları ve sorumlulukların ve karar verme süreçlerinin değiştiği bu yeni koşullarda sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Kentsel büzülmeye yönelik başarılı çözümler üreten örneklerin incelenmesi bu kentlerde yönetim yapısının yeniden kurgulanması sırasında bu yaklaşımın içselleştirildiğini göstermekte, yeni koşullarda gündeme gelen yeni yönetim biçimlerinin kentsel büzülmeye ilişkili sorunlara başarılı çözümler geliştirmede nasıl kullanıldığına yönelik önemli ipuçları vermektedir.

Burada vurgulanması gereken en önemli nokta, yerel yönetimlerin yetki alanlarının ve sorumluluklarının genişletilmesinin bu sürece önemli katkıları olduğudur. Ancak pek çok başarı örneğinde kamu ve özel sektör arasında kurulan işbirliklerinin çeşitlendiği, toplumun farklı kesimleri arasında uzlaşma, anlaşma ve koalisyonların, çok-aktörlü işbirliklerinin önemli olduğu, birlikteliklerin projelerin finansmanı dışında çok farklı alanları da kapsadığı görülmektedir.

Kentsel büzülmeye yönelik stratejilerin hayata geçirilmesinde liderliğin önemli olduğu ve yeni liderlik biçimleri geliştirmenin gerekliliği görülmektedir. Kent liderlerinin toplumu kentsel büzülmeye uyum konusunda ikna etmekte ve düşünce biçiminin değişmesinde itici güç oldukları görülmektedir. Ancak tek bir aktörün gücüne ve etkisine, onun kurduğu ilişkilere dayalı geleneksel liderlik biçiminden farklı liderlik biçimlerinin kolaylaştırıcı olduğu görülmektedir. Liderlik hem içeriği hem de etki biçimleri açısından yeniden tanımlanmaktadır. Yeni liderlik farklı alanlarda ortaya çıkmaktadır. Yönetim ve iş çevreleri arasından çıkabileceği gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlardan, mahalle örgütlerinden ve farklı toplum kesimlerinden, genç profesyonellerden kısacası kente sorumluluk ve bağlılık duyan her toplum grubundan çıkabilmektedir. Ancak bu farklı liderlerin üretici ve başarılı bir şekilde biraraya gelmelerine olanak verecek ve işbirliklerinin devamlı olmasını sağlayacak ortak hedefler tanımlanması gerekli görülmektedir.

Başarı örneklerinin incelenmesi, yeni liderlik biçiminin sivil toplumun dahil olabileceği bir yönetim kapasitesi geliştirilmesi ile desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Kent yönetimlerinin stratejiler ve planlar geliştirmek konusunda sivil toplumun dahil olmasını kolaylaştırdıkları, sivil toplum kapasitesi geliştirmenin sorunların çözülmesinde farklı toplum kesimlerini biraraya getirmek, kaynakları harekete geçirmek, güçleri birleştirmek ve çabaların uzun dönem boyunca devamını sağlamak konusunda kolaylaştırıcı olduğu görülmektedir. Katılım meselesinde mahalle ölçeğinin önemi vurgulanmakta, mahalle düzeyinde gerçekleşen stratejik birlikteliklerin kaynak paylaşımı, çözüm önerilerinin paylaşımı, işbirliklerinin artması ve her bir mahallenin kentin geleceğinin ne şekilde parçası olabildiğine yönelik ipucu vermesi açısından önemli rol oynadığı izlenmektedir. Leipzig’de bu birliktelik değişim için bir ivme yaratmış, Sheffield’da ise liderlik rolünü üstlenen belediye başkanının işbirliğine odaklanan politika yapma çabaları, geçmişten gelen güç ilişkilerini değiştirebilmiş ve kentsel büzümeye yönelik yeni stratejilerin başarıya ulaşmasında önemli etkenlerden biri olmuştur (Plöger, 2011).

6.2.5. Kentsel Yenileme

Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik olarak geliştirilen stratejilerin önemli bir parçası kentsel yenileme olmuştur. Ancak başarılı örneklerin kentsel yenilemeyi farklı bir yaklaşım biçimiyle ele aldıkları ve uyguladıkları izlenmektedir. Kentsel yenilemede kaynakların, büzülmeden olumsuz yönde etkilenen ancak desteklendiğinde gelişme potansiyeli olan bölgelere aktarılmasına öncelik verilerek aşamalı gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bölgelerde gerçekleşen yenileme uygulamalarının da düşük gelirli grupların yaşadıkları konut alanlarında altyapıyı ve yapıyı iyileştirmeye ve sosyal hizmet sunumuna yöneldiği görülmektedir. Ancak bu projelerin başarısı ve özellikle sosyal segresyonun yüksek olduğu bu alanlarda bu soruna çözüm getirdiği de tartışmalıdır. Dünya deneyimlerinin incelenmesi, büzülen alanları yeniden canlandırmak amacıyla fiziksel çözümlere odaklanarak yapıyı iyileştirmek yönündeki çabaların tek başına sorunlara çözüm getirmediğini ortaya koymaktadır.

6.2.6. Büzülen kentlerde bulunan işgücünün niteliğinin yeni işlevlerin gerektirdiği işgücü niteliği ile uyum sorununun üstesinden gelmek

Özellikle rekabet gücünü kaybederek büzülen kentler incelendiğinde bu kentlerde geçmişte rekabet gücü sağlayan ekonomik işlevlerin tamamen kaybolmadığı, bazılarının rekabet gücü daha yüksek ekonomik işlevlere dönüşmeyi başardıkları görülmektedir. Örneğin Saint-Etienne, geçmişte kentin büyümesinde itici güç olan silah üretiminde kentin edindiği bilgi birikimini optik-lens üretiminde uzmanlaşmak için kullanmayı başarabilmiştir. Sheffield’da da lazer teknolojileri sektörünün geçmişte kentin paslanmaz çelik, bıçak yapımı ve metal işleme

teknolojilerinde edindiği bilgiye dayanarak geliştiği görülmektedir. Ekonomisini sanayi ekonomisinden hizmet ekonomisine dönüştürmeyi başaran kentler de mevcuttur. Ancak bu yeni işlevler, geçmiş işlevlerin gerektirdiğinden farklı niteliklere sahip işgücüne talebin artması anlamına gelmekte, kentin sahip olduğu işgücünün niteliği ile yeni sektörlerin talep ettiği işgücünün niteliğinde uyumsuzluk önemli bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Dahası, bu durum, işsizliğin yüksek olduğu bu kentlerde işsiz nüfusun işgücüne katılamaması anlamına gelmektedir.

Kentsel büzölmeye başarılı çözümler geliştiren kentlerin, bu soruna çözüm getirmek üzere işgücünün becerilerini geliştirmeye yönelik farklı uygulamalar geliştirdikleri ve bu uygulamaların farklı düzeydeki yönetim birimleri tarafından geliştirildiği görülmektedir. Tablo 6.1 çeşitli kentlerde uygulanan bu tür programlardan örnekler sunmaktadır.

Tablo 6.1. Çeşitli kentlerde uygulanan işgücünün niteliğini iyileştirmeye yönelik programlar

Şehir	Projenin amacı	Yapılanlar	Sonuçlar
Bilbao (1998)	İşsiz nüfusu işgücü pazarına kazandırmak	Bilgilendirme Küçük girişimciliği destekleme ve yardım İşgücü ile iş arasında bağlantı kurma	2000 iş için aracı olunmuş Yılda 100 girişimci yaratılmış
Sheffield	Yeni iş alanları çekmek Çöken mahalleleri işgücü pazarıyla buluşturmak Ulaşılması güç gruplara eğitim vermek	Yatırımcılara karşılıksız ünsan kaynağı danışmanlığı İş arayanların başvurabilecekleri merkezler İnsan kaynaklarını iş ile buluşturmak	Şehirde 100 kişiye, kent bölgede 500 kişiye eğitim
Belfast	Çöküntü alanlarındaki işgücünü en yakın iş ile buluşturmak	İşgücü pazarında talep edilen niteliklere yönelik eğitimler İş başvuru yeteneklerini geliştirmek İşgücünü iş ile buluşturmak İş sorumluluğunu teşvik etmek	2000 kişiye yardım, 1000 kişiye iş sağlanmış, 800 kişi eğitim programlarını tamamlamış
Leipzig	Uzun süreli işsizleri işgücü pazarı ile buluşturmak Yeni yatırımcılara yönelik hizmetler sunmak	Kentte yer seçmeyi düşünen büyük yatırımcılar için iş bulma kuruluşları Üst-düzey projesyoneellere destek	3000 kişinin yeni iş bulmasına aracı olunmuş (işsizlerin %50'sine)

Kaynak: Power, vd (2010)'dan uyarlanmıştır.

6.2.7. Büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin ve uygulamaların finansmanında farklı kaynakların kullanılması

Pek çok Avrupa kentinde büzülmeye yönelik olarak geliştirilen stratejilerin hayata geçmesinde, farklı yönetsel düzeylerde sağlanan finansman programlarının yapısal dönüşüm geçiren bu kentlere sağlıklı çözümler geliştirilmesinde destekleyici olduğu görülmektedir. Bazı kentlerde AB yapısal fonları rekabet gücünü kaybeden alanları yeniden canlandırmak için kullanılırken, yine AB'nin kentsel programları bu kentlerin görece dezavantajlı olan bölgelerinde kentsel polarizasyonu gidermek amacıyla kullanılmıştır. Ulusal düzeyde Almanya'da federal ve merkezi yönetimler tarafından verilen sosyal bütünleşmeye yönelik destekler kentlerin çöküntü alanlarını yenileme amacıyla kullanılmıştır. Almanya'da ayrıca Federal Hükümet ve 6 Doğu Almanya Federal Devleti ortaklığında, yedi yıllık bir kentsel yeniden yapılanma programı (7-year programme Stadtumbau Ost (Urban Restructuring East, 2002–09) başlatmıştır. Bütün ülkede uygulanan gelişim stratejisi çerçevesinde, terk edilmiş veya kullanılmayan konutların yıkımı ve görece durağan yerleşim alanlarının iyileşmesi için özellikle konut piyasasına müdahale edilmiş; böylece, kentsel yeniden yapılanmanın, büzülmenin sonuçlarına kenti uyumlu hale getirmeye katkı yapacağı ve yeni gelişim fırsatları yaratacağı varsayılmıştır. Dış kaynakların yeterli ya da uygun olmadığı durumlarda, kent yönetimlerinin kendi programlarını tasarladıkları örnekler de bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, finansal kaynakların sınırlı olduğu kentlerde üst düzey yönetim birimlerinin ve hatta uluslararası örgütlerin sorumluluğu önemlidir.

6.3. İZMİR'DE METROPOLİTEN MERKEZİ YENİDEN CANLANDIRMAYA YÖNELİK OLARAK ORTAYA KONAN STRATEJİLERİN VE UYGULAMALARIN ARAŞTIRILMASI

İzlenebileceği gibi, kentsel büzülme süreçleri kadar, büzülme kaynaklı sorunların çözümü için geliştirilen plan ve stratejiler de farklılık göstermekte; bu da genel olarak uygulanabilir bir model geliştirme önündeki en önemli engel olarak durmaktadır. Büzülmeye karşı geliştirilen bu politika ve stratejilerin, sonuçlarına, başarı ve başarısızlıklarına dair değerlendirmeler ve tartışmalar devam etmektedir. Mevcut deneyimlerin incelenmesi, büzülmeyle ilişkili sorunlara başarılı çözümler geliştirerek iyileşmenin görüldüğü kentlerdeki uygulamalarda öne çıkan bazı ortak özellikler olduğunu göstermektedir.

Takip eden bölümde İzmir'de 1980lerden bugüne gündeme gelen planlar ve uygulamalar incelenerek metropoliten merkezin büzülmesi ile ilişkili olarak tartışılacak ve gündeme gelen uygulamalar, başarılı örneklerin öne çıkan özellikleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

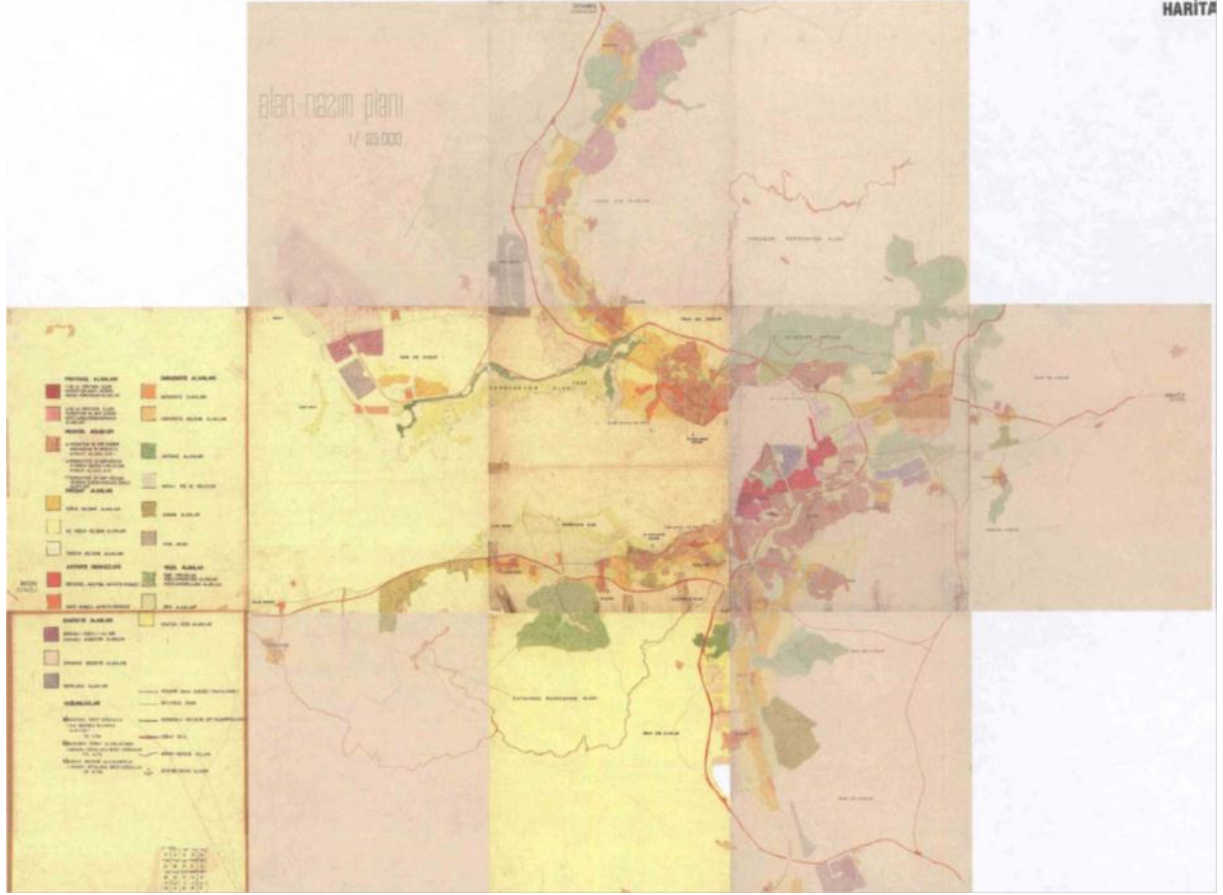
6. 3 1. İzmir’de 1980’lerde Gündeme Gelen Planların ve Uygulamaların İncelenmesi

Bu araştırmanın İzmir’de kentsel büzülme sürecini incelemeyi başlattığı 1980’ler önemli politik, ekonomik ve kurumsal değişimler ve kırılmalar ile tanımlanır. Bütün bunlar, bekleneceği gibi, kentlerin yeniden yapılanması ve mekansal planlama süreçleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu dönemi Kaval (2005:43), “rekabetçi kalkınma dönemi” olarak ele almıştır. Yeni liberal ekonomi politikaları, serbest ticaret, özelleştirmeler, yeni para politikaları vb ile aynı zamanda Türkiye, küreselleşme süreçlerine doğrudan bağlanmıştır. Ekonomiyi canlandırmak üzere inşaat sektörünün desteklenmesi ve buna yönelik yeni yasal kurumsal düzenlemelerin yapılması, 1980’ler sonrası dönemde Türkiye’deki kentsel mekansal süreçlerin en önemli koşullarını oluşturmuştur (Işık, 1996). Bu dönemde kentler, “kapsayıcı master planlar yerine, büyük ölçekli projeler ile büyümeye başlamıştır” (Kaya, 2002: 170). Kentsel mekansal süreçlerin yasal ve kurumsal çerçevesini tanımlayan yasalar, hazine arazilerinin toplu konut gelişimine açılmasını sağlayan, 1981 tarihli Toplu Konut Yasası; Kamu arazilerinin turizm kullanımına dönük kullanımını ve turizm plan yetkisini Turizm Bakanlığına tanıyan, 1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizm Yasası; kaçak ve yasadışı binaların yasallaşması ve gecekodu alanlarının rehabilitasyon planları ile dönüşümünü düzenleyen, 1982 tarihli ve 2805 sayılı İmar Affı Yasası; koruma planlarının Kültür Bakanlığı tarafından yapılmasını getiren, 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası; 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Yasası); metropolitan kent nazım plan yetkisini metropolitan belediyelere tanıyan, 1984 tarihli ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası; 1990 tarihli ve 3621 sayılı, kıyıların uygulama planı yetkisini, İmar ve İskan Bakanlığına veren, Kıyı Kanunu’dur. Ancak, 1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Yasası, bugüne kadar gündeme gelen projelerde önemli aktörleri, kurumsal ve finansal rollerini, planların nitelikleri ve kapsamlarını tanımlamakta en çok öne çıkanı olmuştur: 3194 sayılı İmar yasası ile, çevre düzeni plan yetkisi, Devlet Planlama Teşkilatına; 1/25.000 ölçekli nazım imar planları yetkisi, İmar İskan Bakanlığına; 1/ 5.000 ölçekli nazım imar planları ile 1/1000 ölçekli uygulama imar planları, plan revizyonları ve mevzi imar plan yetkisi ise, belediyelere verilmiştir (Kaya, 2002: 170-171).

Hemen yukarıda belirtilen, 1985’te belediyelere plan onama yetkisi verilmesini takiben, daha önceki gecekodu alanlarına yönelik tapu tahsisi ve belediyeler tarafından alt yapı hizmetlerinin sunulması; kıyı alanlarının turistik tesisler ve ikinci konutlara açılması, tarım alanlarının daha karlı arazi kullanımlarına dönüştürülmesi ve benzeri düzenlemeler ile, daha önceki kentsel mekansal süreçlerden ciddi farklılaşmalar olmuştur. Böylece, bugünkü kentsel araştırmalar yazınında “yeni kentsel politikalar”, “girişimci kentleşme”, “neoliberal kentleşme” gibi adlandırılan süreçlerle uyumlu olarak, kentsel konut ve arsa rantı yerli sermayenin önemli bir yatırım alanı olarak desteklenmiştir.

Yeni planlama süreci içinde, 1978'de başlamış olan İzmir'in 1/5000 ölçekli master planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı, 1987'de tamamlanmıştır. O zamana kadarki uygulamalar için esas, 1973 tarihli İzmir Metropolitan Alan Nazım İmar Planıdır (bkz. Şekil 6.1)

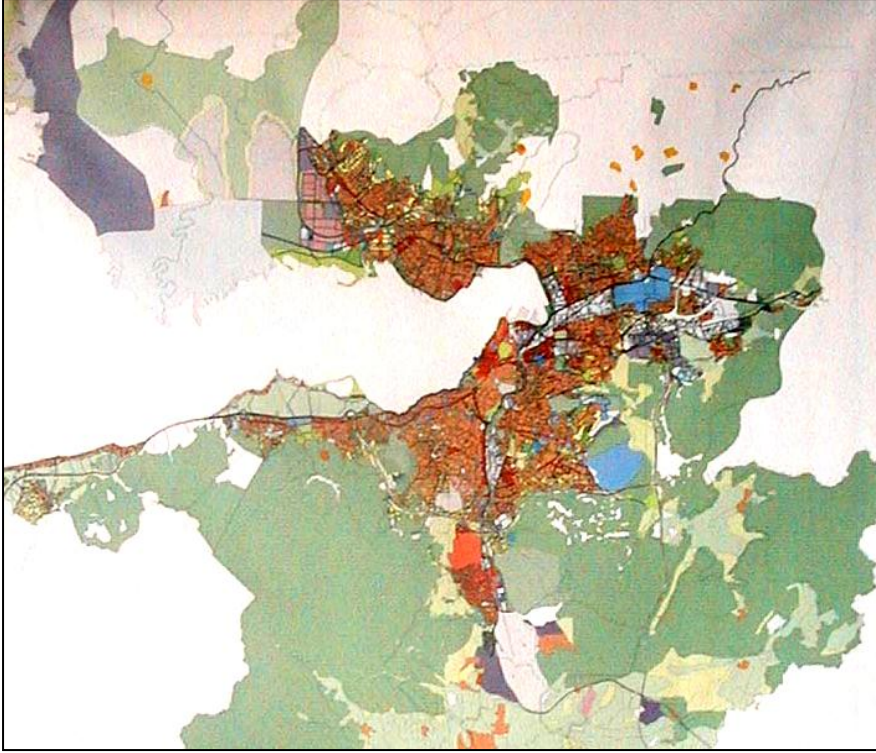
Şekil 6. 1. İzmir Metropolitan Alan Nazım İmar Planı, 1973

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi 2006; İYTE ŞBP Bölüm Arşivi, 2013

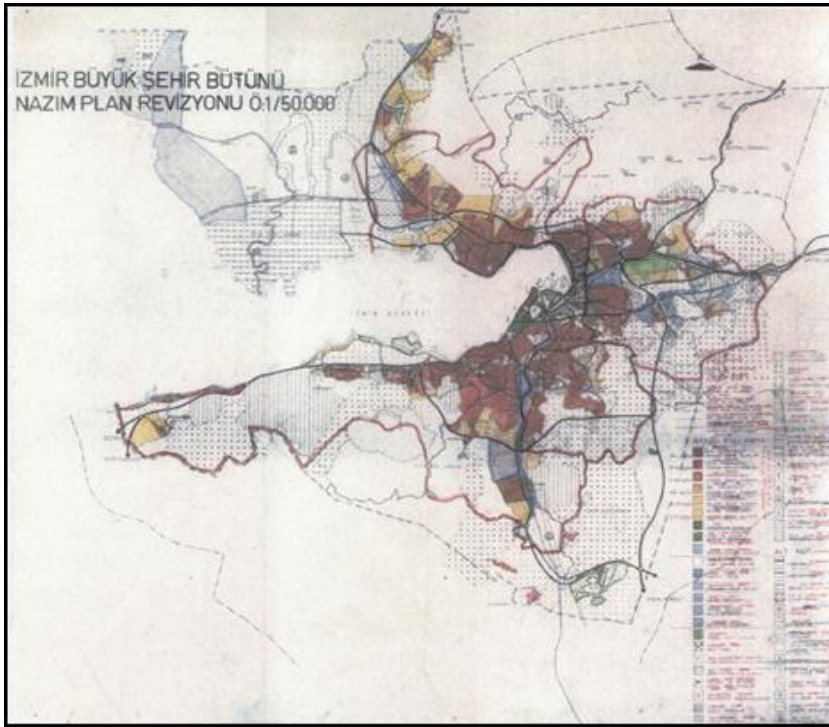
İBŞB bünyesinde, Planlama Programlama Koordinasyon ve Proje Şubesi daha önceki master planları güncellemek ve yeni gelişimleri eklemek üzere bir revizyon planı yapmış ve bu plan, Bayındırlık Komisyonu tarafından kabul edilip, Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi tarafından onaylanmıştır. Ancak eleştiriler üzerine, 1989 yılında bazı değişiklikler ile Belediye Meclisi ve İmar İskan Bakanlığı tarafından tekrar onaylanmıştır. 87.000 ha'lık bir alan için yapılan bu plan, kent yapısının ve geleceğinin kapsamlı bir değerlendirmesi yerine, uygulama imar planlarını birleştirme ve bazı az gelişmiş alanlar için öneriler geliştirmenin ötesine geçmemiştir (Kaya, 2002: 170- 174) (bkz. Şekil 6.2.)

Şekil 6.2. Uygulama İmar Planlarının (1978-1987) Birleşimi

Kaynak :Kaya, 2002 ve İYTE ŞBP Bölümü Arşivi

Şekil 6.3. İBŞB Nazım İmar Planı, 1989

Kaynak: Kaya, 2002 ve İYTE ŞBP Bölümü Arşivi

İBŞB Nazım İmar Plan Revizyonu (1989)'nda (Şekil 6.3), İzmir'in kentsel mekansal yeniden yapılanmasında ve bugünkü kent-bölge oluşumunda en çok öne çıkan kararlar, 2005 yılı için 4.200.000'lik bir nüfus büyüklüğü öngörmesi; daha önce (1978 Nazım planında) önerilen çeper ulaşım ve otobanların yönlerinin değiştirilmesi; Çiğli Havaalanının askeri havaalanı olarak kalıp, Cumaovası (Menderes) ve Gaziemir'de yeni bir sivil havaalanı yapılması; Aliağa'daki serbest bölgenin Gaziemir'e taşınması; serbest bölge ve havaalanı ile ilişkili olarak, Gaziemir'de 50 ha'lık bir MIA oluşturulması; Buca'da Dokuz Eylül Üniversitesi Kampus alanı açılması; Bostanlı ve Çiğli'de daha önce fuar ve rekreasyon alanı olarak tanımlanan alanine yerleşim alanine dönüştürülmesi; Doğu aksında mevcut konut yerleşim ve sanayi alanlarının kabulü ve Işıkkent ve Pınarbaşı'nda sanayi, tarım ve iş alanları ile ilgili bazı değişiklikler yapılması; Balçova'da 30 ha ve Güzelbahçe'de 160 ha'lık konut alanı geliştirilmesi; kaçak yapılar, mevzi planlar ve rehabilitasyon planları dışındaki yapılaşmış alanlarda kat yüksekliklerinin artırılmasıdır. Bu plan, İBŞB sınırları içinde uygulamaya girmiş ve 2000'li yıllardaki kentsel yapılanma da buna uygun olarak gelişmiştir. 1980ler ve 1990'larda ulaşım ağı, çevre yollarının, otobanların ve kıyı yollarının yapılması ile şekillenmiş; Gaziemir'de havaalanı ve serbest bölge kurulmuş; Buca'da DEÜ Kampusu inşa edilmiş; Pınarbaşı ve Işıklarda yeni sanayi zonu oluşturulmuş, Güzelbahçe'de yeni konut alanları yapılaşmıştır. Böylece, İzmir kent bölgesinin bugünkü oluşumu, mekansal işbölümü, ekonomik işlevlerin mekansal düzenlenmesi ve merkezin çeperlerle ilişkisi yapılanmıştır.

Özellikle 1984- 89 yılları arasında, liberal-muhafazakar Belediye başkanı Burhan Özfatura döneminde, 1/5000 ölçekli revizyon nazım imar planları ile, bugünkü konut (Karşıyaka'da Balatçık ve civarı (270 ha), Bostanlı (320 ha), Örnekköy ve civarı (300 ha), Bornova ve Uzundere'de gecekondü önleme bölgeleri (toplam 114 ha)) , organize sanayi (Kısıkköyü ve çevresi Organize Sanayi Bölgesi (450 ha), küçük sanayi,(Bornova-Pınarbaşı-Işıkkent-Çamdibi'nde 220 ha),turizm ve rekreasyon alanları (Narlidere'de İnciraltı ve Çakalburnu (800ha), İnciraltı-Homa ve Küçük Dalyan (2500 ha) oluşturulmuştur (Kaval, 2005;55-56; bkz.Kaya, 2002: 176-77).

Bu dönem, revizyon nazım imar planları ile uyumlu, mikro ölçekli uygulama plan çalışmaları yapılmıştır. 1/1000 ölçekli ve toplamda 3946,5 ha'lık alanı kapsayan bu ayrı ayrı uygulama imar planlarının en fazla öne çıkan hedefi, Karşıyaka'da gecekondü alanları ıslahı; Bornova'da toplu konut ve gecekondü önleme alanları ve küçük sanayilerin yerleştirilmesi; Buca'da toplu konut ve gecekondü ıslahıdır. Aynı dönem, İmar affı kanununa uygun olarak, 54 mahallede, toplam 1944 ha alanın (Karşıyaka sınırları içinde 1072 ha; Bornova ilçesinde 92 ha, Buca'da 780 ha), ıslah imar planı çalışmaları son derece hızlı bir şekilde tamamlanmış ve kentsel mekansal yeniden yapılanmanın en önemli boyutlarından biri ortaya çıkmıştır (bkz. Kaval, 2005: 60).

Ayrıca, Alsancak'ta 424 ha'lık bir alanda yapılmış plan çalışması ile, kent merkezine de müdahale edilmiştir. Diğer yandan, 1/1000 ölçekli mevzi imar planları, özellikle kıyı yerleşmelere yönelik hazırlanmış, sadece Konak'ta Bozyaka ve Eski İzmir'de 40 ha'lık bir alanda uygulanmıştır (İYTE ŞBP arşivi, 2013; Kaval, 2005: 59-60).

Kent merkezine en önemli müdahaleler, Ulaşım Master Planı ile gerçekleşmiştir. Bu müdahalelerle doğrudan ilişkili olarak, İzmir'de planlama süreçlerinin kurumsal ve finansal değişiminde önemli bir gelişme ise, 'Türk Ekonomisi'ne yabancı sermaye ile teknoloji transferi'ni destekleyen 6224 sayılı yasadır. Bu yasa ve Başbakanlık Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulunun kararları doğrultusunda, 1987'de, Almanya kökenli çok uluslu bir şirket olan Weidleplan Consulting GmbH ile, "Çok Uluslu Planlama Danışmanlık Şirketi Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu çerçevede bir anonim şirket kurulmuş; şirketin %51'i İBB, %48'i Weidleplan Consulting GmbH, %1'i de Urla ve Çeşme Belediyelerinin olacak şekilde bir düzenleme yapılmıştır. Sözleşmede, konut, eğitim, rekreasyon alanları düzenlemesi yanında, yabancı sermaye katılımı ile yapılması kararlaştırılan işler arasında, ulaşım master planı, İzmir'in ihtiyacına yönelik teknolojik transfer gerektiren projeler, hibeler, ticari krediler ve yardım fonları, uluslararası finansman kuruluşlarından proje kredileri sağlanması kararlaştırılmıştır. Böylece Dünya Bankasından Ulaşım Master Planı için 600 bin DM'lik ilk hibe alınmıştır (Kaval, 2005:63, 83). Diğer yandan, İBB bünyesinde, Ulaşım Koordinasyon Müdürlüğü (UKOME) kurulmuş ve Ulaşım Mastır Planı çalışmalarına başlanmıştır. Ulaşım Ana Planı ve buna bağlı bir raylı sistem fizibilite etüdü çalışmalarına, yabancı girişimciler dahil edilmiş; DPT, Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Fonundan hibe sağlama girişimleri yanında, üç yabancı ülkeden hibe imkanı yaratılmıştır. UKOME, DPT'nin ülke ölçeğindeki 6. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alacak Büyükşehir Belediyelerini kapsayan ulaşım çalışmalarında yer alacak revizyonlar gerçekleştirmiştir. Bunlar aşağıda listelenmiştir:

- i) Hilton Oteli inşaatı nedeniyle inşaat çevresi trafik düzenlemesi;
- ii) Ana güzergahlara otopark yasağı getirilmesi;
- iii) Kent merkezine tır girişlerinin yasaklanması, kentin dört ana girişinde tır park yerleri belirlenmesi;
- iv) Şehrin merkezinde yer alan akaryakıt istasyonları ile ilgili çalışmalar;
- v) Servis araçlarının şehrin belirli bölgesine girme yasağı,
- vi) Gümrük ve Konak alanındaki minibüs duraklarının kaldırılması;
- vii) Hilal II köprüsü inşaatı sırasında yapılan trafik düzenlenmesi;

- viii) TCDD şehir içi hemzemin geçitlerinin irdelenerek bariyerli geçitlerin bir bölümünün kaldırılması;
- ix) Alsancak 1379 sokağın bir bölümünün yayalaştırılması;
- x) Sahil yolu ve Mithatpaşa Caddesi yeni bağlantısının sağlanması;
- xi) Büyük Kanal Projesi nedeniyle yapılan trafik düzenlemeleri.

Konak merkeze en önemli diğer müdahaleler, Konak'taki otobüs peronlarının bulunduğu bölgede, Aydın istikametine çalışan 92 minibüs ile varyant çıkışındaki 430 dolmuş taksinin yerlerinin değiştirilmesi; Kemeraltı'nda yer alan toptancıların Yenişehir'e; Balık Halinin İnciraltı'na taşınmalarıdır (İBB, 1989: 8; İYTE ŞBP Böl. Arşivi, 2013; ayrıca bkz. Kaval, 2005: 78- 80).

1980'lerde gerçekleştirilen ve merkezi doğrudan etkileyen makro projeler arasındaki, 4.811m'lik Mustafa Kemal Sahil Bulvarı, 1981 yılında başlamış, 1988'de tamamlanmıştır (Kaval, 2005: 141-42).

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Hilton Grubu- Günal İnşaat Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin Belediyeye ait 6605 m2'lik arazide inşa ettiği Hilton Oteli ile ilgili protokol, 1986 yılında imzalanmıştır. Hilton'un oturduğu parsel, daha öncesinde de Tekel'e aittir. İzmir'deki turistik ve ticari aktiviteyi geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bunların yanında, merkezde iş ve ticari alanlarda, taşıt ve insan dolaşımının en yoğun olduğu noktalara, çok amaçlı otoparklar yapılmıştır.

-900 araç kapasiteli, zemin katta 60 ticari birim içeren pasaj, iki kat ilave ile inşa edilen Konak Katlı Otoparkı hizmete girmiştir.

-Kemeraltı Başdurak'ta, 300 araç kapasiteli 1 Nolu Katlı Otoparkı, 1987 yılı içinde hizmete girmiştir. Kemeraltı Başdurak'ta 1643 m2'lik alana kurulmuş ve 350 araç kapasiteli bir diğer otopark daha, inşa edilmiştir. Bu otoparkın zemin katı Balık Hali'dir.

- Çankaya'da 10 Nolu Katlı Otopark İnşaatı 1988 yılında bitirilmiştir. 1200 araç kapasiteli inşaat, 4412 m2'lik alanda, 9 kat inşa edilmiştir.

- Alsancak 2 Nolu Katlı Otoparkı, 3106 m2 alanda ve 8 katlı inşa edilmiştir. Hilton grubuna verilen tesis, 1100 araç kapasiteli otopark ve ticaret merkezi olarak 30 Eylül 1987'de kullanıma açılmıştır (İBB, 1989, :8; bkz. Kaval, 2005: 80).

6.3.2. 1990'lı Yıllarda İzmir'de Gündeme Gelen Planların ve Uygulamaların İncelenmesi

İzmir'de 1990'larda özellikle 1/5000 ölçekli revizyon nazım imar planları ve mevzi nazım imar planları yapılmıştır. Bunlar, 1980'ler ile karşılaştırıldığında, kapsamlı planlama çalışmalarından çok, kentin öne çıkan sorunlarını çözmeye yöneliktir. Raylı Sistem güzergahının belirlenmesi, Çiğli'de 112 ha'lık toplu konut alanı, Gaziemir'de 78 ha'lık ticari ve küçük sanayi alanı oluşturulması amacıyla yapılan revizyon nazım imar planları belli başlılardır.

Kentin ihtiyaçları doğrultusunda yapılan 1/5000 ölçekli nazım imar planları da parçalı niteliktedir: Tahtalı Barajı çevresinde yeni toplu konut ve depolama alanları (toplam 719 ha); Bornova (60 ha), Çiğli ve Ulukent'te (72 ha) Koyundere (80 ha), Gaziemir'de (15 ha) toplu konut alanları, Uzundere (75 ha), Eskiizmir, Limontepe'de (675 ha) gecekondü önleme bölgeleri, 9 Eylül Üniversitesi kampus alanı çevresinde konut, sağlık gibi düzenlemeler (210 ha), İnciraltı'nda gençlik parkı (12 ha), Kaynaklar'da sebze hali ve Işıkkent'te ayakkabıcılar sitesi (53 ha).

Bu dönem, kenti kuzeyden güneye kat eden alt yapı çalışmaları yapılmıştır. En önemlisi, Büyük Kanal Projesidir. Projenin kurumsal çerçevesini Alt Yapı Koordinasyon Merkezi (AYKOME), DSİ, İller Bankası, İZSU, İlçe Belediyeleri yetkilileri oluşturmuştur. Proje, 1994 yılında başlamış, 2002 yılında tamamlanmıştır (Kaval, 2005: 109).

Merkezde yine, Alsancak Kıbrıs Şehitleri Caddesi çevresi tek yön projesi ve Kemeraltı'nda tek yön plan uygulaması ile ulaşım alanında müdahaleler yapılmıştır. Merkeze ulaşım da yine otoparklar ile desteklenmiş; Alsancak 3 Nolu Katlı Otoparkı, zemin+7 katlı, 336 adet araç kapasiteli ve 3047 m² ; 1500 araç kapasiteli Mustafa Kemal Sahil Bulvarı Açık Otoparkı; 1000 adet araç kapasiteli Alsancak Yeni Asır yanı Hilton Altı 2 Nolu Çok Katlı Otoparkı; Kahramanlar çok katlı otoparkı inşa edilmiştir.

Bir diğer alt yapı çalışması da, kent merkezinin sanayisizleşmesi ile ilişkili olarak, Katı Atık Yönetim Projesi çerçevesinde, Halkapınar Gübre Fabrikasının 1994 yılında sökülüp, yerine 800 ton/gün evsel çöp kapasiteli bir çöp transfer istasyonu yapılmasıdır. 3996 sayılı "Bazı yatırım ve hizmetlerin Yap-işlet devret modeli ile gerçekleştirilmesi" kanununa uygun olarak, Desa Yatırım Malları, Doğuş, ESYM Montenay, Lentjes (Almanya) firmalarının oluşturduğu dörtlü konsorsiyum tarafından 1999 yılı başında tamamlanmıştır.

Diğer yandan, kent merkezinde, Türkiye'nin en büyük sanat galerisi olan İzfaş Sanat Galerisi ile Asansör'de Büyükşehir Asansör Sanat Galerisi gibi iki önemli sanat merkezi açılmıştır.

Eski Balık Hali Kùltür, Turizm, Ticari Aktivite Merkezi ve Yat Limanı Projesi (Konak Pier) ise, hem ticaret hem de kùltür merkezi olarak tasarlanmıştır. “İzmir’e yeni bir prestij meydanı” kazandırmak üzere dönüştürülecek Eski Balık Hali, 1. Derecede koruma altında tarihi eser statüsündedir ve Kùltür Bakanlığı, ancak “kùltürel amaçlı” kullanımına izin vermiştir. Ancak, Özelleřtirme Yüksek Kurulu, Tarihi Balık Halinin kullanım hakkını 25 yıllığına İzbeltur ve Anakent Belediyesi Ege şehir Planlaması Teknolojik İşbirliği A.ř.’nin oluşturacağı bir ortak girişim grubuna devredilmesini onaylamıştır. Eski Balık Halinin ihalesini, Türk ve Amerikalı on şirketten oluşan SASKO konsorsiyumu almıştır. SASKO grubu, 130 milyon dolara mal edilecek projedeki etkinlik merkezlerini 25 yıl işletecek, Bùyükřehir Belediyesine yıllık 125 bin dolar kira ödeyecektir. Sonuçta Konak Pier tamamı ticari birimlerden oluşmak üzere, “lüks bir alışveriş merkezi” haline gelmiştir (bkz. Kaval, 2005: 155-57).

1980 ve 1990’larda İzmir’in mekansal gelişmesinin özetlenmesi, 2000’li yıllara kadar planlarla getirilen mekansal gelişme önerilerinin İzmir’in büyümesini yönlendirmeye odaklandığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede metropoliten alanın çeperinde sanayi sitelerinin kurulması öne çıkarken üretim işlevlerinin metropoliten merkezden taşınmasını yönlendiren kararlarla birlikte metropoliten merkezin büzülmesine dolaylı olarak katkı yaptığı izlenmektedir. Yerleşmeler arasında mal ve insan akışını kolaylaştıran ulaşım yatırımları da bir taraftan sanayisizleşmeyi diğer taraftan da diğer taraftan da kentsel saçaklanmayı teşvik etmiştir. 1980’lerden itibaren gündeme gelen ve 1990lar ve 2000’ler boyunca hız kazanan konut yatırımları da ana kentin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. 1980’lerden itibaren yerel ve merkezi hükümetler tarafından, İzmir’in küresel düzene eklenmesi sürecinde, mekansal etkileri çok da düşünülmeden hayata geçirilen büyüme ve yayılma odaklı politika ve stratejilerin kentsel büzülmenin ortaya çıkışını yönlendirici bir etken olarak gündeme gelmektedir.

Diğer taraftan, metropoliten merkezin büzülmesi olgusu gündemde olmasa da 1980’li yıllardan beri metropoliten merkezde bazı sıkıntıların tartışıldığı, bunları ortadan kaldırmaya yönelik bazı çabaların gündeme geldiği de görölmektedir. İzmir merkezinde 1990’lardan beri görölmekte olan olumsuzlukların kentsel büzülmeden kaynaklandığına yönelik bir farkındalıkla yapılıyor olmasa da İzmir Bùyükřehir Belediyesi’nin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının metropoliten merkezi yeniden canlandırmaya yönelik bir arayış içinde olduğu görölmektedir. Burada gündeme gelen konuların geleneksel merkezin çekiciliğini/cazibesini yitirmesi, merkezin çeperindeki yaşam alanlarında yaşanan sosyal sorunlar ve kentsel çöküntü alanlarının oluşması olduğu söylenebilir. Nitekim bu yıllarda yapılmış tez çalışmaları da konuyu gündeme getirmişlerdir (İnce-Kompil, 2005; Özbek Sönmez, 2001). Bu çerçevede, 1980 ve 1990’larda benimsenen stratejinin kapsamlı bir strateji olmaktan çok, daha parçacı, kentin tarihi bölgesinde gerçekleşen tek başına küçük projeler şeklinde olduğu görölmektedir.

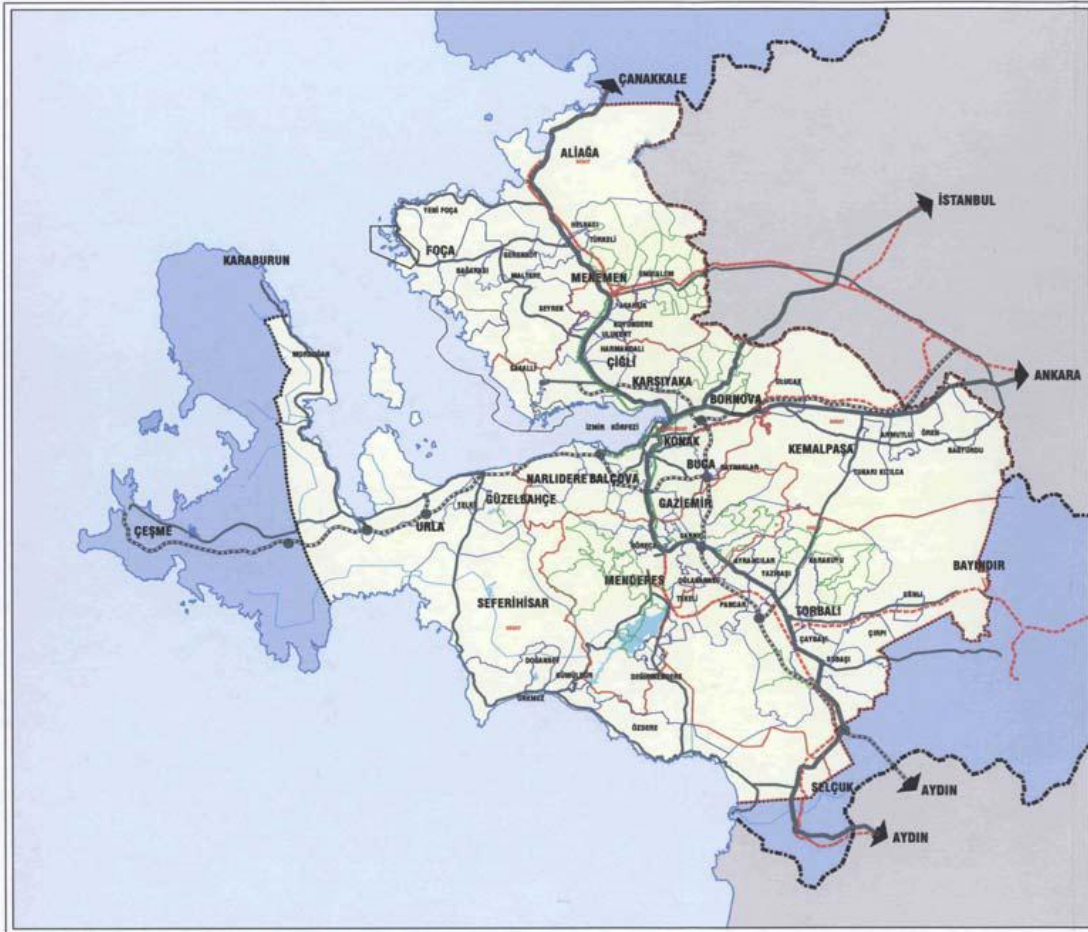
Bunlar arasında en önemli iki proje, Konak Pier adı verilen, eski gümrük binalarının restore edilerek ve yeni işlevler kazandırılarak merkezin rekreasyon alanlarından biri haline getirilmesi, ve diğeri ise tarihi Konak Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi projesidir.

2000'li yıllardan itibaren kent merkezinin yaşadığı sorunlara yönelik çözüm arayışlarının geçmiş döneme göre daha da öne çıktığı izlenmektedir. Takip eden bölümde 2000'li yıllarda gündeme gelen plan ve projeler özetlenecektir.

6.3.3. 2000'li yıllarda İzmir'de Gündemde olan Planlar ve Uygulamalar

2000li yıllarda, Türkiye kentlerinin yeniden yapılanmasında kamu politikalarının yasal kurumsal çerçevesini, 2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu oluşturur. Pergel yasası olarak da bilinen bu yasanın getirdiği en önemli değişiklik belediye sınırlarını genişletmesi ve bu bağlamda kentsel yayılma süreçlerini hızlandırmasıdır. Bu kanunla, İzmir Büyükşehir Belediyesinin sınırları, merkezden 50 km yarıçaplı bir alana doğru genişlemiştir (Şekil 6.4).

Şekil 6.4. İzmir Büyükşehir Belediyesi Sınırları

Kaynak: İYTE ŞBP Bölümü Arşivi, 2013

Böylece, İzmir'in bir kent-bölge olarak çevresiyle yeniden eklenmesi sürecinde yeni bir kurumsal-mekansal boyut ortaya çıkmıştır. Aynı kanunla, büyükşehir belediyelerine iki yıl içinde 1/25.000 ölçekli nazım planlarını yapma yükümlülüğü getirilmiştir. Buna göre yapılmış 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı yürürlüktedir ancak sürekli tadil edilmekte ve davalar açılmaktadır. Yine, 1/100.000 ölçekli İzmir-Manisa-Kütahya Çevre Düzeni Planı yürürlüktedir ve halen davalar devam etmektedir. Diğer yandan, 1/5000 ölçekli planlar çok kısıtlı alanda mevcuttur. Genellikle uygulama 1/1000 ölçekli planlar üzerinden yapılmakta. Bu planların dayandığı 1/5000 ölçekli Nazım Plan bulunmaması, İzmir'de noktasal uygulamaların önünü açmaktadır.

2010 sonrasında gündeme gelen önemli bir plan kararı da İzmir 2010-2017 StraKentsel Bölge Nazım İmar Planı'nda "Turizm-ticaret, fuarlar-kongreler ve kültür-sanat kenti" olarak tanımlanan vizyona göre planlanan, "İzmir Yeni kent merkezi Projesi"dir. Bu projeyi gerçekleştirmek üzere Alsancak Limanı ve Bayraklı-Turan arasındaki 550 ha alanda, turizm ve iş merkezleri, alışveriş merkezleri, kültür sanat yapıları yer alacaktır. Halen ofis ve konut kullanımına dönük yüksek binaların ve iş merkezlerinin inşa edildiği yeni kent merkezinin hem yatırım çekeceği hem de istihdam yaratacağı vurgulanmaktadır (İBŞB, 2012). Bayraklı-Turan Bölgelerini kapsayan 1/5000 ölçekli Yeni Kent Merkezi 3. İzmir Planı askıdadır.

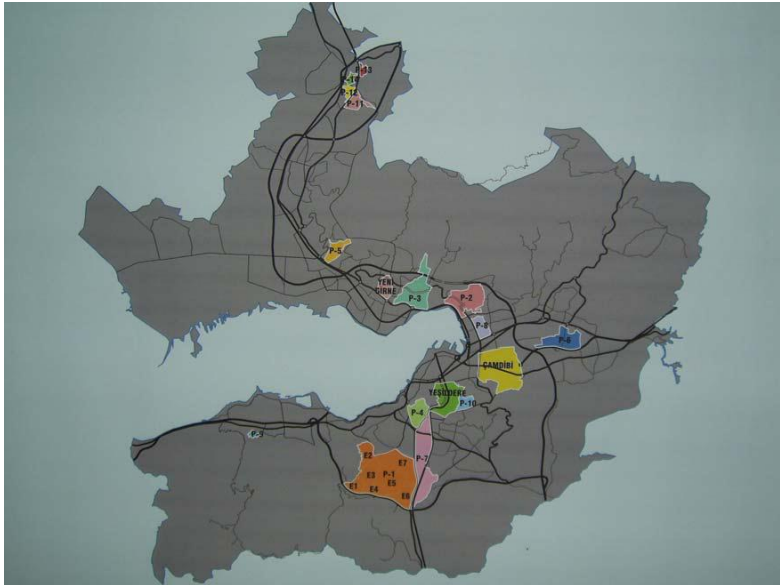
2000 sonrasında metropoliten merkezin sorunlarını çözmeye yönelik bazı çabalar da öne çıkmaktadır. Bu çerçevede 2000'lerin başında tarihi kent merkezini koruma projeleri gündeme gelirken, sonraki yıllarda bu alanı çevresi ile birlikte ele alma çabaları dikkati çekmektedir. Bu çerçevede, metropoliten merkezin tarihi ticaret merkezi olan Kemeraltı bölgesini canlandırmak amacıyla Kemeraltı Koruma projesi yapılmıştır. Bunların yanında, Konak, Kadifekale ve Kemeraltı ile ilişkisi gözetilerek, İkiçeşmelik caddesindeki sivil mimari örneği binaların restorasyonu ve cephe yenilemeleri için rölöve çalışmaları ve projeleri tamamlanmış ve onay beklemektedir (İBŞB, 2012). 2000 sonrasında aynı zamanda metropoliten merkezin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen kentsel dönüşüm projeleri de gündeme gelmiş (Şekil 6.5), sonrasında ise kentsel dönüşüm projeleri çeşitlenmiştir (Şekil 6.6). Bu çerçevede metropoliten merkezin konut alanlarından biri olan Kadifekale bölgesinde metropoliten merkezde yaşam kalitesini artırmak amacıyla gündeme gelen proje öne çıkmaktadır.

Şekil 6.5. 2000 sonrasında metropoliten merkezde gündeme gelen projeler

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi

Şekil 6.6. İzmir Büyük Şehir Belediyesinin Tayin Ettiği 14 Kentsel Yenileme ve Rehabilitasyon Alanı

Kaynak: İBŞB, Yeni Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, 2006; İYTE ŞBP Bölüm Arşivi, 2013³

³P1: Cennetçeşme, Uzundere, Aktepe, Emrez ve Peker mahalleleri (1207 ha)

P2: Bayraklı, Çiçek, Alparslan, Cengizhan, M.Erener mahallesi (310 ha)

P3: Yamanlar, Gümüşpala, Emek mahalleleri (347 ha)

P4: Kadifekale, İmariye mahalleleri (165 ha)

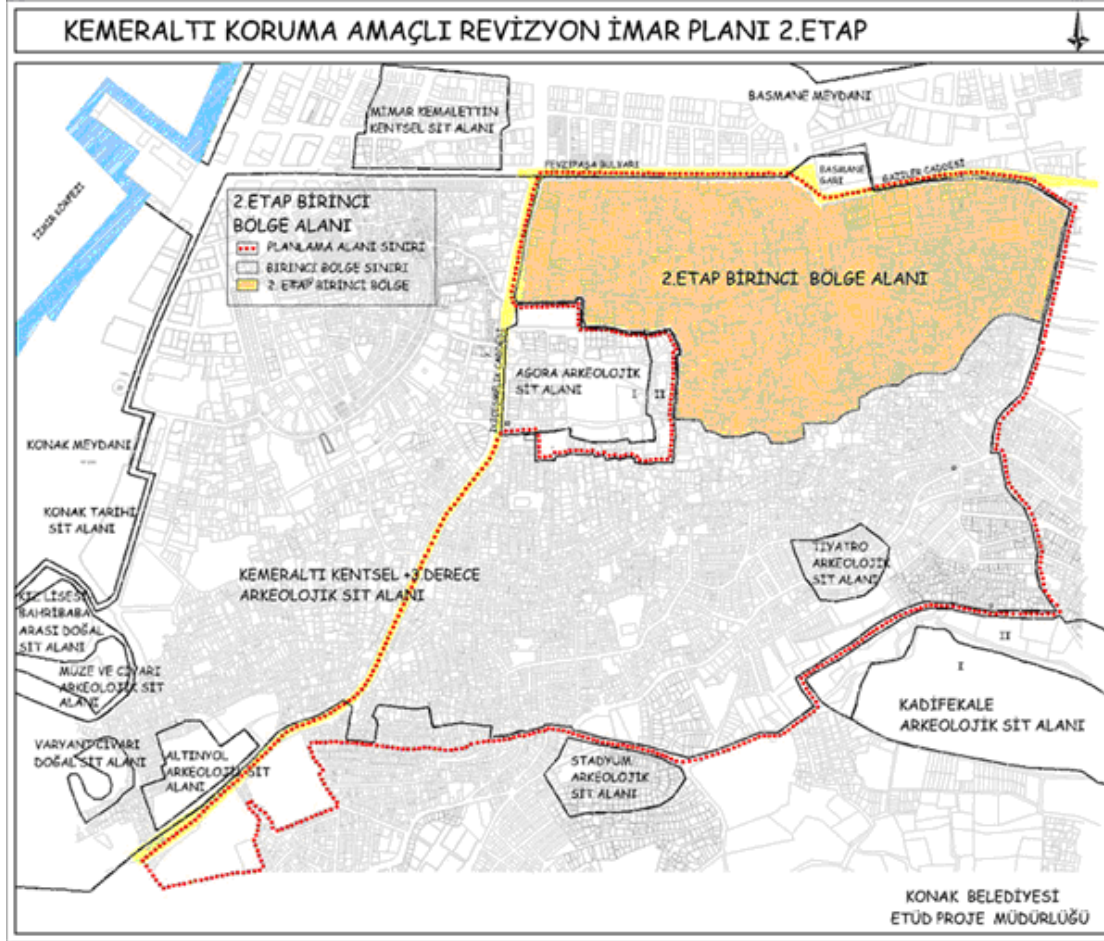
Takip eden bölümde, metropoliten merkezin tarihi ticaret merkezi olan Kemeraltı bölgesini canlandırmayı hedefleyen proje ile metropoliten merkezin konut alanlarından biri olan Kadifekale bölgesinde metropoliten merkezde yaşam kalitesini artırmak amacıyla gündeme gelen proje, metropoliten merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen somut uygulamalar olarak incelenecek ve ilk bölümde başarı örneklerinin gösterdiği ipuçları çerçevesinde değerlendirilecektir.

6.3.3.1 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezi Projesi

İlk proje Kemeraltı tarihi kent merkezini yenilemek ve canlandırmak amacıyla Kemeraltı Yenileme Projesi olarak 2000'ler öncesinde gündeme gelmiş, 2000 yılında Kemeraltı Koruma Planı revizyonu ile devam etmiş, sonraki yıllarda tarihi Agora ve çevresini koruma planı da dahil edilerek genişletilmiştir (Şekil 6.7). Bu projede alanın %30'unun vakıflara ait olması ve yerel yönetimlere koruma amaçlı bütçe sağlayan 5366 sayılı kanunun kolaylaştırıcı rol oynadığı söylenebilir. Projenin çok sayıda amacı bulunmaktadır: Kültür ve turizm işlevleri ile tarihi kent merkezini korumak, geleneksel ticaret merkezi olan Kemeraltı'nı canlandırarak kent merkezinin imajını düzeltmek ve kent merkezinin canlandırılmasında kolaylaştırıcı olmasını sağlamak, tarihi merkezin ticaret işlevini yeni aktivitelerle geliştirmek, otel, restoran, bar, müze gibi farklı kullanımlarla bölgenin gece ve gündüz yaşayan bir bölge olmasını sağlamak, Tarihi Agora ve Roma tiyatrosunu kentin yaşayan bir parçası haline getirmek, bölgeye sermaye çekmek, bölgedeki tüccarların gelirlerini artırmak.

-
- P5: Güzeltepe, Şirintepe mahalleleri (120 ha)
P6: Mevlana, Doğanlar mahalleleri (237 ha)
P7: Karabağlar, Uğurmumcu, Akıncılar, Seyhan mahalleleri (510 ha)
P8: Adalet, Mansuroğlu mahalleleri (107 ha)
P9: Atatürk ,2nd İnönü mahalleleri (24 ha)
P10: Gültepe, 26 Agustos mahalleleri (81,5 ha)
P11: Asarlık-1 mahallesi (93,4 ha)
P12: Asarlık-2 mahalleleri (42.1 ha)
P13: Asarlık-3 mahallesi (27,2 ha)
P14: Menemen ilçesi (30,6 ha)

Şekil 6.7. Kemeraltı Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı (2.Aşama)

(Kaynak: Konak Belediyesi, 2009; İYTE ŞBP Bölüm Arşivi, 2013)

Büyükşehir Belediyesi'nin bu projede öncü aktör olduğu, dışarıdan üniversitenin danışman olarak dahil olduğu, ayrıca yerel sivil toplum kuruluşlarının, bölge tüccarlarının ve Ticaret Odası'nın projenin aktörleri olarak dahil olduğu görülmektedir. Belediyeler ve yerel kurumlar arasındaki ilişkiler daha enformel olabilirken, bölgede iş yapan tüccarlar ile ilişkilerin protokoller üzerinden tanımlanan formal ilişkiler olduğu görülmektedir. Bu projede ilişkilerin yatay (kent içindeki aktörler arasındaki) ilişkiler olduğu görülmektedir. Projenin, merkezin ana ticaret akslarından olan Anafartalar Caddesi'ndeki uygulamalarına yönelik giderlerinin %60'ı merkezi yönetimin tarihi çevre fonunca, kalan %40'ı ise bölgedeki tüccarlar tarafından karşılanmıştır. Agora'daki kazılar ise Ticaret Odası ve Büyükşehir Belediyesi'nin sponsorluğu ile gerçekleştirilmiştir. Agora kazıları çerçevesinde 200 bina ve 164 mülkiyet kamulaştırılmış, kamulaştırılan mülklerin karşılığında 1564 adet yeni konut satışa çıkarılmıştır. Uygulamalarla birlikte bölgede bir yatırım piyasasının oluşmaya başladığı söylenebilir. Bölgenin İstanbul'lu yatırımcılar tarafından cazip hale geldiği 22 binanın bu yatırımcılar tarafından satın alındığı belirtilmiştir.

Tablo 6.2. Kemeraltı Tarihi Kent Merkezini Canlandırma Projesi, aktörler ve rolleri

Institution	Kurumun niteliği	Projedeki rolü	Finansman
KEMERALTI PROJESİ			
İzmir Büyükşehir Belediyesi, Directorate of Real Estate Expropriation	Yerel yönetim	Projenin en önemli aktörü, lideri. Genel konseyin finansal olarak desteklediği yenileme işlerinden ve projenin yönetiminden sorumlu Antik Agora kazılarının sponsoru	
İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Şube Müdürlüğü	İzmir Metropolitan Belediye sınırları içinde kalan alanda yer alan kültürel, tarihi ve doğal mirası açığa çıkarmak için çalışmalar yürütmek	Agora ve Antik Tiyatro'da yer alan konutlarınve mülklerin kamulaştırılması Cephe düzenlemeleri Kentsel tasarım projeleri Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nın omurgası olan Anafartalar Caddesindeki tarihi binaların altyapı düzenlemeleri	Maliyetin %60'ı Tarihi Çevre Fonu'ndan karşılandı
Konak Belediyesi	Yerel yönetim	Kemeraltı Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planını ve tarihi Agora'nın korunması için gelişme planını başlatan kurum Cephe düzenlemeleri	
İzmir Ticaret Odası, Kentsel Danışmanlık Ofisi	Alanda faaliyet gösteren ticarethanelerden 2500'ünü temsil ediyor	Antik Agora kazılarını ve Kestelli Caddesi'ndeki cephe düzenlemesi çalışmalarını finanse etti Alanın UNESCO dünya tarihi listesinde girmesi için çalışmaları başlattı	
Esnaf ve Sanatkarlar Odası	50-60 bin civarındaki küçük esnafın 11 700'ünü temsil ediyor		
Kemeraltı Esnaf Derneği	Sivil toplum örgütü	Bölgede yaşayanların yaşadıkları alanda yapılan uygulamalarda sorumluluk üstlenmelerinde önemli rolü var Kemeraltı'nda tüketici haklarına yönelik çalışmaları var Üyelerinin bölgede sinema kurmasına ön ayak olmuş Kemeraltı'da yapılan uygulamalar ile ilgili olarak AB fonlarına başvurmuş İzmir alışveriş festivali'nin düzenlenmesi Kamu kurumlarına alanla ilgili sorunların yansıtılmasında öncü kurum İşportacılığı önlemeye yönelik faaliyetleri var	
Tüccarlar			Alanda yapılan çalışmaların maliyetinin %40'ını ödediler
Universite		Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu'nu yaptı	
Özel sektör	-		
Toplum	-		

6.3.3.2 Kadifekale Konut Alanı Projesi

İkinci proje, İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı'nda merkez kent kentsel yenileme ve sağlıklılaştırma için 14 bölgenin tespit edilmesinin bir ürünü olarak İzmir-Konak kentsel yenileme ve gecekonduların dönüşümü projesi olarak gündeme gelmiştir. Bu çerçevede, 1998'de afete maruz bölge ilan edilen ve 2004'te 1. Derece arkeolojik sit ve korunması gereken taşınmaz kültür varlığı ilan edilen Kadifekale bir dönüşüm alanı olarak tanımlanmıştır.

Ancak, Kadifekale ile ilgili gecekonduların yapılaşmasına dönük ilk karar, Metropolitan Planlama Ofisinin 1973 tarihli Nazım İmar Planında verilmiş; 1978 tarihinde de, heyelan alanı olarak tanımlanmıştır. 1962 ile 2005 yılları arasında, İzmir'in jeolojik yapısı ile ilgili raporlarda, Bakanlar Kurulunun 1978, 1981, 1998 ve 2003 tarihli kararlarında Kadifekale Kentsel Dönüşüm Alanı, afet riskine açık alan olarak tanımlanmıştır. 1998'de afete maruz bölge ve 2004'te 1. Derece arkeolojik sit ve korunması gereken taşınmaz kültür varlığı ilan edilen Kadifekale, bu çerçevede bir dönüşüm alanı olarak tanımlanmıştır. 2004'te TOKİ-İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBŞB) ve Konak İlçe Belediyesi arasında bir protokol imzalanmış; 2006'da bu bölgedeki konutların kamulaştırılması kararı verilmiş ve taşınmazların tasfiyesi ve konutların satışına dair yönetmelik onaylanmıştır.

Şekil 6.8. İzmir Büyük Şehir Belediyesinin Tayin Ettiği 14 Kentsel Yenileme ve Rehabilitasyon Alanı

Kaynak: İBŞB, Yeni Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, 2006; İYTE ŞBP Bölüm Arşivi, 2013

İzmir Büyük Şehir Belediyesi, 2006 yılında proje alanındaki konutları istimlak kararı almıştır. Diğer yandan, İBŞB Stratejik Planı da aynı yıl onaylanmıştır. İzmir'in stratejik planının yapılmasını gerekli kılan yasal ve kurumsal çerçeve, 5018 sayılı, Kamu Ekonomik Yönetim Kontrol Kanunu; 5216 sayılı Büyük Şehir Belediyeleri kanunu; ve 2005 tarihli ve belediyelere, bir yıl içinde kendi stratejik planlarını yapma zorunluluğu getiren 5393 sayılı Belediyeler Kanunu (İl Özel İdare Yasası) ile oluşturulmuştur. İzmir Stratejik Planında, 2006 ile 2017 yılları arasındaki dönemde, standart dışı ve illegal gecekonduların yenileme kararı alınmıştır. 2007 yılında ise, 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı onaylanmıştır. Bu planda, Kadifekale Kentsel Yenileme Alanı, rekreasyon alanı (R), çevresi de, kentsel yenileme alanı (Y) olarak tanımlanmıştır (Mutlu, 2009: 74) (bkz. Şekil 6.8). Burada, yüksek yoğunluklu metropoliten merkezde kentin nefes alabileceği büyük bir rekreasyon alanı yaratmak, kentin tarihi dokusunu ortaya çıkarmak, gecekondulaşmayı önlemek, mevcut gecekonduların iyileştirmek ve sağlıklılaştırmak ve düşük gelirli kiralara öder gibi ev sahibi yapmak gibi amaçlar vurgulanmıştır.

Büyükşehir Belediyesi'nin öncü aktör olduğu bu projeye Konak belediyesi, TOKİ, ve dışarıdan gelen danışmanlar ile söz konusu bölgede yaşayanların da aktör olarak dahil olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile, projede yer alan oyuncular arasındaki ilişkilerin kent içi yatay ilişkiler (belediyeler arasında ve belediyeler ile bölgede yaşayanlar arasında) ile düşey ilişkilerden (yerelde Büyükşehir Belediyesi ve ulusal düzeyde TOKİ arasında) oluştuğu, ve bu ilişkilerin protokoller üzerinden tanımlanan formel ilişkiler olduğu göze çarpmaktadır.

Projenin gerçekleşmesi için 115 milyar TL'lik kamulaştırma gideri belediye bütçesinden karşılanmıştır. Kentin çeperindeki Uzundere bölgesindeki hazine arazisine 3080 adet konut TOKİ tarafından inşa edilmiş, bölgedeki 1560 adet konut yıkılmış, 1968 adet binanın taşınma işlemi tamamlanmıştır. Yıkım işlemi tamamlanan 46 ha.'lık alan ağaçlandırılmış, 1075 adet ağaç dikilmiştir. Projenin bölgenin bütünü, insanlar ve diğer konulardaki etkisi ele alındığında, büyük bölümü kent merkezindeki enformel işlerde çalışan hanehalklarının işgücü pazarından uzaklaştırıldığı, ve taşındıkları konut bölgesindeki konutların ve yaşam çevresinin yaşam biçimlerine uygun olmadığı söylenebilir. Bu süreçte, 2400 kişiden 1700'ü ile anlaşıldığı, bunlardan 1164'ünün Uzundere'deki konutlardan satın almaya ikna oldukları İBŞB yetkilileri tarafından ifade edilmiştir. Projenin lider aktörlerinden olan BŞB'nin katılımcı süreçleri vurguladığı projenin hayata geçirilmesi sürecinde özellikle bölgede yaşayan hanehalkları ile diyalogun olduğu ancak bunun uzlaşmadan çok, hanehalklarının yasal hükümler üzerinden kabul etmek zorunda bırakıldıkları bir süreç olduğu görülmektedir.

Tablo 6.3. Kadifekale Heyelan Bölgesi Projesi, aktörler ve rolleri

Kurum	Niteliği	Role in the project	Projeye finansal katkısı
İzmir Büyükşehir Belediyesi	Yerel yönetim	Projenin en önemli aktörü, lideri. Genel konseyin finansal olarak desteklediği yenileme işlerinden ve projenin yönetiminden sorumlu	115 milyon TL
Konak Belediyesi	Yerel yönetim		
TOKİ	Merkezi yönetimin konut geliştirmeden sorumlu kurumu	Konut yapımı	
Toplum	Mülk sahibi-kiracı-kamulaştırma sürecinden etkilenen kitle		

6.4. İzmir’de Metropolitan Merkezi Yeniden Canlandırmaya Yönelik Çabaların Dünya Deneyimlerinden Edinilen İpuçları Işığında ve İzmir’de gözlenen kentsel büzülmenin dinamiklerine göre değerlendirilmesi

İzmir kent merkezinde gündeme gelen bu projeler değerlendirildiğinde bazı noktalar öne çıkmaktadır. İlk olarak, İzmir örneğinde gündeme gelen iki projeyi gündeme getiren, projelerin finansmanını sağlayan, hangi aktörlerin dahil olacağına karar veren oyuncu olarak Büyükşehir Belediyesi’nin öne çıktığı, alanın canlandırılması ve niteliğinin yükseltilmesi şeklinde tanımladığı hedef üzerinden aktörleri harekete geçirmek için öncü olduğu görülmektedir. Bu haliyle bu projelerin tabandan gelen projeler olarak gündeme geldiğini söylemek zor görünmekle birlikte, Belediye’nin farklı aktörleri dahil etme çabası olduğu da görülmektedir. Ancak farklı aktörlerin dahil edilmesi her ne kadar işbirliği ve katılım olarak vurgulansa da, bu birlikteliğin, ya da dahil olmanın, finansal konular üzerinden, formel anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştiği gözlenmektedir. Her iki projede de ulusal düzeyde tanımlanan yasaların ve merkezi hükümetin bazı yasalarla belediyelere sağladığı fonların önemli olduğu, hatta ilk projede bir merkez kurumun projeye dahil edildiği görülmektedir.

İkinci olarak, iki örneğin de kapsamlı bir yaklaşımın parçası olduklarını söylemek zordur. Ancak örneklerin proje odaklı gündeme gelmiş olsalar da, projelerdeki oyuncuların harekete geçirilmesi, projelerin kamuya duyurulması ve haklılıklarının savunulması durumlarında daha kapsamlı bir yaklaşımın bir parçası olmaya zorlanıldığı göze çarpmaktadır. Bu çerçevede, 2010 sonrasında İzmir’in geleneksel merkezini de içine alan metropolitan merkezini kültür ve turizm işlevleri için bir çekim merkezi haline getirme hedefi öne çıkmakta, kültürel turizmin,

metropolitan merkezi canlandırmak ve işlevlerin niteliğini artırmak için bir tetikleyici güç olarak görüldüğü dikkat çekmekte, 2000 sonrasında geleneksel merkezde gündeme gelen uygulamaların da bu hedefle ilişkilendirildiği görülmektedir.

İki projeyi de kapsamlı etki ve sonuçları ve hedeflerine ulaşıp ulaşamadıkları bakımından çok somut verilerle değerlendirmek henüz mümkün değildir. Bunda projelerin oldukça yeni projeler olmalarının payı büyüktür. Ancak, İzmir metropolitan merkezini yeniden canlandırmaya yönelik bu çabaları, önceki bölümlerde derinlemesine tanımlanan, İzmir metropolitan merkezinde tespit edilen kentsel büzülmenin niteliği ile ilişkili olarak ve dünya deneyimlerinden gelen ipuçları ile ilişkilendirerek değerlendirmek mümkündür.

İlk olarak, İzmir metropolitan merkezini canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen çabaların, İzmir'in metropolitan merkezinin bugün yaşadığı sorunu sadece fiziksel boyuta odaklanarak, fiziksel koşullar iyileşirse eski canlılığına kavuşacağı varsayımından yola çıkılarak gündeme gelen uygulamalar olduğu söylenebilir. Oysa ki, önceki bölümlerde de tartışıldığı gibi, İzmir'in metropolitan merkezinin yaşadığı dönüşüm, İzmir'in değişen ekonomik koşullara uyum sürecinde mekansal organizasyonunda yaşanan değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, bu süreçte ekonomik işlevlerin çeper yerleşimlere sıçraması ve bu alanın işlevlerini kaybetmesi ile gündeme gelmektedir. Mevcut analizler İzmir metropolitan merkezinin varlığını sürdürebilmesi için yeni işlevler geliştirmekte de yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Metropolitan merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen çabaların, merkezin hangi yeni işlevler etrafında çekiciliğini koruyacağı sorusuna yönelik çabaları oldığını söylemek zordur. Dünya deneyimleri de sadece yapıyı çevreye odaklanan, fiziksel çevreyi iyileştirmeye dönük stratejilerin tek başına yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Metropolitan merkezin görece önemini kaybetmesinin arkasındaki yapısal nedenleri dışılamadan merkezdaki büzülme olgusuna çözüm olası zordur. Bu çerçevede, *İzmir'de metropolitan merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen uygulamaların burada gözlenen büzülme, büzülmenin buraya özgü boyutlarını, nedenlerini ve özelliklerini kavrayarak bu gerçeklikle uyumlu stratejiler geliştirmek çabasının bir ürünü olduğunu söylemek zor görünmektedir.*

İkinci olarak, İzmir'de büzülen merkezi canlandırmaya yönelik uygulamalar, proje odaklı olup, metropolitan merkezdeki sorunların üstesinden gelme çabalarının bir ürünü olarak gündeme gelmektedir. Bu çabaların, *metropolitan merkezin İzmir'in değişen yerleşim düzeni ve ortaya çıkan yeni mekansal oluşumlar çerçevesinde gelecekteki rolünün ne olacağına yönelik ipucu veren, uygulamaya yansiyabilecek, yerel dinamikleri göz ardı etmeyen bir vizyona dayalı olarak geliştirildiğini söylemek zor görünmektedir.* Diğer taraftan, son yıllarda İzmir'in

geleneksel merkezini de içine alan metropoliten merkezini kültür ve turizm işlevleri için bir çekim merkezi haline getirme hedefinin öne çıkarıldığı, kültürel turizmin, metropoliten merkezi canlandırmak ve işlevlerin niteliğini artırmak için bir tetikleyici güç olarak görüldüğü, 2000 sonrasında geleneksel merkezde gündeme gelen uygulamaların da bu hedefle ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Ancak metropoliten merkeze mevcut yaklaşım biçimi, burada yaşanan sorunların nedenini metropoliten merkezle sınırlı bir alan içinde aramakta, burada yaşanan sürecin metropoliten merkezi ve hatta metropoliten alan sınırlarını aşan bir coğrafyada yaşanan mekansal dönüşümlerin bir parçası olduğu konusunu dışlamaktadırlar. Bununla ilişkili olarak çözüm arayışları da metropoliten merkezle sınırlı kalmaktadır. Bu araştırma projesinin bulguları bugün metropoliten merkezde yaşanmakta olan dönüşümün metropoliten alanın sınırlarını aşan bir mekansal düzlemde yaşanan dönüşümler olduğunu ortaya koymakta, İzmir bir kent bölgeye dönüşürken metropoliten merkezin rolünün ve niteliğinin ne olacağı, hangi işlevler etrafında gelişeceği sorusuna cevap veren, merkezin geleceğini çizen bir vizyonun önemine işaret etmektedir.

Üçüncü olarak, İzmir metropoliten merkezde incelenen projelerin başlatılmasında ve hayata geçirilmesinde Büyükşehir Belediyesi'nin liderliği öne çıkmakta, belediyenin proje aktörlerini ikna etmede ve düşünce biçimlerinin değişmesinde itici güç olduğu izlenmektedir. Ancak İzmir örneğinde farklı düzeylerde liderliğin güçlü olduğunu (özellikle mahalle ve sivil toplum düzeyinde) ve farklı düzeydeki bu liderlerin biraraya gelmelerine olanak verecek, işbirliğinin devamlı olmasını sağlayacak hedefler göze çarpmamaktadır. Diğer taraftan, incelenen projelerin aktörleri projenin finansmanı ile ilişkili olarak ve genellikle formel anlaşmalar etrafında biraraya gelmişlerdir. Bu çerçevede, uzun dönemli, stratejik birlikteliklerin kurulduğunu söylemek zordur. Dahası, aktörlerin, özellikle de sivil toplum aktörlerinin katılımı stratejilerin ve çözüm önerilerinin paylaşımı konusunda ve merkezin geleceğinin ne şekilde parçası olabildiğine yönelik ipucu veren bir biraraya geliş değil, süreçle ilgili bilgilendirilmek ve ikna edilmek şeklinde gerçekleşen bir birliktelik olmaktadır. Bu çerçevede, *İzmir örneğinde gündeme gelen yönetim biçimi farklı kesimler arasında uzlaşma, anlaşma, koalisyon temelinde ve toplumun farklı kesimlerini merkezin geleceği ile ilgili sahiplendirecek bir yeni yönetim biçimi olmaktan uzaktır.*

Son olarak, gündeme gelen projelerin uygulanmasında *finansal kaynakları çeşitlendirme çabası izlenmektedir.* Kadifekale Heyelan Bölgesi projesinde Büyükşehir Belediyesi'nin TOKİ ile işbirliği, Kemeraltı projesinde İZTO'nun ve merkezi yönetimin tarihi çevre fonunun kullanımı ve bölgede ticarethanesi olan tüccarların dahil edilmesi bunlara örnektir. Buna karşılık, Kemeraltı Esnaf Odası'nın sonuçlanmayan AB fonu alma çabası dışında, uluslararası örgütlerin ne projelere ne de projelerin finansmanına dahil oldukları

görülmemektedir. Genel olarak büyükşehir belediyesinin yerel kaynaklarını kullanma çabası olduğu izlenmektedir.

6.5 SON SÖZLER

Bugün metropoliten merkezin eski canlılığını yitirdiği farklı çevrelerce farkedilmekte, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının bununla ilgili yaşanan sorunlara çözüm arayışı içinde oldukları görülmektedir. Bu bölümde bu çabalar dünya deneyimleri ve İzmir metropoliten merkezde tanımlanan ve tariflenen kentsel büzülmenin dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. İzmir metropoliten merkezine yönelik çözümlerin sağlıklı üretilebilmesi için kentsel büzülme konusundaki başarılı örneklerden edinilen ipuçlarının dikkate alınması son derece önemlidir. Bu bağlamda tabandan gelen çabaların daha yaratıcı olabileceği ve farklı çözümlerin gelişmesine katkı yapabileceği de görülmektedir. Raporun son bölümünde projenin bulguları özetlenerek, farklı örneklerden edinilen ipuçları çerçevesinde İzmir metropoliten merkezinin yeniden canlandırılması konusunda öneriler geliştirilecektir.

BÖLÜM 7

ARAŞTIRMA BULGULARI, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu projenin başlangıcında iki amaç tanımlanmıştır. İlk amaç, öncelikle yerleşme düzenindeki değişimler göz önüne alınarak, bu değişimlerin metropoliten alanlar üzerindeki etkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentsel büzülmenin saptanması, özelliklerinin belirlenmesi ve bu yeni mekansal gelişmeyi ortaya çıkaran dinamiklerin belirlenmesidir.

Tanımlanan ikinci amaç ise, dünya kentlerinde gözlemlenen kentsel büzülmenin ve büzüle kentleri yeniden canlandırmaya yönelik olarak geliştirilen stratejilerin farklı örnekler yardımıyla irdelenmesi ve İzmir metropoliten merkezinde gözlenen kentsel büzülmenin benzerliklerinin ve farklılıklarının saptanarak, metropoliten merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen uygulamaların ve projelerin değerlendirilmesi ve önerilerin geliştirilmesidir.

Proje bu amaçları gerçekleştirmek üzere kavramsal çalışmaların yanısıra, İzmir kentsel bölgesinde ayrıntılı alan araştırmaları gerçekleştirmiş ve yukarıda belirtilen konulara ilişkin bulguları ortaya koymaya ve tartışmaya çalışmıştır. Bu bölümde öncelikle elde edilen bulgular özetlenmiş, sonrasında ise elde edilen bulgulara dayalı olarak öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

7.1. ARAŞTIRMANIN TARTIŞMA ALANLARI VE TEMEL SORULAR

Dünyada pek çok kent, 1980'lerin sonundan bugüne geçen sürede önemli dönüşümler yaşadı. Bir yandan, Fordist üretim biçimine dayalı sanayi üretim biçimleri daha esnek üretim biçimine dönüşürken ve üretim ilişkileri ülke sınırlarını aşarak giderek küreselleşirken, pek çok gelişmekte olan ülkenin kentleri de küreselleşmenin yeni oyuncularını olarak yeni sistemde yerlerini aldılar. Sanayi üretiminin küreselleşmenin yeni aktörleri olan gelişmekte olan ülkelere sıçraması ile birlikte gelişmiş ülkelerin kentleri de sanayisizleşme ve hizmet ekonomisine geçiş yönünde dönüşümler yaşadılar. Dünyanın pek çok ülkesinde ve kentinde yaşanan bu dönüşüm sürecinde Fordist üretim biçiminin dayandığı kurumlar da önemli ölçüde dönüştü. 1980 öncesinde benimsenmiş olan ulus devlet kurumları değişti ve devletin ekonomik ve sosyal alanlardaki rolü yeniden tanımlandı. Eski Sosyalist Blok ülkelerinin kentleri bu yöndeki değişimlerden daha radikal bir biçimde etkilenen kentler olarak 1990'ların akademik yazınına damgasını vurdu. Öte yandan, kentlerin ekonomik ve sosyal yapısındaki bu önemli dönüşümlere demografik dönüşüm de eşlik etti. Dünyanın pek çok kentinde, ama özellikle de Avrupa, Amerika ve Japonya'nın pek çok kentinde, nüfusun yaşlanması ve doğum oranlarının düşmesi sonucunda nüfus artış hızları düştü. Sosyal,

ekonomik ve demografik yapıdaki bu dönüşümlerin mekansal düzendeki etkisi de önemli oldu; kentsel nüfus azalmaya, kentler büzölmeye başladı.

Bu yeni oluşumu tanımlamak üzere 2000'lerden itibaren ortaya çıkan kentsel büzölme ve büzölen kentler yazını hangi yeni kavramsal çerçevelerle bu gelişmelerin tanımlanması gerektiği, ortaya çıkan yeni mekansal oluşumların hangi koşulların zorlaması sonucu ortaya çıktığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Diğer bir deyişle, kentsel büzölme yeni bir mekansal oluşum olarak tartışmaların, araştırmanın ve politika arayışlarının yoğunlaştığı kavram olmuştur. Tüm bu yazın içinde 'kentsel büzölme' ya da 'büzölen kentler' kentlerin yaşadığı sosyal, ekonomik ve demografik dönüşümün ortaya çıkardığı yeni mekansal dinamik olarak araştırmaların yoğunlaştığı kavram oldu.

Bölüm 1'de tartışıldığı gibi bu konuda gündeme gelen tartışmalar büzölen kentleri/kentsel büzölmeyi demografik dönüşüm, sanayisizleşme, iklim değişiklikleri ve küreselleşme gibi dışsal etkenlerin getirdiği dönüşümler nedeniyle, ya da bu değişimlere uyum sağlayamayarak, önemli ölçüde nüfus kaybeden mekanlar olarak tanımlanmış, kentsel büzölmenin kavramsallaştırılmasında bütünüyle büzölen kentler ön plana çıkmıştır. Bu söylemde büzölen kentler, büyüyen kentlerin sahip olduğu dinamikleri yitiren ve bütünüyle nüfus kaybeden mekanlar olarak, kentsel büzölme ise bir zaman sonra yeniden büyümeye dönüşecek geçici bir süreç olarak ele alınmış, bu nedenle büyümeye devam eden, rekabet gücü artan kentler ve kent bölgelerin belirli kesimlerinde izlenen gelişmeler büzölen kentler yazınında geri plana itilmiştir. Ancak son yıllarda kentsel büzölmeye bu biçimdeki yaklaşımın yetersizliğine işaret eden bulguların ortaya çıktığı görölmektedir. Bu güncel tartışmalar, kentsel büzölmeye bütünüyle büzölen kentler üzerinden yapılan değerlendirmelerin bu olguyu kavramamız açısından tam olarak yeterli olmadığına işaret etmekte, kentsel büzölme tartışmalarında büyüyen kentleri/kent bölgeleri dışlayan bir yaklaşımın yetersiz olduğu görüşü giderek benimsenmektedir.

Bu araştırmada kentsel büzölme üzerine gelişen yazında ortaya çıkan ana tartışma konularını irdelemek üzere 3 farklı başlık altında araştırmalar yürütölmüş ve elde edilen bulgular dünyada kentsel büzölme deneyimleyen kentlerdeki eğilimlerle karşılaştırılarak İzmir'de gözlemlenen süreçler değerlendirilmiştir.

Adı geçen 3 konu başlığındaki tartışmaları yönlendiren ana sorular aşağıda verilmektedir:

- **Kentsel büzölmenin tanımlanması, özelliklerinin belirlenmesi:** Kentsel büzölme büyüyen metropoliten alanlardan uzak bir olgu mudur? Büyüyen bir metropoliten alanda kensel büzölme nasıl ele alınabilir? Bütünüyle büzölen kentlerden farklılıkları nelerdir? Büyüyen metropoliten alanlarda mekansal örüntüde yaşanan değişimlerin

ve kent bölge oluşumlarının metropoliten alana yansımaları nelerdir? Kentsel büzülme bu değişimlere uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan bir olgu mudur? Kentsel büzülme dışsal etkenlere kentlerin/kentsel alanların uyum sağlayamamasının bir ürünü müdür? Kentlerin kendi iç dinamikleri kentsel büzülmenin ortaya çıkışını nasıl şekillendirmektedir? Kentsel büzülmenin ortaya çıkışında kamu politikalarının, yatırımlarının, müdahale araçlarının ve plan kararlarının etkisi yok mudur?

- **Kentsel büzülmenin arkasındaki dinamiklerin belirlenmesi:** Kentsel büzülme dışsal etkenlerin bir sonucu mudur? Kentsel büzülmenin ortaya çıkışının arkasındaki dinamikler nelerdir? Kent bölge oluşum sürecinde ekonomik işlevlerin mekansal tercihlerindeki değişimlerin metropoliten alanlar üzerindeki yansımaları nelerdir? Bu değişimlere metropoliten merkez nasıl yanıt vermektedir?
- **Büzülen kentsel alanları yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin değerlendirilmesi:** Büzülen kentsel alanları yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen stratejiler ve uygulamalar ne ölçüde büzülme olgusuna yönelik bir farkındalıkla yapılıyor? Gündeme gelen uygulama ve stratejiler ne ölçüde büzülmeye ilişkili olarak yaşanan sorunları çözebiliyor? Hangi tür uygulamalar büzülen kentsel alanların canlandırılmasında öne çıkıyor? Başarılı uygulamaların öne çıkan özellikleri neler? Büyüme, yayılma ve yığılma süreçlerinin devam ettiği büyüyen kentsel alanlarda gözlenen kentsel büzülmeye yönelik olarak geliştirilmesi gereken stratejiler bütünüyle büzülen kentler için geliştirilen stratejilerden nasıl farklılaşmalıdır?

7.2. İZMİR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde İzmir örneğinden elde edilen bulgular 4 ana başlık altında ve ana bulguları vurgulayarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

7.2.1. İzmir'in ekonomik yapısında ve ekonomik işlevlerin mekansal dağılımında yaşanan değişimlerle ilgili bulgular

İzmir ekonomisinde üretim işlevleri, bileşiminde dönüşümler yaşayarak teknoloji yoğunluğunu artmıştır.

İzmir'in ekonomik yapısında sanayi önemini korumaktadır. 1980'li yıllardan itibaren İzmir sanayisinin bileşiminde değişimler yaşanmış, sanayinin teknoloji yoğunluğu değişmiştir. 1990'lardan sonra düşük teknoloji sektörlere istihdam azalırken orta-teknolojili ve orta-yüksek teknoloji sektörler istihdamdaki payını artırmıştır. Bu sektörler aynı zamanda dış satımda lider sektörler konumuna gelmiştir.

İzmir ekonomisinde hizmet işlevleri önemini artırırken, uzmanlaşmış iş hizmetleri de yükselişe geçmiştir.

1980'lerden itibaren hizmet işlevleri istihdamdaki payını sürekli olarak artırmıştır. Aynı zamanda hizmet alt sektörlerinde de istihdam değişimleri yaşanmış, uzmanlaşmış hizmetlerin istihdam içindeki payı artmıştır. Ancak bu artışa rağmen, İzmir'de hizmet sektörü geleneksel ticaret ağırlıklı yapısını da korumaktadır.

Ekonomik yapıda yaşanan dönüşümlerin mekansal yansımaları olarak ekonomik işlevlerin ve istihdamın mekansal dağılımında değişimler yaşanmıştır.

1980'li yıllardan itibaren, küresel ekonomik düzene eklenme sürecinde İzmir'de yaşanan bu ekonomik dönüşümler, mekansal dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte yeniden yapılanan ekonomik işlevlerin yeni mekansal arayışlara girdiğini, metropoliten merkezde sunulamayan koşullar nedeniyle kentin çeperindeki yerleşmelerde yığılmak eğiliminde olduğu görülmektedir. İstihdam artışının yüksek olduğu çeper yerleşmeler arasında da, yeniden yapılanmanın bir sonucu olarak, yeni bir mekansal işbölümünün ortaya çıktığı gözlenmektedir. Böylece ortaya çıkan yapı, Eraydın vd.'nin (2008a; 2008b) bulguladığı yeni mekansal oluşuma işaret etmekte; metropoliten merkezin, etrafındaki farklı işlevlerde uzmanlaşmış çeper yerleşimlerle işlevsel olarak bütünleştiği, çok odaklı bir kent bölgesinin oluştuğunu söylemek mümkün olmaktadır.

7.2.2. İzmir üzerine yapılan araştırmanın kentsel büzülme ile ilgili bulguları

İzmir'in ekonomik yapısındaki ve yerleşme düzenindeki değişimler göz önüne alınarak, bu değişimlerin metropoliten alanlar üzerindeki etkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentsel büzülmenin saptanması ve özelliklerinin tanımlanması ile ilgili yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sonuçları üç başlık altında toplamak mümkündür.

Hızlı büyüme sürecinde kentin yayılması ve büyümenin çeper yerleşmelere çıkması metropoliten merkezde büzülme olgusunu beraberinde getirmiştir.

Kent bölge oluşum sürecinde metropoliten alanın geçirdiği dönüşümün tanımlayıcı özelliklerinden biri metropoliten merkezin istihdam ve nüfus kaybederek büzülmesidir. Geçmişte metropoliten merkezde yığılan üretim ve hizmet işlevlerinin metropoliten alanın ilk ve ikinci çeperine kayması, metropoliten merkezin istihdam kaybetmesi sonucunu doğurmuştur. Metropoliten merkezdeki istihdam düşüşü sadece tarım ve sanayi istihdamındaki kayıptan değil, aynı zamanda hizmetler ve özellikle de uzmanlaşmış hizmet işlevleri ile ilişkili istihdamındaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Bu değişim nüfus artış eğilimlerine de yansımaktadır. İzmir kentsel bölgesinde kentsel nüfus sürekli artarken nüfus

artış ivmesi de yön değiştirerek metropoliten alanın çeperine kaymış, buna karşılık metropoliten merkezin nüfusu azalmıştır. Böylece hızlı büyüme sürecinde kentten yayılması ve büyümenin çeper yerleşmelere kayması metropoliten merkezde büzülme olgusunu beraber getirmiştir.

Yaşanan dönüşümlerin sonucu olarak yayılma, yığılma ve büzülme süreçlerinin birlikteliği ile tanımlanan yeni bir mekansal oluşum ortaya çıkmaktadır.

İzmir Kent Bölgesi ekonomik ve mekansal yapılanmasını sürdürürken ortaya çıkan değişimlerin ana kentte önemli izleri olduğunu açıkça görülmektedir. İzmir Kent Bölgesinin dönüşümü bir taraftan kır-kent farklılaşmasının belirginliğini azaltır ve farklı işlevlerde uzmanlaşan çok sayıda merkez ortaya çıkarken, diğer taraftan da bu süreçlere metropoliten merkezde nüfus ve istihdamın önemli oranda azalması eşlik etmektedir. Büyüyen bir kent bölgede, farklı ekonomik faaliyetlerin bazı yerleşmelerde yığılması sürecinde metropoliten merkezin nüfus ve istihdam kaybederek büzülmesi süreçlerinin ortaya çıkardığı yeni bir mekansal yapı ortaya çıkmıştır. Böylece, yayılma, yığılma ve büzülme süreçlerinin birlikteliği ile ortaya çıkan yeni bir mekansal oluşumdan söz etmek mümkün olmaktadır. Ancak, bu büzülme, hızlı büyüyen ve yayılan ve metropoliten alandan kent bölgeye evrilen doku içinde gözden kaçmaktadır. Daha da ötesi, pek de farkına varılmadığından veya önemsenmediğinden geliştirilen kamu politikaları ve bunların uygulamaları bu süreci tetiklemektedir.

1980 sonrası koşullarda İzmir'in yaşadığı değişimleri, bunun mekansal yansımaları sonucu İzmir'in nasıl çeperdeki yerleşimlerle bir bütün olarak bir kent bölgeye doğru evrildiğini gösterirken, özellikle metropoliten alanın merkezinde yaşanan görece gerileme sürecini tanımlamaktadır. Henüz, bazı büzülen kentlerde olduğu gibi (örneğin Lizbon, Porto, Glasgow, Dresden, vb.) boşalmanın yaşanmadığı bu süreçte, metropoliten merkezin yeni işlevleri çekmekte yetersiz kaldığı ve görece öneminin azaldığı görülmektedir. Bu çalışmada bu sürecin yalnızca bu dinamiklerden etkilenmediği, kamu politikalarının bu süreçte nasıl etkin olduğu gösterilmiştir.

Kamunun İzmir'in gelişmesi doğrultusunda gerçekleştirdiği strateji ve uygulamalar dolaylı olarak kentsel büzülmenin ortaya çıkışında etkili olmuştur

1980'lerden itibaren yerel ve merkezi hükümetler tarafından, İzmir'in küresel düzene eklenmesi sürecinde, mekansal etkileri çok da düşünülmeden hayata geçirilen büyüme ve yayılma odaklı politika ve stratejilerin kentsel büzülmenin ortaya çıkışını yönlendirici bir etken olarak gündeme gelmektedir. İzmir'de metropoliten alanın çeperinde uzmanlaşmış yeni odakların ortaya çıkışında sanayi politikaları öne çıkarken üretim işlevlerinin metropoliten

merkezden taşınmasını kolaylaştırarak metropoliten merkezin büzülmesine dolaylı katkısı olmuştur. Yerleşmeler arasında mal ve insan akışını kolaylaştıran ulaşım yatırımları da bir taraftan sanayisizleşmeyi diğer taraftan da diğer taraftan da kentsel saçaklanmayı teşvik etmiştir. 1980'lerden itibaren gündeme gelen ve 1990lar ve 2000'ler boyunca hız kazanan konut yatırımlarında kamunun rolü giderek artmış, ana kentin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. 1980'lerden itibaren yerel ve merkezi hükümetler tarafından, İzmir'in küresel düzene eklenmesi sürecinde, mekansal etkileri çok da düşünülmeden hayata geçirilen büyüme ve yayılma odaklı politika ve stratejilerin kentsel büzülmenin ortaya çıkışını yönlendirici bir etken olarak gündeme gelmektedir.

7.2.3. İzmir üzerine yapılan araştırmaların kentsel büzülmenin arkasındaki dinamiklere ilişkin bulguları

Günümüzdeki kentsel büzülme yazını kentsel büzülmenin tespiti kadar kentsel büzülmenin nedenlerinin tespit edilmesini de önemli araştırma alanı olarak sunmaktadır. İzmir'de kentsel büzülmenin ekonomik işlevlerin mekansal tercihlerindeki değişim sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bölümde kentsel büzülmenin arkasındaki g c olarak üretim işlevlerinin mekansal dağılımındaki değişim ve yeni hizmet işlevlerinin mekansal örgütlenme biçimine yönelik bulgular İzmir örneğine dayalı olarak tartışılmıştır.

7.2.3.1. Üretim işlevlerinin mekansal tercihlerindeki değişime yönelik bulgular

İzmir kentsel bölgesinde üretim işlevlerinin mekansal tercihleri değişmekte, ancak bu değişim oldukça sınırlı bir alanda gerçekleşmektedir.

İzmir yeni dünya düzenine uyum sürecinde ekonomik yapısını dönüştürerek uyum sağlamaya çalışmış ve bu süreç yeni mekansal tercihleri de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte İzmir'in çeperindeki yerleşmelerle işlevsel olarak bütünleştiği, metropoliten alanın genişleyerek bir kent bölgeye dönüştüğü gözlenmektedir. Dünyada diğer kent bölgelerde olduğu gibi İzmir  rneğinde de kent bölge oluşumu ekonomik işlevlerin mekansal tercihlerindeki değişimlerle ilişkilidir. Ancak, İzmir  rneğinde elde edilen bulgular, üretim yapısındaki değişikliklerin metropoliten alanın çeperinde yeni üretim mekanları yaratmasına rağmen, geçmişte metropoliten alanda konumlanan üretim metropol dışına taşınma eğiliminin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. İzmir'in bir kent bölgeye dönüşmesi sürecinde metropoliten merkezde yer seçen üretim işlevlerinin yine metropoliten alanda bulunan sanayi yığılmalarına taşındığı, buna karşılık ana kentin çeperindeki k c k yerleşmelere taşınmaya direndiği görülmektedir. Metropoliten alan içindeki hareketlerin de büyük ölçüde bu alan

içinde kaldığı böylece metropoliten alanın üretim işlevleri için kuluçka işlevi görmeye devam ettiği ortaya çıkmaktadır.

Bu sınırlı mekansal hareketliliğe rağmen, üretim işlevlerinin mekansal tercihlerindeki değişimin en önemli sonucu metropoliten merkezin üretim işlevlerinden arınması olmaktadır

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu metropoliten merkezi oluşturan Konak ilçesinin üretim işlevlerinden arındığıdır. Metropoliten merkez ve onun yakın çevresinde yer seçen üretim işlevlerinden yapısal değişim geçiren bir bölümü burayı terk ederek metropoliten alandaki sanayi sitelerine gitmektedir. Ayrıca, üretimi talebe göre çeşitlilik gösteren, standartlaşmamış üretim yapan, pazar ile günlük ilişki içinde bulunmak zorunda olan, üretim sürecinin değişik aşamaları arasındaki ilişkilerin kolayca kurulabilmesi gibi dışsallıklar yaratması nedeniyle merkezde yer seçmek eğiliminde olan üretim işlevlerinin de pazar ve işgücü olanaklarını yakın lokasyonlardaki farklı bölgelerde genişletmek arayışında oldukları, bu amaçla merkezi terk ettikleri gözlenmektedir, merkez ve yakın çevresinin üretim işlevleri için kuluçka işlevi görme rolünü kaybetmektedir. Bu bulgular oluşan İzmir kentsel bölgesinin merkezinin üretim işlevleri için uygun koşulları sunamadığını göstermektedir.

7.2.3.2 Üretim işlevlerinin mekansal tercihlerinde değişimin arkasındaki dinamiklere yönelik bulgular

İzmir’de yer seçen üretim işlevleri işlevsel ve yapısal özelliklerini fazla farklılaştıramamışlardır

Son yıllarda ekonomilerde yaşanan değişimlerin ve küreselleşme ile ortaya çıkan koşulların İzmir’de üretim işlevlerinin yapısında önemli değişimler yaratmadığı, üretim işlevlerinin işlevsel ve yapısal özelliklerini fazlaca farklılaştıramadığı görülmektedir. Firmaların büyük bölümü üretimin ve üretim sürecinin niteliğini ve üretim ilişkilerini çok fazla değiştirmeden, mevcut yapılarıyla finansal olarak büyüyen ya da pazarını genişleterek üretimini artıran firmalardan oluşmaktadır.

İzmir kentsel alanı üzerindeki herhangi bir bölgede farklı yapısal değişim geçiren firma türlerini birarada görmek mümkün olmaktadır.

Metropoliten alanda yapısal değişim geçirilmeden finansal olarak büyüyen, pazarını genişleten ve üretim artışı yaşayan firmalar ile yenilikçi işgücü yoğun firmalar birarada bulunabilirken, yapısal değişim geçirilmeden finansal olarak büyüyen firmalar metropoliten alanın çevresinde oldukça düşük temsil edilmektedir. Buna karşılık merkezde yer seçen firmalar yapısal değişim geçirilmeden finansal olarak büyüyen firmalardan oluşmaktadır. İzmir

farklı yapısal değişim geçiren firmaların kentsel alanın her yerinde bulunabildiği karmaşık bir kent durumundadır.

Firmaların yapısal özelliklerindeki bu sınırlı değişim, firmaların mekansal tercihlerine de yansımakta, sanayi coğrafyasında önemli değişiklikler yaratmamaktadır

Firmaların yer değiştirme eğilimleri daha çok kapasiteye dayalı büyüme nedeniyle gerçekleşmekte, firmalar mevcut pazarlarını genişletebilecekleri en kısa mesafede yer değiştirmektedirler. Yer değiştirmeyen firmalar yer değiştiren firmalardan yapısal olarak farklılaşmakta, bu farklılık firma içi işlevlerin mekansal olarak farklılaşması ile açıklanmaktadır. Diğer taraftan, ilçe içi ve ilçelerarası yer değiştiren firmaların da yapısal olarak farklılaştığı, bu farklılaşmanın sermaye artışı ile açıklandığı görülmektedir. Sermaye artışının firmaların uzun mesafe yer değiştirme olasılığını düşürdüğü ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, İzmir'deki firmaların büyük bölümünün yapısal olarak değişmeden finansal olarak büyüdüğü bulgusu ile örtüşmekte, İzmir'de mekansal yer değiştirme hareketinin sınırlı bir alanda, kısa mesafe yer değiştirme şeklinde gerçekleşmesini açıklamaktadır.

7.2.3.3 Hizmetlerin mekansal organizasyonuna yönelik bulgular

Hizmetlerin mekansal organizasyonuna yönelik temell bulgular ise dört başlık altında toplanmaktadır.

İzmir'de, 1990'lardan itibaren üretim işlevlerinin geçirdiği yapısal dönüşümlerin bir sonucu olarak uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin önemi artmıştır.

1980 sonrasında gündeme gelen ekonomik değişimlerle ilişkili olarak üretim işlevlerinin geçirdiği yapısal dönüşümler ve üretim işlevlerinin çepere yayılması, dünyanın diğer kentlerinde olduğu gibi İzmir'de de uzmanlaşmış hizmet işlevlerine talebi artırmış, 1990 sonrasında yeni hizmet işlevleri belirmeye başlamıştır.

İzmir'de uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin gelişimi sanayi sektörünün ve artan dış ticaret ilişkilerinin varlığına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Ancak üst düzey hizmet işlevlerine geçiş yönündeki gelişmeler oldukça kısıtlıdır.

İzmir'de uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin 1990 sonrasında önemini artırması üretim işlevleri ve artan dış ticaret ilişkileri ile ilişkili olarak gerçekleşmiştir. Bu hizmetlerin gelişmesi sanayi sektörünün varlığına bağlı olarak gerçekleşmektedir. 1990 sonrasında İzmir'de gelişen uzmanlaşmış hizmet türleri sigorta, üretim işlevleriyle ilişkili olarak yük taşıma, üretici hizmetlerin gelişimiyle ilişkili olarak mesleki bilimsel teknik faaliyetler ve artan dış ticaret ilişkileri ile ilişkili olarak da dış ticaret ve e-ticaret çevresinde gelişmiş; bununla birlikte bankacılık, teknoloji ile ilişkili hizmetler ve reklamcılık alanlarında da gelişmeler olmuştur. Bu

hizmetlerden sigorta, bankacılık, gayrimenkul, ve mimarlık hem tüketici pazara hem de iş pazarına hitap eden hizmet türleri olup, tüm dünyada bu hizmetlerin en hızlı büyüyen hizmetler oldukları görülmektedir (Sassen, 2006). 1990'lardan bugüne İzmir'de uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin bu bileşimini koruduğu görülmekte, üst düzey hizmet işlevlerine (yönetim, muhasebe, finansal hizmetler, gayrimenkul) ve yaratıcı/kültürel hizmetlere geçiş yönündeki gelişmeler kısıtlı kalmaktadır.

İzmir'in metropoliten merkezi en geniş ve yoğun hizmet odağı olarak ortaya çıkmakta, bu hizmet işlevleri bir mekansal işbölümü çerçevesinde örgütlenmektedir.

1990 sonrasında gelişen uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin kent içindeki dağılına bakıldığında iş hizmetleri ile üretici hizmetlerin metropoliten merkezdeki üç bölgede yığıldığı ve bunlar arasında bir iş bölümü olduğu görülmektedir. Metropoliten merkezin çekirdeğinde üst düzey iş hizmetleri ve kültürel hizmetler yığılırken, merkezin ilk çeperi üretici hizmetlerde uzmanlaşmaktadır. Üst düzey iş hizmetleri bulunmadığı, diğer uzmanlaşmış hizmet türlerinin yığıldığı dört bölge bulunmaktadır. Karşıyaka, Bayraklı, Bornova ve Buca'da görülen bu yığılmalar alt merkez olma rolleriyle ilişkili olarak gündeme gelmektedir.

Metropoliten merkez tek merkez olarak önemini korumakta, ancak kent bölgenin hizmet merkezi olabilmesini sağlayacak üst düzey yönetim ve finansal hizmetleri çekebilme kuvvetinin sınırlı olduğu görülmektedir.

1990 sonrasında yükselen uzmanlaşmış hizmet işlevleri, metropoliten merkez olma rolüyle ilişkili olarak, Konak'ta yığılmıştır. Ancak İzmir'in hizmet ekonomisinin etrafında geliştiği hizmet türleri metropoliten merkezin çeperine kayma eğilimindedir. İzmir'in hizmet ekonomisinin yapısı, çepere yayılma eğiliminde olan hizmet türleri etrafında gelişmektedir. İzmir'de 1990 sonrasında en önemli gelişmeyi gösteren uzmanlaşmış hizmet türleri dış ticaret/e-ticaret, taşımacılık ve onu destekleyici faaliyetler, sigorta, bankacılık ve gayrimenkul hizmetleri ile teknoloji ile ilişkili hizmetlerdir. Bu hizmet türleri üretim işlevleriyle kurdukları ilişki, teknoparkların gelişimi ve nüfusun ve kentleşmenin gelişme yönü ile ilişkili olarak metropoliten metropoliten merkezden ayrılarak metropoliten alanın çeperine kaymaktadır. Ancak bu gelişmelerin metropoliten alanın çeperinde hizmet odakları yaratacak bir mekansal örüntüye geçişi temsil etmediği, nüfus ve üretim ile olan ilişkileri çerçevesinde metropoliten merkezin çeperine savrulmak şeklinde gerçekleştiği gözlenmiştir. Metropoliten merkez tek merkez olarak önemini korumakta, ancak bu yapı içinde metropoliten merkezin kent bölgenin hizmet merkezi olabilmesini sağlayacak üst düzey yönetim ve finansal hizmetleri çekebilme kuvvetinin sınırlı olduğu görülmekte, metropoliten merkezin merkeziliği sorgulanmaktadır.

7.2.4. İzmir metropoliten merkezini yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler ile ilgili bulgular

İzmir'in merkezini yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler büzülmesine yönelik bir farkındalığa çözüm arayışlarının sonucu olarak gündeme gelmemektedir.

İzmir metropoliten merkezini canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen çabaların, İzmir'in metropoliten merkezinin bugün yaşadığı sorunu sadece fiziksel boyuta odaklanarak, fiziksel koşullar iyileşirse eski canlılığına kavuşacağı varsayımından yola çıkılarak gündeme gelen uygulamalar olduğu söylenebilir. Oysa ki, önceki bölümlerde de tartışıldığı gibi, İzmir'in metropoliten merkezinin yaşadığı dönüşüm, İzmir'in değişen ekonomik koşullara uyum sürecinde mekansal organizasyonunda yaşanan değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, bu süreçte ekonomik işlevlerin çeper yerleşimlere sıçraması ve bu alanın işlevlerini kaybetmesi ile gündeme gelmektedir. Mevcut analizler İzmir metropoliten merkezinin varlığını sürdürdürebilmesi için yeni işlevler geliştirmekte de yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, İzmir'de metropoliten merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen uygulamaların burada gözlenen büzülmeyi, büzülmenin buraya özgü boyutlarını, nedenlerini ve özelliklerini kavrayarak bu gerçeklikle uyumlu stratejiler geliştirmek çabasının bir ürünü olduğunu söylemek zor görünmektedir.

Gündeme gelen stratejilerin sorunları estetik bir sorun olarak görerek, sorunun fiziksel boyutuna odaklanan çözüm arayışları olarak değerlendirilebilir

İzmir'de büzülen merkezi canlandırmaya yönelik uygulamalar, proje odaklı olup, metropoliten merkezdeki sorunların üstesinden gelme çabalarının bir ürünü olarak gündeme gelmektedir. Bu çabaların, *metropoliten merkezin İzmir'in değişen yerleşim düzeni ve ortaya çıkan yeni mekansal oluşumlar çerçevesinde gelecekteki rolünün ne olacağına* ve merkezin hangi yeni işlevler etrafında çekiciliğini koruyacağı sorusuna yönelik çabaları olduğunu söylemek zordur. Metropoliten merkeze mevcut yaklaşım biçimi, burada yaşanan sorunların nedenini metropoliten merkezle sınırlı bir alan içinde ararken sorunları bu alanın estetik sorunu olarak görmekte ve burada yaşanan sürecin metropoliten merkezi ve hatta metropoliten alan sınırlarını aşan bir coğrafyada yaşanan mekansal dönüşümlerin bir parçası olduğu konusunu dışlamaktadır.

7.3. İZMİR ÇALIŞMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULARIN DÜNYA ÖRNEKLERİ BAĞLAMINDA TARTIŞILMASI VE BÜZÜLEN KENTLER YAZININDA ÖNE SÜRÜLEN GÖRÜŞLERİN İRDELENMESİ

Araştırmanın bu bölümünde dünyadaki farklı kentlerde gözlemlenen kentsel büzülme deneyimleri, ilk bölümde sunulan farklı başlıklar çerçevesinde yorumlanmaktadır. Kavramsal tartışma alanında öne sürülen konu başlıklarının dünyada kentsel büzülme deneyimleyen kentler ve İzmir için irdelenmesi büzülen kentler yazınında öne sürülen görüşlerin ne ölçüde geçerli olduğu ve kentsel büzülmenin nasıl tanımlanması gerektiği üzerine farklı görüşler oluşturmaya olanak vermektedir. Hatırlanacağı gibi Bölüm 1’de büzülen kentler tartışmalarının ilki kentsel büzülmeyi bütünüyle büzülen kentlere odaklanarak tanımlayan yaklaşımken, son dönemde kentsel büzülmenin giderek büyüyen kentsel alanlarda hatta kentsel bölgelerde gündeme geldiği kabul edilmekte ve kentsel büzülme değişen ekonomik yapının gerektirdiği yeni mekan organizasyonunun bir ürünü olarak gündeme gelmektedir.

Araştırmanın bu aşamasında dünyada farklı kentlerde deneyimlenen kentsel büzülmenin özellikleri sunularak bu araştırmanın konusu olan İzmir’de gözlemlenen kentsel büzülme ile karşılaştırılmakta sonrasında ise kentsel büzülme deneyimleri değerlendirilerek büzülen kentler yazınında öne çıkan görüşler irdelenecektir.

Tablo 7.1 İzmir’de gözlemlenen kentsel büzülmenin dünya örnekleri ile karşılaştırılması

Kent	Kentsel büzülmenin boyutları	Kentsel büzülmenin belirleyici özellikleri	Kentsel büzülmenin arkasındaki etkenler	Kamu politikalarının rolü/doğrudan, dolaylı	Kentsel büzülmeye yönelik stratejiler ve uygulamalar
İzmir	İstihdam kaybı Nüfus kaybı	Kent büyürken metropoliten merkezin büzülmesi; yayılma, yığılma ve büzülme süreçlerinin birlikteliği ile tanımlanan mekansal yapı	Kent bölge oluşum sürecinde ekonomik işlevlerin mekansal organizasyonundaki değişim	Kentin rekabet gücünü artırmaya ve büyümeyi yönetmeye yönelik sanayi, altyapı, konut teşviklerinin dolaylı etkisi	Merkezdeki sorunlara parçacı çözüm arayışları
Leipzig, Dresden	<ul style="list-style-type: none"> Nüfus kaybı Teknik altyapı ağlarında kapasite fazlası Konut boşlukları: %30 Su ve kanalizasyon altyapısında kullanım yükünde düşüş: %50 Yerel yönetimlerin bütçelerinde kesintiler 	<ul style="list-style-type: none"> Kentin bütünüyle büzülmesi Yerleşik alanlarda boşlukların oluşturduğu delikli yapı 	Demografik değişim, sosyalizm sonrası dönüşüm	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ve merkezi hükümet tarafından finanse edilen inşaat ve yenileme faaliyetleri Yeni inşaat faaliyetlerinde yerel ve merkezi hükümetlerin subvansiyonlarının ve vergi muafiyetinin rolü 	<p>1990LAR</p> <ul style="list-style-type: none"> Amaç: Çöken kent ekonomisini yeniden canlandırmak: Kentin çeperinde Büyük ölçekli ticaret ve turizm projeleri Yeni ticaret ve ofis alanları Yeni konut alanları Rekabet gücü yüksek, yüksek teknolojlili sanayileri teşvik etmek <p>2000LER: Urban Renewal East</p> <ul style="list-style-type: none"> Federal hükümet tarafından desteklenen büyük proje: büzülmeyi kabul etmek ve yıkım faaliyetleriyle yoğunluğu azaltmak, yeşil alan kullanımlarını artırmak, boşalan arazilerde geçici kullanımlar tanımlamak, çevresel sürdürülebilirliği artırılmaya yönelik stratejiler <p>Büyüme odaklı fakat esnek, parçacı uygulamalar</p>

Glasgow, Liverpool, Manchester,	<ul style="list-style-type: none"> Nüfus ve istihdam kaybı: %50 Dışa göç Yatırımsızlık Rekabet gücü kaybı Boşalan konut ve iş alanları Sosyal kutuplaşma Fakirlik 	• Kentin bütünüyle büzülmesi	Ekonomik yapının rekabet gücünü kaybetmesi	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ve merkezi hükümet tarafından finanse edilen inşaat ve yenileme faaliyetleri Yeni inşaat faaliyetlerinde yerel ve merkezi hükümetlerin subvansiyonlarının ve vergi muafiyetinin rolü 	Kültürel sanayileri geliştirerek canlandırmak
Youngstown, Cleveland	<ul style="list-style-type: none"> Kent merkezinde büyük boşluklar Kullanılmayan parklar Etnisite temelli ayrışma 	• Kentin bütünüyle büzülmesi	Ekonomik yapının rekabet gücünü kaybetmesi	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ve merkezi hükümet tarafından finanse edilen inşaat ve yenileme faaliyetleri Yeni inşaat faaliyetlerinde yerel ve merkezi hükümetlerin subvansiyonlarının ve vergi muafiyetinin rolü 	<p>2002 ÖNCESİ:</p> <ul style="list-style-type: none"> büyüme odaklı stratejiler <p>2002 SONRASI:</p> <ul style="list-style-type: none"> büzülmeyi kabul edip nüfusu azaltmak, kentleşmeyi durdurmak amaçlı plan kullanılmayan binaları, sokakları ve caddeleri temizleyerek daha büyük konut parselleri, daha fazla yeşil alan ve yeni parklar yaratmak <p>Başarılabilir, eylem yönelimli</p> <p>Yeni-ekonomi ilkeleri</p> <p>Küçük fakat sürdürülebilir olma</p>
Detroit	<ul style="list-style-type: none"> Kent merkezinde büyük boşluklar Kullanılmayan parklar Etnisite temelli ayrışma 	Ortası delik çöreği andıran mekansal yapı: kent merkezinin boşalması, kentin çeperinin büyümesi	Banliyöleşme: değişen konut tercihleri, kent merkezinde sunduğu konforun yetersizliği	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ve merkezi hükümet tarafından finanse edilen inşaat ve yenileme faaliyetleri Yeni inşaat faaliyetlerinde yerel ve merkezi hükümetlerin subvansiyonlarının ve vergi muafiyetinin rolü 	<ul style="list-style-type: none"> Kent formuna yönelik stratejiler: kentsel gelişmeyi az sayıdaki kentsel adalara sınırlandırmak Kent bütününde boşlukları ve yeşil alanları artırarak yoğunluğu azaltmak, eskiden yoğunluğun yüksek olduğu alanları banliyö tipi alanlara dönüştürmek
Marseille, Avignon, Toulon, Perpignan	<ul style="list-style-type: none"> Terk edilen konut alanları ve ofis kullanımları: %19, %16 ve %17 Gayrimenkul değerlerinde düşüş Sağlıksız konut alanlarının ortaya çıkması: %44 	Ortası delik çöreği andıran mekansal yapı: kent merkezinin boşalması, kentin çeperinin büyümesi	Banliyöleşme: değişen konut tercihleri, kent merkezinde sunduğu konforun yetersizliği		

Tablo 7.1'de İzmir'deki kentsel büzülmenin bulguları dünyada farklı kentlerin deneyimlediği kentsel büzülme ile karşılaştırılmaktadır. Bu bölümde ortaya çıkan bulgular genel olarak değerlendirilerek araştırma kapsamındaki İzmir örneğinin diğer örnekler ile farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde kısaca durulmakta ve büzülen kentler yazınının ne sürdüğü görüşler irdelenmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 7.2'de sunulmuş ve 5 başlık altında değerlendirilmiştir.

Tablo 7.2 İzmir'deki kentsel büzülmenin dünya örnekleri ile farklılıkları-benzerlikleri

	İzmir	İncelenen diğer kentsel büzülme örnekleriyle karşılaştırma
Kentsel büzülmenin boyutları	*Henüz boşalma yaşanmıyor, metropoliten merkez yeni işlevleri çekmekte yetersiz kalıyor ve göreli önemi azalıyor	*İncelenen diğer büzülen kentsel alanlara göre ileri boyutlarda değer, boşalmalar yaşanmakta *göreli olarak yeni bir olgu
Kentsel büzülmenin belirleyici zellikleri	*Hızlı byme ve yayılma sürecinde metropoliten merkezin istihdam ve nüfus kaybetmesi	*İncelenen diğer örneklerin büyük bölümü bütünüyle nüfus kaybeden kentler * Kentin iinin boşaldığı örnek olarak banliyöleşme deneyimleyen örnekler var
Kentsel büzülmenin arkasındaki etkenler	*Kentsel bölgeye dönüşüm sürecinde ekonomik işlevlerin mekansal organizasyonunda değer'işim	*genellikle rekabet gücü kaybı ya da demografik değer'işim ile ilişkili olarak gündeme gelen rnekler.
Kamu politikalarının rolü/doğrudan, dolaylı	*hızlı büyüme sürecinde rekabet gücünü artırmaya yönelik olarak ve mekansal sonuçları düşünülmeden gündeme gelen politikaların dolaylı etkisi	*kentsel bzlmeye rağmen, büyüme, yayılma odaklı politikaların bzlmeye ilişkili sorunları derinleştirdiği görülüyor.
Bzlmeye yönelik stratejiler ve uygulamalar	*kentsel büzülmenin yerel dinamiklerini dikkate almadan, sorunlara parçacı çözüm arayışları	*stratejiler ve uygulamalar yerel dinamiklere göre farklılaşıyor, başarılı örnekler yerel dinamiklerle uyumlu stratejiler üreten kentler

Ayrıntılara geçmeden önce genel olarak yapılabilecek değerlendirme farklı kentlerde kentsel büzülmenin ortaya çıkışının arkasındaki dinamiklerin, bu süreçte etkili olan faktörlerin birbirinden oldukça farklılaşmasıdır. Yapılan çalışmalar küreselleşme ile gelen etkilerle birlikte bu değişimlere uyum sağlamaya çalışan farklı kentlerin koşullarının ve yapılarının da önemli olduğunu göstermiştir. Bu nedenle büzülen kentleri dışsal etkenlere uyum sağlayamayarak nüfus ve istihdam kaybeden alanlar tanımlamak yanlış olmasa da, bunların tanımlanmasında yerel dinamikleri dışlayan bakış açısının yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Öte yandan, kentsel büzülmenin bütünüyle büzülen alanlar olarak tanımlanması da yeterli değildir. Bulgular, kentsel büzülmenin giderek büyüyen metropoliten alanlarda da görüldüğünü göstermekte, büyüyen metropoliten alanlarda görülen büzülmeyi anlamının önemi vurgulanmaktadır.

Kentsel büzülme büyüyen kentsel alanlardan uzak bir olgu mudur?

Büzülen kentler yazınında kentleri derinlemesine inceleyerek geçirdikleri süreçlerin kentsel büzülmeye etkisini anlamaya yönelik çalışmaların kentlerin geçirdiği demografik, ekonomik ve mekansal dönüşümlerin nasıl kentsel büzülmeye neden olduklarını anlamaya yönelik önemli katkıları vardır. Ancak büzülen kentler yazını bunu yaparken ağırlıklı olarak bu dönüşümlere uyum sağlayamayarak bütünü ile büzülen kentlere odaklanmış, büzülen kentler büyüyen kentlerin sahip olduğu dinamikleri yitiren ve bütünüyle nüfus kaybeden mekanlar olarak ele alınmıştır. Bu nedenle de bir taraftan büyümeye devam eden, rekabet gücü artan kentler ve kent bölgeler kentsel büzülme tartışmalarının dışında bırakılmış; diğer taraftan ise büzülen kent parçalarının büyüyen kent parçaları ile birarada bulunduğu fikri göz ardı edilmiştir. Oysa bazı kentler büzülen kentler kategorisinde yer almayıp, büzülüyor görünmeyebilir; ancak geçirdikleri sosyo-ekonomik ve mekansal dönüşüm bu kentleri büyük ölçüde etkilemiş, gelişme sürecini yönlendirmiş ve kentin farklı noktaları bu süreçten ayrı ayrı etkilenmiş olabilir. Bu tür kentler nüfus ölçütleri ile değerlendirildiğinde bütünüyle büzülüyor görünmeyebilir; ancak bu kentlerin bazı parçalarının kentsel büzülme deneyimlediği de yadsınamaz. Nitekim, güncel araştırmalar kentsel büzülmenin sadece metropoliten alanlara özgü bir süreç olmadığını, giderek çeperleriyle işlevsel olarak bütünleşerek genişleyen metropoliten bölgelerde ya da kentsel bölgelerde de görüldüğünü ortaya koymaktadır. Örneğin Grossmann v.d (2009), büzülen kentlerin sadece bütünüyle nüfus kaybeden alanlarda görülmediğini; büyüyen kentlerde ya da metropoliten alanlarda da olabileceğini belirtmişlerdir. Glasgow ve Marseille, Avignon, Toulon ve Perpignan

gibi Avrupa kentlerinde yapılan çalışmalar (Cunningham-Sabot ve Fol, 2009; Puentes ve Warren, 2006) bu tür büzülmenin Avrupa kentlerinde de yaşandığını ortaya koymaktadır.

İzmir örneği, mevcut büzülen kentsel yazınında öne çıkan, bütünüyle nüfus kaybederek büzülen örneklerden farklı olup, kentsel büzülmenin büyüyen kentsel alanlardan uzak bir olgu olmadığını ortaya koymakta, dışsal etkenlerin bir kentin farklı parçalarını ayrı ayrı nasıl etkileyebildiğini ortaya koymakta ve büyüyen kent parçaları ile büzülen kent parçalarının yan yana bulunabileceğine işaret etmektedir. Örneğin Rieniets (2006: 6) çoğu durumda büzülen kentlerin büyüyen bölgeler içine gömülü olduklarına, çeper kentler büyürken kent içinde kalan alanların nüfus kaybettiğine, daha az sayıda nüfusun ve kentsel faaliyetlerin giderek daha geniş bir alana yayıldığına işaret etmektedir (Rieniets, 2006: 6).

Bütün bu gelişmeler, kentsel büzülmenin büyüyen ve çevresindeki yerleşimlerle işlevsel olarak bağlanan kentsel alanlardan/kent bölgelerde uzak bir olgu olmadığını göstermekte, büyüyen metropoliten alanlarda ve bölgelerde görülen kentsel büzülmeyi anlamının önemine işaret etmektedir.

Büyüyen alanlarda görülen kentsel büzülmenin bütünüyle büzülen kentlerden farklılıkları nelerdir? Kentsel büzülmenin belirleyici özellikleri

Bu araştırmada sunulan bulgular, 1980 sonrası koşullarda İzmir'in yaşadığı değişimleri, bunun mekansal yansımaları sonucu İzmir'in nasıl çeperdeki yerleşimlerle bir bütün olarak bir kent bölgeye doğru evrildiğini gösterirken, özellikle metropoliten alanın merkezinde yaşanan görece gerileme sürecini tanımlamıştır. Henüz, bazı büzülen kentlerde olduğu gibi (örneğin Lizbon, Porto, Glasgow, Dresden, vb.) boşalmanın yaşanmadığı bu süreçte, metropoliten merkezin yeni işlevleri çekmekte yetersiz kaldığı ve görece öneminin azaldığı görülmektedir. İzmir örneği ekonomik düzenin öne çıkan kentlerinde birbiriyle çelişen çok çeşitli kentsel dinamiklerin (büyüme, yayılma, yığılma, büzülme gibi) birarada bulunabildiğine işaret etmektedir. İzmir benzeri kentlerde büzülen kentsel alanların büyüyen bölgeler içine gömülü oldukları, çeper kentler büyürken ve kentsel işlevler giderek daha geniş alanlara yayılırken kent içinde kalan alanların büzüldüğü (Rieniets, 2006), nüfusu artan ve azalan kentsel alanların birarada bulunduğu (Haartsen ve Venhorst, 2010) görülmektedir. Dahası, bütünüyle büzülen kentlerden farklı olarak konut alanlarının boşalması, altyapının kullanılmaması, belediye gelirlerinin önemli ölçüde düşmesi gibi sonuçlar görülmemekte; kent merkezindeki yapılı çevreyi iyileştirme eğilimleri de görülmektedir (Grossmann vd., 2008). Bütün bu gelişmeler büzülme sürecini gizleyebilmekte ve algılanmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle büyüyen kentlerde gözlenen

kentsel büzülmeyi anlamak giderek daha önemli hale geldiğini göstermektedir (Grossman vd., 2008).

Kentsel büzülmenin arkasındaki etkenler: Büyüyen kentlerin büzülen parçalarını banliyöleşme sürecinin mekanları olarak kavramsallatırmak yeterli midir?

Büzülen kentler üzerine yapılan mevcut araştırmalar, büzülen kentlerin farklı niteliklerini ortaya koymuş, kentsel büzülme olgusunun farklı nedenlerle ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Kentsel büzülmenin ortaya çıkışına neden olan etkenlerden en çok vurgulananı demografik dndr. Bu erevele büzülen kentlerin demografik dnden etkilenen mekanlar olarak kavramsallatırıldığı grlmekte, bu kavramsallatırmanın zeminini de doğum oranlarının giderek azaldığı Avrupa kentlerinde yürütülen çalışmalar oluşturmaktadır (Wiechmann, 2008).

Kentsel büzülmenin ortaya çıkışında etkili olan etkenlerden sıkça değinilen bir diğer eski sanayi kentlerinin deneyimlediği ekonomik ktr. Avrupa'da Glasgow, Liverpool ve Manchester (Couch, 2004; Couch vd., 2005; Ferrari ve Roberts, 2006; Grant, 2006; Kidd, 2006;), Amerika'da da Detroit, Pittsburg, Cleveland and Youngstown (Beauregard, 2003, 2006; Booza ve Metzger, 2004; Fishman, 2000) bu yöndeki eğilimleri nedeni ile görgül araştırmaların yoğunlaştığı kentler olmuşlardır.

Büzülen kentler, ilgili yazında küreselleşmenin getirdiği yeni ekonomik düzene uyum sağlayamayan kentler olarak da ele alınmaktadır. Küreselleşme, bir taraftan rekabet gücü yüksek ve yenilikçi metropolitan alanlar (Fisher vd., 2001; Oakey, 1985; Saxenian, 1991; Simmie, 2001), küresel kentler (Sassen, 2001) ve kentsel bölgeler (Brenner, 2000; Dieleman ve Faludi, 1998; Eraydın vd., 2008a, 2008b; Hall, 2001; Scott, 2001a ve 2001b) yaratırken, diğer taraftan da küreselleşmenin getirdiği yeni koşullara uyum sağlayamayarak rekabet gücünü ve buna bağlı olarak istihdam olanakları ve nüfus kaybederek büzülen kentlerin ortaya çıkmasını nedenlemitir. Doğu Almanya'nın Leipzig kenti, Rusya'nın Ivanovo kenti küreselleşmenin getirdiği yeni koşullara uyum sağlayamayarak rekabet gücünü kaybeden ve Ŗiddetli bir Ŗekilde büzülen kentlere örnek olarak gösterilebilir (Beyer, 2005; Bontje, 2004; Kil, 2005; Treivish, 2005).

Kentsel büzülmeyi anlamaya yönelik çalışmaların bir diğer bölümü kentsel büzülmeyi kent çeperinde yeni yaşam alanlarının gelişmesi ve saçaklanma sürecinin bir ürünü olarak ele almaktadır. Amerikan kentleri, bu sürecin tetiklediği kentsel büzülmenin örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kentlerde kent büyürken ana kentin çeperindeki yaşam alanlarının

hızla geliştiği, buna karşılık ana kentin içinin boşaldığı ve ortası boş, halka biçiminde bir çöreği andıran bir kentsel form ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Booth, 1987; Fishman, 1987; Friedrichs, 1993; Gallagher, 2004; Metzger, 2000; Pallagst ve Wiechmann, 2005).

Ancak büyüyen metropoliten alanlarda ve bölgelerde görülen kentsel büzülme salt banliyöleşme süreci ile açıklamanın yeterliliği de tartışma konusudur. Son yıllarda kentler önemli dönüşümler yaşamışlardır. Özellikle ülkeleri içinde küreselleşme sürecini yoğun yaşayan ve ülkelerinin küresel sisteme eklenmesinde bir kapı görevi gören kentler, önemli sosyo-ekonomik dönüşümler geçirmişler ve bu dönüşümlerin mekandaki yansıması olarak da metropoliten alandan bir kent bölgeye dönüşmüşlerdir. Yukarıda da değinildiği gibi, kentsel bölgeler akademik yazında küresel koşullara uyum sağlamayı başarabilen dinamik mekanlar olarak algılansa da, bazı araştırmalar, bu merkezlerin bu gelişmeler sonucunda yeni ekonomik düzen içinde rekabet güçlerini artırmalarına rağmen, küresel süreçlerin gerektirdiği dönüşümlerin kent mekanında olumsuz sonuçlara neden olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, 2000'li yıllardan başlayarak mevcut kent bölgeler de farklı dönüşüm süreçleri yaşamışlardır. Bu değişim sürecinin sonunda ulaştıkları kent formları farklılaşmış (Salet ve diğerleri, 2003; Scott vd, 2002), bu sürecin kentlerin farklı parçalarına etkisi farklı olmuş, bazı alanlar için kentsel büzülme konusu gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin, Londra, Paris, Madrid gibi kentler tek odaklı kent bölgelere dönüşürken, Randstad, RheinRuhr, Flemish Diamond ve Glasgow-Edinburgh gibi çok odaklı kentsel bölgelerden bazıları kentsel büzülme tartışmalarında da yer almışlardır. Dünyanın, küresel süreçlerin getirdiği yeni ekonomik koşullara uyum sağlayabilen, rekabet gücü yüksek kentlerinde/bölgelerinde ortaya çıkan ve kentsel büzülme işaret eden bu gelişmeler, büzülen kentleri banliyöleşme sürecinin mekanları olarak kavramsallaştırmanın yetersiz olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede, kentlerin geçirdiği sosyo-ekonomik dönüşümleri ve bunların mekanı nasıl dönüştürdüğünü ve kentlerin farklı noktalarının bu dönüşüm sürecinden nasıl etkilendiğini dışlayan bir bakış açısının yetersiz olduğu açıktır. Metropoliten alanların kent bölgeye dönüşümü, küresel ekonomik düzene uyum sürecinde ekonomik işlevlerin metropoliten alanların sınırlarını aşan bir bölgeye yeniden dağılımının bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Bu süreçte yeni işlevlerin metropoliten alanın çeperinde yer seçmesi ve geçmişte metropoliten alanda yer seçen işlevlerin ise buraları terk etmesi kent bölgenin farklı parçalarının büzülmesi sonucunu doğurmuştur. Bütün bu gelişmeler kentsel büzülmenin küresel ekonomik düzene uyum sürecinde yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümle ortaya çıkan mekansal örüntünün yeni niteliği olarak mı belirdiğine işaret etmektedir.

Kamu politikalarının rolü

1990'ların sonundan itibaren kentsel büzülmenin hangi koşullar altında ortaya çıktığı üzerine yoğunlaşan büzülen kentler yazınının gündemini, bu anlama döneminin ardından büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik stratejiler geliştirmek ve bu çerçevede yapılan uygulamaların değerlendirilmesinin oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede kamu politika ve stratejileri büzülen kentlerde banliyöleşme ve kentsel saçaklanmanın derinleştirdiği büzülmenin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik çabalara katkısı açısından tartışılmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde, bazı görgül çalışmaların kentsel büzülmenin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak üzere kamu tarafından uygulanan politikaları kentsel büzülme olgusunu hızlandırdığı için eleştirdiği görülmektedir (Audirac, 2009; Hollander vd., 2009; Wiechmann, 2008). Bu çalışmalar, yerel ya da ulusal hükümetler tarafından uygulamaya konan bu politika ve stratejilerin büyük bölümünün büyümeye ve yayılmaya yönelik olduğunu ve zaten nüfus kaybetmekte olan kentlerde büzülmeyle birlikte gelen sorunları ortadan kaldırmadığını, tam tersine bu sorunları derinleştirdiğini vurgulamaktadırlar. Örneğin Wiechmann (2008) Doğu Almanya kenti Dresden'de 1990 yılından beri uygulanan bazı stratejilerin, bu kentin deneyimlediği büzülme olgusuna olumsuz etkilerine işaret etmiştir. Grossmann vd. (2008: 83) Doğu Almanya'da 1990'lı yıllar boyunca gündeme gelen inşaat ve yenileme faaliyetlerinin devlet tarafından finanse edildiğini ve konut talebinin hızlı artış göstermediği bu kentlerin merkezi alanlarında boş konutların artmasına katkıda bulunduğunu belirtmektedirler.

Nuissl ve Rink (2003: 133) de durağan ya da büzülen kentsel alanlarda kentsel saçaklanma eğilimlerinin piyasa kuralları tarafından değil çoğunlukla hükümet politikaları ya da yerel politikalar tarafından şekillendirildiğini belirtmektedirler. Örneğin federal hükümetlerin bilinen konut ve vergi politikalarından biri olan, hanehalklarının yeni konut alanlarında konut edindikleri taktirde, harcadıkları miktarın yarısının vergiden düşürülmesi şeklindeki politika, kentsel saçaklanma eğilimlerini teşvik etmiş ve kentsel büzülme olgusunu tetiklemiştir (Nuissl ve Rink, 2003: 126). Benzer şekilde, Bernt (2009) de Doğu Almanya'da kentsel büzülmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan boş konut stoğuna karşın yeni gelişme alanlarında vergi muafiyeti ve devlet sübvansiyonları ile desteklenen inşaat faaliyetlerinin desteklendiğini ve bu durumun boş konut stoğunun artmasına neden olduğunu vurgulamaktadır.

Liverpool ve Leipzig gibi iki büzülen kentte kentsel saçaklanma sürecini inceleyen Couch vd. (2005) de bu sürecin piyasa güçleri tarafından değil büyük ölçüde yerel yönetimlerin koyduğu yasa ve düzenlemelerle şekillendiğinin altını çizmektedirler. St.Louis'in büzülmesini incelediği

kitabında Gordon (2008) bu kentin b z lmesinin nedeni olarak serbest piyasa uygulamalarını su lamının süreci basitleştirmek olduğunu, yerel ve federal hükümetler ile merkezi hükümetin dışlayıcı arazi kullanım politikaları ile, uygun fiyatlı konut politikalarının zayıflığı, kentsel saçaklanmayı kısıtlayıcı önlemlerin olmaması gibi uygulamalarının serbest piyasa uygulamaları ile bir araya gelerek kentin ekonomik  k ş  ve bu  k ş n kentte yaşayanlar arasında eşitsiz bir şekilde dağılması sonucunu doğurduğunu savunmaktadır.

Ancak bu çalışmalarda, büzülen kentlerde kamu politikalarının rolü daha çok bütünüyle büzülen kentlerde bu olgunun üstesinden gelmek amacıyla geliştirilen kentsel yenileme ve inşa faaliyetlerinin büzülme sürecine katkısına yönelik olarak gündeme gelmekte, bu olgunun ortaya çıkışını yönlendirici g   olarak kamu politika ve stratejilerinin rolü tartışmaların dışında kalmaktadır. İzmir  zerine yapılan araştırmanın sonuçları, yeni ekonomik düzene uyum sürecinde metropoliten alanda yaşanan hızlı büyüme sürecini yönlendirmek üzere kamu tarafından ortaya konan politika ve stratejilerin, kentin çeperdeki yerleşmelere doğru yayılmasını ve büyümenin bu süreci bir fırsat olarak değerlendiren bazı yerleşmelerde yığılmasını teşvik ederken metropoliten merkezde büzülmeyi tetiklediğini göstermektedir. İzmir  rneğinde elde edilen bulgular, kentsel büzülmenin kentlerin dışsal etkenlerin getirdiği değişimlere uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan ve kentlerin i  dinamikleri yanısıra kamu politika ve stratejileri ile şekillenen bir mekansal süreç olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu gerçekliği dışlayan bir bakış açısının kentsel büzülmenin arkasındaki dinamikleri anlamak konusunda yetersiz kalacağına şüphe yoktur.

Büzülen alanları yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin değerlendirilmesi

Dünya kentlerinde uygulamaya konan stratejilerin değerlendirilmesi, kentsel büzülmeyi tersine çevirmek yerine, bunun kentsel gelişme için sunduğu olanakları değerlendirmeye olanak veren üzümlerin önemine işaret etmektedir. Büzülen kentleri planlamada bu tür bir yaklaşım Doğu Almanya'da benimsenmiştir. Büzülme için gerçekçi vizyonlar ortaya koymak şeklinde özetlenen bu yaklaşım 2001 yılından itibaren Urban Renewal East adı verilen federal finansman programı tarafından da desteklenmektedir. 'Büyüyen kentleri planlamak' yaklaşımından 'kentsel büzülmeyi planlamak' yaklaşımına geçişe kadar geçen sürede kentsel b z lmeye karşı yanlış yaklaşımların sıkıntılarını deneyimleyen ilk örneklerden biri Leipzig kenti olmuştur. Dresden kentinde de planlama alanının bu yeni sürece verdiği tepkisel yaklaşımdan dolayı geleceğe dönük konut ve bina kestirimleri yanlış yapılmıştır (Siedentop ve Wiechmann, 2007). Ancak her

iki kent de büzülmeyi olanaklar sunan bir olgu olarak kucaklamış ve terk edilen yapıları ortadan kaldıracak bu alanlarda daha fazla kamusal yeşil alan yaratma stratejisini benimsemiştir.

Bir başka önemli konu da kentlerin deneyimlediği büzülmenin farkedilmesi ve özelliklerinin anlaşılmasıdır. Dünya örneklerinden edinilen deneyim pek çok kentte büzülme olgusu gözden kaçtığı, farkına varılmadığı ya da önemsenmediği için geliştirilen stratejilerin ve uygulamaların sorunların çözümüne yanıt vermediğini hatta tersine büzülmenin getirdiği sorunları derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Oysa kentsel bzlmeye yönelik strateji ve uygulamaların büzülmenin niteliği ile uyumlu olması önemlidir. Demografik dönüşümle birlikte bütünüyle nüfus kaybeden kentlerin, büzülmeyi bir zaman sonra tersine dönecek bir süreç olarak algılayarak geliştirdikleri büyüme odaklı stratejilerin büzülmenin getirdiği sorunlara yanıt vermediğini göstermiştir. Bu kentler için büzülmeyi kabul etmek ve daha küçük fakat daha yaşanabilir kentler olmanın daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Buna karşılık, hızlı büyüyen ve yayılan ve metropoliten alandan kent bölgeye evrilen doku içinde de büzülmenin gözden kaçtığı izlenmektedir. Daha da ötesi, pek de farkına varılmadığından veya önemsenmediğinden geliştirilen kamu politikaları ve bunların uygulamaları bu süreci tetiklemektedir.

7.4. ÖNERİLER

Bu araştırmanın en son bölümünü öneriler oluşturmaktadır. nceki bölümlerden de izlenebileceği gibi araştırma konusu olan büzülen alanlardaki en önemli sorun alanlarından biri büzülen kentsel alanların geleceğinin tasarlanması ilgili iken, ikincisi bzlmeye yönelik stratejileri üretecek bir yönetişim yapısının geliştirilmesidir. Bu nedenle, bu konudaki düşünce ve öneriler iki alt başlık altında toplanmıştır.

7.4.1 Metropoliten merkezin geleceğinin tasarlanması

7.4.1.1. Kapsamlı ve Toplumun Geniş Kesimlerini Dahil Eden Bir Vizyon Geliştirilmesi ve kentsel büzülmenin niteliğine uygun stratejilerin geliştirilmesi

İlk olarak metropoliten merkezin rolünün ne olacağına yönelik bir vizyona ihtiyaç vardır. Geleceğini Şekillendirecek bir vizyonun eksikliği hissedilmektedir ve geleceğe yönelik kararların geliştirilmesi açısından son derece önemlidir. nceki bölümlerde de tartışıldığı gibi, İzmirden metropoliten merkezinin yaşadığı dönüşüm, İzmirden değişen ekonomik koşullara uyum sürecinde mekansal organizasyonunda yaşanan değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, bu süreçte ekonomik işlevlerin çeper yerleşimlere sıçraması ve bu alanın işlevlerini kaybetmesi ile gündeme gelmektedir. Mevcut analizler İzmir metropoliten merkezinin varlığını

sürdürebilmesi için yeni işlevler geliştirmekte de yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Metropolitan merkezi yeniden canlandırmaya yönelik olarak gündeme gelen çabaların, İzmir bir kent bölgeye dönüşürken metropoliten merkezin rolünün ve niteliğinin ne olacağı, hangi işlevler etrafında çekiciliğini koruyacağı sorusuna cevap veren, merkezin geleceğini çizen bir vizyon çerçevesinde şekillenmesi önemlidir.

Dünya deneyimleri, bu vizyon şekillendirilirken metropoliten merkezin sahip olduğu, geçmişten gelen değerlerini öne çıkarmanın, bu değerlerin metropoliten merkezin gelecekteki rolüne nasıl katkı yapacağına yönelik ipuçları vermesinin ve toplumun geniş kesimleri tarafından paylaşılıp benimsenmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Toplumun farklı kesimlerinin birlikte başlatabilecekleri kısa zamanda ulaşılabilir hedefler tanımlanması ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için bir zaman sınırı konmasının da bu vizyonun hayata geçirilmesini kolaylaştıracak bir unsur olduğu belirtilmelidir.

7.4.1.2. Metropolitan merkezde yer seçen üretim işlevlerinin, merkezin çekiciliğini artıracak işlevler çerçevesinde yeniden ele alınması

Projenin bulguları, metropoliten merkezin üretim işlevlerini kaybetmesinin, geçmişte burada konumlanan üretim işlevlerinin yapısal dönüşüm geçirerek, küresel ekonomik düzende rekabet avantajı sağlamalarına olanak verecek alanlara doğru yer değiştirme tercihlerinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular metropoliten merkezin bugün yaşadığı sorunların bu alanın fiziksel koşullarını iyileştirerek çözümlenemeyeceğine işaret etmekte, çözümün üretim işlevleri merkezi terk ederken metropoliten merkezin hangi rolü üstleneceği sorusuyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Diğer taraftan metropoliten merkezde bazı üretim işlevleri de yer seçmeye devam etmektedir. Merkezin bazı üretim işlevleri için kuluçka görevi görevi görmeye devam etmesi önemli olmakla birlikte, merkezde yer seçmeye devam eden üretim işlevlerinin niteliğinin düşük olması da bir sorun olarak görülmektedir.

Metropoliten merkezin çekiciliğini hangi işlevlerle koruyacağı sorusuna yanıt aranırken merkezde yer seçen üretim işlevlerinin dışlanmaması önemlidir. Merkezde yer seçme eğiliminde olan üretim işlevlerinin buradan çıkarılması bir çözüm değil, merkezde ne tür üretim işlevlerinin yer seçeceğinin teşvik edileceği önemlidir. Merkezde yer seçmenin önemli olduğu sektörlerin zorla dışarı çıkarılması o sektörlerin kaybetmesi anlamını taşıırken, zaten üretim işlevlerini kaybeden merkezin tamamen üretim işlevlerinden arınması sonucunu da doğurabilecektir.

Yapılan alışmalar, merkezde üretim işlevlerinin yer seçmesinin merkeze getireceği canlılığı ortaya koymuşlardır.

Metropolitan merkezin dönüşümünü merkezin yeni ekonomik yapısı üzerinden inceleyen yazın yeni ekonomik düzende ana kentlerde yer alan üretim işlevlerinin giderek bilgi ve tasarım yoğun işlevlere dönüşmelerinin önemine odaklanmaktadır. Bu alışmalar, sanayiyi, üretim ağlarını ve işgücünü kapsayan bir dizi yeniden yapılanma sürecinin ana kentlerde üretim işlevlerinin yeniden canlanmasına zemin hazırladığını göstermekte (Hutton, 2008; Scott, 2004), üretim işlevlerinin ana kentlerin merkezlerini terk ettiği görüşüne karşıt bir görüş olarak akademik yazında yerini almaktadır. Ana kentlerin giderek bilgi yoğun üretim yapan, yaratıcı, teknoloji odaklı üretim işlevlerinin yığıldığı mekanlar olarak gündeme gelmesi önemli olmaktadır. Bu bulgular, ana kentlerin merkezlerinde uzmanlaşmış üretim işlevlerinin yer seçtiği, birbiriyle ilişkili üretim işlevlerinin birarada bulunduğu, mekana dayalı üretim ağlarının önemli olduğu üretim odaklarının yeniden canlanabileceğine işaret etmektedir. Bu yeni üretim odaklarının ana kentlerin merkezlerindeki boşalmış, terk edilmiş alanlarda yeşerdiği, üretim alanındaki bu yeni girişimlerin terk edilmiş alanların yeniden canlanmasına yardımcı olduğu gözlenmektedir. Ana kentlerin merkezlerinde yer seçen tasarım, yaratıcılık ve bilgi yoğun üretim işlevlerinin bu alanların rekabet gücünü artırdığı vurgulanmaktadır.

Ana kentlerin üretim işlevleri için önemli olanaklar sunduğu konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır. Ana kentlerin merkezlerinin, kent bölgelerin diğer alanları ile karşılaştırıldığında daha yaratıcı, bilgi yoğun, yüzyüze ilişki kurmanın önemli olduğu üretim türleri için avantajlar sunduğu vurgulanmaktadır. Pek çok çalışma ana kentlerin, buralarda yer seçen yeni üretim işlevlerine sunduğu olanaklar arasında yığılma ekonomileri, insan sermayesi, sosyo-kültürel çeşitlilik, konfor ve tarihi-kültürel miras gibi etkenleri sıralamaktadır. Ana kentlerin merkezlerinde yer seçen üretim işlevleri için gizil bilginin değişiminin önemli olduğu, kent merkezlerinin de bunu kolaylaştırdığı, bu şekilde firmaların yaratıcılığına ve bilgi yoğunluğuna katkı yaptığı belirtilmektedir (Boden ve Molotch, 1994).

İzmir metropolitan merkezin geleceğini tartışırken, üretim işlevlerinin merkezdeki yerinin ne olduğu konusunu dışlamamalı, merkezin sunduğu fırsatları rekabet gücü yüksek, tasarım, yaratıcılık ve bilgi yoğun üretim işlevlerinin yeşermesi için değerlendirmelidir. Ancak bu yeni işlevler, geçmiş işlevlerin gerektirdiğinden farklı niteliklere sahip işgücüne talebin artması anlamına gelmekte, kentin sahip olduğu işgücünün niteliği ile yeni sektörlerin talep ettiği işgücünün niteliğinde uyumsuzluk önemli bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Kentsel

büzülmeye başarılı çözümler geliştiren kentlerin, bu soruna çözüm getirmek üzere işgücünün becerilerini geliştirmeye yönelik farklı uygulamalar geliştirdikleri ve bu uygulamaların farklı düzeydeki yönetim birimleri tarafından geliştirildiği görülmektedir. Merkeze yönelik stratejilerin işgücünün niteliğinin değiştirilmesi ile ilişkili stratejileri dışlamaması da önemli bir zorunluluktur.

7.4.2. Yönetişim yapısının geliştirilmesi

7.4.2.1. Yeni Liderlik Biçimlerini Geliştirmek

Kentsel büzülmeye yönelik stratejilerin hayata geçirilmesinde liderliğin önemli olduğu ve yeni liderlik biçimleri geliştirmenin gerekliliği görülmektedir. İzmir'de gündeme gelen uygulamalar incelendiğinde İzmir Büyükşehir Belediye'sinin şimdye kadar bu liderliği üstlendiğini görülmektedir. Ancak tek bir aktörün gücüne ve etkisine, onun kurduğu ilişkilere dayalı geleneksel liderlik biçiminden farklı liderlik biçimlerinin kolaylaştırıcı olduğu görülmektedir. Liderlik hem içeriği hem de etki biçimleri açısından yeniden tanımlanmaktadır. Dünya deneyimleri, yeni liderlik anlayışında farklı çevrelerden farklı alanlarda ortaya çıkan liderliğin önemine işaret etmektedir. Yönetim ve iş çevreleri, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, mahalle örgütleri, farklı toplum kesimleri, genç profesyoneller arasından, kısacası kente sorumluluk ve bağlılık duyan her toplum grubundan çıkan liderliklerin, iyi tanımlanmış ortak hedefler etrafında biraraya gelmelerinin işbirliklerinin devamlı olmasını sağladığı görülmektedir. İzmir'de de metropoliten merkezin geleceğinin şekillendirilmesinin toplumun farklı kesimlerinin liderliğinde gerçekleşmesi uzun dönemli birliktelikler tanımlanması ve vizyonun hayata geçirilmesini sağlayacak uygulamaların sürekliliği açısından önemlidir.

7.4.2.2. Sivil Toplumun Dahil Olacağı Bir Yönetişim Kapasitesinin Geliştirilmesi

Yeni liderlik biçiminin sivil toplumun dahil olabileceği bir yönetim kapasitesi geliştirilmesi ile desteklenmesi gerektiği görülmektedir. Öncelikle kent yönetimlerinin stratejiler ve planlar geliştirmek konusunda sivil toplumun dahil olmasını kolaylaştırmaları gerekmektedir. Sivil toplum liderliğinin formal, örgütlü ve temsiliyet gücü olacak şekilde gelişmesinin büyük ölçekli problemlerin çözülmesinde farklı toplum kesimlerini biraraya getirmek, kaynakları harekete geçirmek, güçleri birleştirmek ve çabaların uzun dönem boyunca devamını sağlamak konusunda kolaylaştırıcı olduğu görülmektedir. Ayrıca, mahalle-ölçeğinde liderlik de öne çıkmaktadır. Bu, kent ile ilgili stratejilerin yerel düzeyde yanıt bulabilmesi ve büyük ölçekli kararların yerel düzeyde köklenmesi için önemlidir. Dünyada farklı örneklerde mahalle

düzeyinde kurulan birlitliklerin çözüm önerilerinin paylaşımı, işbirliklerinin artması ve her bir mahallenin kentin geleceğinin ne şekilde parçası olabildiğine yönelik ipucu vermesi açısından önemlidir. İzmir örneğinde de toplumun farklı kesimlerini dahil etme çabası okunmakta, ancak bu çaba sınırlı aktörlerin sürece dahil edilmesi ve verilen kararlar konusunda bilgilendirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Çoğu zaman uygulamadaki yasaların yaptırımını çerçevesinde ikna yolları öne çıkmaktadır.

Oysa büzülen kentleri yeniden canlandırmaya yönelik en iyi, tek bir strateji belirmediği, kentsel büzümeye yönelik stratejilerin giderek çeşitlendiği günümüzde bu çeşitlilik alkışlanmakta, tabandan gelecek deneysel çabaların daha yaratıcı stratejilerin gelişmesine olanak sağlayarak bu çeşitliliğe olumlu yönde katkı yapacağıın altı çizilmektedir. Bu çerçevede metropoliten merkezin geleceğine yönelik stratejiler geliştirilmesinde ve bunların uygulanmasında tabandan gelen yenilikçi fikirler önemlidir. Metropoliten merkezin geleceğinin kurgulanmasında, özellikle büyükşehir belediyesinin katılımcı tutumu önemli olmakla birlikte, bu katılımcılığın yukarıda tanımlanan çerçevede yeniden kurulması önemli bir zorunluluktur.

7.4.2.3. Farklı Düzeydeki Yönetim Birimleri Arasında Stratejik İşbirlikleri Geliştirmek

Büzülen kentsel alanları yeniden canlandırmaya yönelik stratejilerin hayata geçirilmesi farklı düzeydeki yönetim birimleri arasında yeni stratejik birliktelikler geliştirmeyi gerektirmektedir. Günümüzde yerel yönetim birimlerinin en önemli sıkıntılarından biri finansal kaynakların yeterliliği ile ilgili olmaktadır. Giderlerin arttığı, gelirlerin azaldığı bu dönemde tüm yönetim birimleri kaynak sorunları ile karşı karşıyadır. Finansal kaynakların kısıtlı olduğu günümüzde farklı yönetim birimlerinin kaynaklarını ve yatırım olanaklarını birleştirmek zorundadır. İzmir örneğinde de farklı düzeydeki yönetim birimlerinin finansal ortaklıklar çerçevesinde biraraya geldikleri görülmektedir. Ancak dünya deneyimleri bu bilikteliklerin farklı alanlarda stratejik birliktelikler şeklinde kurulmasının önemine işaret etmektedir. Çoğu zaman farklı yönetim birimlerinin stratejileri birbiriyle çelişebilmekte, birbirlerinin hedef ve vizyonlarını baltalayabilmektedir. Üst düzeyde alınan kararlar, yaklaşım biçimleri kentlerin çeperindeki gelişmeleri desteklerken ve diğer alanlarla yeni yatırımları çekmek için yarışırken bu kararlar farklı alanlara farklı etkiler yaratabilmektedir. Bu durum, özellikle kentsel büzümeye görülen alanlarda bu tür bir rekabet yerine, farklı kaynakları aynı amaç için kullanmaya olanak verecek işbirlikleri yaratmanın ve geliştirmenin önemini ortaya koymaktadır.

Eraydın vd.(2008) İzmir'de, henüz başlangıç aşamasında olsa da yerel girişimlerle ilgili farklı kurumların biraraya geldikleri ve belirli bir problemi çözmeye ve planlamaya dayanan projeler

dogrultusunda birlikte karar alıp eyleme geçebildikleri platformlar olduğunu koymuştur. Ancak bu birlikteliklerde katılımcıların sınırlı çevrelerden olduğu ve toplum örgütlerine üyeliğin kısıtlı olduğu görülmektedir. İzmir bu deneyimini geliştirerek farklı kurumları biraraya getiren girişimleri çeşitlendirmek durumundadır.

1990 sonrasında yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının genişlediği dönemi takiben son dönemde gündeme gelen yasal düzenlemeler merkezi yönetimin giderek yerel düzlemde önemli oyuncu haline getirmiştir. Bu yeni durumda merkezin kaynaklarını yerel sorunların çözümünde kullanılması önemlidir. Yerel yönetimlerin kendi denetiminde olan kaynakların dışındaki kaynakları hangi hedef için nasıl kullanacağını ve merkezi yönetimden talep edilecekleri belirlemesi ve bunlar üzerinden müzakere sürecini başlatması giderek önemli olacaktır.

Özellikle birbiriyle çelişen çok çeşitli kentsel dinamiklerin (büyüme, yayılma, yığılma gibi) büzülme sürecini gizleyebildiği ve algılanmasını zorlaştırdığı İzmir gibi büyüyen metropoliten alanlarda/kent bölgelerde büzülen kentsel alanlar büyüyen bölgeler içine gömülü olmakta, çeper kentler büyürken ve kentsel işlevler giderek daha geniş alanlara yayılırken kent içinde kalan alanlar büzülmekte, nüfusu artan ve azalan kentsel alanlar birarada bulunmaktadır. Bu durum, İzmir için karar ve strateji üreten farklı düzeydeki yönetim birimlerinin ve kurumların stratejik önceliklerini uyumlandırmak, kaynakların hangi stratejik öncelikler için nasıl kullanılacağı konusunda uyum sağlamanın son derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

İzmir metropoliten merkezini yeniden canlandırmaya yönelik düzenlemelerin, dünya deneyimlerinden gelen ipuçları çerçevesinde yukarıda tartışılan konuları dikkate alacak şekilde yapılması önemli bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

Aber, J., The Creative Imperative in a Postindustrial Economy to Foster a More Sustainable Development in Shrinking Cities, *The Future of Shrinking Cities — Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context, Monograph Series*, ed: Pallagst, K. ve diğ., Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009). Pp: 111-12.

Albecker, M-F., The restructuring of pericentral spaces in global cities (Paris, New York), Shrinkage in Europe: causes, effects and policy strategies, Amsterdam, NL, 16-17 February, (2011).

Albers, G.; Bernard, U.; Reiss-Schmidt, S. ve Vancutsem, D., An example from the Munich region: Expansion - densification = shrinking space?, *37th International Planning Congress Utrecht*, The Netherlands, 16-20 September, (2001).

Allweil, Y., Shrinking cities: Like a slow-motion Katrina, *Places*, 19(1), 91–3, (2007).

Alvergne, C. A. ve Shearmur, R., Intrametropolitan patterns of high-order business service location: A comparative study of seventeen sectors in Ile-de-France. *Urban Geography* 39, 1143-1163, (2002).

Amin, A. ve Thrift, N, *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, Oxford University Press, Oxford, (1994).

Antrop, M., Landscape change and the urbanisation process in Europe, *Landscape and Urban Planning*, 67, 9–26, (2004).

Asheim, B. ve M. Gertler Understanding regional innovation systems, *Handbook of Innovation*, ed: Fagerberg, J. ve diğ., Oxford University Press, Oxford, (2004).Pp: 57.

Asheim, B. ve Isaksen, A., Regional innovation systems: The integration of local 'sticky' and global 'ubiquitous' knowledge, *Journal of Technology Transfer*, 27, 77-86, (2002).

Audirac, I., Urban shrinkage and fast growth: Two faces of contemporary urbanism, *The Future of Shrinking Cities: Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*, *IURD Monographs 2009-1*, ed: Pallagst, K., ve diğ., (2009). URL <http://repositories.cdlib.org/iurd/ms/MG-2009-01>, 69-80 (erişim tarihi: 20. 07. 2009).

Audirac, I., Cunningham-Sabot, E., Fol, S. and Moraes, S.T., Declining Suburbs in Europe and Latin America, *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(2), 226-44, (2012).

Audretech, D.B. ve Feldman, M.P., The telecommunications revolution and the geography of innovation, *Cities in the Telecommunications Age*, ed: Wheeler, J. O. ve diğerleri, Routledge, London, (2000). Pp: 181-199.

Ayata, S., The New Middle Class and the Joys of Suburbia, *Fragments of Culture – The Everyday of Modern Turkey*, ed: Kandiyoti, D., Saktanber, A., I.B. Tauris, London, (2002).

Batten, D. F., Network Cities: Creative Urban Agglomerations for the 21st Century, *Urban Studies*, 32, 313-27, (1995).

Beauregard, R. A., Urban Population Loss in Historical Perspectives: United States, 1820-2000, *Environment and Planning A*, 41, 514-528, (2009).

Beauregard, R. A., *When America Became Suburban*, University of Minnesota Press, Minneapolis, (2006).

Beauregard, R. A., *Voices of Decline, The Postwar Fate of US Cities* (Second edition), Routledge, London/New York, (2003).

Beaverstock, J. V., R. G. A. Smith, ve diğ., Geographies of globalization: United States law firms in world cities, *Urban Geography*, 21, 95-120, (2000).

Beaverstock, J. V., R. G. A. Smith, ve diğ., The global capacity of a city: A relational study of London, *Globalization, theory and practice*, ed: Youngs E. K. a. G., Continuum, London, (2003). Pp: 223-236.

Beaverstock, J. V. a. ve Boardwell, J. T., Negotiating globalization, transnational corporations and global city financial centres in transient migration studies, *Applied Geography*, 20, 277-304, (2000).

Bernt, M., Partnerships for demolition: the governance of urban renewal in East Germany's shrinking cities, *International Journal of Urban and Regional Research*, 33 (3), 754-769, (2009).

Berry, B. J. L., *Geography of Market Centers and Retail Distribution*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ, (1967).

Bertin, J., *Semiology of Graphics: Diagrams, Networks, Maps*, University of Wisconsin Press, Madison, (1983).

Beyer, E., Postsocialism: Russia, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P. Vol: 1- International Research, Hantje Cantz, Ostfildern-Ruit, Germany, (2005). Pp: 74-7.

Birch, D.L., *The job generation process, Program on Neighborhood and Regional Change*, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts, (1979).

Boddy, M., Parkinson, M., (ed.), *City Matters: Competitiveness, Cohesion and Urban Governance*, Policy Press, Bristol, (2004). Pp: 407-432.

Boden, D., Molotch, H.L., The compulsion of proximity, *No(w)here*, ed: Friedland, R. ve B. Boden, B., University of California Press, Berkeley, CA, (1994).

Bontje, M., Facing the challenge of shrinking cities in East Germany: The case of Leipzig, *GeoJournal*, 61 (1), 13-21, (2004).

Bontje, M., Dealing with Deconcentration: Population Deconcentration and Planning Response in Polynucleated Urban Regions in Northwest-Europe, *Urban Studies*, 38, 769-85, (2001).

Booth, D., Regional long waves and urban policy, *Urban Studies*, 24, 447-59, (1987).

Booza, J., Metzger, K., On some socio-economic aspects of Detroit, *Shrinking Cities. A Project Initiated by the Federal Cultural Foundation, Germany in Cooperation with the Gallery for Contemporary Art Leipzig, Bauhaus Foundation Dessau and the journal Archplus*, Vol: 3, Detroit, (2004). Pp: 44–9.

Boren, T. ve Gentile, M., Metropolitan processes in post-communist states: An introduction, *Geografiska Annaler Series B: Human Geography, Journal Compilation, Swedish Society for Anthropology and Geography*, 89 (2), 95–110, (2007).

Bourne, L. ve Simmons, J., New fault lines? Recent trends in the Canadian urban system and their implications for planning and public policy, *Canadian Journal of Urban Research*, 12(1), 22–47 (2003).

Böhm, F., On-demand infrastructure for shrinking regions, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 2 Interventions, Hatje Cantz Verlag, Germany, (2006). Pp: 58.

Böttger, M. ,von Borries, F., BürgerMeister:New Tactics for Shrinking Cities, *Advances in Art, Urban Futures*, 4, 53-60, (2004).

Brachman, L., Vacant and Abandoned Property: Remedies for Acquisition and Redevelopment, *Land Lines*, Lincoln Institute of Land Policy, Cambridge, MA, (2005). Pp:1-5.

Brenner, N., Building ‘Euro-regions’: Locational Policy and the Political Geography of Neoliberalism in Post-Unification Germany, *European Urban and Regional Studies*, 7 (4), 317-43, (2000).

Brenner, N. (1999) Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union. *Urban Studies*, 36 (3), 431- 451

Brenner, N., Theodore, N., Neoliberalism and the Urban Condition. *City*, 9 (1), 101- 107, (2005).

Brenner, N., Theodore, N., Cities and the geographies of “Actually Existing Neoliberalism”, *Antipode*, 33(3), 349–79, (2002).

Brenner, N., Peck, J., Theodore, N., Variegated neoliberalization: geographies, modalities, pathways. *Global Networks*, 10 (2), s. 182- 222, (2010).

Brown, A., O'Connor, J. ve Cohen, S., Local music policies within a global music industry: cultural quarters in Manchester and Sheffield, *Manchester/Liverpool Studies Part I working papers*, (2004). Pp: 94-112.

Bryson, J., Keeble, D., Wood, P., The Creation, Location and Growth of Small Business Service Firms in the United Kingdom, *The Service Industries Journal*, 13 (2),118-131, (1993).

Buzar, S., Ogden, P., Hall, R., Haase, A., Kabisch, S., Steinführer, A., Splintering urban populations: Emergent landscapes of reurbanisation in four European cities, *Urban Studies*, 44 (4), 651-77, (2007).

Cameron, G. C., The inner city: new plant incubator? *The inner city: employment and industry*, ed: A. W. E. ve Eversley, D. E. C., Heinemann, London, (1980).

Castells, M., *The Rise of Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I.*, Blackwell, Cambridge, MA, (2000).

Castells, M., *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban Regional Process*, Blackwell, Oxford, (1989).

Center for Neighborhood Technology, Managing urban stormwater with green infrastructure: Case studies of five US local governments, July 30, Chicago, Illinois, <http://www.cnt.org/repository/GreenInfrastructureReportCivicFederation%2010-07.pdf>, (2007). (erişim tarihi: 01.06. 2010).

Cepl, J., Oswald Mathias Unger's Urban Archipelago for Shrinking Berlin, *Shrinking Cities*, ed: Oswald, P., Vol: 2, Interventions, Ostfildern, Hatje Cantz Verlag, (2006).

Cleveland Urban Design Collaborative and Neighborhood Progress Inc. (2008) Re-imagining a more sustainable Cleveland,

http://www.neighborhoodprogress.org/uploaded_pics/reimagining_final_screenres_file_1236290773_file_1241529460.pdf, (erişim tarihi: 01.08. 2010).

Cloet, R., Population changes 1950–2050 in Europe and North America, *Population Statistics.doc 3-03*, (2003). Pp: 1–11.

Coffey, W. J. ve diğ., Examining the thesis of CBD decline: Evidence from the Montreal metropolitan area, *Environment and Planning A*, 28, 1795-1814, (1996a).

Cooke, P., Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy, *Industrial and Corporate Change*, 10 (4), 945-974 (2001).

Cooke, P., Regional innovation systems: competitive regulation in the new Europe. *GeoForum*, 23, 365-382, (1992).

Cope, M., In Detroit time, *Shrinking Cities. A Project Initiated by the Federal Cultural Foundation, Germany in Cooperation with the Gallery for Contemporary Art Leipzig, Bauhaus Foundation Dessau and the journal Archplus*, Vol. 3 (Detroit), (2004). Pp:11–2.

Couch, C., Cocks, M., The Governance of Urban Shrinkage in the Liverpool City-Region, Research Report, *ShrinkSmart: Governance of Shrinkage within a European Context*, United Kingdom, (2011).

Couch, C., *City of Change and Challenge: Urban Planning and Regeneration in Liverpool*, Ashgate Publishing, Aldershot, (2004).

Couch, C., Nuissl, H., Karecha, J., Rink, D., Decline and sprawl; an evolving type of urban development, *European Planning Studies*, 13 (1), 117-36, (2005).

Cunningham-Sabot, E. ve Fol, S., Shrinking cities in France and Great Britain: A silent process? *The Future of Shrinking Cities — Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*, Monograph Series, ed: Pallagst, K. ve diğ., , Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009). Pp: 17-28.

Cunningham-Sabot, E. ve Fol, S., Schrumpfende Städte in Westeuropa: Fallstudien aus Frankreich und Grossbritannien, *Berliner Debatte Initial*, 18 (1), 22-35, (2007).

Daniels, H. R., The locational geography of advanced producer services firms in the United Kingdom, *Progress in Planning*, 43 (2-3), 123-138, (1995).

Daniels, P. W., *Service industries in the world economy*, Blackwell, Oxford, UK, (1993).

Daniels, P., *Service industries: a geographical appraisal*, Methuen, London, (1985).

Danson, M. W., W. F. A. Lever, ve diğ., The inner city employment problem in Great Britain: 1952-76: a shift-share approach, *Urban Studies*, 17 (2), 63-73, (1980).

Davis, T.S. (ed), *Brownfields: A comprehensive guide to redeveloping contaminated property*, 2nd edition. American Bar Association, Chicago (2002).

Delken, E. (2008) Happiness in shrinking cities in Germany – A research note, *Journal of Happiness Studies*, 9 (2): 213-218.

Dennis, R., The decline of manufacturing employment in Greater London: 1966 1974, *Urban Studies*, 15, 63-73 (1978).

Dettmar, J., Naturally determined urban development? *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol:2, Interventions, Ostfildern, Berlin, Hatje Cantz Verlag, Germany, (2006).

Dicken, P. A. ve Lloyd, P.E., Inner metropolitan industrial change, enterprise structures and policy issues: case studies of Manchester and Merseyside, *Regional Studies*, 12, 181-197, (1978).

Dieleman, F.M. ve Faludi, A., Polynucleated Metropolitan Regions in Northwest Europe: Theme of the Special Issue, *European Planning Studies*, 6, 365-77, (1998).

Dobberstein, T., Hasse, A., Sportification, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 2, Interventions, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern, Germany, (2006).

Downs, A., *Some realities about sprawl and urban decline*, Brookings Institution, Washington, DC, (1999).

Downs, A., The challenge of our declining big cities, *Housing Policy Debate*, 8(2), 359–408 (1997).

Downs, A., *New Visions for Metropolitan America*. The Brookings Institution and Cambridge, Mass. The Lincoln Institute of Land Policy, Washington, D.C., (1994).

Elias, P., G.Keogh, G., Industrial decline and unemployment in the inner city areas of Great Britain, *Urban studies*, 19 , 1-15, (1982).

Eraydın, A. Forming and bursting bubbles in Tokyo: Global Cities under the pressure of Global Forces and the Local Regulation Systems, Working Paper, Institute of Developing Economies, (1999). Pp: 58.

Eraydın, A., Türel, A., Uzun, N., Armatlı-Köroğlu, B., Ataöv, A. ve Erkuş-Öztürk, H., *Kentsel Bölgeler için Yeni Örgütlenme Modelleri ve Gelişme Stratejileri: Türkiye’de Yeni Dönemde Ortaya Çıkan Kentsel Bölgelerde Rekabetle Sosyal Bütünleşmeyi Uzlaştıran Çok Katmanlı Yönetişim Modellerinin Geliştirilmesi*, SOBAG-COST 105K001, Proje raporu, Temmuz 2008, Ankara, (2008a).

Eraydın, A., Armatlı Köroglu, B., Erkuş Öztürk, H. and Yasar, S., Network Governance for Competitiveness: The Role of Policy Networks in the Economic Performance of Settlements in the Izmir Region, *Urban Studies*, 45, 2291-2321, (2008b).

Eraydın ve diğ., *İstanbul’un Yeni Kentsel Oluşumlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi Sonuç Raporu, İstanbul’un Eylem Planlamasına Yönelik Mekansal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme Çalışması*, ODTÜ MATPUM, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, (2005).

EU Commission, *Third Report On Economic And Social Cohesion, Part 1 –Cohesion, Competitiveness, Employment and Growth*, Brussels, (2007).

EU Commission, *Third Progress Report on Cohesion: Towards a New Partnership for Growth, Jobs and Cohesion*, Commission of the European Communities, Brussels, (2004).

EU Commission, *Third Report On Economic And Social Cohesion, Part 1 –Cohesion, Competitiveness, Employment and Growth*, Brussels, (2007).

EU Commission the Committee on Spatial Development, *European Spatial Development Perspective – Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU*, (1999), <http://ec.europa.eu> (erişim tarihi: 02.03.2009).

EU, Urban Audit web site. <http://www.urbanaudit.org> (2007), (erişim tarihi: 20.02. 2008).

EUROCITIES, Demographic change and its impact on housing, report (pre-release version), http://www.demografie.sachsen.de/download/Eurocities_release_version.pdf (2008), (erişim tarihi: 02.03.2009).

European Spatial Planning Observation Network, ESPON ATLAS – Mapping the structure of the European territory, <http://www.espon.eu> (2006), (erişim tarihi: 02.03.2009)

Fagg, J. J., A re-examination of the incubator hypothesis: a case study of Greater Leicester, *Urban Studies*, 17, 35-44, (1980).

Ferrari, E. ve Roberts, J., Liverpool- Changing Urban Form, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol:1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern, (2006).

Fisher, M. M., Diez, J.R. ve Snickars, F., *Metropolitan Innovation Systems: Theory and Evidence from Three Metropolitan Regions in Europe*, Springer-Verlag, Berlin, (2001).

Fishman, R., Suburbanization: USA, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vo: 1, International Research, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern-Ruit, Germany, (2006). Pp: 64–73.

Fishman, R., The American metropolis at century's end: Past and future influences, *Housing Policy Debate*, 11(1), 199–213, (2000).

Fishman, R., *Bourgeois Utopias: The Rise and Fall of Suburbia*, Basic Books, New York, (1987).

Florida, R., *The Rise of the Creative Class and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, Basic Books, New York, (2002).

Florida, R., *Cities and the Creative Class*, Routledge, New York, (2005).

Florida, R. ve Gertler, M., *Cities: talent's critical mass*. The Globe and Mail, Toronto, ON, (2003). R3.

Flüchter, W., Shrinking cities in Japan: Between megalopolises and rural peripheries, *Shrinking Cities: Complete Works 3: Japan*, ed: Oswalt, P., Project Office, Berlin, (2008).Pp: 3-8.

Foreman-Peck, J.S., Gripaios, P.A., Inner-city problems and inner-city policies, *Regional Studies*, 11: 401-412, (1977).

Frey, W. H., *Metro America in the New Century: Metropolitan and central city demographic shifts since 2000*, The Brookings Institution, Living Cities Census Series, Washington, DC, (2005).

Friedman, J., Central Business District and Residential Urban Renewal: Response to Undesired Chance? *Social Science Quarterly*, 58 (1), 45-59, (1977).

Friedrichs, J., A theory of urban decline: Economy, demography and political elites, *Urban Studies*, 30 (6), 907–17, (1993).

Friedrichs, J. (ed), *Die Städte in den 90er Jahren: demographische, ökonomische und soziale Entwicklungen*, Westdeutscher Verlag, Leverkusen-Opladen, (1997).

Fujii, Y., Shrinkage in Japan, *Shrinking Cities: Complete Works 3: Japan*, ed: Oswalt, P., Project Office Philipp Oswalt, Berlin, (2008). Pp: 9-12.

Gallagher, J., Detroit Suburbanization, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern-Ruit, Germany, (2006).

Gallagher, J., Detroit, *Shrinking Cities*, A Project Initiated by the Federal Cultural Foundation, Germany in Cooperation with the Gallery for Contemporary Art Leipzig, Bauhaus Foundation Dessau and the journal Archplus, Vol. 3 (Detroit), (2004). Pp: 40–43.

Garreau, J., *Edge City : Life On The New Frontier*, Random House, New York, (1991).

Girod, C., Vers une nouvelle nature, *Landscape architecture in Mutation-essays on urban landscape*, ed: Kim, A., Kohte, M., ve Moll, C., gta Verlag, Zurich, (2005).

Glock, B., Umgang mit Schrumpfung. Reaktionen der Stadtentwicklungspolitik in Duisburg und Leipzig, *Jahrbuch StadtRegion 2004/2005 Schwerpunkt Schrumpfende Staedte*, ed: Norbert, G. ve diğ., VS Verlag fuer Sozialwissenschaften, Wiesbaden, (2005). Pp: 71-89.

Godfrey, B. J., Restructuring and decentralization in a world city, *Geographical Review*, 85, 436-457 (1995).

Gordon, C., *Mapping decline: St. Louis and the fate of the American city*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, (2008).

Gordon, P., Richardson, H. W., Beyond Polycentricity: The Dispersed Metropolis, Los Angeles, 1970–1990, *Journal of American Planning Association*, 62, 289–95, (1996).

Gordon P., Richardson, H. W., and H. L. Wong, H. L., The Distribution of Population and Employment in a Polycentric City: the Case of Los Angeles, *Environment and Planning A*, 18, 161–73 (1986).

Gottmann, J., *Megalopolis: The urbanized northeastern seaboard of the United States*, Twentieth Century Fund, New York, (1961).

Graham, S. A. ve Marvin, S., *Telecommunications and the city: Electronic spaces, urban places*, Routledge, London, (1996).

Grant, L., History broke Liverpool, and it broke my heart, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern (2006).

Gripiaios, P., Industrial decline in London: examination of its causes, *Urban Studies*, 14, 181 (1977).

Grossman, K., Haase, A., Rink, D., Steinführer, A., Urban Shrinkage in East Central Europe? Benefits and Limits of a Cross-National Transfer of Research Approaches, *Declining Cities / Developing Cities: Polish and German Perspectives*, ed: Nowak, M. ve Michal Nowosielski, M., Instytut Zachodni, Poznan, (2008).

Grossmann K., ve diğ., European and US Perspectives on Shrinking Cities, *Urban Research & Practice*, 5 (3), 360–63, (2012).

Güvenç, M., Kirmanoğlu, H., *Türkiye Seçim Atlası: 1950-2009*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 251, İstanbul, (2009).

Haartsen, T. ve Venhorst, V., Planning for decline: Anticipating on population decline in the Netherlands, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101 (2), 218-227 (2010).

Haase, D., Holzkamper, A. and Seppelt, R., Beyond Growth? Decline of the urban fabric in Eastern Germany, *Modelling Land-Use Change*, ed: Koomen, E. ve diğ., Springer, (2007). Pp: 339-353.

Halbert, L., Examining the Mega-City-Region Hypothesis: Evidence from the Paris City-Region/Bassin parisien, *Regional Studies*, 42 (8), 1147-1160, (2008).

Halbert, L., The Decentralization of Intrametropolitan Business Services in the Paris Region: Patterns, Interpretation, Consequences, *Economic Geography*, 80(4), 381-404 (2004).

Hall, P., Global City-Regions in the Twenty First Century, *Global City Regions:Trends, Theory, Policy*, ed: Scott, A., Oxford University Press, New York, (2001). Pp: 59-77.

Hamer, A.M., *Industrial Exodus from the Central City*, D.C. Heath Lexington, Massachusetts, (1973).

Hamnett, C., Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes, *Urban Studies*, 33, pp. 1407–30, (1996).

Harvey, D., *Spaces of Hope*, Edinburgh University Press, Edinburgh, (2000).

Haussermann, H., From the socialist to the capitalist city. Experiences from Germany, *Cities after Socialism*, ed: Harloe ve I. Szelenyi, I. Blackwell, Oxford, (1996).

Haussermann, H. ve Siebel, W., *Neue Urbanitãt*, Suhrkamp, Frankfurt AM Main, (1987).

Headlee, C., A brief history of segregation in metro Detroit, On some socio-economic aspects of Detroit, *Shrinking Cities. A Project Initiated by the Federal Cultural Foundation, Germany in Cooperation with the Gallery for Contemporary Art Leipzig, Bauhaus Foundation Dessau and the journal Archplus, Vol: 3, (Detroit), (2006). Pp: 95-98.*

Hermelin, B., The Urbanization and Suburbanization of the Service Economy: Producer Services and Specialization in Stockholm, *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 89, 59-74 (2007a).

Hermelin, B., Rusten, G., The organizational and territorial changes of services in a globalized world, *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, 89(1), 5-11, (2007).

Hollander, J.B., Pallagst, K. And Popper, F.J., Planning Shrinking Cities, <http://policy.rutgers.edu/faculty/popper/ShrinkingCities.pdf>. (2009). (erişim tarihi: 11.08.2009).

Hollbach-Gromig, B., Trapp, J., *The Impact of Demographic Change on Local and Regional Government*, Report to the Council of European Municipalities and Regions Council of European Municipalities and Regions, Brussels (2006).

Hoover, E. M., Vernon, R., *Anatomy of a metropolis: The changing distribution of people and jobs within the New York metropolitan region*, Harvard University Press, Cambridge, (1959).

Hoyler, M., Kloosterman, R. C. ve diğ., Polycentric Puzzles – Emerging Mega-City Regions Seen through the Lens of Advanced Producer Services, *Regional Studies*, 42 (8), 1055-1064, (2008).

Hutton, T., Reconstructed production landscapes in the postmodern city: applied design and creative services in the metropolitan core, *Urban Geography*, 21 (4), 285-317, (2000).

Hutton, T. A., *The New Economy of the Inner City: Restructuring, Regeneration and Dislocation in the 21st Century Metropolis*, Routledge, London, NY, (2008).

İnce- Kompil, E., *Uneven development and declining inner city residential areas: The case of İzmir-Tuzcu district*, (Master Tezi), İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir, (2005).

Interboro and the Center for Urban Pedagogy (CUP), However unspectacular, *Shrinking cities*, ed: Oswalt, P., vol: 2, Interventions, Ostfildern, Berlin, Hatje Cantz Verlag, Germany, (2006).

Işık, O., 1980 Sonrasında Türkiye’de Kent ve Kentleşme, *Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi*, vol: 13, İletişim Yayınları, İstanbul, (1996). Pp: 782-801.

İZKA, *A Socio-Economic Outlook for İzmir Region*, Publication no: İZKA-R/2009-03, İzmir, (2009).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, *İzmir’de 8 Yılda Neler Değişti?*, İBŞB, İzmir, (2012).

Jacobs, J., *The death and life of great American cities*, Vintage, New York, (1963).

Jonas, A.E.G., K. Ward, K., Introduction to a debate on city-regions: new geographies of governance, democracy and social reproduction, *International Journal of Urban and Regional Research*, 31(1), 169-78, (2007a).

Jonas, A.E.G., Ward, K., There's More Than One Way to be ‘Serious’ about City-Regions, *International Journal of Urban and Regional Research*, 31(3), 647-56, (2007b).

Jonas, A.E.G., Ward, K., A world of Regionalisms? Towards a US-UK Urban and Regional Policy Framework Comparison, *Journal of Urban Affairs*, 24 (4), 377-401, (2003).

Kabisch, S., Bernt, M., Peter, A., Stadtumbau unter Schrumpfungbedingungen: Eine sozialwissenschaftliche Fallstudie, Wiesbaden, (2004).

Kabisch, S., Haase, A. Ve Haase, D., Beyond growth-urban development in shrinking cities as a challenge for modelling approaches,

www.iemss.org/iemss2006/papers/s8/S8_Kabisch.pdf, (2006), (erişim tarihi: 01.07.2010).

Kasarda, J., *Global Airport Cities*, *Insight Media*, Twickenham, UK, (2010).

Kaval, B., *Siyaset Bilimi ve Planlama-Kentleşme İlişkisi: Burhan Özfatura Dönemi, İzmir Örneği*, (Master tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, (2005).

Kaya, N., (2003), *Analysis of the Interaction between Theory and Practice in Urban Planning: Understanding Izmir Experience*, (Doktora Tezi), İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir, (2003).

Keeble, D. E., Industrial decline, regional policy and the urban-rural manufacturing shift in the United Kingdom, *Environment and Planning A*, 12, 945-962 (1980).

Keeble, D.E., Industrial decline in the inner city and conurbation, *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, 3, 101-114, (1978).

Keeble, D.E., Industrial decentralization and the metropolis: the northwest London case, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 44, 1-54, (1968).

Keeble, D.E., Industrial migration from northwest London 1940-1964, *Urban Studies*, 2, 15-32, (1965).

Kidd, A., The rise and decline of Manchester, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern- Ruit, Germany, (2005). Pp: 407-416.

Kil, W., Ivanovo: The faces of crisis, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol. 1. International Research, Hatje Cantz, Ostfildern- Ruit, Germany, (2005). Pp: 502-10.

Koziol, M., The Consequences of Demographic Change for Municipal Infrastructure, *German Journal of Urban Studies*, 44 (1), (2004).

Koziol, M., Dismantling infrastructure. *Shrinking cities*, ed: Oswalt, P., vol: 2, Interventions, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern, Germany, (2006).

Kouznetsov, A., Russian Old-Industry Regions in the Transformation Process, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern, (2005).

Langner, M. ve Endlicher, W. (ed.), *Shrinking cities: Effects on urban ecology and challenges for urban development*, Peter Lang, New York, (2008).

Lauinger, H., Urban agriculture, *Shrinking cities*, ed: Oswalt, P., vol: 2, Interventions, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern, Germany, (2006).

Leadbeater, D., Single-industry resource communities, 'Shrinking' and the new crisis of hinterland economic development, *The Future of Shrinking Cities — Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*, ed: Pallagst, K. ve diğ., Monograph Series, Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009). Pp: 89-100.

Lebart, L., Complementary use of correspondence and cluster analysis, *Correspondence Analysis in the Social Sciences: Recent Developments and Applications*, ed: Greenacre, M, J.Blasius, Academic Press, London and San Diego, (1994). Pp: 162-178.

Leone, R. A. A. ve R. Struyk, The incubator hypothesis: evidence from five SMSAs, *Urban Studies*, 13, 325-331, (1976).

Lloyd, P. E., The components of industrial change, *Urban Studies*, 16, 45-60 (1979).

Lloyd, P.E., Dicken, P., *Location in Space: A Theoretical Approach to Economic Geography*, Harper & Row, New York, (1977).

Lucy, W. ve Phillips, D.L., *Confronting suburban decline*, Island Press Washington, DC, (2000).

Lundvall, B-A. (ed.), *National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*, Pinter, London, (1992).

Lutz, W., The end of world population growth, *Nature*, 412, 543–45 (2001).

Mace, A., Hall, P., Gallent, N., New East Manchester: Urban Renaissance or Urban Opportunism? *European Planning Studies*, 15 (1), 51-65, (2007).

Marcuse, P., What is new about divided cities? *International Journal of Urban and Regional Research*, 17(3), pp. 355–65, (1993).

Martinez-Fernandez, C., Audirac, I., Fol, S. and Cunningham-Sabot, E., Shrinking Cities: Urban Challenges of Globalization, *International Journal of Urban and Regional Research*, 36 (2), 213-25, (2012a).

Martinez-Fernandez, C., Wu, C-T., Schatz, L.K., Taira, N. and Vargas-Hernandez, J.G., The Shrinking Mining City: Urban Dynamics and Contested Territory, *International Journal of Urban and Regional Research*, 36 (2), 245-60, (2012b).

Martinez-Fernandez, C., Wu, C-T., Tackling urban decline through innovation activities, International Symposium "Coping with City Shrinkage and Demographic Change International symposium on coping with city shrinkage and demographic change, lessons from around the globe, Dresden, Germany, (2006) . www.schader-stiftung.de/wohn_wandel/978.php, (erişim tarihi: 01.07. 2010).

Martinez-Fernandez, C., Wu, C.-T., Shrinking Cities: A Global Overview and Concerns about Australian Mining Cities Cases, *The Future of Shrinking Cities — Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*, ed: Pallagst, K. ve diğ., Monograph Series, Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009). Pp: 29- 36.

Massey D. B. A., Meegan R. A., Industrial restructuring versus the cities, *Urban Studies*, 85, 578-589, (1978).

McGuirk, P., The Political Construction of the City-Region: Notes from Sydney, *International Journal of Urban and Regional Research*, 31 (1), 179-87, (2007).

Metzger, J. T., Planned abandonment: The neighborhood life-cycle theory and national urban policy, *Housing Policy Debate*, 11(1), 7–40, (2000).

Meusbürger, P., The spatial concentration of knowledge: some theoretical considerations, *Erdkunde*, 54 (4), 352-364, (1998).

Middleton, M., *Cities in transition. The transformation of Britain's inner cities*. Joseph, London, (1991).

Miller, D.Y., *The regional governing of metropolitan America*, Westview Press, Boulder, (2002).

Miot, Y., Housing Renewal Strategies and their Urban Effects in Ancient Inner City Areas of Shrinking Cities: The Cases of Moulhouse, Roubaix and Saint-Etienne, the 24th AESOP Conference, Helsinki, Finland, (2010).

Misselwitz, P., Liverpool City Profile, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern, (2006).

Morckel, V. C., *Design after decline: how America rebuilds shrinking cities?* *Journal of Planning Literature*, 28(1) 32-33, (2013).

Morshidi, S., Globalising Kuala Lumpur and the strategic role of producer services sector, *Urban Studies*, 37, 2217- 40 (2000).

Moses, L.N. and Williamson, H.F., The location of economic activity in cities, *American Economic Review*, 57, 211-22, (1967).

Moulaert, F., Todtling, F., The Geography of Advanced Producer Services in Europe, *Progress in Planning*, 43, 101-105, (1995).

MoU-COST TU0803, *Memorandum of Understanding for the Implementation of a European Concerted Research Action* designated as COST Action TU0803: Cities Re growing Smaller – Fostering knowledge on regeneration strategies in shrinking cities across Europe, (2008).

Munck, R., Deindustrialisation: Britain, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1- International Research, Hantje Cantz, Ostfildern-Ruit, Germany, (2005).

Mutlu, E., *Criteria for a "Good" Urban Renewal Project: the Case of Kadifekale Urban Renewal Project*, (Master Tezi), İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir, (2009).

Müller, B., Siedentop, S., Growth and shrinkage in Germany – trends, perspectives and challenges for spatial planning and environment, *German Journal of Urban Studies*, 43, 14–32, (2004).

Mykhnenko, V., Turok, I., EastEuropean cities-patterns of growth and decline, 1960- 2005, *International Planning Studies*, 13 (4), 311-42, (2008).

Nicholson, B. M., Brinkley, A. I., ve diğ., The role of the inner city in the development of manufacturing industry, *Urban Studies*, 18, 57-71, (1981).

Nuissl, H., Rink, D., The 'production' of urban sprawl in eastern Germany as a phenomenon of post-socialist transformation, *Cities*, 22 (2), 123-34, (2005).

Nuissl, H. and Rink, D., Urban sprawl and post-socialist transformation – the case of Leipzig (Germany).UFZ Report 4, (2003).

[http://eprints.lse.ac.uk/3622/1/Leipzig_city_report_\(final\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/3622/1/Leipzig_city_report_(final).pdf) (erişim tarihi: 26.04.2013).

Oakey, R., High-Technology Industries and Agglomeration Economies, *Silicon Landscapes*, ed: Hall, P., Markusen, A., Allen and Unwin Boston, (1985).

OECD, *Science, Technology and Industry Scoreboard*, OECD, Paris, (2003).

O'Hallachain, B., Leslie, T.F., Producer services in the urban core and suburbs of Phoenix, Arizona, *Urban Studies*, 44, 1581–1601, (2007).

Oswalt, P. (ed.), *Shrinking cities*, Vol: 2 – Interventions, Hatje Crantz, Ostfildern, (2006).

Oswalt, P. (ed.), *Shrinking cities*, Vol: 1 – International research, Hatje Crantz, Ostfildern, (2005).

Oswalt, P., Rieniets, T., *Global context. Shrinking Cities*, (2007).

<http://www.shrinkingcities.com/globaler_kontext.0.html?&L=1> . (erişim tarihi: 09.03. 2010).

Oswalt, P., Rienitz, T. (ed.), *Atlas of shrinking cities*, Hatje Crantz, Ostfildern, (2006).

Overmeyer, K., *Space pioneers*. Jovis Verlag, Berlin, (2007).

Özatağan, G., Shifts in Value Chain Governance and Upgrading in the European Periphery of Automotive Production: Evidence from Bursa, Turkey, *Environment and Planning A*, 43(4), 885-903, (2011a).

Özatağan, G., Dynamics of Value Chain Governance: Increasing Supplier Competence and Changing Power Relations in the Periphery of Automotive Production-Evidence from Bursa, Turkey, *European Planning Studies*, 19 (1), 77-95, (2011b).

Özbek Sönmez, E. İ., *Yapısal Dönüşümler Sürecinde Toplumsal Dışlanmışlıkların Oluşumu İzmir Tarihi Kent Merkezi Geçiş Alanı Örneği*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir (2001).

Pain, K., Examining 'Core–Periphery' Relationships in a Global City-Region: The Case of London and South East England, *Regional Studies*, 42(8), 1161-72, (2008).

Pallagst, K., Shrinking cities in the United States of America: Three cases, three planning stories, *The future of shrinking cities: problems, patterns and strategies of urban transformation*

in a global context, ed: Pallagst, K. ve diğ., Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009).

Pallagst, K., Shrinking Cities Planning Challenges from an International Perspective, *Cities Growing Smaller*, Cleveland Urban Design Collaborative, Kent State University, (2008). Pp: 7-16.

Pallagst, K., Das Ende der Wachstumsmaschine, *Berliner Debatte Initial*, 18/1, 4- 13, (2007).

Pallagst, K. ve diğ. (ed.), *The Future of Shrinking Cities — Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*, Monograph Series, Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009).

Pallagst, K., Wiechmann, T., Shrinking smart? *Städtische Schrumpfungprozesse inden USA, Jahrbuch StadtRegion 2004/2005 Schwerpunkt Schrumpfende Städte*, ed: Gestring, N. Ve diğ., VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, (2005). Pp:105-127.

Peck J., Struggling with the creative class, *International Journal of Urban and Regional Research*, 29, 4, 740–70, (2005).

Peck, J., Tickell, A., (2012) Making global rules: globalisation or neoliberalisation? *Global connections*, ed: Peck, J., Yeung, H., Sage, London, (2012).

Peck, J., Tickell, A., Neoliberalizing Space, *Antipode*, 34 (3), 380-404, (2002).

Pfister, N., Freestone, R., Murphy, P., Polycentricity or dispersion? Changes in center employment in metropolitan Sydney, 1981 to 1996, *Urban Geography*, 21 (5), 428-42, (2000).

Plöger, J., *Learning from Abroad: Lessons from European Cities*, The 110th American Assembly: Defining a Future for America's Cities Experiencing Severe Population Loss, Detroit, USA, (2011).

<http://americanassembly.org/sites/americanassembly.org/files/download/project/Chapter%20Eleven%20-%20Learning%20from%20Abroad%20-%20Lessons%20from%20European%20Shrinking%20Cities.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2013)

Plöger, J., *Bremen's Innovation Policy*, Centre for Analysis of Social Exclusion, CASE Report 52, (2008). <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport52.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2013)

Plöger, J., *Leipzig City Report*, Centre for Analysis of Social Exclusion, CASE Report 42, (2007a). <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport42.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2013)

Plöger, J., *Bremen City Report*, Centre for Analysis of Social Exclusion, CASE Report 39, (2007b). <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport39.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2013)

Plöger, J., *Belfast City Report*, Centre for Analysis of Social Exclusion, CASE Report 44, (2007c). <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport44.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2013)

Plöger, J., *Bilbao City Report*, Centre for Analysis of Social Exclusion, CASE Report 43, (2007d). <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport43.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2013)

Popper, D., Popper, F., Small can be beautiful: Coming to terms with decline, *Planning*, 68 (7), 20–3, (2002).

Pratt, A., Personal Communication, October, (2002).

Puentes R., Warren D., *One-fifth of America: A Comprehensive Guide to America's First Suburbs, Survey Series*, The Brookings Institution, Washington, DC, (2006).

Purcell, M., City-Regions, Neoliberal Globalization and Democracy: A Research Agenda, *International Journal of Urban and Regional Research*, 31 (1), 197-206, (2007).

Reardon, K.M., Enhancing the organizational capacity of community-based organizations in East St. Louis. *Journal of Planning Education and Research*, 17 (4), 323-333, (1998).

Reeder, L.G., Industrial location trends in Chicago in comparison to population growth, *Land Economics*, 30, 177-82, (1954).

Rick, M., The Slide for Hotel Neustadt, *Urban Ecology: Detroit and Beyond*, ed: by Park, K., Wan, S., Map Book Publishers, Hong Kong (2005).

Rieniets, T., Shrinking cities—growing domain for urban planning? Aarhus School of Architecture, Aarhus, Denmark, (2006).

Rieniets, T., Global Shrinkage, *Shrinking Cities*, ed:Oswalt, P., Vol: I, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern-Ruit, Germany, (2005).

Rimmer, P.J., *Manufacturing in Melbourne*, Australian National University Press, Canberra, (1969).

Rink, D., The rise and fall of an industrial region, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1- International Research, Hatje Crantz, Ostfildern, (2005). Pp: 632-43.

Rink, D., Haase, A., Bernt, M., Couch, C., Cocks, M., Shrinking Cities: Consequences for Housing and Housing Vacancy in Leipzig and Liverpool, paper presented at the 24th AESOP Conference, Helsinki, Finland (2010).

Robson B., Parkinson M., Boddy M. and Maclennan D., *The state of English Cities*, Department of Environment, Transport and the Regions, London, (2000).

Rusten, G., Geography of outsourcing: business service provisions among firms in Norway, *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 91(2), 122-134 (2000).

Ryan, B.D., Campo, D., Autopia's End: The Decline and Fall of Detroit's Automotive Manufacturing Landscape, *Journal of Planning History*, 12(2), 95-132, (2012).

Sacramento Tree Foundation, *Greenprint: A regional urban forest initiative*, Sacramento Area Council of Governments, Sacramento, (2005).

Salet, W., Thorley, A. Kreukels, A., *Metropolitan Governance and Spatial Planning*, Spon Press, London, (2003).

Santini, D.J., An econometric model of transportation infrastructure as a determinant of intra-urban location, *Journal of Regional Science*, 18, 73-85, (1978).

Sassen, S., *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages*, Princeton University Press, Princeton, (2006).

Sassen, S., Locating Cities on Global Circuits, *Environment and Urbanization*, 14 (1), 13- 30 (2002).

Sassen, S., *The global city: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton, NJ, (2001a).

Sassen, S., Global cities and global city regions: A comparison, *Global City-Regions:Trends, Theory, Policy*, ed: Scott, A. J., Oxford University Press, Oxford, (2001b).

Sassen, S., *The global city*, Princeton University Press, Princeton, N.J.,(1991).

Saxenian, A., Contrasting Patterns of Business Organization in Silicon Valley, *Environment and Planning D: Society and Space*, 10, 377-391, (1992).

Saxenian, A., The Origins and Dynamics of Production Networks in Silicon Valley, *Research Policy*, 20, 423-37, (1991).

Savitch, H. V., A Strategy for Neighborhood Decline and Regrowth: Forging the French Connection, *Urban Affairs Review*, 47(6), 800–37, (2011).

Savitch, H. V., *Post Industrial Cities : Politics and Planning in New York, Paris and London*, Princeton University Press, Princeton NJ, (1988).

Schatz, L., Is the role of the planner changing in shrinking cities? A comparison of findings from Youngstown, Ohio and Sudbury, Ontario, the Joint ACSP-AESOP conference, Chicago, (2008). SCIRN-The Shrinking Cities International Network, www.shrinkingcities.org.

Schetke, S. ve Haase, D., Multi-criteria assessment of socio-environmental aspects in shrinking cities. Experiences from eastern Germany, *Environmental Impact Assessment Review*, 28, 483-503, (2008).

Schiller, G., Demographic Change and Infrastructural Cost – A Calculation Tool for Regional, SUE-MoT Conference, Economics of Urban Sustainability, Glasgow, (2007). <http://download.sue-mot.org/Conference-2007/Papers/Schiller.pdf> (erişim tarihi: 19. 07. 2010) .

Schmenner, R.W., *Making Business Location Decisions*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J., (1982).

Schmidt, C.G., An analysis of firm relocation patterns in metropolitan Denver, 1974-76, *Annals of Regional Science*, 13, 78-91, (1979).

Schmidt, R., Peripherization: Eastern Germany, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hantje Cantz, Ostfildern-Ruit, Germany, (2005). Pp: 58-65.

Scott, A., Production and work in the American metropolis: a macroscopic approach, *The Annals of Regional Science*, 42(4), 787-805, (2008).

Scott, A.J., *On Hollywood: the place, the industry*, Princeton University Press, Princeton, (2005).

Scott, A., *Global City Regions*, Oxford University Press, New York, (2001a).

Scott, A.J., Globalization and the Rise of City-Regions, *European Planning Studies*, 9 (7), 813–24 (2001b).

Scott, A. J., Flexible Production Systems and Regional-Development - the Rise of New Industrial Spaces in North-America and Western-Europe, *International Journal of Urban and Regional Research*, 12 (2), 171-186 (1988).

Scott, A.J., Production system dynamics and metropolitan development, *Annals of the Association of American Geographers*, 1, 185-199, (1982a).

Scott, A.J., Locational patterns and dynamics of industrial activity in the modern metropolis: a review essay, *Urban Studies*, 19, 111-142, (1982b).

Scott, A. ve Storper, M., Regions, globalization, development, *Regional Studies*, 37 (6 7), 549–598, (2003).

Scott, A., Agnew J., Soja, E.W. ve Storper, M., Global City Regions, *Global City Regions: Trends, Theory, Policy*, ed: Scott, A., New York: Oxford University Press, (2002). Pp: 21-32.

Shaw, R., The International Building Exhibition (IBA) Emscher Park, Germany: a model for sustainable restructuring?", *European Planning Studies*, 2002(1).

Siedentop, S., Wiechmann, T., Zwischen Schrumpfung und Reurbanisierung- Stadtentwicklung in Dresden seit 1990, *RaumPlanung* 131, 57-62, (2007).

Simmie, J., *Innovative Cities*, Spon Press, London, (2001).

Sitar, S., Sverdlov, A., Shrinking Cities: Reinvented Modernism, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern, (2006).

Sitar, S., Sverdlov, A., *Shrinking Cities: Reinventing urbanism, a critical introduction to Ivanovo context from an Urban Perspective*, (Working paper), Federal Cultural Foundation, Leipzig,(2004).

http://www.shrinkingcities.com/fileadmin/shrink/downloads/pdfs/WP_Band_1_Ivanovo.pdf

(erişim tarihi: 25.04.2013).

Smith, N. A., Williams, P., *Gentrification of the city*, Allen and Unwin, Boston, (1986).

Soja, E., *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*, Basil Blackwell, Oxford, (2000).

Soja, E., Economic restructuring and the internationalization of the Los Angeles region, M. P. and J. (eds) *The capitalist city*, ed: Smith, M. P., Feagin, J., Blackwell, Cambridge, MA(1987). Pp: 178–98.

Sokol, M., Van Egeraat, C. Ve diĝ., Revisiting the 'Informational City': Space of Flows, Polycentricity and the Geography of Knowledge-Intensive Business Services in the Emerging Global City-Region of Dublin, *Regional Studies*, 42 (8), 1133- 46, (2008).

Sourel, K. And E. Youn, Urban Restructuring and the Crisis: A Symposium with Neil Brenner, John Friedmann, Margit Mayer, Allen J. Scott, and Edward W. Soja, *Critical Planning*, 16, 35-59 (2009).

Sousa, S., *Planning for Shrinking Cities in Portugal*, (PhD thesis), Faculty of Engineering, University of Oporto, Oporto, (2010).

Spirn, A.W., Restoring Mill Creek: Landscape Literacy, Environmental Justice and City Planning and Design, *Landscape Research*, 30, 3, (2005).

Stanley, R., e=m c2 The Relative City, *The Future of Shrinking Cities — Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context, Monograph Series*, ed: Pallagst, K. ve diĝ., Center for Global Metropolitan Studies, UC Berkeley, (2009). Pp: 127- 138.

Steinfuhrer, A., Haase, A., Demographic Change as a Future Challenge for Cities in East Central Europe, *Geografiska Annaler Series B: Human Geography*, 89, 2, 183-95, (2007).

Stohr, K., Shrinking city syndrome, *New York Times*, February 5, (2004).

Stone, D.N., *Industrial Location in Metropolitan Areas*, Praeger, New York, (1974).

Storper, M., *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*, Guildford Press, New York, (1997),

Streitfeld, D., For Pittsburgh, there's life after steel. *The New York Times*, January 7, (2009).

Strohmeier, K.P., Häussermann, H., *Sozialraumanalyse—Soziale, ethnische unddemographische Segregation in den nordrhein-westfälischen Städten*, Zentrum für interdisziplinäre Ruhrgebietsforschung and Institut für Landes- und Stadtentwicklungsforschung des Landes Nordrhein-Westfalen, Bochum and Dortmund, (2003).

Swope, C., Smart decline, *Governing Magazine*, (2006).

<<http://www.governing.com/articles/11cities.htm>>. (erişim tarihi: 01.11. 2012).

Swyngedouw, E., Globalisation or Glocalisation? Networks, Territories and Rescaling, *Cambridge Review of International Affairs*, 17(1), 25-48, (2004).

Şenyapılı, T., 1980 Sonrasında Ruhsatsız Konut Yapımı, *Konut Araştırmaları Dizisi*, T.C. Basbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayını, no 8, Ankara, (1996). Pp: 243.

Tammaru, T., Kulu, H., Kask, I., Urbanization, suburbanization, and counterurbanization in Estonia, *Eurasian Geography and Economics*, 45 (3), 212–29, (2004).

Taylor, P. J., Urban hinterworlds: geographies of corporate service provision under conditions of contemporary globalisation, *Geography*, 86, 51-60, (2001).

Taylor, P. J., *World city network, A global urban analysis*, Routledge, London, (2003).

Taylor, P. J., Walker, D. R. F., World cities: a first multivariate analysis of their service complexes, *Urban Studies*, 38, 23-47, (2001).

T.C. Ekonomi Bakanlığı, *Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni*, Şubat 2013, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Ankara, (2013).

<http://www.ekonomi.gov.tr/upload/AF0EDB25-0115-2B88>

A13403F7EC03339B/%C5%9Eubat_2013web.pdf (erişim tarihi: 06.03.2013).

Tekeli, İ., *İzmir'in Tarihi Çekirdeğini Yeniden Oluşturma ve Yaşatma Konusunda Tasarımdan Beklenenler*, İzmirTarih Projesi Başlangıç Toplantısı, (9 Mart 2013), Tarihi Havagazı Fabrikası, İzmir, (2013).

Thomas, J., Racial disunity, *Shrinking Cities*, A Project Initiated by the Federal Cultural Foundation, Germany in Cooperation with the Gallery for Contemporary Art Leipzig, Bauhaus Foundation Dessau and the journal Archplus, Vol. 3 (Detroit), (2004). Pp: 85–94.

Thrift, A., Olds, K., Reconfiguring the economic in economic geography, *Progress in Human Geography*, 20 (3), 311-37, (1996).

Tickell, A., Progress in the geography of services: time to move on? *Progress in Human Geography*, 26 (6), 791-801, (2002).

Torres Moraes, S., Inequality and urban shrinkage-a close relationship in North America, *The Future of Shrinking Cities, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*, ed: Pallagst, K., Center for Global Metropolitan Studies, Institute of Urban and Regional Development, and the Shrinking Cities International Network, Monograph Series, UC, Berkeley, (2009). Pp: 49-60.

Traphagan, J., Population Aging and Japan's Declining Rural Cities, *Shrinking Cities: Complete Works 3: Japan*, ed: Oswalt, P., Project Office Philipp Oswalt, Berlin, (2008).

Treivish, A., Ivanovo Long-Term Socio-Economic and Urban Development, *Shrinking Cities*, ed: Oswalt, P., Vol: 1, International Research, Hatje Cantz, Ostfildern- Ruit, Germany, (2005).

Turok, I., Mykhnenko, V., The trajectories of European Cities, 1960–2005, *Cities*, 24 (3), 165–82, (2007).

UN-HABITAT, Global Report on Human Settlements 2009, Planning Sustainable Cities Outline, (2009). <http://www.unhabitat.org> (erişim tarihi: 02.03.2009).

UN-HABITAT, (2008) State of the World's Cities: Harmonious Cities Report 2008/2009, (2008). URL <http://www.unhabitat.org> (erişim tarihi: 02.03. 2009).

UN-HABITAT, Global Report on Human Settlements 2007, Revisiting Urban Planning Outline, (2007). <http://www.unhabitat.org> (erişim tarihi: 02.03.2009).

UN-HABITAT, State of the World's Cities Report 2006/2007, (2006). <http://www.unhabitat.org> (erişim tarihi: 02.03.2009).

Ünverdi, L., Endüstriyel Yer Değiştirme Üzerine Ampirik Bir Araştırma: İzmir Örneği (1950-2000), *Planlama*, 37, 67-77, (2006).

Vaishar, A., Demographic prognoses for some seats in the Ostrava region, *Moravian Geographical Reports*, 14, (2006).

Vale, L. J., Campanella, T. J., (ed.), *The resilient city: How modern cities recover from disaster*, Oxford University Press, Oxford, (2005).

Van den Berg, L. ve diğ., *Urban Europe: A Study of Growth and Decline*, Pergamon Press, Oxford, (1982).

Vernon, R., *Metropolis 1985*, Harvard University Press, Cambridge, (1960).

Vogel, R. K. ve diğ., Governing global city regions in China and the West, *Progress in Planning*, 73, 1–75, (2010).

Wachter, S., *The Determinants of Neighborhood Transformation in Philadelphia: Identification and Analysis—The New Kensington Pilot Study*, William Penn Foundation, Philadelphia, (2005).

Waldheim, C., Santos-Munné, M., Decamping Detroit, *Stalking Detroit*, ed: Daskalakis, G., Waldheim, C., and Jason Young, J., Actar, Barcelona, (2001).

West, J. A., Martin, P., Employment and unemployment in the English inner cities, *Gazette, D. o. Employment*, August, 746-749, 752, (1979).

Wiechmann, T., Strategic Flexibility beyond Growth and shrinkage, Lessons from Dresden, Germany, *Cities Growing Smaller*, Kent State University's Cleveland Urban Design Collaborative, Kent State University, (2008a). Pp: 19-29.

Wiechmann, T., Errors Expected — Aligning Urban Strategy with Demographic Uncertainty in Shrinking Cities, *International Planning Studies*, 13 (4), 431–46, (2008b).

Wiechmann, T., Between spectacular projects and pragmatic deconstruction Conversion strategies of contracting urban regions in Europe, Post- AESOP/ACSP-Conference 'The Future

of Deindustrializing Regions: Planning for Urban and Regional Transformation', Dortmund, (2003).

Wiechmann, T. and Pallagst, K.M., Urban Shrinkage in Germany and the USA: A Comparison of Transformation Patterns and Local Strategies, *International Journal of Urban and Regional Research*, 36 (2), 261-80, (2012).

EKLER

EK 1: BÖLÜM 3 EKLER

Tablo 3. 25. Çıkış kümelerini oluşturan mahalleler

ÇIKIŞ MAHALLE GRUPLARI	MAHALLE ADI
1	BAYINDIR
10	KRS_Mavisehir, Yalı, Bostanlı, Atakent TRB_Bahçelievler, Fevziçakmak, Ayrancılar İnönü, Gazimustafakemal, Çeybaşı Eğerci, Eğerci, Tulum, Çapak, Çakırbeyli Köyü, Ormanköy, Çamlıcaköyü, Korucuk BC_Akıncılar, Hürriyet, İnkılap, Seyhan
2	ALIAĞA
15	MENEMEN
16	BC_Göksu, İnönü, Mustafa Kemal, Yeşilbağlar, Yenigün, Kozağaç, Bucakoop, Çamlıkule, Yıldız KNK_Uğur, Yıldız, Fevzipaşa, Boğaziçi, Cengiztopel, Yavuz Selim, Levent, Zeytinlik BYRK_Salhane, Adalet
3	TRB_İnönü, Yazıbaşı
7	MNDR_Gölcükler, OğlananasıAtatürk MNDR_Gazipaşa, Tekeli İtob Osb, Keler Köyü, Cüneytbey, Dereköy, Görece, Görece Cumhuriyet, Hürriyet, Kasımpaşa, Barbaros, Kemalpaşa, Menderes GZM_Beyazevler, Dokuzeylül KRB_Aşık Veysel, Selvili, Yunus Emre
9	BC_Bariş, Menderes, Vali Rahmibey, Ufuk, Dicle, Yiğitler, Laleli, Çamlık, Dumlupınar, Adatepe, Yaylacık GZM_Gazi, Hürriyet, Fatih, Atatürk, Sarnıç KRB_Aydın, Karabağlar, Ali Fuat Cebesoy, Günaltay, Kazımkarabekir, Vatan, Bozyaka, Gülyaka, Reis, Esenlik, Abdi İpekçi, İhsan Alyanak, Özgür
6	KNK_Oğuzlar MNDR_Oğlananası Atatürk-Kısıkosb BALÇOVA KRB_Osman Aksüner, Basın Sitesi, Araphasan, Bahçelievler GÜZELBAHÇE-NARLIDERE
4	TRB_Cumhuriyet, Ertuğrul, Tepeköy, Özbek, Yedieylül, Pancar, Torbalı MNDR_Oğlananası Atatürk-ESTİM
5	KRB_Esentepe, Fahrettin Altay, Üçkuyular, Esenyalı, Poligon, Muammer Akar
14	BRN_Tuna, Birlik, Koşukavak, Yeşilova, Karacaoğlan, Zafer, Serintepe KNK_Alsancak, Halkapınar, İsmet Kaptan, Mimar Sinan, Yenigün, Yenişehir, Yeşildere, Göztepe, Güzelyalı, Mithatpaşa, Muratreis, Pirireis, Akın Simav, Çankaya, Turgut Reis, Atilla, Güneşli, Zafertepe, Aziziye, 1.Kadriye, Tuzcu, Dolaplıkuyu, Altıntaş, Barbaros, Güngör, Namık Kemal, Fatih, Yeşiltepe, Tan, Türkyılmaz, İmariye, Vezirağa, Yenidoğan, Kocakapı, Akarcalı, Etiler, Faik Paşa, Altınordu, Sakarya, Ali Reis, Hürşudiye, Akıncı KRB_Çalikuşu, Cennetoğlu
8	GZM_Atıfbey, Yeşil, Gazikent, Sevgi, Zafer, Irmak, Aktepe, Binbaşı Reşatbey, Emrez
17	KNK_Ondokuz Mayıs, Kestelli, Güzelyurt, Güneş BYRK_Çay, Osmangazi

Tablo 3.25. Çıkış kümelerini oluşturan mahalleler (devam)

ÇIKIŞ MAHALLE GRUPLARI	MAHALLE ADI
13	BRN_Doğanlar, Gaziosmanpaşa, İnönü, Kazımdirik, Kemalpaşa, Meriç, Ergene, Kızılay, Laka köyü, Atatürk, Karaçam Köyü, Erzene, Işıklar, Egemenlik, Gürpınar, Gökdere Köyü, Çamkule, Mevlana, Yunus Emre, Ümit, Rafet Paşa, Çınar, Barbaros, Yıldırım Beyazıt, Yeşilçam, Kavaklıdere Köyü, Naldöken, Evka 3
	KMLP_Ulucak Atatürk, Sekizeylül, Çınar Köyü, Kızılızüm, Mehmet Akif Ersoy, Bağyurdu, Armutlu, Örenköyü, Yukarı Kızılca, Aşağı Kızılca, Akalan Köyü, Sütçüler, Ansızca Köyü, Yenmiş Köyü, Kuyucak, Kabakçeşme, Cumhuriyet, Ulucak Kemalpaşa OSB, Kemalpaşa Asfaltı, Ankara Asfaltı
	KNK_Güney, Mersinli, 2.Kadriye, Tınaztepe, Çimentepe, Duatepe
	BYRK_Manavkuyu, Mansuroğlu
12	KRS_Şemikler, Donanmacı, Tuna, Aksoy, Tersane, Alaybey, Bahriye Üçok, Bahçelievler, Bahariye
	KNK_Çınarlı, Ege, Umurbey, Kahramanlar
	CGL_Aydınlıkevler, Maltepe, İstasyonaltı, Yenimahalle, Köyiçi, Tuzla, Kaklıç, Sasalı, AOSB, Ahmetefendi, Balatçık
	BYRK_Gümüşpala, Turan, Org.Nafiz Gürman, Bayraklı, Fuat Edip Baksi, Emek, Postacılar, Soğukkuyu, 75.Yıl, Cengizhan
11	KNK_Lale
	CGL_Küçükçiğli

Tablo 3.26. Variş kümelerini oluşturan mahalleler

VARIŞ MAHALLE GRUPLARI	MAHALLE ADI
1	BERGAMA
2	ALIAĞA
13	TRB_29 Ekim, Yazıbaşı Cumhuriyet
	MNDR_Oğlananası Atatürk-ESTİM
	KRB_Karabağlar
14	MNDR_Oğlananası Atatürk-Kısıkosb, Gölcükler, OğlananasıAtatürk, Gazipaşa, Tekeli İtob Osb, Keler Köyü, Cüneytbey, Dereköy, Görece, Görece Cumhuriyet, Hürriyet, Kasımpaşa, Barbaros, Kemalpaşa, Menderes
	KRB_Aydın, Selvili, Yunus Emre
6	GZM_Atıfbey, Yeşil, Gazikent, Sevgi, Zafer, Irmak, Aktepe, Binbaşı Reşatbey, Emrez, Hürriyet, Fatih, Atatürk, Sarnıç, Beyazevler, Dokuzevlül
8	BC_Akincılar, Hürriyet, İnkılap, Seyhan
	KRB_Ali Fuat Cebesoy, Günaltay, Kazımkarabekir, Vatan, Bozyaka, Gülyaka, Reis, Esenlik, Abdi İpekçi, İhsan Alyanak, Özgür
16	TRB_Cumhuriyet, Ertuğrul, Tepeköy, Özbek, Yedievlül, Pancar, Torbalı, Bahçelievler, Fevziçakmak, Ayrancılar İnönü, Gazimustafakemal, Çeybaşı Eğerci, Eğerci, Tulum, Çapak, Çakırbeyli Köyü, Ormanköy, Çamlıcaköyü, Korucuk
15	TRB_İnönü, Yazıbaşı
3	KRB_Esentepe, Fahrettin Altay, Üçkuyular, Esenyalı, Poligon, Muammer Akar
4	KRB_Basin Sitesi, Araphasan, Bahçelievler, Çalıkuşu, Cennetoğlu
	GÜZELBAHÇE-NARLIDERE
10	BRN_Yeşilçam, Kavaklıdere Köyü
	KNK_Alsancak, Çınarlı, Halkapınar, İsmet Kaptan, Kültür, Mimar Sinan, Ege, Umurbey, Kahramanlar, Göztepe, Güzelyalı, Mithatpaşa, Muratreis, Pirireis, Akın Simav, Çankaya, Turgut Reis, Yenidoğan, Kocakapı, Akarcalı
	BC_Bariş, Menderes, Vali Rahmibey, Ufuk, Dicle, Yiğitler, Laleli, Çamlık, Dumlupınar, Adatepe, Yaylacık, Göksu, İnönü, Mustafa Kemal, Yeşilbağlar, Yenigün, Kozağaç, Bucakoop, Çamlıkule, Yıldız
9	BC_
	KNK_Konak, Oğuzlar, Yenigün, Yenişehir, Kestelli, Güzelyurt, Güneş, Etiler, Faik Paşa, Altınordu, Sakarya, Ali Reis
	BALÇOVA
	KRB_Aşık Veysel, Osman Aksüner
5	GZM_Gazi

Tablo 3. 26.Variş kümelerini oluşturan mahalleler (devam)

7	BRN_Doğanlar, Gaziosmanpaşa, Tuna, Birlik, Koşukavak, Yeşilova, Karacaoğlan, Zafer, Serintepe, Işıklar, Egemenlik, Gürpınar, Gökdere Köyü, Çamkule, Rafet Paşa, Çınar, Barbaros, Yıldırım Beyazıt, Naldöken, Evka 3
	KMLP_Atatürk Kemalpaşa, Ulucak Atatürk, Ulucak İstiklal, Sekizeylül, Çınar Köyü, Kızılüzüm, Mehmet Akif Ersoy, Cumhuriyet, Ulucak Kemalpaşa OSB, Kemalpaşa Asfaltı, Ankara Asfaltı
11	BRN_Kazımdirik, Kemalpaşa, Meriç, Ergene, Kızılay, Laka köyü, Atatürk, Karaçam Köyü, Erzene, Mevlana, Yunus Emre, Ümit
	KRS_Mavisehir, Yalı, Bostanlı, Atakent
	KMLP_Bağyurdu, Armutlu, Örenköyü, Yukarı Kızılca, Aşağı Kızılca, Akalan Köyü, Sütçüler, Ansızca Köyü, Yenmiş Köyü, Kuyucak, Kabakçeşme
	URLA
	KNK_Mersinli, Atilla, Güneşli, Zafertepe, Aziziye, 1.Kadriye, Tuzcu, Dolaplıkuyu, Altıntaş, Barbaros, Güngör, Namık Kemal, Fatih, Yeşiltepe, Tan, Türkyılmaz, İmariye, Vezirağa, Uğur, Yıldız, Fezipaşa
	CGL_Tuzla, Kaklıç, Sasalı, AOSB, Ahmetefendi, Balatçık
	BYRK_Manavkuyu, Mansuroğlu, Salhane, Adalet, Gümüşpala, Turan, Org.Nafiz Gürman, Bayraklı, Fuat Edip Baksi, Emek, Postacılar, Soğukkuyu, 75.Yıl, Cengizhan
12	KRS_Donanmacı, Tuna, Aksoy, Tersane, Alaybey, Bahriye Üçok, Bahçelievler, Bahariye
	MENEMEN
	CGL_Küçükçiğli, Aydınlıkevler, Maltepe, İstasyonaltı, Yenimahalle, Köyiçi
	BYRK_Çay, Osmangazi

Tablo 3.27. Çıkış kümeleri X sektör yön belirtir ki-kare endeksi

	Bayındır	Aliğa	Torbali	Torbali-Menderes	Karabağlar	Karabağlar	Menderes-Gaziemir-Karabağlar	Gaziemir	Buca-Gaziemir-Karabağlar	Karşıyaka, Torbalı, Buca	Konak-Lale ve Çiğli-Küçükçiğli	Karşıyaka-Çiğli	Bornova sanayi siteleri-merkez sanayi siteleri	Metropolitan merkez+Bornova	Menemen	Liman arkası-Buca	Merkez
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık				-0,10		8,10	-0,10		3,20	-0,10		-0,40	-1,20	0,17		-0,10	-0,10
Madencilik ve taş ocakçılığı	-0,10	-0,10	-0,10	-0,40	-0,20	-0,90	0,05	-0,20	-1,20	0,50	-0,30	1,47	-0,34	1,47	-0,10	-0,50	-0,60
Elektrik, gaz ve su				-0,10		-0,20	-0,20		-0,20	-0,10	-0,10	-0,40	1,50	0,01		-0,10	-0,10
İnşaat ve bayındırlık işleri	-0,40	-0,30	-0,50	-1,80	26,41	0,04	-1,69	-0,90	0,00	-2,30	-1,10	-2,06	-10,21	22,24	-0,60	0,00	-0,90
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetleri	-0,10	-0,10	-0,10	-0,50	-0,20		-0,90	-0,30	-1,40	-0,70	9,63	0,03	-1,06	4,13	-0,20	-0,60	-0,70
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler			-0,10	3,20	-0,10	-0,40	16,90	8,10	0,27	-0,30	8,10	-1,10	-0,10	-2,72	-0,10	-0,20	-0,30
Gıda, içki ve tütün sanayii	1,34	-0,70	-0,01	0,20	0,99	-0,69	-5,93	-0,02	0,22	0,55	-2,60	0,77	-6,80	7,11	-0,07	1,96	-2,49
Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayii	13,83	-0,90	-1,40	-3,49	-2,20	0,49	-1,54	0,51	7,60	-0,48	0,20	-2,19	-11,35	2,66	3,11	1,26	24,99
Orman ürünleri ve mobilya	-0,30	-0,20	-0,40	-1,40	-0,60	9,66	15,75	2,41	1,13	37,36	0,01	-0,78	-0,67	-4,58	-0,50	0,10	-2,00
Kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayii	-0,30	-0,30	-0,40	0,26	-0,60	-0,28	-1,07	1,80	0,00	0,02	-0,90	-0,89	-0,28	4,11	-0,50	-0,29	-2,00
Kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik mamülleri sanayii	-0,80	2,41	9,00	2,46	-0,23	-2,00	0,05	-0,58	-0,77	0,00	1,07	3,96	0,67	-2,71	-0,07	-0,08	0,03
Taş ve toprağa dayalı sanayi	-0,30	-0,20	0,90	0,26	0,27	0,51	2,22	-0,70	0,01	-0,36	-0,80	4,67	-1,23	0,00	-0,40	-0,23	-1,90
Metal ana sanayii	-0,30	-0,20	-0,30	-0,07	-0,50	-0,18	0,90	0,13	-1,88	-0,29	-0,80	-5,04	21,26	-4,97	-0,40	-1,50	2,69
Metal eşya, makina ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme aletleri sanayii	-2,40			1,14	-0,10	-0,06	0,57	-0,20	-2,92	-0,98	0,51	0,00	23,03	-	0,46	-0,17	-1,62
Diğer imalat sanayii	-0,10	8,10	-0,20	-0,70	-0,30	0,26	-1,30	-0,40	2,32	0,01	-0,40	5,38	-4,42	0,04	-0,20	0,05	4,00

Tablo 3.28. Çıkış kümeleri X kuruluş dönemi yön belirtir ki-kare endeksi

	Bayındır	Aliağa	Torbalı	Torbalı-Menderes	Karabağlar	Karabağlar	Menderes-Gazimir-Karabağlar	Gazimir	Buca-Gazimir-Karabağlar	Karşıyaka, Torbalı, Buca	Konak-Lale ve Çiğli-Küçükçiğli	Karşıyaka-Çiğli	Bornova sanayi siteleri-merkez sanayi siteleri	Metropoliten merkez +Bornova	Menemen	Liman arkası-Buca	Merkez
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	-0,8	0,4	-1,7
1949-1979	24,5	-0,4	-0,6	-0,8	-1,0	-0,2	-4,5	-1,3	-1,1	-1,3	-1,5	3,1	-3,5	8,1	-0,7	-0,2	1,8
1980-1989	-1,4	2,7	-1,8	-2,2	1,5	-4,8	-1,2	-2,0	-0,3	-0,4	-2,5	-0,4	-4,1	16,7	0,1	0,1	1,1
1990-1999	0,0	-1,2	0,1	0,0	-0,1	3,4	0,0	-0,8	0,6	0,1	-0,4	-0,5	0,3	-1,3	0,6	-0,1	-4,1
2000-2011	-1,7	0,2	1,5	2,4	-0,1	-0,1	4,1	9,4	0,0	0,5	8,9	0,3	4,3	-13,0			

Tablo 3.29. Çıkış kümeleri X firma büyüklüğü yön belirtir ki-kare endeksi

	Bayındır	Aliğa	Torbali	Torbali-Menderes	Karabağlar	Karabağlar	Menderes-Gazimir-Karabağlar	Gazimir	Buca-Gazimir-Karabağlar	Karşıyaka, Torbalı, Buca	Konak-Lale ve Çiğli-Küçükçiğli	Karşıyaka-Çiğli	Bornova sanayi siteleri-merkez sanayi siteleri	Metropoliten merkez+Bornova	Menemen	Liman arkası-Buca	Merkez
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
micro işletme	-0,50	-0,29	0,10	2,02	1,00	-0,32	0,46	-1,88	-2,17	-0,18	0,21	0,71	2,02	-0,82	-1,42	-0,15	-0,50
kucuk işletme	1,00	0,11	0,16	-0,12	-1,13	0,77	0,00	2,14	1,93	1,33	-0,08	-0,24	0,04	-1,93	-0,27	0,73	0,23
orta buyuklukte işletme	-0,90	0,05	-1,20	-1,31	0,02	-1,64	-0,59	-2,30	-0,75	-3,78	0,03		-4,28	13,15	9,26	-0,86	0,13
buyuk işletme	-0,10	-0,10	-0,20	-0,60	3,20	0,53	-1,10	1,63	0,10	0,13	-0,40	-0,33	-1,80	3,25	-0,20	-0,70	-0,80

Tablo 3.30. Çıkış kümeleri X sermaye yoğunluğu-yön belirtir ki kare endeksi

	Bayındır	Aliğa	Torbalı	Torbalı-Menderes	Karabağlar	Karabağlar	Menderes-Gaziemir-Karabağlar	Gaziemir	Buca-Gaziemir-Karabağlar	Karşıyaka, Torbalı, Buca	Konak-Lale ve Çiğli-Küçükçiğli	Karşıyaka-Çiğli	Bornova sanayi siteleri-merkez sanayi siteleri	Metropoliten merkez+Bornova	Menemen	Liman arkası-Buca	Merkez
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. derece	0,3	0,0	5,7	-0,1	0,0	-0,5	-1,7	5,8	0,1	-0,8	-1,1	-1,6	1,7	-0,2	1,5	-0,5	0,2
2. derece	-1,1		-1,4	0,5	0,3	-0,8	2,3	0,4	0,3	-0,1	0,9	-0,7	1,1	-0,8	-0,3	-0,3	0,0
3. derece	-1,3	-1,1	-1,6	0,1	-0,1	2,5	0,5	-3,2	0,3	1,2	0,0	-1,3	-0,2	0,0	-0,5	1,1	0,2
4. derece	0,0		0,3	-3,7	0,0	1,4	0,7	0,0	0,0	1,2	3,8	2,2	-0,2	-1,7	-0,4	0,4	0,2
5. derece	12,5	0,9	-0,6	0,2	-1,0	-1,6	0,6	-1,2	-0,3		-1,4	0,6	1,6	-1,7	0,1	0,0	0,1
fevkalade	-0,2	0,3	0,0	0,5	0,1	-0,1	-3,3	-0,3	-0,8	-0,5	-0,7	1,4	-4,0	8,2	0,1	-0,2	-2,5

Tablo 3.31. Varış kümeleri X sektör yön belirtir ki-kare endeksi

	Bergama	Aliağa	Karabağlar	Karabağlar	Gazimir-Gazi	Gazimir	Bornova-Kemalpaşa	Buca-Karabağlar	Merkez-Karabağlar-Buca	Merkez	Çiğli-Bornova sanayi siteleri-Liman gerisi	Çiğli-Bayraklı-Karşıyaka-Menemen	Torbalı-Menderes	Menderes-Karabağlar	Torbalı	Torbalı
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık						-0,2	0,0		-0,3	0,3	0,4	-0,1	-0,1	-0,2		-0,1
Madencilik ve taş ocakçılığı	8,1	-0,2	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-5,6	-0,3	-1,8	47,8	-1,2	0,1	-0,8	-0,9	-0,1	-0,6
Elektrik, gaz ve su						-0,3	0,7	-0,1	-0,4	2,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2		-0,1
İnşaat ve bayındırlık işleri	-0,4	-0,7	45,6	12,8	-0,8	-2,6	-10,4	0,7	-0,1	79,4	-2,8	0,0	-3,6	-4,0	-0,5	-2,6
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetleri	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2	-0,2	-1,7	-1,1	-0,3	-0,7	16,8	-0,1	4,9	-1,0	-1,1	-0,1	-0,7
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler				-0,1	-0,1	2,4	0,6	-0,1	-0,9	-1,8	-0,9	0,9	0,9	0,5	-0,1	-0,3
Gıda, içki ve tütün sanayii	0,1	-0,2	-0,7	0,6	-1,9	0,0	-1,9	0,9	0,9	7,6	-1,0	0,3	-4,8	-2,0	0,0	10,2
Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayii	13,8	-0,5	-0,9	-0,1	-0,1	22,4	-9,7	0,0	34,9	-2,3	0,8	0,0	-8,7	-6,6	-1,5	-0,4
Orman ürünleri ve mobilya	-0,3	-0,5	-0,2	-0,7	0,1	15,3	-3,1	1,3	-0,7	-1,5	-4,7	2,2	3,7	25,6	-0,4	4,0
Kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayii	-0,3	-0,5	-0,2	-0,7	0,1	-0,1	0,1	-0,9	-0,2	0,0	0,9	-1,0	-2,9	0,2	0,9	1,7
Kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik mamülleri sanayii	-0,8	4,2	-0,7	-1,8	-0,4	-7,7	2,5	1,1	-4,8	-10,2	7,3	-1,5	2,1	0,0	2,7	0,0
Taş ve toprağa dayalı sanayi	-0,3	-0,5	16,2	3,3	-0,6	-0,1	0,5	0,1	-5,9	0,1	-0,1	-0,1	0,0	4,9	-0,4	-0,5
Metal ana sanayii	-0,3	4,5	-0,2	-0,6	-0,6	-2,5	26,4	-0,8	-1,3	-6,3	-1,3	-0,8	0,8	0,4	0,9	-1,9
Metal eşya, makina ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme aletleri sanayii	-2,3	0,0	-2,0	0,0	4,2	-2,0	7,0	-3,6	-6,3	-9,4	0,4	0,2	11,1	0,7	0,1	-0,5
Diğer imalat sanayii	-0,1	-0,3	-0,1	-0,3	1,6	0,0	-1,1	0,9	40,3	-1,6	-0,9	-1,3	-0,1	0,2	-0,2	

Tablo 3.32. Varış kümeleri X firma büyüklüğü, yön belirtir ki-kare indeksi

	Bergama	Aliaga	Karabağlar	Karabağlar	Gazimir-Gazi	Gazimir	Bornova-Kemalpaşa	Buca-Karabağlar	Merkez-Karabağlar-Buca	Merkez	Çiğli-Bornova sanayi siteleri-Liman gerisi	Çiğli-Bayraklı-Karşıyaka-Menemen	Torbali-Menderes	Menderes-Karabağlar	Torbali	Torbali
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
micro işletme	-2,0	-0,8	0,1	-0,1	-0,5	-3,6	1,9	2,4	0,3	0,4	-2,1	0,6	0,1	0,1	6,3	-0,4
kucuk işletme	0,3	0,3	0,0	0,0	0,4	1,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,4	0,0	-0,1	0,5	0,2	-2,4	-0,2
orta buyuklukte işletme	0,0	0,1	0,1	0,5	-2,0	0,2	-2,9	-2,4	0,3	0,6	2,8	-0,1	-2,6	-2,4	-0,1	1,0
buyuk işletme	8,1	-0,2	-0,1	-0,3	9,6	0,0	0,0	-0,3	-0,9	-0,8	0,1	0,0	-1,2	0,4	-0,2	4,9

Tablo 3.33. Varişkümeleri X sermaye, yön belirtir ki-kare endeksi

	Bergama	Aliğa	Karabağlar	Karabağlar	Gaziemir-Gazi	Gaziemir	Bornova-Kemalpaşa	Buca-Karabağlar	Merkez-Karabağlar-Buca	Merkez	Çiğli-Bornova sanayi siteleri-Liman gerisi	Çiğli-Bayraklı-Karşıyaka-Menemen	Torbali-Menderes	Menderes-Karabağlar	Torbali	Torbali
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. derece	0,3	0,1	-1,2	-3,2	-0,5	4,4	1,7	0,0	-0,3	0,0	-0,1	-0,5	-1,6	-0,7	0,5	-0,9
2. derece	0,0	0,0		0,1	0,1	0,3	0,0	-0,3	0,0	-0,9	0,0		0,4	1,2	-0,2	0,0
3. derece	-1,3	-0,7	3,3	-2,9	0,0	-0,8	-1,9	9,2	5,1	-0,1	0,1	-1,0	1,0	0,7	0,8	-1,1
4. derece	0,0	0,0	-1,0	4,4	-0,1	-0,1	-0,7	-0,4	0,5	0,8	-0,5	3,4	0,1	1,0	-1,6	-1,2
5. derece	0,5	1,3	0,9	-1,1	0,0	0,0	-0,3	0,4	0,1	0,0	-0,7	3,2	0,4	0,0	0,1	0,1
fevkalade	0,1	0,0	-0,1	2,7	0,4	-1,5	0,6	-4,5	-4,6	0,1	1,3	-1,0	-0,6	-2,8	-0,1	6,8

BÖLÜM 5 EK

Tablo 5.9. Sektör kümelerini oluşturan alt sektörler

Grup	Sektör
1	Mesleki Bilimsel ve Teknik Faaliyetler
	Reklam Ajansları ve Piyasa Kamuoyu Araştırma Faaliyetleri
	Mimarlık Faaliyetleri
	Dis Ticaret ve e-Ticaret
2	Medya
	Bilgisayar Programlama-Telekomünikasyon-Danışmanlık ve İlgili Faaliyetler
	Seyahat Acentesi-Tur Operatörü ve Diğer Rezervasyon Hizmetleri ile İlgili Faaliyetler
3	Güvenlik ve Soruşturma Faaliyetleri
	Bilgisayar-Cevre Donanımları
	Holding Şirketleri-Menkul Kıymetler-Kefalet Kooperatifleri
4	Yolcu Tasıma
5	Posta ve Kurye Faaliyetleri
6	Büro Yönetimi-Büro Destegi ve Diğer Şirket Destek Faaliyetleri
	Fotografçılık Hizmetleri
	Sinema ve Film Dağıtım-Gösterim Faaliyetleri
	Sigorta
7	Kiralama ve Leasing Faaliyetleri
8	Temizlik faaliyetleri
	Bankalar
	Gayrimenkul Faaliyetleri
	İnşaat Mühendisliği-Endüstriyel Fabrika Danışmanlık ve Proje Faaliyetleri
	Yapı Denetim faaliyetleri-Harita-Jeofizik ve Diğer Mühendislik ile Test Analiz ve Araştırma
9	Yük Tasıma
10	Uluslararası Antrepo ve Acentelik
11	Uluslararası Tasıma
12	Tasimacılığı Destekleyici Faaliyetler

Tablo 5.10. Mahalle kümelerini oluşturan mahalleler

GRUP	MAHALLE
15	URLA_Yağcılar, Altıntaş, Camiatik, Sıra, Naipli, Bademler, Uzunkuyu, Kuşçular köyü; KONAK_Akdeniz, Göztepe, Konak, Kültür, Mithatpaşa, Yeşiltepe, Ege, Umurbey; GÜZELBAHÇE_MustafaKemalPaşa, Çamlı Köyü, Yelki, Kahramandere, Siteler; KARABAĞLAR_Araphasan, AdnanSüvari, MetinOktay, Maliyeciler, SalihOmurtak, Esenyalı, Esentepe, GeneralKazımÖzalp, MuammerAkar, Poligon
13	BORNOVA_KayadibiKöyü, Yakaköy, KaraçamKöyü, Erzene; KARŞIYAKA_Tersane, Yamaç, ZübeydeHanım; URLA_Kalabak, Çamlıçay, Zeytinalanı, M.FevziÇakmak, Şirinkent; KONAK_Halkapınar, İsmetKaptan, Kahramanlar, MimarSinan, Barbaros, KılıçReis, Fatih, Sümer, Çahabey, Bozkurt, Yıldız, Odunkapı, Fevzipaşa, Mecidiye, Güngör, Altıntaş, Kurtuluş, Akıncı, Hurşudiye, KemalReis, AkınSimav, Kocatepe, Atilla, NARLIDERE_Atatürk, 2.İnönü, Limanreis, Huzur; BAYRAKLI_Adalet, Mansuroğlu, KARABAĞLAR_Sarıyer, UğurMumcu, Barış, Günaltay, Bozayaka, Gülyaka
18	BORNOVA_Ergene, Kazımdirik, Meriç, KARŞIYAKA_Alaybey, Cumhuriyet, Donanmacı, Tuna, Bahariye, FikriAltay, Demirköprü, Dedebaşı; BUCA_Bariş, Hürriyet, İnkılap, Menderes, ValiRahmiBey, Efeler, Ufuk, Laleli, Çamlık, Dicle; KONAK_Çankaya, MehmetAliAkman, Kadifekale, Kocakapı, Oğuzlar, Akarcalı, Altınordu, Faikpaşa, Etiler, Namazgah, Güzelyurt, Yenigün; MENDERES_Barbaros, Kemalpaşa, Menderes; ÇİĞLİ_İstasyonaltı; NARLIDERE_Çamtepe; BAYRAKLI_Tepekuile; KARABAĞLAR_Üçkuyular
10	BORNOVA_Barbaros, Gaziosmanpaşa; KARŞIYAKA_Şemikler; URLA_Yenikent, Yeraltı; BUCA_Yiğitler; KONAK_TurgutReis, Zafertepe, Güneşli; BALÇOVA_FevziÇakmak; BAYRAKLI_Bayraklı, 75.Yıl, Cengizhan, R.Şevketİnce, Çay, Alpaslan, Çiçek, FuatEdipBaksi; KARABAĞLAR_OsmanAksüner, Cennetoğlu; KARABURUN
3	URLA_Gülbahçe
17	ÇEŞME_Reisdere, Şifne, Yalı, Celalbayar, Ardıç, İldir, Germiyan, YeniMecidiye, Alaçatı, FevziÇakmak, İsmetpaşa, Hacımemiş, Menderes, Limanmekii; KARŞIYAKA_BahriyeÜçok, Bostanlı; BUCA_Dumlupınar, MustafaKemal, İnönü; KONAK_MuratReis; BALÇOVA_Korutürk, İnciraltı, Bahçelerarası; GÜZELBAHÇE_Yaka, Atatürk, Çelebi, Maltepe; KARABAĞLAR_Bahçelievler
14	ÇEŞME_Alaçatı, İnönü, Üniversite, Dalyan, Cumhuriyet, Sakarya, 16Eylül; BUCA_Kozağaç; KONAK_Yenidoğan; MENDERES_ÇamönüKöyü, Ataköy, Değirmendere, Çamköy, Yeniköy, Ahmetbeyli, Tekeli İTOB OSB, KelerKöyü, TekeliFevziÇakmak, DeveliKöyü, FevziÇakmak, Çukuraltı, ÖzdereCumhuriyet, GöztepeMevkii; GAZİEMİR_9Eylül; KARABAĞLAR_Aydın, Bahar
9	KEMALPAŞA_MehmetAkifErsay; SEFERİHİSAR_Ulamiş, Camikebir; BUCA_Çamlıkule, Çamlıpınar, Göksu, Yeşilbağlar; KONAK_Mersinli, Kocatepe, 1.Kadriye, Tınaztepe, Çimentepe, 2.Kadriye, Selçuk; ÇİĞLİ_Köyiçi; GAZİEMİR_Atıfbey, Aktepe, BinbaşıReşatBey, Beyazevler, Emrez, İnönü; NARLIDERE_Yenikale; BAYRAKLI_Postacılar, Org.NafizGürman, Yamanlar, Doğançay, Onur; KARABAĞLAR_Esenlik
16	BORNOVA_Rafetpaşa, Merkez, Serintepe, Zafer, Koşukavak, Birlik; KARŞIYAKA_Goncalar, Yalı; KEMALPAŞA_Soğukpınar; SEFERİHİSAR_Hıdırlık, Tepecik, Turabiye, Sığacık, Bengiler, Mersinalanı, Payamlı; URLA_Hacılsa, Yenice, Yeraltı; BUCA_Yenigün, Güven, Cumhuriyet, Murathan, Yaylacık, Şirinkapı; KONAK_Güzelyalı, Pirireis, MehmetAkif, Anadolu, Atamer, Millet, Saygı, Zeybek, Çınartepe; MENDERES_Ata, Cüneytbey, Dereköy, Görece, GöreceCumhuriyet, Hürriyet, Kasımpaşa, Mithatpaşa, Gümüldür, Orta; BALÇOVA_Eğitim, Onur; GÜZELBAHÇE_Yalı; KARABAĞLAR_BasinSitesi, YunusEmre
2	MENDERES_Gölcükler, Kısık, OğlananasıAtatürk, Oğlananası; GAZİEMİR_Gazi; KARABAĞLAR_AşıkVeysel
12	KARŞIYAKA_Aksoy, Mavişehir, Atakent; URLA_Denizli, Güvendik, İskele, Atatürk, Rüstem, Torasan; BUCA_Adatepe, Bucakoop, Yıldız, Atatürk, Akıncılar, Fırat, Seyhan; KONAK_Çınarlı; ÇİĞLİ_Büyükçiğli, AOSB; NARLIDERE_Altievler, Sahilevleri, Çatalkaya; BAYRAKLI_Osmangazi; KARABAĞLAR_Karabağlar, Vatan, Doğanay, Reis
1	GAZİEMİR_Irmak, Yeşil, Zafer

7	BORNOVA_HacılarKırını, Kemalpaşa; KEMALPAŞA_Kırüstümevkii, Çınarköy, Kızılüzüm, 8Eylül, AtatürkKemalpaşa, Atatürk, Kazımpaşa, 29Ekim, Yeni, SarılarKöyü, Sinancılar, Armutlu, ÖrenKöyü, YukarıKızılca, aşağıKızılca, ÖrenCumhuriyet, Armutluİstiklal, TurgutluYolu, Bağyurdu, YeniBağyurdu, Dereköy, AkalanKöyü, SütçülerKöyü, AnsızcaKöyü, YenmişKöyü, Kuyucak, Kabakçeşme, Halilbeyli, ÇambelKöyü; KONAK_Güney, 26Ağustos, Zeytinlik, Ferahlı, Mehtap, Boğaziçi, Cengiztopel, Huzur, Trakya, Gültepe; ÇİĞLİ_Esentepe, Çağdaş, Egekent, İzkent, Küçükçığı, Balatçık, Evka5, İnönü, Yenimahalle, Atatürk, Maltepe,Aydınlıkevler; GAZİEMİR_Menderes, Atatürk, Fatih, Hürriyet; NARLIDERE_Narlı; KARABAĞLAR_Selvili, Çalıkuşu, Cennetçeşme, Yurtoğlu, YüzbaşıŞerafettin, Özgür, Abdilpekçi, Devrim, Kibar, Umut, Limontepe
GRUP	MAHALLE
4	BORNOVA_Evka3, GökdereKöyü, Egemenlik, Işıklar
6	BORNOVA_Doğanlar, Gürpınar, Yeşilçam, Kavaklıdere, Naldöken, Mevlana, YunusEmre; KARŞIYAKA_İmbatlı, Örnekköy; ÇİĞLİ_Sasalı, Kaklıç, Tuzla
8	BORNOVA_Atatürk, Tuna, Yeşilova, İnönü, Evka4; KARŞIYAKA_Bahçelievler; KEMALPAŞA_UlucakAtatürkKemalpaşaOSB, UlucakAtatürk; BUCA_Kaynaklar, Kaynaklar29Ekim, KaynaklarCumhuriyet, KırıklarKöyü, KaracaaağaçKöyü, Zafer, Kuruçeşme; KONAK_Sakarya, Ülkü, Yeni, Kestelli, Uğur, Türkyılmaz; BALÇOVA_Çetinemeç, Teleferik; ÇİĞLİ_Aydınlıkevler, AhmetTanerKışlalı, Evka2, Evka6, Güzeltepe, Şirintepe, Yakakent; GAZİEMİR_Gazikent, Sevgi; BAYRAKLI_Soğukkuyu, Emek, Gümüşpala; KARABAĞLAR_FahrettinAltay, Kazımkarabekir, Tahsinyazıcı, Refetbele, Alifuatcebesoy
5	BORNOVA_Karacaoğlan; ÇEŞME_Musalla, Ovacık, Altinkum, Çiftlikköy, Çiftlik, Altınyunus, Çakabey, Boyalık, Fahrettinpaşa, Ilıca
11	BORNOVA_Ümit, YıldırımBeyazıt, Çınar; KEMALPAŞA_MustafaKemalAtatürk, Cumhuriyet, Ulucakİstiklal, İstiklal, Taşkahve; KONAK_Alsancak

EK 3: ANKET FORMU

Anket no:.....

Tarih: .....

ANKET FORMU

Bu anket, firmaların yapısal değişimlerini ve bu değişimlerin firmaların yer seçim tercihlerine etkisini araştırmayı hedefleyen bir TÜBİTAK-AB projesinin parçası olarak tasarlanmıştır. Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkelerden 35 üniversitenin araştırmacılarının yer aldığı bu proje AB ve Tübitak tarafından desteklenmektedir. Bu anket ile toplayacağımız görüşülen firmalara özgü bilgiler gizli tutulacak ve tek tek raporlanmayacaktır.

FİRMA ADI: .....

GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN FİRMADAKİ STATÜSÜ/GÖREVİ: .....

FİRMANIN YERSEÇİMİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

S1 .Firmanızla ilgili aşağıdaki bilgileri öğrenebilir miyim?

	Bu binada mı?	Hayır ise hangi semtte/ilçede ve ilde?
Firma merkezi (yönetim)	Evet Hayır	.....
Üretim birimi	Evet Hayır	.....

S2. Firmanızın üretim birimi kurulduğundan beri bu bina da mı?

1 ( ) Evet → Bugün faaliyet gösterilen alanın büyüklüğü (m²): .....

Kurulduğunda faaliyet gösterilen alanın büyüklüğü (m²) .....

2 ( ) Hayır

S3. Hayır ise, buraya taşınmadan önce hangi yıl nerelerden geldiğini, mülkiyet durumlarını ve faaliyet gösterdiğiniz alanın büyüklüğünü ve yer değiştirme nedenini; önümüzdeki dönemde yer değiştirme planınız olup olmadığını öğrenebilir miyim?

	Yıl	Semt/ilçe/il	Mülkiyet durumu	Faaliyet gösterilen alanın büyüklüğü (m ²)	Yer değiştirme nedeni

Kuruluş			1 ( ) Kiracı2 ( ) Mülk sahibi 3 ( ) Kira vermeden kullanım		
Yer değiştirme 1			1 ( ) Kiracı2 ( ) Mülk sahibi 3 ( ) Kira vermeden kullanım		
Yer değiştirme 2			1 ( ) Kiracı2 ( ) Mülk sahibi 3 ( ) Kira vermeden kullanım		
Yer değiştirme 3			1 ( ) Kiracı2 ( ) Mülk sahibi 3 ( ) Kira vermeden kullanım		
Yer değiştirme planı			1 ( ) Kiracı2 ( ) Mülk sahibi 3 ( ) Kira vermeden kullanım		

FİRMANIN SERMAYE İLİŞKİLERİ

S4. Firmanız çok uluslu bir şirketin temsilcisi/şubesi mi? (branch plant)

1 ( ) Evet —→ Firmanın ismi.....

Firmanın faaliyet konusu.....

2 ( ) Hayır

S5. Firmanızın sermayesinde yabancı payı var mı? (equity share)

1 ( ) Evet —→ Firmanın faaliyet konusu.....

Yabancı sermaye oranı: %.....

2 ( ) Hayır

S6. Firmanız başka bir firma ile birleştirdi mi?(merger)

1 ( ) Evet Firmanın faaliyet konusu.....

Firma birleşmesinin gerçekteştiği yıl: .....

Firma birleşmesinin ana nedeni: .....

2 ( ) Hayır

FİRMANIN YATIRIM/SERMAYE YOğUNLUğU

S7. Firmanızın kuruluş sermayesini ve 2012 yılındaki sermayesini veya (sermaye miktarı verilmezse) hangi aralıkta olduğunusöyler misiniz?

Rakam verilmiyorsa sermaye aralığı (cari fiyatlarla, TL)	Kuruluş sermayesi (cari fiyatlarla, TL)	2012 sermayesi (cari fiyatlarla, TL)
1-4 999 TL		
5 000-24 999 TL		

25 000-99 999 TL		
100 000-249 999 TL		
250 000-999 999 TL		
1 000 000 ve üstü		

S8. Firmanızın 2002 ve 2012 yıllarındaki cirosunuveya (rakam verilmezse), hangi aralıkta olduğunu söyler misiniz?

Rakam verilmiyorsa ciro aralığı (cari fiyatlarla, TL)	2012 ciro (cari fiyatlarla, TL)	2002 ciro (cari fiyatlarla, TL)
1-4 999 TL		
5 000-24 999 TL		
25 000-99 999 TL		
100 000-249 999 TL		
250 000-999 999 TL		
1 000 000 ve 4 999 999 TL		
5 000 000 ve üstü		

FİRMANIN ÜRETİM BİLGİLERİ

Üretim miktarı

S9. 2002 (2002'den sonra kuruldu ise, kurulduğu yıl) ve 2012 yıllarında firmanızın birim üretim miktarınıveyaüretim miktarındaki değişimi öğrenebilir miyim?

2012 birim üretim miktarı	2002 birim üretim miktarı	2002'ye göre değişim
		Arttı: %.....
		Azaldı: %.....
		Değişmedi

S10. Firmanızın satışlarında en yüksek payı olan 5 ürünün2012 yılındakicironuz içindeki payını,bu ürünlerin 2002 (2002'den sonra kuruldu ise, kurulduğu yıl) yılındaki cironuz içindeki payının nasıl olduğunu ve yıllık cironuz içindeki payı değişen ürünler için, bu değişimin nedenlerini belirtiniz (eğer2002 yılında üretilmeyen, sonradan üretilmeye başlanan ürün var ise, 2002 cirosuna 'sıfır' yazınız).

Ana ürünler	2012 cirosu içindeki payı (%)	2002cirosu içindeki payı (%)
Ürün 1		
Ürün 2		

Ürün 3		
Ürün 4		
Ürün 5		

FİRMANIN ÜRETİM İLİŞKİLERİ

S11. Firmanız ihracat yapıyor mu?

1 ( ) Evet → İhracata başlanan yıl: ..... 2 ( ) Hayır

S12. 2002(2002'den sonra ihracata başladıysa, ihracata başladığı yıl) ve 2012 yıllarında, firmanızın yaptığı ihracatın tüm cironuz içindeki payını söyler misiniz?

2002: %.....

2012: %.....

S13. Firmanız taşeron firmalara üretim yaptırıyor mu?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

S14. Evet ise, 2002 (veya kurulduğu yıl) ve 2012 yıllarında üretiminiz içinde taşeron firmalara yaptırılan işin oranını söyler misiniz?

2012	2002
Yapılan iş içinde taşerona yaptırılan işin oranı (%)	Yapılan iş içinde taşerona yaptırılan işin oranı (%)

S15. Evet ise, taşeron firmalara yaptırdığınız iş içinde en yüksek paya sahip olan 5 taşeron firmaya yaptırılan işin oranını ve bu firmaların mekansal konumlarını 2002 (veya firmanın kurulduğu yıl) ve 2012 yılları için belirtiniz.

	2012 taşeron iş içindeki payı	2012 (semt/ilçe/il/ülke)	2002 (veya kurulduğu yıl) taşeron iş içindeki payı	2002 (semt/ilçe/il/ülke)
Taşeron 1				
Taşeron 2				
Taşeron 3				
Taşeron 4				
Taşeron 5				

S16. 2002 (veya firmanın kurulduğu yıl) ve 2012 yıllarında, girdilerinizi tedarik eden en önemli (tedarik ettirdiğiniz işin değeri içinde en yüksek paya sahip olan) 5 firmanın mekansal konumlarını ve tedarik ettirdiğiniz işin değeri içindeki payını belirtiniz.

	2012 tedarik içindeki payı	2012 (semt/ilçe/il/ülke)	2002 (vey kurulduğu yıl) tedarik içindeki payı	2002 (semt/ilçe/il/ülke)
1. Firma				
2. Firma				
3. Firma				
4. Firma				
5. Firma				

S17. 2002 ve 2012 yıllarında müşterilerinizin sayısını belirtiniz.

2002: ..... 2012: .....

S18. 2002 ve 2012 yıllarında, satışlarınız içinde en fazla paya sahip olan 5 müşterinizin (doğrudan pazara satış yapıyorsa pazarın) toplam satışlarınız içindeki paylarını ve lokasyonlarını belirtiniz.

	2012 satış içindeki payı	2012 konum Semt/ilçe/il/ülke	2002 satış içindeki payı	2002 konum Semt/ilçe/il/ülke
1. Firma/pazar				
2. Firma/pazar				
3. Firma/pazar				
4. Firma/pazar				
5. Firma /pazar				

TEKNOLOJİK YENİLİK VE KALİTE

S19. Firmanız 2002 ile 2012 yılları arasında kaç tane kalite sertifikası aldı?

Sayı: .....

S20. Firmanızın 2002 ile 2012 yıllarında yıllık yatırım miktarını **veya (yatırım miktarı verilmezse)** 2002 ile 2012 yılları arasında yıllık yatırım miktarınızın nasıl değiştiğini, yatırımın konusunu ve nedenlerini söyler misiniz? yaptı?

Rakam verilmiyorsa yatırım	Yıllık yatırım	Yıllık yatırım miktarı (cari)	Yatırımın konusu

aralığı (cari fiyatlarla, TL)	miktarı (cari fiyatlarla, TL) 2012	fiyatlarla, TL) 2012	
1-4 999 TL			
5 000-24 999 TL			
25 000-99 999 TL			
100 000-249 999 TL			
250 000-999 999 TL			
1 000 000 ve 4 999 999 TL			
5 000 000 ve üstü			

S21. Firmanızın 2012 ve 2002 yıllarında yaptığı yatırım içinde aşağıdaki yatırım alanlarının oranı nedir?

	2012	2002
Ar-ge, ürün geliştirmeye yatırım		
Kalite-kontrol-sertifika yatırım		
Üretim ile ilgili makine, teçhizat, teknolojiye yatırım		
Eğitime yatırım		
Diğer (belirtiniz)		

YENİLİK VE YARATICILIK

Ar-ge Yoğunluğu

S22. Firmanızda AR-GE departmanı var mı?

1 ( ) Evet → Kuruluş yılı: ..... 2 ( ) Hayır

S23. Hayır ise, firmanız, başka bir firmadan AR-GE hizmeti satın alıyor mu?

1 ( ) Evet → Ar-ge hizmeti almaya başladığı yıl: ..... 2 ( ) Hayır

Yenilik faaliyetinin türü

S24.Ürün ve üretim süreci özelliklerini kendiniz belirlediğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?

%.....

S25. Birebir müşterilerinizin belirlediği kriterlere göre (ürün ve üretim süreci özelliklerine göre) ürettiğiniz ürünler, cironuzun yüzde kaçını oluşturuyor?

%.....

S26. Firmanızın 2002-2012 yılları arasında yarattığı marka sayısını, geliştirdiği faydalı model ve yeni ürün sayısını belirtiniz.

	Var/Yok	Sayı
Yaratılan marka	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	
Yaratılan faydalı model	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	
Yaratılan yeni ürün	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	
Ürünün yapısını ve teknik özelliklerini değiştirmeden, materyalini, işlevini ve kalitesini değiştirerek iyileştirilen ürünler	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	
Tasarımında değişiklik yapılan ürünler	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	
Tamamen yeni geliştirilen üretim süreci/yöntemi	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	
İyileştirilen üretim süreci/yöntemi	1 ( ) Var 2 ( ) Yok	

İŞGÜCÜ ÖZELLİKLERİ

S27. Firmanızda 2002-2012 yıllarında toplam çalışan sayısını ve eğer firmanızda farklı departmanlar var ise, aşağıdaki departmanlarda çalışan sayısını (siz dahil) söyler misiniz? (eğer firmada bu bölümler ayrılmamışsa, üretim ve diğer olarak yazınız).

	2012 Çalışan sayısı	2002 çalışan sayısı
Toplam		
Üretim		
Araştırma-geliştirme		
Finans/muhasebe		
Pazarlama/satış		
Satış sonrası hizmetler		
Teknik/bakım/onarım işleri		
İnsan kaynakları		
Diğer (belirtiniz)		

S28. Firmanızda 2002 ve 2012 yıllarında çalışanların siz dahil eğitim durumunu söyler misiniz?

	2002 Sayı	2012 sayı
Doktora		
Yüksek lisans		

Üniversite		
Meslek yüksek okulu		
Meslek lisesi		
Lise		
İlköğretim		

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Yrd. Doç. Dr. GÜLDEM ÖZATAĞAN
Proje No:	109K590
Proje Başlığı:	Büzülen Kentlerin Yeniden Canlandırılmasına Yönelik Bilgi ve Strateji Oluşturulmasına Katkı: İzmir Kent Bölgesinde Yayılma, Yığılma, Küçülme ve Büzüşme Süreçlerinin Birlikteği İle Ortaya Çıkan Yeni Mekansal Örüntülerin Avrupa Kentleri İle Karşılaştırılması
Proje Türü:	Uluslararası
Proje Süresi:	36
Araştırmacılar:	ADİLE AVAR
Danışmanlar:	AYDA ERAYDIN
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	İZMİR YÜKSEK TEKNOLOJİ ENS. MİMARLIK F. ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA B.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	01/03/2010 - 01/03/2013
Onaylanan Bütçe:	115106.4
Harcanan Bütçe:	81057.57
Öz:	<p>Dünyada pek çok kent 1980'lerin sonunda bugüne geçen sürede önemli dönüşümler yaşadılar. Sosyal, ekonomik ve demografik yapıdaki dönüşümler önemli mekansal sonuçlar yaratırken, bazı kentler nüfus ve istihdam kaybederek büzölmeye başladılar. Bu nedenle, 1990'ların sonunda itibaren kent yazını ortaya çıkan bu gelişmelerin hangi kavramsal çerçeve ile tanımlanması gerektiği üzerine yoğunlaşarak, bu yeni mekansal oluşum kentsel büzölme olarak tanımlandı. Son yıllarda, kentsel büzölmenin büyüyen metropoliten alanlarda da görüldüğü bulguları öne çıkarken, kentsel büzölme kent bölge oluşumları sürecinde gündeme gelen mekansal değişiklikler ile ilişkilendirilmeye başlandı.</p> <p>Bu araştırma projesi İzmir üzerinedir. Farklı kentsel büzölme deneyimleri üzerine yapılan çalışmaların sonucu ortaya çıkan tartışmalar üzerine kurgulanan proje, küreselleşme ile gelen yeni ekonomik koşullara uyum sürecinde ekonomik yapıda ve yerleşim düzeninde değişimler yaşanırken nasıl İzmir metropoliten merkezinin görece öneminin azalarak büzöldüğü, bu büzölmenin belirleyici özelliklerinin neler olduğu ve ortaya çıkışında hangi dinamiklerin etkili olduğu üzerinde durmaktadır.</p> <p>Projenin çalışmaları ilk olarak İzmir metropoliten merkezde gözlenen kentsel büzölmenin tanımlanmasının yanısıra özelliklerinin belirlenmesi üzerine ayrıntılı bulgular sunmaktadır. İkinci olarak, proje metropoliten merkezin büzölmesinin arkasındaki güç olarak, kent bölge oluşum sürecinde sanayinin mekansal dağılımında değişen eğilimleri tanımlamaya ve uzmanlaşmış hizmet işlevlerinin mekansal organizasyonunda değişen eğilimleri tespit etmeye çalışmıştır. Elde edilen bulguların dünyadaki farklı kentsel büzölme örnekleri ile karşılaştırılması ise hem büzölmenin belirleyici özellikleri hem de ortaya çıkış nedenleri açısından İzmir'in diğer kentler ile önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Ana farklılık ise, dünya örneklerinde bütünüyle nüfus ve istihdam kaybederek büzölen örnekler öne çıkmakta iken İzmir büyüyen metropoliten alanlarda/kentsel bölgelerde ortaya çıkan kentsel büzölmenin kendine özgü yapısını yansıtmaktadır. Son olarak proje bu özgünlüğü öne çıkararak, büyüyen metropoliten alanlarda/kentsel bölgelerde ortaya çıkan kentsel büzölmeye yönelik stratejilerin nasıl farklılaşabileceği üzerine öneriler getirmiştir.</p>
Anahtar Kelimeler:	kentsel büzölme, izmir, kentsel bölgeler, sanayinin yer değiştirmesi, hizmetler, politikalar
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır